Mötesbok: För- och grundskolenämnden (2026-05-19)

För- och grundskolenämnden

Datum: 2026-05-19

Plats: Länken Esplanaden

Kommentar:

Dagordning

Beslutsärenden

32/26 Fastställande av dagordning och fråga om jävFGNmaj 3

33/26 Förenklad ekonomi- och personalrapport för perioden januari till och med april 2026 5

34/26 Internkontrollplan uppföljning januari-april 2026 10

35/26 Årlig uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2025 samt handlingsplan 2026 14

36/26 Revidering delegationsordning för för- och grundskolenämnden 50

37/26 Utökning av befintligt tillstånd för Pratbubblan Magika AB samt återkallande av tillstånd för Förskolan Blå fjärilen i Umeå AB 93

38/26 Revidering av dokumenthanteringsplan 97

39/26 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 180

40/26 Yttrande över internremiss från Mark och exploatering: Utbyggnadsplan för hållbar tillväxt inom Umeå kommun 686

41/26 Delegationsbeslut och anmälningsärenden - FGN maj 2026 701

Informationsärenden

42/26 Utbildningsdirektören informerar 705

43/26 Information om antagen policy för jämställdhet i Umeå kommun, JUSK 706

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2026-05-11
För- och grundskolenämnden

Diarienr: SK-2026/00012

Fastställande av dagordning och fråga om jäv – för- och grundskolenämnden maj 2026

Förslag till beslut
För- och grundskolenämnden beslutar:

-att fastställa dagordningen

-att till protokollet notera att ingen person är jävig

Ärendebeskrivning
Föredragningslista till för- och grundskolenämnden finns som bilaga och eventuella ändringar noteras. En jävig person får varken delta i handläggningen av ärendet eller vara närvarande vid nämndens behandling av ärendet.

Beslutsunderlag
Bilaga: föredragningslista

Beredningsansvariga
Linda Hellquist, nämndsekreterare

Ann-Christine Gradin
utbidlningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

UMEÅ KOMMUN

Föredragningslista

För- och grundskolenämnden

Tid: Tisdagen den 19 maj 2026 kl. 09:00

Plats: Länken Esplanaden

Beslutsärenden

1 Fastställande av dagordning och fråga om jäv FGN maj
2 Förenklad ekonomi- och personalrapport för perioden januari till och med april 2026
3 Internkontrollplan uppföljning januari-april 2026
4 Årlig uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2025 samt handlingsplan 2026
5 Revidering delegationsordning för för- och grundskolenämnden
6 Utökning av befintligt tillstånd för Pratbubblan Magika AB samt återkallande av tillstånd för Förskolan Blå fjärilen i Umeå AB
7 Revidering av dokumenthanteringsplan
8 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8
9 Yttrande över internremiss från Mark och exploatering: Utbyggnadsplan för hållbar tillväxt inom Umeå kommun
10 Delegationsbeslut och anmälningsärenden - FGN maj 2026

Informationsärenden

11 Utbildningsdirektören informerar
12 Information om antagen policy för jämställdhet i Umeå kommun, JUSK

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2026-04-15
För- och grundskolenämnden

Diarienr: SK-2026/00272

FGN: Förenklad ekonomi- och personalrapport januari-april 2026

Förslag till beslut
För- och grundskolenämnden beslutar

Att godkänna förenklad personal- och ekonomirapport för perioden januari-april 2026 enligt bilaga

Att förklara ärendet omedelbart justerat

Ärendebeskrivning
I enlighet med anvisning för nämndernas rapportering till kommunstyrelsen 2026 följer för- och grundskolenämnden upp personal- och ekonomiförhållanden för perioden januari-april. Nämndens fastställda rapport skickas därefter till kommunstyrelsen för samordning och behandling vid kommunfullmäktiges sammanträde i juni.

Den förenklade rapporten innehåller information om nämndens personalförhållanden avseende kompetensförsörjning och sjukfrånvaro samt ekonomiskt resultat, ställning och prognos.

Under perioden har fokus legat på förskolans omställningsarbete som fortsatt är påverkad av minskat antal barn och därmed medarbetare i behov av ny placering inom ramen för personalplaneringen. Vidare har sjukfrånvaron sjunkit något i jämförelse med föregående år liksom antalet långtidssjuka.

Ekonomiuppföljningen visar på såväl ökade intäkter som ökade kostnader på enhetsnivå fört till omställningsarbetet i förskolan. Prognosen är dock god med en positiv utveckling jämfört med föregående år och för nämnden som helhet prognostiseras ett visst överskott vid årets slut.

Beslutsunderlag
Bilaga FGN förenklad personal- och ekonomirapport jan-apr 2026

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00272

Beredningsansvariga

Marina Folkhage, HR chef
Peter Säbom, ekonomichef

Beslutet ska skickas till

Rapporten benämns KS-2025/01087 Xxxnämndens rapport till kommunstyrelsen för perioden januari till april och skickas till:
SLK ekonomi och styrning, ksrapportering@umea.se
KS diarium; ksdiarium@umea.se

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

För- och grundskolenämndens rapport till KS, januari–april 2026

Personaluppföljning

Kompetensförsörjning

Under perioden har ett arbete påbörjats med att utarbeta en ny kompetensförsörjningsplan för 2027 som ska integreras i kommande verksamhetsplan. Arbete har bedrivits i enlighet med för- och grundskoleförvaltningens fastställda aktivitetsplan och kompetensförsörjningsplan. Möte med studenter har genomförts under perioden genom deltagande på Pedagogernas dag samt att professionsseminarium genomförts för blivande förskollärare och lärare i fritidshem, detta i enlighet med kommunikationsplan samt medföljande årshjul för marknadsföring och studentpaketering.

Förvaltningens personalplanering har legat i fokus under perioden. Förskolans verksamhetsområde påverkas fortsatt nämnvärt av minskat antal barn vilket syns i volymen av medarbetare som är i behov av en ny placering inför höstterminens start. Under perioden har det partsgemensamma arbetet med tjänsteplaneringsprocessen fortsatt med intentionen att implementeras under hösten 2026. Ett professionsteam har tillsatts inom för- och grundskoleförvaltningen för uppdraget att inventera befintlig kompetens hos anställd personal i förskola och skola samt utarbeta en handlingsplan och vägledande dokument för genomförande av det nationella professionsprogrammet. I samverkan med Umeå universitet och lärarhögskolan ingår professionsprogrammet som en del tillsammans med gemensam vision och aktiviteter i syfte att stärka behörig personal i förskola och skola samt fortsatt möjlighet till kompetensutveckling.

Årlig uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete och arbetet med lika rättigheter och möjligheter har genomförts i enlighet med årshjul och redovisas separat. Planering och genomförande av prioriterade åtgärder som beskrivs i handlingsplan för arbetsmiljö och aktiva åtgärder 2026 har under perioden påbörjats på övergripande nivå inom nämndens område. Kartläggning och djupanalys av identifierad hög sjukfrånvaro inom vissa yrkesgrupper i syfte att skapa kunskap och underlag för adekvata åtgärder ingår i handlingsplanen.

Sjukfrånvaro

Sjukfrånvaron inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde är lägre jämfört med föregående år. Ett kontinuerligt och systematiskt arbete med arbetsanpassning och rehabilitering bedrivs och totalt sett var 32 personer färre långtidssjuka över 30 dagar i april 2026 jmf april 2025. Säsongsinfluensa i februari bidrog till ovanligt hög kortidssjukfrånvaro inom både förskola och fritidshem där kontaktvägarna bidrar till smittspridning.

Trots en hög kortidssjukfrånvaro i februari syns en lägre kortidssjukfrånvaro totalt under perioden jmf med föregående år.

Inom förskola ligger sjukfrånvaron fortsatt över det totala genomsnittet för året. Under pågående omställningsarbete hanteras kontinuerligt konsekvenserna i arbetsmiljön och tidiga signaler på ohälsa. Under perioden har en pilot, Friskare Förskola, med nio förskolor startats upp tillsammans med Folkhälsomyndigheten. Målsättningen är att vidareutveckla arbetet med hygienrutiner, minska smittspridning och därigenom öka närvaron/minska sjukfrånvaron.

Inom F-9 sjunker generellt sjukfrånvaron inom alla delar av verksamheten förutom inom anpassad grundskola där en ökad sjukfrånvaro, både kort och lång, kan konstateras.

Medarbetare i yngre åldrar under 29 år har fortsatt en högre kortidssjukfrånvaro jmf med andra åldersgrupper. Kvinnor har högre sjukfrånvaro än män.

Nyckeltal	Utfall januari–april 2026			Utfall januari–april 2025		
	kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro FGN (%)	7,9	4,6	7,2	8,7	4,8	7,9
Sjukfrånvaro förskola (%)	10,0	9,6	10,0	11,0	8,9	10,8
Sjukfrånvaro F-9 (%)	6,6	4,0	5,8	7,4	4,2	6,4

Ekonomiuppföljning

Budgetavvikelse, åtgärder och årsprognos

De ökade intäkterna är främst kopplade till en ökning av befintliga bidrag från Skolverket, men även ökade föräldraavgifter inom både förskola och fritidshem beroende till största delen på en ökad intäkt per barn. Avvikelsen mot budget på intäktssidan beror även på att vissa bidrag inte budgeteras, exempelvis lönebidrag. Utbildning F-9 som helhet förväntas klara årets budgetmål. Omställningsarbetet inom förskolan medför inte omedelbart minskade kostnader varför personalkostnadsbudgeten på enhetsnivå överskrids, men utvecklingen är positiv och jämfört med föregående år visas tydliga minskningar av personalkostnader trots en ökad lönenivå. Skolgemensam verksamhet visar ett positivt resultat och förväntas hålla årets budget. Ett visst överskott prognostiseras för nämnden som helhet.

(mnkr med en decimal)	Budget jan–apr 2026	Utfall jan–apr 2026	Budget-avvikelse jan–apr 2026	Budget-avvikelse jan–apr 2025	Budget helår 2026	Prognos helår 2026	Årsprognos budgetavvikelse 2026
Verksamhetens intäkter	104,0	121,3	17,3	9,3	325,3	361,4	36,1
Verksamhetens kostnader	-980,1	-968,1	12,0	-3,5	-2699,3	-2706,3	-7,0
Verksamhetens nettokostnader	-876,0	-846,8	19,3	5,8	-2373,9	-2344,9	29,0

Investeringar

Större delen av nämndens investeringar sker i samband med läsårsstart, varför en liten andel av årets tilldelade investeringsmedel är nyttjade under perioden januari – april. Prognosen är att för- och grundskolenämnden kommer att nyttja tilldelade medel under 2026.

(mnkr med en decimal)	Budget 30 april 2026	Utfall 30 april 2026	Budget-avvikelse 30 april 2026	Utfall helår 2025	Budget helår 2026	Prognos helår 2026	Årsprognos budgetavvikelse 2026
Verksamhetens nettoinvesteringar	-6658	-1278	5380	-22133	-21279	-21279	0,0

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2026-05-08
För- och grundskolenämnden

Diarienr: SK-2025/00627

FGN: Uppföljning internkontrollplan januari-april 2026

Beslut
För- och grundskolenämnden beslutar

att godkänna uppföljning av internkontrollplan januari-april 2026 och bedömer att den interna styrningen och kontrollen är tillräcklig.

Ärendebeskrivning
För- och grundskolenämndens beslutade internkontrollplan för 2026 består av tre kontrollområden och fem identifierade risker.

I uppföljning av kontrollområde *Säkerhet och beredskap* framgår att åtgärder för att komma till rätta med identifierade risk att förtroendevalda och tjänstepersoner utsätts för otillbörlig påverkan är påbörjad genom att tjänstepersoner med ansvar för myndighetsutövning inom för- och grundskoleförvaltningen genomgår en utbildning i offentlighetsprincipen, allmänna handlingar och sekretess i maj 2026.

När det gäller risk för bristande referenstagning inom kontrollområdet *Säkerhet och beredskap* har det i arbetsprocessen visat sig att det inte är bristande referenstagning enbart, utan att det enligt nuvarande rutin är frivilligt att ta stöd i processen med referenstagning som kan innebära en risk. Det har också identifierats ett behov av att säkerställa att samtliga personalbehov anmäls enligt rutin. Vid intern nyanställning eller förflyttning tas inte alltid referenser, vilket är viktigt då ny registerkontroll inte kan göras av redan anställd personal. Ett område som därför bedöms behöver säkerställas.

Inom kontrollområdet *Rättssäkerhet vid handläggning av beslut* är definierade åtgärder påbörjade i syfte att säkerställa en rättssäker hantering i handläggning av skolskjuts. Inledningsvis har en rättssäker process utarbetats för hantering av ansökningar, beslut och överklagningar tagits fram och i detta ingår regelbundna bedömningar.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2025/00627

När det gäller risk för brister i handläggning och beslut om skolplacering finns en rättssäker process för hantering av att önska skola, beslut och överklagningar, i detta ingår regelbundna bedömningar.

Kartläggning av nuvarande riktlinjer och rutiner inom för- och grundskolans ansvarområde är påbörjade och slutförs i och med revidering av Intranätet.

Sammanfattningsvis pågår arbete för att minimera riskerna inom samtliga kontrollområden. Inom *Rättssäkerhet vid handläggning av beslut för handläggning av skolplacering* är bedömningen att åtgärder är vidtagna och risknivån bedöms vara acceptabel.

Beslutsunderlag

Bilaga: FGN uppföljning internkontrollplan, jan-april 2026.

Beredningsansvariga

Marie Karling, utbildningsstrateg

Beslutet ska skickas till

KS diarium; ksdiarium@umea.se

Rapporten namnges KS – 2025/01087 För- och grundskolenämndens rapportering av intern kontroll för perioden januari till april 2026

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Uppföljning internkontroll januari-april 2026

Riskanalys

Nämnd: För- och grundskolenämnden
Beslutad: 2025-11-20

Internkontrollplan 2026

För- och grundskolenämnden
Beslut: 2025-11-20

Genomfört
Delvis genomfört
Ej genomfört

Steg 1 - Riskinventering ska nämnden vara direkt delaktig i			Steg 2 - Riskvärdering ska nämnden vara direkt delaktig i				Steg 3 - Nämndsansvarig chef tar fram förslag som beslutas av nämnd						Uppföljning	
Kontrollområde	**Identifierad risk**	**Nr**	**Sannolikhet**	**Konsekvens**	**Risk-värde**	**Rekommenderad riskhantering**	**Nr.**	**Inriktning för riskhantering från nämnd**	**Åtgärd**	**Kostnad**	**Ansvarig**	**Återrapporteras**	**Status jan-april 2026**	**Kommentar jan-april 2026**
Säkerhet och beredskap	Risk för att förtroendevalda och tjänstepersoner utsätts för hot och påtryckningar som leder till otillåten påverkan, vilket kan leda till en icke rättssäker handläggning och felaktiga beslut.	R1	Möjlig	Allvarlig	12	Minimera risk	R1	Minimera risk	*Kunskapshöjning i rättslig reglering vid handläggning- och beslutsprocess. Kartlägga behovet av rutiner för handläggning och beslutsprocesser inom för- och grundskoleförvaltningen.*		Utbildningsdirektör för- och grundskolan	*Tertialvis*		Utbildning offentlighetsprincipen, allmänna handlingar & sekretess genomförs den 5 maj. Målgrupp: Tjänstepersoner inom för- och grundskoleförvaltning med ansvar för myndighetsutövning.
Säkerhet och beredskap	Risk för bristande referenstagning som leder till anställningar av personer som inte annars skulle bedömts lämpliga för uppdraget och anställningen.	R2	Möjlig	Allvarlig	12	Minimera risk	R2	Minimera risk	*Tydliggöra kontroller vid referenstagning i rekryteringsprocessen. Utarbeta en systemtik för hur kontroll vid referenstagning genomförs av rekryterare och chefer på ett likvärdigt sätt i rekryteringsprocessen.*		HR-chef	*Tertialvis*		Framgår att det inte är bristande referenstagning enbart utan att det enligt nuvarande rutin är frivilligt att ta stöd i processen med referenstagning. Vidare finns det behov av att säkerställa att alla personalbehov anmäls enligt rutin. Intern nyanställning eller förlyttning tas inte alltid referenser, vilket är viktigt då ny registerkontroll inte kan göras av redan anställd personal.
Rättssäkerhet vid handläggning och beslut	Risk för brister i handläggning och beslut gällande skolskjuts.	R3	Möjlig	Kännbar	9	Reducera risk	R3	Reducera risk	*Kartlägga nuvarande rutiner för handläggning och beslut mot enskild. Utifrån kartläggningen utarbeta rutiner som följer lagstiftningen samt upprätta en process för ärendegång som följer styrkedjan.*		Utbildningsdirektör för- och grundskolan	*Tertialvis*		Arbetet med att ta fram nya rutiner och regler för skolskjuts genomförs under hösten 2026. Inledningsvis har en rättssäker process för hantering av ansökningar, beslut och överklaganingar tagits fram och i detta ingår regelbundna bedömningar.
Rättssäkerhet vid handläggning och beslut	Risk för brister i handläggning och beslut om skolplacering.	R4	Möjlig	Kännbar	9	Reducera risk	R4	Reducera risk	*Kartlägga nuvarande rutiner för handläggning och beslut mot enskild. Utifrån kartläggningen utarbeta rutiner som följer lagstiftningen samt upprätta en process för ärendegång som följer styrkedjan.*		Utbildningsdirektör för- och grundskolan	Tertialvis		Det finns en rättssäker process för hantering av önska skola, beslut och överklaganingar, i detta ingår regelbundna bedömningar. Regelverk för ansökan om skola kommer att ses över efter att nytt regelverk för skolskjuts utarbetats av nämnd.
Kontroll av efterlevnad av rutiner och riktlinjer	Risk att rutiner och riktlinjer utifrån lagstiftning inte efterlevs då det brister i översyn och uppföljning.	R5			9	Reducera risk	R5	Reducera risk	*Kartlägga och inventera nuvarande riktlinjer och rutiner.Upprätta en process för systemtik av uppföljning av rutiner, riktlinjer inom för- och grundskoleförvaltningen ska följa.*		Biträdande utbildningsdirektör för förskola och skola	Tertialvis		Arbetet är påbörjat och kommer att färdigställas i samband med att Intranätet revideras, under hösten 2026.

Definitioner

Riskinventering/riskanalys

Sannolikhet	Definition	Värde
Osannolik	- praktisk taget obefintlig risk att fel uppstår	1
Mindre sannolik	- mycket liten risk att fel uppstår	2
Möjlig	- det finns en möjlig risk att fel uppstår	3
Sannolik	- det är mycket troligt att fel uppstår	4

Konsekvens	Definition	Värde
Försumbar	- konsekvensen av ett fel är obetydlig för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	1
Lindrig	- konsekvensen av ett fel är liten för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	2
Kännbar	- konsekvensen av ett fel uppfattas som besvarande för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	3
Allvarlig	- konsekvensen av ett fel är så stor att felet inte får uppstå	4

Riskhantering

Riskvärde	Rekommendation till hur risken ska hanteras	Innebär
12-16	Minimera risk	*Direkta och omfattande åtgärder ska finnas med i internkontrollplan*
4-11	Reducera risk	*Åtgärder för att minska risk ska finnas med i internkontrollplan*
1-3	Acceptera risk	*Inget agerande krävs – åtgärder tas ej med i internkontrollplan*

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2026-04-28

För- och grundskolenämndens arbetsutskott

Diarienr: SK-2026/00273

Rapport årlig uppföljning systematiskt arbetsmiljöarbete 2025 samt handlingsplan 2026

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden föreslås besluta att:

- nämnden tagit del av förvaltningens redovisning av årlig uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) och aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter 2025

- nämnden tagit del av förvaltningens redovisade handlingsplan för SAM och aktiva åtgärder 2026

Ärendebeskrivning

Enligt föreskriften om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2023:1) ska arbetsgivaren varje år gå igenom och kontrollera hur arbetsmiljöarbetet bedrivs. Även arbetsgivarens arbete med aktiva åtgärder ska årligen följas upp enligt Diskrimineringslagens krav.

Uppföljningen har genomförts genom en digital enkät som besvaras av chef och skyddsombud för att kvalitetssäkra sammanställning av resultatet och underlätta aggregering av resultatet inom nämndens område. Uppföljningen genomförs av chef och skyddsombud på respektive arbetsplats och ger ett underlag för dialog kring hur arbetsmiljöarbetet fungerar och vad som behöver prioriteras för kommande år. Respektive områdeschef har inom sitt verksamhetsområde gjort en sammanfattning av arbetsplatsernas utfall. Denna sammanfattning ligger till grund för gemensamma prioriteringar i handlingsplan för 2026.

Förvaltningen redovisar utfall av den årliga uppföljningen av arbetsmiljöarbetet i enlighet med bilagor. Rapporten beskriver tillbakablick och sammanfattning av arbetsmiljöarbetet och arbete med lika rättigheter

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00273

och möjligheter 2025. Rapporten innehåller även en framåtblick, beskrivning av fortsatta behov och prioriteringar för 2026.

Till rapporten presenteras i bilaga två enkätresultat av årlig uppföljning, lagefterlevnad inom systematiskt arbetsmiljöarbete och diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter. Bilaga tre innehåller handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder 2026.

Beslutsunderlag

Bilaga 1: Rapport årlig uppföljning systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder 2025 FGN

Bilaga 2: Enkätresultat för den årliga uppföljningen av rutiner för systematiskt arbetsmiljöarbete

Bilaga 3: Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder 2026 FGN

Beredningsansvariga

Marina Folkhage, HR chef

Beslutet ska skickas till

Karin Ahnqvist, HR direktör

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Årlig uppföljning av SAM och lika rättigheter och möjligheter

Resultat för:
För- och grundskoleförvaltningen

Antal svar: 160
Svarsfrekvens: 96,4%

Information

Den årliga uppföljningen genomförs för att undersöka hur du och dina medarbetare jobbar med arbetsmiljön och lika rättigheter och möjligheter utifrån de krav som ställs i arbetsmiljö- och diskrimineringslagen. Men även för att undersöka vilka förutsättningar som behövs för att du som chef ska kunna driva ett främjande och förebyggande arbete för friska och inkluderande arbetsplatser.

Resultatet är ett viktigt underlag för förvaltningens och nämndens arbete med att ta fram en övergripande handlingsplan med konkreta åtgärder för kommande år kopplat till arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter.

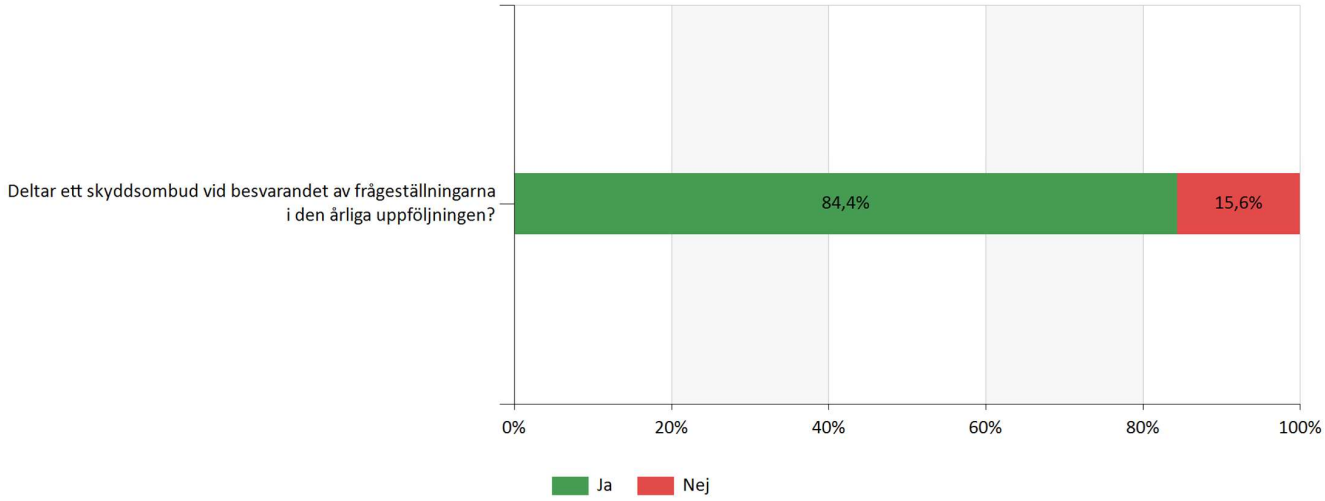
Den Årliga uppföljningen är indelad i 8 ämnesområden:

- Policy och mål
- Fördelning av arbetsmiljöuppgifter
- Kultur och samverkan
- Lagefterlevnad
- Riskbedömningar och handlingsplaner
- Arbetsanpassning och stöd
- Åtgärder SAM
- Lika rättigheter och möjligheter

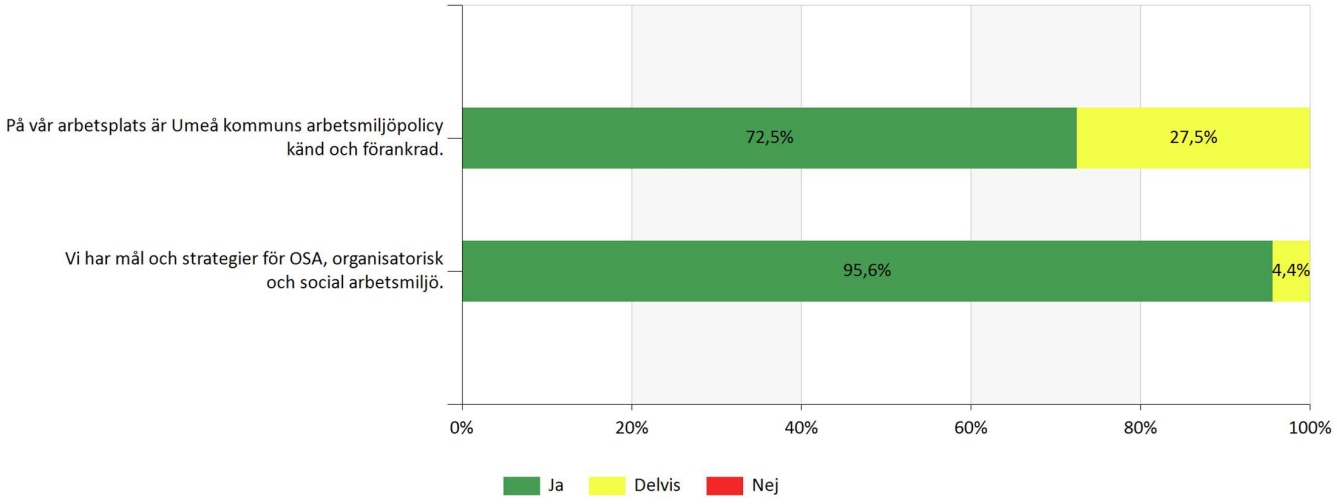
Resultat
I denna rapport presenteras resultatet i diagram för respektive påstående. Kommentarer och förslag på åtgärder samt övriga fritextfrågor presenteras i separat fritextrapport. Observera att området *Åtgärder SAM* innehåller enbart fritextfrågor och presenteras i fritextrapporten.

UMEÅ KOMMUN

Deltagande skyddsombud

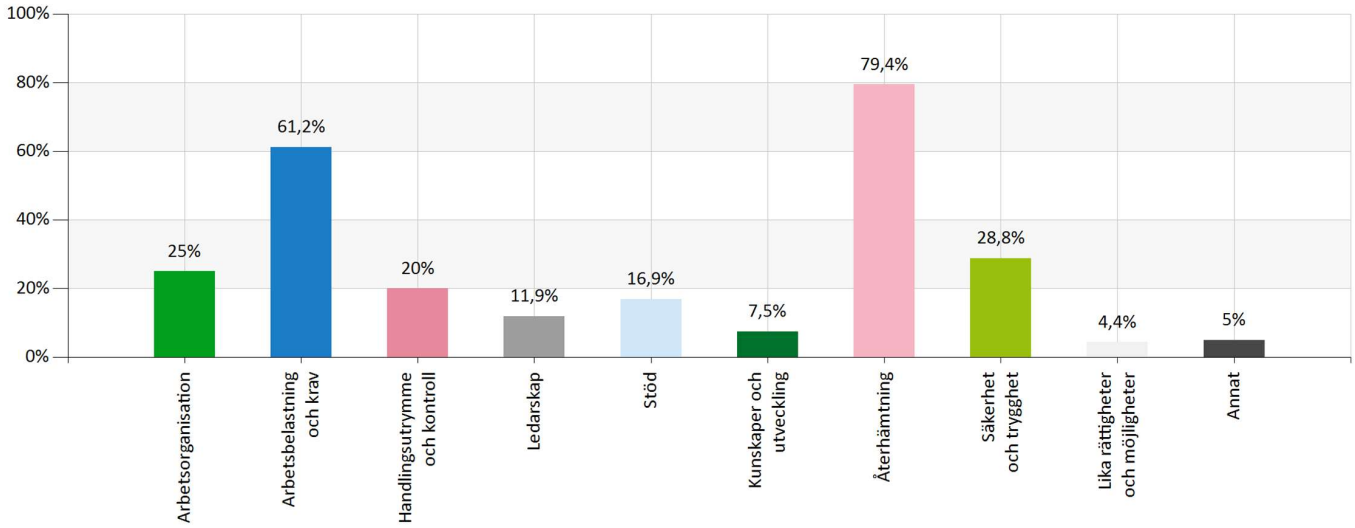

Policy och mål

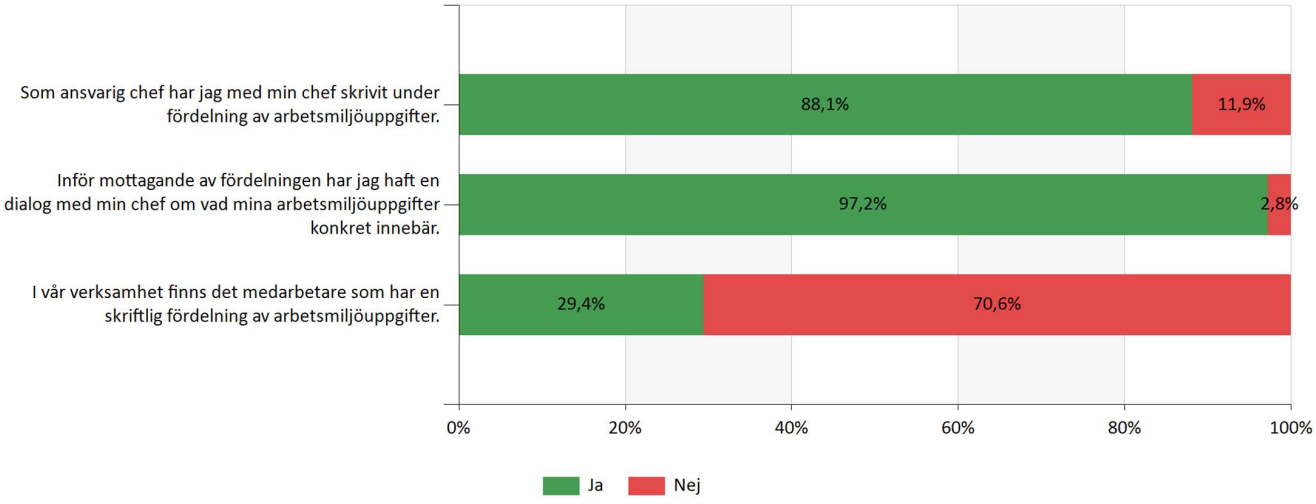

Policy och mål

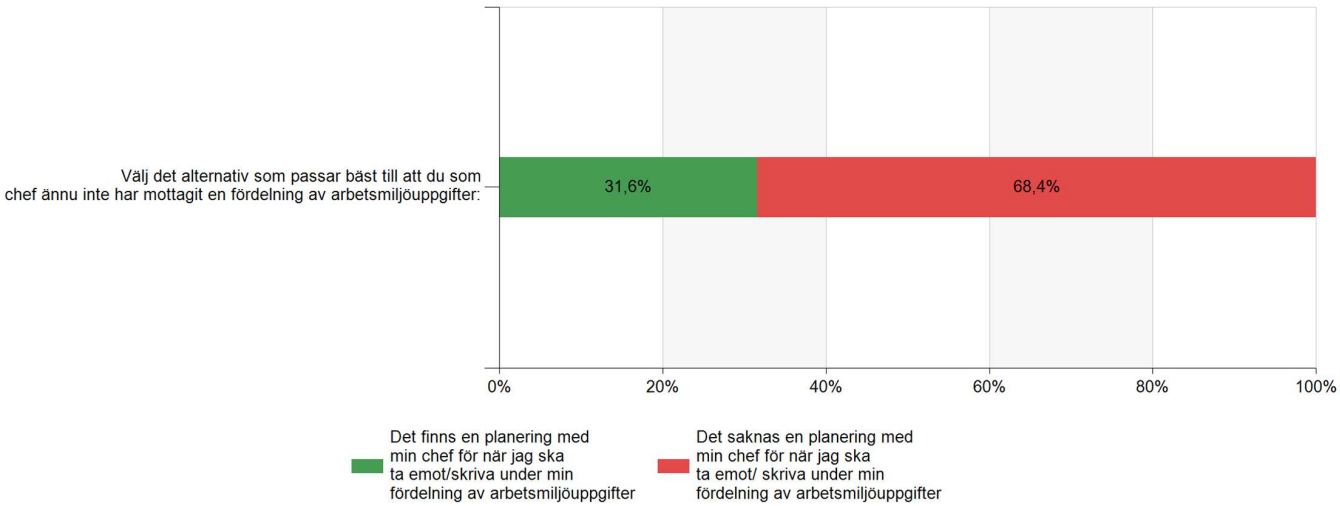
Vårat OSA-mål handlar om:

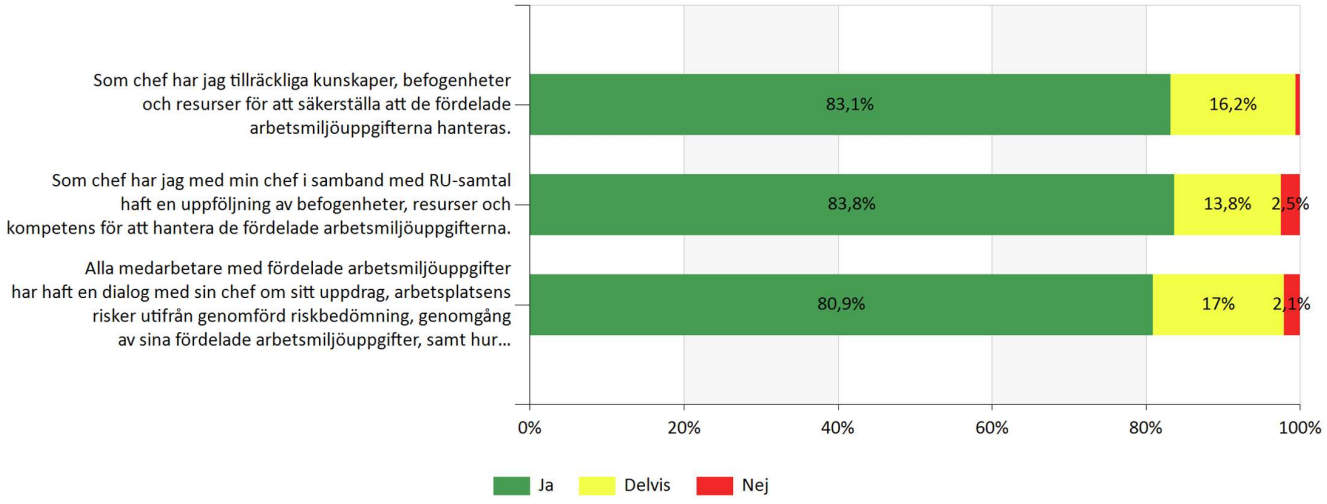
Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

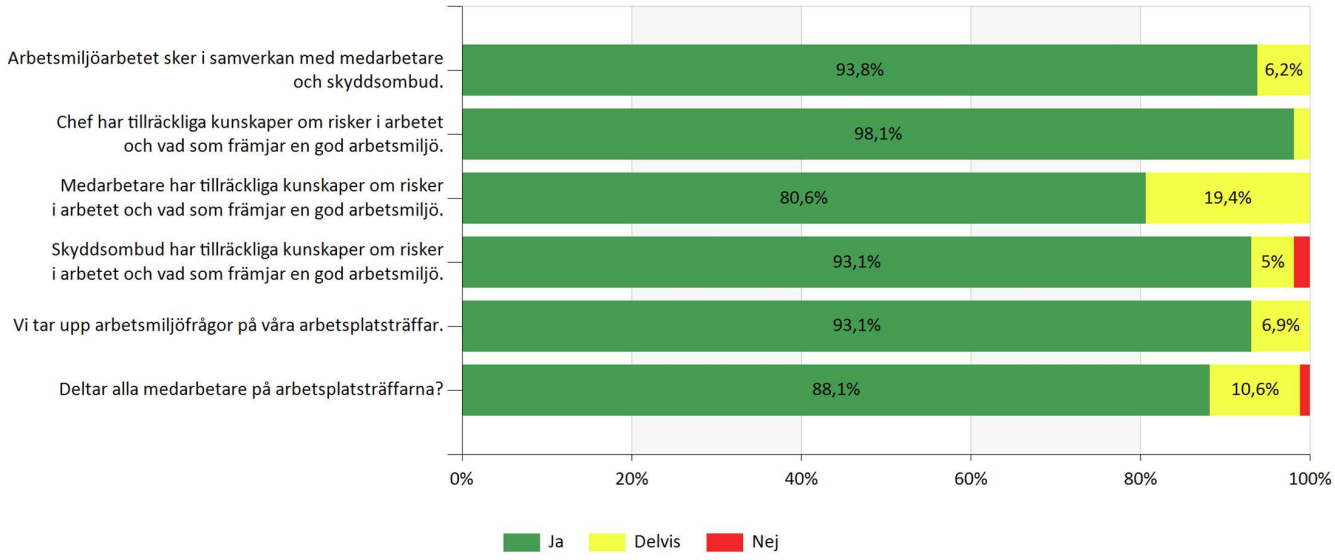
Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

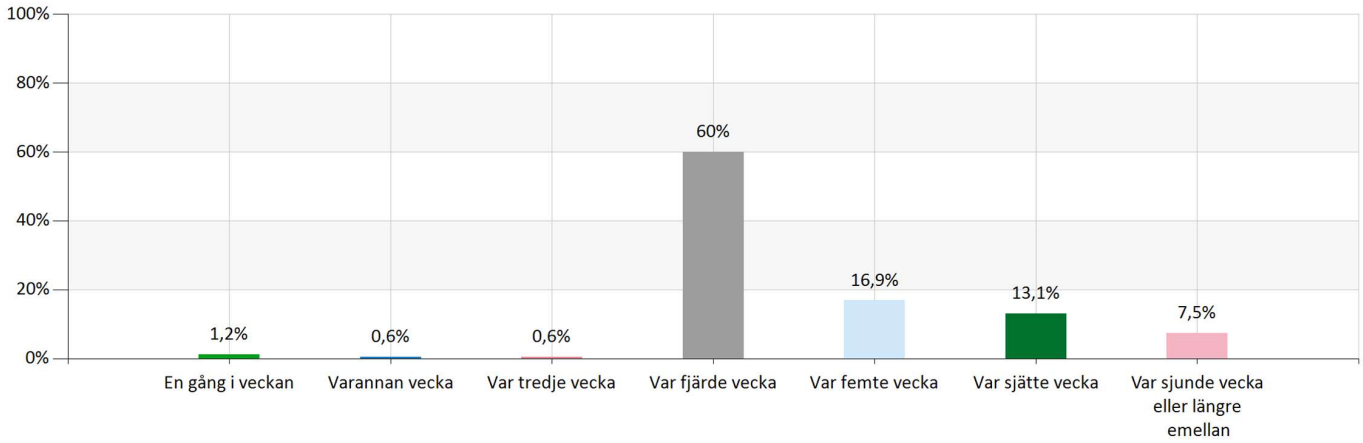

Kultur och samverkan

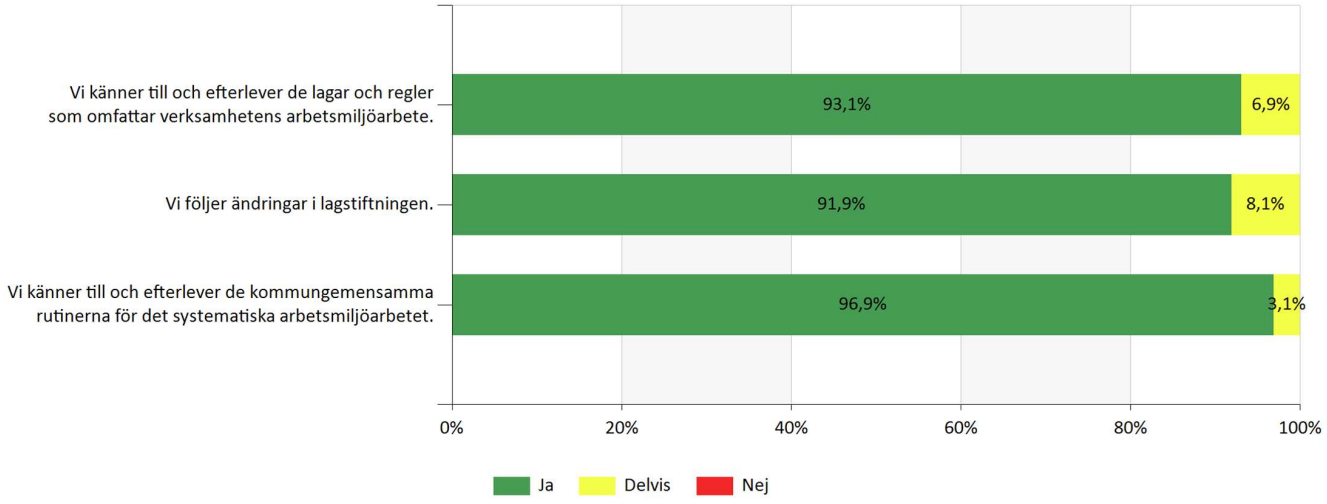

Kultur och samverkan

På vår arbetsplats har vi arbetsplatsträffar med följande intervall:

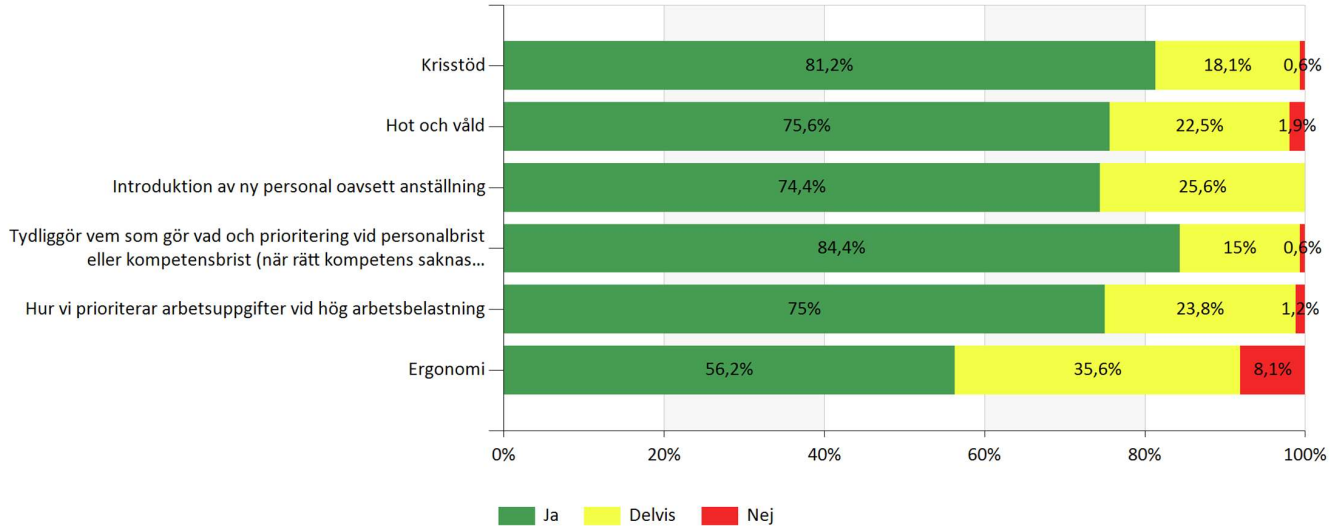

Lagefterlevnad

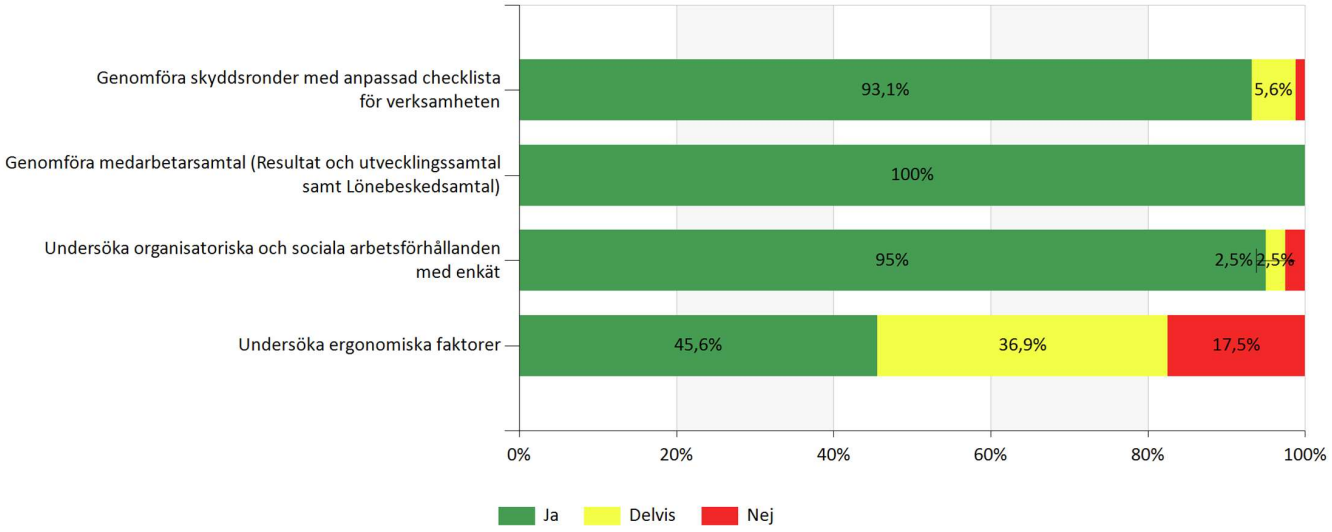
Lagefterlevnad

På vår arbetsplats har vi arbetsmiljörutiner som är aktuella, väl kända och efterlevs som innefattar:

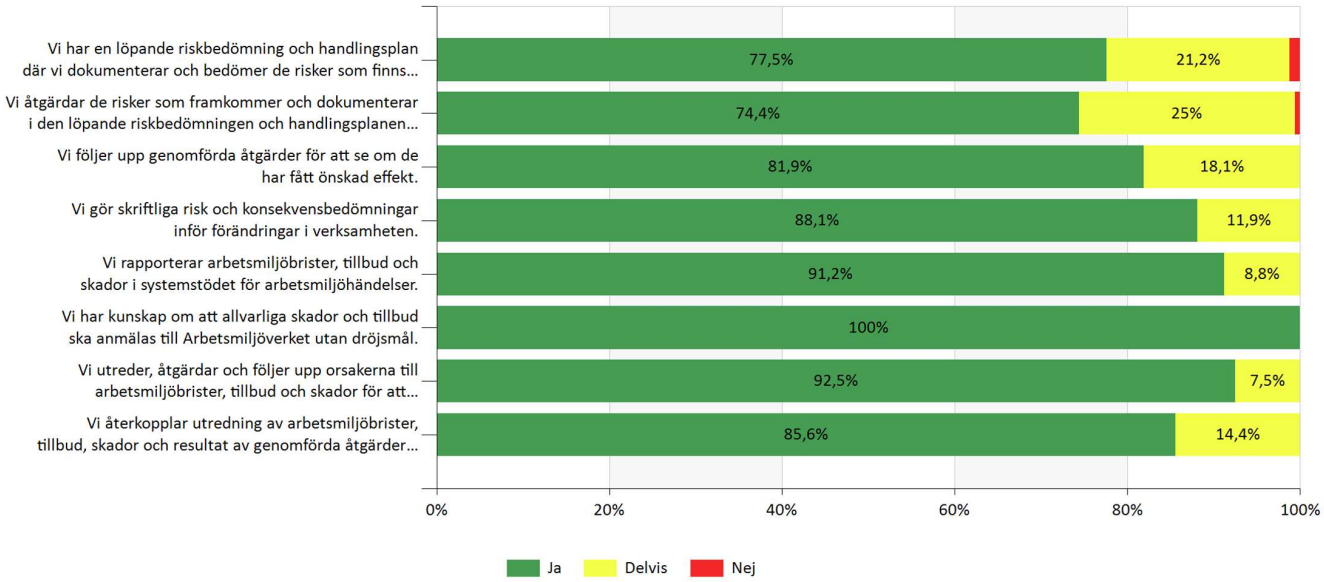

Lagefterlevnad

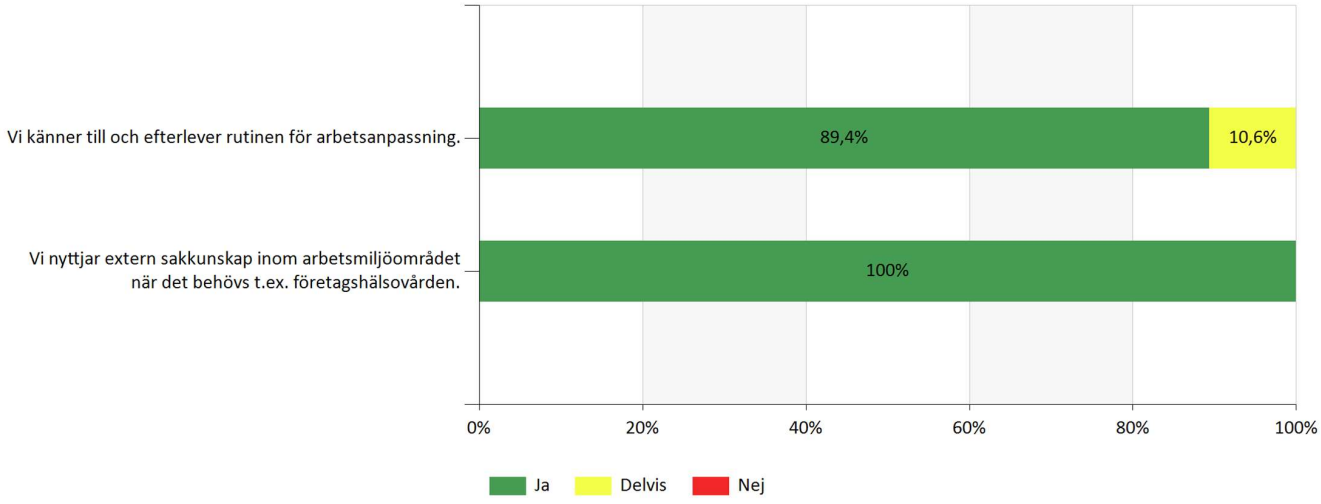
Vi har ett implementerat årshjul för arbetsmiljö och undersöker arbetsmiljön regelbundet, enligt våra rutiner, genom att:

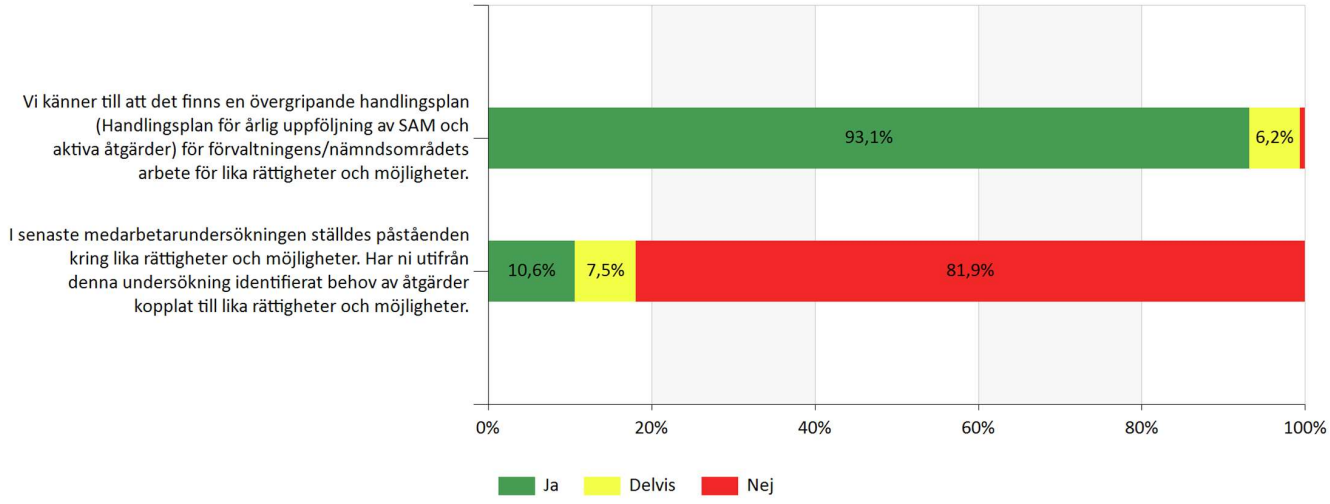
Riskbedömningar och handlingsplaner

Arbetsanpassning och stöd

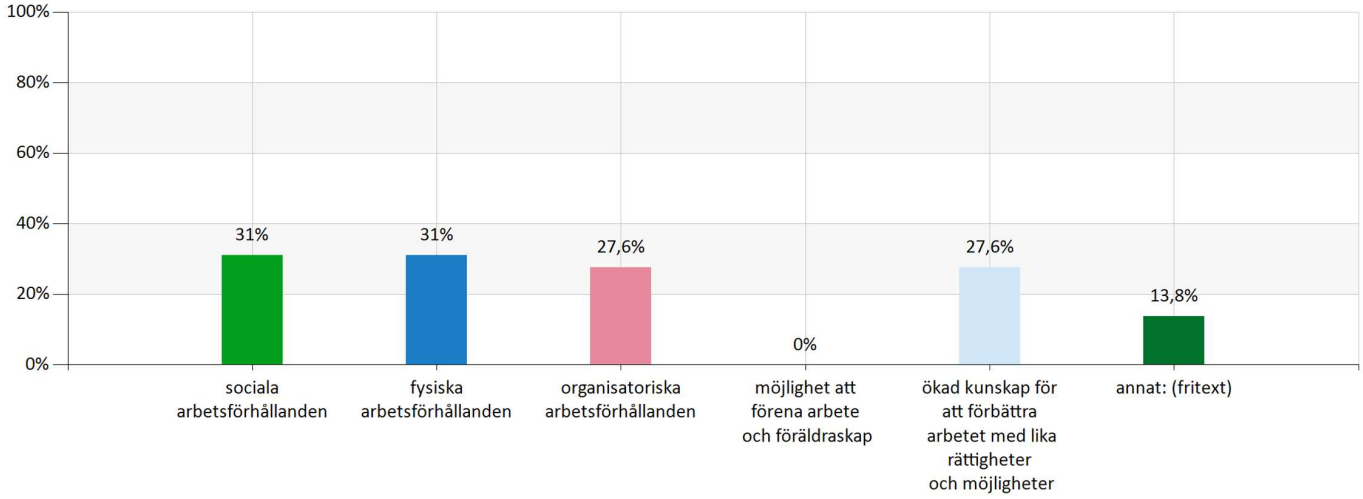

Lika rättigheter och möjligheter

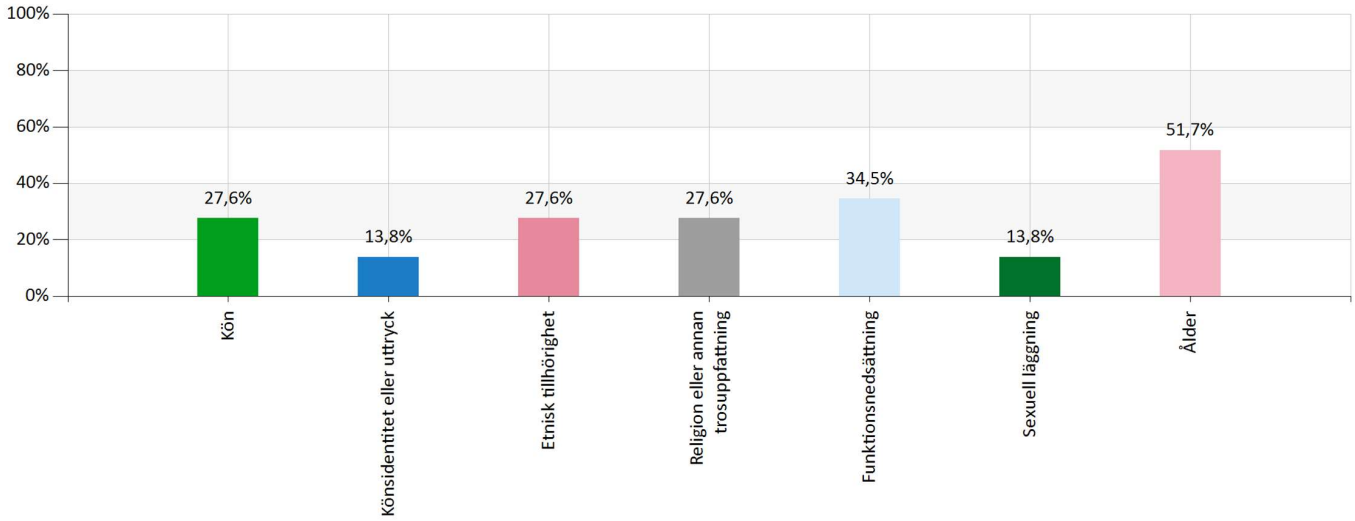
Lika rättigheter och möjligheter

Ange inom vilka områden ni ser behov av åtgärder:

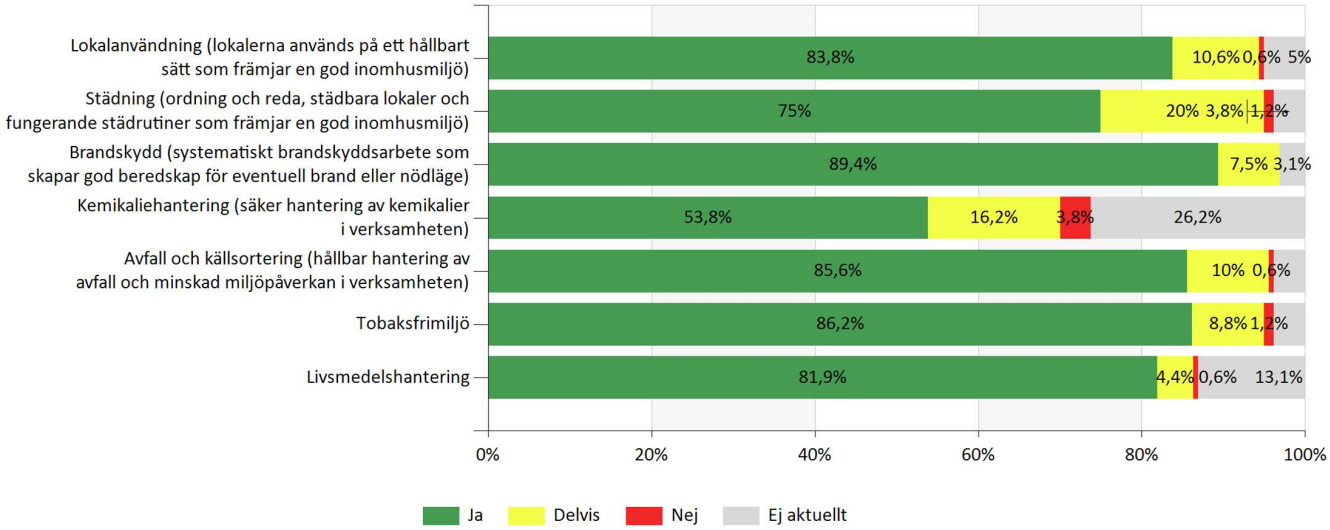
Lika rättigheter och möjligheter

Vilken/vilka diskrimineringsgrunder har koppling till åtgärderna:

Egenkontroll

På vår arbetsplats har vi rutiner för egenkontroll som är aktuella, väl kända och efterlevs som innefattar:

Årlig uppföljning 2025

Systematiskt arbetsmiljöarbete och Aktiva åtgärder

För- och grundskolenämnden

Dokumentnamn: Årlig uppföljning 2025, systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder		
Dokumentansvarig: Marina Folkhage, HR chef Samråd har genomförts med huvudskyddsombud		**Beslutsdatum:** 2026-04-29
Godkänd av: Ann-Christine Gradin, utbildningsdirektör	**Version:** [1.0]	**Reviderad:**

Sammanfattning av årlig uppföljning 2025

Enligt föreskriften om systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2023:1) ska arbetsgivaren varje år gå igenom och kontrollera hur arbetsmiljöarbetet bedrivs. Även arbetsgivarens arbete med aktiva åtgärder ska årligen följas upp enligt Diskrimineringslagens krav.

Uppföljningen har genomförts genom en digital enkät som besvaras av chef och skyddsombud för att kvalitetssäkra sammanställning av resultatet och underlätta aggregering av resultatet inom nämndens område. Uppföljningen genomförs av chef och skyddsombud på respektive arbetsplats och ger ett underlag för dialog kring hur arbetsmiljöarbetet fungerar och vad som behöver prioriteras för kommande år. Respektive områdeschef har inom sitt verksamhetsområde gjort en sammanfattning av arbetsplatsernas utfall. Arbetet har bedrivits i samverkan med arbetstagarorganisationerna och skyddsombud. En sammanfattande rapport har tagits fram som beskriver en tillbakablick på föregående års arbete med arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter. Rapporten beskriver även framtida utmaningar och kvarstående behov av åtgärder för att förbättra arbetsmiljön och främja lika rättigheter och möjligheter.

På övergripande nivå har prioriteringar gjorts för kommande år för arbetsmiljö och aktiva åtgärder. Åtgärder för att hantera prioriteringarna beskrivs i handlingsplan för 2026.

På övergripande nivå inom nämndens område inriktas fortsatt arbete på att följa upp och säkerställa en bra arbetsmiljö inom respektive verksamhetsområde. Vidareutveckling av och dialog kring rutiner för systematiskt arbetsmiljöarbete och samverkan på olika nivåer kring förbättringar av arbetsmiljön kommer att prioriteras. För verksamheterna finns stöd att tillgå i arbete med arbetsmiljöfrågor i form av utbildningar, gemensamma rutiner, samordning i gemensamma frågor, material och verktyg i arbetsmiljöarbetet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning av årlig uppföljning 2025 2

1. Inledning 4

2. Årlig uppföljning 4

2.1 Rutiner för det systematiska arbetsmiljöarbetet 5

2.2 Sammanfattning av arbetsbetsmiljöfrågor som hanterats under året 8

2.3 Goda exempel arbetsmiljöarbete 9

2.4 Sammanfattning av arbete med lika rättigheter och möjligheter under året 10

3. Samverkan 10

4. Åtgärder framåt 11

4.1 Arbetsmiljöutmaningar att jobba vidare med 11

4.2 Prioriteringar arbetsmiljö 12

4.3 Utmaningar och fortsatta behov inom lika rättigheter och möjligheter 12

4.4 Prioriteringar aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter 12

4.5 Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder 12

5 Bilagor 12

1. Inledning

I enlighet med Umeå kommuns personalpolitiska mål strävar För- och grundskolenämnden efter att vara en organisation som kännetecknas av den mångfald som finns i samhället och arbeta aktivt för jämställda arbetsförhållanden där arbetsplatser och arbeten ska vara öppna och tillgängliga för alla. För- och grundskolenämndens verksamheter tar, i enlighet med Umeå kommuns Arbetsmiljöpolicy, bestämt avstånd från alla former av diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier, repressalier och kränkande särbehandling. I enlighet med diskrimineringslagens krav på Aktiva åtgärder bedrivs inom För- och grundskolenämnden ett förebyggande och främjande arbete i syfte att motverka diskriminering, samt verka för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Inom för- och grundskolenämnden bedriver alla verksamheter ett systematiskt arbete för att alla medarbetare och chefer erbjuds en god arbetsmiljö där ingen kommer till skada eller får ohälsa på sin arbetsplats. Årligen följs det systematiska arbetsmiljöarbetet inom För- och grundskolenämnden upp för att säkerställa att:

- arbetsmiljöarbetet fungerar
- arbetsmiljöarbetet hålls levande genom att det blir en naturlig del av verksamheten på alla nivåer inom förvaltningen
- åtgärderna får effekt och att de leder till en bättre arbetsmiljö för alla medarbetare. Fokus ska vara att inga skillnader får förekomma mellan kvinnor och män
- nämnderna får en sammanställning av den årliga uppföljningen som ett underlag för att fullfölja sitt arbetsmiljöansvar, ge förutsättningar för förvaltningens arbetsmiljöarbete.

2. Årlig uppföljning

Både det systematiska arbetsmiljöarbetet och arbetet med aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter ska årligen följas upp. Inom För- och grundskolenämndens område har årlig uppföljning genomförts enligt den kommungemensamma rutinen ”Gemensamt processflöde för organisatorisk och social arbetsmiljö, årlig uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder”.

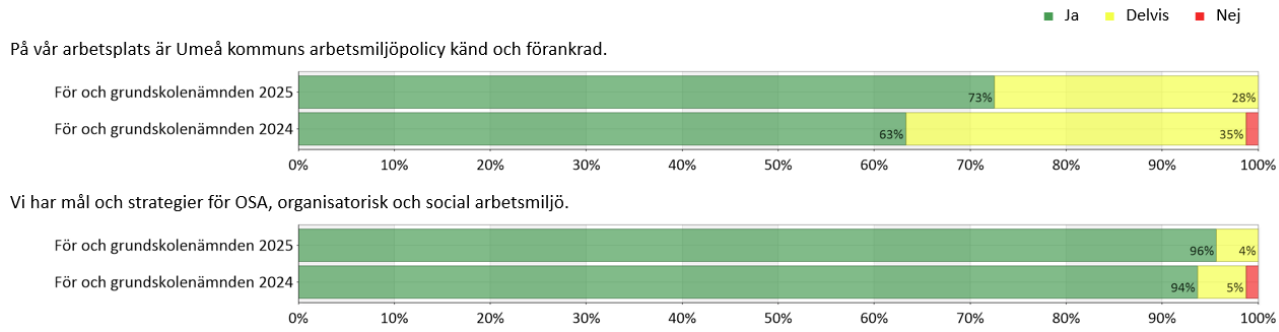
Uppföljningen har genomförts genom en digital enkät som besvaras av chef och skyddsombud för att kvalitetssäkra sammanställning av resultatet och underlätta aggregering av resultatet inom nämndens område. Uppföljningen genomförs av chef och skyddsombud på respektive arbetsplats och ger ett underlag för dialog kring hur arbetsmiljöarbetet fungerar och vad som behöver prioriteras för kommande år. Respektive områdeschef har inom sitt verksamhetsområde gjort en sammanfattning av arbetsplatsernas utfall.

2.1 Rutiner för det systematiska arbetsmiljöarbetet

Chefer och skyddsombud går tillsammans igenom rutinerna för systematiskt arbetsmiljöarbete för att stämma av att arbetsmiljöarbetet fungerar och fånga upp behov av förbättringar. Sammanställning av lagefterlevnad, särskilda rutiner för vissa områden och efterlevnad av dokumentationskrav i det systematiska arbetsmiljöarbetet redovisas i sammanställning av inrapportering för den årliga uppföljningen i bilaga 2: enkätresultat för den årliga uppföljningen av rutiner för systematiskt arbetsmiljöarbete.

Nedan redovisas en sammanställning över enkätens frågeområden i jämförelse med 2024.

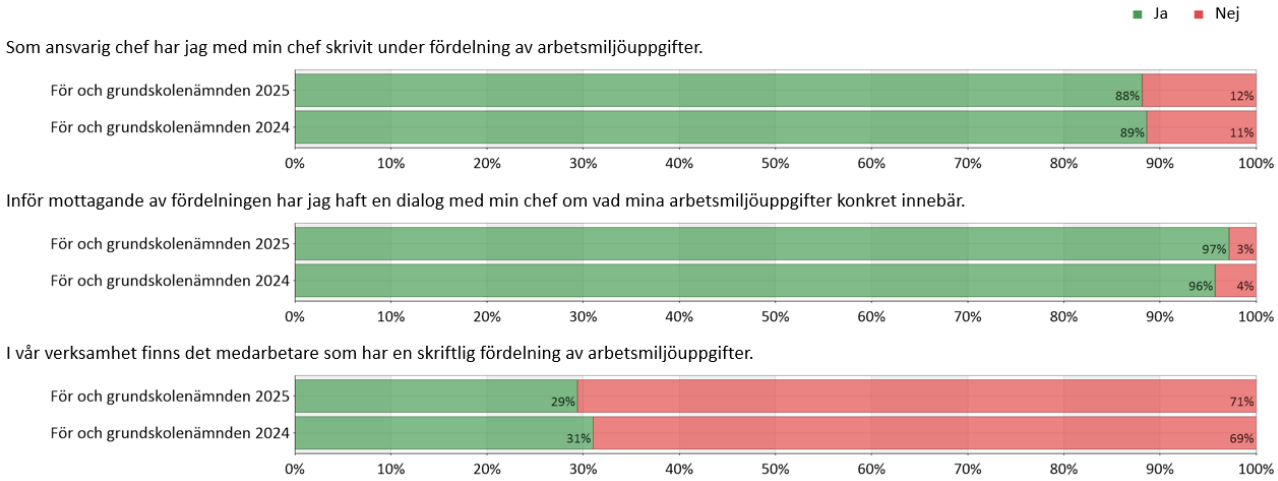
Diagram 1: Policy och mål

Kommentar: Det finns i verksamheterna ett återkommande behov av att påminna om och resonera kring intentionerna och riktning för arbetsmiljöarbetet som Arbetsmiljöpolicyn visar. Dialogmaterial och stöd för att gå igenom och ha en dialog kring policyn finns att tillgå på intranätet.

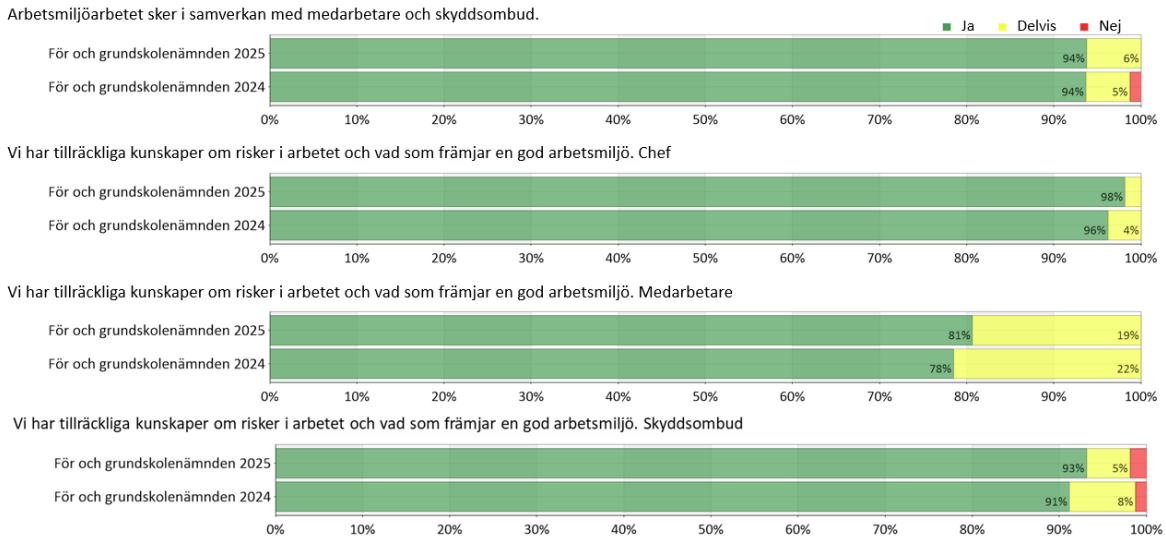
Arbetet med organisatorisk och social arbetsmiljö, OSA, är prioriterad och rutiner för att på arbetsplatserna ha mål och handlingsplan för OSA fungerar väl. De flesta har mål kopplat till områdena arbetsbelastning och återhämtning.

Diagram 2: Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

Kommentar: I samband med att enkäten för årlig uppföljning gjordes var ett antal chefer nya i sina uppdrag och fördelning av arbetsmiljöuppgifter var pågående. Fördelning av arbetsmiljöuppgifter till medarbetare genomförs enbart vid skolor med undervisningen i kemi, slöjd och idrott. Uppföljningen visar att rutiner för att årligen ha dialog kring förutsättningar för arbetsmiljöarbetet vid resultat- och utvecklingssamtal fungerar.

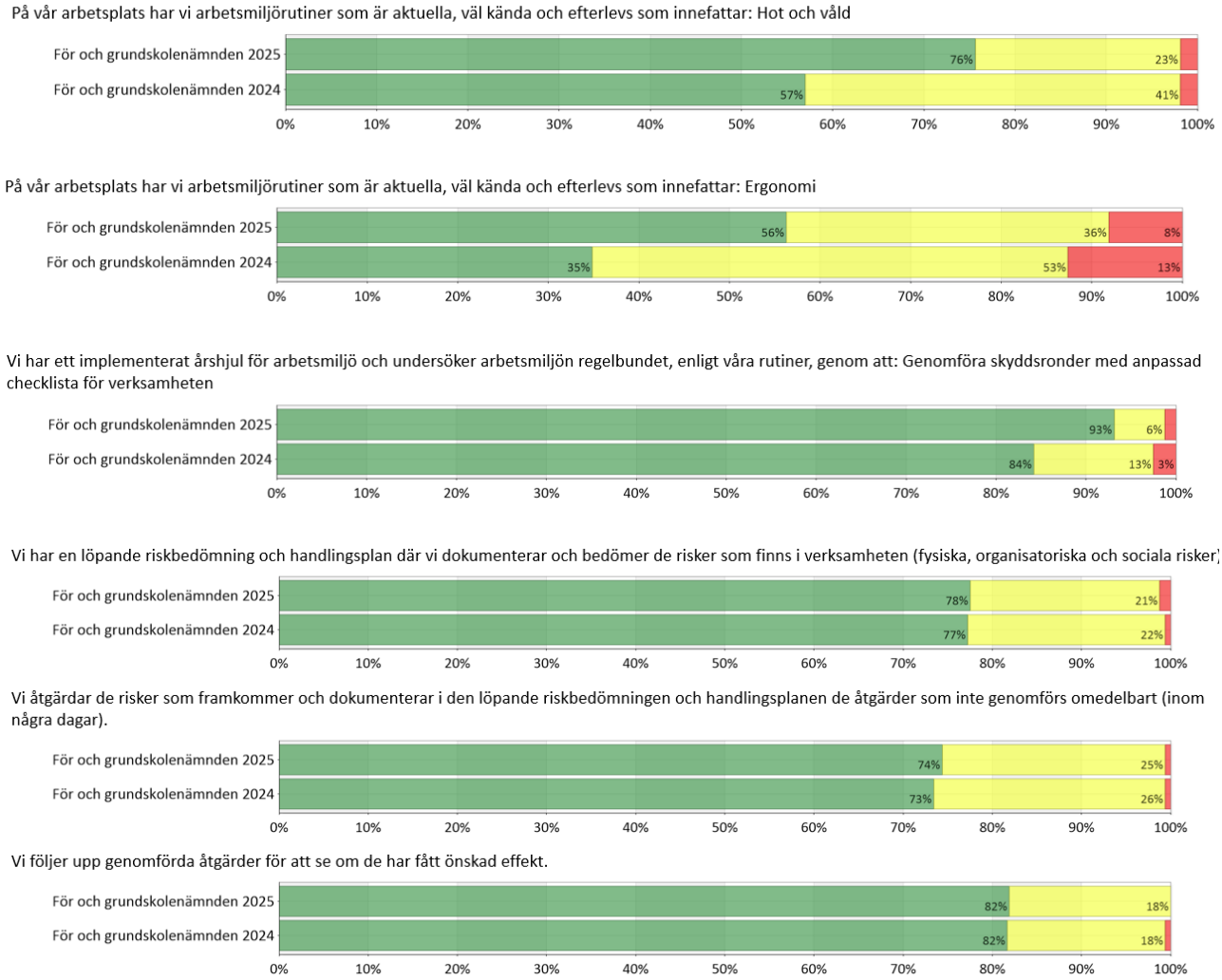
Diagram 3: Kultur och samverkan

Kommentar: Uppföljningen visar att samverkan för en bra arbetsmiljö fungerar bra och kunskapen hos chefer och skyddsombud är god. Arbetsplatsträffar, APT, genomförs med regelbundenhet och vid de flesta arbetsplatserna genomförs APT var fjärde vecka. Under året har stöd riktats till arbetsplatser i behov av att vidareutveckla samverkan för en bra arbetsmiljö och verksamhet. HR bidrar i insatser för att förbättra förutsättningarna att

vidareutveckla samsyn kring roller och ansvar för samverkan för en bra arbetsmiljö. Utbildningar för chefer och skyddsombud genomförs både när man är ny i rollen och kontinuerligt genom vidareutbildningar. Behov finns att öka medarbetarnas kunskap om risker i arbetsmiljön och vad som främjar en god arbetsmiljö.

Diagram 4. Dokumentation och rutiner för det systematiska arbetsmiljöarbetet

Kommentar: Ett flertal arbetsplatser har lokala rutiner som efterlevs kopplat till hot och våld. Under året har arbete med lokala rutiner för att förebygga och hantera hot och våld prioriterats i rektorernas respektive ledarlag för utbyte av erfarenheter och stöd. Inom förskolan har en digital ergonomiutbildning implementerats. Genom ökad kunskap har även rutiner för ergonomi förbättrats. Under året har systemstöd för dokumentation av arbetsmiljöarbetet införts. I samband med det har verksamhetsanpassade checklistor tagits fram för att förbättra uppföljningen av den fysiska arbetsmiljön. Fortsatt utbildning och stöd behövs för att förbättra arbetet med Löpande riskbedömning.

2.2 Sammanfattning av arbetsbetsmiljöfrågor som hanterats under året

Den organisatoriska och sociala arbetsmiljön har varit prioriterad genom kontinuerligt arbete för att minska ohälsosam arbetsbelastning och främja återhämtning. Vidareutveckling av arbetsorganisationen görs kontinuerligt genom tydlighet i ansvar och roller, förbättringar kring mötesstrukturer och översyn av schemaläggning. Kontinuerligt sker dialoger i syfte att förankra rutiner, skapa samsyn och arbeta med samarbetskultur för att arbetet ska flyta på och alla drar åt samma håll utifrån verksamhetens behov. För att hantera utmanande arbetsuppgifter genomförs kompetensutveckling och handledning. Chefer ger stöd för gränsdragning och prioriteringar i arbetsuppgifter. Under året har områdescheferna vid behov gett stöd till de skolor och förskolor som har behov av det. De har även genomfört generella kompetensutvecklingsinsatser och stöd till rektorer i arbetet med organisatorisk och social arbetsmiljö.
Dialoger om återhämtning har genomförts på APT. Arbetet har även inriktats på att utveckla förhållningssätt av återhämtning under arbetsdagen. Det handlar om att reflektera kring sitt arbete och vad som åstadkommits, organisera för variation i arbetsuppgifter, ta vara på situationer som kan medföra återhämtning under dagen samt nyttja raster och skapa en miljö i personalrum som främjar återhämtning.

Ett systemstöd för det systematiska arbetsmiljöarbetet har införts under året för att underlätta för chefer att hantera fördelning av arbetsmiljöuppgifter, dokumentera, genomföra och följa upp verksamhetens arbetsmiljöarbete.

Inom förskolan har det prioriterade arbetet med omställning fortsatt, bland annat har systematiska riskbedömningar genomförts. Åtgärder har varit kopplade till organisering av lokaler och material vid stängning eller pausade avdelningar. Åtgärder har även vidtagits för att möta upp oro och konsekvenser av omställningen. Det har bland annat handlat om vikten av tydlighet och trygghet i arbetet, att se över rutiner, arbetssätt och samarbete för att få verksamheten att fungera och främja en bra arbetsmiljö. Rektorerna inom förskola har fått kompetensutveckling kring att leda i förändring och hantera den påverkan av arbetsmiljön som det innebär att vara i omställning.

Inom grundskolan har fortsatt arbete genomförts för att främja säkerhet, förebyggande arbete och hantera hot och våld. En fortsatt vidareutveckling av systematik för att undersöka och följa upp hot och våld med särskild checklista har ägt rum. I ledarlag har tid avsatts för

gemensamt lärande och dialog för att jobba vidare med översyn och förankring av förebyggande rutiner. Utredning av händelser med hot och våld sker systematiskt för att följa upp och förbättra förebyggande åtgärder.

Arbete med att åtgärda brister i den fysiska miljön, ventilation, vattenskada och renoveringar av slitna lokaler har hanterats. Arbete med fastighetsrelaterade frågor är utmanande för rektorer och innebär belastning för verksamheten i anpassning av lokalanvändandet och arbetsorganisation under pågående arbetet.

För att förebygga inomhusrelaterade risker i arbetsmiljön och uppfylla Miljöbalkens krav på Egenkontroll har fortsatt arbete med Egenkontroll genomförts under året. Arbete med rutiner för ökad städbarhet och lokalanvändande har skett. Ändamålsenliga möbler och inventarier har införskaffats. Fyra skolor har deltagit i en pilot för kemikaliehantering där systematik att arbeta med kemikalisäkerhet, dokumentation av kemikalier och riskbedömningar har vidareutvecklats. Uppföljning av tillstånd för hantering av brandfarligavaror och brandskyddsarbete är andra exempel på områden inom den fysiska arbetsmiljön och kopplingar till Egenkontroll som hanterats. Inom förskolans verksamheter har förståelsen ökat för hur förbättrad städbarhet kan minska onödiga intryckför barnen och därigenom främja en bättre lärandemiljö.

Under året har tillsyn av rutiner för Egenkontroll genomförts av Miljö- och hälsoskydd. Krav på åtgärder som verksamheten behövt hantera har framför allt handlat om förbättringar av städbarhet och ordning och reda i lokalerna. Vid tillsyner har även brister avseende städning och lokaler tagits om hand av teknik- och fastighetsförvaltningen. Samarbete och dialog med teknik- och fastighetsförvaltningen har förbättrats.

Personalrörlighet har bidragit till behov av arbete med introduktion, schemafrågor och rutiner för den dagliga bemanningen. Rutiner vid sjukfrånvaro och särskilt upprepad korttidssjukfrånvaro har följts upp på berörda enheter.

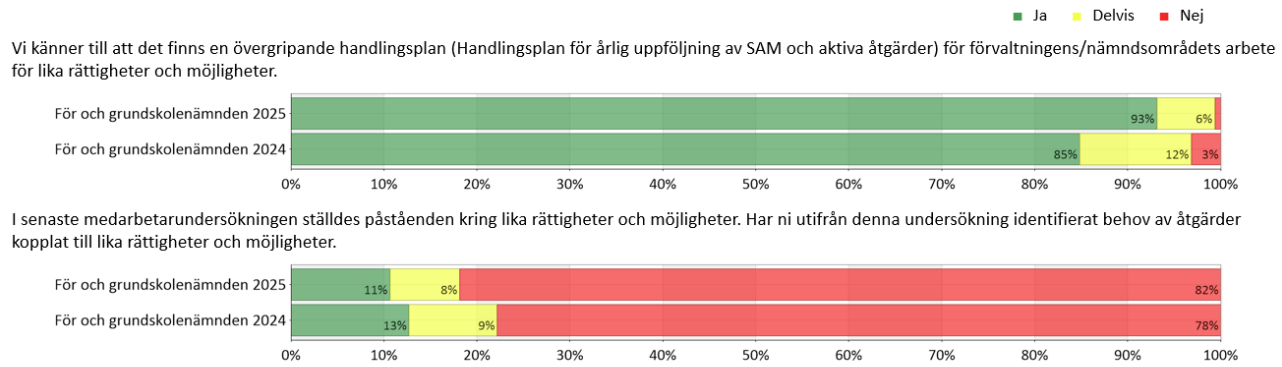
2.3 Goda exempel arbetsmiljöarbete

- Förbättringar av introduktion för nya medarbetare. Åtgärder som tillsammans bidrar till att ge nya medarbetare en bra introduktion och unga medarbetare en bra start i yrkeslivet.

- Rektorer som med engagemang och ett gott ledarskap tillsammans med medarbetarna lyckats skapa goda rutiner för Egenkontroll. Särskilt positivt är att det blivit synligt att det finns en tydlig koppling mellan städbara och tillgängliga lärmiljöer.

2.4 Sammanfattning av arbete med lika rättigheter och möjligheter under året

Diagram 5. Uppföljning Lika rättigheter och möjligheter

Undersökning av lika rättigheter och möjligheter genomfördes under hösten med den kommungemensamma medarbetarenkäten. På respektive arbetsplats genomfördes analys och dialog kring resultatet. Då det är ytterst få som angett behov att jobba vidare med egna prioriteringar så finns inget tydligt gemensamt behov.

Exempel på åtgärder som genomförts är dialoger på APT kring förståelse för arbete med lika rättigheter och möjligheter på arbetsplatsen, inkluderande kultur, värdegrund MÖTS m.m. Generellt arbete med trivsel, socialt klimat och bemötande för att främja tillitsfulla relationer och stärka gemenskap som kopplas till att främja lika rättigheter och möjligheter inom området arbetsförhållanden.

Under året har förankring, dialog och konkretisering av lönekriterier genomförts. Utfallsanalys av löneutveckling som underlag för utjämning av osakliga/omotiverade skillnader i lön mellan kön och ålder.

Anpassningar i lokaler utifrån tillgänglighet har genomförts kopplat till funktionsvariation.

3. Samverkan

Både Arbetsmiljölagen och Diskrimineringslagen ställer krav på arbetsgivare att samverka med medarbetare, skyddsombud och fackliga ombud i uppföljning och planering av arbetet

med arbetsmiljö och lika rättighet och möjligheter. I det lokala arbetet involveras medarbetare i arbetet på APT och chefer samverkar med lokala skyddsombud. Under året har planering av genomförande och uppföljning av arbetet med den gemensamma processen för arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter hanterats i de berörda samverkansgrupperna: lokala samverkansgrupper, LSG, verksamhetsområdets samverkansgrupp, VSG, samt förvaltningens samverkansgrupp, FSG. I de lokala samverkansgrupperna har dialog kring lokala prioriteringar och planering av åtgärder hanterats. LSG, VSG och FSG har fått information om utfall från medarbetarenkäten och årlig uppföljning. Inför sammanfattning av 2025 års arbete och prioriteringar inför 2026 års arbete med arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter har en partsgemensam workshop genomförts. Ett uppskattat tillfälle som gav ytterligare kompetens i frågorna, fördjupad dialog och vidgade perspektiv inför fortsatt arbete.

4. Åtgärder framåt

4.1 Arbetsmiljöutmaningar att jobba vidare med

Det finns fortsatt behov att prioritera förbättringar av arbetsmiljön genom förebyggande åtgärder. Arbetet med beredskap för hantering av allvarliga händelser behöver fortgå. Det behövs stöd och verktyg till rektorer för att öka kunskap bland medarbetare.

Arbete med organisatorisk och sociala arbetsmiljö fortsätter. Konsekvenser i arbetsmiljön som uppstår vid behov av anpassningar i organisationen utifrån omställning behöver fortsatt hanteras.

Genomförande och uppföljning av arbetet med Egenkontroll behövs för att säkerställa föreskrifter och lagstiftning. Goda förutsättningar för organisering av arbetsuppgifter på varje enhet för att skapa ordning och reda, städbarhet, behöver kontinuerligt följas upp. Adekvat stöd till rektorer att hantera utmaningar som kan uppstå vid risker i den fysiska arbetsmiljön då vissa åtgärder prioriteras och beslutas inom teknik- och fastighetsförvaltningen.
Arbete med Ergonomi i förskolan fortsätter i syfte att förebygga arbetsrelaterade besvär, ökad kännedom om arbetsmetoder som främjar ökad hälsa och hållbarhet i yrket.

Sjukfrånvaron inom förskolan behöver även fortsättningsvis följas upp. Arbete med hygien i förskolan behöver utvecklas för att bidra till minskad smitta och friskare förskola.

4.2 Prioriteringar arbetsmiljö

1. Kartläggning av identifierad hög sjukfrånvaro inom vissa yrkesgrupper i syfte att skapa kunskap och underlag för adekvata åtgärder.

2. Kompetenshöjande insatser för fortsatt säkerhetsarbete, förebygga och hantera hot och våld.

3. Förbättra den fysiska arbetsmiljön i verksamheterna genom att tydliggöra rutiner och stöd kopplat till Egenkontroll internt inom förvaltningen.

4.3 Utmaningar och fortsatta behov inom lika rättigheter och möjligheter

Arbetet med aktiva åtgärder fortsätter enligt plan. Förvaltningens arbetsplatser ska vara öppna och präglas av ett tillåtande klimat.

Unga medarbetare har en högre kortidssjukfrånvaro och vid undersökning i medarbetarenkäten upplever yngre medarbetare på flera områden en sämre arbetsmiljö jämfört med äldre medarbetare. Uppföljning av unga medarbetares förutsättningar och behov för goda förutsättningar i arbetet fortgår. Den arbetsplatsnära introduktionen, mentorskap och stöd i arbetet för yngre medarbetare är ett viktigt verktyg för att främja lika rättigheter och möjligheter kopplat till ålder och arbetsförhållanden.

4.4 Prioriteringar aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter

- Främja arbetet med lika rättigheter och möjligheter
- Främja nya och särskilt unga medarbetares introduktion i arbetet.

4.5 Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder

Utifrån prioriteringar för det systematiska arbetsmiljöarbetet och aktiva åtgärder för lika rättigheter, samt utifrån risker och hinder inom arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter som har framkommit inom För- och grundskolenämndens område, har en handlingsplan upprättats. Se bilaga 3.

5 Bilagor

Bilaga 2 Enkätresultat för den årliga uppföljningen av rutiner för systematiskt arbetsmiljöarbete

Bilaga 3 Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder 2026

UMEÅ KOMMUN

HANDLINGSPLAN FÖR SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE OCH AKTIVA ÅTGÄRDER 2026

Beslutad av: Utbildningsdirektör
Beslutsdatum: 2026-04-29
Samråd har genomförts med huvudskyddsombud

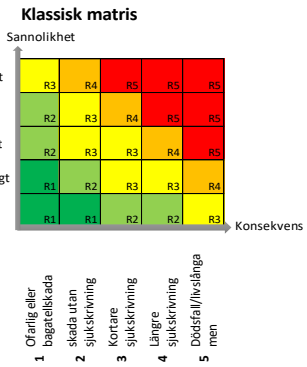
	PRIORITERADE OMRÅDEN SAMT BESKRIVNING AV BRISTER OCH HINDER	LAG-STIFTNING	RISKBEDÖMNING ** *(Endast risker enl. AML ska riskbedömas)* SANNO-LIKHET	KONSE-KVENS	RISK-KLASS	ÅTGÄRDER	ANSVARIG	KLART NÄR?	UPPFÖLJNING DATUM OCH RESULTAT
1	**Kartläggning av identifierad hög sjukfrånvaro inom vissa yrkesgrupper i syfte att skapa kunskap och underlag för adekvata åtgärder**	AML	3	3	R3	Djupanalys av nuläget och ta fram plan för adekvata konkreta åtgärder.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
2	**Kompetenshöjande insatser och stöd för fortsatt säkerhetsarbete, förebygga och hantera hot och våld.**	AML, SkolL	3	3	R3	Implementera beredskapsplan för hot och våld i förvaltningen.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
						Implementera ny lagstiftning om skolsäkerhet.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
						Implementering och införande av larm-app.	Utbildnings direktör	2026-08-30	2027-02-01
						Implementera verktyg och stöd för utbildning, övning och dialog för ökad beredskap och hantering av situationer där hot och våld kan uppstå.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01

3	**Förbättra den fysiska arbetsmiljön och arbetet med Egenkontroll internt inom förvaltningen samt fortsätta utveckla samarbete med Teknik- och fastighetsförvaltningen.**	AML, MB	3	3	R3	Uppföljning av fastställt egenkontrollprogram bl a på rektorskonferenser, ledarlag och verksamhetsbesök.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
						Prioritera resurser till inventarier för att öka städbarheten.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
						Deltagande i pilotprojekt med Folkhälsomyndigheten för diplomering Friskare förskola.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
4	**Främja arbetet med lika rättigheter och möjligheter**	DL				Förmedla kunskap och perspektiv. Arbeta systematiskt med t ex enkätresultat, dialogmaterial och APT-övningar.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01
5	**Främja nya och särskilt unga medarbetares introduktion i arbetet.**	DL				Följa framtagna introduktionsstöd, t ex mallar, checklistor och rutiner samt ge ett mer behovsanpassat stöd under det första arbetsåret.	Utbildnings direktör	2026-12-31	2027-02-01

*Arbetsmiljölagen (AML) diskrimineringslagen (DL), skollagen (SkolL), miljöbalken (MB)

**) Riskklassningsmatris vid bedömning av risk för ohälsa enligt AML

	Klassning av risk, behov av åtgärd
R1	Låg, försumbar risk. Inget behov av åtgärd
R2	Liten risk. Eventuellt ingen åtgärd eller överväg åtgärd
R3	Medel, viss risk. Åtgärdas så lång det är rimligt
R4	(Mindre) Allvarlig risk. Åtgärdas snarast
R5	Hög, mycket allvarlig risk. Arbete ska inte utföras innan åtgärd vidtagits

KLASSISK MATRIS		
	Sannolikhet	Konsekvens
1	Händelsen har inte inträffat förut och bedöms inte inträffa inom överskådlig framtid	Ingen eller ringa arbetsmiljöpåverkan eller ohälsa
2	• Händelsen har inträffat vid enstaka tillfällen eller • Liknande händelser har inträffat på andra arbetsplatser	Mindre arbetsmiljöpåverkan, visst obehag. Lindrigare ohälsa/skada
3	Händelsen har inträffat några gånger	Viss arbetsmiljöpåverkan, enstaka, kortare sjukfrånvaro utan bestående men.
4	Händelsen är allmänt känd för att inträffa	Större arbetspåverkan, längre sjukskrivning, allvarlig ohälsa/ skada med risk för bestående men
5	Händelsen kan inträffa när som helst	Betydande arbetsmiljöpåverkan, allvarlig sjukdom, dödsfall, livslånga men

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2026-04-28

För- och grundskolenämndens arbetsutskott

Diarienr: SK-2024/00467

Revidering av delegationsordning för för- och grundskolenämnden

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar:

- att anta förslag till reviderad delegationsordning enligt bilaga 1

Ärendebeskrivning

Mot bakgrund av kommunfullmäktiges beslut (KS-2024/00468) den 28 april 2025 om att dela Umeå kommuns utbildningsförvaltning i två separata funktionella förvaltningar, en för För- och grundskolenämnden och en för Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, med ikraftträdande 1 januari 2026, behöver för- och grundskolenämndens delegationsordning revideras.

Anledningen till revideringen är att roller och funktioner samt delegater behöver uppdateras med för- och grundskoleförvaltningens nuvarande organisation, där exempelvis en myndighetsavdelning har tillskapats. Detta inte minst eftersom delegationsordningen är ett viktigt styrande dokument som används och skickas in till myndigheter och domstolar som stöd för att vissa beslut har fattats av behörig delegat tillika beslutsfattare. Detta är särskilt viktigt i beslutsärenden som kan överklagas till förvaltningsrätt eller Skolväsendets Överklagandenämnd, exempelvis beslut om skolplacering eller skolskjuts.

I övrigt görs tillägg på ändringar som uppmärksammats i det dagliga arbetet i relation till vissa delegationspunkter.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2024/00467

Nuvarande delegationsordning redovisas i bilaga 2, som i grunden beslutades av För- och grundskolenämnden den 28 oktober 2024. Därefter har två ändringar utifrån omorganisationen som skett genom delegationsbeslut 27 november 2025 (SK-2025/00744) samt 2 mars 2026 (SK-2026/00142) med tillägget delegat MyC – Myndighetschef, gällande beslut om skolskjuts samt skolplaceringar samt rätt att yttra sig till överprövningsinsats. Dessa ändringar har beslutats av utbildningsdirektör.

En bilaga som visar på genomförda ändringar är tillagt som bilaga sist i delegationsordningen, benämnd Ändringslogg för Delegationsordning för- och grundskolenämnden, som en integrerad rutin för dokumentation efter beslutade ändringar.

Beslutsunderlag

Bilaga 1: Förslag till reviderad delegationsordning – röd text är ändringar och tillägg
Bilaga 2: Delegationsordning för för- och grundskolenämnden

Beredningsansvariga

Emma Steen, jurist

Beslutet ska skickas till

Registrator för för- och grundskolenämnden
KS diarium

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maud Karlström
myndighetschef

Delegationsordning för för- och grundskolenämnden

Röd text är förslag på ändringar och tillägg!

Dokumenttyp: Delegationsordning	**Beslutsdatum:** 2024-10-24
Dokumentansvarig: Ann-Christine Gradin Utbildningsdirektör	**DNR:** SK-2024/00467 ersätter SK-2021/00332
Beslutad av: För- och grundskolenämnden	**Reviderad:** 2026-03-02

Innehåll

Delegationsordning för för- och grundskolenämnden 1

1 Om delegation 3

1.1 Delegationsbestämmelser 3
1.2 Verkställighet 3
1.3 Ärenden som inte får delegeras enligt kommunallagen 4
1.4 Ersättare för delegat 4
1.5 Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen 5
1.6 Jäv 5
1.7 Anmälan av delegationsbeslut till nämnd 5
1.8 Personalärenden 5
1.9 Civil beredskap och säkerhet 6
1.10 Överklagan av delegationsbeslut 6
1.10.1 Laglighetsprövning 6
1.10.2 Förvaltningsbesvär 6

2 Förklaring av förkortningar 7

2.1 Delegater 7
2.2 Lagar och förordningar 8

3 Delegationsordning 9

A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar 9
A.1 Generellt 9
A.2 Skolplikt 10
A.3 Organisation förskoleklass, grundskola 11
B. Administrativa ärenden 11
B.1 Generellt 11
B.2 Ekonomi, avtal, inköp, bidrag och tilläggsbelopp 12
B.3 Offentlighet och sekretess samt överklaganden 14
B.4 GDPR 14
B.5 Tillsyn och anmälningsärenden 15
C. Förskola och fritidshem 16
C.1 Placering förskola och fritidshem 16
C.2 Mottagande från annan kommun 16
D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola 17
D.1 Skolplikt och mottagande 17
D.2 Organisation och skolplacering 18
D.3 Mottagande från annan kommun 19
E. Skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering 20

Bilaga 1 – Ändringslogg för Delegationsordning för- och grundskolenämnden

1 Om delegation

En nämnd har till uppgift att fatta ett stort antal beslut i flera olika ärendetyper. Hanteringen måste fungera både rättssäkert och effektivt. Detta kräver bland annat att ärenden kan hanteras snabbt, både utifrån medborgarnas intressen och med hänsyn till nämndens egna behov.

Syftet med delegationen är att avlasta nämnden från att behöva fatta beslut i samtliga ärenden som faller inom nämndens ansvarsområde. Genom delegation effektiviseras den kommunala förvaltningen och medborgarna ges en bättre service. Delegering innebär överföring av beslutanderätt från nämnden till ett presidium, arbetsutskott, en ledamot eller ersättare eller en anställd tjänsteperson som är underställd nämnden. Det är inte möjligt att delegera till en grupp anställda eller en grupp anställda och förtroendevalda att gemensamt fatta beslut.

Delegering innebär att befogenheten att fatta beslut överlämnas och det delegerade beslutet fattas sedan på nämndens vägnar. Det är uppgiften som delegeras och inte ansvaret som sådant. Delegaten har emellertid det fulla ansvaret för handläggning och beslutsfattande i de ärenden som delegationen omfattar. Beslutanderätten enligt delegationsordningen gäller tillsvidare och kan återkallas eller ändras av nämnd eller förvaltningschef.

Delegationsordningen bör vara ett dokument som regelbundet uppdateras, utifrån ny lagstiftning eller organisationsförändringar som uppkommer samt av nämnden fattade beslut. Av punkt B.1.6 och B.1.7 framgår delegater för löpande uppdateringar av delegationsordningen med anledning av organisationsförändringar, lagändringar och nämndbeslut. Uppdateringar sker månadsvis efter fattade beslut i nämnd som rör delegationsordningen samt efter beredning i utbildningsdirektörens ledningsgrupp gällande ny lagstiftning eller organisationsförändringar.

1.1 Delegationsbestämmelser

I 6 kap. 37 § kommunallagen finns bestämmelser om delegering av ärenden inom en kommunal nämnd. Delegation innebär att beslutanderätten i ärenden som är angivna i delegationsordningen delegerats och att delegaten träder in i nämndens ställe, under förutsättning att utfärdade författningsbestämmelser, lagar, avtal, ekonomiska ramar och övriga riktlinjer för verksamheten iakttas. Besluten har samma rättsverkan som nämndens egna beslut.

1.2 Verkställighet

Beslut av rent förberedande eller rent verkställande karaktär, exempelvis där beslutet är givet på förhand utan att det innefattar en bedömning, till exempel beslut om debitering enligt en fastställd taxa, kräver ingen delegation. Föreligger ingen självständig beslutanderätt brukar man tala om så kallad ren verkställighet. Sådana beslut kan tjänstepersoner fatta självständigt. Verkställighetsbeslut behöver ej anmälas i nämnden.

Beslutsfattande där en tjänsteperson pekas ut som beslutsfattare i speciallagstiftning kräver inte heller delegation från nämnden, utan sådana beslut fattar den tjänsteperson som är delegat självständigt med stöd utifrån lagstiftningen. Detta innebär exempelvis att en skolhuvudman, en kommunal utbildningsnämnd, inte kan besluta om något som rektor har getts beslutanderätt eller ansvar för genom skollagen eller andra författningar.

1.3 Ärenden som inte får delegeras enligt kommunallagen

Enligt 6 kap. 38 § kommunallagen får nämnden inte delegera beslutsfattanderätten när det gäller:

1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats,
3. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt,
4. ärenden som väckts genom medborgarförslag och som lämnats över till nämnden, eller
5. ärenden som enligt lag eller annan författning inte får delegeras.

Beslutanderätten får inte heller delegeras till en automatiserad beslutsfunktion när det gäller ärenden där beslut överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap. kommunallagen, ärenden där beslut enligt lag eller annan författning inte får överklagas, ärenden om upphandling eller ärenden om valfrihetssystem.

1.4 Ersättare för delegat

Enligt 7 kap. 6 § kommunallagen framgår att om en nämnd uppdrar åt en förvaltningschef inom nämndens verksamhetsområde att fatta beslut, får nämnden överlåta åt förvaltningschefen att i sin tur uppdra åt en annan anställd inom kommunen att fatta beslutet. Det innebär att förvaltningschef får delegera beslutanderätten i ett led men bestämmelserna i kommunallagen avseende vidaredelegation medger dock inte att beslutanderätt vidaredelegeras i flera led.

Vid utbildningsdirektörens frånvaro övertas beslutanderätten av biträdande utbildningsdirektör med ansvar för förskola eller grundskola ~~eller gymnasieskola~~ alternativt tillförordnad utbildningsdirektör. Som allmän princip gäller att ersättare inte bör besluta i viktiga ärenden om beslutet utan större nackdel kan vänta till delegaten återkommer.

Delegation sker till delegat på lägsta beslutade nivå, det innebär att tjänsteperson på högre chefsnivå inom förvaltningen, vid behov har rätt att träda in som delegat.

Vidare framgår av 6 kap. 39 § kommunallagen att en nämnd får uppdra åt ordföranden, eller annan ledamot som nämnden har utsett, att besluta på nämndens vägnar i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas. Enligt 6 kap. 40 § kommunallagen ska beslutet då anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Av kommunfullmäktiges beslutade reglemente för Umeå kommuns styrelse och nämnder (KS-2014/01024, KS-2023/00651, reviderad 2024-06-17) framgår gällande ersättare för ordföranden. Om varken ordföranden eller en vice ordförande kan delta i ett helt sammanträde eller i en del av ett sammanträde fullgör den till åldern äldste ledamoten ordförandens uppgifter. Om ordföranden eller vice ordförande på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordföranden/vice ordförande. Ersättaren fullgör ordförandens/vice ordförandens samtliga uppgifter.

Utöver delegationsordningen har kommunjuristerna fullmakt att företräda för- och grundskolenämnden i mål och ärenden (SK-2015/00329) samt jurist vid för- och

grundskoleförvaltningen ~~utbildningsförvaltningen~~ genom vidaredelegation från kommunjuristerna (SK-2024/00053).

1.5 Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen

Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen ska beslutas av nämnden, om ärendet är av principiell karaktär eller om det av författning tydligt framgår att det är nämnden som ska besluta i frågan.

I övriga fall beslutar den som handlägger och har delegationsrätt i liknande ärenden.

1.6 Jäv

Delegerad beslutanderätt får inte utövas i ärende som berör delegatens egna personliga förhållanden eller där jäv enligt 6 kap. 28–32 §§ kommunallagen föreligger. Den som är jävig i ett visst ärende får inte besluta i det eller delta i handläggningen av ärendet. Om en delegat är jävig överlämnas ärendet för avgörande till överordnad chef eller till nämnden. Handläggaren i ett ärende måste själv uppmärksamma jävsituationen och informera ansvarig chef.

1.7 Anmälan av delegationsbeslut till nämnd

Enligt 6 kap. 40 § kommunallagen beslutar nämnden i vilken utsträckning beslut som fattats med stöd av delegationsordningen anmäls till nämnd därav ska beslut anmälas till nämnd om inte annat anges.

Väljer nämnden att vissa beslut inte ska anmälas till nämnd ska ett särskilt beslut om detta fattas. I de fall beslut kan överklagas med laglighetsprövning enligt kommunallagens 13 kap. och om dessa beslut inte anmäls till nämnd ska besluten protokollföras särskilt och tillkännages på kommunens anslagstavla, enligt 8 kap. 10 § första stycket punkt 3. Tillkännagivandet av beslut är viktig för att besluten som fattats ska vinna laga kraft. Nämnden har tidigare beslutat om tillkännagivanden av delegationsbeslut som endast kan laglighetsprövas (FGN Beslut 2018-02-22, 20§ SK-2016/00058). Eftersom protokollen ska tillkännages på anslagstavlan måste hänsyn tas till offentlighets och sekretesslagen samt dataskyddsförordningen (GDPR).

För delegerade beslutsärenden förs en förteckning i obruten nummerserie per kalenderår (SK- nr). Nämndsekreteraren svarar för att förteckning av delegationsbeslut som upprättats delges ledamöterna vid nämndsammanträdet. Den dokumentation som rör delegationsbesluten finns att tillgå vid den avdelning eller enhet inom för- och grundskoleförvaltningen ~~utbildningsförvaltningen~~ som fattat besluten.

1.8 Personalärenden

Beslut i personalärenden fattas enligt Delegationsordning i personal- och organisationsfrågor, KS-2019/00709, reviderad 2023-07-01. Dessa ärenden anmäls inte till nämnden.

1.9 Civil beredskap och säkerhet

I samtliga nämnders gemensamma reglemente framgår följande gällande civil beredskap och säkerhet.

Nämnden ansvarar för den civila beredskapen i nämndens verksamheter. Detta innebär att nämnden ansvarar för att det kontinuerligt genomförs analys, planering och förberedelser för att upprätthålla kontinuitet och tillgodose ändamålsenlig säkerhet och beredskap i de verksamheter som nämnden ansvarar för. Nämnden ansvarar för att förebygga, hantera och följa upp/utvärdera händelser som berör nämndens verksamheter. Se B.1.2.

Nämnden ansvarar för att upprätta en ändamålsenlig organisation i beredskaps – och säkerhetsfrågor. Nämnden ansvarar för att delta i framtagande av kommunövergripande analyser, planering, förberedelser och utbildningar/övningar inom säkerhets- och beredskapsområdet.

1.10 Överklagan av delegationsbeslut

Beslut som har delegerats från nämnden kan överklagas på samma sätt som nämndens beslut, det vill säga antingen med stöd av 13 kap. kommunallagen genom laglighetsprövning tidigare även kallat kommunalbesvär eller med stöd av speciallagstiftning genom förvaltningsbesvär, se mer nedan.

1.10.1 Laglighetsprövning

Beslut som inte kan överklagas med förvaltningsbesvär kan överklagas genom laglighetsprövning, enligt kommunallagen 13 kap. Laglighetsprövning innebär enbart en prövning av ett besluts laglighet och bara den som är medlem i kommunen kan överklaga. Domstolen kan endast pröva lagligheten av beslutet kommunen fattat, men inte lämpligheten i ett beslut. Domstolen kan upphäva det överklagade beslutet, men inte sätta något annat beslut i dess ställe. Om beslutet upphävs innebär det att kommunen måste fatta ett nytt beslut. Det kan medföra att hela processen som föregår beslutet måste tas om, av aktuell nämnd inom kommunen igen.

Överklaganden genom laglighetsprövning ska ske inom tre veckor från den dag då justering tillkännagivits på kommunens officiella anslagstavla av protokollet från det nämndsammanträde, då delegationsbeslutet anmäldes.

Ett överklagande som innebär laglighetsprövning ska alltid vidarebefordras till domstolen även om det har kommit in för sent, till aktuell nämnd eller förvaltning eftersom det är domstolen som gör rättidsprövningen/bedömningen i sådana ärenden, jämfört med förvaltningsbesvär se nedan.

1.10.2 Förvaltningsbesvär

Beslut som fattas enligt speciallagstiftning som kan överklagas ska innehålla en besvärshänvisning, där det framgår vart beslutet går att överklaga och hur man gör för att överklaga. Exempelvis i 28 kap. skollagen framgår i kapitlet gällande överklagande, att beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol, eller Skolväsendets överklagandenämnd samt att flertalet beslut har överklagandeförbud. Övriga beslut från en kommun som inte omnämns särskilt i skollagen kan därmed endast överklagas enligt 13 kap. kommunallagen, se ovan.

Överklagande genom förvaltningsbesvär ska ske inom tre veckor från den dag då klaganden fått del av beslutet. Endast den som beslutet angår och som beslutet kan anses ha gått emot, kan överklaga ett beslut genom förvaltningsbesvär. Vanligtvis elev och dess vårdnadshavare, eller elev själv över 16 år vilket framgår av skollagen 29 kap. 12 §.

Överklagandet ska lämnas eller skickas till utbildningskontoret Umeå kommun, som därefter senast inom en vecka överlämnar ärendet till anvisad besvärsinstans. Har överklagandet kommit in för sent ska nämndens delegat fatta ett avvisningsbeslut, som anger att överklagan inkommit för sent. Ett sådant beslut är i sin tur också överklagbart.

När domstolen vanligtvis förvaltningsrätten, prövar ett överklagat beslut har den samma behörighet som den beslutsfattande kommunens nämnd, och kan således sätta ett helt nytt beslut i dess ställe eller enbart ändra beslutet i vissa delar, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Domstolen kan även upphäva det underliggande beslutet eller återförvisa målet till kommunen för förnyad handläggning.

Om ett överklagat beslut ändras ska det nya beslutet överlämnas till domstolen oberoende av hur beslutet ändras, helt eller delvis. Det innebär att klaganden inte behöver överklaga även det nya beslutet för att detta ska omfattas av domstolens prövning. Det innebär också att det nya beslutet alltid måste beaktas av domstolen vid dess prövning.

2 Förklaring av förkortningar

För- och grundskolenämnden har utöver punkterna under avsnitt A, delegerat ansvaret för den löpande och dagliga förvaltningen för nämndens verksamhetsområde till utbildningsdirektör UD, som i sin tur ansvarar för att leda det övergripande arbetet på utbildningsförvaltningen som involverar tjänstepersoner på utbildningskontorets enheter och avdelningar.

Nedanstående förkortningar av delegater avser personal som är verksamma inom för- och grundskolenämndens verksamhetsområde.

2.1 Delegater

AdmC	Administrativ chef
AU	För- och grundskolenämndens arbetsutskott
BitrUD	Biträdande utbildningsdirektör
EC	Enhetschef
ECPPE	Enhetschef pedagogiska placeringsenheten
EhC	Elevhälsochef (verksamhetschef elevhälsa)
EkC	Ekonomichef
HRC	HR-chef inom för- och grundskoleförvaltningen ~~utbildningsförvaltningen~~
Jur	Jurist inom för- och grundskoleförvaltningen ~~utbildningsförvaltningen~~
~~JämU~~	~~Jämlikhetsutvecklare inom för- och grundskoleförvaltningen utbildningsförvaltningen~~
KC	Kanslichef
NC	Närmsta chef
Nhandl	Nämndhandläggare
Nsek	Nämndsekreterare
MyC	Myndighetschef
OC	Områdeschef
Pres	För- och grundskolenämndens presidium

Reg	Registrator inom för- och grundskoleförvaltningen ~~utbildningsförvaltningen~~
UD	Utbildningsdirektör
UtbS	Utbildningstrateg
~~UtrGDPR~~	~~Utredare GDPR tillika personuppgiftssamordnare~~
~~VC~~	~~Verksamhetschef~~

2.2 Lagar och förordningar

ArbmL	Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160)
ArkivL	Arkivlagen (1990:782)
DL	Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)
DSF (GDPR)	Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (SFS 2018:218)
FL	Förvaltningslagen (SFS 2017:900)
HSL	Hälso- och sjukvårdslag (SFS 2017:30)
KL	Kommunallag (SFS 2017:725)
MFL	Marknadsföringslag (SFS 2008:486)
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (SFS 2009:400)
PatSäkL	Patientsäkerhetslagen (SFS 2010:659)
SF	Skolförordningen (SFS 2011:185)
SFS-nr	Svensk författningssamling, anger år då lag eller förordningen beslutas
SkolL	Skollag (SFS 2010:800)
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
SPSM	Förordning med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten (SFS 2011:130)
TF	Tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105)
UtlL	Utlänningslag (SFS 2005:716)
VitesL	Lag om viten (SFS 1985:206)

3 Delegationsordning

Ärenden där nämnd, ordförande arbetsutskott, presidiet beslutar
Följande avsnitt avser exempel på ärenden som inte delegeras till tjänsteperson

Ärendetyp	Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar			
A.1 Generellt			
A.1.1	Beslut i brådskande ärenden, som inte kan vänta till nästkommande nämnd	KL 6 kap. 37, 39 §§	Ordf	Anmälan till nämnd
A.1.2	Beslut om tillträdesförbud på förskole- eller skolenhet	SkolL 5 kap. 3, 4 §§ ArbmL 3 kap. 2 §	Ordf	Överklagan till Förvaltningsrätten Beslutet ska vara tidsbegränsat Avser allvarliga händelser eller extraordinära situationer på skolhuvudmannanivå Ersätts på rektorsnivå av 6a kap. i skollagen om Säkerhetsarbete i brottsförebyggande syfte, där tillträde till förskoleenheten eller skolenheten finns i 4§
A.1.3	Beslut om överklagande till högre instans i fall domslut i första instans går kommunen emot		Nämnd	Se även B.3.3
A.1.4	Beslut om bidrag (ersättningsbelopp) till fristående huvudman	SkolL 8 kap. 21–22 §§ 9 kap. 19–20 §§ 10 kap. 37–38 §§ 14 kap. 15–16 §§ 25 kap. 11–12 §§ SkolF 14 kap.	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten Gäller förskola, pedagogisk omsorg, grundskola och fritidshem
A.1.5	Beslut om interkommunal ersättning, förskola, pedagogisk omsorg, förskoleklass, grundskola, fritidshem	SkolL 8 kap. 17 § 9 kap. 16 § 10 kap. 34 § 11 kap. 33 § 14 kap. 14 § 25 kap. 10 §	Nämnd	
A.1.6	Godkännande inkl. ägar- och ledningsprövning, eller återkallelse av godkännande för enskild huvudman att bedriva verksamhet	SkolL 2 kap. 5 § 5a-d §§ 7 § 25 kap. 10 §, 10a § 26 kap. 13–14 §§	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten

A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar				
A.1.7	Tillfälligt verksamhetsförbud för enskild huvudman där kommunen beviljat godkännande att bedriva verksamhet	SkolL 26 kap. 18 §	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten Vid brådskande beslut får ordf. besluta Beslut om verksamhetsförbud får gälla max 6 månader
A.1.8	Beslut med föreläggande förenat med vite för enskild huvudman	SkolL 26 kap. 27 § VitesL	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten Gäller fristående förskola och pedagogisk omsorg
A.1.9	Föreläggande till fristående huvudman	SkolL 26 kap. 10 §	Nämnd	Gäller fristående förskola och pedagogisk omsorg
A.1.10	Utse verksamhetschef (EHC) för elevhälsa ~~(EHC)~~	HSL 4 kap. 2 §	Nämnd	Anmäls även till IVO som är tillsynsmyndighet
A.1.11	Prövning av uppdrag från nämndsledamöter	KL 6 kap. 37 §	AU	
A.1.12	Beslut om deltagande i kurser och konferenser för nämndens ledamöter	KL 6 kap. 37 §	AU	
A.2 Skolplikt				
A.2.1	Medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt eller återkallande av sådant medgivande	SkolL 24 kap. 23–25 §§	Pres	Anmäls till nämnd Överklagan till Förvaltningsrätten Inklusive beslut om bibehållen plats vid nuvarande skola FGN beslut 031023 §101 att ej betala kostnader för elevers skolgång i utlandet Återkallat beslut gäller omedelbart
A.2.2	Beslut om skolpliktens upphörande till följd av varaktig vistelse utomlands eller andra förhållanden där det är uppenbart att barnet inte ska gå i skola, varpå skolplikt ej föreligger	SkolL 7 kap. 2 §	Pres	Anmäls till nämnd Vid varaktig vistelse utomlands upphör skolplikten Hemkommunen har dock ett fortsatt ansvar för skolpliktsbevakning, under vistelsetiden utomlands Beslutet innebär ej bibehållen plats på tidigare kommunal skola
A.2.3	Föreläggande för vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter när det gäller skolpliktig elev.	SkolL 7 kap. 21–22 §§ 7 kap. 23 §	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten

A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar				
	Föreläggandet kan förenas med vite	VitesL 2 §		
A.3 Organisation förskoleklass, grundskola				
A.3.1	Beslut om hur kommunen organiserar sin grundskola	SkolL 10 kap. 29 §	Nämnd	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd

Ärendetyp	Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information

B. Administrativa ärenden				
B.1 Generellt				
B.1.1	Beslut i brådskande extraordinära ärenden som inte kan vänta, till exempel översvämningar, hot och våld mot förskole- och skolenhet		UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.1.2	Beslut om fastställande av krisledningsplan för nämndens förvaltning		UD	Enligt nämndens reglemente avseende Civil beredskap och säkerhet samt **Riktlinje** för Umeå kommuns arbete med civil beredskap beslutad av KF (KS-2023/00819) 18 december 2023, **Policy** för civil beredskap 2024–2026 och **Plan** för civil beredskap 2024–2026
B.1.3	Ta emot, utreda och besvara inkomna klagomål som rör utbildningen på huvudmannanivå	SkolL 4 kap. 8 §	UD BitrUD	Enligt rutin på för- och grundskoleförvaltningens ~~utbildningsförvaltningen~~ hemsida – synpunkter och klagomål
B.1.4	Vidta nödvändiga åtgärder utifrån inkomna klagomål	SkolL 4 kap. 7 §	UD BitrUD	
B.1.5	Ansvar för anmälningsskyldigheten till IVO enligt Lex Maria	PatSäkL 3 kap. 5–7 §§	EHC	Anmäls till nämnd
B.1.6	Redaktionella ändringar i delegationsordningen vid exempelvis organisationsförändringar, lagändringar och beslut av nämnd		UD BitrUD KC N sek Jur	Information till nämnd gällande organisations- och lagändringar
B.1.7	Mindre redaktionella förändringar i styrdokument beslutade av nämnden		UD BitrUD KC N sek	Exempelvis uppdatering av hänvisning till lagrum, hänvisning till roll eller funktion

B. Administrativa ärenden

			Jur	
B.1.8	Läsårstider: beslut om datum för höst- och vårterminens början och slut	SkolF 3 kap. 3 §	UD	Anmäls till nämnd
B.1.9	Beslut om att nyttja insynsrätt i fristående utbildningsverksamhet	SkolL 9 kap. 22 § 10 kap. 41 § 11 kap. 40 § 14 kap. 18 § 25 kap. 15–16 §§	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.1.10	Beslut om att revidera/fastställa dokumenthanteringsplan	ArkivL 6 §	UD KC	Anmäls till nämnd Revidering sker i dialog med Stadsarkivet/Stadsarkivarie
B.2 Ekonomi, avtal, inköp, bidrag och tilläggsbelopp				
B.2.1	Beslut i civilrättsliga skadestånds- och ersättningsärenden understigande ett halvt prisbasbelopp	SkL	UD BitrUD	Gäller ej arbetsrättsliga skadestånd
B.2.2a	Beslut att utse attestanter		UD	a) UD med rätt att vidaredelegera Anmäls till nämnd Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036
B.2.2b			OC	b) OC med rätt att vidaredelegera till rektor eller biträdande rektor Inom skolans egen budget Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036
B.2.3	Beslut att utse beställare av varor och tjänster		NC	Anmäls ej till nämnd Meddelas berörda Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036
B.2.4	Avskrivning av fordran, kundförluster		EkC	Anmäls till nämnd
B.2.5	Teckna avtal med ekonomiskt innehåll (intäkter/kostnader) - motsvarande ett värde överstigande 500 tkr - inom ramen för den egna verksamhetens budget		 UD BitrUD EkC HRC KC OC	Avtal överstigande 500 tkr anmäls till nämnd Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036. Vid upphandling (LOU) ska kontakt tas med Upphandlingsbyrån Gäller ej för leasingavtal, se Regler och

B. Administrativa ärenden

			EC EHC	riktlinjer för finansiell verksamhet, KF 2019-09-03
B.2.6	Undertecknande av avtal och skrivelser utan ekonomiskt innehåll		UD BitrUD	
B.2.7	Bidrag och ersättningar ur centrala medel till enskilda, organisationer och föreningar		UD	Anmäls till nämnd
B.2.8	~~Beslut om avvikelser från skolskjutsreglementet~~ Beslut om skolskjuts utifrån färdvägens längd, trafikförhållanden, elevens funktionsnedsättning eller någon annan särskild omständighet	SkolL 9 kap. 15a-c, §§ 10 kap. 32–33 §§, 40 § 11 kap. 31–32 §§, 39 §	BitrUD ~~AdmC~~ MyC ECPPE	Se Beslut FGN ST0109/2012 Skolskjutsregler daterade 2011-05-12, reviderad 2012-02-13 Innefattar även generella beslut inom vissa områden i kommunen, utifrån trafikförhållanden och trafikfarlighet Bedöms och beslutas i samråd med Umeå kommunföretag AB (UKF) enligt avtal avseende att verkställa beslut om skolskjuts (SK-2025/00698) Överklagan till Förvaltningsrätten Vid 1 stycket i § Förvaltningsbesvär Vid 2 stycket i § Laglighetsprövning Innefattar även rätt att yttra sig till Förvaltningsrätt och Kammarrätt i ärenden som överklagats
B.2.9	Beslut om tilläggsbelopp för barn och elever med omfattande behov av särskilt stöd	SkolL 8 kap. 23 § 9 kap. 21 § 10 kap. 39 § 11 kap. 38 § 25 kap. 13 §	BitrUD MyC	Anmäls till nämnd Gäller fristående förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem samt pedagogisk omsorg Överklagan till Förvaltningsrätten
B.2.10	Beslut om assistansersättning för elev i specialskola, exempelvis Hällsboskolan	SPSM 32 §	BitrUD	Anmäls till nämnd
B.2.11	Beslut om att underteckna ansökningar och beslut om rekvisition gällande extern finansiering med statsbidrag, EU-medel eller liknande		UD EkC EC	Anmäls till nämnd Exempelvis statliga myndigheter Skolverket, Arbetsförmedlingen, SPSM, Migrationsverket, Europeiska Socialfonden och Erasmus-projekt
B.2.12	Beslut om avgiftsbefrielse i förskoleverksamhet och fritidshem	SkolL 8 kap.16 § 14 kap. 12 §	BitrUD OC	Anmäls till nämnd Efter ansökan från vh. Gäller t ex vid ej nyttjad plats pga. sjukhusvistelse
B.2.13	Beslut om uppsägning av förskole-		~~AdmC~~	

B. Administrativa ärenden

	eller fritidshemsplats på grund av ej nyttjad plats		MyC ECPPE	
B.2.14	Åtgärder för elev som inte kan bo hemma för att eleven skall kunna fullgöra sin skolgång	SkolL 10 kap. 29 § 3 st	BitrUD	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd Exempelvis elevboende
B.2.15	Beslut efter genomförd inkomstkontroll avseende betald förskoleavgift		EkC MyC	Avser beslut för det fall vårdnadshavare efterfrågar ett formellt beslut, vid överprövning enligt kommunallagen
B.3 Offentlighet och sekretess samt överklaganden				
B.3.1	Beslut om att neka utlämnande av handling a) sekretesshandling, inklusive handlingar i form av bild, ljud och film b) handling som ej bedöms vara allmän c) e-postadresser i marknadsföringssyfte Beslut om att lämna ut handling med förbehåll vid partsinsyn	TF 2 kap. 2 § och 12 § MFL OSL 10 kap. 3 § och 14 §	UD KC MyC Reg N sek Jur	Anmäls till nämnd Överklagan till Kammarrätten
B.3.2	Rättidsbedömning inklusive avvisande av överklagande som för sent inkommen	FL 45–47 § SkolL 29 kap. 11 §	UD KC MyC Reg Jur	Anmäls till nämnd Överklagan till Kammarrätten
B.3.3	Avge yttrande över ärende som överklagats till: a) första instans b) högre instans		a) delegat b) delegat	Anmäls till nämnd Observera att nämnd beslutar om överklagande till högre rättsinstans i de fall domslut i första instans går kommunen emot. Se även A.1.3
B.4 GDPR				
B.4.1	Anmälan till Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) ~~beslut~~ och yttrande gällande inskickad anmälan om personuppgiftsincident	DSF Artikel 33 Artikel 36	MyC Jur ~~UtrGDPR~~ ~~Reg~~	Beslut från IMY anmäls till nämnd Innefattar även att samråda med tillsynsmyndigheten
B.4.2	Fastställande av konsekvensbedömning	DSF Artikel 35	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.4.3	Undertecknande av personuppgiftsbiträdesavtal (PUB-avtal)	DSF Artikel 28	UD BitrUD MyC?	Anmäls till nämnd PUB-avtal tecknas vanligtvis i samband med, ett huvudavtal som innebär

B. Administrativa ärenden

	Innefattar även rätten att ändra eller avsluta avtal			personuppgiftsbehandling mellan parterna
B.4.4	Rätt att teckna datadelningsavtal för fastställande av gemensamma personuppgiftsbehandlingar med annan personuppgiftsansvarig	DSF Artikel 26	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.4.5	Beslut om utlämnande av ~~registerutdrag~~ rättighetsbegäran	DSF Artikel 15	MyC Jur ~~UtrGDPR~~ ~~Reg~~	
B.4.6	Beslut om avslag, avskrivning och avvisa begäran om ~~registerutdrag~~ rättighetsbegäran	DSF Artikel 12 Artikel 12 DSF 15-21	MyC Jur ~~UtrGDPR~~ ~~Reg~~	Anmäls till nämnd Ev. överklagan prövas först av delegat innan den skickas till förvaltningsrätten
B.4.7	Beslut om att rättelse och radering av personuppgifter eller begränsning av personuppgiftsbehandling	DSF Artikel 16–18	MyC Jur ~~UtrGDPR~~ ~~Reg~~	Beslut får ej strida mot annan lag som reglerar informationshantering Ev. överklagan prövas först av delegat innan den skickas till förvaltningsrätten
B.5 Tillsyn och anmälningsärenden				
B.5.1	Undertecknande av yttrande till tillsynsmyndigheter angående anmälningar, tillsyns- och granskningsärenden		UD MyC	Beslut anmäls till nämnd Gäller ärenden på individ, skol- och enhetsnivå <u>Exempelvis:</u> Skolinspektionen (SI) Barn- och elevombudet (BEO) Lärarnas ansvarsnämnd (LAN) Diskrimineringsombudsmannen (DO) Justitieombudsmannen (JO) Inspektionen för vård och omsorg (IVO) Miljö- och hälsoskydd (MHS) Arbetsmiljöverket (AV) Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) Umeåregionens brandförsvar
B.5.2	Godkännande av förändringar hos enskild huvudman som kan påverka villkoren i godkännandet och rätten till bidrag	SkolL 2 kap. 5 §	BitrUD	Gäller fristående förskoleverksamhet och pedagogisk omsorg Exempelvis ändringar av lokalytor, adress, barnantal, ändringar i ägar- och ledningskretsen
B.5.3	Beslut om anmärkning eller avstående från ingripande vid tillsyn av enskild huvudman	SkolL 26 kap. 11–12 §§	BitrUD	Anmäls till nämnd Gäller fristående förskoleverksamhet och pedagogisk omsorg

Ärendetyp		Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
C. Förskola och fritidshem				
C.1 Placering förskola och fritidshem				
C.1.1	Beslut om plats i förskoleverksamhet för barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl har behov av särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola ska skyndsamt erbjudas förskola	SkolL 8 kap. 5–7 §§ 14 § 2 stycket	OC	Anmäls till nämnd
C.1.2	Beslut om omplacering förskola, med hänsyn till familjens behov utifrån särskilda skäl	SkolL 8 kap. 5–7 §	OC	Anmäls till nämnd Gäller beslut när familj har behov av byte av förskola, exempelvis vid bostadsbyte pga. brand, dödsfall, bestående funktionsnedsättning hos vh
C.1.3	Beslut om plats i fritidshem, om barnet av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av fritidshem eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt - 10–20 timmar - över 20 timmar	SkolL 14 kap. 5–7 §§	OC BitrUD	Anmäls till nämnd
C.1.4	Särskild prövning av behov av barnomsorg på obekväm tid gällande pedagogisk omsorg	SkolL 25 kap. 5 §	BitrUD	Anmäls till nämnd ~~Se FGN SK-2021/00066 Riktlinje Omsorg på obekväm arbetstid~~ Utgår från Riktlinje för plats i förskola och pedagogisk omsorg, daterad 2025-11-20 (SK-2025/00619)
C.1.5	Beslut om plats på förskola, vid av huvudmannen beslut om avveckling av förskola eller förskoleavdelning		OC	Placering sker i enlighet med beslutad Riktlinje för plats i förskola och pedagogisk omsorg, daterad 2025-11-20 (SK-2025/00619)
C.2 Mottagande från annan kommun				
C.2.1	Yttrande i egenskap av hemkommun om förskoleplats i annan kommun	SkolL 8 kap. 13 §	BitrUD	
C.2.2	Beslut om mottagande av barn från annan kommun i förskola	SkolL 8 kap. 13, 17 §§	BitrUD	Anmäls till nämnd Yttrande från barnets hemkommun ska inhämtas före beslut om mottagande
C.2.3	Mottagande av barn från annan	SkolL	BitrUD	Anmäls till nämnd

Ärendetyp		Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
C. Förskola och fritidshem				
	kommun i fritidshem	14 kap. 14 §		

Ärendetyp		Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola				
D.1 Skolplikt och mottagande				
D.1.1	Beslut om uppskjuten skolplikt	SkolL 7 kap.10 §, 2 st.	OC	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd Vårdnadshavare har rätt att ansöka om detta hos hemkommunen som beslutar
D.1.2	Beslut om skolpliktens förlängning eller upphörande	SkolL 7 kap. 13–14 §§	MyC OC	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.1.3	Beslut att elev får slutföra den högsta årskursen, även om skolplikten upphör dessförinnan	SkolL 7 kap. 15–16 §§	OC	Anmäls till nämnd
D.1.4	Beslut om elev som går i annan kommun eller fristående skola får slutföra skolgången	SkolL 7 kap. 16 §	BitrUD	Anmäls till nämnd
D.1.5	Särskild undervisning anordnad i hemmet eller på annan lämplig plats	SkolL 24 kap. 20–22 §§	UD	Anmäls till nämnd
D.1.6	Beslut om mottagning av barn i förskoleklass det kalenderår barnet fyller fem år	SkolL 7 kap. 11 §	BitrUD	Anmäls till nämnd Se Beslut SK 2022/00370, FGN 2022-10-20, om att inte erbjuda barn att börja i förskoleklass tidigare än höstterminen det år de fyller sex år
D.1.7	Beslut om mottagande av elev i anpassad grundskola Innefattar även beslut om utskrivning i den anpassade grundskolan	SkolL 7 kap. 5, 5b §§	UD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd

D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola				
D.1.8	Beslut om att ej ta emot elev till anpassad grundskola som inte omfattas av skolplikt, men har rätt till utbildning. Gäller uppehållsrätt för EES-medborgare m.fl.	SkolL 7 kap. 2 § 29 kap. 2 § UtlL 3a kap	UD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.2 Organisation och skolplacering				
D.2.1	Beslut om skolplacering enligt vårdnadshavares önskemål i förskoleklass och grundskola	SkolL 9 kap 15 §, 1 st 10 kap 30 §, 1 st	~~AdmC~~ MyC ECPPE	Anmäls inte till nämnd utifrån omfattningen av antalet beslut samt att gynnande beslut inte kan överklagas Gäller även ansökan om skolbyte Utgår från FGN Beslut SK-2023/00450, 2023-10-26, reviderad 2023-12-14 Regler för ansökan och skolplacering
D.2.2	Beslut om skolplacering i förskoleklass eller grundskola, vid annan skolenhet än den vårdnadshavaren önskat, med anledning av betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen <u>Överklagande</u> Yttrande till ÖKN	SkolL 9 kap 15 §, 2 st 10 kap 30 §, 2 st pkt 1 SkolL 28 kap 12 §, pkt 6	~~AdmC~~ MyC ECPPE	Utgår från FGN Beslut SK-2023/00450, 2023-10-26, reviderad 2023-12-14 - Regler för ansökan och skolplacering Gäller även ansökan om skolbyte Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.2.3	Beslut om skolplacering i förskoleklass eller grundskola, vid annan skolenhet än den vårdnadshavare önskat, då det är nödvändigt med hänsyn till övriga elever trygghet och studiero	SkolL 10 kap 30 §, 2 st pkt 2 28 kap 12 §, pkt 6	BitrUD	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd Överklagan av beslut anmäls till nämnd
D.2.4	Beslut efter ansökan om skolplacering i resursskola	SkolL 9 kap. 15 § 3 st 10 kap. 31a § KL 13 kap.	BitrUD	Anmäls till nämnd. Överklagan till Förvaltningsrätten
D.2.5	Beslut om att inte få gå kvar vid resursskola	SkolL 9 kap. 15, 15a §§ 10 kap. 31b § 2 st 28 kap. 12 § pkt 6	BitrUD	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd

D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola

D.2.6	Beslut om skolplacering enligt vårdnadshavares önskemål och vid en annan skolenhet än den vårdnadshavaren önskar	SkolL 11 kap. 29 §	UD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.2.7	Beslut att elev som tas emot i anpassad grundskolan huvudsakligen ska läsa ämnen eller ämnesområden	SkolL 11 kap. 8 §	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
D.2.8	Fastställande av skolspår åk F-6		UD	Anmäls till nämnd Beslutas läsårsvis
D.2.9	Fastställande av anvisad skola dit skolskjuts anordnas vid skolplacering till förskoleklass och grundskola		UD	Anmäls till nämnd Beslutas läsårsvis
D.2.10	Beslut om att använda fjärrundervisning i grundskolan samt anmäla detta till Skolinspektionen	SkolL 21 kap. 9 § SF 5a kap. 6 §	UD BitrUD	
D.3 Mottagande från annan kommun				
D.3.1	Beslut om mottagande i förskoleklass och grundskola för elev som är folkbokförd i annan kommun, om eleven med hänsyn till personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens grundskola. Eller vid önskemål från vårdnadshavare bosatt i annan kommun.	SkolL 9 kap. 13 § 10 kap. 25, 27 §§ SkolL 28 kap. 12 §, pkt 4	BitrUD	Anmäls till nämnd Innan beslut fattas skall yttrande inhämtas från barnets hemkommun Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.3.2	Beslut om att ej ta emot elev till förskoleklass och grundskola som inte omfattas av skolplikt, men har rätt till utbildning. Gäller uppehållsrätt för EES-medborgare m.fl.	SkolL 7 kap. 2 § 10 kap. 24 § 29 kap. 2, 6 §§ UtlL 3a kap.	BitrUD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.3.3	Avge yttrande i egenskap av hemkommun om mottagande av elev i anpassad grundskola i annan kommun	SkolL 11 kap. 24, 25, 26 §§	UD BitrUD	Överklagan till skolväsendets överklagandenämnd, gäller 11 kap. 25 §
D.3.4	Beslut om mottagande av elev från annan kommun i anpassad grundskola	SkolL 11 kap. 25, 33 §§	UD BitrUD	Anmäls till nämnd Överklagan till skolväsendets överklagandenämnd, gäller 11 kap. 25 §

Ärendetyp	Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
E. Skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering			
E.1.1	Ta emot och hantera anmälan från rektor eller biträdande rektor, eller annan personal att ett barn/en elev anser sig ha blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling	SkolL 6 kap. 10 §	~~JämU~~ UtbS	Redovisning till nämnd sker en gång per läsår enligt beslutat årshjul På förvaltningsnivå se ~~SK- 2022/00392~~ SK-2024/00615 ~~Rutin mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot diskriminering och trakasserier inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde~~, Skolhuvudmannens rutin för arbete mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot kränkande behandling, diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier ~~beslutad 2022-10-18~~ reviderad 2026-03-16
E.1.2	Beslut om att upprätta och fastställa plan mot kränkande behandling samt skriftligen dokumentera arbetet med aktiva åtgärder mot trakasserier och diskriminering	SkolL 6 kap. 8 § DL 3 kap. 16, 20 §§	Rektor	Redovisning till nämnd sker en gång per läsår enligt beslutat årshjul På förvaltningsnivå se ovan ~~SK-2022/00392 Rutin mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot diskriminering och trakasserier inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde~~ SK-2024/00615
E.1.3	Beslut om åtgärder för att främja, förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för diskriminering, trakasserier och kränkande behandling	SkolL 6 kap. 7 § DL 3 kap. 16 §	Rektor	Se ovan om ~~SK- 2022/00392~~ SK-2024/00615
E.1.4	Genomföra anmälan, utredning och åtgärder när ett barn/en elev anser sig ha blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling	SkolL 6 kap. 10 § DL 2 kap. 7 §	Rektor	Se ovan om ~~SK- 2022/00392~~ SK-2024/00615

Bilaga 1 – Ändringslogg för Delegationsordning för- och grundskolenämnden

SK-2024/00467 FGN, för- och grundskoleförvaltningen ~~utbildningsförvaltningen~~

Delegationsordning för För- och grundskolenämnden - Från beslutsdatum 2024, 2025, 2026

Datum	Dnr	Avsnitt	Ändring	Anmält till nämnd
2025-11-27	SK-2025/00744-1	2.1 Delegater B.2.8 Beslut om avvikelser från skolskjutsreglementet D.2.2 Beslut om skolplacering	Tillägg MyC – Myndighetschef Tillägg MyC Tillägg MyC	251218
2026-03-02	SK-2026/00142-1	D.2.1 Beslut om skolplacering enligt vårdnadshavares önskemål, och beslut efter ansökan om skolbyte	Tillägg MyC – Myndighetschef	260319

Delegationsordning för för- och grundskolenämnden

Dokumenttyp: Delegationsordning	**Beslutsdatum:** 2024-10-24
Dokumentansvarig: Ann-Christine Gradin Utbildningsdirektör	**DNR:** SK-2024/00467 ersätter SK-2021/00332
Beslutad av: För- och grundskolenämnden	**Reviderad:** 2026-03-02

Innehåll

Delegationsordning för för- och grundskolenämnden 1

1 Om delegation 3

1.1 Delegationsbestämmelser 3
1.2 Verkställighet 3
1.3 Ärenden som inte får delegeras enligt kommunallagen 4
1.4 Ersättare för delegat 4
1.5 Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen 5
1.6 Jäv 5
1.7 Anmälan av delegationsbeslut till nämnd 5
1.8 Personalärenden 5
1.9 Civil beredskap och säkerhet 5
1.10 Överklagan av delegationsbeslut 6
1.10.1 Laglighetsprövning 6
1.10.2 Förvaltningsbesvär 6

2 Förklaring av förkortningar 7

2.1 Delegater 7
2.2 Lagar och förordningar 8

3 Delegationsordning 9

A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar 9
A.1 Generellt 9
A.2 Skolplikt 10
A.3 Organisation förskoleklass, grundskola 10
B. Administrativa ärenden 11
B.1 Generellt 11
B.2 Ekonomi, avtal, inköp, bidrag och tilläggsbelopp 12
B.3 Offentlighet och sekretess samt överklaganden 13
B.4 GDPR 14
B.5 Tillsyn och anmälningsärenden 14
C. Förskola och fritidshem 15
C.1 Placering förskola och fritidshem 15
C.2 Mottagande från annan kommun 15
D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola 16
D.1 Skolplikt och mottagande 16
D.2 Organisation och skolplacering 17
D.3 Mottagande från annan kommun 18
E. Skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering 19

Bilaga 1 – Ändringslogg för Delegationsordning för- och grundskolenämnden

1 Om delegation

En nämnd har till uppgift att fatta ett stort antal beslut i flera olika ärendetyper. Hanteringen måste fungera både rättssäkert och effektivt. Detta kräver bland annat att ärenden kan hanteras snabbt, både utifrån medborgarnas intressen och med hänsyn till nämndens egna behov.

Syftet med delegationen är att avlasta nämnden från att behöva fatta beslut i samtliga ärenden som faller inom nämndens ansvarsområde. Genom delegation effektiviseras den kommunala förvaltningen och medborgarna ges en bättre service. Delegering innebär överföring av beslutanderätt från nämnden till ett presidium, arbetsutskott, en ledamot eller ersättare eller en anställd tjänsteperson som är underställd nämnden. Det är inte möjligt att delegera till en grupp anställda eller en grupp anställda och förtroendevalda att gemensamt fatta beslut.

Delegering innebär att befogenheten att fatta beslut överlämnas och det delegerade beslutet fattas sedan på nämndens vägnar. Det är uppgiften som delegeras och inte ansvaret som sådant. Delegaten har emellertid det fulla ansvaret för handläggning och beslutsfattande i de ärenden som delegationen omfattar. Beslutanderätten enligt delegationsordningen gäller tillsvidare och kan återkallas eller ändras av nämnd eller förvaltningschef.

Delegationsordningen bör vara ett dokument som regelbundet uppdateras, utifrån ny lagstiftning eller organisationsförändringar som uppkommer samt av nämnden fattade beslut. Av punkt B.1.6 och B.1.7 framgår delegater för löpande uppdateringar av delegationsordningen med anledning av organisationsförändringar, lagändringar och nämndbeslut. Uppdateringar sker månadsvis efter fattade beslut i nämnd som rör delegationsordningen samt efter beredning i utbildningsdirektörens ledningsgrupp gällande ny lagstiftning eller organisationsförändringar.

1.1 Delegationsbestämmelser

I 6 kap. 37 § kommunallagen finns bestämmelser om delegering av ärenden inom en kommunal nämnd. Delegation innebär att beslutanderätten i ärenden som är angivna i delegationsordningen delegerats och att delegaten träder in i nämndens ställe, under förutsättning att utfärdade författningsbestämmelser, lagar, avtal, ekonomiska ramar och övriga riktlinjer för verksamheten iakttas. Besluten har samma rättsverkan som nämndens egna beslut.

1.2 Verkställighet

Beslut av rent förberedande eller rent verkställande karaktär, exempelvis där beslutet är givet på förhand utan att det innefattar en bedömning, till exempel beslut om debitering enligt en fastställd taxa, kräver ingen delegation. Föreligger ingen självständig beslutanderätt brukar man tala om så kallad ren verkställighet. Sådana beslut kan tjänstepersoner fatta självständigt. Verkställighetsbeslut behöver ej anmälas i nämnden.

Beslutsfattande där en tjänsteperson pekas ut som beslutsfattare i speciallagstiftning kräver inte heller delegation från nämnden, utan sådana beslut fattar den tjänsteperson som är delegat självständigt med stöd utifrån lagstiftningen. Detta innebär exempelvis att en skolhuvudman, en kommunal utbildningsnämnd, inte kan besluta om något som rektor har getts beslutanderätt eller ansvar för genom skollagen eller andra författningar.

1.3 Ärenden som inte får delegeras enligt kommunallagen

Enligt 6 kap. 38 § kommunallagen får nämnden inte delegera beslutsfattanderätten när det gäller:

1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats,
3. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt,
4. ärenden som väckts genom medborgarförslag och som lämnats över till nämnden, eller
5. ärenden som enligt lag eller annan författning inte får delegeras.

Beslutanderätten får inte heller delegeras till en automatiserad beslutsfunktion när det gäller ärenden där beslut överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap. kommunallagen, ärenden där beslut enligt lag eller annan författning inte får överklagas, ärenden om upphandling eller ärenden om valfrihetssystem.

1.4 Ersättare för delegat

Enligt 7 kap. 6 § kommunallagen framgår att om en nämnd uppdrar åt en förvaltningschef inom nämndens verksamhetsområde att fatta beslut, får nämnden överlåta åt förvaltningschefen att i sin tur uppdra åt en annan anställd inom kommunen att fatta beslutet. Det innebär att förvaltningschef får delegera beslutanderätten i ett led men bestämmelserna i kommunallagen avseende vidaredelegation medger dock inte att beslutanderätt vidaredelegeras i flera led.

Vid utbildningsdirektörens frånvaro övertas beslutanderätten av biträdande utbildningsdirektör med ansvar för förskola, grundskola eller gymnasieskola alternativt tillförordnad utbildningsdirektör. Som allmän princip gäller att ersättare inte bör besluta i viktiga ärenden om beslutet utan större nackdel kan vänta till delegaten återkommer.

Delegation sker till delegat på lägsta beslutade nivå, det innebär att tjänsteperson på högre chefsnivå inom förvaltningen, vid behov har rätt att träda in som delegat.

Vidare framgår av 6 kap. 39 § kommunallagen att en nämnd får uppdra åt ordföranden, eller annan ledamot som nämnden har utsett, att besluta på nämndens vägnar i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas. Enligt 6 kap. 40 § kommunallagen ska beslutet då anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Av kommunfullmäktiges beslutade reglemente för Umeå kommuns styrelse och nämnder (KS-2014/01024, KS-2023/00651, reviderad 2024-06-17) framgår gällande ersättare för ordföranden. Om varken ordföranden eller en vice ordförande kan delta i ett helt sammanträde eller i en del av ett sammanträde fullgör den till åldern äldste ledamoten ordförandens uppgifter. Om ordföranden eller vice ordförande på grund av sjukdom eller av annat skäl är hindrad att fullgöra uppdraget för en längre tid får nämnden utse en annan ledamot att vara ersättare för ordföranden/vice ordförande. Ersättaren fullgör ordförandens/vice ordförandens samtliga uppgifter.

Utöver delegationsordningen har kommunjuristerna fullmakt att företräda för- och grundskolenämnden i mål och ärenden (SK-2015/00329) samt jurist vid utbildningsförvaltningen genom vidaredelegation från kommunjuristerna (SK-2024/00053).

1.5 Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen

Ärenden som inte återfinns i delegationsordningen ska beslutas av nämnden, om ärendet är av principiell karaktär eller om det av författning tydligt framgår att det är nämnden som ska besluta i frågan.
I övriga fall beslutar den som handlägger och har delegationsrätt i liknande ärenden.

1.6 Jäv

Delegerad beslutanderätt får inte utövas i ärende som berör delegatens egna personliga förhållanden eller där jäv enligt 6 kap. 28–32 §§ kommunallagen föreligger. Den som är jävig i ett visst ärende får inte besluta i det eller delta i handläggningen av ärendet. Om en delegat är jävig överlämnas ärendet för avgörande till överordnad chef eller till nämnden. Handläggaren i ett ärende måste själv uppmärksamma jävsituationen och informera ansvarig chef.

1.7 Anmälan av delegationsbeslut till nämnd

Enligt 6 kap. 40 § kommunallagen beslutar nämnden i vilken utsträckning beslut som fattats med stöd av delegationsordningen anmäls till nämnd därav ska beslut anmälas till nämnd om inte annat anges.

Väljer nämnden att vissa beslut inte ska anmälas till nämnd ska ett särskilt beslut om detta fattas. I de fall beslut kan överklagas med laglighetsprövning enligt kommunallagens 13 kap. och om dessa beslut inte anmäls till nämnd ska besluten protokollföras särskilt och tillkännages på kommunens anslagstavla, enligt 8 kap. 10 § första stycket punkt 3. Tillkännagivandet av beslut är viktig för att besluten som fattats ska vinna laga kraft. Nämnden har tidigare beslutat om tillkännagivanden av delegationsbeslut som endast kan laglighetsprövas (FGN Beslut 2018-02-22, 20§ SK-2016/00058). Eftersom protokollen ska tillkännages på anslagstavlan måste hänsyn tas till offentlighets och sekretesslagen samt dataskyddsförordningen (GDPR).

För delegerade beslutsärenden förs en förteckning i obruten nummerserie per kalenderår (SK- nr). Nämndsekreteraren svarar för att förteckning av delegationsbeslut som upprättats delges ledamöterna vid nämndsammanträdet. Den dokumentation som rör delegationsbesluten finns att tillgå vid den avdelning eller enhet inom utbildningsförvaltningen som fattat besluten.

1.8 Personalärenden

Beslut i personalärenden fattas enligt Delegationsordning i personal- och organisationsfrågor, KS-2019/00709, reviderad 2023-07-01. Dessa ärenden anmäls inte till nämnden.

1.9 Civil beredskap och säkerhet

I samtliga nämnders gemensamma reglemente framgår följande gällande civil beredskap och säkerhet.

Nämnden ansvarar för den civila beredskapen i nämndens verksamheter. Detta innebär att nämnden ansvarar för att det kontinuerligt genomförs analys, planering och förberedelser för att upprätthålla kontinuitet och tillgodose ändamålsenlig säkerhet och beredskap i de verksamheter som nämnden ansvarar för. Nämnden ansvarar för att förebygga, hantera och följa upp/utvärdera händelser som berör nämndens verksamheter. Se B.1.2.

Nämnden ansvarar för att upprätta en ändamålsenlig organisation i beredskaps – och säkerhetsfrågor. Nämnden ansvarar för att delta i framtagande av kommunövergripande analyser, planering, förberedelser och utbildningar/övningar inom säkerhets- och beredskapsområdet.

1.10 Överklagan av delegationsbeslut

Beslut som har delegerats från nämnden kan överklagas på samma sätt som nämndens beslut, det vill säga antingen med stöd av 13 kap. kommunallagen genom laglighetsprövning tidigare även kallat kommunalbesvär eller med stöd av speciallagstiftning genom förvaltningsbesvär, se mer nedan.

1.10.1 Laglighetsprövning

Beslut som inte kan överklagas med förvaltningsbesvär kan överklagas genom laglighetsprövning, enligt kommunallagen 13 kap. Laglighetsprövning innebär enbart en prövning av ett besluts laglighet och bara den som är medlem i kommunen kan överklaga. Domstolen kan endast pröva lagligheten av beslutet kommunen fattat, men inte lämpligheten i ett beslut. Domstolen kan upphäva det överklagade beslutet, men inte sätta något annat beslut i dess ställe. Om beslutet upphävs innebär det att kommunen måste fatta ett nytt beslut. Det kan medföra att hela processen som föregår beslutet måste tas om, av aktuell nämnd inom kommunen igen.

Överklaganden genom laglighetsprövning ska ske inom tre veckor från den dag då justering tillkännagivits på kommunens officiella anslagstavla av protokollet från det nämndsammanträde, då delegationsbeslutet anmäldes.

Ett överklagande som innebär laglighetsprövning ska alltid vidarebefordras till domstolen även om det har kommit in för sent, till aktuell nämnd eller förvaltning eftersom det är domstolen som gör rättidsprövningen/bedömningen i sådana ärenden, jämfört med förvaltningsbesvär se nedan.

1.10.2 Förvaltningsbesvär

Beslut som fattas enligt speciallagstiftning som kan överklagas ska innehålla en besvärshänvisning, där det framgår vart beslutet går att överklaga och hur man gör för att överklaga. Exempelvis i 28 kap. skollagen framgår i kapitlet gällande överklagande, att beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol, eller Skolväsendets överklagandenämnd samt att flertalet beslut har överklagandeförbud. Övriga beslut från en kommun som inte omnämns särskilt i skollagen kan därmed endast överklagas enligt 13 kap. kommunallagen, se ovan.

Överklagande genom förvaltningsbesvär ska ske inom tre veckor från den dag då klaganden fått del av beslutet. Endast den som beslutet angår och som beslutet kan anses ha gått emot, kan överklaga ett beslut genom förvaltningsbesvär. Vanligtvis elev och dess vårdnadshavare, eller elev själv över 16 år vilket framgår av skollagen 29 kap. 12 §.

Överklagandet ska lämnas eller skickas till utbildningskontoret Umeå kommun, som därefter senast inom en vecka överlämnar ärendet till anvisad besvärsinstans. Har överklagandet kommit in för sent ska nämndens delegat fatta ett avvisningsbeslut, som anger att överklagan inkommit för sent. Ett sådant beslut är i sin tur också överklagbart.

När domstolen vanligtvis förvaltningsrätten, prövar ett överklagat beslut har den samma behörighet som den beslutsfattande kommunens nämnd, och kan således sätta ett helt nytt beslut i dess ställe eller enbart ändra beslutet i vissa delar, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Domstolen kan

även upphäva det underliggande beslutet eller återförvisa målet till kommunen för förnyad handläggning.

Om ett överklagat beslut ändras ska det nya beslutet överlämnas till domstolen oberoende av hur beslutet ändras, helt eller delvis. Det innebär att klaganden inte behöver överklaga även det nya beslutet för att detta ska omfattas av domstolens prövning. Det innebär också att det nya beslutet alltid måste beaktas av domstolen vid dess prövning.

2 Förklaring av förkortningar

För- och grundskolenämnden har utöver punkterna under avsnitt A, delegerat ansvaret för den löpande och dagliga förvaltningen för nämndens verksamhetsområde till utbildningsdirektör UD, som i sin tur ansvarar för att leda det övergripande arbetet på utbildningsförvaltningen som involverar tjänstepersoner på utbildningskontorets enheter och avdelningar.

Nedanstående förkortningar av delegater avser personal som är verksamma inom för- och grundskolenämndens verksamhetsområde.

2.1 Delegater

AdmC	Administrativ chef
AU	För- och grundskolenämndens arbetsutskott
BitrUD	Biträdande utbildningsdirektör
EC	Enhetschef
EhC	Elevhälsochef (verksamhetschef elevhälsa)
EkC	Ekonomichef
HRC	HR-chef inom utbildningsförvaltningen
Jur	Jurist inom utbildningsförvaltningen
JämU	Jämlikhetsutvecklare inom utbildningsförvaltningen
KC	Kanslichef
NC	Närmsta chef
Nhandl	Nämndhandläggare
Nsek	Nämndsekreterare
MyC	Myndighetschef
OC	Områdeschef
Pres	För- och grundskolenämndens presidium
Reg	Registrator inom utbildningsförvaltningen
UD	Utbildningsdirektör
UtrGDPR	Utredare GDPR tillika personuppgiftssamordnare
VC	Verksamhetschef

2.2 Lagar och förordningar

ArbmL	Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160)
DL	Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)
DSF (GDPR)	Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (SFS 2018:218)
FL	Förvaltningslagen (SFS 2017:900)
HSL	Hälso- och sjukvårdslag (SFS 2017:30)
KL	Kommunallag (SFS 2017:725)
MFL	Marknadsföringslag (SFS 2008:486)
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (SFS 2009:400)
PatSäkL	Patientsäkerhetslagen (SFS 2010:659)
SF	Skolförordningen (SFS 2011:185)
SFS-nr	Svensk författningssamling, anger år då lag eller förordningen beslutas
SkolL	Skollag (SFS 2010:800)
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
SPSM	Förordning med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten (SFS 2011:130)
TF	Tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105)
UtlL	Utlänningslag (SFS 2005:716)
VitesL	Lag om viten (SFS 1985:206)

3 Delegationsordning

Ärenden där nämnd, ordförande arbetsutskott, presidiet beslutar
Följande avsnitt avser exempel på ärenden som inte delegeras till tjänsteperson

Ärendetyp		Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar				
A.1 Generellt				
A.1.1	Beslut i brådskande ärenden, som inte kan vänta till nästkommande nämnd	KL 6 kap. 37, 39 §§	Ordf	Anmälan till nämnd
A.1.2	Beslut om tillträdesförbud på förskole- eller skolenhet	SkolL 5 kap. 3, 4 §§ ArbmL 3 kap. 2 §	Ordf	Överklagan till Förvaltningsrätten Beslutet ska vara tidsbegränsat
A.1.3	Beslut om överklagande till högre instans i fall domslut i första instans går kommunen emot		Nämnd	Se även B.3.3
A.1.4	Beslut om bidrag (ersättningsbelopp) till fristående huvudman	SkolL 8 kap. 21–22 §§ 9 kap. 19–20 §§ 10 kap. 37–38 §§ 14 kap. 15–16 §§ 25 kap. 11–12 §§ SkolF 14 kap.	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten Gäller förskola, pedagogisk omsorg, grundskola och fritidshem
A.1.5	Beslut om interkommunal ersättning, förskola, pedagogisk omsorg, förskoleklass, grundskola, fritidshem	SkolL 8 kap. 17 § 9 kap. 16 § 10 kap. 34 § 11 kap. 33 § 14 kap. 14 § 25 kap. 10 §	Nämnd	
A.1.6	Godkännande inkl. ägar- och ledningsprövning, eller återkallelse av godkännande för enskild huvudman att bedriva verksamhet	SkolL 2 kap. 5 § 5a-d §§ 7 § 25 kap. 10 §, 10a § 26 kap. 13–14 §§	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten
A.1.7	Tillfälligt verksamhetsförbud för enskild huvudman där kommunen beviljat godkännande att bedriva verksamhet	SkolL 26 kap. 18 §	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten Vid brådskande beslut får ordf. besluta Beslut om verksamhetsförbud får gälla max 6 månader
A.1.8	Beslut med föreläggande förenat med vite för enskild huvudman	SkolL 26 kap. 27 § VitesL	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten Gäller fristående förskola och pedagogisk omsorg

A. Nämnd, ordförande, arbetsutskott, presidiet beslutar				
A.1.9	Föreläggande till fristående huvudman	SkolL 26 kap. 10 §	Nämnd	Gäller fristående förskola och pedagogisk omsorg
A.1.10	Utse verksamhetschef för elevhälsa (EHC)	HSL 4 kap. 2 §	Nämnd	Anmäls även till IVO som är tillsynsmyndighet
A.1.11	Prövning av uppdrag från nämndsledamöter	KL 6 kap. 37 §	AU	
A.1.12	Beslut om deltagande i kurser och konferenser för nämndens ledamöter	KL 6 kap. 37 §	AU	
A.2 Skolplikt				
A.2.1	Medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt eller återkallande av sådant medgivande	SkolL 24 kap. 23–25 §§	Pres	Överklagan till Förvaltningsrätten Inklusive beslut om bibehållen plats vid nuvarande skola FGN beslut 031023 §101 att ej betala kostnader för elevers skolgång i utlandet Återkallat beslut gäller omedelbart
A.2.2	Beslut om skolpliktens upphörande till följd av varaktig vistelse utomlands eller andra förhållanden där det är uppenbart att barnet inte ska gå i skola, varpå skolplikt ej föreligger	SkolL 7 kap. 2 §	Pres	Vid varaktig vistelse utomlands upphör skolplikten. Hemkommunen har dock ett fortsatt ansvar för skolpliktsbevakning, under vistelsetiden utomlands Beslutet innebär ej bibehållen plats på tidigare kommunal skola
A.2.3	Föreläggande för vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter när det gäller skolpliktig elev. Föreläggandet kan förenas med vite	SkolL 7 kap. 21–22 §§ 7 kap. 23 § VitesL 2 §	Nämnd	Överklagan till Förvaltningsrätten
A.3 Organisation förskoleklass, grundskola				
A.3.1	Beslut om hur kommunen organiserar sin grundskola	SkolL 10 kap. 29 §	Nämnd	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd

Ärendetyp	Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
B. Administrativa ärenden			
B.1 Generellt			
B.1.1	Beslut i brådskande extraordinära ärenden som inte kan vänta, till exempel översvämningar, hot och våld mot förskole- och skolenhet		UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.1.2	Beslut om fastställande av krisledningsplan för nämndens förvaltning		UD	Enligt nämndens reglemente avseende Civil beredskap och säkerhet samt **Riktlinje** för Umeå kommuns arbete med civil beredskap beslutad av KF (KS-2023/00819) 18 december 2023, **Policy** för civil beredskap 2024–2026 och **Plan** för civil beredskap 2024–2026
B.1.3	Ta emot, utreda och besvara inkomna klagomål som rör utbildningen på huvudmannanivå	SkolL 4 kap. 8 §	UD BitrUD	Enligt rutin på utbildningsförvaltningens hemsida – synpunkter och klagomål
B.1.4	Vidta nödvändiga åtgärder utifrån inkomna klagomål	SkolL 4 kap. 7 §	UD BitrUD	
B.1.5	Ansvar för anmälningsskyldigheten till IVO enligt Lex Maria	PatSäkL 3 kap. 5–7 §§	EHC	Anmäls till nämnd
B.1.6	Redaktionella ändringar i delegationsordningen vid exempelvis organisationsförändringar, lagändringar och beslut av nämnd		UD BitrUD KC N sek Jur	Information till nämnd gällande organisations- och lagändringar
B.1.7	Mindre redaktionella förändringar i styrdokument beslutade av nämnden		UD BitrUD KC N sek Jur	Exempelvis uppdatering av hänvisning till lagrum, hänvisning till funktion
B.1.8	Läsårstider: beslut om datum för höst- och vårterminens början och slut	SkolF 3 kap. 3 §	UD	Anmäls till nämnd
B.1.9	Beslut om att nyttja insynsrätt i fristående utbildningsverksamhet	SkolL 9 kap. 22 § 10 kap. 41 § 11 kap. 40 § 14 kap. 18 § 25 kap. 15–16 §§	UD BitrUD	Anmäls till nämnd

B. Administrativa ärenden

B.2 Ekonomi, avtal, inköp, bidrag och tilläggsbelopp

B.2.1	Beslut i civilrättsliga skadestånds- och ersättningsärenden understigande ett halvt prisbasbelopp	SkL	UD BitrUD	Gäller ej arbetsrättsliga skadestånd
B.2.2	Beslut att utse attestanter		UD	UD med rätt att vidaredelegera Anmäls till nämnd Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036
B.2.3	Beslut att utse beställare av varor och tjänster		NC	Anmäls ej till nämnd Meddelas berörda Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036
B.2.4	Avskrivning av fordran, kundförluster		EkC	Anmäls till nämnd
B.2.5	Teckna avtal med ekonomiskt innehåll (intäkter/kostnader) - motsvarande ett värde överstigande 500 tkr - inom ramen för den egna verksamhetens budget		 UD BitrUD EkC HRC KC OC EC EHC	Avtal överstigande 500 tkr anmäls till nämnd Attestreglemente för Umeå kommun ska följas KS-2022/01036. Vid upphandling (LOU) ska kontakt tas med Upphandlingsbyrån. Gäller ej för leasingavtal, se Regler och riktlinjer för finansiell verksamhet, KF 2019-09-03
B.2.6	Undertecknande av avtal och skrivelser utan ekonomiskt innehåll		UD BitrUD	
B.2.7	Bidrag och ersättningar ur centrala medel till enskilda, organisationer och föreningar		UD	Anmäls till nämnd
B.2.8	Beslut om avvikelser från skolskjutsreglementet	SkolL 9 kap. 15a-c, §§ 10 kap. 32–33 §§, 40 § 11 kap. 31–32 §§, 39 §	BitrUD AdmC MyC	Se Beslut FGN ST0109/2012 Skolskjutsregler daterade 2011-05-12, reviderad 2012-02-13 Överklagan till Förvaltningsrätten

B. Administrativa ärenden

B.2.9	Beslut om tilläggsbelopp för barn och elever med omfattande behov av särskilt stöd	SkolL 8 kap. 23 § 9 kap. 21 § 10 kap. 39 § 11 kap. 38 § 25 kap. 13 §	BitrUD	Anmäls till nämnd Gäller fristående förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem samt pedagogisk omsorg Överklagan till Förvaltningsrätten
B.2.10	Beslut om assistansersättning för elev i specialskola, exempelvis Hällsboskolan	SPSM 32 §	BitrUD	Anmäls till nämnd
B.2.11	Beslut om att underteckna ansökningar och beslut om rekvisition gällande extern finansiering med statsbidrag, EU-medel eller liknande		UD EkC EC	Anmäls till nämnd Exempelvis statliga myndigheter Skolverket, Arbetsförmedlingen, SPSM, Migrationsverket, Europeiska Socialfonden och Erasmus-projekt
B.2.12	Beslut om avgiftsbefrielse i förskoleverksamhet och fritidshem	SkolL 8 kap.16 § 14 kap. 12 §	BitrUD OC	Anmäls till nämnd Efter ansökan från vh. Gäller t ex vid ej nyttjad plats pga. sjukhusvistelse
B.2.13	Beslut om uppsägning av förskole- eller fritidshemsplats på grund av ej nyttjad plats		AdmC	
B.2.14	Åtgärder för elev som inte kan bo hemma för att eleven skall kunna fullgöra sin skolgång	SkolL 10 kap. 29 § 3 st	BitrUD	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd Exempelvis elevboende
B.3 Offentlighet och sekretess samt överklaganden				
B.3.1	Beslut om att neka utlämnande av handling a) sekretesshandling b) handling som ej bedöms vara allmän c) e-postadresser i marknadsföringssyfte Beslut om att lämna ut handling med förbehåll vid partsinsyn	TF 2 kap. 2 § och 12 § MFL OSL 10 kap. 3 § och 14 §	UD KC Reg N sek Jur	Anmäls till nämnd Överklagan till Kammarrätten
B.3.2	Rättidsbedömning inklusive avvisande av överklagande som för sent inkommen	FL 45–47 § SkolL 29 kap. 11 §	UD KC Reg Jur	Anmäls till nämnd Överklagan till Kammarrätten
B.3.3	Avge yttrande över ärende som överklagats till: a) första instans b) högre instans		a) delegat b) delegat	Anmäls till nämnd Observera att nämnd beslutar om överklagande till högre rättsinstans i de fall domslut i första instans går kommunen emot. Se även A.1.3

B. Administrativa ärenden

B.4 GDPR

B.4.1	Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) beslut gällande inskickad anmälan om personuppgiftsincident	DSF Artikel 33	Jur UtrGDPR Reg	Anmäls till nämnd
B.4.2	Fastställande av konsekvensbedömning	DSF Artikel 35	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.4.3	Undertecknande av personuppgiftsbiträdesavtal (PUB-avtal) Innefattar även rätten att ändra eller avsluta avtal	DSF Artikel 28	UD BitrUD	Anmäls till nämnd PUB-avtal tecknas vanligtvis i samband med, ett huvudavtal som innebär personuppgiftsbehandling mellan parterna
B.4.4	Rätt att teckna datadelningsavtal för fastställande av gemensamma personuppgiftsbehandlingar med annan personuppgiftsansvarig	DSF Artikel 26	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
B.4.5	Beslut om utlämnande av registerutdrag	DSF Artikel 15	Jur UtrGDPR Reg	
B.4.6	Beslut om avslag på begäran om registerutdrag	DSF Artikel 12 Artikel 12.6	Jur UtrGDPR Reg	Anmäls till nämnd Ev. överklagan prövas först av delegat innan den skickas till förvaltningsrätten
B.4.7	Beslut om att rättelse och radering av personuppgifter eller begränsning av personuppgiftsbehandling	DSF Artikel 16–18	Jur UtrGDPR Reg	Beslut får ej strida mot annan lag som reglerar informationshantering. Ev. överklagan prövas först av delegat innan den skickas till förvaltningsrätten
B.5 Tillsyn och anmälningsärenden				
B.5.1	Undertecknande av yttrande till tillsynsmyndigheter angående anmälningar, tillsyns- och granskningsärenden		UD	Beslut anmäls till nämnd Gäller ärenden på individ, skol- och enhetsnivå <u>Exempelvis:</u> Skolinspektionen (SI) Barn- och elevombudet (BEO) Lärarnas ansvarsnämnd (LAN) Diskrimineringsombudsmannen (DO) Justitieombudsmannen (JO) Inspektionen för vård och omsorg (IVO) Miljö- och hälsoskydd (MHS) Arbetsmiljöverket (AV) Umeåregionens brandförsvar
B.5.2	Godkännande av förändringar hos enskild huvudman som kan påverka villkoren i godkännandet och rätten	SkolL 2 kap. 5 §	BitrUD	Gäller fristående förskoleverksamhet och pedagogisk omsorg Exempelvis ändringar av lokalytor,

B. Administrativa ärenden

	till bidrag			adress, barnantal, ändringar i ägar- och ledningskretsen
B.5.3	Beslut om anmärkning eller avstående från ingripande vid tillsyn av enskild huvudman	SkolL 26 kap. 11–12 §§	BitrUD	Anmäls till nämnd Gäller fristående förskoleverksamhet och pedagogisk omsorg

Ärendetyp	Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information

C. Förskola och fritidshem

C.1 Placering förskola och fritidshem

C.1.1	Beslut om plats i förskoleverksamhet för barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl har behov av särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola ska skyndsamt erbjudas förskola	SkolL 8 kap. 5–7 §§ 14 § 2 stycket	OC	Anmäls till nämnd
C.1.2	Beslut om omplacering förskola, med hänsyn till familjens behov utifrån särskilda skäl	SkolL 8 kap. 5–7 §	OC	Anmäls till nämnd Gäller beslut när familj har behov av byte av förskola, exempelvis vid bostadsbyte pga. brand, dödsfall, bestående funktionsnedsättning hos vh
C.1.3	Beslut om plats i fritidshem, om barnet av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av fritidshem eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt - 10–20 timmar - över 20 timmar	SkolL 14 kap. 5–7 §§	OC BitrUD	Anmäls till nämnd
C.1.4	Särskild prövning av behov av barnomsorg på obekväm tid	SkolL 25 kap. 5 §	BitrUD	Anmäls till nämnd Se FGN SK-2021/00066 Riktlinje Omsorg på obekväm arbetstid

C.2 Mottagande från annan kommun

C.2.1	Yttrande i egenskap av hemkommun om förskoleplats i annan kommun	SkolL 8 kap. 13 §	BitrUD	

C. Förskola och fritidshem

C.2.2	Beslut om mottagande av barn från annan kommun i förskola	SkolL 8 kap. 13, 17 §§	BitrUD	Anmäls till nämnd Yttrande från barnets hemkommun ska inhämtas före beslut om mottagande
C.2.3	Mottagande av barn från annan kommun i fritidshem	SkolL 14 kap. 14 §	BitrUD	Anmäls till nämnd

Ärendetyp	Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information

D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola

D.1 Skolplikt och mottagande

D.1.1	Beslut om uppskjuten skolplikt	SkolL 7 kap.10 §, 2 st.	OC	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd Vårdnadshavare har rätt att ansöka om detta hos hemkommunen som beslutar
D.1.2	Beslut om skolpliktens förlängning eller upphörande	SkolL 7 kap. 13–14 §§	OC	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.1.3	Beslut att elev får slutföra den högsta årskursen, även om skolplikten upphör dessförinnan	SkolL 7 kap. 15–16 §§	OC	Anmäls till nämnd
D.1.4	Beslut om elev som går i annan kommun eller fristående skola får slutföra skolgången	SkolL 7 kap. 16 §	BitrUD	Anmäls till nämnd
D.1.5	Särskild undervisning anordnad i hemmet eller på annan lämplig plats	SkolL 24 kap. 20–22 §§	UD	Anmäls till nämnd
D.1.6	Beslut om mottagning av barn i förskoleklass det kalenderår barnet fyller fem år	SkolL 7 kap. 11 §	BitrUD	Anmäls till nämnd Se Beslut SK 2022/00370, FGN 2022-10-20, om att inte erbjuda barn att börja i förskoleklass tidigare än höstterminen det år de fyller sex år
D.1.7	Beslut om mottagande av elev i anpassad grundskola Innefattar även beslut om utskrivning i den anpassade grundskolan	SkolL 7 kap. 5, 5b §§	UD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd

D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola

D.1.8	Beslut om att ej ta emot elev till anpassad grundskola som inte omfattas av skolplikt, men har rätt till utbildning. Gäller uppehållsrätt för EES-medborgare m.fl.	SkolL 7 kap. 2 § 29 kap. 2 § UtlL 3a kap	UD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.2 Organisation och skolplacering				
D.2.1	Beslut om skolplacering enligt vårdnadshavares önskemål i förskoleklass och grundskola	SkolL 9 kap 15 §, 1 st 10 kap 30 §, 1 st	AdmC MyC	Anmäls inte till nämnd utifrån omfattningen av antalet beslut samt att gynnande beslut inte kan överklagas Gäller även ansökan om skolbyte Utgår från FGN Beslut SK-2023/00450, 2023-10-26, reviderad 2023-12-14 Regler för ansökan och skolplacering
D.2.2	Beslut om skolplacering i förskoleklass eller grundskola, vid annan skolenhet än den vårdnadshavaren önskat, med anledning av betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen <u>Överklagande</u> Yttrande till ÖKN	SkolL 9 kap 15 §, 2 st 10 kap 30 §, 2 st pkt 1 SkolL 28 kap 12 §, pkt 6	AdmC MyC	Utgår från FGN Beslut SK-2023/00450, 2023-10-26, reviderad 2023-12-14 - Regler för ansökan och skolplacering Gäller även ansökan om skolbyte Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.2.3	Beslut om skolplacering i förskoleklass eller grundskola, vid annan skolenhet än den vårdnadshavare önskat, då det är nödvändigt med hänsyn till övriga elever trygghet och studiero	SkolL 10 kap 30 §, 2 st pkt 2 28 kap 12 §, pkt 6	BitrUD	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd Överklagan av beslut anmäls till nämnd
D.2.4	Beslut efter ansökan om skolplacering i resursskola	SkolL 9 kap. 15 § 3 st 10 kap. 31a § KL 13 kap.	BitrUD	Anmäls till nämnd. Överklagan till Förvaltningsrätten
D.2.5	Beslut om att inte få gå kvar vid resursskola	SkolL 9 kap. 15, 15a §§ 10 kap. 31b § 2 st 28 kap. 12 § pkt 6	BitrUD	Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd

D. Förskoleklass, grundskola och anpassad grundskola

D.2.6	Beslut om skolplacering enligt vårdnadshavares önskemål och vid en annan skolenhet än den vårdnadshavaren önskar	SkolL 11 kap. 29 §	UD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.2.7	Beslut att elev som tas emot i anpassad grundskolan huvudsakligen ska läsa ämnen eller ämnesområden	SkolL 11 kap. 8 §	UD BitrUD	Anmäls till nämnd
D.2.8	Fastställande av skolspår åk F-6		UD	Anmäls till nämnd Beslutas läsårsvis
D.2.9	Fastställande av anvisad skola dit skolskjuts anordnas vid skolplacering till förskoleklass och grundskola		UD	Anmäls till nämnd Beslutas läsårsvis
D.2.10	Beslut om att använda fjärrundervisning i grundskolan samt anmäla detta till Skolinspektionen	SkolL 21 kap. 9 § SF 5a kap. 6 §	UD BitrUD	
D.3 Mottagande från annan kommun				
D.3.1	Beslut om mottagande i förskoleklass och grundskola för elev som är folkbokförd i annan kommun, om eleven med hänsyn till personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens grundskola. Eller vid önskemål från vårdnadshavare bosatt i annan kommun.	SkolL 9 kap. 13 § 10 kap. 25, 27 §§ SkolL 28 kap. 12 §, pkt 4	BitrUD	Anmäls till nämnd Innan beslut fattas skall yttrande inhämtas från barnets hemkommun Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.3.2	Beslut om att ej ta emot elev till förskoleklass och grundskola som inte omfattas av skolplikt, men har rätt till utbildning. Gäller uppehållsrätt för EES-medborgare m.fl.	SkolL 7 kap. 2 § 10 kap. 24 § 29 kap. 2, 6 §§ UtlL 3a kap.	BitrUD	Anmäls till nämnd Överklagan till Skolväsendets överklagandenämnd
D.3.3	Avge yttrande i egenskap av hemkommun om mottagande av elev i anpassad grundskola i annan kommun	SkolL 11 kap. 24, 25, 26 §§	UD BitrUD	Överklagan till skolväsendets överklagandenämnd, gäller 11 kap. 25 §
D.3.4	Beslut om mottagande av elev från annan kommun i anpassad grundskola	SkolL 11 kap. 25, 33 §§	UD BitrUD	Anmäls till nämnd Överklagan till skolväsendets överklagandenämnd, gäller 11 kap. 25 §

Ärendetyp		Lagrum	Delegat	Överklagande, inhämtande av information
E. Skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling och diskriminering				
E.1.1	Ta emot och hantera anmälan från rektor eller biträdande rektor, eller annan personal att ett barn/en elev anser sig ha blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling	SkolL 6 kap. 10 §	JämU	Redovisning till nämnd sker en gång per läsår enligt beslutat årshjul På förvaltningsnivå se SK- 2022/00392 Rutin mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot diskriminering och trakasserier inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde, beslutad 2022-10-18
E.1.2	Beslut om att upprätta och fastställa plan mot kränkande behandling samt skriftligen dokumentera arbetet med aktiva åtgärder mot trakasserier och diskriminering	SkolL 6 kap. 8 § DL 3 kap. 16, 20 §§	Rektor	Redovisning till nämnd sker en gång per läsår enligt beslutat årshjul På förvaltningsnivå se SK- 2022/00392 Rutin mot kränkande behandling och aktiva åtgärder mot diskriminering och trakasserier inom för- och grundskolenämndens ansvarsområde
E.1.3	Beslut om åtgärder för att främja, förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för diskriminering, trakasserier och kränkande behandling	SkolL 6 kap. 7 § DL 3 kap. 16 §	Rektor	Se ovan om SK- 2022/00392
E.1.4	Genomföra anmälan, utredning och åtgärder när ett barn/en elev anser sig ha blivit utsatt för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling	SkolL 6 kap. 10 § DL 2 kap. 7 §	Rektor	Se ovan om SK- 2022/00392

Bilaga 1 – Ändringslogg för Delegationsordning för- och grundskolenämnden

SK-2024/00467 FGN, utbildningsförvaltningen Delegationsordning för För- och grundskolenämnden - Från beslutsdatum 2024, 2025, 2026

Datum	Dnr	Avsnitt	Ändring	Anmält till nämnd
2025-11-27	SK-2025/00744-1	2.1 Delegater B.2.8 Beslut om avvikelser från skolskjutsreglementet D.2.2 Beslut om skolplacering	Tillägg MyC – Myndighetschef Tillägg MyC Tillägg MyC	251218
2026-03-02	SK-2026/00142-1	D.2.1 Beslut om skolplacering enligt vårdnadshavares önskemål, och beslut efter ansökan om skolbyte	Tillägg MyC – Myndighetschef	260319

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2026-04-28

För- och grundskolenämndens arbetsutskott

Diarienr: SK-2026/00085

Utökning av befintligt tillstånd för Pratbubblan Magika AB samt återkallande av tillstånd för Förskolan Blå fjärilen i Umeå AB

Förslag till beslut

För-och grundskolenämnden beslutar:

- att godkänna en utökning av befintligt tillstånd för den enskilde huvudmannen Pratbubblan Magika AB med ytterligare en förskoleenhet, Förskolan Fjärilen.

- att Förskolan Fjärilen bedrivs på Fjärilsvägen 2 i Umeå, med 35 platser från den 1 juli 2026.

- att avsluta godkännandet att bedriva verksamhet för den enskilde huvudmannen Förskolan Blå fjärilen i Umeå AB, per den 30 juni 2026.

Ärendebeskrivning

Bakgrund till den enskilde huvudmannens verksamhet

För- och grundskolenämnden beslutade den 9 september 2010 om godkännande för Pratbubblan Magika AB (org.nr 556812–1734) att bedriva förskoleverksamhet med inriktning språkförskola genom ett samarbete med logopedresurs från Landstinget. Verksamheten startade ett år senare i september 2011 (Dnr ST0233/2010). Förskoleverksamheten förändrades därefter när samarbetet med Landstinget avslutades och utifrån nya förutsättningarna lämnade huvudmannen in en ny ansökan om godkännande för förskoleverksamheten.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00085

För- och grundskolenämnden beslutade den 13 juni 2013 om fortsatt godkännande för huvudmannen att bedriva förskoleverksamhet med 28 barn (Dnr SK-2013/00237). Verksamheten är belägen på Aktörgränd 17 i Umeå.

Den 10 maj 2011 beslutade för- och grundskolenämnden om godkännande för Umeå Montessoriskola AB (org.nr 552623–1501) att bedriva förskoleverksamhet (Dnr ST0110/2011) med 35 platser. Verksamheten är belägen på Fjärilsvägen 2 i Umeå. Den 15 februari 2018 bytte den enskilde huvudmannen namn på bolaget till Förskolan Blå Citronen och den 11 november 2022 byttes återigen namn till nuvarande, Förskolan Blå Fjärilen i Umeå AB (556623–1501).

Den 14 november 2021 gick nuvarande ägare av Pratbubblan Magika AB (org.nr 556812–1734) in som ägare i Förskolan Blå Fjärilen i Umeå AB (556623–1501) till 48 procent och den 1 januari 2022 utökades ägarskapet till att omfatta 100 procent.

Den enskilde huvudmannen Pratbubblan Magika AB (org.nr 556812–1734) bedriver således fristående förskoleverksamhet i Umeå kommun sedan flertalet år tillbaka genom två olika förskoleverksamheter på olika adresser. Båda belägna inom Umedalenområdet i Umeå kommun.

Anmälan om förändringar i ägar- och ledningskretsen på huvudmannanivå

Den 18 januari 2026 meddelar den enskilde huvudmannen för Pratbubblan Magika AB (org.nr 556812–1734) och Förskolan Blå Fjärilen i Umeå AB (org.nr 552623–1501) i en skriftlig anmälan till för- och grundskoleförvaltningen, att de har för avsikt att genomföra en förändring avseende de båda bolagen.

Båda bolagen har i dagsläget en gemensam ägar- och ledningskrets och bedrivs med en gemensam styrning och ledning. Rektor är densamma på båda förskolorna. Huvudmannen har därmed för avsikt att genomföra en sammanslagning av de båda bolagen vilket bland annat skulle innebära minskad administration, samt är något som rekommenderas av bolagens revisor.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00085

Den enskilde huvudmannen planerar att utan avbrott bedriva verksamheterna som två separata förskoleverksamheter på sina nuvarande adresser, som organisatoriskt finns i ett bolag till skillnad från nuläget då verksamheterna bedrivs i två separata bolag med olika organisationsnummer.

I övrigt sker inga förändringar avseende lokaler, barngrupper eller personal. Huvudmannen bedömer att en sammanslagning stärker möjligheterna att arbeta hållbart, långsiktigt och kvalitativt.

Utökat tillstånd för Pratbubblan Magika AB

Nuvarande tillstånd för Pratbubblan Magika AB omfattar förskoleverksamhet på Aktörgränd 17 i Umeå med 28 barn.

Utökningen innebär således att från och med den 1 juli 2026 bedrivs ytterligare en verksamhet under samma enskilda huvudman, Förskolan Fjärilen, som är belägen på Fjärilsvägen 2 i Umeå med 35 barn.

Återkallelse av tillståndet för Förskolan Blå Fjärilen i Umeå AB

I en skrivelse som inkom den 23 februari 2026 till för- och grundskoleförvaltningen meddelar den enskilde huvudmannen att när utökningen av ytterligare en verksamhet inom Pratbubblan Magika AB (org.nr 556812–1734) genomförs, ombeds för- och grundskoleförvaltningen tillika nämnden, återkalla tillståndet för Förskolan Blå Fjärilen i Umeå AB (org.nr 552623–1501).

Beredningsansvariga

Maud Karlström, myndighetschef
Emma Steen, jurist

Beslutet ska skickas till

Pratbubblan Magika AB
Förskolan Blå Fjärilen i Umeå AB
Peter Säbom, ekonomichef
Pedagogiska placeringsenheten (PPE)

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00085

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Daniel Nordgren
biträdande
utbildningsdirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2026-04-20

För- och grundskolenämndens arbetsutskott

Diarienr: SK-2026/00083

FGN: Revidering av dokumenthanteringsplan

Förslag till beslut

För-och grundskolenämnden föreslås besluta:

-att fastställa dokumenthanteringsplan för För- och grundskolenämnden enligt förslag, bilaga 1.

-att dokumenthanteringsplan daterad 2010-10-21. KS-000113/2010 upphör att gälla, bilaga 2.

Ärendebeskrivning

Dokumenthanteringsplanen syftar till att reglera hanteringen av handlingar inom för- och grundskolenämndens verksamhetsområde, vilket omfattar förvaltningskansli, förskola, grundskola, anpassad grundskola, elevhälsa och IT-stöd. Planen beskriver hur olika handlingstyper ska registreras, förvaras, bevaras eller gallras, samt innehåller eventuella särskilda anmärkningar.

Dokumenthanteringsplanen är ett styrande dokument som säkerställer att hanteringen av information sker i enlighet med gällande lagstiftning, såsom Arkivlagen (1990:782), Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), Tryckfrihetsförordningen samt Umeå kommuns arkivreglemente. Den gäller oavsett handlingens form eller hur den mottagits – digitalt, fysiskt eller via tekniska hjälpmedel.

Varje myndighet är skyldig att upprätta en dokumenthanteringsplan som redovisar förekommande handlingstyper och deras gallringsfrister. Planen bidrar till rättssäkerhet, spårbarhet och effektiv informationshantering.

För vissa verksamhetsområden, såsom personaladministration, ekonomisk administration och nämndadministration hänvisas till

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00083

kommungemensamma dokumenthanteringsplaner och styrdokument. Dessa är fastställda av kommunstyrelsen och kompletterar denna plan.

Dokumenthanteringsplanen är också ett gallringsbeslut som styr vilka av förvaltningens handlingar som ska bevaras respektive gallras.
För- och grundskoleförvaltningen har gjort en omfattande översyn av verksamhetens handlingstyper. I dokumenthanteringsplanen framgår handlingstypernas kopplingar till verksamhetens processer samt deras gallringsregler alternativt bevarande.

Arbetet har genomförts med stöd av stadsarkivet och berörda funktioner där kommungemensam mall, fastställd av stadsarkivet, har använts för enhetlig hantering och utseende. I och med kommunstyrelsens förändrade delegationsordning fattas numera beslut om dokumenthanteringsplan av respektive nämnd. För för- och grundskolenämnden framgår förslaget av bilaga 1 och den plan som upphör att gälla utgörs av bilaga 2.

Beslutsunderlag

Bilaga 1: Dokumenthanteringsplan för För- och grundskolenämnden - förslag
Bilaga 2: Dokumenthanteringsplan För- och grundskola fastställd 2010-10-21

Beredningsansvariga

Maria Sandberg, registrator
Maria Runarsdotter, kanslichef

Beslutet ska skickas till
Stadsarkivet
Kanslichef
Dokumentansvarig

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Dokumenthanteringsplan
För- och grundskolenämnden

Dokumenttyp: Dokumenthanteringsplan	**Beslutsdatum:** 2026-05-19
Dokumentansvarig: Ann-Christine Gradin Utbildningsdirektör	**DNR:** SK-2026/00083 Ersätter Delegationsbeslut 2010-10-21 (KS000113/2010)
Beslutad av: För- och grundskolenämnden	**Samråd med Stadsarkivarie:** 2026-04-24

Innehållsförteckning

Inledning ... 2
Arkivansvar och arkivredogörare inom För- och grundskolenämnden ... 2
Public 360 ... 3
E-tjänster ... 3
Nationella prov ... 3
Elevakt/Barnakt ... 3
E-post ... 3
Leverans till Stadsarkivet ... 4
Att läsa planen ... 4
Definitioner ... 4
Dokumenthanteringsplan ... 5
Leda, styra och organisera ... 5
Gemensamma processer ... 5
Allmän administrativ verksamhet ... 6
Gemensam för- och grundskoleverksamhet ... 8
Förskoleverksamhet ... 12
Gemensamma processer Förskoleverksamhet ... 12
Förskoleverksamhet ... 15
Pedagogisk omsorg (DBV) ... 18
Fritidsverksamhet ... 19
Grundskola ... 21
Gemensamma processer Grundskoleverksamhet ... 21
Grundskola ... 23
Skolbibliotek ... 33
Kompetenscentrum för flerspråkighet ... 33
Anpassad grundskola ... 35
Elevhälsan ... 36
Gemensam Elevhälsa ... 36
Elevhälsans medicinska insatser, EMI ... 38
Logopeder ... 40
Läs- och skrivutredare -speciallärare ... 41
Psykologer ... 42

Inledning

Denna dokumenthanteringsplan syftar till att reglera hanteringen av handlingar inom För- och grundskolenämndens verksamhetsområde, vilket omfattar förvaltningskansli, förskola, grundskola, anpassad grundskola, elevhälsa och IT-stöd. Planen beskriver hur olika handlingstyper ska registreras, förvaras, bevaras eller gallras, samt innehåller eventuella särskilda anmärkningar.

Dokumenthanteringsplanen är ett styrande dokument som säkerställer att hanteringen av information sker i enlighet med gällande lagstiftning, såsom Arkivlagen (1990:782), Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), Tryckfrihetsförordningen samt Umeå kommuns arkivreglemente. Den gäller oavsett handlingens form eller hur den mottagits – digitalt, fysiskt eller via tekniska hjälpmedel.

Varje myndighet är skyldig att upprätta en dokumenthanteringsplan som redovisar förekommande handlingstyper och deras gallringsfrister. Planen bidrar till rättssäkerhet, spårbarhet och effektiv informationshantering.

För vissa verksamhetsområden, såsom personaladministration, ekonomisk administration och nämndadministration hänvisas till kommungemensamma dokumenthanteringsplaner och styrdokument. Dessa är fastställda av kommunstyrelsen och kompletterar denna plan.

Kommungemensamma dokumenthanteringsplaner:

Personaladministration:
Arbetsmiljö och hälsa (2014-06-19, KS-2014/00447), Facklig samverkan, lönebildning, förhandling och arbetsrätt (2021-06-30, KS-2021/00226), Rekrytering och bemanning (2017-2-13, KS-2017/00050), och Personaladministrativa handlingar (2009-04-14, KS000161/2009).

Ekonomisk administration:
Allmän ekonomisk administration fastställd av kommunstyrelsen 1997-12-02:

Nämndadministration:
Nämndadministrativa handlingar (2017-12-22, KS-2017/00050).

Dokumenthanteringsplanen utgör även gallringsplan. Gallring ska ske i enlighet med de tidsangivelser som anges dokumenthanteringsplanen. Viktigt att tänka på är att det inte är tillåtet att gallra allmänna handlingar utan ett gallringsbeslut. Papperskopior är arbetsmaterial och kan rensas vid behov.

Arkivansvar och arkivredogörare inom För- och grundskolenämnden

Inom För- och grundskolenämnden är kanslichefen utsedd till arkivansvarig. Den arkivansvarige har ett övergripande ansvar för att säkerställa att nämndens dokumenthantering och arkivbildning sker i enlighet med gällande lagstiftning och föreskrifter. I detta ansvar ingår bland annat att:

- Ha god kännedom om relevanta regelverk inom arkivområdet
- Samordna och följa upp arkivverksamheten inom nämnden
- Säkerställa att arkivbildningen sker enligt fastställda bestämmelser
- Beakta arkivfrågor i samband med budgetarbete och övrig planering
- Uppmärksamma arkivfrågor vid organisationsförändringar

Förvaltningen ska även utse en arkivredogörare, som fungerar som myndighetens kontaktperson i arkivfrågor. Arkivredogöraren bistår den arkivansvarige och ansvarar för den löpande hanteringen av allmänna handlingar. Personen bör ha god insyn i myndighetens verksamhet och administrativa rutiner.

Arkivredogörarens uppgifter omfattar bland annat att:

- Säkerställa att handlingar tas tillvara och arkiveras på korrekt sätt
- Genomföra gallring i samråd med arkivansvarig
- Ansvara för praktiska moment vid leveranser till stadsarkivet
- Hålla sig uppdaterad om gällande föreskrifter inom arkivområdet

Public 360

De i Public 360 registrerade handlingarna bevaras enbart i elektronisk form enligt särskilt gallringsbeslut 2014-12-02 (dnr KS-2014/00447).

Från om med 1 januari 2026 delas utbildningsförvaltningen till två förvaltningar, för- och grundskoleförvaltningen respektive gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen. Från och med 1 januari 2026 inleds därför ärenderubriken på nya ärenden för för- och grundskoleförvaltningen förvaltningen med FGN, för- och grundskoleförvaltningen.

E-tjänster

Handlingar tex ansökningar och anmälningar som kommer in via e-tjänst i systemet Easit gallras efter 10 år.

Nationella prov

Nationella prov används som stöd för bedömning av elevers kunskaper i olika ämnen och årskurser. Proven är en del av det nationella systemet för likvärdig och rättssäker bedömning.

Elevakt/Barnakt

Elevakten är en digital journal som används inom för- och grundskolan för att dokumentera barns och elevers behov av särskilt stöd. Den innehåller information om utredningar, beslutade åtgärder, uppföljningar och annan relevant dokumentation som rör barnets eller elevens utveckling och stödinsatser. Syftet är att säkerställa att rätt stöd ges i rätt tid, samt att skapa en sammanhållen och spårbar dokumentation som följer individen under skolgången. Inom förskolan benämns journalen som *barnakt*. Endast behörig personal har tillgång till akten, och hanteringen sker enligt gällande lagstiftning om sekretess och dataskydd.

E-post

E-post är ingen egen handlingstyp, det är innehållet som avgör om/när det ska gallras. Det är tjänstemannen som står överrest på sändlistan som ansvarar för att handlingen registreras eller behandlas på annat sätt enligt dokumenthanteringsplanen.

Leverans till Stadsarkivet

Stadsarkivet fungerar som kommunens centrala arkiv för den slutliga förvaringen av allmänna handlingar. Endast material som ska bevaras permanent tas emot. Leverans till Stadsarkivet ska alltid ske efter överenskommelse i förväg.

Att läsa planen

Handlingstyp: Anger vilken handling/information som avses.

Format: Handlingens format, till exempel papper eller digital.

Registrering: Här anges om handlingen ska registreras. Med det avses registrering enligt Offentlighets- och sekretesslag 5 kap., 2 §.

Förvaring: Anger hur handlingen förvaras i verksamheten innan leverans till arkiv eller gallring. Om handlingen registrerats i ett verksamhetssystem är det namnet på systemet som anges.

Bevaras/gallras: Anger om handlingen ska bevaras eller gallras. Här anges även gallringstid.

Till stadsarkivet: Anger när en handling som ska bevaras levereras till stadsarkivet. Endast handlingar som ska bevaras levereras till stadsarkivet.

Anmärkning: Ytterligare information om handlingen, till exempel förtydligande om handlingen innehåll.

Definitioner

Förvarad handling

En handling anses förvarad både hos den myndighet där själva handlingen finns och hos den myndighet som har tillgång till den.

Bevarande

Handlingar som enligt dokumenthanteringsplanen ska bevaras, överförs förr eller senare till stadsarkivet, för arkivering i ”all oändlighet”.

Gallring

Gallring innebär att handlingar förstörs under kontrollerade former efter en viss tid i enlighet med de uppgifter som finns i dokumenthanteringsplanen.

Inaktualitet

Inaktualitet innebär att handlingen inte längre bedöms ha något värde. Gallringen görs av den på myndigheten som vid tillfället har hand om handlingen.

Handlingar av tillfällig eller ringa betydelse

Handlingar som saknar långsiktigt administrativt, rättsligt eller historiskt värde och inte tillför sakuppgifter till ett ärende. Bedömning sker utifrån handlingens betydelse för verksamheten. Exempel är reklam, kopior, inbjudningar och interna meddelanden. Dessa handlingar kan gallras vid inaktualitet och behöver inte hållas ordnade.

Dokumenthanteringsplan

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
För- och grundskolenämnden						
Leda, styra och organisera						
Gemensamma processer						
Övergripande styrdokument och planer						
Politiskt beslutade styrdokument	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Exempelvis Systematiskt kvalitetsarbete, Kompetensförsörjningsplaner, Verksamhetsplan, Regler, Riktlinjer
Förvaltningsbeslutade styrdokument	Digitalt	Ja	DOK	Vid inaktualitet		Exempelvis Rutiner, Egenkontrollprogram, Handlingsplaner
Kommunikationsplaner	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		
Huvudmannens kvalitetsrapporter	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Beslut						
Delegationsbeslut	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	För beslut i enskilda elevärenden skickas originalbeslut till berörd
Lista på delegationsbeslut	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Anmäls till nämnd
Beslutsdokument	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		Sammanställningar av pågående ärenden, uppdrag mm där avstämningar görs

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Allmän administrativ verksamhet						
Allmänna handlingar						
Korrespondens av ringa eller tillfällig betydelse för verksamheten	Digitalt/ Papper	Nej		Vid inaktualitet		Till exempel förfrågningar av rutinkaraktär, inbjudningar, kopior av handlingar som i original förvaras på annat håll inom förvaltningen
I övrigt inkomna och upprättade handlingar av ringa eller tillfällig betydelse för verksamheten	Digitalt/ Papper	Nej		Vid inaktualitet		Gäller endast handlingar som inte preciseras på annat ställe i dokumenthanteringsplanen. Tex följesedlar, reklam mm
Inkomna och upprättade handlingar av betydelse för verksamheten och som kräver någon form av handläggning	Digitalt/ Papper	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	För inkommen e-post som är ställd till flera befattningshavare är det den tjänsteman som står överst på sändlistan som ansvarar för bedömning om diarieföring ska göras
Avtal	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Digital handling är original
Avtal som kräver fysisk underskrift	Papper	Ja	Arkivskåp	Bevaras	5 år	Pappershandling är original. Diarieförs även i P360 för sökbarhet
Begäran om allmänna handlingar						
Begäran om utlämnande av allmän handling	Digitalt/ Papper	Nej		Vid inaktualitet		Vi registrerar endast begäran som helt eller delvis nekas och där ett överklagbart beslut begärs

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Beslut om att helt eller delvis inte lämna ut allmän handling	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Vid begäran av överklagbart beslut. Då registreras även begäran i samma ärende
Överklagan av beslut om utlämnande av allmän handling	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Protokoll och minnesanteckningar						
Protokoll från arbetsplatsträffar	Digitalt	Ja	Lokal server	2 år		
Protokoll från samverkansgrupper	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Exempelvis FSG och VSG. Publiceras på intranätet
Protokoll eller minnesanteckningar från rektorskonferens, ledningsgrupp mm	Digitalt	Ja	Lokal server	2 år		
Personuppgifter						
Personuppgiftsbiträdesavtal (PUB-avtal)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Konsekvensbedömning avseende dataskydd	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Anmälan personuppgiftsincident	E-tjänst	Ja	Easit	10 år		
Anmälan till Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)	E-tjänst	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Beslut från Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Begäran samt utlämnande om registerutdrag	Digitalt	Ja	Public 360	5 år		
Nekande av utlämnande om registerutdrag	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Gemensam för- och grundskoleverksamhet						
Projektadministration						
Projektbeskrivningar (projekt av mindre vikt)	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet.		
Protokoll och minnesanteckningar från (projekt av mindre vikt)	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet.		
Del- och slutrapporter inom projekt (projekt av mindre vikt)	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet.		
Övrig projektdokumentation (projekt av mindre vikt)	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet.		
Ansökningar och beslut om finansiellt stöd (projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Projekt som finansierats med EU-medel behandlas alltid som projekt av större vikt
Projektbeskrivningar (projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Projekt som finansierats med EU-medel behandlas alltid som projekt av större vikt
Protokoll och minnesanteckningar från projekts styrgrupp, projektgrupp och referensgrupp (projekt finansierade av EU-medel)	Digitalt	Ja	Lokal server	15 år		
Protokoll och minnesanteckningar från projekts styrgrupp, projektgrupp och referensgrupp (övriga projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet.		
Rekvisitioner av projektmedel och beslut om utbetalningar (projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Projekt som finansierats med EU-medel behandlas alltid som projekt av större vikt

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Korrespondens (projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Del- och slutrapporter inom projekt (projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Övrig projektdokumentation (projekt av större vikt)	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Statistik						
SCB statistik förskola och pedagogisk verksamhet	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		
Förskoleenkät	Digitalt	Ja	Esmaker	Bevaras	10 år	Enkät till vårdnadshavare i förskolan och pedagogisk omsorg. Resultat på avdelnings, enhets och kommunnivå bevaras
Elevenkät F-6	Digitalt	Ja	Esmaker	Bevaras	10 år	Besvaras av elever i FK till åk 6. Resultat på klass, enhets och kommunnivå bevaras
Elevenkät 7-9	Digitalt	Ja	Esmaker	Bevaras	10 år	Besvaras av elever i 7 till åk 9. Resultat på klass, enhets och kommunnivå bevaras
Elevenkät Anpassad grundskola	Digitalt	Ja	Esmaker	Bevaras	10 år	Besvaras av vårdnadshavare och elever åk 1 till åk 9. Resultat på enhets och kommunnivå bevaras
Övriga enkäter	Digitalt	Ja	Esmaker	vid inaktualitet		Enkäter ringa eller tillfällig betydelse för verksamheten
Enkätsammanställningar	Digitalt	Ja	Lokal server	Bevaras	10 år	Resultat per fråga uppdelat på ålder, årskurs och kön. Kopia skickas till berörd verksamheten

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Statsbidrag						
Ansökan	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Ansökningar görs via e-tjänst på respektive myndighet samt registreras i Public 360
Beslut	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Rekvisition	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Interkommunal ersättning						
Yttrande från barnets/elevens hemkommun angående ersättning för mottagande av barn i Umeå kommuns förskola/skola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Elev/barn går i skola/förskola i Umeå kommun men är folkbokförd i annan kommun
Begäran om yttrande från Umeå kommun angående ersättning för mottagande av barn i annan kommuns förskola/skola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Elev/barn som är folkbokförd i Umeå kommun men går i skola/förskola i en annan kommun
Beslut om mottagande av barn/elev som är folkbokförd i annan kommun	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ansökan om förskoleplats för barn som är folkbokförd i annan kommun.	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Ansökning om skolplacering för elev i grundskolan som är folkbokförd i annan kommun sker på samma sätt som vid vanlig ansökan om skolplacering
Överenskommelse/avtal med fristående huvudman i annan kommun	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Fristående verksamhet - Förskola och Pedagogisk omsorg						
Ansökan/utredningar och beslut om att få bedriva verksamhet	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Avtal med enskilda som bedriver förskoleverksamhet	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Bidrag till enskild förskola/fristående förskola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Tillsyn av fristående förskola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Tillsyn och anmälningsärenden						
Anmälningar, tillsyns- och granskningsärenden	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Anmälningar, föreläggande, yttrande och beslut mm i ärenden på individ, skol- och enhetsnivå. Exempelvis: Skolinspektionen (SI) Barn- och elevombudet (BEO) Diskrimineringsombudsmannen (DO) Miljö- och hälsoskydd (MHS) Arbetsmiljöverket (AV).
Klagomål - Huvudmannanivå						
Handlingar rörande klagomål på huvudmannanivå	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Registreras även i Prorenata.
Överklagan						
Inkommen överklagan och tillhörande handlingar.	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Tilläggsbelopp						
Tilläggsbelopp kommunala förskolor och skolor	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Anmälan, beslut, övriga handlingar (notering) av betydelse. Minnesanteckningar av ringa betydelse gallras vid inaktualitet
Tilläggsbelopp för fristående huvudman - Anmälan	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Anmälningar registreras i Prorenata men beslutet och handläggning expedieras via P360
Tilläggsbelopp för fristående huvudman - Beslut	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Beslut tex behov av särskilt stöd (tilläggsbelopp för extraordinärt stöd)
Förskoleverksamhet						
Gemensamma processer Förskoleverksamhet						
Barnomsorgskö	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		Levande dokument det går ej att återskapa en tidigare kö, från tex ett visst datum.
Enhetslista	Digitalt	Ja	Edlevo	Bevaras	Årsvis	Förteckning över förskola och pedagogisk omsorg.
Förteckningar på inskrivna barn	Digitalt	Ja	Edlevo	Bevaras	Årsvis	Placeringslistor, uttag från Edlevo till exelfil som skickas till Stadsarkivet årsvis.
Blankett för skyddade personuppgifter	Papper	Ja	Arkivskåp	Bevaras	Ett år efter avslutad grundskola	Underlag för skapande av fiktiv id (tf-nummer) för barn /elev med skyddade personuppgifter.

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Regelverk						
Regelverk placering förskola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Regelverk placering fritidshem	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Plats i förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem						
Ansökan med eventuella bilagor tex intyg flyttanmälan	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		Inkommer via e-tjänst eller blankett, registreras i Edlevo. Ansökan gallras i Edlevo när barnet fått en placering. Ansökningar i Easit (e-tjänst) gallras årsvis.
Ansökan om plats av särskilda skäl	Digitalt	Ja	P360	Bevaras	5 år	När barnet behöver förskola på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling. Inkommer via e-post eller papper.
Platserbjudande	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		
Svar på Platserbjudande,	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		Signeras digitalt
Svar på Platserbjudande	Papper	Ja	Arkivskåp	1 år efter avslutad förskola		Registreras i Edlevo utan underskrift. Pappershandling med underskrift sparas i pärm.
Platsbeslut	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		
Placering	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år		
Uppsägning av plats	Digitalt	Ja	Edlevo	vid inaktualitet		Signeras digitalt.
Uppsägning av plats - undertecknad blankett	Papper	Ja	Arkivskåp	2 år		Registreras i Edlevo utan underskrift. Pappershandling med underskrift sparas i pärm.
Ansökan om sommarverksamhet	Digitalt	Ja	E-tjänst, Sharepoint	1 år		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Platsbeslut sommarverksamhet	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		
Plats obekväm arbetstid						
Ansökan med eventuella bilagor tex intyg	Digitalt	Ja	Edlevo	1 år efter avslutad placering,		
Platsbeslut	Digitalt	Ja	Edlevo	Vid inaktualitet		
Uppsägning av plats	Digitalt	Ja	Edlevo	2 år		
Förtur förskola						
Ansökan med eventuella bilagor tex intyg	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Beslut	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Utökad vistelsetid						
Ansökan med eventuella bilagor tex intyg vid vårdnadshavares behov av avlastning eller barnets behov av särskilt stöd	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Beslut vid vårdnadshavares behov av avlastning eller barnets behov av särskilt stöd	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ansökan med eventuella bilagor tex intyg vid arbete eller studier	Digitalt/ papper	Nej	Arkivskåp	2 år		Inkommer via papper eller e-post.
Beslut vid arbete eller studier	Digitalt	Nej	Server	Vid inaktualitet		Bekräftelse/beslut skickas via e-post till vårdnadshavare. Ändrad placering registreras i Edlevo. Inget arkivexemplar.
Avgift						
Inkomstuppgifter	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Inkomstuppgifter	Papper	Ja	Edlevo	3 år		Blankett med underskrift sparas i pärm.
Anmälan om delad faktura	Digitalt/ papper	Ja	Edlevo	10 år		Anmälan görs av vårdnadshavare via e-tjänst, därefter registreras uppgiften i Edlevo.
Anmälan om delad faktura	Papper	Ja	Edlevo	3 år		Blankett med underskrift sparas i pärm.
Ansökan och beslut, återbetalning av avgift	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Förskoleverksamhet						
Allmänt						
Verksamhetens styrdokument	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		Exempelvis Rutiner, Egenkontrollprogram, Krisplan, Handlingsplaner, Aktivitetsplaner, Lathundar.
Fotografier, filmer, utvalda som belyser egna verksamheten	Digitalt	Ja	Lokal server	Bevaras	Årsvis	Ett urval som belyser verksamheten. Bevaras i samråd med stadsarkivet. Foton/filmer som bevaras ska vara av större händelser och av intresse för eftervärlden, ej enskilda barn. Övriga filmer/foton gallras.
Samtycke till publicering av bild/film	Digitalt	Ja	E-tjänst/”Mina sidor”	Vid inaktualitet		Inaktualitet inträder som tidigast när barnet avslutat sin skolgång i verksamheten.
Planeringar	Digitalt	Ja	Unikum, Drive	6 år		Planeringar för grupp inkl. tillhörande uppgifter och matriser, enskilda matriser, enskilda uppgifter.

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Lärloggar - grupp	Digitalt	Ja	Unikum	Vid inaktualitet		Lärloggsinlägg för grupp. Pedagogiska dokumentationer inkl., bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Meddelande - grupp	Digitalt	Ja	Unikum	2 år		Meddelande för grupp, enhet och kommun inkl., bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Utvärdering	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		bilder, ljudfiler och externa länkar
Informationsmaterial egen	Digitalt	Ja	Drive	Vid inaktualitet		Utskick av kortvarig karaktär exempelvis välkomstbrev, tillfällig information
Informationsmaterial egen om verksamheten	Digitalt	Ja	Drive	Bevaras	5 år	Informationsmaterial som beskriver verksamheten exempelvis broschyrer, erbjudanden, information om uppdrag och arbetssätt
Barndokumentation						
Användarkonto, foto/bild, tidsbokning, kom ihåg notiser, data i blogg som verksamheten lagt upp, kalenderhändelser.	Digitalt	Ja	Unikum	Vid inaktualitet		Gallras i lärplattform, när ingen aktiv placering finns samt personuppgifter i närvarosystemet gallras dvs anonymiseras för statistik efter tre år
Kontaktuppgifter	Digitalt	Ja	Edlevo/Tempus/ Unikum /Prorenata	Vid inaktualitet		vårdnadshavare
Schema för barns vistelsetid/ närvarorapportering	Digitalt	Ja	Tempus	Vid inaktualitet		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Frånvaro, närvaro (data, listor)	Digitalt	Ja	Tempus	3 år		
Planeringar - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Planeringar för enskilt barn inkl. tillhörande uppgifter och matriser, enskilda matriser, enskilda uppgifter
Lärlogg - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Lärloggsinlägg för enskilt barn inkl. bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar. Pedagogisk dokumentation
Meddelande - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	2 år		Meddelande för enskilt barn, enhet och kommun inkl., bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Utvecklingssamtal, Samtalsunderlag	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		
Handlingsplan skyddade personuppgifter	Papper	Nej	Arkivskåp	Bevaras	Ett år efter avslutad förskola	Leverans till stadsarkivet ska ske från hand till hand
Barnakt						
Minnesanteckningar	Digitalt	Ja	Prorenata	6 månader		Användarens personliga anteckning för barnet. Kan endast ses av användaren själv. Är en egen funktion i systemet, ingen akt
Planeringsstöd och samrådsmöten	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Samrådsmöten, samordnad individuellplan
Stödinsatser	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Kartläggningar, handlingsplan, mall för Levla
Kränkande behandling	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Anmälan, utredning, åtgärder och uppföljning samt övrig administration

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Klagomål - Rektorsnivå	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Klagomålsblankett, Utredning
Klagomål - Huvudmannanivå	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Utredning och yttrande registreras även i Public 360
Överlämningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Dokumentation för överlämning till grundskola, Överlämningar gällande barn som är skolplacerade i Umeå kommuns skolor kan knytas till elevakt
Protokollsanteckning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Anteckning som skapas från protokollfunktionen, som automatiskt läggs i barnens akt
Protokollsanteckning gruppnivå	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Anteckning som skapas från protokollfunktionen, sparas inte i barnakten
Rektorsakt						
Rektors anteckningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Rektors anteckning, rektors mötesanteckning och rektors telefonanteckning
Pedagogisk omsorg (DBV)						
Allmänt						
Gemensam information	Digitalt	Ja	Drive	Vid inaktualitet		Anteckningar upplysningar
Schema för barns vistelsetid/ närvarorapportering	Digitalt	Ja	Tempus	Vid inaktualitet		
Registerkontroll - Pedagogisk omsorg	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Blankett där det framgår att registerkontroll skett

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Fritidsverksamhet						
Allmänt						
Verksamhetens styrdokument	Digitalt/ papper	Ja	Lokal server/pärm	Vid inaktualitet		Exempelvis Rutiner, Egenkontrollprogram, Krisplan, Handlingsplaner, Aktivitetsplaner, Lathundar
Fotografier, filmer, utvalda som belyser egna verksamheten	Digitalt	Ja	Unikum	Bevaras		Ett urval de som belyser verksamheten - bevaras i samråd med stadsarkivet. övriga filmer/foton gallras. Glöm inte att sätta relevant metadata till filerna
Planeringskalendrar	Digitalt/ papper	Nej		Vid inaktualitet		För avdelningen och för vårdnadshavare. Anteckningar av ringa betydelse
Lärloggar - grupp	Digitalt	Ja	Unikum	Vid inaktualitet		Lärloggsinlägg för grupp. Pedagogiska dokumentationer inkl., bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Meddelande - grupp	Digitalt	Ja	Unikum	2 år		Meddelande för grupp, enhet och kommun inkl., bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Informationsmaterial egen	Digitalt	Nej	Drive	Vid inaktualitet		Välkomstbrev, allmän information
Informationsmaterial egen om verksamheten	Digitalt	Ja	Drive	Bevaras	5 år	Som beskriver verksamheten exempelvis broschyrer, erbjudanden, information om uppdrag och arbetssätt.

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Barn						
Användarkonto, foto/bild, tidsbokning, kom ihåg notiser, data i blogg som verksamheten lagt upp, kalenderhändelser.	Digitalt	Ja	Unikum	Vid inaktualitet		Gallras i lärplattform, när ingen aktiv placering finns samt personuppgifter i närvarosystemet gallras dvs anonymiseras för statistik efter tre år
Kontaktuppgifter	Digitalt	Ja	Edlevo/Tempus/ Unikum/ Prorenata	Vid inaktualitet		Vårdnadshavare
Schema för barns vistelsetid/ närvarorapportering	Digitalt	Ja	Tempus	Vid inaktualitet		
Frånvaro, närvaro (data, listor)	Digitalt	Ja	Tempus	3 år		Planeringsdagar mm
Anmälan av omsorgsbehov vid stängning av förskola/skola	Digitalt/ papper	Ja	Easit	Vid inaktualitet		
Meddelande - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	2 år		Meddelande för enskilt barn, enhet och kommun inkl. bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
EA - extra anpassningar	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		EA - extra anpassningar
Utvärdering	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Bilder, ljudfiler och externa länkar
Kränkningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Anmälan, Bekräftelse på anmälan, samtalsmallar, åtgärder och bedömning

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Grundskola						
Gemensamma processer Grundskoleverksamhet						
Allmänt						
Förteckningar på inskrivna elever	Digitalt	Ja	Edlevo	Bevaras	Årsvis	Placeringslistor, uttag från Edlevo till exelfil som levereras till Stadsarkivet årsvis
Underlag för skyddade personuppgifter	Papper	Ja	Arkivskåp	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Underlag för skapande av fiktiv id (tf-nummer) för barn /elev med skyddade personuppgifter
Regelverk						
Regler för ansökan och skolplacering i grundskola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Skolskjutsregler	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Skolplacering						
Skolval, ansökan	Digitalt	Ja	Optiplan	1 år		
Byte av skola, ansökan med eventuella bilagor	Digitalt	Ja	Optiplan	1 år		
Placeringsbeslut	Digitalt	Ja	Optiplan	1 år		
Utflytt, anmälan	Digitalt	Ja	Edlevo	1 år		
Fastställande av anvisad skola dit skolskjuts anordnas vid skolplacering till förskoleklass och grundskola	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Ansökan och beslut samt tillhörande handlingar om mottagning av barn i förskoleklass det kalenderår barnet fyller fem år	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Skolval, ansökan resursskola						
Ansökan	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Placeringsbeslut	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Skolplikt						
Anmälan och beslut samt tillhörande handlingar om skolpliktens upphörande	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ansökan och beslut samt tillhörande handlingar om fullgörande av skolplikt på annat sätt	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Föreläggande för vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter när det gäller skolpliktig elev.	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ansökan och beslut samt tillhörande handlingar om uppskjuten skolplikt	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ansökan och beslut samt tillhörande handlingar om förlängd skolplikt	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Rätten att slutföra högsta årskursen efter skolpliktens upphörande
Ansökan och beslut samt tillhörande handlingar om särskild undervisning anordnad i hemmet eller på annan lämplig plats	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Informationsblankett från Socialtjänsten	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Information om skolplacering för enskild elev som är placerade av socialtjänsten
Skolskjuts						
Ansökan	Digitalt	Ja	Vega	2 år efter att beslutet inte gäller		Gallras 2 läsår + kommande läsår. När nytt läsår läggs upp av systemleverantör.
Ansökan växelvis boende	Digitalt	Ja	Vega	2 år efter att beslutet inte gäller		Gallras 2 läsår + kommande läsår. När nytt läsår läggs upp av systemleverantör.
Ansökan om avsteg från skolskjutsreglemente.	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Beslut skolskjuts	Digitalt	Ja	Vega	2 år		Gallras 2 läsår + kommande läsår. När nytt läsår läggs upp av systemleverantör
Beslut skolskjuts växelvis boende	Digitalt	Ja	Vega	2 år		Gallras 2 läsår + kommande läsår. När nytt läsår läggs upp av systemleverantör
Beslut avstegsansökan	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Grundskola						
Allmänt						
Verksamhetens styrdokument	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		Exempelvis Rutiner, Egenkontrollprogram, Krisplan, Handlingsplaner, Aktivitetsplaner, Checklistor, Lathundar
Lokala kursplaner, arbets- & timplaner	Digitalt	Nej		Vid inaktualitet		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Klasslistor, slutliga	Digitalt	Ja	Edlevo	Bevaras	Årsvis	Placeringslistor, uttag från Edlevo till exelfil som levereras till Stadsarkivet årsvis
Planeringar	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Planeringar för grupp
Planeringskalendrar	Papper/ digitalt	Nej		Vid inaktualitet		För avdelningen och för vårdnadshavare
Lärloggar – grupp	Digitalt	Ja	Unikum	Vid inaktualitet		Lärloggsinlägg för grupp. Pedagogiska dokumentationer inkl., bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Meddelande – grupp	Digitalt	Ja	Unikum	2 år		Meddelande för grupp, enhet och kommun inkl. bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Utvärdering	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		bilder, ljudfiler och externa länkar
Informationsmaterial egen	Digitalt	Ja	Drive	Vid inaktualitet		Utskick av kortvarig karaktär exempelvis välkomstbrev, tillfällig information
Informationsmaterial egen om verksamheten	Digitalt	Ja	Drive	Bevaras	5 år	Informationsmaterial som beskriver verksamheten exempelvis broschyrer, erbjudanden, information om uppdrag och arbetssätt
Läromedel, egenproducerat	Digitalt/ papper	Nej		Bevaras	5 år	Utförliga kompendier, filmer eller andra utförliga presentationer som producerats på skolan för att användas i undervisningen bör bevaras
Diagnostiska prov och skriftliga tester	Digitalt/ papper	Nej		Vid inaktualitet		Avser själva provet/testet, ej elevlösningar

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Studieresa/skolresa/lägerskola, handlingar rörande	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		Bilder från studieresor bevaras i samråd med Stadsarkivet, glöm ej att ange metadata
Protokoll						
Protokoll, elevrådsmöten, föräldraråd och andra sammankomster	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		
Elevhäsoteamet (EHT) protokoll elev	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Egen protokollfunktion i Prorenata där en kopia av protokollsanteckning läggs automatiskt i elevens ärende/elevakt
Elevhälsomöte (EHM) protokoll elev	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	
Samrådsmötesprotokoll elev	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	
Betygskatalog						
Betygskatalog inklusive frånvarorapport och rättelse av betyg	Papper	Nej	Närarkiv	Bevaras	Efter varje läsår	Bevaras i pappersformat
Betygskatalog	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år efter avslutad grundskola		
Resultat av prövning med anteckning om betyg	Papper	Nej	Närarkiv	Bevaras	Efter varje läsår	Har samma betydelse som betygskatalog och förvaras med denna
Nationella prov						
Nationella prov, svenska, svenska som andraspråk, elevlösningar (samtliga delar)	Papper	Ja	Närarkiv	10 år		Nationella prov i svenska kan genomföras i pappersform och

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
						digitalt. Digitalt kan proven genomföras i olika plattformar
Nationella prov, svenska, svenska som andraspråk, elevlösningar (samtliga delar)	Digitalt	Ja	Digiexam	10 år		
Nationella prov, svenska, svenska som andraspråk, elevlösningar (samtliga delar)	Digitalt	Ja	Googel dok.	10 år		Gäller åk 6
Nationella prov, sammanställningar över resultat i nationella prov i svenska	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år		
Nationella prov, elevlösningar (samtliga delar) samtliga ämnen utom svenska – På papper	Papper	Ja	Närarkiv	5 år		
Elevdokumentation						
Användarkonto, foto/bild, tidsbokning, kom ihåg notiser, data i blogg som verksamheten lagt upp, kalenderhändelser.	Digitalt	Ja	Unikum	Vid inaktualitet		Gallras i lärplattform, när ingen aktiv placering finns. Personuppgifter i närvarosystemet gallras dvs anonymiseras för statistik efter tre år
Anhörigblanketter	Digitalt	Ja	Lokal Server	Vid inaktualitet		
Närvarorapportering	Digitalt	Ja	Skola24	2 år		
Elevhistorik, (elevkort) placering, klasstillhörighet, tillval, skolgång	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år efter avslutad grundskola		
Planeringar - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Inkl. tillhörande uppgifter och matriser, enskilda matriser, enskilda uppgifter
Planeringar, uppgifter	Digitalt	Ja	Lokal server	Vid inaktualitet		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Lärlogg - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Inkl. bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar. Pedagogisk dokumentation
Meddelande - Individ	Digitalt	Ja	Unikum	2 år		Inkl. bilagor, bilder, ljudfiler och externa länkar
Utvecklingssamtal, Samtalsunderlag	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		Bedömningar inkl. tillhörande markeringar i kunskapskravstabeller
Formell - Kunskaper, Kravtabeller	Digitalt	Ja	Unikum	6 år		
Ansökan om att få gå om årskurs eller uppflyttning till högre årskurs	Digitalt	Ja	Server	Vid inaktualitet		
Skriftlig information om elevens skolgång.	Digitalt	Ja	Server	Vid inaktualitet		Pedagogisk dokumentation som upprättas i undervisningsprocessen
Skriftliga prov och tester	Papper	Nej		2 år efter betyg är satt		Gallras när betyg är satt och tid för omprövning löpt ut
Digitala prov och tester	Digitalt	Ja	Digiexam	2 år efter betyg är satt		Gallras när betyg är satt och tid för omprövning löpt ut
Bedömning simkunskap	Digitalt	Ja	Drive	5 år		Förteckning över elevens simkunskaper. Överföring mellan Fritid och För- och grundskoleförvaltningen
Språkval	Digitalt	Ja	Edlevo	10 efter avslutad grundskola		
Överenskommelser om tex datoranvändning	Digitalt/ papper	Ja	Närarkiv/server	Vid inaktualitet - Då eleven slutat skolan		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Elevakt						
Särskilt stöd						
Anmälningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Bekräftelser	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Bekräftelse på inkommen anmälan till rektor
Kartläggning	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Utredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Handlingsplan	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Beslut	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Uppföljning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Utvärdering	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Samrådsmöte	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Noteringar och annan dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Bedömningar inför mottagande i anpassad skola	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Övrig dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Administrativ anteckning
Skolfrånvaro						
Anmälningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Anmälan till huvudman och anmälan om vidare åtgärder
Bekräftelser	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Kartläggning	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Utredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Handlingsplan	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Beslut	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Uppföljning/utvärdering	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Samrådsmöte	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Noteringar och annan dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Övrig dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Administrativ anteckning, inkommen bilaga samtycke
Skolfrånvaro enskild huvudman	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Kränkande behandling						
Anmälningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Anmälan om diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling
Bekräftelser	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Rektors och områdeschefs bekräftelse på inkommen anmälan, Jämlikhetsutvecklares bekräftelse på inkommen anmälan till huvudman
Kartläggning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Utredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Handlingsplan/ Åtgärder	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Beslut	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Uppföljning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Utvärdering	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Samrådsmöte	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Noteringar och annan dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Övrig dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Administrativ anteckning, inkommen bilaga samtycke
Effekt av extra anpassning						
Uppföljning	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Övrig dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Administrativ anteckning, inkommen bilaga samtycke
Övrigt elevärende						
Anmälan om klagomål DO	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Diarieföras även i Public 360 där handlingen bevaras
Utredning klagomål	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Klagomålsblankett,	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Klagomål inkomna bilagor	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Yttrande klagomål	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Diarieföras även i Public 360 där handlingen bevaras
Ansökan om läs-och skrivutredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Se även avsnitt om elevhälsan
Frågor till skolan inför en läs-och skrivutredning	Digitalt	Ja	Prorenata	efter avslutad utredning		Se även avsnitt om elevhälsan
Läs och skrivutredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Se även avsnitt om elevhälsan
Notering gällande läs-och skrivutredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Se även avsnittet för elevhälsa
Bekräftelse till skolan angående läs-och skrivutredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Beslut svenska som andra språk (ej nyanländ)	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Samrådsprotokoll, Samordnad individuell plan (SIP)	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Noteringar och annan dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		
Notering om orosanmälan till socialtjänsten	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Notering om att orosanmälan är gjord till Socialtjänsten. Själva anmälan hanteras av socialtjänsten

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Övrig dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Administrativ anteckning, inkommen bilaga samtycke
Nyanländ elev						
Kartläggning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Uppföljning och utvärdering	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Noteringar och annan dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Inför välkomstsamtal på skolan, individuell studieplan
Övrig dokumentation	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Administrativ anteckning, inkommen bilaga samtycke
Överlämning						
Insamling av relevant information	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Vid överlämning till grundskola
Sammanfattning av muntlig överlämning	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Vid överlämning till grundskola
Överlämning av relevant information till mottagande grundskola	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Vid överlämning till grundskola
Förhandsbesked överlämning till mottagande grundskola	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Presentation av elevs behov inför skolstart	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Notering av mottagande grundskola
Underlag överlämning till gymnasieskola	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Vid överlämning till gymnasieskola
Lärares kunskapsmatris/skriftlig bedömning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Vid överlämning till gymnasieskola, när eleven inte nått betyget E

Handlingstyp	Format	Registrering	Förvaring	Bevaras/ gallras	Till stadsarkivet	Anmärkning
Bekräftelse samt länk till centrala överlämningslådan gymnasieskola,	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Vid överlämning till gymnasieskola. Anger om tidig överlämning är gjord samt ev. kompletteringar
Bedömning av nyanlända elevers språkutveckling	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Vid överlämning till grundskola och gymnasieskola
Nyanländ elev individuell studieplan	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Vid överlämning till grundskola och gymnasieskola
Protokollsanteckning						
Protokollsanteckning enskild elev	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Anteckning som skapas från protokollfunktionen i som automatiskt läggs i elevakten
Protokollsanteckning gruppnivå	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Anteckning som skapas från protokollfunktionen, sparas inte i elevakten
Rektorsakt						
Notering och annan dokumentation /tjänsteanteckning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Rektors mötesanteckning, Rektors anteckning, Rektors telefonanteckning
Disciplinära åtgärder Utredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	
Rektorsbeslut	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Beslut om avstängning, beslut om skriftlig varning, beslut om tillfällig omplacering
Minnesanteckningar	Digitalt	Ja	Prorenata	Vid inaktualitet		Sätts på roll och gallras 6 mån efter skapandedatum

Skolbibliotek						
Handlingstyp	**Format**	**Registrering**	**Förvaring**	**Bevaras/gallras**	**Till stadsarkivet**	**Anmärkning**
Beståndsregister	Digitalt	Ja	Quira	Vid inaktualitet		nytt system fr. september 2025
Statistik; låntagare, in- och utlån, antal lånade böcker, lån per bok	Digitalt	Ja	Lokal server	5 år		
Uppgift om lån per elev	Digitalt	Ja	Quira	Vid inaktualitet		Gallras vid återlämnande
Avtal/förbindelse med låntagare om lånekort	Papper	Ja	Arkivskåp	Vid inaktualitet		Gallras efter upphörd giltighet. Avser ett fåtal avtal då Folkbiblioteken erbjuder avtal om lånekort till alla 6 åringar
Avtal med vårdnadshavare för tillgång till Legimus	Papper	Ja	Arkivskåp	Vid inaktualitet		E-tjänst för talböker, punktskriftsböcker och e-textböcker för vuxna på olika språk
Kompetenscentrum för flerspråkighet						
Handlingstyp	**Format**	**Registrering**	**Förvaring**	**Bevaras/gallras**	**Till stadsarkivet**	**Anmärkning**
Mottagning av nyanlända barn och elever						
Inskrivning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Gäller nyanlända i förskola och grundskola. Ansökan för inskrivning kommer genom Prorenata. Det ligger under "skolan/enhet" mottagningsenhet. När en elev är klassplacerad i Edlevo delas ärendet i Prorenata till mottagande skolan

Skolverkets obligatoriska kartläggning för nyanlända	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	Gäller elever i åk 1–9
Uppföljning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	
Anmälan om stöd till förskola eller grundskola	Digitalt	Nej	Outlook	Vid inaktualitet		Innehåller inga uppgifter om enskilda elever
Statistik	Digitalt	Ja	Lokal server	10 år		Övergripande statistik innehåller ej elevuppgifter
Övriga handlingar för nyanlända elever						Se avsnittet för elevakt
Modersmålsundervisning						
Modersmål, förteckning över elever som fått modersmålsundervisning och/eller studiehandledning på modersmål	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år efter avslutad grundskola		
Modersmålsundervisning, anmälan	Digitalt	Ja	Edlevo	10 år efter avslutad grundskola		Rektor godkänner/beslutar på dokumentet
Modersmålsundervisning, avanmälan	Digitalt	Nej	Edlevo	Vid inaktualitet		Digitalt formulär som hamnar i Outlook. Avslut registreras i Edelvo.
Schema för modersmålsundervisning och studiehandledning	Digitalt	Ja	Skola 24	3 år		
Ansökan och beslut om studiehandledning på modersmål	Digitalt	Ja	Prorenata	1 år		
Beställning av modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål från fristående skolenheter - Eleven är folkbokförd i Umeå kommun	Digital	Ja	Edlevo	10 år efter avslutad grundskola		Eleven är folkbokförd i Umeå kommun

Beställning av modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål från fristående skolenheter - Eleven är folkbokförd i annan kommun	Digitalt	Ja	Lokal Server	2 år		Eleven är folkbokförd i annan kommun
Betyghantering fristående skolenheter	Digitalt	Ja	Lokal server	5 år		Fristående skolenheter har eget system så vårt system är att säkerställa att vi har en kopia vid eventuellt problem
Statistik	Digitalt	Ja	Lokal server	10 år		Övergripande statistik innehåller ej elevuppgifter
Anpassad grundskola						
Handlingstyp		**Registrering**	**Förvaring**	**Bevaras/gallras**	**Till stadsarkivet**	**Anmärkning**
Administration rörande antagning till anpassad grundskola						
Ansökningar till anpassad grundskola	Papper	Ja	Elevakt arkivskåp	Bevaras	Ett år efter avslutad skolgång	Förvaras i elevakt på utbildningsförvaltningen. Beslut fattat av Utbildningsdirektör om att ej dokumentera mottagande processen till Anpassad skola i Prorenata
4 bedömningar social, medicinsk, psykologisk och pedagogisk är underlag till en utredning	Papper	Ja	Elevakt arkivskåp	Bevaras	Ett år efter avslutad skolgång	Förvaras i elevakt på utbildningsförvaltningen. Beslut fattat av Utbildningsdirektör om att ej dokumentera mottagande processen till Anpassad skola i Prorenata. De grundläggande dokumenten (original) finns i

						respektive dokumentations akt i Prorenata
Beslut om mottagande av elev till anpassad grundskola	Digitalt/ papper	Ja	Public 360 / Elevakt	Bevaras	5 år	Beslutet i papper följer elevakt som levereras till Stadsarkivet ett år efter avslutas skolgång. Registreras även i Public 360
Elevdokumentation anpassad grundskola						
Elevdokumentation i anpassad grundskola hanteras på samma sätt som övrig grundskola.						
Betygsdokumentation gäller för de elever där vårdnadshavare begär betyg och hanteras då som övrig dokumenthantering för betyg.						
Elevhälsan						
Den vid grundskolan bedrivna skolhälsovården samlades till följd av den nya skollagen (SFS 2010:800) i en egen Elevhälsa fr o m 2011-07-01. Den under för och grundskolenämnden sorterande Elevhälsan är helt skild från gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens Elevhälsa. Regleras huvudsakligen i Patientdatalag (SFS 2008:355), Patientdataförordning (SFS 2008:360) samt Socialstyrelsens tillämpningsföreskrifter till patientdatalagen. I Umeå kommun råder sedan 1999-07-01 totalbevarande för skolhälsovårdsjournaler. Skolhälsovården inom Umeå kommuns för- och grundskolor införde successivt fr o m hösten 1999 IT-stöd för förande av skolhälsovårdsjournaler. Fr o m hösten 1999 har därför manuella skolhälsovårdsjournaler på papper uppstått endast i de fall där journalhandlingar inkommit från externa parter. Fr o m läsåret 1999/2000 har skolhälsovårdsjournaler för samtliga elever att bevaras elektroniskt samtidigt som manuella journaler också bevaras för de fall där sådana uppstår. Fr o m 2011 var kommunens journaler nästan helt elektroniska (d v s att också inkomna handlingar skannats in för elektronisk lagring i journalsystemet PMO). Manuella journaler har därefter förekommit endast för nyanlända elever utan fullständigt personnummer och elever med skyddade personuppgifter. Hälso- och sjukvårdskompetensernas journalakter benämns numera EMI-journal (skolsköterskans och skolläkarens journalföring), Psykologjournal (skolpsykologens journalföring) och Logopedjournal (logopedens journalföring). Från hösten 2022 ersattes journalsystemet PMO med Prorenata. Det medförde bland annat möjlighet för journalföring digitalt även för nyanlända elever utan fullständigt personnummer.						
Gemensam Elevhälsa						
Allmänt						
Avvikelserapport HSL-insatser för vidare utredning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	5 år	Avvikelserapporter som blir del i utredning eller annat ärende eller som behövs för uppföljning bevaras.

Avvikelserapport HSL-insatser för lokal händelseanalys	Digitalt	Ja	Prorenata	3 år	-	Övriga avvikelserapporter gallras efter 3 år om de genomgått händelseanalys där sammanställning gjorts som bevaras. I de fall de inte förts till sammanställning ska även dessa avvikelserapporter bevaras
IVO-anmälning	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Avvikelserapport besökslogg Prorenata journal för HSL-funktioner	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	5 år	Om uppgifter i Logg leder till avvikelserapport och åtgärd ska uppgifterna bevaras tillsammans med ärendet som då bildas
Överlåtelsebeslut för enskilda ledningsuppgifter psykologiskt ledningsansvarig, PLA	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Överlåtelsebeslut för enskilda ledningsuppgifter medicinskt ledningsansvarig, MLA	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ledningssystem HSL-insatser		Ja	Public 360	Vid inaktualitet		Uppdateras årligen
Patientsäkerhetsberättelse	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	
Ansökningar till IVO om helt eller delvis förstörande av journal	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Enligt Patientdatalag (SFS 2008:355), 8 kap., § 4. Inkommer från den enskilde eleven eller annan person som omnämns i journalen
Yttrande angående ansökningar om förstörande av journal	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Expedieras av ansvarig för journalen till Socialstyrelsen
Beslut i frågor angående förstörande av journal	Digitalt	Ja	Public 360	Bevaras	5 år	Inkommer från Socialstyrelsen. Beslut av IVO

Elevhälsans medicinska insatser, EMI						
EMI-journaler (patientjournaler) (journalanteckningar skolsköterska och skolläkare, bokningar, remisser, remissvar, brev, intyg, uppgift om vaccination, syn och hörselkontroller, tillväxtkontroller)	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1 OSL 23:2 Patientlagen
EMI-journaler för elever med skyddade personuppgifter (journalanteckningar skolsköterska och skolläkare, bokningar, remisser, remissvar, brev, intyg, uppgift om vaccination, syn och hörselkontroller, tillväxtkontroller)	Digitalt/ papper	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	I de fall eleven tilldelats ett Alias, lämnas aliasjournalen tom. Journal med riktiga personuppgifter skapas upp för HSL-funktionernas dokumentation. Journalen märks med de riktiga personuppgifterna och namn. Aliasuppgifterna noteras på försättsblad/upplysning. **Journalen markeras med Sekretess.** Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1 - OSL 23:2, Patientlagen
Medgivanden och samtycken (vaccinationer, inhämtande av journalhandling)	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala samtycker läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopia strimlas. Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1, OSL 23:2, Patientlagen
Hälsouppgift inhämtad från elev/vårdnadshavare	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala hälsouppgifter, uppgifter om elevs hälsa som besvarats av

						elev/vårdnadshavare, läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopia strimlas. Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1, OSL 23:2, Patientlagen
Inkomna EMI-journaler från andra skolhuvudmän	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala kopior läses till befintlig journal. Papperskopior skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopian strimlas.
Inkomna medicinska journaler från andra vårdgivare	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala kopior läses till befintlig journal. Papperskopior skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopian strimlas.
Utgående remisser	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Papperskopia sänds till remissmottagaren. Original kvarstår i digital journal.
Inkommande remissvar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala remissvar läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintligjournal, därefter kan papperskopia strimlas.
Elevhälsoformulär (för insamlande av hälsodata i samband med hälsobesök hos skolsköterska)	Digitalt	Ja	Prorenata (från ht 2024)	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Besvaras digitalt och elevens personliga svar läses in till journal. Eventuella papperskopior skannas till journal och därefter kan papperskopia strimlas.
Rekvisition och fullmakt från försäkringsbolag	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala rekvisitioner/fullmakter läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till

						befintligjournal, därefter kan papperskopia strimlas.
Rekvisition och medgivande att överföra journal till annan vårdgivare	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala rekvisitioner/medgivanden läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintligjournal, därefter kan papperskopia strimlas.
Brev/mejl/sms som tillhör medicinska elevärenden	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av EMI-journal. När eleven fyller 21 år	När det är viktig och relevant information som rör elevens hälsa och mående, förs det till elevens EMI-journal.
Logopeder						
Logopedjournaler	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Efter avslutad skolgång till E-arkiv
Logopedjournal elev med skyddade personuppgifter	Papper	Ja	Arkivskåp	Bevaras	När eleven lämnar grundskolan	När det gäller elev med skyddade personuppgifter som har ett fingerat namn ska journal föras i pappersform. Efter avslutad kontakt arkiveras journalen hos stadsarkivet med en tydlig märkning i aktomslaget, “SKYDDADE UPPGIFTER”
Råmaterial	Papper/ Digital	Nej	Arkivskåp - Testsystem	Efter att resultatet journalförts		Testblanketter/testmaterial från läs- och skrivutredning eller bedömning av språkförmåga
Testresultat	Digital	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av logopedjournal. När eleven fyller 21 år.	Resultat från läs- och skrivutredning samt språkliga bedömningar som är noterade i journalen
Utlåtande läs- och skrivutredning	Digital	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	

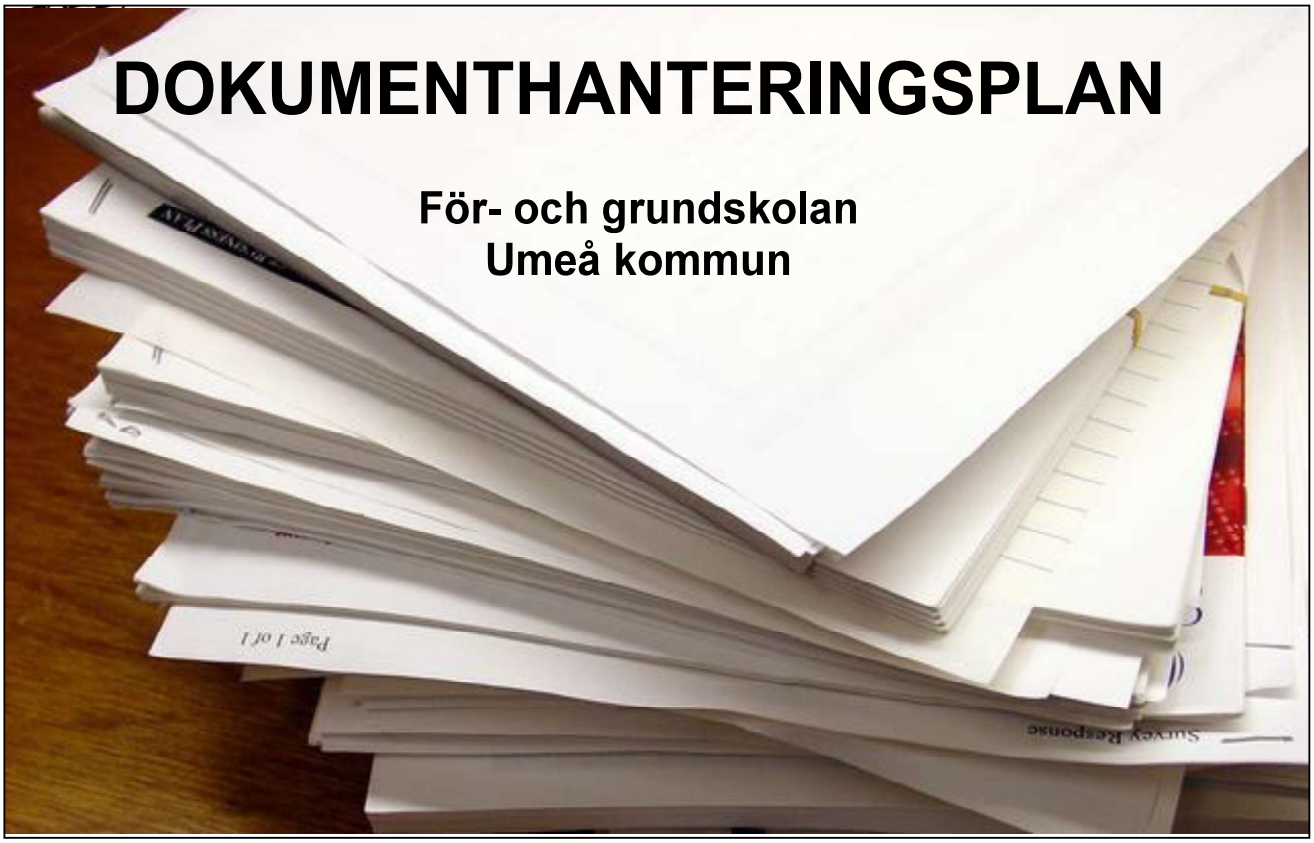
Utlåtande läs- och skrivutredning elev med skyddande personuppgifter	Papper	Ja	Arkivskåp	Bevaras	När eleven lämnar grundskolan	Vid läs- och skrivutredning lägger logopeden in sitt utlåtande i den fingerade elevakten i Prorenata utan de riktiga personuppgifterna
Samtycke	Digital	Ja	Prorenata	Bevaras	Del av logopedjournal. När eleven fyller 21 år	Exempelvis samtycke till utredning, att delge information till skolan, kontakt med logoped inom region
						Samtycket i pappersform skannas in i journal. Strimlas sen
Frågeformulär vårdnadshavare och elev	Papper	Nej		Efter avslutad utredning		Relevant information journalförs i Prorenata.
Läs- och skrivutredare - speciallärare						
Råmaterial läs- och skrivutredning	Papper/ Digitalt	Nej	Arkivskåp Server	Efter avslutad utredning		
Testresultat	Digital	Nej		Vid inaktualitet		Sparas så länge det är möjligt att skriva intyg till högskoleprovet
Utlåtande läs- och skrivutredning	Digital	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år.	
Utlåtande läs- och skrivutredning elev med skyddande personuppgifter	Digital	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven lämnar grundskolan	Läs- och skrivutredaren skriver sitt utlåtande i den fingerade elevakten i Prorenata utan de riktiga personuppgifterna
Frågeformulär läs- och skrivutredning vårdnadshavare och elev	papper	Nej	Arkivskåp	Efter avslutad utredning		Relevant information dokumenteras i utlåtandet
Ansökning läs- och skrivutredning	Digital	Nej	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Ansökan läggs in i ärendet i elevakt.

Psykologer						
Journaler (patientjournaler) (mötesanteckningar, observation, bokningar, remisser, remissvar, samtycken, telefonsamtal, brev, sms, intyg)	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Överförs till E-arkiv enligt rutin. Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1 OSL 23:2 Patientlagen.
Psykologutlåtande/bedömning	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Överförs till E-arkiv enligt rutin. Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1 OSL 23:2 Patientlagen.
Testmaterial	Papper	Nej	Arkivskåp	Bevaras	När eleven lämnar grundskolan	Omfattas av instrumentsekretess enligt 17 kap 4§ offentlighets- och sekretesslagen. Se skolpsykologers *Rutindokument elevhälsans psykologiska insatser* angående hantering. Vid överlämnande till stadsarkivet upprättas journalanteckning om att överföring är genomförd.
Skattningsskalor	Papper	Nej	Arkivskåp	Bevaras	När eleven lämnar grundskolan	Se skolpsykologers *Rutindokument elevhälsans psykologiska insatser* angående hantering.
Utgående remisser	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Papperskopia sänds till remissmottagaren. Original kvarstår i digital journal.
Inkommande remissvar	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Digitala remissvar läses direkt till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopia strimlas.

Inkommande journalhandlingar av vikt från annan verksamhet	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Inkommande bedömningar från andra verksamheter hanteras enligt överenskommelse med vårdnadshavare eller myndig elev enligt 8 kap 6§ patientdatalagen. Se skolpsykologers Rutindokument elevhälsans psykologiska insatser angående hantering. Inkommande bedömningar från andra verksamheter skannas till journal när överenskommelse finns med vårdnadshavare eller myndig elev.
Inkommande journalhandlingar från annan verksamhet av ringa eller tillfällig betydelse.	Papper	Ja	Arkivskåp	Vid inaktualitet		Hanteras enligt överenskommelse med vårdnadshavare eller myndig elev enligt 8 kap 6§ patientdatalagen. Gallras skyndsamt. Notering i journal om inkommen journalhandling och hantering av handlingen.
Medgivanden och samtycken (inhämtande av journalhandling, medgivanden till psykologutredning)	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	Digitala samtycken läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopia strimlas. Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1 OSL 23:2 Patientlagen
Rekvisition och fullmakt från försäkringsbolag	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Tillsammans med EMI-journal När eleven fyller 21 år	Digitala rekvisitioner/fullmakter läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till

						befintlig journal, därefter kan papperskopia strimlas.
Rekvisition och medgivande att överföra journal till annan vårdgivare	Digitalt	Ja	Prorenata	Bevaras	Tillsammans med EMI-journal. När eleven fyller 21 år	Digitala rekvisitioner/medgivanden läses till befintlig journal. Papperskopia skannas till befintlig journal, därefter kan papperskopia strimlas.
Journaler för elever med skyddade personuppgifter (patientjournaler) (mötesanteckningar, observation, bokningar, remisser, remissvar, samtycken, telefonsamtal, brev, sms, intyg)	Digitalt/ papper	Ja	Prorenata	Bevaras	När eleven fyller 21 år	I de fall eleven tilldelats ett Alias, lämnas aliasjournalen tom. Journal med riktiga personuppgifter skapas upp för HSL-funktionernas dokumentation. Journalen märks med de riktiga personuppgifterna och namn. Aliasuppgifterna noteras på försättsblad/elevkort. Journalen markeras med Sekretess. Sekretessbelagda handlingar, extra skyddsvärda. OSL 23:1; OSL 23:2 Patientlagen (From 2025 leverera digitalt)

UMEÅ KOMMUN

Dokumenttyp	Dokumentnamn	Fastställd/Upprättad	Version
Regler	Dokumenthanteringsplan För- och grundskolan	Delegationsbeslut 2010-10-21 (KS000113/2010)	1.0
Dokumentägare	**Dokumentansvarig**	**Reviderad**	**Giltighetstid** Tills vidare
Dokumentinformation Ersätter av För- och grundskolenämnden 2006-02-09, § 3, fastställd dokumenthanteringsplan (reviderad 2006-10-13 och 2007-06-19).			

DOKUMENTHANTERINGSPLAN FÖR FÖR- OCH GRUNDSKOLAN, UMEÅ KOMMUN

Innehållsförteckning

1 Allmänt 4
2 Definitioner 4
Handling 4
Allmän handling 4
Ej allmän handling 4
Minnesanteckningar och arbetsmaterial 5
Förvarad handling 5
Inkommen handling 5
Upprättad handling 5
Allmän offentlig handling 5
Allmän hemlig handling 5
Sekretess 5
Bevarande 5
Registrering / Diarieföring 6
Dagboksblad 6
Akt = ärendeakt 6
Elevakt 6
Ärende 6
Händelse 6
Gallring 6
Inaktualitet 6
3 Arkiveringskrav 6
4 Rutiner för hantering av handlingar 7
Handlingar som ska besvaras 7
Handlingar som ej ska besvaras 7
Registrering / Diarieföring 7
5 Utlämnande av handlingar - kommentarer 7
6 Posthantering 8
E-post 8
Post i försändelser 8
Post i försändelser öppnas enligt följande 8
Försändelser märkta med speciell information 8
Information om att post öppnas 8

Om dokumenthanteringsplanen 9

Verksamhet / Handlingstyp

Allmän administrativ verksamhet	10
Ekonomi	14
Resurs följer barnet	14
Interkommunal ersättning och samverkan	14
Statsbidrag	15
Studiestöd	15
Skolskjutsar	15
Stipendier	16
Barnomsorgsavgifter	16
Personal	16
Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg	16
Grundskola (inklusive förskoleklass)	18
Undervisning	18
Invandrarundervisning	21
Elevregistrering och betygsdokumentation	21
Särskola	23
Elevhälsa	25
Skolhälsovård	25
Övriga skolsociala frågor	26
Specialpedagoger	27
Psykologer	28
Kuratorer	28
IT-stöd inom För- och grundskolan	29
Lärda	29
Unikum	30
Procapita BoU	31
Skola 24	33
PMO	34
Novaschem	36

Bilagor:

Kommunjuristens "Riktlinjer för sekretess och dokumentation i elevvårdsärenden i för- och grundskolor i Umeå kommun"

Beskrivning av För- och grundskolans användning av Profdoc Medical Office (PMO)

DOKUMENTHANTERINGSPLAN FÖR FÖR- OCH GRUNDSKOLAN I UMEÅ KOMMUN

1 Allmänt

Det är viktigt att man inom skolan uppfyller grundläggande formella krav som bl. a regleras i Arkivlagen och Offentlighets- och sekretesslagen vad gäller att hantera, förvara och kunna återsöka handlingar. Dessa krav gäller allmänna handlingar, t.ex. skrivelser till och från föräldrar, andra skolenheter, myndigheter, för- och grundskolekontoret etc.

Därför är chefen för respektive enhet ansvarig för att alla handlingar hanteras och förvaras på rätt sätt. Detta gäller såväl traditionella handlingar på papper som digitalt lagrade upptagningar. Det gäller också oberoende av om handlingarna kommuniceras som vanlig post, e-post, fax eller på annat sätt. Dokumenthanteringsplanen är ett stöd för hur man hanterar handlingar. Dokumenthanteringsplanen behandlar allmänna handlingar, dvs. ”originalexemplar” av inkomna och upprättade handlingar.

Av dokumenthanteringsplanen får man information om förvaringssätt, bevarande eller gallring, registreringssätt samt eventuella ytterligare anmärkningar för respektive handlingstyp.

Ej allmänna handlingar, som alltså ej finns med i dokumenthanteringsplanen, hanteras av enskild handläggare utifrån egna behov och bedömningar.

2 Definitioner

Handling

En handling är en framställning i skrift eller bild men också en upptagning som man kan läsa, avlyssna eller uppfatta på annat sätt med hjälp av något tekniskt hjälpmedel. Exempel: pappersdokument, e-post, ljud- eller videoband, SMS, röstbrevlåda, digitalt lagrad information (oberoende om den lagras på hårddisk, server, CD-skiva, diskett eller annat medium), logglista, cookie-filer m.m.

Ordet **dokument** används i dagligt tal som synonymt med handling.

Allmän handling

Handling/upptagning som dels förvaras hos myndighet och dels är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet utgör en allmän handling. Se dock begreppet Ej allmän handling, nedan. Reglerna för vad som är en allmän handling, och när en handling blir allmän, utgår från formella kriterier och är inte beroende av om en handling diarieförts eller ej. En allmän handling kan vara offentlig eller sekretessbelagd, vilket ställer olika krav på hanteringen.

Ej allmän handling

T ex:
- brev och skrivelser som ställts till tjänsteman vid myndigheten men som inte ankommer på myndigheten och som tjänstemannen erhållit i egenskap av annan ställning (t ex skrivelser som inkommit till en person i dennes egenskap av facklig förtroendeman eller privatperson),
- skriftväxling mellan organ inom en och samma myndighet såvida organen inte är självständiga i förhållande till varandra,
- minnesanteckningar och arbetsmaterial enligt nedan,
- biblioteksmaterial, t ex tryckt material som förvaras för studieändamål eller som referenslitteratur,
- handlingar som i och för sig förvaras av myndigheten men som myndigheten inte rättsligt förfogar över.

Handlingar som i sig inte är allmänna blir allmänna om de tas om hand för arkivering!

Minnesanteckningar och arbetsmaterial
Minnesanteckningar och arbetsmaterial räknas inte som allmänna handlingar såvida de inte expedieras, tillför ärende sakuppgift eller omhändertas för arkivering. Exempel: promemorior och andra upptecknings (eller upptagningar!) som tillkommit endast för ärendes föredragning eller beredning samt utkast och koncept till beslut och skrivelser är arbetsmaterial. Tänk på att det inte är handlingens rubrik som styr om det i Tryckfrihetsförordningens mening är en minnes-. anteckning eller ej! Att rubricera en handling som "minnesanteckningar" innebär alltså inte att den med automatik också blir en minnesanteckning i lagens mening.

Förvarad handling
En handling anses förvarad både hos den myndighet där själva handlingen finns och hos den myndighet som har tillgång till den.

Inkommen handling
En handling har inkommit till en myndighet när handlingen har anlänt till myndigheten eller tagits emot av någon behörig person. Inkommen handling ankomststämplas.

Undantag: Anbud och andra handlingar som enligt tillkännagivande skall lämnas i förseglat kuvert anses inkomna den dag som bestämts för öppnande. Digitala upptagningar räknas som inkomna när de gjorts tillgängliga för myndigheten.

Upprättad handling
En handling anses upprättad när myndigheten sänder iväg den, när det ärende handlingen tillhör är slutbehandlat hos myndigheten eller när handlingen är justerad eller på något annat sätt färdigställd.

Undantag: Diarier, register och andra fortlöpande förda förteckningar anses upprättade redan när de färdigställts för förande (någon notering i diariet, registret m m behöver alltså inte ens ha gjorts). Protokoll och jämförliga anteckningar hos kommunal myndighet i ärende som myndigheten endast bereder till avgörande blir inte allmänna förrän beslutande myndighet fattat beslut i ärendet.

Allmän offentlig handling
Handling/upptagning som förvaras hos myndighet, är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet och är offentlig, d v s ej hemlig.

Allmän hemlig handling
Handling/upptagning som förvaras hos myndighet, är att anses som inkommen till eller upprättad hos myndighet och är hemlig enligt Offentlighets- och sekretesslagen. En sekretessbelagd handling ska alltid registreras.

Sekretess
Med stöd av Offentlighets- och sekretesslagen kan man undanta alla eller enstaka uppgifter i en allmän handling från utlämnande. Den paragraf i lagen som man stödjer sig på ska alltid anges.
Sekretesshandlingar ska alltid registreras.

För mer information om För- och grundskolans hantering av sekretesshandlingar, se bilagan med "Riktlinjer för sekretess och dokumentation i elevvårdsärenden i för- och grundskolor i Umeå kommun".

Bevarande
Handlingar som enligt dokumenthanteringsplanen ska bevaras, överförs förr eller senare till en central arkivdepå, stadsarkivet, för förvaring i ”all oändlighet”.

Registrering/Diarieföring
Handlingar kan hanteras på tre olika sätt:
1. Diarieföring i Skolstyrelsens diarium.
2. Registrering på annat sätt, t.ex. dagboksblad eller i andra specifika IT-system
3. Handlingar som ej registreras kan hållas ordnade på annat sätt så att det klart framgår om handlingen kommit in eller upprättats.

Diarieföring är det vanligaste sättet att registrera allmänna handlingar. En handling som ska diarieföras, ska diarieföras i ett ärende med diariekort, inordnat i nummerföljd i myndighetens diarium. För detta används ofta ett elektroniskt hjälpmedel, exempelvis Lärda. De fysiska handlingarna placeras i motsvarande akt under en ärenderubrik.

Dagboksblad
Förteckning över händelser i kronologisk ordning med anteckningar om datum, åtgärder och händelser samt ansvarig tjänsteman. Blankett finns på intranätet.

Akt = ärendeakt
Den fysiska samling av handlingar som tillhör ett och samma ärende.

Elevakt
Elevakt upprättas för alla elever som är föremål för särskilda stödinsatser, åtgärdsprogram, särskild undervisningsgrupp eller har anpassad studiegång.

Ärende
Alla de handlingar som rör en och samma fråga samlas och förvaras tillsammans och utgör ett ärende, under en ärenderubrik.

Händelse
Varje ärende kan ha en eller flera underrubriker, händelser. Händelse är en i diarieföringssystemet Lärda beteckning för beskrivande underrubrik till en eller flera av de handlingar som finns i ärendet.

Gallring
Gallring innebär att handlingar förstörs under kontrollerade former efter en viss tid i enlighet med de uppgifter som finns i dokumenthanteringsplanen.

Inaktualitet
Vissa handlingar kan gallras vid inaktualitet enligt dokumenthanteringsplanen. Inaktualitet innebär att handlingen inte längre bedöms ha något värde. Gallringen görs av den på myndigheten som vid tillfället har hand om handlingen.

3 Arkiveringskrav

Handlingar som ska bevaras och som förs för hand ska skrivas med arkivbeständig bläckpenna. Protokoll ska utformas så att den som ansvarar för innehållet sätter sin namnteckning under det. Originalhandlingen är det exemplar som normalt arkiveras hos myndigheten. Om originalhandlingen expedieras från myndigheten ska i stället en kopia av originalhandlingen sparas som arkivexemplar. Dock måste kopian undertecknas med expedierande tjänstemans signatur.

4 Rutiner för hantering av handlingar

Handlingar som ska bevaras

Utifrån bedömningar om rättssäkerhetskrav och behov från förvaltningen själv såväl som den framtida forskningen har vissa allmänna handlingar bedömts böra bevaras i all framtid. Sådana handlingar skall, när de ej längre behövs för verksamheten, snarast levereras till stadsarkivet. Rutiner för att säkerställa att sådana leveranser görs med regelbundna intervall bör finnas. Kontakt tas alltid med stadsarkivet före leverans.

Om handlingen är diarieförd ansvarar för- och grundskolekontoret för överföringen till stadsarkivet.
Om handlingen ej är diarieförd ansvarar respektive enhet för att dessa handlingar skickas till stadsarkivet.

Handlingar som ej ska bevaras

Handlingar som ej ska bevaras ska gallras efter viss tid, vilket framgår av dokumenthanteringsplanen. Dessa handlingar ska förvaras på enheten intill dess att de ska gallras. Förvaringen på enheten ska ske brandsäkert och i övrigt under betryggande och säkra förhållanden. Handlingar av ringa eller obefintlig vikt för verksamheten kan omedelbart gallras.

Registrering /Diarieföring

Av dokumenthanteringsplanen framgår också vilka handlingar som ska diarieföras. För- och grundskolekontorets diarium är ”diariestation” för all diarieföring inom För- och grundskolan. Detta innebär att registreringen i kommunens elektroniska diariesystem (Lärda) sker centralt.

Allmänna handlingar som ska diarieföras ska därför skickas till för-och grundskolekontorets diarium. Detta görs skyndsamt. E-post vidaresänds till ST diarium och pappershandlingar skickas med internpost. Observera att sekretessbelagda handlingar ej får skickas med e-post, utan måste skickas per brev eller med igenklistrat brev i internpost.
Myndighetens original av samtliga diarieförda handlingar förvaras därmed vid för-och grundskolekontoret.

Kopior på handlingar som diarieförs kan sparas på enheten under handläggningstiden, eftersom ansvaret för handläggningen åvilar ansvarig tjänsteman på respektive enhet. Ansvarig chef meddelar diariet när ärendet är avslutat, då kopiorna på handlingarna också kan gallras.

Allmänna handlingar som inte diarieförs ska normalt registreras på dagboksblad eller i specifika IT-system. Handlingar av ringa betydelse för verksamheten, t ex rutinartade frågor och svar, kan underlåtas att registreras och i stället hållas ordnade på annat sätt. Handlingar av ringa eller obefintlig vikt för verksamheten kan omedelbart gallras.

Allmänna offentliga handlingar som inte registreras ska hållas ordnade på så sätt att man snabbt och enkelt kan återfinna dem. Det enklaste man kan göra är att samla alla inkomna och/eller upprättade skrivelser i kronologisk ordning eller ordnade efter avsändare / mottagare i en pärm. Se till att alla handlingar som hör till en och samma fråga eller ett och samma ärende hålls samman. Dela inte upp skrivelserna i en pärm för utgående och en för inkommande!
Det är viktigt att alla inkomna handlingar ankomststämplas.

5 Utlämnande av handlingar - kommentarer

Huvudregeln är att en allmän handling är offentlig och skall lämnas ut, om den inte är sekretessbelagd. Utlämnandet ska ske skyndsamt, även om handlingen inte registrerats eller behandlats och man får inte heller fråga efter personens namn eller varför handlingen begärs utlämnad. Är handlingen sekretessbelagd kan man dock behöva fråga efter detta för att kunna bedöma möjligheterna till utlämnande eller för att kunna skicka delegationsbeslut med nekande av utlämnande.

Begäran om utlämnande skall dock prövas mot Offentlighets och sekretesslagen, framför allt vid elevärende inom grundskola, vid elevärende inom förskola och vid personalärende. Om man kan befara en behandling av personuppgifter i PuL:s mening hos mottagaren, ska man också pröva utlämnandet mot Offentlighets- och sekretesslagen.

Sekretess är inte evig och normalt heller inte absolut. Om någon begär att få ta del av en hemlig handling, skall utlämnande därför alltid prövas skyndsamt i varje enskilt fall.

Om bedömningen är att handlingen inte kan lämnas ut, måste man kunna hänvisa till relevanta paragrafer i Offentlighets- och sekretesslagen. Om den som begär att få ta del av handlingen inte nöjer sig med beskedet, lämnas frågan över till de personer vid skolkontoret som har att besluta om utlämnande enligt delegation. Delegationsbeslutet kan överklagas till Kammarrätten, enligt besvärshänvisning.

I de handlingar som är delvis sekretessbelagda finns skyldighet att täcka över de delar som är hemliga och lämna ut de delar som är offentliga. Myndigheten, till vilken handlingen inkommit och inte den som levererat handlingen, avgör vad som är hemligt.

6 Posthantering

Inkommande allmänna handlingar bör inte bli liggande i oöppnade försändelser eller oöppnade i e-postbrevlåda längre än en arbetsdag, t.ex. vid frånvaro under tjänsteresa, sjukdom eller semester, och får inte bli liggande oöppnade mer än maximalt tre arbetsdagar. Post som inkommer till myndigheten eller enskild tjänsteman vid myndigheten ska öppnas och i förekommande fall registreras, eventuellt registreras genom diarieföring (registrering/diarieföring – se dokumenthanteringsplanen). Det är originalhandlingen som ska registreras/diarieföras.

E-post:
Kan tjänsteman inte läsa sin e-post inom angiven tidsrymd, ska den av tjänstemannen vidarebefordras till någon som kan läsa, bedöma och eventuellt besvara e-posten. Tjänsteman som står överst på sändlistan ansvarar för att handlingen registreras eller behandlas på annat sätt enligt dokumenthanteringsplanen. Har tjänsteman skriftligen meddelat att post inte får öppnas, måste tjänstemannen själv ansvara för att på något sätt bevaka sin post. Vid längre frånvaro måste tjänsteman, i förekommande fall arbetsgivaren, se till att brevlådan stängs, om e-posten i den inte läses och bedöms.

Post i försändelser:
Post som inkommer till myndigheten i försändelser ska öppnas, datummärkas/datumstämplas, läsas och eventuellt besvaras. Registrering, eventuellt i form av diarieföring, ska ske enligt dokumenthanteringsplanen.

Post i försändelser öppnas enligt följande:
Försändelser med enbart myndighetens namn på omslaget, eller enskild tjänstemans namn på omslaget där myndighetens namn kommer först, öppnas av registrator eller av arbetsgivaren utsedd tjänsteman.

Försändelser med både myndighetens namn och enskild tjänstemans namn på omslaget, där tjänstemans namn kommer först, öppnas av registrator eller av arbetsgivaren utsedd tjänsteman, om inte adresserad tjänsteman skriftligen meddelat att sådan post ej får öppnas. Har tjänsteman skriftligen meddelat att post inte får öppnas, måste tjänstemannen själv ansvara för att på något sätt bevaka sin post och e-post vid eventuell frånvaro.

Försändelser märkta med speciell information:
Försändelse märkta med ”personligt”, ”konfidentiellt” eller motsvarande eller märkt med ”anbud” får ej öppnas. Här datummärks/datumstämplas på utsidan av försändelsen, innan försändelsen vidarebefordras till tjänstemannen. Tjänstemannen ansvarar själv för att posten tas om hand enligt dokumenthanteringsplanen.

Information om att post öppnas:
Det föreligger skyldighet för chef att meddela underställda medarbetare att all post öppnas.
Godtar medarbetare ej detta, föreligger skyldighet för denne att skriftligen meddela arbetsgivaren. Blankett finns på intranätet.

OM DOKUMENTHANTERINGSPLANEN

Om inget sägs i kolumnen "MEDIUM, FÖRVARING" gäller kronologisk ordning, d v s tidsordning per enhet och typ av handling.

Elevakt upprättas för alla elever inom förskoleklass och grundskolan som är föremål för särskilda stödinsatser, åtgärdsprogram, särskild undervisningsgrupp eller har anpassad studiegång, s.k. elevvårdsärenden. Elevakt sorteras i personnummerordning och förvaras hos rektor. Elevakt följer elev under grundskoletiden och skickas senast efter årskurs 9 till stadsarkivet. Stadsarkivet gallrar elevakterna 10 år efter den senaste anteckningens daterande.

Elevakt kan i framtiden komma att föras i säkerhetsklassat elektroniskt system, men i dag har vi inte den möjligheten.

Skolbarnsomsorg tillhör grundskola och ev. handlingar som bör tillhöra elevakt läggs in i grundskolans elevakt för respektive elev.

Motsvarande Elevakt förskola upprättas vid behov inom förskoleverksamhet.
Elevakt från förskola kan ej överföras till elevakt vid grundskola, utan målsmans uttryckliga medgivande.
Om elevakt från förskola ej överförs till elevakt vid grundskola ska den översändas till stadsarkivet,
vilket gallrar den enligt samma gallringsbestämmelser som för elevakt i grundskola.

Särskolan har en elektronisk elevakt (där inkomna handlingar skannats in för elektronisk lagring i PMO) för varje elev inskriven i särskolan sedan 2008. De elektroniska elevakterna i PMO utgör fr o m 2008 "originalakterna".

Observera att elevakt överlämnas ej till fristående skola eller annan kommun, utan skickas till stadsarkivet.

Elevakter avseende elever med skyddad identitet ska hanteras som övriga elevakter, med undantag för att akterna och handlingarna i akten tydligt ska märkas med orden Skyddad identitet. Dock ska korrekt identitet, så långt det är möjligt, uppges till stadsarkivet då akten överlämnas dit.

Anm: När uttrycket "Gallras enligt elevakt" förekommer i dokumenthanteringsplanen betyder det att handlingen ska finnas i papperselevakt och gallras samtidigt som andra handlingar i elevakten.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
ALLMÄN ADMINISTRATIV VERKSAMHET				
Diarium				Se **Lärda**
Kommungemensam skolkatalog	Papper		Bevaras	Inkommer till För- och grundskolekontoret. Skickas av För- och grundskolekontoret till stadsarkivet.
Handlingar rörande skolmåltider, uppgifter om skolkostens sammansättning och verksamhetens omfattning,	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Gäller handlingar av övergripande betydelse (t ex verksamhetsplaner och matsedlar) och i huvudsak för Måltidsservice.
Handlingar av tillfällig betydelse om skolmåltider			Vid inaktualitet	Tidigast vid läsårets slut.
Hemsidor - unik	Server		Gallras vid inaktualitet med stöd av KS Au:s beslut 2001-06-12 (§ 207) och under förutsättning av pappersuttag	Unik information (som ej bevaras på annat ställe) av betydelse för verksamhetens fortsatta arbete, för eventuell framtida forskning, för rättssäkerheten och för att avspegla verksamheten. Skrivs ut på papper av För- och grundskolekontoret.
Hemsidor - övrigt	Server		Gallras vid inaktualitet med stöd av KS Au:s beslut 2001-06-12 (§ 207)	
Korrespondens av ringa eller obefintlig betydelse för verksamheten	Papper, e-post		Vid inaktualitet	Ex: förfrågningar från elever och föräldrar av rutinkaraktär, inkomna cirkulär m m av kortvarig betydelse, kursinbjudningar, interna meddelanden m m, kopior av originalhandlingar som förvaras på annat håll inom kommunen, allmänna brev till föräldrar och dyl.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Föreläggande att bemöta anmälningar som inkommit till myndighet med rätt att inspektera samt Umeå kommuns yttranden med anledning av desamma (inklusive samtliga tillkommande handlingar i ärendet)	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Vid individuella elevärenden gäller att: Till de yttranden som expedieras till den inspekterande myndigheten biläggs ofta kopior av elevvårdshandlingar som i original är arkivlagda i elevakt vid respektive skola. Sådana bilagor diarieförs inte separat. Andra bilagor som skickas tillsammans med elevvårdshandlingar i det individuella elevärendet och som finns registrerade vid anmäld enhet, diarieförs inte heller. Observera: **alla bilagor som skickas med yttrandet till inspekterande myndighet ska finnas förtecknade i yttrandet och kunna tas fram om de efterfrågas**.
Övriga inkomna och upprättade handlingar av betydelse för verksamheten som kräver någon form av handläggning (s k ärenden)	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	För e-post som är ställd till flera befattningshavare är det den tjänsteman som står överst på sändlistan som ansvarar för bedömning om diarieföring eller ej. Även polisanmälningar, avtal och liknande som ej regleras på annat sätt i dokumenthanteringsplanen eller i kommunövergripande dokumenthanteringsplan / gallringsplan.
Styrdokument på verksamhetsområdesnivå	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Strategier, regler, riktlinjer samt för- och grundskolenämndens policydokument i skolspecifika frågor.
I övrigt inkomna och upprättade handlingar av betydelse för verksamheten	Papper, e-post		2 år	Registreras på annat sätt och gäller handlingar som inte preciseras på annat ställe i dokumenthanterings-planen.
Lista på delegationsbeslut som anmäls i nämnden	Papper		Bevaras	Skickas kontinuerligt in till För- och grundskolekontoret. För- och grundskolekontoret anmäler och svarar för bevarande. Arkivläggs och bevaras tillsammans med nämndsprotokollet.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Delegationsbeslut som del i ett ärende	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diareförs	Bevaras	Arkivläggs tillsammans med övriga handlingar i ärendet.
Delegationsbeslut i elevvårdsärende	Papper (förvaras i elevakt)		Gallras enligt elevakt	
Delegationsbeslut i personalärende				Se kommungemensam dokumenthanteringsplan för personaladministrativa handlingar (fastställd av KS 2009-04-14, § 50).
Delegationsbeslut avseende Resurs följer barnet				Se under verksamhet Ekonomi.
Delegationsbeslut om avgiftsbefrielse i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg				Se under verksamhet Ekonomi.
Övriga delegationsbeslut	Papper			Hanteras i enlighet med övriga handlingar i ärendet.
Delegering av arbetsmiljöansvar				Se kommungemensam dokumenthanteringsplan för personaladministrativa handlingar (fastställd av KS 2009-04-14, § 50) under "Övrig personaladministration".
Verksamhetsberättelse / årsberättelse	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Enhets kvalitetsredovisning (upprättas årligen)	Papper		Bevaras	Skickas årligen in till För- och grundskolekontoret, vilket ombesörjer översändandet till stadsarkivet.
Verksamhetsområdets kvalitetsredovisning	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Sammanställning ur enheternas kvalitetsredovisningar.
Genomförda projekt under läsåret av mindre vikt			Vid inaktualitet	Enligt "Riktlinjer för projekt i Umeå kommun" (fastställd av stadsdirektören 2003-01-17 och reviderad 2007-02-16).

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Genomförda projekt under läsåret av större vikt	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Enligt "Riktlinjer för projekt i Umeå kommun" (fastställd av stadsdirektören 2003-01-17 och reviderad 2007-02-16).
Handlingar tillhörande projekt finansierade med EU-medel (EU-projekt)	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Enligt "Riktlinjer för projekt i Umeå kommun" (fastställd av stadsdirektören 2003-01-17 och reviderad 2007-02-16).
Anmälan till socialtjänsten	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Gäller anmälan som görs av tjänsteman som ej tillhör Elevhälsan. Kopia läggs även i elevakt. Anmälan som görs av Elevhälsan registreras i PMO
Sammanställning över elever som har rätt till förlängt barnbidrag			Vid inaktualitet	Sammanställs årligen och skickas till försäkringskassan. Görs oftast av kurator vid skolan. Försäkringskassan ansvarar för att hantera/bevara barnbidragsärende
Kallelse till nämndssammanträde			Vid inaktualitet	
Nämndsprotokoll	Papper		Bevaras	Skickas till stadsarkivet
Arbetsutskotts protokoll	Papper		Bevaras	Skickas till stadsarkivet
Minnesanteckningar från arbetsplatsträff, avdelningsträff, ämneskonferens m.fl.			Inaktualitet	Protokoll från arbetsplatsträffar före 2008, som hade funktionen av samverkansgruppsmöten, bevaras.
Protokoll från samverkansgrupper			Bevaras	Ex: föräldraråd, LSG, FSG m fl.
Protokoll eller motsvarande från rektorskonferens, ledarlag, med ledningsgrupp m fl	Server, papper		Inaktualitet (normalt tidigast efter 5 år)	Arkivexemplar lagras normalt elektroniskt på server under bevarandetiden.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
EKONOMI				
För verksamheter/handlingstyper som inte räknas upp nedan, se kommungemensam dokumenthanteringsplan för ekonomiadministrativa handlingar (fastställd av KS 1997-12-02, § 211).				
Delegationsbeslut om avgiftsbefrielse i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg	Papper		10 år	
Resurs följer barnet				
Handläggs vid Elevhälsan sedan 2006. Ansökningarna "bereds" av en särskild arbetsgrupp som sammanträder 2-3 gånger per termin. Arbetsgruppen förordar bifall eller avslag utifrån de kriterier som finns samt utifrån rådande ekonomiska läge varefter ärendet överlämnas (tillsammans med kopior av ansökningshandlingarna och arbetsgruppens beslutsunderlag) till handläggare vid För- och grundskolkontoret. Vid För- och grundskolekontoret görs en verksamhetsövergripande bedömning varefter förslag till delegationsbeslut upprättas.				
Ansökan om resurser	Papper (förvaras i elevakt vid Elevhälsan)	Dagboksblad	15 år	Överlämnas till Elevhälsan från rektor.
Arbetsgruppens förslag till beslut (inklusive beslutsunderlag)	Papper (förvaras i elevakt vid Elevhälsan)		15 år efter ansökan	
Delegationsbeslut	Papper (förvaras i elevakt vid Elevhälsan)		15 år efter ansökan	Undertecknas av ekonomichefen och anmäls i nämnden. Originalet överlämnas till Elevhälsan och en kopia skickas till berörd rektor med notering att originalet finns i elevakt på Elevhälsan.
Interkommunal ersättning och samverkan				
Förteckning eller register över de elever som går i annan kommun				Se **Procapita**
Förteckning eller register över elever från annan kommun				Se **Procapita**

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Dokumentation om skolgång för elever i annan kommun	Papper		Efter avslutad skolgång	Om Umeå kommun övertar ansvar för elev överlämnas dokumentation (elevvårdshandlingar) till rektor för förvaring i elevakt.
Fakturor rörande interkommunal ersättning	Papper		10 år	Fakturorna administreras i kommunens elektroniska fakturahanteringssystem (Baltzar). De fysiska fakturorna på papper förvaras under bevarandetiden av bankgirocentral i Stockholm.
Övriga handlingar rörande interkommunal ersättning	Papper		Efter avslutad skolgång	
Statsbidrag				
Statsbidragsansökningar och rekvisitioner (inklusive alla obligatoriska bilagor)	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Underlag för ansökan om statsbidrag	Papper		2 år	
Studiestöd				
Handlingar rörande studiestöd och inackorderingstillägg	Papper		2 år	För forskning och annan användning på längre sikt hänvisas till de handlingar som bevaras hos statliga myndigheter.
Skolskjutsar				
Skolskjutsregler	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Skolskjutsregister			Vid inaktualitet	

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Underlag för skolskjutsverksamheten			Vid inaktualitet	Ex: planer och statistik.
Överklagande av skolskjutsbeslut	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Stipendier				
Ansökningar och beslut	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Barnomsorgsavgifter				
Handläggningen av inkassoärenden rörande barnomsorgsavgifter har sedan 2007 övertagits av Stadsledningskontoret (SLK Ekonomi) i samband med att IT-stödet Kasino-Skola fr o m 2007-01-01 ersattes av en inkassofunktion i ekonomisystemet Visma Control.				
PERSONAL				
Se kommungemensam dokumenthanteringsplan för personaladministrativa handlingar (fastställd av KS 2009-04-14, § 50).				
FÖRSKOLEVERKSAMHET OCH SKOLBARNSOMSORG				
Barnomsorgskö				Se **Procapita**
Förteckning över barn i respektive verksamhet				Se **Procapita**
Handlingar i förtursärenden (inklusive delegationsbeslut i förtursärendena)	Papper (förvaras i elevakt för förskola respektive grundskola)		Gallras enligt elevakt	Motsvarar handlingar som före 1998 sorterade under socialtjänstens regler, där handlingar rörande personer födda 5, 15 eller 25 normalt bevarades.
Avtal med privata förskoleentreprenörer	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Kö- och beläggningsstatistik				Se **Procapita**

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Övriga handlingar som ligger till grund för barnplaceringar	Papper	Procapita	1 år efter inaktualitet	Ex: placeringserbjudande med vårdnadshavares underskrift eller begäran om byte av omsorgsform / institution.
Uppgifter om vårdnadshavares inkomster	Papper	Procapita	10 år	
Familjedaghemsutredningar	Papper		5 år efter det att familjedag-hemmet upphört	
Tidrapporter från dagbarnvårdare				Se kommungemensam dokumenthanteringsplan för personaladministrativa handlingar (fastställd av KS 2009-04-14, § 50).
Rapporter om barnens närvaro (motsv.)	Papper		Gallras då eleven börjar årskurs 1	
Övriga handlingar som underlag för elevregistrering		Procapita	Vid inaktualitet	Ex. anmälan av ny elev (med vårdnadshavares underskrift), underlag för register/förteckning m m.
Uppsägningar av förskole- eller skolbarnsomsorgsplats	Papper	Procapita	2 år	
Föräldraenkäter	Papper		2 år	Kan gallras med kortare frist om sammanställning av enkäterna sker.
Sammanställning av föräldraenkäter	Papper		2 år	
Av enheten fastställd arbetsplan			Vid inaktualitet	Arbetsplanerna förvaras på enheterna.
Scheman över barns planerade vistelse				Se **Procapita**

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Minnesanteckningar från föräldrasamtal, samt anteckningar om barnens hälsotillstånd etc.			Vid inaktualitet	
Åtgärdsprogram	Papper (förvaras i elevakt för förskola respektive grundskola)		Gallras enligt elevakt	Anmärkning: skolbarnsomsorg hör till grundskola!
GRUNDSKOLA (inklusive FÖRSKOLEKLASS)				
Undervisning				
Protokoll från elevvårdskonferenser (EVK)	Papper. Kronologisk ordning inom respektive skola.		Bevaras	EVK-protokoll avser enskild elev. Rektor ansvarar för konferensen och undertecknar protokollet. **Kopia** av protokoll läggs i elevakt.
Protokoll från övriga elevvårdsmöten	Papper. Förvaras i elevakt om protokollet helt eller delvis avser enskild elev.		Gallras enligt elevakt om protokollet helt eller delvis avser enskild elev samt vid inaktualitet i övriga fall.	
Av enheten fastställd arbetsplan			Vid inaktualitet	Arbetsplanerna förvaras på enheterna.
Slutliga scheman och tjänstgöringsplaner för varje läsår och skolenhet, årskurs 7-9				Se **Novaschem**
Slutliga scheman och tjänstgöringsplaner för varje läsår och skolenhet, årskurs 1-6	Papper		Vid inaktualitet	

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Svar på nationella ämnesprov i svenska samt i svenska som andraspråk	Papper	Resultaten registreras i Procapita	Bevaras för **åk 9** t o m 2010. Fr o m 2011 gallras samtliga inlämnade svar i svenska tio år efter provtillfället.	Var observant på ev. sekretess för provformulären och provsvaren.
Svar på nationella ämnesprov i övriga ämnen	Papper	Resultaten registreras i Procapita	Fem år efter provtillfället	Var observant på ev. sekretess för provformulären och provsvaren.
Resultatsammanställningar från nationella ämnesprov				Se **Procapita**
Svar på nationella diagnostiska prov och skolmognadsundersökningar	Papper		Fem år efter det att eleven avslutat sin skolgång i grundskolan	Var observant på ev. sekretess för provformulären och provsvaren.
Övriga provsvar och elevarbeten (inklusive Portfolio)	Papper		Återlämnas till de enskilda eleverna eller gallras vid inaktualitet	Återlämnas till de enkskilda eleverna med stöd av KF:s beslut 2008-09-29, § 192, eller gallras med hänsyn tagen till eventuella lokala överenskommelser om gallringstid.
Individuella utvecklingsplaner				Se **Unikum**. IUP som upprättas på papper innan Unikum är helt infört gallras 5 år efter avslutad grundskola och förvaras under denna tid av den skola vid vilken de upprättats.
Skriftliga omdömen				Se **Unikum**. För betygsliknande skriftliga omdömen som upprättats direkt i Unikum eller skannats in för elektronisk lagring i Unikum utgörs myndighetens arkivexemplar av de elektroniskt lagrade "versionerna". Skriftliga omdömen som upprättats på papper innan Unikum är helt infört gallras 5 år efter avslutad grundskola och förvaras under denna tid av den skola vid vilken de upprättats.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Övrig skriftlig information om elevs skolgång på begäran av vårdnadshavare			Vid inaktualitet	
Åtgärdsprogram	Papper (förvaras i elevakt)		Gallras enligt elevakt	
Dagboksblad över elevvårdsärenden	Papper (insorteras i respektive elevakt senast i samband med att eleven går ut grundskolan)		Gallras enligt elevakt	
Ansökningar och övriga handlingar som upprättas för elev som ges särskilda stödinsatser i form av stödundervisning, särskild undervisning, anpassad studiegång, särskild undervisningsgrupp m m	Papper (förvaras i elevakt)		Gallras enligt elevakt	
Uppdrag samt rapport vid utredning avseende klasser eller grupper av elever	Papper (förvaras i särskild "uppdragsakt" hos rektor)	Registreras hos rektor	10 år efter rapportens färdigställande	Uppdrag t ex till Pedagogiska stödteamet (PES). Förvaringen bör vara säker.
Material/anteckningar i övrigt, tillhörande uppdrag vid utredning avseende klasser eller grupper av elever	Papper (förvaras av den som utfört uppdraget)		Vid inaktualitet	Förvaringen bör vara säker. Ev. elektronisk förvaring ses som kopior av pappersdokumentationen och gallras senast samtidigt som pappersdokumenten.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Överföringsdokument mellan grundskolan och gymnasieskolan	Papper, server		Pappers-exemplaren gallras efter inskanning. De inskannade och elektroniskt lagrade exemplaren gallras efter 3 år	Sammanfattande omdömen (underskrivna av vårdnadshavare och rektor) rörande elevs svårigheter i olika ämnen samt de åtgärder som dittills vidtagits. Upprättas när elev går i åk 9. Sedan våren 2008 skannas överföringsdokumenten in av avlämnande skola och görs tillgängliga elektroniskt för behörig personal vid mottagande gymnasieskola.
Föräldraenkäter	Papper, server		2 år	Kan gallras med kortare frist om sammanställning av enkäterna sker.
Sammanställning av föräldraenkäter	Papper, server		2 år	
Invandrarundervisning				
Handlingar som visar kommunens inriktning för modersmåls-undervisning och svenska som andraspråk	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Handlingar under för- och grundskolenämnden.
Studiekort eller motsvarande uppgifter för invandrarelever som fått undervisning	Personnummer-ordning		Bevaras	Kortet eller motsvarande följer elev vid flyttning och överlämnas till intagningsnämnden med ansökan till gymnasieutbildning.
Elevregistrering och betygsdokumentation				
Intyg/notering om anpassad studiegång	Papper (förvaras i elevakt)	Procapita	Gallras enligt elevakt	
Övriga handlingar som underlag för elevregistrering	Papper	Procapita	Vid inaktualitet	Ex. anmälan av ny elev (med vårdnadshavares underskrift), underlag för register/förteckning, aviseringslistor, ledighetsansökningar m m.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Rapporter om barns närvaro, åk 1-6	Papper		Vid inaktualitet.	Frånvaroregister och dess underlag. De skolor med årskurser 1-6 som redovisar barnens närvaro i Skola 24, följer gallringsanvisningarna för Skola 24.
Rapporter om barns närvaro, åk 7-9				Se **Skola 24**
Lokalt utarbetade betygskriterier	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	
Skriftlig bedömning	Papper. Arkivläggs tillsammans med betygskatalogen.		Bevaras	Hanteras som betyg. Kallades tidigare skriftligt omdöme (ett uttryck som numera används i sammanhang med Unikum).
Betyg för elever som ej hanteras i Procapita			Bevaras	T ex elever med skyddad identitet. Skickas till stadsarkivet.
Betygskataloger				Se **Procapita**
Betygskatalog Sommarskola	Papper. Arkivläggs som betygskatalog.	Procapita	Bevaras	Skickas till För- och grundskolekontoret från berörda skolor, vilket registrerar betygen i Procapita och arkivlägger betygskatalogen tillsammans med övriga betygskataloger.
Utfärdade terminsbetyg				Se **Procapita**
Utfärdade slutbetyg				Se **Procapita**
Anmälningar till prövning med bilagda handlingar	Papper		2 år	
Intyg om särskild prövning med anteckning om betyg	Papper. Arkivläggs tillsammans med betygskatalogen.		Bevaras	Efter notering av det nya betyget i betygskatalogen arkivläggs själva intyget som bilaga till betygskatalogen.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
SÄRSKOLA				
Sedan 2009 används IT-stödet PMO för För- och grundskolekontorets administration av in- och utskrivningsärenden till särskolan. Handläggningen äger rum i PMO:s separata elektroniska aktyp "särskoleakt". Samtliga handlingar tillhörande ett "ärende" skannas hädanefter för elektronisk lagring i PMO. Vid För- och grundskolekontoret har man dessutom retroaktivt skannat handlingar på så sätt att PMO idag innehåller kompletta elektroniska akter för grundskolans särskoleelever fr o m 2008. För särskoleelever utfärdas oftast betyg men i vissa fall endast intyg om genomgången utbildning.				
Ansökan till särskola	Papper	PMO	Gallras efter inskanning i PMO	Inkommer från föräldrarna.
Sociala, medicinska, psykologiska och pedagogisk utredningar vid inskrivning till särskola (bilaga till ansökan)	Papper	PMO	Gallras efter inskanning i PMO	
Beslut om mottagande i särskolan	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Delegationsbeslut som anmäls i nämnden. Datum för när beslutet togs registreras dessutom i PMO.
Korrespondens av betydelse för eleven	Papper	PMO	Gallras efter inskanning i PMO	
Handlingar i överklagningsärenden	Papper	PMO	Gallras efter inskanning i PMO	
Journaler med sammanfattande anteckningar				Se **PMO**
Uppföljande utredningar (med bilagor) om elev	Papper	PMO	Gallras efter inskanning i PMO	Skriftliga sociala, medicinska, psykologiska och pedagogiska utredningar som av berörd rektor insänds till För- och grundskolekontoret.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Individuella utvecklingsplaner				Se **Unikum**. IUP som upprättas på papper innan Unikum är helt infört gallras 5 år efter avslutad särskola och förvaras under denna tid av den skola vid vilken de upprättats.
Skriftliga omdömen				Se **Unikum**. För betygsliknande skriftliga omdömen som upprättats direkt i Unikum eller skannats in för elektronisk lagring i Unikum utgörs myndighetens arkivexemplar av de elektroniskt lagrade "versionerna". Skriftliga omdömen som upprättats på papper innan Unikum är helt infört gallras 5 år efter avslutad
Åtgärdsprogram	Papper. Förvaras i elevakt vid respektive skola.		Gallras enligt elevakt	
Intyg om genomgången utbildning	Papper. Arkivläggs tillsammans med betygskatalogen.		Bevaras	Av rektor underskrivet exemplar överlämnas till respektive elev samtidigt som ett arkivexemplar av varje intyg bevaras.
Betygskataloger				Se **Procapita**
Utfärdade terminsbetyg				Se **Procapita**
Utfärdade slutbetyg				Se **Procapita**
Ansökan och beslutsunderlag gällande extra resurstillskott för inkluderade särskoleelever samt för ej inskrivna elever med dokumenterat likartade behov	Papper		Vid inaktualitet	

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Delegationsbeslut i ärenden gällande extra resurstillskott för inkluderade särskoleelever samt för ej inskrivna elever med dokumenterat likartade behov	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Anmäls i nämnden. Följer inte enskild elev, utan tillhör skolenheten.
ELEVHÄLSA				
Regleras huvudsakligen i Patientdatalag (SFS 2008:355), Patientdataförordning (SFS 2008:360) samt Socialstyrelsens tillämpningsföreskrifter till patientdatalagen. I Umeå kommun råder sedan 1999-07-01 totalbevarande för skolhälsovårdsjournaler. Skolhälsovården inom Umeå kommuns för- och grundskolor införde successivt fr o m hösten 1999 IT-stöd för förande av skolhälsovårdsjournaler. Fr o m hösten 1999 har därför manuella skolhälsovårdsjournaler på papper uppstått endast i de fall där journalhandlingar inkommit från externa parter. Fr o m läsåret 1999/2000 kommer skolhälsovårdsjournaler för samtliga elever att bevaras elektroniskt samtidigt som manuella journaler också bevaras för de fall där sådana uppstår. Fr o m höstterminen 2011 beräknas kommunens skolhälsovårdsjournaler att vara helt elektroniska (d v s att också inkomna handlingar skannas in för elektronisk lagring i PMO) varigenom **alla manuella journaler kommer att upphöra**.				
Skolhälsovård				
Barnavårdsjournaler (BVC-journaler)	Papper. Förvaras i egen aktkappa i eventuell manuell skolhälsovårds-journal.		**Återlämnas** i samband med avslutad grundskola **till** den av **landstingets vårdcentraler** där barnet senast var skriven.	Patientjournal enligt Patientdatalag (SFS 2008:355) och Patientdataförordning (SFS 2008:360). Inlånas i vissa fall från landstinget i samband med att elev påbörjar 6-års-verksamhet. Ingen information ur BVC-journalerna registreras i PMO, kopieras eller skrivs av för att tillföras manuell skolhälsovårdsjournal.
Skolhälsovårdsjournaler				Se **PMO**
Skolhälsovårdsjournaler (manuella skolhälsovårds-journaler)	Papper. Sorteras i personnummer-ordning (år, mån, dag) per skola och klass.		Bevaras	Patientjournal enligt Patientdatalag (SFS 2008:355) och Patientdataförordning (SFS 2008:360). Manuella skolhälsovårdsjournaler uppstår sedan hösten 1999 endast för de elever där kommunens skolhälsovård mottagit inkomna skrivelser. Kopior från andra vårdgivare än Umeå kommuns elevhälsa gallras vid inaktualitet
Ansökningar om helt eller delvis förstörande av journal	Papper (förvaras i manuell skolhälsovårds-journal)	PMO	Bevaras	Enligt SFS 2008:355, 8 kap., § 4. Inkommer från den enskilde eleven eller annan person som omnämns i journalen.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Yttranden rörande ansökning om förstörande av journal	Papper (förvaras i manuell skolhälsovårds-journal)	PMO	Bevaras	Expedieras av ansvarig för skolhälsovårdsjournalen till Socialstyrelsen.
Beslut i frågor rörande förstörande av journal	Papper (förvaras i manuell skolhälsovårds-journal)	PMO	Bevaras	Inkommer från Socialstyrelsen.
ÖVRIGA SKOLSOCIALA FRÅGOR				
Fr o m januari 2008 infördes PMO successivt som IT-stöd också för delar av den elevvårdande verksamheten under För- och grundskolan. De elevvårdande yrkeskategorier som hädanefter dokumenterar sig i PMO är läs- och skrivkonsulenter, kuratorer och psykologer (i PMO:s separata elektroniska aktyper "läs- och skrivkonsulentakt", "kuratorakt" respektive "psykologakt"). De nya användargrupperna beräknas fr o m höstterminen 2011 helt ha övergått till elektronisk handläggning, innebärandes att inkomna handlingar i elevvårdande ärenden skannas in för elektronisk lagring i PMO.				
Elevenkäter	Papper, filer		Vid inaktualitet (dock senast 3 månader efter sammanställning upprättats)	Bl a rörande trivselfrågor m m.
Enkätsamman-ställningar	Papper, filer		Vid inaktualitet	
Likabehandlingsplan rörande kränkande behandling	Papper (förvaras i ärendeakt)	Diarieförs	Bevaras	Upprättade vid skolor.
Individuell handlingsplan rörande kränkande behandling	Papper (förvaras i elevakt hos rektor)		Gallras enligt elevakt	Upprättas inte av alla skolor. Ej att förväxla med åtgärdsprogram.
Dokumentation vid kränkande behandling	Papper (förvaras i elevakt hos rektor)		Gallras enligt elevakt	Med uppgifter om vidtagna åtgärder och datum för desamma.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Intyg inför frikvotsanmälan till gymnasieskola	Papper (förvaras i elevakt hos rektor)		Gallras enligt elevakt	Skickas till intagningskansliet i Vindeln som vidarebefordrar dem till respektive styrelse för utbildning (normalt rektor vid mottagande gymnasium) för vidare handläggning. I den mån rektor uppdragit åt kurator att utfärda dessa intyg upprättas och lagras de elektroniskt i "kuratorakt" i PMO.
Specialpedagoger				
Ansökan om läs- och skrivutredning (dyslexiutredning)	Papper. Förvaras hos läs- och skrivkonsulent.	Registreras i "kölista"	12 år	Inkommer till läs- och skrivkonsulent från rektor efter beslut vid elevvårdskonferens.
Kölista	Papper. Förvaras hos läs- och skrivkonsulent tillsammans med de upprättade utlåtandena.		12 år	Av läs- och skrivkonsulent fört register, med uppgifter om ankomstdatum, avsändande rektor, elevens namn och ärendemening.
Dokumentation från olika tester	Papper, server, ljudupptagningar		Gallras sedan utlåtande upprättas	Bl a testformulär, bandinspelningar, anteckningar från observationer och minnesanteckningar.
Utlåtanden från läs- och skrivutredningar	Papper. Förvaras **dels** i elevakt vid respektive skola **dels** hos läs- och skrivkonsulent.	Datum för utredningen, datum för konferensen samt uppgift om diagnos (dyslexi eller inte) registreras i PMO	Gallras enligt elevakt (rektors exemplar) respektive 12 år (läs- och skrivkonsulents exemplar)	Överlämnas till rektor vid berörd skola för insortering i elevakt samt till berörd familj. Läs- och skrivkonsulenterna sparar ett exemplar av de upprättade utlåtandena under 12 år.
Från andra kommuner inkomna kopior av utredningar rörande läs- och skrivsvårigheter och andra utredningar	Papper. Förvaras i elevakt vid respektive skola.		Gallras enligt elevakt	Inkommer i förekommande fall till rektor vid berörd skola.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Psykologer				
Ansökan om psykologutredning	Papper (förvaras i psykologjournal)		Bevaras	Eventuellt vid skolorna behållna kopior av ansökan anses inte vara myndighetens arkivexemplar och rensas därför bort när behov av dem inte längre finns.
Testprotokoll från psykologiutredningar	Papper (förvaras i psykologjournal)		Bevaras	Förtryckta formulär med sammanställningar av testresultat från olika bedömningar. Fungerar även som journalkappa.
Tjänsteanteckningar				Se **PMO**
Utlåtande från psykologiutredningar				Se **PMO**
Psykologers utgående remisser				Se **PMO**
Inkomna remissvar	Papper (förvaras i psykologjournal)		Bevaras	
Kuratorer				
Dokumentation över gjorda observationer	Papper, filer		Vid inaktualitet	Bl a sociogram. Information om åtgärder och slutsatser förutsätts överföras till andra dokument (t ex protokoll vid elevvårdskonferens, åtgärdsprogram eller annan skriftlig dokumentation).
Minnesanteckningar från kuratorers samtal med lärare, rektor, föräldrar och elev				Se **PMO**
Kuratorers remisser				Se **PMO**
Sociala utredningar inför inskrivning vid särskola				Se **PMO**

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
IT-STÖD INOM FÖR- OCH GRUNDSKOLAN				
IT-baserat diarium med stöd för ärende- och dokumenthantering, **Lärda** (ersatte fr o m 2002-01-01 det tidigare vid Skolkontoret använda IT-stödet ACTA samt fr o m början av 2002 enstaka vid enskilda skolor separat förda diarier)	Server	Registreras i RegIT av system-förvaltaren	Vid inaktualitet **under förutsättning** av nedanstående uttag enligt KS beslut 2007-01-16 (§ 8)	I Lärda registreras sedan 2002-01-01 i en egen databas med prefixet ST för diarier sedvanliga uppgifter. Med **funktionalitet** att till respektive ärende och händelse lagra elektroniska versioner av de enskilda handlingarna. Inga **konverteringar** från ACTA-systemet är gjorda till Lärda-systemets ST-diarium. Istället har, som ett särskilt projekt under 2004-2005, ACTA:s diarieuppgifter för 1999-2001 i efterhand registrerats i Lärda. Lärda:s ST-diarium har inte brutits i samband med att Skolstyrelsen fr o m 2003 delades upp på två skilda nämnder. Fr o m 2003 registrerar således två skilda myndigheter sina allmänna handlingar i en gemensam löpnummerserie i en gemensam databas, dock att prefix (FGN respektive GVN) fr o m 2005 används som första ord i ärendemeningen för att kunna särskilja ärendena. I Lärda diarieförda handlingar **bevaras på papper** (förvarade i ärendeakter sorterade i diarienummerordning).
Uttag ur LÄRDA				
Diarium	Filer omfattande fält enligt KS beslut 2007-01-16, § 8.		Bevaras	
Ärendekort	Papper. Arkivläggs i ärendeakten tillsammans med tillhörande diarie-förda handlingar.		Bevaras	Skrivs ut av registrator i samband med ärendets avslutande.
Övriga rapporter och uttag som är möjliga att rutinmässigt göra	Papper		Vid inaktualitet	
IT-baserat stöd för dokumentation av planering och mål i skolan, **Unikum** (ersatte successivt fr o m december 2008 tidigare manuella rutiner vid de olika skolorna)	Server		Fem år efter det att eleven slutat grundskolan (för närvarande saknas dock gallringsmodul för Unikum)	Av Unikt Lärande AB utvecklat webb-baserat IT-stöd för mål, planering och dokumentation i skolan. **Infördes successivt** fr o m december 2008 av en ”pilot” med c:a 150 lärare fördelade på alla skolområden i kommunen (inklusive kommundelarna).

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
				Unikum infördes primärt som **stöd för upprättande och elektronisk lagring av individuella utvecklingsplaner** (IUP) och fr o m vårterminen 2011 är ambitionen att alla elever skall ha sina IUP i Unikum. Hagaskolan var den enskilda skola som först (under vårterminen 2009) införde systemet för IUP för alla elever i åk 7-9. Systemet innehåller även **funktionalitet** för upprättande och elektronisk lagring av skriftliga omdömen samt elektronisk lagring av enskilda elevers portfolio. Unikum är **integrerat** med Procapita och metakatalogen och hämtar från dessa maskinellt grunduppgifter om eleverna (bl a namn, personnummer, vårdnadshavare, skola, klass och e-postadress), elevernas vårdnadshavare (bl a namn, personnummer och adress) samt lärarna (bl a namn, personnummer, skola och klass).
Uttag ur Unikum Individuella utvecklingsplaner (IUP)	Papper			Uttas på papper endast på begäran. **Inga arkivexemplar** uttas på papper.
Skriftliga omdömen	Papper			Uttas på papper endast på begäran. **Inga arkivexemplar** uttas på papper.
Enskilda elevers portfolio	Papper, filer			Uttas på papper eller som fil endast på begäran av enskilda elever. Inga arkivexemplar uttas på papper.
Övriga rapporter och uttag som är möjliga att rutinmässigt göra	Papper		Vid inaktualitet	
IT-baserat stöd för elevadministration av elever i förskoleklass, grundskola och särskola och för administration av barnomsorgsärenden, **Procapita BoU** (ersatte fr o m läsåret 1998/-99 det tidigare elevadministrativa IT-stödet Skolami samt det tidigare IT-stödet för administration av barnomsorgsärenden Socia-Bo)	Server	Registreras i RegIT av system-förvaltaren	Vid inaktualitet **under förutsättning** av nedanstående uttag enligt gallringsbeslut 2010-09-07 (KS000113/2010)	IT-stöd för registrering av grunduppgifter om barn och elever, vårdnadshavare och personal. För Procapita BoU har upprättats ett **särskilt gallringsbeslut** (se KS000113/2010) i vilket systemet närmare beskrivs. Med **funktionalitet** att bl a fungera som barnomsorgskö, förteckning över skolpliktiga barn samt stöd för betygsdokumentation. Procapita är **integrerat** med flera andra IT-stöd, däribland Skatteverkets folkbokföringsdatabas (för indata), kommunens metakatalog (för indata), PMO (för utdata), Unikum (för utdata) och Visma Control (för utdata).
Uttag ur Procapita				

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Förteckningar över samtliga barn där Umeå kommun enligt SFS 2010:800 har ansvar för att plats bereds i för- eller grundskola	Filer omfattande fält enligt gallringsbeslut 2010-09-07 (KS000113/2010)		Bevaras	Ersätter fr o m höstterminen 2005 de dessförinnan på papper utskrivna och på papper bevarade klasslistorna. Uttas terminsvis av För- och grundskolekontoret för leverans till stadsarkivet.
Betygskataloger för samtliga terminer och årskurser där betyg ges	Papper		Bevaras	Uttas områdesvis av respektive enhet och skickas till För- och grundskolekontoret för sammanställning. Levereras efter två år till stadsarkivet.
Utfärdade termins- och slutbetyg (grundskola och särskola)	Papper			Uttas elevvis av respektive enhet. Av rektor underskrivet exemplar överlämnas till respektive elev. **Inga arkivexemplar** uttas.
Resultatsammanställ-ningar från nationella ämnesprov (samtliga årskurser där nationella ämnesprov förekommer)	Filer omfattande fält enligt SCB:s kravspecifikation och gallringsbeslut 2010-09-07 (KS000113/2010)		Bevaras för åren 2004-2010, för övriga år gallras resultatsammanställ Ningar 10 år efter provtillfället	Expedieras elektroniskt (fält enligt SCB:s kravspecifikation) terminsvis till SCB. Elektroniska uttag ersätter också fr o m vårterminen 2004 de dessförinnan av respektive lärare på papper gjorda klassvisa resultatsammanställningarna som kommunens arkivexemplar.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
Förteckningar över förskolor, fritidshem, familjedaghem och andra enheter för pedagogisk omsorg (kommunala såväl som icke-kommunala enheter)	Filer omfattande fält enligt gallringsbeslut 2010-09-07 (KS000113/2010)		Bevaras	Fr o m läsåret 1998/-99. Utgörs av tre skilda register. Uttas årsvis av För- och grundskolekontoret för leverans till stadsarkivet.
Elevfotografier (enkelporträtt) för elever i årskurs 9	Filer omfattande fält enligt gallringsbeslut 2010-09-07 (KS000113/2010)		Bevaras	Ersätter fr o m läsåret 2009/-10 de dessförinnan på papper bevarade elevfotografierna. Uttas årsvis av För- och grundskolekontoret för leverans till stadsarkivet.
Kö- och beläggningsstatistik (förskoleverksamhet och skolbarnomsorg)	Papper, filer		Vid inaktualitet	Statistik som överförts till annan sammanställlning (t ex verksamhets/årsberättelse) gallras när sådan sammanställning färdigställts.
Övriga rapporter och uttag som är möjliga att rutinmässigt göra	Papper		Vid inaktualitet	T ex klasslistor, andra gruppförteckningar och statistik.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
IT-baserat stöd för registrering av elevers närvaro, **Skola 24** (ersatte successivt fr o m vårterminen 2004 tidigare i huvudsak manuella rutiner vid de olika skolorna)	Server	Registreras i RegIT av system-förvaltaren	5 år efter avslutad skolgång (för närvarande saknas dock gallringsmodul för Skola 24)	Av Nova Software AB utvecklat webb-baserat IT-stöd för registrering av elevers närvaro samt för kommunicering av eventuell frånvaro med elevernas vårdnadshavare. **Infördes successivt** fr o m vårterminen 2004 (med Grubbeskolan som första skola) t o m höstterminen 2009 (med Obbola skola som sista skola) **för samtliga kommunala 7-9 skolor** inom Umeå kommun (inklusive kommundelarna). Systemet kan i framtiden komma att införas också för årskurserna t o m 6. Från Novaschem läses in maskinellt schemauppgifter för varje dag (bl a skola, klass, datum, klockslag, ämne och lärare) i Skola 24. I Skola 24 registrerar därefter lärarna uppgifter om elevernas närvaro, frånvaro och sen ankomst samt om anledningar till eventuell frånvaro. Systemet innehåller även **funktionalitet** för vårdnadshavarna att bekräfta att de tagit del av elevernas frånvaro samt för skolan att publicera information till föräldrarna, scheman och skrivscheman.
<u>Uttag ur Skola 24</u> Samtliga rapporter och uttag som är möjliga att rutinmässigt göra	Papper		Vid inaktualitet	

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
IT-baserat stöd för journalföring inom skolhälsovården, **PMO** (ersatte successivt fr o m 1999 tidigare helt manuella rutiner)	Server	Registreras i RegIT av system-förvaltaren	Bevaras tills vidare för samtliga elever i avvaktan på att system-leverantören presenterar en avställnings-funktionalitet. Särskilt beslut om vilka enskilda tabeller i PMO som skall bevaras kommer att tas separat.	Av Profdoc utvecklat moduluppbyggt system för medicinsk dokumentation med grundfunktionalitet att journalföra elever inom barn- och skolhälsovård. Systemet utgör <u>delvis</u> **patientjournaler** enligt Patientdatalag (SFS 2008:355). Systemet beskrivs närmare i bilagan "Beskrivning av Profdoc Medical Office (PMO)" samt i "Gallringsbeslut rörande IT-stödet PMO (Profdoc Medical Office) för gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens skolhälsovård" (se KS000161/2009). De **tidigaste registreringarna** i PMO avser elever födda 1986.
<u>Uttag ur PMO</u>				
Skolhälsovårds-journaler	Filer (ännu ej beslutat format)		Bevaras	Fr o m 1999-2003. Inga pappersuttag ur PMO tillförs pappersbaserade skolhälsovårdsjournaler fr o m det att elevens skolhälsovårdsjornal blev databaserad.
Elevakter för särskolan	Filer (ännu ej beslutat format)		Bevaras	Fr o m 2008. Inga pappersuttag ur PMO tillförs pappersbaserade elevakter fr o m 2008.
Utlåtande från psykologiutredningar				Föredras normalt muntligt för beställande rektor. I vissa fall upprättas inga separata utlåtanden och då fungerar första sidan av testprotokollet som "utlåtande". **Inga arkivexemplar** uttas på papper.
Psykologers utgående remisser	Papper			Expedieras till berörd instans. Om annan än psykolog ombeds skriva remiss görs endast tjänsteanteckning om detta i PMO. **Inga arkivexemplar** uttas på papper.
Kuratorers remisser	Papper			Remisser till BUP eller anmälan till Socialtjänsten som är ett resultat av upprättat åtgärdsprogram. **Inga arkivexemplar** uttas på papper.
Sociala utredningar inför inskrivning vid särskola	Papper			Överlämnas till För- och grundskolekontorets handläggare av in- och utskrivningsärenden i särskola. **Inga arkivexemplar** uttas på papper.

VERKSAMHET, HANDLINGSSLAG	MEDIUM, FÖRVARING	REGISTRE-RING	BEVARAS / GALLRAS	ANMÄRKNING
IT-baserat stöd för schemaläggning, **Novaschem** (ersatte successivt fr o m c:a 1997 tidigare helt manuella rutiner)	Server		Vid inaktualitet	Av Nova Software AB utvecklad applikation för schemaläggning vid enskilda skolor. Infördes successivt fr o m c:a 1997 för samtliga kommunala 7-9 skolor inom Umeå kommun (inklusive kommundelarna). Systemet har delvis även införts för de kommunala 1-6 skolorna och kommer sannolikt att, i en nära framtid, vara infört vid kommunens samtliga 1-6 skolor.
Uttag ur Novaschem				
Scheman	Papper, filer		Vid inaktualitet	För klasser, enskilda elever eller fritt sammansatta elevgrupper samt för olika tidsintervall (läsår, veckor eller annan period).
Övriga rapporter och uttag som är möjliga att rutinmässigt göra	Papper, filer		Vid inaktualitet	Ex: tjänstefördelningar, nettotidrapporter och arbetstidsrapporter.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2026-04-29

För- och grundskolenämndens arbetsutskott

Diarienr: SK-2026/00214

Yttrande över remiss från Socialdepartementet Rättssäker samhällsvård för barn och unga – (SOU 2026:8)

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att ställa sig bakom förvaltningens förslag på remissvar till socialdepartementet

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen har överlämnat denna remiss till För- och grundskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden samt Individ-och familjenämnden samt Jämställdhetsutskottets för yttrande till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Socialdepartementet.

Bakgrund

Syftet med Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är att skydda barn och unga under 21 år som far illa, när frivilliga insatser enligt Socialtjänstlagen (2025:400) inte räcker till.

Det finns två huvudsakliga fall när LVU-vård kan bli aktuellt för barn och unga. Det ena är ”miljöfall” som kan sammanfattas med att vårdnads-havarna inte kan ge den unga personen det hen behöver, fysiskt eller psykiskt. Det kan vara omsorgsbrister, utnyttjande, misshandel eller något annat i hemmet som innebär risk för att hälsan eller utvecklingen skadas. Det andra är ”beteendefall” som kan sammanfattas med att den unge riskerar att skada sig själv genom sitt sätt att leva. Det kan till exempel vara missbruk, brottslighet eller annan destruktiv agerande.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00214

Det är kommunens socialnämnd som tar initiativ till LVU-vård, och skickar en ansökan till förvaltningsrätten, som beslutar om vården ska ske eller inte. Socialnämnden beslutar om hur vården ska ordnas och var den unga personen ska bo under vårdtiden. Under LVU-tiden har vårdnadshavarna inte längre rätt att bestämma över barnet eller den unga.
Denna lag säkerställer att samhället kan ge nödvändig vård och trygga en säker uppväxtmiljö för barn och unga, vilket ställer höga krav på såväl lagstiftningen som på den praktiska tillämpningen hos socialtjänst och domstolarna.

Sammanfattning av utredningen (SOU 2026:8)

Utredningen är omfattande och innehåller flertalet förslag inom olika områden. Utredningen fokuserar övergripande på förslag med stärkt barnrättsperspektiv utifrån ”barnet bästa”, som syftar till att öka barns trygghet, förbättra rättssäkerheten och stärka kvaliteten i LVU-processen som helhet.

Utredningen föreslår förtydliganden i socialtjänstens arbete med bland annat ökat inslag av sakkunskap i domstolen vid LVU-processen, skärpta krav på drogtest av vårdnadshavare, ökat skydd och rättssäkerhet för syskon, ökade möjligheter att följa upp barns situation efter avslutad LVU-placering samt bättre information och stöd till vårdnadshavare till barn som omhändertas.

Utredningen föreslår en uppgiftsskyldighet i skollagen, som i stort sett motsvarar att personal som redan idag genom sitt yrke är skyldiga att anmäla oro för ett barn, också ska vara skyldiga att lämna en socialnämnd uppgifter som är av betydelse under vårdtiden för ett barn. Det innebär en större rätt för socialtjänsten att hämta in uppgifter gällande barnet än idag.

Det finns även förslag om att kunna ta in sakkunniga med expertkunskap i LVU-processen, samt inhämta information från yrkesverksamma med personlig kännedom om ett barn eller en ung person, där representanter från förskolan, skolan och elevhälsan kan ingå. Vilka alla har en viktig roll i att förmedla relevant information om barnet till socialtjänsten. Då en stor del av barnets dag spenderas i förskolan eller skolan. Med sakkunniga menas experter inom vissa områden och flertalet externa aktörer,

exempelvis tandvården, hälso- och sjukvården, skolan samt Polismyndigheten.

Lagändringarna avseende de olika delarna i utredningen, föreslås träda ikraft succesivt från 1 januari 2027 till 1 januari 2028, eftersom det är flera lagar samt förordning som påverkas.

Förslag på remissvar

Mot bakgrund av att denna utredning gäller LVU processen enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, som är individ- och familjenämnden i Umeå kommuns ansvar, samt att det är domstolarna som främst berörs, avstår för- och grundskolenämnden från att yttra sig över utredningen som sådan.

Utredningens förslag får antas ha en viss indirekt påverkan för yrkesverksamma inom förskola och skola samt elevhälsa. Påverkan sker då genom utökad uppgiftsskyldighet, vilket i sådant fall också kommer att förtydligas i skollagen. Fortsatta orosanmälningar och samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst utifrån barns grundläggande rättigheter och behov av stöd och insatser för skydd, kommer att ske oaktat föreslagna förändringar enligt denna utredning.

Vidare är det positivt att yrkesverksamma inom förskola och skola samt elevhälsa vid behov kan bidra i en LVU-process och ses som viktiga sakkunniga i relation till bedömningen av det enskilda barnets bästa. Samtidigt som det kan ge påverkan på dokumentation av skriftliga yttranden i LVU-processerna, före under och efter en placering. Om detta kommer bidra till ökad administrativ börda för de yrkesverksamma inom förskola och skola samt elevhälsa är dock svårt att i nuläget uttala sig om utifrån utredningens förslag. Eftersom det är svårt att förutspå i hur många individärenden, som yrkesverksamma inom för- och grundskole-förvaltningen kommer involveras som sakkunniga och yttra sig skriftligt alternativt kallas som sakkunnig vid muntlig förhandling i domstol.

Avslutningsvis ser för- och grundskolenämnden positivt på förstärkt rättssäkerhet och barnrättsperspektiv i LVU-processen, genom att barn får göra sin röst hörd i enlighet enligt skollag och barnkonventionen. Vilket får förväntas bidra till ökad delaktighet och trygghet.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00214

Beslutsunderlag

Bilaga - Rättssäker samhällsvård för barn och unga – (SOU 2026:8)

Beredningsansvariga

Emma Steen, jurist

Beslutet ska skickas till

ksdiarium@umea.se, senast 250526, märk ämnesraden KS-2026/00349

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maud Karlström
myndighetschef

Rättssäker samhällsvård för barn och unga

Slutbetänkande av Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU

Stockholm 2026

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2026:8

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Åtta45
Tryck och remisshantering: Åtta45, Stockholm 2026

ISBN 978-91-525-1465-8 (tryck)
ISBN 978-91-525-1466-5 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet
Camilla Waltersson Grönvall

Regeringen beslutade den 30 november 2023 att uppdra åt en särskild utredare att föreslå åtgärder i syfte att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Uppdraget skulle redovisas i augusti 2025. Genom ett tilläggsdirektiv beslutade regeringen den 21 november 2024 att utvidga uppdraget och förlänga utredningstiden till den 30 januari 2026. Enligt tilläggsdirektivet skulle den del av uppdraget i de ursprungliga direktiven som avser en översyn av grunderna för vård enligt LVU redovisas i ett delbetänkande senast den 10 april 2025.

Den 30 november 2023 förordnades hovrättspresident Anders Hagsgård som särskild utredare från och med samma dag. Den 19 december 2023 förordnades advokat Camilla Lind som sekreterare från och med den 8 januari 2024. Den 23 januari 2024 förordnades kammarrättsassessor Lina Hjorth Warlenius som sekreterare från och med den 11 mars 2024.

Som sakkunniga att biträda utredningen förordnades den 11 januari 2024 departementssekreterare Sofie Engström (Socialdepartementet), kansliråd Anna Lindtorp (Socialdepartementet) och rättssakkunnig Malin Simon Holm (Justitiedepartementet). Den 18 september 2025 entledigades Malin Simon Holm och i hennes ställe förordnades kansliråd Sofie Björklund (Justitiedepartementet) som sakkunnig i utredningen från och med samma dag.

Som experter att biträda utredningen förordnades den 11 januari 2024 utredare Pär Alexandersson (Socialstyrelsen), biträdande avdelningschef Martina Blombergsson (Barnombudsmannen), generalsekreterare Mia Edwall Insulander (Advokatsamfundet), chefsåklagare Marcus Ekman (Åklagarmyndigheten), rättschef Eleonore Källstrand Nord (Statens institutionsstyrelse) och professor Pernilla Leviner

(Stockholms universitet). Den 25 mars 2024 entledigades Martina Blombergsson och i hennes ställe förordnades juristen Helen Ronen (Barnombudsmannen) som expert i utredningen från och med samma dag. Den 18 september 2025 entledigades Helen Ronen och i hennes ställe förordnades utredare Matilda Eriksson (Barnombudsmannen) som expert i utredningen från och med samma dag. Samma dag förordnades som experter att biträda utredningen områdeschef Anna-Karin Svensson (Järva stadsdelsförvaltning) och lektor Peter Andersson (Stockholms universitet).

Anders Hagsgård svarar som utredare ensam för innehållet i betänkandet. Arbetet har bedrivits i nära samarbete med sakkunniga och experter. Betänkandet är därför skrivet i vi-form. Detta hindrar inte att det kan finnas skilda uppfattningar i vissa frågor.

Utredningen, som antagit namnet *Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU*, överlämnade i april 2025 delbetänkandet *Att omhänderta barn och unga* (SOU 2025:38). Härmed överlämnas slutbetänkandet *Rättssäker samhällsvård för barn och unga* (SOU 2026:8). I och med detta är arbetet slutfört.

Stockholm i januari 2026

Anders Hagsgård

Camilla Lind
Lina Hjorth Warlenius

Innehåll

Förkortningar **17**

Sammanfattning **19**

1 Författningsförslag **39**

1.1 Inledande om författningsförslagen 39

1.2 Förslag till lag om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar inför umgänge och upphörande av omhändertagande för vård 40

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga 41

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård 53

1.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 54

1.6 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400) 55

1.7 Förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen (2025:468) 58

2 Uppdraget, arbetet och dispositionen **61**

2.1 Uppdraget 61

2.2 Utredningsarbetet 62

2.2.1 Allmänt om arbetet 62

2.2.2 Genomförda kontakter och studiebesök 63

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

2.2.3 Särskilt om erfarenheter och synpunkter från barn och unga ... 66
2.3 Betänkandets disposition ... 67
2.4 Utgångspunkter ... 68
2.5 Övrigt ... 69
2.5.1 Relationen till pågående lagstiftningsarbete ... 69
2.5.2 Begrepp ... 70

3 Ökad sakkunskap i LVU-processen ... 71

3.1 Inledning ... 71
3.1.1 Uppdraget ... 71
3.1.2 Vad avses med sakkunskap och sakkunniga? ... 71
3.1.3 Utgångspunkter ... 72
3.2 Sakkunskap i LVU-processen enligt nuvarande regelverk ... 73
3.2.1 Socialnämnders tillgång till sakkunskap ... 73
3.2.2 Domstolens tillgång till sakkunskap ... 78
3.3 Tidigare förslag om sakkunniga i LVU-processen ... 80
3.3.1 LVU-utredningen (SOU 2000:77) ... 80
3.3.2 Utredningen om barn och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71) ... 81
3.4 Sakkunniga i andra domstolsprocesser ... 82
3.4.1 Inledning ... 82
3.4.2 Sakkunniga som biträder rätten ... 83
3.4.3 Särskilda ledamöter i rätten ... 85
3.5 Nordisk utblick ... 87
3.5.1 Inledning ... 87
3.5.2 Danmark ... 87
3.5.3 Norge ... 88
3.5.4 Finland ... 89
3.6 Synpunkter till utredningen om behovet av ökad sakkunskap i LVU-processen ... 90
3.6.1 Inledning ... 90

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

3.6.2 Synpunkter från yrkesverksamma inom socialtjänsten ... 91
3.6.3 Synpunkter från domare i förvaltningsdomstol ... 92
3.6.4 Synpunkter från advokater ... 92

3.7 Övervägande och förslag ... 93
3.7.1 Inledning ... 93
3.7.2 Det finns ett behov av mer sakkunskap i LVU-processen ... 94
3.7.3 Ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnder ... 96
3.7.4 Ökat inslag av sakkunskap i domstolen ... 104

4 Ska åklagare kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande? ... 119

4.1 Inledning ... 119
4.1.1 Uppdraget ... 119
4.1.2 Bakgrund ... 119
4.1.3 Disposition ... 120

4.2 Omedelbart omhändertagande – nuvarande förutsättningar och beslutsprocess ... 121
4.2.1 Förutsättningar för omedelbart omhändertagande ... 121
4.2.2 Beslut om omedelbart omhändertagande ... 123
4.2.3 Handläggning av omedelbart omhändertagande utanför kontorstid ... 124

4.3 Beslut om omedelbart omhändertagande i våra nordiska grannländer ... 128
4.3.1 Danmark ... 128
4.3.2 Finland ... 128
4.3.3 Norge ... 129

4.4 Brottsutredande myndigheters möjligheter att överlämna barn till socialtjänsten ... 130
4.4.1 Inledning ... 130
4.4.2 Kvarhållande av brottsmisstänkta barn hos polisen för överlämnande till socialtjänsten ... 130

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

4.4.3 Polisiära omhändertaganden av barn i allvarliga risksituationer för överlämnande till socialtjänsten ... 131
4.4.4 Särskilt om omedelbart omhändertagande vid häktning ... 132

4.5 Delning av information och samverkan mellan brottsutredande myndigheter och socialtjänsten ... 132
4.5.1 Inledning ... 132
4.5.2 Informationsflödet mellan brottsutredande myndigheter och socialtjänst om barn och unga som far illa ... 133
4.5.3 Myndighetssamverkan för barn och unga som begår eller riskerar att begå brott ... 135

4.6 Om åklagare ... 137
4.6.1 Åklagarmyndighetens uppdrag ... 137
4.6.2 Åklagares utbildning ... 138
4.6.3 Åklagarmyndighetens jourverksamhet ... 139

4.7 En sammanfattning av identifierade brister som berör beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU ... 140

4.8 Synpunkter till utredningen på möjligheten för åklagare att fatta beslut om omedelbart omhändertagande ... 140
4.8.1 Inledning ... 140
4.8.2 Socialsekreterare ... 141
4.8.3 Referensgrupp med barn- och ungdomsåklagare ... 141
4.8.4 Poliser ... 143
4.8.5 En sammanfattning av synpunkter på en ordning där åklagare har möjlighet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden ... 143

4.9 Överväganden och förslag ... 145
4.9.1 Inledande överväganden ... 145
4.9.2 Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande ... 145
4.9.3 Övriga förslag ... 153

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

5 Tidsfrister vid beslut om omedelbart omhändertagande och verkställighet av vård 155

5.1 Inledning 155

5.2 Tidsfristen för underställande av beslut om omedelbart omhändertagande 155
5.2.1 Uppdraget 155
5.2.2 Omedelbart omhändertagande 156
5.2.3 Tidsfristen för underställande av beslut om omedelbart omhändertagande 157
5.2.4 Enskildas rätt att underrättas om beslut 159
5.2.5 Synpunkter till utredningen 160
5.2.6 Överväganden och förslag 161

5.3 Tidsfristen för verkställighet av beslut om omhändertagande för vård 167
5.3.1 Uppdraget 167
5.3.2 Tidsfristen för att verkställa rättens beslut om vård enligt 2 eller 3 § LVU 168
5.3.3 Verkställighet när barnet eller den unge befinner sig i ett annat land 168
5.3.4 Leder tidsfristen för verkställighet till att beslut hinner förfalla när barn eller unga befinner sig utomlands? 172
5.3.5 Nordisk utblick 173
5.3.6 Överväganden och förslag 175

6 Förutsättningarna för att ett omhändertagande för vård ska upphöra 181

6.1 Inledning 181
6.1.1 Uppdraget 181
6.1.2 Utgångspunkter 182
6.1.3 Disposition 182

6.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra 183
6.2.1 Inledning 183
6.2.2 Förutsättningarna för ett omhändertagandes upphörande enligt nu gällande regelverk 185

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

6.2.3 Närmare om kravet på varaktig och genomgripande förändring vid vård enligt 2 § LVU 190
6.2.4 Närmare om förutsättningarna för upphörande av omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU 194
6.2.5 Vilken betydelse får våra förslag om grunderna för omhändertagande för vård för prövningen av omhändertagandets upphörande? 197
6.2.6 Nordisk utblick 199
6.2.7 Bestämmelser om upphörande av tvångsvård i annan lagstiftning 202
6.2.8 Hur länge pågår vård enligt LVU? 204
6.2.9 Forskning av betydelse för vårdens upphörande 206
6.2.10 Synpunkter till utredningen 207
6.2.11 Sammanfattning av brister i förutsättningarna för vårdens upphörande 208

6.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra 209
6.3.1 Inledning 209
6.3.2 Hur ges information till vårdnadshavare i samband med ett omhändertagande för vård i dag? 210
6.3.3 Vårdnadshavares upplevelser av tillgången till information vid omhändertaganden 215
6.3.4 Föräldrastöd 218
6.3.5 Synpunkter till utredningen 223
6.3.6 Nordisk utblick 223
6.3.7 Sammanfattning av brister i hur information lämnas till vårdnadshavare 226

6.4 Överväganden och förslag 227
6.4.1 Inledande överväganden 227
6.4.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra 227

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

6.4.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra 243
6.4.4 Bättre tillgång till statistik..... 251

7 Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och upphörande av ett omhändertagande 255

7.1 Inledning..... 255
7.1.1 Uppdraget..... 255
7.1.2 Utgångspunkter..... 255

7.2 Förutsättningar för säkra bedömningar i LVU vid umgänge och vårdens upphörande..... 256
7.2.1 Inledning..... 256
7.2.2 Umgänge och vårdens upphörande – nu gällande regelverk..... 257
7.2.3 Umgänge och barnets bästa..... 260
7.2.4 Underlag och verktyg för bedömningar om umgänge och vårdens upphörande..... 266
7.2.5 Nordisk utblick..... 272
7.2.6 Synpunkter till utredningen..... 275
7.2.7 Överväganden och förslag..... 277

7.3 Vilka ska kunna överklaga beslut om umgängesbegränsning?..... 290
7.3.1 Inledning..... 290
7.3.2 Rätten till umgänge..... 292
7.3.3 Begränsning av umgänge..... 295
7.3.4 Överklagande av beslut om umgängesbegränsning..... 303
7.3.5 Sammanfattning..... 307
7.3.6 Europakonventionen och rätten till domstolsprövning..... 311
7.3.7 Nordisk utblick..... 312
7.3.8 Synpunkter från barn och unga..... 312
7.3.9 Överväganden och förslag..... 313

7.4 Obligatoriska drogtester..... 325
7.4.1 Inledning..... 325
7.4.2 Grundläggande rättigheter..... 328

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.4.3 Nuvarande bestämmelser om provtagning inför umgänge och vårdens upphörande i LVU ... 333
7.4.4 Drogtester och provtagningar i annan lagstiftning ... 334
7.4.5 Synpunkter till utredningen om behov av obligatoriska drogtester ... 337
7.4.6 Finns det ändamålsenliga provtagningsmetoder inför umgänge? ... 340
7.4.7 Överväganden och förslag ... 341

7.5 Socialnämndens skyldighet att noga förbereda barns återförening med vårdnadshavare ... 354
7.5.1 Inledning ... 354
7.5.2 Nuvarande regelverk ... 355
7.5.3 Finns det ett behov av att stärka och konkretisera en socialnämnds ansvar att förbereda barns återförening med vårdnadshavare? ... 356
7.5.4 Överväganden och bedömning ... 358

8 Uppföljning av ett barns situation ... 361

8.1 Inledning ... 361
8.1.1 Disposition ... 362

8.2 Uppföljning efter att ett omhändertagande för vård har upphört ... 362
8.2.1 Uppdraget ... 362
8.2.2 Bakgrund ... 363
8.2.3 Gällande regelverk ... 364
8.2.4 Erfarenheter av och synpunkter till utredningen om uppföljning efter avslutad vård enligt LVU ... 367

8.3 Uppföljning enligt socialtjänstlagen ... 368
8.3.1 Uppdraget ... 368
8.3.2 Bakgrund ... 369
8.3.3 Nuvarande reglering och tillämpning ... 370
8.3.4 Tidsgräns för uppföljning efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen ... 373

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

8.3.5 Obligatorisk uppföljning efter avslutad placering ... 374
8.3.6 Uppföljning efter omfattande insatser i hemmet ... 375

8.4 Uppgiftsskyldighet inom ramen för uppföljningen ... 379
8.4.1 Inledning ... 379
8.4.2 Socialnämndens möjlighet att hämta in uppgifter enligt nu gällande regelverk ... 379

8.5 Ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning ... 382
8.5.1 Uppdraget ... 382
8.5.2 Bakgrund ... 382
8.5.3 Nuvarande reglering och tillämpning ... 384

8.6 Överväganden och förslag ... 386
8.6.1 Inledande överväganden ... 386
8.6.2 Uppföljningstiden efter att ett omhändertagande för vård har upphört förlängs till ett år ... 387
8.6.3 Uppföljningsskyldigheten ska inte gälla när ett omhändertagande upphört i samband med en vårdnadsöverflyttning ... 390
8.6.4 Uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagen ... 392
8.6.5 Det ska inte införas någon uppgiftsskyldighet under en uppföljning ... 397
8.6.6 Ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning av ett barns situation ... 399

9 Återstående frågor ... 403

9.1 Inledning ... 403

9.2 Ökat skydd för syskon ... 403
9.2.1 Inledning ... 403
9.2.2 Socialnämndens åtgärder vid orosanmälningar ... 404
9.2.3 Danmarks regelverk för att fånga upp syskon till barn som far illa ... 406
9.2.4 Överväganden och förslag ... 407

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

9.3 Placering på särskilda ungdomshem 412
9.3.1 Inledning 412
9.3.2 Överväganden och bedömning 413

10 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser 417

10.1 Ikraftträdande 417

10.2 Övergångsbestämmelser 419

11 Konsekvenser av förslagen 421

11.1 Inledning 421

11.2 Konsekvenser för barn och unga 422

11.3 Konsekvenser för jämlikhet och jämställdhet mellan könen 422

11.4 Ekonomiska konsekvenser 423
11.4.1 Ökad sakkunskap i LVU-processen 423
11.4.2 En begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta beslut om omedelbart omhändertagande 425
11.4.3 Tidsfristen för verkställighet beslut om omhändertagande för vård 426
11.4.4 Förutsättningar för vårdens upphörande 427
11.4.5 Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och vårdens upphörande 430
11.4.6 Uppföljning 432
11.4.7 Sammanfattning 433

11.5 Samhällsekonomiska konsekvenser 433

11.6 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen 434

11.7 Övriga konsekvenser 435

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

12 Författningskommentar 437

12.1 Allmänt om förslagen till lagändringar 437

12.2 Förslaget till lag om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar inför umgänge och upphörande av omhändertagande för vård 437

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga 439

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård 455

12.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslag (2009:400) 456

12.6 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400) 457

Referenser 463

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:160 473

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2024:114 491

Förkortningar

A.a.	Anfört arbete, dvs. tidigare nämnd källa i noterna
Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
BBIC	Barns behov i centrum, ett verksamhetssystem som socialtjänsten använder i utredning av barns sociala situation
Brå	Brottsförebyggande rådet
BUP	Barn- och ungdomspsykiatrin
Dir.	Direktiv
Dnr	Diarienummer
Ds	Departementsserien
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HVB	Hem för vård eller boende
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JO	Riksdagens ombudsmän

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

LPT	Lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LRV	Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård
LVM	Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
LUL	Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
MFOF	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SBU	Statens beredning för medicinsk och social utvärdering
SiS	Statens institutionsstyrelse
SKR	Sveriges kommuner och regioner
SOSFS	Socialstyrelsens föreskrifter
SOU	Statens offentliga utredningar

Sammanfattning

Inledning

Uppdraget

Utredningens uppdrag enligt det ursprungliga direktivet (bilaga 1) har varit att föreslå åtgärder i syfte att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I tilläggsdirektivet (bilaga 2) utvidgades uppdraget till att även avse vissa frågor som rör placeringar med stöd av socialtjänstlagen (2025:400).

I april 2025 överlämnade utredningen ett delbetänkande (SOU 2025:38) med en översyn av grunderna för vård enligt LVU. Utredningen redovisar i detta slutbetänkande arbetet med övriga uppdrag i utredningens ursprungliga direktiv samt uppdragen i tilläggsdirektiven. Till dessa uppdrag hör bland annat att lämna förslag för att stärka skyddet och rättssäkerheten i samband med umgängessituationer och vårdens upphörande, att se över förbättringar av möjligheterna att besluta om och verkställa omhändertaganden samt att se över behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål enligt LVU.

Utgångspunkter

Utredningens ambition har varit att principen om barnets bästa och kravet på proportionalitet ska få ett tydligare genomslag och att lagstiftningen ska leva upp till grundläggande rättssäkerhetskrav vad gäller likabehandling, förutsebarhet och ändamålsenlighet. En central utgångspunkt i utredningens arbete har varit att LVU är en skyddslagstiftning för barn och unga. Intresset av samhällsskydd kan och ska inte beaktas vid beslut och åtgärder med stöd av lagen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Ökad sakkunskap i LVU-processen

Inledning

Som ett led i uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det har utredningen haft i uppdrag att se över behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU. Utredningens uppfattning är att socialtjänsten besitter den huvudsakliga sakkunskap som krävs i ärenden och mål enligt LVU men att det finns ett behov av att tillföra kompletterande sakkunskap från andra professioner i större utsträckning än vad som sker i dag. För att kunna göra välgrundade bedömningar av exempelvis risken för skada, behovet av vård och vad som är till barnets eller den unges bästa kan det vara nödvändigt med uppgifter från aktörer med viss specifik expertkunskap som har personlig kännedom om barnet eller den unge, exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin. Det kan också vara nödvändigt med yttranden från sakkunniga som uttalar sig generellt om ett visst förhållande som förutsätter särskild sakkunskap.

Ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnden

Sakkunskap bör tillföras ärenden i ett så tidigt skede som möjligt. Det innebär att en socialnämnd behöver ha god tillgång till såväl sakkunniga med generell sakkunskap som uppgifter från externa aktörer som har kunskap om det enskilda barnet, såsom exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin.

Utredningens förslag innebär att det förtydligas att en ansökan om att omhänderta ett barn eller ung person för vård enligt LVU ska innehålla intyg från läkare och andra motsvarande handlingar om detta behövs för att bedöma barnets eller den unges behov av vård. En socialnämnds möjligheter att i tid få in uppgifter inför en ansökan till förvaltningsrätten förstärks. När en socialnämnd har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU ska de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att bistå socialnämnden med de uppgifter som behövs för utredningen göra detta inom den tid socialnämnden anvisar. Det förtydligas också att en socialnämnd, när den tar in muntliga uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning, ska kontrollera med uppgiftslämnaren att uppgifterna som har antecknats av nämnden uppfattats korrekt.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vid behov av sakkunniga med viss generell sakkunskap har socialnämnderna möjlighet att, på egen bekostnad, nyttja de sakkunniga som föreslås förordnas av Socialstyrelsen. En sakkunnig ska komplettera och inte ersätta socialtjänstens kompetens. Den sakkunnigas roll i en socialnämnds arbete bör vara att ha en rådgivande funktion och utifrån sin särskilda expertkompetens bidra med kunskap och erfarenhet om det som socialnämnden behöver stöd i och önskar ha belyst.

Ökat inslag av sakkunskap i domstolen

Sakkunniga kan fylla en viktig funktion i domstolsprocessen och bidra till att det fattas väl underbyggda beslut som är till barnets eller den unges bästa. Detta särskilt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär. Utredningens förslag innebär att förvaltningsrätter och kammarrätter, om det behövs, ska höra en sakkunnig vid en muntlig förhandling eller hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig. Det innebär att domstolen avgör när det finns behov av sakkunniga. Domstolen avgör också om den sakkunniga ska lämna in ett skriftligt utlåtande inför den muntliga förhandlingen eller höras vid den muntliga förhandlingen eller både och. En sakkunnig ska anses behövas i mål där omständigheterna är av sådan karaktär att detta kan främja en välgrundad bedömning med utgångspunkt i barnets och den unges bästa.

LVU-målens stora variation och bredd kräver en bred krets av sakkunniga och att det noga övervägs i varje enskilt mål vilken typ av sakkunskap som behövs. De sakkunnigas roll bör vara att utifrån omständigheterna i det enskilda ärendet belysa frågor som kräver viss expertkunskap. Det kan röra sig exempelvis om att utifrån viss specialistkompetens tolka medicinska uppgifter, bedöma riskerna för ett barn i en specifik uppväxtmiljö eller uttala sig kring ett visst psykiatriskt tillstånd. En sakkunnig som biträder rätten ska komplettera och inte ersätta socialtjänstens sakkunskap eller domstolens granskning.

Även om behovet av sakkunniga särskilt gör sig särskilt gällande i mål som rör omhändertagande för vård och vårdens upphörande kan behov av en sakkunnig även finnas i andra mål enligt LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Socialstyrelsen ska förordna sakkunniga

Socialstyrelsen får i uppdrag att förordna sakkunniga som kan bistå i LVU-processen. Bland de sakkunniga som förordnas ska det finnas specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen.

Socialstyrelsen får också i uppdrag att undersöka behovet av en introduktionsutbildning om LVU för de sakkunniga som förordnas samt att på lämpligt sätt informera domstolar och socialnämnder om vilka sakkunniga som förordnats.

En begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta interimistiska beslut om omedelbart omhändertagande

Inledning

Som ett led i uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det har utredningen haft i uppdrag att analysera och ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga. I direktiven anges som bakgrund till uppdraget att det inte är ovanligt att brottsutredande myndigheter har kunskap om eller får kännedom om situationer som innebär att barn eller unga bör omhändertas akut enligt LVU.

Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU

I huvudsak finns det ett väl fungerande regelverk och en organisation som möjliggör att ett barn eller en ung person kan omhändertas omedelbart enligt LVU när det finns ett behov av detta. Lagstiftningen ger goda förutsättningar för att information som brottsbekämpande myndigheter får om barn och unga som riskerar att fara illa, snabbt och effektivt kan förmedlas till en socialnämnd för ett beslut om ett eventuellt omedelbart omhändertagande. Det finns inga brister i dagens ordning som skulle avhjälpas av att ge åklagare

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en befogenhet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden. Tvärtom ser utredningen att det finns en risk för att en sådan ordning leder till att barn och unga omhändertas på felaktiga grunder och att tilliten till socialtjänsten och lagstiftningen skadas. Det riskerar också att ge upphov till otydlighet och förvirring om flera aktörer inom olika myndigheter har befogenhet att fatta samma typ av beslut. En ordning där åklagare ges befogenhet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden förväntas därtill innebära betydande kostnader. Utredningen avråder av dessa skäl bestämt från att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

Åklagare får en begränsad och subsidiär befogenhet att fatta interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande

Utredningen har, oavsett ställningstagande i frågan, varit ålagd att lämna förslag på en ordning där åklagare i vissa fall ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande. Utredningens förslag innebär en begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande.

Åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande när det trots ansträngningar inte går att nå behörig beslutsfattare. Därtill krävs att situationen är sådan att barnet eller den unge, utan ett beslut om omedelbart omhändertagande, *uppenbarligen kommer lida allvarlig skada*. Så kan vara fallet om ett litet barn annars skulle stå helt utan omsorg, exempelvis för att båda föräldrarna frihetsberövats, är allvarligt skadade eller på annat sätt är otillgängliga för att utföra vården av barnet.

När en åklagare har fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande ska beslutet utan dröjsmål överlämnas till socialnämnden. Socialnämnden ska då ta ställning till om det föreligger grund för ett omedelbart omhändertagande eller om detta genast ska upphöra. Åklagarens beslut upphör att gälla i samband med något av dessa beslut. Som senast upphör åklagarens beslut att gälla efter 24 timmar från det att beslutet fattades.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Tidsfrister vid beslut om omedelbart omhändertagande och verkställighet av omhändertagande för vård

Inledning

Som ett led i uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det har utredningen sett över vissa frågor som rör tidsfrister vid beslut om omedelbart omhändertagande och verkställighet av omhändertagande för vård. Syftet är att skapa bättre möjligheter att besluta om och verkställa omhändertaganden.

Det ska finnas en möjlighet att avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbart omhändertagande och även att informera parterna om beslutet

Ett beslut om ett omedelbart omhändertagande ska underställas en förvaltningsrätt snarast men senast inom en vecka. Vid oro för att barn och unga kan komma att avvika eller hållas undan av vårdnadshavare förekommer det att en socialnämnd har ett behov av att avvakta med att informera om att de har fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande. Utredningens förslag innebär att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten utan onödigt dröjsmål men senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Det innebär att huvudregeln är att beslutet ska underställas rätten så snart som möjligt. I vissa situationer ska emellertid ett dröjsmål inte anses onödigt. Detta bland annat om det är sannolikt att beslutet annars inte kan verkställas eftersom barnet eller den unge befaras hålla sig undan eller hållas undan. I de undantagssituationer där det finns en möjlighet att avvakta med att underställa ett beslut till förvaltningsrätten ska det också vara möjligt att avvakta med att underrätta parterna om beslutet.

Tidsfristen för när ett beslut om vård förfaller förlängs om vården inte har påbörjats på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan

Det förekommer att rättens beslut om vård enligt LVU hinner förfalla när barn och unga håller sig undan eller hålls undan av vårdnadshavare. Om ett barn eller en ung person befinner sig i ett annat land

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

uppstår särskilda praktiska och administrativa svårigheter. Även när barn och unga håller sig undan eller hålls undan i Sverige förekommer det att beslut om vård hinner förfalla innan barnet eller den unge har återfunnits.

Utredningens förslag innebär att huvudregeln är densamma som enligt dagens regelverk, det vill säga att rättens beslut om omhändertagande för vård upphör att gälla om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft. Det är angeläget från rättssäkerhetssynpunkt att en socialnämnd ser till att vården inleds så snart som möjligt. Ett beslut om att omhänderta ett barn eller en ung person ska exempelvis inte kunna användas som påtryckningsmedel eller avvaktas av besparingsskäl. Det är samtidigt angeläget att barn och unga som har behov av skydd och vård får detta. Tidsfristen för när ett beslut om vård förfaller föreslås därför förlängs i vissa situationer. Om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft.

Förutsättningar för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Inledning

Med syftet att stärka skyddet och rättssäkerheten i LVU har utredningen sett över ett antal frågor som rör behovet av att förtydliga vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra. Utgångspunkten är att såväl grunden för ett omhändertagande enligt LVU som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra måste vara begripliga och förutsebara för alla inblandade.

Förutsättningarna för att ett omhändertagande ska upphöra anpassas till grunderna för omhändertagandet

Utredningens bedömning är att förutsättningarna för vårdens upphörande, såsom de nu är formulerade, inte är tillräckligt tydliga och att detta leder till oklarheter i fråga om vad som krävs för att vård enligt LVU ska upphöra. Utredningen ser ett behov av att föreslå

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en mer övergripande ändring i struktur och terminologi som korrelerar bättre med de förslag som utredningen har lämnat om förutsättningarna för vård i delbetänkandet (SOU 2025:38).

Utredningens förslag innebär att när någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfylld, ska en socialnämnd besluta att ett omhändertagande ska upphöra. Prövningen ska göras i tre led. Prövningens första led ska avse det skadliga hemförhållandet eller egna beteendet som föranleder vården. För att ett omhändertagande för vård enligt 2 § LVU ska upphöra redan av den anledningen krävs liksom nu att det har skett en varaktig och genomgripande förändring. Prövningens andra led avser frågan om vården alltjämt är nödvändig och till barnets eller den unges bästa, samt för unga personer om den är lämpligare än annan vård. Prövningens tredje led avser frågan om vården kan ges med samtycke.

Utredningens förslag innebär att ett omhändertagande ska upphöra om vården inte är till barnets eller den unges bästa, även om grundproblematiken inte är löst. Beträffande vård med stöd av 3 § LVU ska vid prövningen både av om vården är nödvändig och om den är för barnets eller den unges bästa, särskilt beaktas hur länge vården har pågått och vilka resultat vården har gett.

Innebörden av varaktig och genomgripande förändring utvecklas inte i lagstiftningen

Ett beslut att omhänderta ett barn kan ha sin grund i vitt skilda omständigheter varför lagstiftningen måste ha en viss flexibilitet och förmåga att täcka många olika situationer. Utredningen bedömer inte att det är ändamålsenligt att förtydliga uttrycket varaktig och genomgripande förändring eftersom detta måste avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

För att konstatera att det inte längre finns en påtaglig risk för skada ska det beteende som föranleder ett omhändertagande enligt 3 § LVU ha upphört och situationen vara stabil

Utredningen bedömer att det finns ett behov av att reglera i vilken utsträckning ett beteende som ligger till grund för ett beslut om omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska ha förändrats för att det

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

inte längre ska anses utgöra en påtaglig risk för skada. Utredningen anser att det inte är lämpligt med ett lika högt ställt krav som vid omhändertaganden enligt 2 § LVU utan att det bör uttryckas som att ett beteende ska ha upphört och situationen vara stabil. Att situationen är stabil kan visa sig på olika sätt beroende på vilket skadligt beteende som ligger till grund för vården. I vissa fall är tidsaspekten en viktig faktor men i andra fall kan bedömningen behöva göras utifrån andra parametrar, såsom barnets eller den unges inställning till det tidigare beteendet eller att barnet eller den unge har genomgått behandling som bedömts ha gett goda resultat.

Ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrättens prövning var sjätte månad

En rättslig prövning av om det fortfarande finns förutsättningar för ett omhändertagande för vård enligt LVU kräver att någon som är part i ett ärende överklagar en socialnämnds beslut. I praktiken innebär det att en socialnämnd, efter det initiala domstolsbeslutet, kan ha bestämmanderätt över ett barn under mycket lång tid utan ytterligare rättslig kontroll. Det är särskilt problematiskt vid vård med stöd av 3 § LVU eftersom det kan innebära ett frihetsberövande. Utredningen bedömer att det av rättssäkerhetsskäl och med hänsyn till barnets och den unges bästa bör införas en obligatorisk domstolsprövning av det omprövningsbeslut av ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU som görs var sjätte månad.

Det förtydligas att den omprövning som en socialnämnd ska göra enligt 13 § andra stycket LVU är ett ärende om upphörande av vård och att det därmed finns en rätt till offentligt biträde

Utredningen föreslår att 13 § andra stycket LVU kompletteras med en hänvisning till 21 § LVU. Detta tydliggör att den omprövning av ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU som görs var sjätte månad är ett ärende om vårdens upphörande och att det därmed ska förordnas ett offentligt biträde enligt 39 § LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En vårdplan ska även innehålla vad som behövs för att ett omhändertagande ska upphöra

Utredningen föreslår att socialtjänstförordningen ska kompletteras med ett krav på att en vårdplan som gäller ett barn också ska beskriva vilka förändringar som behövs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd en socialnämnd kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt. Detta skulle bidra till ökad förutsebarhet och rättssäkerhet för både barn och vårdnadshavare.

Socialnämnden ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavaren när ett barn vårdas utanför det egna hemmet

Utredningen gör bedömningen att tydlig information till en vårdnadshavare många gånger är beroende av att vårdnadshavaren har någon att vända sig till som kan svara på frågor och hjälpa vårdnadshavaren att förstå innehållet i handlingar och beslut. Inte sällan behöver vårdnadshavaren även stöd och hjälp på andra sätt för att faktiskt kunna tillgodogöra sig informationen. Utredningens bedömning är att socialtjänsten måste ha ett tydligare ansvar för att ha kontakt med vårdnadshavaren och möjliggöra råd, stöd och annan hjälp som vårdnadshavaren behöver. Grundläggande är att vårdnadshavaren ska veta vem denne ska vända sig till och att den personen i sin tur har känner ett ansvar för kontakten. Utredningen föreslår därför att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med en vårdnadshavare när ett barn är placerat utanför hemmet.

Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och vårdens upphörande

Förutsättningar för säkra bedömningar i LVU vid umgänge och vårdens upphörande

Inledning

En grundläggande förutsättning för att kunna göra säkra bedömningar i fråga om umgänge och vårdens upphörande är att regelverket är tydligt och underlättar likvärdiga bedömningar där principen om barnets

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

bästa får genomslag. En ytterligare förutsättning för säkra bedömningar i fråga om umgänge och vårdens upphörande är att barn har en reell möjlighet att komma till tals och utkräva sina rättigheter.

En tydligare bestämmelse om umgänge med barnets bästa som utgångspunkt

Det förekommer att barn inte i tillräcklig utsträckning får sina behov och sin rätt till relationer med föräldrar, syskon och andra närstående tillgodosedda men också att föräldrars rätt till umgänge tillåts gå ut över barnets trygghet och säkerhet. Frågan om barnets bästa och barnets inställning redovisas sällan i beslut och domar som rör umgängesbegränsning och det är otydligt hur förutsättningarna för en umgängesbegränsning ska förstås.

Utredningens förslag innebär att 14 § LVU som reglerar barns och ungas rätt till umgänge och förutsättningarna för en begränsning av denna rätt, utformas på ett sätt som bidrar till ökad likabehandling och ett tydligare genomslag för principen om barnets bästa. Det betonas att en socialnämnd har ett ansvar att tillgodose barns och ungas rätt till umgänge med föräldrar, syskon och andra närstående. Ett beslut om att begränsa eller på annat sätt reglera hur ett umgänge ska utövas ska inte längre förutsätta att detta är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården utan förutsätter i stället att det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa.

Förbättrade möjligheter för socialnämnder att hämta in uppgifter

En socialnämnd har ett behov av att under tiden för ett omhändertagande enligt LVU kunna hämta in uppgifter från externa aktörer, exempelvis hälso- och sjukvården, även när det inte pågår en utredning. Detta för att få ett bättre underlag för bedömningar bland annat när det gäller umgänge och vårdens upphörande. Utredningens förslag innebär att de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att anmäla oro för ett barn också är skyldiga att lämna en socialnämnd de uppgifter som behövs för att genomföra och följa vården för barn och unga som omhändertagits med stöd av LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Syskon och andra närstående till ett barn ska ha rätt att överklaga ett beslut om umgängesbegränsning

Ur rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att det i en lagstiftning om tvångsvård framgår av lagtexten av vilka skäl som ingripande beslut kan fattas och vilka beslut som kan överklagas. Avsaknaden av en tydlig reglering av förutsättningarna att begränsa barns umgänge med syskon och andra närstående, liksom avsaknaden av möjligheten att få en rättslig prövning av ett sådant beslut, är en brist i detta hänseende.

Utredningens förslag innebär att det anges i LVU vilka förutsättningarna är för att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående som inte är vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt. Förutsättningarna för begränsning av umgänge med exempelvis syskon bör vara desamma som förutsättningarna att begränsa umgänge med vårdnadshavare, det vill säga att det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Ett beslut att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående ska vidare vara möjligt att överklaga till allmän förvaltningsdomstol.

Obligatoriska drogtester

Inledning

Utredningen har haft i uppdrag att analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande och oavsett ställningstagande lämna förslag på en sådan reglering.

Det saknas tillräckliga skäl att göra drogtester till ett obligatoriskt utredningsmedel

Utredningens bedömning är att nu gällande lagstiftning ger en socialnämnd goda förutsättningar att besluta om att uppmana en vårdnadshavare eller en förälder att lämna ett drogtest i de fall det finns anledning till det. Det är för tidigt att göra en fullständig utvärdering av om lagen, som trädde i kraft 2022, tillämpas på avsett sätt. Det står dock redan nu klart att det finns vissa praktiska hinder som gör att möjligheten inte används på det sätt och i den utsträckning som är befogat. Detta skulle dock inte lösas av att göra drogtester till ett

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

obligatoriskt utredningsmedel. En ordning med obligatoriska drogtester riskerar också att ge ett testresultat för stor betydelse vid bedömningen av ett barns säkerhet och trygghet inför umgänge och vårdens upphörande.

Utredningens bedömning är vidare att en lagreglering som innebär att drogtester ska vara ett obligatoriskt utredningsmedel, i den bemärkelsen att det inte ska göras någon behovs- eller proportionalitetsbedömning, är oförenlig med Europakonventionen, regeringsformen och grundläggande rättsprinciper.

En socialnämnd ska vara skyldig att fatta beslut om drogtest om det finns anledning till det

Utredningen har, oavsett ställningstagande, varit ålagd att lämna förslag på obligatoriska drogtester. Det förslag utredningen lämnar innebär att en socialnämnd fortfarande har en generell skyldighet att kontrollera om en förälder eller en vårdnadshavare är eller har varit påverkad när det finns anledning till det, men att det ska framgå att detta också innefattar en skyldighet att besluta om drogtest om mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga. Det ska alltjämt göras en behovs- och proportionalitetsbedömning.

En vårdnadshavare eller förälder ska vara skyldig att lämna drogtest när en socialnämnd beslutat om det. Syftet är att inskärpa vikten av att denne medverkar till provtagning för att en socialnämnd ska ha ett tillfredsställande underlag vid bedömningen av ett barns trygghet och säkerhet inför umgänge och vårdens upphörande. En sådan skyldighet kan dock inte genomdrivas med tvång eller leda till någon form av bestraffning om ett drogtest inte lämnas. En socialnämnds beslut om att en vårdnadshavare eller förälder ska lämna drogtest ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Klargörande angående vem som ska administrera och bekosta drogtester

Att det inte i större utsträckning fattas beslut om drogtester av föräldrar och vårdnadshavare inför umgänge och vid bedömning av om ett omhändertagande ska upphöra beror främst på otydligheter kring vem som ska administrera och bekosta drogtesterna. Denna oklarhet

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

medför också att det förekommer att den förälder eller vårdnadshavare som uppmanas ta ett test får betala för detta själv och även ges ansvaret för att hitta någon som kan genomföra testet. Konsekvensen av detta kan bli att umgängestillfällen ställs in utan att hänsyn tas till barnets bästa.

Utredningens förslag innebär att en socialnämnd får ett uttryckligt ansvar att anvisa en förälder eller en vårdnadshavare till det provtagningsställe som ska genomföra ett drogtest. För att möjliggöra tillförlitliga tester i alla kommuner får regionen en skyldighet att erbjuda provtagning på en socialnämnds initiativ. Kostnaden tillfaller den kommun som beställt drogtestet.

Uppföljning av ett barns situation

Inledning

Utredningen har sett över ett antal frågor som gäller uppföljning av ett barns situation efter avslutad vård enligt LVU, efter utredning utan insats och efter placering enligt socialtjänstlagen.

Uppföljningstiden efter avslutad LVU-vård förlängs till ett år

Utredningens uppdrag har varit att bedöma om tiden för den uppföljning som en socialnämnd ska göra när vård enligt LVU upphör ska förlängas och oavsett ställningstagande lämna förslag på en uppföljningstid på minst ett år. Utredningen menar att den nuvarande tidsgränsen förefaller lämplig med beaktande av vad som krävs för att vården ska upphöra enligt nu gällande lagstiftning. De förslag som utredningen lämnar om ändringar i förutsättningarna för att ett omhändertagande ska upphöra kan dock motivera en längre uppföljningstid. Utredningen bedömer att ett år är en rimlig tid och att det bör formuleras som en maximitid.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Undantag från uppföljningsskyldighet vid vårdnadsöverflytt

Ibland upphör vård enligt LVU i samband med att vårdnaden om ett barn flyttas över till det familjehem där barnet varit stadigvarande bosatt. När en vårdnadsöverflytt har skett har det gjorts en omsorgsfull bedömning om det är för barnets bästa. En uppföljningsskyldighet i dessa situationer kan alltså inte motiveras med att det i regel finns anledning att bedöma ett barns situation utifrån att barnet tidigare farit illa i den miljö som barnet är i. En uppföljningsskyldighet kan inte heller motiveras med att ett upphörande av omhändertagandet medför en ny situation för barnet som en socialnämnd kan behöva följa.

Utredningen förslår därför att det införs ett undantag från uppföljningsskyldigheten i de fall där vårdnaden om barnet har flyttats över till ett familjehem enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Förutsättningarna för uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagen förtydligas

Utredningen föreslår att det förtydligas att en förutsättning för uppföljning utan samtycke är att insatser erbjudits och avvisats respektive att en placering har avslutats oplanerat.

Tidsgränsen för uppföljning efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen bör lämnas oförändrad

Med hänsyn till att en förutsättning för uppföljning enligt socialtjänstlagen är att det behov av insats till skydd och stöd som ett barn bedöms ha bara kan ges på frivillig väg, det vill säga utan att förhållandena är sådana som avses i LVU, anser utredningen att det inte är proportionerligt att låta en uppföljning pågå i längre tid än sex månader. Andra myndigheters anmälningsskyldighet och en socialnämnds möjlighet att inleda en utredning innebär att det finns mekanismer för att fånga upp barns behov av skydd och stöd. I de fall sex månader har gått utan att en socialnämnd kunnat motivera till insatser på frivillig väg men förhållandena inte är sådana som avses i LVU får enskildas inställning respekteras.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppföljning ska kunna beslutas i fler fall

Utredningen bedömer att dagens begränsning av möjligheten till uppföljning som innebär att en uppföljning kan göras endast *efter utredning utan beslut om insats* och *efter att placering har upphört*, är obefogad och att det borde finnas en möjlighet till uppföljning även efter omfattande insatser i hemmet. Utredningen föreslår därför att uppföljning ska kunna beslutas när andra *omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn* har upphört oplanerat Det finns ingen definition av vad som kan anses vara omfattande insatser. Med omfattande insatser i socialtjänstens öppenvård avser utredningen strukturerade, varaktiga och resurskrävande stöd- eller behandlingsinsatser som ges med hög intensitet och frekvens, och som innebär ett betydande professionellt engagemang över tid för att möta komplex problematik hos barn, unga eller deras föräldrar. Utredningen ger exempel på vissa manualbaserade insatser som normalt får anses vara omfattande.

En socialnämnd ska överväga att fatta beslut om uppföljning av ett barns situation

Utredningen bedömer att det inte bör införas en skyldighet för en socialnämnd att besluta om uppföljning utan samtycke enligt socialtjänstlagen. För att säkerställa att möjligheten till uppföljning används när det behövs bör det emellertid finnas en skyldighet för socialnämnden att överväga detta när en utredning som gäller ett barns behov av skydd och stöd har avslutats utan beslut om insats trots att detta har erbjudits och när placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende, eller andra omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn har upphört oplanerat.

Det ska inte införas någon uppgiftsskyldighet under en uppföljning

En uppgiftsskyldighet för andra myndigheter under tiden för uppföljning skulle innebära ett betydligt större ingrepp i den enskildes integritet jämfört med de åtgärder som en socialnämnd kan vidta enligt nu gällande bestämmelser. En sådan förändring bör bara göras

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

om det är proportionerligt och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga.

Utredningen anser att det är viktigt att en klar gränsdragning upprätthålls mellan en utredning och en uppföljning. En uppgiftsskyldighet riskerar att sudda ut denna gräns. Utredningen har visserligen förståelse för att det i det dagliga arbetet skulle kunna vara praktiskt med en uppgiftsskyldighet under en uppföljning men ser inte att det är nödvändigt med hänsyn till uppföljningens syfte.

Ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning regleras

Det finns en utbredd osäkerhet bland yrkesverksamma när det gäller vilken kommun som ansvarar för uppföljningen när ett barn byter bosättningskommun. Det finns därför ett behov av ett förtydligande i lagstiftningen. Utredningens bedömning är att huvudregeln bör vara att den ursprungliga kommunen ska vara behörig att fatta beslut om och genomföra en uppföljning när det behövs. Samma princip bör gälla i samtliga fall där uppföljning kan bli aktuell, alltså både enligt socialtjänstlagen och LVU. Den nya bosättningskommunen bör vara skyldig att på begäran bistå med det som kan behövas för att uppföljningen ska fylla sitt syfte. Reglerna om överflyttning av ett ärende ska gälla även i dessa fall. En överflyttning av en uppföljning kan ske om det med hänsyn till den enskildes önskemål eller omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt. Utredningen bedömer att det i de flesta fall inte borde vara påkallat att inleda en ny utredning under uppföljningstiden avseende det vårdbehov som redan har konstaterats genom den föregående utredningen eller som den avbrutna placeringen eller insatsen var avsedd för. Skulle det under uppföljningstiden emellertid framkomma information som bör föranleda att en utredning inleds får den uppföljande kommunen ta kontakt med den nya bosättningskommunen för att uppmärksamma den på ett barns behov av stöd och hjälp.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Återstående frågor

Inledning

I betänkandet behandlas två återstående frågor som diskuterades i utredningens delbetänkande om grunderna för vård (SOU 2025:38), dels frågan om ökat skydd för syskon, dels frågan om förutsättningarna för placering på SiS särskilda ungdomshem.

Ökat skydd för syskon

Frågan om ökat skydd för syskon aktualiserades i samband med utredningens uppdrag att analysera behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn som växer upp i hem med hedersrelaterat våld och förtryck. Utredningens bedömning är att det måste säkerställas att skydd och stöd vid behov också ges till syskon eller andra barn i samma hem om det finns en oro för att ett barn utsätts för våld eller upplever andra missförhållanden i hemmiljön. Detta bedöms särskilt angeläget för barn som riskerar att utsättas för våld och andra kränkningar i en hederskontext där det dels finns en tydlig tendens att syskons utsatthet inte uppmärksammas, dels en risk att barn förs ut ur landet i samband med åtgärder riktade till barnets syskon. Även för barn som utsätts för kränkningar inom ramen för andra typer av uppväxtförhållanden är det viktigt att uppmärksamma syskons behov av skydd och stöd.

Utredningens förslag innebär att socialtjänstens skyldighet att göra en omedelbar skyddsbedömning och en förhandsbedömning i vissa situationer också ska gälla ett barns syskon eller andra barn i samma hem.

Det behövs ökad tydlighet och rättssäkerhet vid beslut om placering på särskilda ungdomshem

Frågan om förutsättningarna för placering på SiS särskilda ungdomshem aktualiserades med anledningen av att utredningens förslag avseende grunderna för vård antogs kunna innebära förändringar rörande vilka barn och unga som vårdas enligt LVU.

Utredningens bedömning är att lagstiftningen tydligt måste ange förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem. Särskilt

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

gäller detta placeringar som innebär inskränkningar i rörelsefriheten och den personliga integriteten. Vidare bör beslut om placering på institutioner som kan begränsa barns och ungas rörelsefrihet och integritet prövas i domstol utan att det krävs en aktiv handling i form av ett överklagande. För att lagstiftningen bättre ska svara mot de krav på rättssäkerhet som ska genomsyra en tvångs- och skyddslagstiftning för barn och unga behöver dessa frågor ses över.

1 Författningsförslag

1.1 Inledande om författningsförslagen

Parallellt med utredningens arbete har det inom Regeringskansliet pågått ett arbete med att utforma en lagrådsremiss med förslag till en ny LVU. Utredningens förslag är avsedda att inarbetas i en ny kapitelindelad lagstiftning. Såväl de författningsförslag som lämnades i utredningens delbetänkande som de som lämnas i detta slutbetänkande har utformats med detta i åtanke.

Eftersom det inte har varit vårt uppdrag att lämna förslag på en kapitelindelad lagstiftning och våra förslag måste kontrasteras mot nu gällande lagstiftning har vi i vissa av de författningsförslag som lämnas i en och samma paragraf samlat flera bestämmelser som i en ny lagstiftning lämpligen bör brytas upp i flera paragrafer.

Utredningen lämnade i sitt delbetänkande förslag som rör grunderna för vård enligt LVU. Beträffande flera av de bestämmelser som utredningen föreslog ändringar av i delbetänkandet har utredningen nu i detta slutbetänkande föreslagit ändringar i andra delar av bestämmelserna. Utredningens förslag i detta slutbetänkande måste därför i vissa delar läsas tillsammans med utredningens förslag i delbetänkandet. I de paragrafer där utredningen har föreslagit ändringar både i delbetänkandet och i detta slutbetänkande redovisas utredningens samlade förslag i högerspalten. För att det ska bli tydligt vilka paragrafer eller stycken vi lämnar förslag på i detta slutbetänkande – såvitt gäller LVU – har dessa markerats med ett kantstreck i marginalen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1.2 Förslag till lag om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar inför umgänge och upphörande av omhändertagande för vård

Härigenom föreskrivs följande

1 § Regionen ska på initiativ av socialnämnden erbjuda provtagning för kontroll av om en vårdnadshavare eller förälder till ett barn, som är omhändertagen för vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om provtagning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 4, 5, 7, 13, 14, 20 a, 21, 21 b, 21 c, 28, 31 e, 32 a, 32 b, 35 och 41 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 6 b, 11 a, 40 a, 46 och 47 §§, av följande lydelse, samt närmast före 46 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §
Beslut om vård *med stöd av denna lag meddelas* av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.	Beslut om *omhändertagande för* vård *fattas* av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.
Ansökan *skall* innehålla en redogörelse för	Ansökan *ska* innehålla en redogörelse för
– den unges förhållanden,	– *barnets eller* den unges förhållanden,
– de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver *beredas* vård,	– de *konkreta* omständigheter som *i enlighet med 2 eller 3 §* utgör grund för att *barnet eller* den unge behöver *omhändertas för* vård,
– tidigare vidtagna åtgärder,	
– den vård som socialnämnden *avser att anordna*,	– den vård som socialnämnden *anser är nödvändig och till barnets eller den unges bästa, målet med denna vård och hur den är tänkt att genomföras*,
– hur relevant information lämnats till den unge,	– hur relevant information *har* lämnats till *barnet eller* den unge,
– vilket slags relevant information som lämnats, samt	– vilket slags relevant information som *har* lämnats, samt
– den unges inställning.	– *barnets eller* den unges inställning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En ansökan ska även innehålla läkarintyg och andra motsvarande intyg eller yttranden om det behövs för att bedöma barnets eller den unges behov av vård.

5 §

Rättens beslut om vård upphör att gälla, om *vården inte har påbörjats* inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Rättens beslut om *omhändertagande för* vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör dock rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft.

6 b §

Om en sådan behörig beslutsfattare som avses i 6 § andra stycket inte kan nås inom skälig tid, får en åklagare besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård om det är uppenbart att barnet eller den unge annars kommer att lida allvarlig skada. Åklagaren ska i anslutning till detta fatta beslut om hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas under vårdtiden.

Beslut enligt första stycket ska utan dröjsmål överlämnas till socialnämnden. Beslutet upphör att gälla om det fattas ett sådant beslut som avses i 6 §, 6 a § eller 9 § tredje stycket, men gäller som

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

	längst i 24 timmar från det att beslutet fattades.
7 §	
Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, *skall* beslutet underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. *Därvid skall* beslutet *jämte* handlingarna *i ärendet tillställas* rätten.	Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande *för tillfällig vård*, *ska* beslutet underställas förvaltningsrätten *utan onödigt dröjsmål och senast* inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet *och* handlingarna *ska då lämnas till* rätten.
Förvaltningsrätten *skall* pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, *skall* prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.	Förvaltningsrätten *ska* pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, *ska* prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.
Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet.	Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör *det omedelbara* omhändertagandet.
Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård *med stöd av lagen*, *skall* beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. *Därvid* gäller bestämmelserna i första–tredje styckena.	Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande *för tillfällig vård* efter det att nämnden har ansökt om *omhändertagande för* vård, *ska* beslutet underställas den rätt som prövar frågan om *omhändertagande för* vård. *Då* gäller bestämmelserna i första–tredje styckena.
	§ 11 a
	Socialnämnden får under vårdtiden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs för att genomföra och följa vården.
	De myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i 19 kap.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1 § socialtjänstlagen (2025:400) är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra och följa vården.

13 §

Har *den unge beretts* vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om *vård enligt lagen* fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

Har *ett barn omhändertagits för* vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om *det finns förutsättningar för upphörande av omhändertagandet för vård* och hur vården bör inriktas och utformas.

Har *den unge beretts* vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av *vårdbeslutet* pröva om *vård med stöd av lagen* ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Har *ett barn eller en ung person omhändertagits för* vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av *beslutet* pröva om *omhändertagandet för vård ska upphöra enligt 21 §.* Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning. *Om nämnden beslutar att barnet eller den unge ska vara fortsatt omhändertagen ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål men senast inom en vecka. Beslutet och handlingarna ska då lämnas till rätten. Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet för vård.*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

14 §

Socialnämnden har ett ansvar för att *den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses*.

Om det är nödvändigt med hänsyn till *ändamålet med vård enligt denna lag*, får socialnämnden

1. besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas, eller

2. besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen (1991:481) framgår när socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring för barn som vårdas enligt 2 § denna lag.

Socialnämnden har ett ansvar för att *tillgodose barns och ungas rätt till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.*

Om det är nödvändigt med hänsyn till *barnets bästa* får socialnämnden *besluta att begränsa eller på annat sätt reglera hur ett barns umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående ska utövas.*

Om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa får socialnämnden också besluta att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra och tredje stycket fortfarande behövs.

Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen (1991:481) framgår när socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring för ett barn som är omhändertaget för vård enligt 2 § denna lag.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

20 a §

Särskilda befogenheter enligt 15–15 d, 15 g–15 j, 15 m–15 q och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga, ska de användas.

Den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Barnet eller den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Beslut om sådana befogenheter som avses i 15 g, 15 h, 15 m och 15 n §§ får inte fattas avseende ett barns kontakter med vårdnadshavare eller förälder som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal.

21 §

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att *vården* ska upphöra. *Socialnämnden får inte besluta att vård enligt 2 § ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.*

När *någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfyllda,* ska socialnämnden besluta att *omhändertagandet ska upphöra. Ett omhändertagande för vård med stöd av 2 § ska upphöra senast när barnet fyller 18 år. Ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.*

Nämnden ska noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

För att det inte längre ska anses föreligga en påtaglig risk för skada på grund av förhållanden i hemmet enligt 2 §, ska de omständigheter som föranleder vården vara förändrade på ett varaktigt och genomgripande sätt.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § ska upphöra senast när den unge fyller 18 år.

För att det inte längre ska anses föreligga en påtaglig risk för skada på grund av barnets eller

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

den unges eget beteende enligt 3 §, ska beteendet som föranleder vården ha upphört och situationen vara stabil.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Nämnden ska noga förbereda ett barns återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

21 b §

När vård upphör enligt 21 § ska socialnämnden följa upp situationen för den som är under 18 år.

När *ett omhändertagande för* vård upphör enligt 21 § ska socialnämnden följa upp situationen för den som är under 18 år.

Om den unge ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när vården upphör men återföreningen behöver förberedas, ska socialnämnden följa upp den unges situation först när återföreningen har skett.

Om barnet ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när *omhändertagandet för vård* upphör men återföreningen behöver förberedas, ska socialnämnden följa upp *barnets* situation först när återföreningen har skett.

Första stycket gäller inte om vårdnaden om barnet har flyttats över till familjehemmet enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

21 c §

Vid en uppföljning enligt 21 b § får socialnämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Socialnämnden får samtala med *den unge* utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Vid en uppföljning enligt 21 b § får socialnämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Socialnämnden får samtala med *barnet* utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

När uppföljningen inleds respektive avslutas ska socialnämnden underrätta *den unge*, om *den*

När uppföljningen inleds respektive avslutas ska socialnämnden underrätta *barnet*, om *barnet*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

unge har fyllt 15 år, och vårdnadshavare som berörs.

En uppföljning ska avslutas *senast sex månader* från det att den inleddes. Uppföljningen ska *också* avslutas om nämnden inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400).

har fyllt 15 år, och vårdnadshavare som berörs.

Uppföljningen *ska pågå i ett år* från det att den inleddes. Uppföljningen ska avslutas *innan dess* om nämnden inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400).

28 §

Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, *skall* beslutet underställas förvaltningsrätten. *Därvid* gäller bestämmelserna i 7 § *första*-tredje styckena.

Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, *ska* beslutet underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades*. *Därefter* gäller bestämmelserna i 7 § *andra*-tredje styckena.

31 e §

Om socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud, ska det beslutet underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet och handlingarna i ärendet ska tillställas rätten.

Om socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud, ska det beslutet underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål och senast* inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet och handlingarna i ärendet ska tillställas rätten.

Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör det tillfälliga utreseförbudet.

Om socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud efter det att nämnden har ansökt om ett utreseförbud, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om utreseförbudet. Första-tredje styckena gäller också vid ett sådant beslut.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

32 a §

Har *den unge beretts vård* med stöd av 2 § ska socialnämnden inför umgänge, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Socialnämnden får då* besluta att vårdnadshavaren eller föräldern ska *uppmanas att* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.	Har *ett barn omhändertagits för vård* med stöd av 2 § ska socialnämnden inför umgänge, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Om mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga ska socialnämnden* besluta att vårdnadshavaren eller föräldern *ska* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov. *En vårdnadshavare eller förälder är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att lämna sådant prov enligt socialnämndens anvisning.*

32 b §

Har *den unge beretts vård* med stöd av 2 § ska socialnämnden inför prövning av om *vården* ska upphöra, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i 32 a §. *Socialnämnden får* då besluta att han eller hon ska uppmanas att lämna sådana	Har *ett barn omhändertagits för vård* med stöd av 2 § ska socialnämnden inför prövning av om *omhändertagandet* ska upphöra, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i 32 a §. *Om mindre ingripande åtgärder inte är tillräck-*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

prov som anges där.

liga ska socialnämnden då besluta att han eller hon ska lämna sådana prov som anges där. *En vårdnadshavare är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att lämna sådant prov enligt socialnämndens anvisning.*

35 §

I mål om *beredande eller* upphörande av *vård*, flyttningsförbud, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud enligt denna lag ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

I mål om *omhändertagande för vård*, upphörande av *omhändertagande för vård*, flyttningsförbud, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud enligt denna lag ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Om det behövs ska förvaltningsrätten och kammarrätten hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig eller höra en sakkunnig vid den muntliga förhandlingen. Om det inte är obehövligt ska en sakkunnig som yttrat sig skriftligt också höras vid den muntliga förhandlingen.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till rätten

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

antingen omedelbart eller till en senare dag.

40 a §

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård får nämnden avvakta med att underrätta parterna om beslutet tills dess att beslutet underställts förvaltningsrätten.

41 §

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, när nämnden har

1. beslutat om var *vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas*,

1. beslutat om var *barnet eller den unge ska placeras*,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård *med stöd av lagen*,

2. beslutat *enligt 21 §* i fråga om *omhändertagandets upphörande, om beslutet inte är sådant som ska underställas förvaltningsrätten enligt 13 § andra stycket*,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att *den unges* vistelseort inte ska röjas,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att *barnets* vistelseort inte ska röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud,

7. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård,

8. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud, *eller*

8. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud,

9. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

9. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud, *eller*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

10. beslutat enligt 32 a eller 32 b § om att en vårdnadshavare eller en förälder ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

För sådant beslut som avses i första stycket 10 krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 och 31 f §§ i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Sakkunniga

46 §

Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, ska för viss tid förordna sådana sakkunniga som avses i 35 §.

47 §

Från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska det utan hinder av sekretessen lämnas ut sådana uppgifter som behövs för en sakkunnigs uppdrag enligt denna lag.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028 avseende 6 b, 35, 46 och 47 §§ och i övrigt den 1 januari 2027.

2. Bestämmelsen i 40 a § och i 7 § i den nya lydelsen gäller för beslut om omedelbart omhändertagande som fattas från och med ikraftträdandet.

3. Bestämmelsen i 5 § LVU i den nya lydelsen gäller för rättens beslut om vård som fattas från och med ikraftträdandet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård att 4 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
Vad som sägs i 3 § gäller inte	
1. besök av personer för vilka 14 § andra stycket 1 lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är tillämplig,	*1. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och*
2. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och	*2. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.*
3. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.	
	Vad som sägs i 3 § om restriktioner som avser en viss eller vissa besökare gäller inte föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående till ett barn som är intagen för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) att det ska införas en ny paragraf, 9 f §, av följande lydelse.

26 kap.

9 f §

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att uppgift som behövs för ett beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård enligt 6 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga lämnas till en åklagare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1.6 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2025:400)

dels att 20 kap. 6 § och 23 kap. 1 och 2 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 20 kap. 2 a §, 22 kap. 12 a § och 29 kap. 9 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	20 kap.
	2 a §
	Om en anmälan till socialnämnden gäller ett barns förhållanden i hemmet ska vad som sägs i 20 kap. 1 och 2 §§ också gälla syskon eller andra barn i samma hem.
6 §	
När socialnämnden har beslutat om en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd, är myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i 19 kap. 1 § skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen.	
	När socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i första stycket skyldiga att lämna uppgifter inom den tid socialnämnden anvisar.
	22 kap.
	12 a §
	Socialnämnden ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med vårdnadshavaren när

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ett barn vårdas utanför det egna hemmet.

Socialsekreteraren ansvarar för att vårdnadshavaren får råd, stöd och annan hjälp enligt 22 kap. 10 §.

23 kap.

1 §

När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats, *kan* socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats, *ska* socialnämnden *överväga att* besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd *och samtycke till insats saknas*, utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

2 §

När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört, *kan* socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende, *eller andra omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn* har upphört *oplanerat*, *ska* socialnämnden *överväga att* besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd *och samtycke till insats saknas*, utan att förhållan-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

dena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Detsamma gäller när en placering som beslutats med stöd av lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende har upphört.

Bestämmelser om uppföljning när vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga upphör finns i 21 b och 21 c §§ den lagen.

29 kap.

9 a §

Ansvarig för att följa upp ett barns situation enligt 23 kap. 1 och 2 §§ denna lag och enligt 21 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är den kommun som vidtog åtgärden som kan föranleda uppföljning, även om ansvaret för barnet enligt 1, 2, 3 eller 4 § har övergått till en annan kommun. Den andra kommunen är skyldig att på begäran bistå vid behov för att uppföljningen ska kunna genomföras.

Första stycket gäller inte om den andra kommunen samtycker till att ta över uppföljningen eller om ärendet annars flyttas över.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2028 avseende 22 kap. 12 a § och i övrigt den 1 januari 2027.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1.7 Förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen (2025:468)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstförordningen (2025:468)
dels att 10 kap. 2 § ska ha följande lydelse
dels att det ska införas ett nytt kapitel, 19 kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

10 kap.

2 §

En vårdplan enligt 9 kap. 12 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400) ska, om det inte finns särskilda skäl mot det, innehålla en redogörelse för

1. de särskilda insatser som behövs,
2. det sätt på vilket barnets eller den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående ska ordnas,
3. målet med vården, och
4. den vårdbehövandes och, i fråga om barn, även hans eller hennes vårdnadshavares syn på den planerade vården.

En vårdplan som gäller barn ska även, om det inte möter särskilt hinder, innehålla en beskrivning av vilka förändringar som behövs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd nämnden kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt.

19 kap. Övriga bestämmelser

Förordnande av sakkunniga

1 §

Socialstyrelsen ska förordna sådana sakkunniga som anges i 46 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

2 §

Bland de sakkunniga ska finnas specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen.

Utredning av barns behov av skydd eller stöd

3 §

När socialnämnden, under en utredning av barns behov av skydd eller stöd enligt socialtjänstlagen (2025:400), begär in uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen och dessa uppgifter lämnats muntligt, ska nämnden kontrollera med uppgiftslämnaren att uppgifterna som har antecknats av nämnden uppfattats korrekt. Det ska antecknas att en sådan kontroll har gjorts.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2028 avseende 19 kap. 1 och 2 §§ och i övrigt den 1 januari 2027.

2 Uppdraget, arbetet och dispositionen

2.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag enligt det ursprungliga direktivet (bilaga 1) har varit att föreslå åtgärder i syfte att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt LVU. I tilläggsdirektivet (bilaga 2) utvidgades uppdraget till att även avse vissa frågor som rör uppföljning av ett barns situation med stöd av socialtjänstlagen (2025:400).

I april 2025 överlämnade utredningen ett delbetänkande (SOU 2025:38) med en översyn av grunderna för vård enligt LVU. Utredningen redovisar i detta slutbetänkande arbetet med övriga uppdrag i utredningens ursprungliga direktiv samt uppdragen i tilläggsdirektiven. Till dessa uppdrag hör bland annat att lämna förslag för att stärka skyddet och rättssäkerheten i samband med umgängessituationer och vårdens upphörande, att se över förbättringar av möjligheterna att besluta om och verkställa omhändertaganden samt att se över behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål enligt LVU.

Bakgrunden till uppdraget är enligt direktiven att barns rättigheter och trygghet är ett prioriterat område för regeringen och att barn som rättighetsbärare och deras rätt till skydd och vård behöver värnas. Detta anges i synnerhet gälla de barn och unga som vårdas enligt LVU. Även om principen om barnets bästa regleras i den inledande bestämmelsen i LVU behöver det enligt regeringen säkerställas att principen tillgodoses i praktiken, särskilt vid prövningen av umgänge och vid vårdens upphörande. Enligt regeringen är det angeläget att barnets rättigheter får ett tydligare genomslag.

Barnrättsperspektivet ska enligt direktiven vara utgångspunkten i arbetet. Utredningen ska utgå från placerade barns och ungas perspektiv, lyssna till dem och ta hänsyn till deras synpunkter och åsikter när förslagen tas fram. Därtill ska utredningen föra dialog med barns

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

och ungas företrädare. Utredningen ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet, följa pågående relevanta myndighetsuppdrag och aktuell och relevant forskning inom området. Utredningen ska ha en dialog med och hämta in synpunkter från Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Barnombudsmannen och andra berörda statliga och kommunala myndigheter samt Sveriges Kommuner och Regioner, Rädda Barnen, Unicef Sverige, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och andra relevanta aktörer. I den mån det bedöms lämpligt ska utredaren också ta del av och beakta erfarenheter från andra länder, särskilt de nordiska.

2.2 Utredningsarbetet

2.2.1 Allmänt om arbetet

Utredningens arbete har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med sakkunniga och experter. Totalt har tio sammanträden hållits, inklusive två slutjusteringsmöten. Utöver detta har utredningen kontinuerligt haft enskilda kontakter med sakkunniga och experter i utredningen. Utredningen har följt relevant arbete inom Regeringskansliet och haft särskild kontakt med utredningen om öppna insatser utan samtycke till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga (S 2022:D), utredningen om den statliga barn- och ungdomsvården (S 2024:01), utredningen om stärkt trygghet och säkerhet för barn och unga i hem för vård eller boende (S 2024:03), delegationen för brottsförebyggande åtgärder inom socialtjänstens område (S 2023:C) och den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården (S 2023:G).

Utredningens utgångspunkt har varit att en lagstiftning som LVU inte kan revideras utan att samla in kunskap och erfarenhet från barn och unga samt en bred krets av yrkesverksamma, myndigheter och andra aktörer. Vi har vinnlagt oss om att tidigt ta ett stort antal kontakter och utifrån vårt uppdrag lyssna in de behov och problem som beskrivs.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

2.2.2 Genomförda kontakter och studiebesök

Statliga och kommunala myndigheter

Socialförvaltningar och kommuner

Utredningen har besökt socialförvaltningarna i Norrköpings kommun, Helsingborgs stad, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning i Stockholms stad och Järva stadsdelsförvaltning i Stockholms stad. Vi har i dessa kommuner och stadsdelar samtalat med bland annat erfarna handläggare som arbetar med barn- och ungdomsärenden, enhetschefer och familjebehandlare. Utredningen har också haft ett möte med föräldrasekreteraren på socialförvaltningen i Trelleborg.

Vidare har vi samtalat med kompetenscenter för barn och unga vid Stockholms stads avdelning för strategi och utveckling, stadsadvokater vid Juridiska avdelningen i Stockholms stad, socialchefer från hela landet genom ett socialchefsnätverk inom Sveriges kommuner och regioner (SKR) och kommunjurister som arbetar med socialrättsliga frågor genom ett socialrättsligt forum arrangerat av SKR. Vi har också samtalat med den samordningsansvarige för det nationella nätverket för landets socialjourer.

Utredningen har därutöver genomfört en enkätundersökning till socialförvaltningar i olika kommuner och stadsdelar. Urvalet av socialförvaltningar baserades på geografisk spridning, kommunstorlek, andel utrikesfödda och medelinkomst. Sammanställningen av enkätundersökningen bygger på svar från 56 kommuner med en proportionerlig spridning utifrån dessa parametrar.

Kommunala och regionala specialistfunktioner

Utredningen har besökt och samtalat med Stellamottagningarna i Göteborg respektive Stockholm som är kommunala funktioner som ger stöd till föräldrar med placerade barn. Vi har också besökt och samtalat med Göteborgs regionala stödcentrum för personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt Stockholms resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (Origo). Båda dessa stöd- och resurscentrum är regionala funktioner som bygger på ett samarbete mellan Polismyndigheten, region och kommun.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Statliga myndigheter och domstolar

Utredningen har gjort ett studiebesök på Statens institutionsstyrelse (SiS) särskilda ungdomshem Fagared i Göteborg där vi träffat både verksamhetsansvariga, behandlingspersonal och placerade ungdomar. Därutöver har vi haft enskilda möten och samtal med följande statliga myndigheter, domstolar och yrkesverksamma:

- Barnombudsmannen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Institutet för mänskliga rättigheter, Justitieombudsmannen (JO), Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFOF), Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland, Rättsmedicinalverket, SiS och Socialstyrelsen.
- Domare som arbetar med LVU-mål på Förvaltningsrätten i Falun, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Stockholm och Kammarrätten i Stockholm samt justitieråd, justitiesekreterare och beredningsjurister på Högsta förvaltningsdomstolen som arbetar med LVU-mål.
- Poliser från olika delar av landet genom en referensgrupp sammansatt av Nationella Operativa Avdelningen (Noa).
- En referensgrupp med åklagare som arbetar med barn- och ungdomsärenden. Gruppen bestod av åklagare från olika delar av landet och hade satts samman av Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum.

Kontakter med civilsamhällesorganisationer

Utredningen har i juni 2024 anordnat en hearing med civilsamhällesorganisationer för att inhämta erfarenheter och synpunkter som rör utredningens uppdrag. Närmare 20 organisationer bjöds in att delta i hearingen. Närvarade gjorde följande organisationer: Attention, Barnens rätt i samhället (Bris), Brottsofferjouren, GAPF – Glöm aldrig Pela och Fadime, Linnamottagningen, Process Kedjan, RFSL, Rädda Barnen och Unga kriminellas revansch i samhället (Unga Kris).

Utredningen har därutöver haft separata kontakter med Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Barnrättsbyrån, Linnamottagningen, Maskros-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

barn, SiS-tjejer, Placerade Ungas Föräldraförening (PUFF), Rädda Barnen, SOS Barnbyar, Unicef och Qrut.

Forskning

Utredningen har tagit del av relevant forskning inom området. Utredningen har också haft enskilda samtal med forskare som bedömts särskilt relevanta, däribland Maria Andersson Vogel (fil. dr i socialt arbete och docent i kriminologi vid Stockholms universitet), Ronja Helénsdotter (fil. dr i nationalekonomi och forskare vid Göteborgs universitet och Massachusetts Institute of Technology), Hanna Linell (fil. dr i socialt arbete och universitetslektor vid Stockholms universitet), Niklas Långström (docent och överläkare i barn- och ungdomspsykiatri BUP FoUU, Region Stockholm), Anna Melke (fil. dr i offentlig förvaltning och forskare vid FoU i Väst, Tove Pettersson (professor i kriminologi vid Stockholms universitet), Devin Rexvid (universitetslektor vid Stockholms universitet och forskare i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck och socialt arbete), Therese Skoog (professor i psykologi vid Göteborgs universitet) och Therése Wissö (docent i socialt arbete på Göteborgs universitet).

Nordiska kontakter

Möten och studiebesök har genomförts på Socialdepartementet och motsvarigheten till Socialstyrelsen i Danmark (Social- og Boligstyrelsen), hos jurister i Köpenhamns kommun som arbetar med tvångsvård av barn och jurister på en barnrättsorganisation i Köpenhamn.

I Norge har möten och studiebesök genomförts på Barn- och familjedepartementet, motsvarigheten till Socialstyrelsen i Norge (Barne-, ungdom- og familiedirektoratet, Bufdir), Oslos socialjour (barnevernsvakten) och en advokatbyrå som arbetar med tvångsvårdsärenden.

Vi har också genomfört möten med domare i Norge och Finland som arbetar med den norska respektive finska motsvarigheten till LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Övriga möten och kontakter

Möten och kontakter har utöver vad som redogjorts för ovan genomförts med följande aktörer:

- Advokater med erfarenhet av LVU-ärenden genom en hearing på Advokatsamfundet.
- Akademikerförbundet SSR.
- Barnrättsstrateger i kommuner och regioner genom ett kommunalt barnrättsnätverk inom SKR.
- Barnrättsexperter från bland annat barnrättsorganisationer och advokatbyråer genom ett barnrättsexpertnätverk inom SKR.
- Projektansvarig för SiS del av projektet Integrerad vård som omfattar unga som vårdas vid Statens institutionsstyrelse och som har stora behov av psykiatrisk vård.
- Psykologer, verksamhetsföreståndare och pedagoger inom den sociala barn- och ungdomsvården i ett dialogmöte anordnat av Barnrättsbyrån.
- SKR:s rättsavdelning.
- SOS Alarm.
- Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri.
- Sveriges psykologförbund.
- Sveriges Skolkuratorers Förening.
- SOS Alarm.
- Föräldrar vars barn omhändertagits för vård enligt LVU.

2.2.3 Särskilt om erfarenheter och synpunkter från barn och unga

I direktiven anges att utredningen ska utgå från placerade barns och ungas perspektiv, lyssna till dem och ta hänsyn till deras synpunkter och åsikter i framtagandet av förslagen. Utredningen har inhämtat barn och ungas åsikter och erfarenheter med hjälp av de ideella föreningarna Barnrättsbyrån, Linnamottagningen och Maskrosbarn samt

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

genom intervjuer med placerade ungdomar på SiS särskilda ungdomshem Fagared.

Barnrättsbyrån vänder sig till barn och unga upp till 21 år och hjälper till i frågor som rör barns rättigheter. Utredningen har deltagit på två dialogmöten i Barnrättsbyråns regi som samlade barn och unga med erfarenhet av att vara placerade enligt LVU.

Linnamottagningen är en mottagning för unga personer som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller blivit gifta eller riskerar att bli gifta mot sin vilja. Utredningen har i samarbete med Linnamottagningen genomfört fem intervjuer med unga kvinnor som nyligen varit placerade enligt LVU.

Maskrosbarn vänder sig till barn och unga mellan 13 och 19 år som har föräldrar som har ett missbruk, en psykisk sjukdom eller som utsatt dem för våld. Utredningen har deltagit på en halvdags workshop i Maskrosbarns regi och samtalat med ungdomar med erfarenhet av att vara placerade enligt LVU eller med erfarenhet av utredningar och kontakter med socialtjänsten som inte inneburit ett beslut om placering utanför hemmet.

För att få en bredare bild av barns och ungas åsikter och erfarenheter har utredningen även tagit del av andra myndigheters och ideella organisationers sammanställningar av barn och ungas åsikter och erfarenheter från den sociala barn- och ungdomsvården.

2.3 Betänkandets disposition

Betänkandet består av 12 kapitel. Utredningens författningsförslag finns i *kapitel 1* och i *kapitel 2* finns denna redovisning av utredningens uppdrag och arbete.

I *kapitel 3* redovisas frågan om ökad sakkunskap i LVU-processen.

I *kapitel 4* redogörs för utredningens uppdrag att analysera och ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna besluta om ett omedelbart omhändertagande.

I *kapitel 5* redovisas vissa frågor som rör tidsfrister. Det gäller uppdraget att se över tidsfristen för underställande av beslut om omedelbart omhändertagande (avsnitt 5.2) och tidsfristen för verkställighet när barn och unga befinner sig utomlands (avsnitt 5.3).

I *kapitel 6* behandlas frågan om förutsättningarna för vårdens upphörande.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

I *kapitel 7* redovisas ett antal frågor som alla rör det övergripande uppdraget om stärkt skydd och rättssäkerhet i LVU vid umgänge och vårdens upphörande. I avsnitt 7.2 behandlas uppdraget att kartlägga och analysera en socialnämnds förutsättningar att göra bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande. Avsnitt 7.2 redogör för frågan om en annan person än en vårdnadshavare eller en förälder med fastställd umgängesrätt ska kunna överklaga en begränsning av umgänget mellan sig och barnet. I avsnitt 7.3 analyseras förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande, och slutligen i avsnitt 7.4 behovet av att stärka och konkretisera en socialnämnds ansvar för en återförening.

Kapitel 8 behandlar utredningens uppdrag som rör uppföljning efter avslutad vård enligt LVU och uppföljning enligt socialtjänstlagens bestämmelser. I avsnitt 8.2 redogörs för uppföljningsskyldigheten enligt LVU och om uppföljningstiden bör förlängas. Avsnitt 8.3 behandlar uppföljning efter utredning och placering enligt socialtjänstlagen och om uppföljningstiden bör förlängas, om sådan uppföljning bör vara obligatorisk och om en möjlighet till uppföljning bör finnas i fler situationer. Avsnitt 8.4 behandlar frågan om det bör införas en uppgiftsskyldighet under en uppföljning. I avsnitt 8.5 redogörs för frågan om ansvarsfördelning mellan kommuner vid en uppföljning.

I *kapitel 9* redovisas två återstående frågor från utredningens delbetänkande. Det gäller frågan om ökat skydd för syskon när det finns en oro för ett barns situation i hemmet (avsnitt 9.2) och frågan om förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem (avsnitt 9.3).

Bedömningar i fråga om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser redovisas i *kapitel 10* och konsekvenserna av utredningens förslag i *kapitel 11*. I *kapitel 12* finns författningskommentarer till de författningsförslag utredningen lämnar.

2.4 Utgångspunkter

I utredningens ursprungliga direktiv framhålls att det är angeläget att barnets rättigheter får ett tydligare genomslag i tvångsvårdslagstiftningen för barn och unga. Även de uppdrag som tillkom genom tilläggsdirektivet motiveras av ett barnrättsperspektiv som ska vara

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

utgångspunkten i arbetet. Förslagens konsekvenser för barn och unga ska särskilt belysas och beaktas. Utredningen ska vidare säkerställa att de analyser och förslag som lämnas är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter.

Att LVU både är en skyddslagstiftning och en tvångsvårdslagstiftning ställer särskilt höga krav på såväl lagstiftningen som på tillämpningen. Beslut enligt LVU innebär att flera grundläggande fri- och rättigheter behöver beaktas och inte sällan behöver också svåra avvägningar göras mellan olika angelägna men motstående intressen. Detta gäller också när socialtjänstlagen medger åtgärder utan samtycke.

Utredningen har under arbetet träffat barn och unga som har egna erfarenheter av vård med stöd av LVU eller av att ha varit placerade utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen. Deras erfarenheter och synpunkter skiljer sig åt och vittnar om vikten av träffsäkra och rättssäkra helhetsbedömningar som utgår ifrån barnets och den unges behov och att barn och unga kommer till tals. Det är viktigt att centrala principer som barnets bästa och proportionalitet får genomslag vid alla beslut och åtgärder som vidtas med stöd av LVU och vid sådana beslut och åtgärder enligt socialtjänstlagen som ingår i utredningens uppdrag att se över.

2.5 Övrigt

2.5.1 Relationen till pågående lagstiftningsarbete

Parallellt med utredningens arbete med detta delbetänkande om grunderna för vård har det inom Regeringskansliet pågått ett arbete med att utforma en lagrådsremiss med förslag till en ny LVU. Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss som bygger på förslagen från denna utrednings delbetänkande och på förslag från flera tidigare utredningar, däribland Barn och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71), Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (Socialutskottets utredning från 2022) och Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter (SOU 2023:40).[1]

[1] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förslagen som denna utredning lämnar avseende LVU kommer med stor sannolikhet att behöva anpassas till en ny kapitelindelad lag. Författningsförslagen är utformade med detta i åtanke men utgår från nu gällande lagstiftning. Vi har i möjligaste mån tagit hänsyn till de förslag på förändringar i LVU som är under beredning i Regeringskansliet.

2.5.2 Begrepp

Socialtjänstlagen

Under tiden för utredningens arbete har en ny socialtjänstlag trätt i kraft. När utredningen i detta betänkande hänvisar till socialtjänstlagen avses nu gällande socialtjänstlag (2025:400) om inget annat sägs.

Barn och unga

Med barn avses i betänkandet personer som inte har fyllt 18 år. Med ”unga” eller ”den unge” avses personer som har fyllt 18 men inte 21 år. Nuvarande LVU gör inte denna skillnad på barn och unga utan använder begreppen ”unga” eller ”den unge” för alla som omfattas av lagen. Vid återgivning av nuvarande lagtext förekommer därför dessa begrepp även med denna innebörd.

Vårdnadshavare, föräldrar och föräldrar med reglerad umgängesrätt

Alla föräldrar är inte vårdnadshavare och alla vårdnadshavare är inte föräldrar. I betänkandet används begreppet vårdnadshavare i sammanhang där det enbart är vårdnadshavare som åsyftas. Med föräldrar avses just föräldrar oavsett om de är vårdnadshavare eller inte. Föräldrar med reglerad umgängesrätt syftar på föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal (jfr 14 § andra stycket LVU).

3 Ökad sakkunskap i LVU-processen

3.1 Inledning

3.1.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag om ökad sakkunskap i LVU-processen är ett led i det övergripande uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård med stöd av LVU om de behöver det. Utredningen ska analysera och ta ställning till behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU samt till i vilka fall, av vilken typ och i vilken form sådan kunskap behövs. Oavsett ställningstagande ska utredningen föreslå hur lämpliga sakkunniga ska utses, vilken kompetens de ska ha och under vilket skede av processen kunskapen ska användas. Det kan handla om ökad sakkunskap både under socialtjänstens och domstolens handläggning.

Förslag som syftar till att öka förekomsten av sakkunskap i LVU-processen har lämnats i tidigare betänkanden.[1] I direktiven anges att frågan om sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU behöver belysas ur ett vidare och mer praktiskt perspektiv än vad som gjorts i tidigare utredningar.

3.1.2 Vad avses med sakkunskap och sakkunniga?

Med sakkunskap avses stor kunskap inom ett specifikt fackområde. Med sakkunnig avses i domstolssammanhang externa myndigheter eller yrkesverksamma som till en domstol tillhandahåller generell fackkompetens avseende en viss fråga.[2] I beskrivningar av en social-

[1] Se SOU 2000:77 och SOU 2015:71.
[2] Se 24 § förvaltningsprocesslagen och 40 kap. rättegångsbalken.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

nämnds möjlighet att hämta in uppgifter från utomstående förekommer emellertid att begreppet sakkunnig också används om yrkesverksamma med personlig kännedom om ett barn, exempelvis förskolan och elevhälsan.[3] Detta innebär att begreppsanvändningen vid kommande redogörelse för nu gällande regelverk inte är helt enhetlig. I utredningens överväganden och förslag används begreppet *sakkunnig* på motsvarande sätt som i domstol, det vill säga för att avse en myndighet eller en yrkesverksam som till en socialnämnd eller en domstol bidrar med viss generell sakkunskap som kan ha betydelse för bedömningar i LVU-processen. Begreppet *sakkunskap* används däremot som ett paraplybegrepp som omfattar sakkunniga men också information från yrkesverksamma med personlig kännedom om ett barn eller en ung person.

3.1.3 Utgångspunkter

Syftet med ökad sakkunskap i LVU-processen är att stärka rättssäkerheten och öka barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Detta genom att de som fattar beslut med stöd av lagen ska ha tillräcklig kunskap och ett fullgott beslutsunderlag. De återkommande diskussionerna om behovet av ökad sakkunskap i LVU-processen har ofta förts i ett sammanhang där även andra kunskaps- och kompetenshöjande åtgärder har diskuterats. Det har exempelvis gällt behovet av utbildningsinsatser eller frågan om det vore lämpligt att koncentrera LVU-mål till vissa domare.

Utredningens direktiv tar sikte på behovet av sådan sakkunskap, exempelvis inom medicin eller psykologi, som inte i normalfallet finns i en socialnämnd eller i en domstol såsom dessa för närvarande är organiserade. Frågor som rör domstolarnas organisation eller behov av utbildningssatsningar berörs därför inte i kommande avsnitt. Utredningen har däremot tolkat uppdraget om ökad sakkunskap som att det omfattar *både* behovet av sakkunniga med sakkunskap av generell karaktär *och* behovet av uppgifter från yrkesverksamma som har personlig kännedom om det enskilda barnet, exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin.

En central utgångspunkt är att stärkt rättssäkerhet i LVU-processen genom ökad kunskap och fullgoda beslutsunderlag kräver

[3] Se exempelvis Socialstyrelsen (2023), Utreda barn och unga, Handbok för socialtjänsten, s. 137 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att socialnämnder liksom domstolar har goda förutsättningar att bedriva sin verksamhet och fullgöra sina respektive uppdrag. Vid bedömningen av behovet av ökad sakkunskap är det viktigt att inte betrakta detta som en kompensation för bristande förutsättningar eller resurser hos ansvariga myndigheter. Det relevanta är i stället att se över behovet av, och förutsättningarna för att få tillgång till, sådan expertkunskap som inte kan förväntas finnas i en socialnämnd eller en domstol.

Utredningen ställer sig mot denna bakgrund följande övergripande frågor:

- Finns det behov av att socialnämnder under utredningar av barn och unga eller inför bedömningar enligt LVU, i större utsträckning konsulterar externa sakkunniga?
- Finns det behov av att socialnämnder under utredningar av barn och unga eller inför bedömningar enligt LVU, i större utsträckning hämtar in uppgifter eller utlåtanden från yrkesverksamma som har personlig kännedom om ett barn eller ung person, exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin?
- Finns det behov av att domstolar vid handläggning eller beslut i mål enligt LVU i större utsträckning har tillgång till sakkunniga?

3.2 Sakkunskap i LVU-processen enligt nuvarande regelverk

3.2.1 Socialnämnders tillgång till sakkunskap

En socialnämnds rätt att ta kontakter med externa aktörer och ta hjälp av sakkunniga

En utredning av om en socialnämnd behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd inom fyra månader från det att den inleddes (20 kap. 3 § socialtjänstlagen). Om det finns särskilda skäl kan tiden för en utredning förlängas. Det finns inte någon bestämmelse i socialtjänstlagen som anger inom vilken tid en utredning om en ung person ska slutföras. Det följer dock av förvaltningslagen att ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (9 § förvaltningslagen). I praktiken kan tidsfristerna dock

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vara betydligt snävare än fyra månader. Detta eftersom en socialnämnd, om ett barn eller en ung person omhändertagits omedelbart, har fyra veckor på sig från den dag då omhändertagandet verkställdes att inkomma med en ansökan om beredande av vård enligt 2 eller 3 § LVU eller en ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § LVU.

Vid en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd får en socialnämnd ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser (20 kap. 5 § socialtjänstlagen). Bestämmelsen tydliggör att en socialnämnd, utan samtycke från vårdnadshavare, har möjlighet att ta kontakt med andra myndigheter och yrkesverksamma för att utreda ett barns behov av skydd. Motsvarande möjlighet att ta kontakter och hjälp av sakkunniga gäller också vid en socialnämnds uppföljning av ett barns situation.[4] När bestämmelserna infördes angavs barnpsykologisk och medicinsk expertis som exempel på sådan sakkunskap som kan bli aktuell.[5]

I 20 kap. 5 § socialtjänstlagen anges också att en socialnämnds utredning inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna och bedrivas så att ingen utsätts för skada eller besvär utöver vad som är nödvändigt. Bestämmelsen ger uttryck för en avvägning mellan intresset av ett tillförlitligt utredningsmaterial och det intrång i integriteten som en utredning kan medföra för de inblandade.

Enligt Socialstyrelsens handbok för socialtjänsten om utredningar av barn och unga behöver en socialnämnd många gånger hämta in information för att kunna bedöma ett barns behov av skydd.[6] Hur omfattande informationsinsamlingen behöver vara beror på den aktuella situationen och ärendets komplexitet. Som exempel på yrkesverksamma som kan lämna information om ett barn i egenskap av sakkunniga nämns förskolan, skolan, hälso- och sjukvården och polisen. Förutom att hämta in information om ett barn kan det, beroende på vilka frågor som socialtjänsten behöver få besvarade, finnas behov av att exempelvis inhämta information från en medicinskt sakkunnig om en förälders psykiatriska tillstånd eller beroendeproblematik i relation till föräldraförmåga eller förälderns funktionsnivå i förhållande till barnets behov.[7]

[4] 23 kap. 4 § socialtjänstlagen.
[5] Prop. 1996/97:124, s. 180.
[6] Socialstyrelsen (2023), Utreda barn och unga, Handbok för socialtjänsten, s. 137.
[7] Socialstyrelsen (2023), Utreda barn och unga, Handbok för socialtjänsten, s. 138.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Möjligheterna för en socialnämnd att hämta in sakkunskap beskrivs också i Socialstyrelsens grundbok för BBIC (Barns behov i centrum, den nationella strukturen för handläggning, genomförande och uppföljning).[8] Här anges bland annat att information under utredningstiden kan behöva hämtas in från ett barns pågående hälso- och sjukvårdskontakter som till exempel barnavårdscentralen, BUP, elevhälsan eller tandvården. Det kan till exempel handla om information som belyser vilken grundläggande omsorg barnet får eller information om huruvida barnet har behov av ytterligare undersökningar eller utredningar av sin hälsa. Den sakkunnige kan också ge sin bedömning om barnets hälsobehov och vad det innebär om barnet inte får sina individuella hälsobehov tillgodosedda.

När en socialnämnd begär in uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning bör den, enligt Socialstyrelsens föreskrifter, i möjligaste mån precisera vilken slags uppgift den önskar få del av. Om uppgifterna har lämnats muntligt, bör nämnden kontrollera med uppgiftslämnaren att uppgifterna som har antecknats av nämnden uppfattats korrekt. Om nämnden konsulterar sakkunniga för att få hjälp med bedömningen av ett barns behov, bör en sådan begäran göras skriftligt och innehålla specificerade frågor om vad nämnden önskar få belyst eller utrett.[9]

Andra myndigheters och yrkesverksammas skyldighet att bistå socialnämnden

När en socialnämnd har beslutat om en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd är de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att anmäla oro för ett barn också skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen (19 kap. 1 § och 20 kap. 6 § socialtjänstlagen). Uppgiftsskyldigheten gäller även om det är någon annan som har gjort en orosanmälan eller om socialnämnden har inlett en utredning på eget initiativ.

Detta innebär att bland annat Polismyndigheten, myndigheter inom hälso- och sjukvården och andra myndigheter vars verksamhet berör barn och unga har en uppgiftsskyldighet gentemot socialtjänsten. Även yrkesmässigt bedriven verksamhet i privat regi omfattas av skyldigheten att lämna uppgifter till socialtjänsten om verksam-

[8] Socialstyrelsen (2023), BBIC Grundbok, Barns behov i centrum, s. 93 ff.
[9] SOSFS 2014:6.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

heten i fråga fullgör uppgifter som berör barn och unga.[10] Däremot omfattas inte exempelvis advokater och ideella organisationer av uppgiftsskyldigheten. Läkare, psykologer och motsvarande som är anställda i sådana ideella organisationer omfattas dock av uppgiftsskyldigheten när de utövar sitt yrke inom ramen för organisationens verksamhet.[11]

Uppgiftsskyldigheten bryter sekretessen mellan myndigheter, vilket innebär att även uppgifter som omfattas av sekretess kan lämnas till socialtjänsten.[12] Den bryter också den tystnadsplikt som gäller i verksamhet som drivs i privat regi.[13]

Avslutningsvis bör noteras att en socialnämnds möjlighet att oberoende av samtycke inhämta uppgifter under en utredning bara gäller *barn*. Vid en utredning av en person som har fyllt 18 år krävs antingen att den unge har gett sitt samtycke till att uppgifter inhämtas eller att detta är möjligt med hänsyn till de bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt som gäller för den aktuella verksamheten.

Förslag på förändringar avseende en socialnämnds rätt att hämta in uppgifter

Det är endast under tiden för en socialnämnds utredning om ett barns behov av skydd eller stöd som andra myndigheter, yrkesverksamma och anställda har en skyldighet att bistå – detsamma gäller alltså inte generellt under vårdtiden eller vid uppföljningen efter att vården avslutats. Möjligheten att utvidga uppgiftsskyldigheten har diskuterats i flera sammanhang, bland annat vid införandet av den nya socialtjänstlagen. Regeringen avvisade då ett förslag från Socialstyrelsen om att utvidga uppgiftsskyldigheten till att gälla under uppföljningstiden.[14]

Utredningen om barn och unga i samhällets vård (SOU 2023:66), vars betänkande är under beredning i Regeringskansliet, har lämnat förslag på att socialnämnden under vårdtiden (vid såväl frivilliga placeringar som vid vård enligt LVU) vid behov ska hämta in uppgifter från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården. Utredningen föreslår också att det förs in en uppgiftsskyldighet i skollagen respektive

[10] 19 kap. 1 § punkt 4 socialtjänstlagen.
[11] Prop. 1996/97:124, s. 106 f.
[12] 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen.
[13] Se exempelvis 17 kap. 11 § socialtjänstlagen, 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) och 29 kap. 14 § skollagen (2010:800).
[14] Prop. 2024/25:89, s. 508.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hälso- och sjukvårdslagen. Förslaget innebär således en större rätt att hämta in uppgifter under vårdtiden än i dag men samtidigt en begränsad rätt jämfört med vad som gäller under en utredning. Detta berörs under remitteringen av Socialstyrelsen som i sitt yttrande instämmer i att det finns ett behov av att socialnämnden får del av de uppgifter som de behöver för att kunna följa vården av placerade barn. Myndigheten anser dock inte att uppgiftsskyldigheten ska begränsas enbart till hälso- och sjukvård och skola utan att det kan vara relevant att ta del av uppgifter även från andra aktörer, exempelvis Polismyndigheten.[15]

Läkarundersökning enligt 32 § LVU

I ett ärende enligt LVU får en socialnämnd enligt 32 § LVU besluta om en läkarundersökning av ett barn eller ung person samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i barnets eller den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. Rätten har samma befogenhet. En läkarundersökning ska, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan en socialnämnd gör en ansökan om vård enligt 4 § LVU. Bestämmelsen innebär en befogenhet att genomföra en läkarundersökning utan samtycke i en situation där ett ingripande enligt LVU övervägs.

En läkarundersökning enligt 32 § LVU kan betraktas som en form av sakkunnigförfarande, ägnat att tillföra utredningen vissa uppgifter av betydelse för bedömningen. I förarbetena till 1980 års lagstiftning beskrivs att en läkarundersökning oftast är nödvändig för att en socialnämnd ska kunna bedöma behovet av vård. Detta anges inte minst ha stor betydelse vid misstänkt barnmisshandel.[16] I förarbetena till nuvarande lagstiftning framhålls att en läkarundersökning liksom utredningen i övrigt har ett dubbelt syfte. Den ska både utgöra en del av underlaget för bedömningen av om samhället behöver ingripa till den unges skydd med stöd av LVU och tillföra utredningen material av betydelse för vårdplaneringen.[17]

I 2015 års LVU-utredning föreslås att syftet med en läkarundersökning inför ansökan om LVU ska tydliggöras.[18] En läkarundersök-

[15] Socialstyrelsens yttrande över SOU 2023:66, dnr 116777/2023.
[16] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 602.
[17] Prop. 1989/90:28, s. 69.
[18] SOU 2015:71, s. 442 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ning ska, enligt utredningens förslag, syfta till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och planeringen av vården. Därtill föreslås att uttrycket ”om den inte av särskilda skäl är obehövlig” ersätts med ”om den inte är obehövlig”, det vill säga ett något svagare uttryck. Utredningen övervägde att även föreslå att en ansökan om vård ska innehålla ett läkarintyg men gjorde bedömningen att resultatet av läkarundersökningen utgör en del av utredningen av barnets hälsa som, enligt deras lämnade förslag, ska redovisas i en ansökan om vård. Utredningen om barn och unga i samhällets vård föreslår i stället att en läkarundersökning inte behöver beslutas innan socialnämnden gör en ansökan om omhändertagande för vård.[19] I stället föreslås att en läkarundersökning ska beslutas om det behövs för att bedöma om det finns hinder för vård eller för att på annat sätt särskilt beakta hälsotillståndet inför beslutet om vård.

Den 1 december 2025 publicerades ett utkast till lagrådsremiss som föreslår att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Förslaget till ny lag innebär att det förtydligas att läkarundersökningen syftar till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården. För att behovet av en läkarundersökning inte ska förminskas anser regeringen emellertid att det alltjämt ska finnas ett krav på att läkarundersökningen ska göras innan socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård, om den inte av särskilda skäl är obehövlig. Det föreslås inte att ett läkarintyg ska bifogas en ansökan om vård.[20]

3.2.2 Domstolens tillgång till sakkunskap

Förvaltningsdomstolars möjlighet att nyttja sakkunniga

En förvaltningsdomstol som handlägger ett mål enligt LVU har enligt 8 § förvaltningsprocesslagen ett ansvar för att se till målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Utgångspunkten är att rätten genomför sitt utredningsansvar genom att processleda parterna och förmå dem att komplettera utredningen. Det finns emellertid också

[19] SOU 2023:66, s. 879 ff.
[20] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 340 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en möjlighet för rätten att själv införskaffa utredning, detta kan bland annat ske genom att rätten inhämtar ett sakkunnigyttrande eller förordnar om förhör med ett vittne eller en sakkunnig.[21] Syftet med ett yttrande från en sakkunnig är främst att ge rätten kunskap om förhållanden som kräver särskild kunskap, erfarenhet eller utbildning.[22]

Möjligheten att inhämta ett sakkunnigyttrande regleras i 24 § förvaltningsprocesslagen. I bestämmelsen anges att ett yttrande kan inhämtas över en fråga som kräver särskild sakkunskap, från en myndighet, en tjänsteman eller en annan sakkunnig. Bestämmelsen möjliggör både remisser till en myndighet och förordnanden av en enskild person med speciell yrkeskunskap, till exempel en läkare för att få ett medicinskt utlåtande.

Vänder sig en domstol till en myndighet eller en tjänsteman finns det som regel på grund av en aktuell instruktion eller arbetsordning eller på grund av tjänstens beskaffenhet en skyldighet att medverka som sakkunnig. Någon generell medborgerlig plikt att bistå rätten som sakkunnig finns däremot inte.[23] För den som verkar privat eller som har en offentlig tjänst som inte innebär en skyldighet att bistå en domstol är medverkan som sakkunnig, till skillnad från vittnesmedverkan, alltså helt frivillig.

Utöver en domstols möjligheter att anlita sakkunniga finns möjlighet för parterna att på eget initiativ och bekostnad ta kontakt med expertis på ett särskilt område och lämna in ett sakkunnigyttrande till rätten. Det är också möjligt för parterna att vända sig till domstolen och begära att domstolen hämtar in ett yttrande från en sakkunnig eller hör en sakkunnig under den muntliga förhandlingen. Rätten får i sådant fall ta ställning till om den behöver biträde av en sakkunnig för att målet ska bli tillräckligt utrett.

Det har tidigare funnits en reglering i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar som innebar att särskilda fasta sakkunniga kunde förordnas av regeringen på begäran av en förvaltningsdomstol. En sådan särskild sakkunnig var inte en del av rätten och hade inte någon annan funktion i processen än en sådan sakkunnig som domstolen förordnar med stöd av 24 § förvaltningsprocesslagen. Möjligheten att förordna särskilda sakkunniga togs bort 2013, bland annat på grund av att den inte längre utnyttjades.[24]

[21] 24 och 25 §§ förvaltningsprocesslagen.
[22] Se HFD 2018 ref. 28.
[23] Se 40 kap. 4 § rättegångsbalken.
[24] Prop. 2012/13:45, s. 158 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förekomsten av sakkunniga i LVU-processen

I 2015 års LVU-utredning konstateras att förvaltningsdomstolarna inte använder sig av möjligheten att anlita sakkunniga i någon större utsträckning i mål enligt LVU.[25] Någon förändring i detta avseende tycks inte ha skett sedan 2015. I Domstolsverkets statistik registreras vilka aktörer som uppträder i olika mål. Under 2024 avgjordes drygt 10 000 LVU-mål med totalt nästan 75 000 aktörer. Endast 3 sakkunniga är registrerade som aktörer. Det är möjligt att enstaka sakkunniga som uppträtt i LVU-mål inte fångats i Domstolsverkets statistik. Uppgifterna överensstämmer dock med den bild som förmedlas under utredningens kontakter med förvaltningsdomstolar runt om i landet. Ingenting tyder på att sakkunniga förekommer i LVU-processen mer än som enstaka undantag.

3.3 Tidigare förslag om sakkunniga i LVU-processen

3.3.1 LVU-utredningen (SOU 2000:77)

LVU-utredningen, som lämnade betänkandet Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77), hade i uppdrag att göra en översyn av LVU med syftet att stärka barnperspektivet och barnets rättigheter. Utredningen gjorde bedömningen att det fanns ett behov av ökad sakkunskap i domstolarna för att stärka barnets ställning i domstolsprocessen. Utredningen övervägde men avvisade att detta skulle lösas genom att LVU-målen fördelas på vissa domare eller genom att rätten får en sakkunnig ledamot. I stället föreslogs en komplettering av 35 § LVU med innebörden att en domstol om det behövs ska höra en lämplig sakkunnig vid muntliga förhandlingar.[26]

För att underlätta för domstolarna att få tillgång till sakkunniga föreslogs också att Socialstyrelsen skulle förordna ett antal fasta sakkunniga som står till rättens förfogande. Som exempel på vilka som skulle kunna vara aktuella som sakkunniga nämns legitimerade läkare, psykologer eller psykoterapeuter med erfarenhet av kvalificerat arbete med barn och ungdomar.

[25] SOU 2015:71, s. 478 f.
[26] SOU 2000:77, s. 109 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Remissinstanserna var övervägande positiva till förslaget att i LVU reglera att domstolen ska höra sakkunniga vid behov även om flera påpekade att denna möjlighet redan fanns i förvaltningsprocesslagen.[27] Flera remissinstanser lyfte frågor som rörde de sakkunnigas kompetens och vikten av att det inte enbart är medicinsk och psykiatrisk kompetens utan även social kompetens som behövs. Det påpekades också av bland annat Domstolsverket att det måste säkerställas att alla domstolar har tillgång till sakkunniga med rätt kompetens som kan ställa upp med kort varsel.

Utredningens förslag om ett ökat inslag av sakkunniga i domstolarna behandlades inte i den efterföljande propositionen.[28]

3.3.2 Utredningen om barn och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71)

Utredningen om barn och ungas rätt vid tvångsvård, som lämnade betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård, förslag till ny LVU (SOU 2015:71), hade i uppdrag att genomföra en översyn av LVU med syftet att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga. Utredningens bedömning var att kunskapen om barns behov och barns rättigheter behövde stärkas i domstolarna. För att åstadkomma detta föreslogs att det i den nya lagen skulle införas en bestämmelse med innebörden att en förvaltningsrätt, om det behövdes, skulle höra lämpliga sakkunniga vid muntliga förhandlingar.[29] Som exempel på vad sakkunskapen skulle kunna gälla nämns expertkunskap om barnpsykologi, barnpsykiatri, barnhabilitering eller barnmedicin. Det skulle också kunna handla om kompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck eller kunskap om hur utvecklingsstörning eller andra kognitiva svårigheter påverkar föräldraförmågan. Utredningen ansåg också att de som på en domstol handlägger LVU-mål bör ha särskild utbildning och intresse för detta och att Domstolsverket skulle erbjuda relevant utbildning. Något konkret förslag i detta avseende lämnades dock inte.

Under remissbehandlingen möttes utredningens förslag om sakkunniga av viss kritik. Bland annat anfördes att det i första hand måste ankomma på socialnämnden att se till att personer med särskild sak-

[27] Remissammanställning över betänkandet Omhändertagen (SOU 2000:77), S2000/5585/ST.
[28] Prop. 2002/03:53.
[29] SOU 2015:71, s. 498.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

kunskap uttalar sig i ett ärende, när detta anses påkallat. Vidare ifrågasattes behovet av den föreslagna bestämmelsen eftersom möjligheten att höra sakkunnig redan finns i förvaltningsprocesslagen. Förslaget kritiserades också för att det inte på ett tydligt sätt redogjordes för hur bestämmelsen skulle tillämpas i praktiken och för hur domstolarna skulle få kännedom om vilka sakkunniga som finns inom olika områden. Flera remissinstanser påpekade också att utredningen inte heller beräknat de ekonomiska konsekvenserna av förslaget.[30]

3.4 Sakkunniga i andra domstolsprocesser

3.4.1 Inledning

Vissa typer av mål i såväl de allmänna förvaltningsdomstolarna som de allmänna domstolarna rör frågor som ställer krav på särskild kunskap som lagfarna domare normalt inte besitter. Utöver de generella möjligheterna att förordna sakkunniga som ges i förvaltningsprocesslagen respektive rättegångsbalken finns det en förstärkt skyldighet att förordna sakkunniga som bistår rätten i vissa måltyper. För närvarande gäller detta i mål om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård samt i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Att i stället möta behovet av sakkunskap genom att låta experter på vissa områden ingå som ledamöter i rätten har diskuterats och avvisats vid flera tillfällen med hänvisning till de nackdelar som finns ur ett rättssäkerhetsperspektiv.[31] Bland annat har framförts risken för att en expertledamot tillför rätten information under överläggningen som parterna inte fått tillfälle att bemöta. I vissa måltyper har domstolarna emellertid, för att underlätta handläggningen och säkerställa kvaliteten, förstärkts med ledamöter med särskilda fackkunskaper. Det rör sig om sakkunniga ledamöter, experter eller andra särskilda ledamöter som ska eller får delta i domstolens handläggning och avgöranden.

[30] Remissammanställning Slutbetänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71), dnr S2015/04694/FST.
[31] Se exempelvis prop. 1990/91:58, s. 194 ff. som rör sakkunnigas medverkan i psykiatrimål och prop. 1989/90:71, s. 32 ff. som rör expertmedverkan i allmän domstol.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

3.4.2 Sakkunniga som biträder rätten

Psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård

Behovet av specialkompetens i domstolarna diskuterades redan vid införandet av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) i samband med övergången från utskrivningsnämnder till domstolar. Utskrivningsnämnderna hade haft både juridisk och psykiatrisk kompetens. För att förhindra att patientens ställning i processen försvagades förordade Lagrådet därför att den första domstolsinstansen, dåvarande länsrätten, skulle förstärkas med en erfaren psykiater som ledamot. Möjligheten att anlita en psykiater som utomstående sakkunnig ansåg Lagrådet inte utgjorde ett likvärdigt alternativ eftersom rätten då inte skulle ha någon sakkunskap till hjälp vid sina överläggningar.[32]

Regeringen avvisade Lagrådets förslag om en psykiater som ledamot av rätten och menade att en sådan ordningen hade klara nackdelar ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Detta eftersom det inte skulle kunna uteslutas att en sakkunnig ledamot under överläggningen skulle kunna tillföra beslutsunderlaget helt nya upplysningar i medicinska frågor utan att patienten fick del av uppgifterna och möjlighet att bemöta dem.[33] I stället infördes en bestämmelse som innebar att rätten vid muntliga förhandlingar skulle höra lämplig sakkunnig om det behövdes, och att den sakkunnige fick ställa frågor till chefsöverläkaren och patienten. Bestämmelsen gällde även för muntliga förhandlingar i mål enligt LRV. Sedan den 1 juli 2000 är presumtionen att en förvaltningsrätt *ska* höra en sakkunnig vid muntliga förhandlingar i mål enligt LPT och LRV (37 § LPT). Endast om det är *uppenbart obehövligt* kan rätten underlåta att förordna en sakkunnig. Som skäl till ändringen anfördes att det är en rättssäkerhetsgaranti för den enskilde att en annan läkare än den som har det yttersta behandlingsansvaret får lämna sin uppfattning i målet. Vetskapen om att ytterligare en läkare kan komma att granska chefsöverläkarens ställningstagande ansågs också kunna bidra till att chefsöverläkaren överväger sin uppfattning i målet mer noggrant.[34]

Det är Socialstyrelsen som förordnar sakkunniga läkare att bistå förvaltningsdomstolarna i mål enligt LPT och LRV, detta framgår av

[32] Prop. 1990/91:58, bilaga 1:5, s. 404 f.
[33] Prop. 1990/91:58, s. 194 f. och 1990/91:SoU13, s. 62.
[34] Prop. 1999/2000:44, s. 105 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

15 § förordningen (1991:1472) om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård. Det är däremot förvaltningsdomstolarna som för ett specifikt mål enligt LPT eller LRV tilldelar uppdraget till en sakkunnig.

I 37 § LPT anges att den sakkunniga ska vara *lämplig.* Det ställs utöver detta inga krav varken i lag eller förordning på vilken kompetens en sakkunnig ska ha. Enligt Socialstyrelsens rutiner ska de sakkunniga som förordnas vara specialistkompetenta läkare inom någon gren av psykiatrin med flerårig erfarenhet av att fullgöra uppgifter motsvarande dem som ankommer på chefsöverläkare enligt LPT och LRV. Den sakkunniga läkaren ska ha relevant yrkeskunskap, vara aktiv inom sitt yrke samt ha gedigna kunskaper och bred erfarenhet inom psykiatrin.[35]

Enligt uppgifter från Socialstyrelsen är det för närvarande cirka 75 sakkunniga läkare i hela landet som förordnats för att bistå domstolarna i LPT/LRV-mål. Myndigheten informerar om möjligheten att förordnas som sakkunnig på sin hemsida och gör ibland riktade informationsinsatser. När någon ansöker om att förordnas som sakkunnig granskas deras utbildning och erfarenhet för att lämpligheten ska kunna bedömas. Socialstyrelsen kontrollerar också regelbundet att sakkunniga som tidigare förordnats har giltig legitimation.[36]

Vårdnad, boende och umgänge

En domstol ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillräckligt utredda (6 kap. 19 § föräldrabalken). Om det i ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge är nödvändigt för att bedöma risken för att ett barn far illa, *ska* rätten hämta in ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog (6 kap. 19 a § föräldrabalken). Bestämmelsen är ny och trädde i kraft den 1 januari 2025. I motiven beskrivs bland annat att det är mycket ovanligt att domstolen självmant inhämtar ett utlåtande från en barn- och ungdomspsykiatrisk klinik eller någon annan med särskild kompetens på området, detta trots att det är fullt möjligt att inhämta ett sådant utlåtande enligt de allmänna bestämmelserna i rättegångsbalken.[37]

[35] Socialstyrelsens rutin för förordnande av sakkunniga i LPT/LRV-mål daterad 2023-03-07, dnr 1.3–7645/2023.
[36] Muntliga uppgifter till utredningen från ansvarig tjänsteman på Socialstyrelsen.
[37] Prop. 2024/25:10, s. 25 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Mot bakgrund av att det för att skydda barn är avgörande att en domstol har ett fullgott beslutsunderlag ansåg regeringen att det fanns skäl att förstärka domstolens skyldighet att i vissa svårbedömda fall inhämta ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog. Utgångspunkten var att de redan befintliga möjligheterna att hämta in utredning i de flesta fall räcker till för att mål om vårdnad, boende och umgänge ska bli tillräckligt utredda. Det ansågs därför inte aktuellt att införa en ordning som innebär att ett sakkunnigutlåtande ska hämtas in i alla mål eller att detta ska utgöra en huvudregel. Skyldigheten att i vissa fall inhämta ett utlåtande från en psykolog är en riktad utredningsåtgärd som en domstol ska vidta när det bedöms nödvändigt för att få ledning i svåra bedömningar av risken för att ett barn far illa.[38]

För att säkerställa att den sakkunnige psykologen har tillräcklig kompetens bör det enligt förarbetsuttalandena vara en psykolog med gedigen klinisk erfarenhet inom barn- och ungdomspsykologi. Under remissbehandlingen framfördes att ett utlåtande bör kunna hämtas in även från andra yrkeskategorier än psykologer, såsom läkare och psykoterapeuter. Regeringens bedömning var dock att det framför allt finns ett behov av psykologisk expertis och att det, i den mån det finns behov av annan typ av expertis, finns möjlighet att hämta in sakkunnigutlåtanden från andra yrkeskategorier med stöd av de allmänna bestämmelserna i rättegångsbalken.[39]

3.4.3 Särskilda ledamöter i rätten

Inledning

I förvaltningsdomstol förekommer för närvarande särskilda ledamöter i rätten i mål om åldersgränser för film, fastighetstaxering, elektronisk kommunikation och laglighetsprövning. I de allmänna domstolarna förekommer sakkunniga ledamöter bland annat i Patent- och marknadsdomstolen och i mark- och miljödomstolarna. Ekonomiska experter får också ingå i tingsrätter och hovrätter vid prövning av vissa brottmål där bedömningen av ekonomiska förhållanden har väsentlig betydelse och det finns behov av särskild fackkunskap.

[38] Prop. 2024/25:10, s. 26 f.
[39] Prop. 2024/25:10, s. 31 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Nedan redogörs närmare för ordningen med sakkunniga ledamöter i allmän förvaltningsdomstol.

Särskilda ledamöter i förvaltningsdomstol

Vid prövning av mål om åldersgränser för film *ska* det både i förvaltningsrätt och i kammarrätt ingå två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha särskilda kunskaper om film och en ha särskilda kunskaper i beteendevetenskap.[40] Vid prövning av mål om fastighetstaxering *ska* i en förvaltningsrätt ingå en värderingsteknisk ledamot och i en kammarrätt två särskilda ledamöter. Bland ledamöterna ska sakkunskap beträffande värdering av olika slag av fastigheter finnas företrädd.[41] I vissa mål om elektronisk kommunikation *ska* två ekonomiska experter delta i både förvaltningsrätten och i kammarrätten.[42] Vid prövning av mål om laglighetsprövning av kommunala beslut *ska* i såväl en förvaltningsrätt som i en kammarrätt två särskilda ledamöter ingå i rätten.

Förekomsten av särskilda ledamöter i allmän förvaltningsdomstol eller allmän domstol motiveras som utgångspunkt med behovet av synpunkter på vissa tekniskt komplicerade förhållanden. I mål om laglighetsprövning förväntas de särskilda ledmötena dock inte ha synpunkter på tekniskt komplicerade förhållanden. Deras deltagande motiveras i stället av att de har god kännedom om kommunala förhållanden.[43] Inte heller filmmålen har en tekniskt komplicerad karaktär. När ordningen med särskilda ledamöter i rätten infördes för denna måltyp fördes ett resonemang om de nackdelar som är förknippade med den typen av expertmedverkan i domstol och de särskilda ledamöterna motiverades med hänsyn till att det var ett avgränsat område där domstolarna saknade tidigare erfarenhet.[44]

De särskilda ledamöter och experter som det redogörs för ovan förordnas för närvarande av Domarnämnden.[45]

[40] 12 a och 13 §§ lagen (2021:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.
[41] 21 kap. 8 och 9 §§ samt 22 kap. 4 och 5 §§ fastighetstaxeringslagen (1979:1152).
[42] 15 kap. 8–10 §§ lagen (2022:482) om elektronisk kommunikation.
[43] Se 13 b § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar och prop. 1994/95:27, s. 149.
[44] Prop. 1989/90:70, s. 60.
[45] Se förordningen (2013:391) om Domarnämndens förordnande av särskilda ledamöter i allmän domstol och i allmän förvaltningsdomstol.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

3.5 Nordisk utblick

3.5.1 Inledning

Utredningen redogör för motsvarigheten till LVU i dansk, norsk och finsk lagstiftning i kapitel 4 i utredningens delbetänkande, SOU 2025:38. Framför allt beskrivs förutsättningarna för tvångsvård och hur beslutsprocesserna ser ut. Nedan redogörs närmare för respektive lands inslag av sakkunniga eller andra aktörer med särskild sakkunskap i processen.

3.5.2 Danmark

Bestämmelser om omhändertaganden av barn (anbringelse uden for hjemmet uden samtykke) finns i barnets lov, som trädde i kraft den 1 januari 2024. Det är en kommuns barn- och ungdomsutskott (børne- og unge-udvalget) som fattar beslut om omhändertaganden av barn och unga (142 § barnets lov). Barn- och ungdomsutskottet består av två ledamöter från kommunalbestyrelsen, en domare som utsetts av rättspresidenten i domsagan och två sakkunniga inom exempelvis pedagogik och psykologi som utsetts av Familieretshuset (1 § forretningsorden for børn og unge-udvalgene).

Det är kommunalbestyrelsens förvaltning som avgör om ett ärende ska föredras för barn- och ungdomsutskottet. Barn- och ungdomsutskottet kan enbart bifalla eller avslå förvaltningens rekommendation. Beslutet kan därefter överklagas till Ankestyrelsen. Sammansättningen i Ankestyrelsen är vanligtvis en jurist och två ledamöter med sakkompetens inom exempelvis socialt arbete eller psykologi. Om Ankestyrelsen inte ändrar ett beslut kan parterna begära att ärendet ska hänskjutas till byretten (motsvarande tingsrätt). Rättens ledamöter består av en juristdomare och två lekmän med sakkompetens. Den ene av de sakkunniga ska ha särskild kunskap om barnomsorg och den andre ska ha särskild kunskap om barn- och ungdomspsykiatri och/eller psykologi (148 § barnets lov).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

3.5.3 Norge

Bestämmelser om omhändertaganden av barn och unga (omsorgsovertakelse och atferdsplassering) finns i barnskyddslagen (barnevernsloven) som trädde i kraft den 1 januari 2023. Den norska ordningen innebär att det både finns sakkunniga ledamöter (fagkyndige) och externa sakkunniga (sakkyndige).

Det är barnskydds- och hälsonämnden (barneverns- og helsenemnda), ett domstolsliknande förvaltningsorgan, som efter ansökan av en kommuns barnskyddsförvaltning (barnevernstjenst), kan fatta beslut om omhändertagande och placering utanför hemmet. Nämnden består av tre ledamöter: en ordförande, en sakkunnig (fagkyndig) ledamot och en allmän ledamot (§ 14-3 barnevernsloven). Ordföranden är jurist och ska uppfylla kraven för att vara domare. Den sakkunniga ledamoten är en psykolog eller psykiater specialiserad på barn och unga eller en annan person med relevant utbildning och yrkeserfarenhet, till exempel en socialarbetare. Den allmänna ledamoten representerar allmänheten på motsvarande sätt som en nämndeman. Ordföranden kan besluta att särskilt svåra ärenden ska behandlas av en utvidgad kommitté vilket innebär att nämnden kompletteras av ytterligare en sakkunnig och en allmän ledamot. Barneverns- og helsenemndas beslut kan överklagas. Överprövningen sker i allmän domstol.

Utöver inslagen av sakkunniga ledamöter i nämnden finns i den norska processen också en möjlighet för både barnevernstjensten, nämnden och domstolen att engagera externa sakkunniga (sakkyndige). Den sakkunnige tar fram en sakkunnigrapport som sänds till en särskild myndighet (barnesakkyndig kommisjon) som kvalitetsgranskar de sakkunnigas rapporter. Först efter granskning får en sakkunnigrapport läggas till grund för annat än akuta åtgärder. Kommissionen granskar även sakkunnigrapporter som ges in av parter i en process.

Det finns inga formella krav för att anlitas eller utses som sakkunnig. Det krävs dock att den sakkunnige har ”nödvändig sakkunskap och erfarenhet” (tvistlagen § 25-3). På uppdrag av ansvarigt departement administrerar den norska psykologföreningen ett register över sakkunniga som genomgått en särskild tvåårig utbildning för sakkunniga i barnärenden. Utbildningen riktar sig i huvudsak till psykologer och läkare som är intresserade av att arbeta som sakkun-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

niga i barnärenden. De sakkunniga består framför allt av psykologer med klinisk erfarenhet av arbete med barn och läkare med specialistutbildning i barnpsykiatri. Det förekommer dock även andra yrkesgrupper, bland annat socionomer och pedagoger.[46]

Utöver att utreda barnets omsorgsbehov och föräldrarnas omsorgskompetens kan den sakkunnige också ombes att bedöma sannolika effekter av vissa åtgärder eller frågor som rör umgänge och återförening.[47]

3.5.4 Finland

Bestämmelser om omhändertaganden av barn och unga finns i barnskyddslagen som trädde i kraft 2007. Sedan 2023 har ansvaret för sociala tjänster, inklusive barnskydd, i stor utsträckning flyttats från kommunerna till 21 regionala välfärdsområden (motsvarande Sveriges regioner). Ett välfärdsområde har det operativa ansvaret för barnskydd och beslut om omhändertagande och vård utanför hemmet. Kommunerna ansvarar för det förebyggande arbetet.

Beslut om omhändertagande fattas av en förvaltningsrätt efter ansökan av barnskyddet (som administrativt ligger under ett välfärdsområde). Ett välfärdsområde ska se till att den socialarbetare som ansvarar för ett barns angelägenheter har tillgång till sakkunskap om barns uppväxt och utveckling, hälsovård, juridisk expertis samt annan expertis som behövs i barnskyddsarbetet (14 § barnskyddslagen). Välfärdsområdet ska bilda en tvärprofessionell expertgrupp som biträder socialarbetare i beredningen av ärenden som gäller omhändertagande av barn samt vård utom hemmet och vid genomförandet av barnskyddet i övrigt. Dessutom ger den yttranden till stöd för beslutsfattande som gäller barnskyddsåtgärder. Det är inte obligatoriskt att använda sig av en expertgrupp och de sakkunniga i denna grupp har endast en rådgivande funktion och ingen beslutsrätt.

Sammansättningen i ett välfärdsområdes expertgrupp kan variera beroende på ärendet och bestå av exempelvis specialistläkare, jurister, familjearbetare, representanter från skolan eller missbruksvårdsexperter.

[46] Bufdir (2022), Veileder for sakkyndig utredningsarbeid i saker etter barnevernloven.
[47] Bufdir (2022), Veileder for sakkyndig utredningsarbeid i saker etter barnevernloven.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En socialförvaltning kan begära yttranden till stöd för bedömning av exempelvis småbarnspedagogik, skolan, familjerådgivningen eller hälso- och sjukvården. Det finns en skyldighet att bistå socialförvaltningen med sådana utlåtanden (41 § barnskyddslagen).

En förvaltningsrätt består i mål om omhändertagande av barn och unga av tre juristdomare och en sakkunnig ledamot. Den sakkunnige ledamoten i barnskyddsärenden ska ha avlagt för uppgiften lämplig högskoleexamen och vara väl förtrogen med barnskyddsfrågor (7-8 §§ lagen om förvaltningsdomstolarna). Den sakkunnige är som utgångspunkt utbildad socionom, barnpsykolog, barnpsykiater, barnpedagog eller familjeterapeut och ska ha flera års erfarenhet av arbete med barn och familjer i utsatta situationer.

3.6 Synpunkter till utredningen om behovet av ökad sakkunskap i LVU-processen

3.6.1 Inledning

Utredningen har samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndigheter, barnrättsorganisationer och från yrkesverksamma, såsom socialsekreterare, socialchefer, kommunjurister, domare, poliser och advokater.[48] Vi har efterfrågat synpunkter som anknyter till följande övergripande frågor:

- Finns det behov av att socialnämnder under utredningar av barn och unga eller inför bedömningar enligt LVU, i större utsträckning konsulterar sakkunniga med en viss generell fackkompetens?
- Finns det behov av att socialnämnder under utredningar av barn och unga eller inför bedömningar enligt LVU, i större utsträckning hämtar in uppgifter eller yttranden från yrkesverksamma som har personlig kännedom om barnet eller den unge, exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin?
- Finns det behov av att domstolar vid handläggning eller beslut i mål enligt LVU i större utsträckning har tillgång till sakkunniga för att en domstols utredning ska bli fullgod eller för att domstolen ska kunna göra en tillräckligt kvalificerad bedömning av underlaget i målet?

[48] Samtliga kontakter utredningen har haft redovisas i kapitel 2.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

3.6.2 Synpunkter från yrkesverksamma inom socialtjänsten

Socialtjänstens förutsättningar varierar kraftigt mellan olika kommuner och stadsdelar. Det är därför naturligt att erfarenheterna och synpunkterna på behovet av ökad sakkunskap i LVU-processen skiljer sig åt. Vad gäller behovet av uppgifter eller yttranden från yrkesverksamma som har personlig kännedom om ett barn eller en ung person tas kontakter ofta muntligt med exempelvis skola eller barn- och ungdomspsykiatrin. Muntliga kontakter beskrivs av många som ett välfungerande sätt att få in de uppgifter som efterfrågas. Det framförs emellertid också att det är svårt att få in skriftliga yttranden från hälso- och sjukvården i de fall där detta uppfattas vara önskvärt.

Vad gäller förekomsten av sakkunniga med en viss generell fackkompetens nyttjas detta relativt sällan. Det förekommer att läkare och psykologer konsulteras eller ombeds lämna utlåtanden av generell karaktär. För konsultation och kunskapsinhämtning används ibland också den sakkunskap som finns på nationella funktioner såsom Center mot våldsbejakande extremism och Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Även olika kommunala och regionala funktioner med specialistkompetens inom exempelvis hedersrelaterat förtryck eller beroendeproblematik används för konsultation.

På frågan om det finns ett behov av att i större utsträckning konsultera externa sakkunniga med viss generell fackkompetens är den relativt samstämmiga bilden att detta ibland vore önskvärt. Särskilt efterfrågas detta i mindre kommuner som inte har tillgång till den typ av stödfunktioner med viss expertkunskap som kan finnas i större kommuner. Det är framför allt i mer komplicerade eller ovanliga ärenden som det efterfrågas ett ökat inslag av sakkunniga. Specifika områden som nämns är bland annat hedersrelaterat våld och förtryck, Münchhausen by proxy och frågor som rör neuropsykiatriska funktionshinder. Det råder bred enighet om att ett ökat inslag av sakkunniga framför allt behövs i ärendena under socialnämndens utredning och inte ska tillföras först i domstol. Anledningen till att sakkunniga inte nyttjas i den utsträckning som egentligen anses önskvärt anges framför allt vara kombinationen av tidspress och att det är svårt att veta vem man ska vända sig till och hur olika experters kompetens ska kunna kvalitetssäkras.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

3.6.3 Synpunkter från domare i förvaltningsdomstol

Även bland domare i förvaltningsdomstol skiljer sig både erfarenheter och synpunkter åt vad gäller synen på om det finns ett behov av att öka inslaget av sakkunskap i LVU-processen. Det råder samstämmighet kring att det i första hand ankommer på socialnämnden att vid behov förse utredningen med yttranden från exempelvis läkare eller psykologer, detta oavsett om det rör sig om utlåtanden av generell karaktär eller utlåtanden av personer med kännedom om barnet. Många ser positivt på att det underlag som lämnas in till en domstol i större utsträckning skulle kompletteras med utlåtanden från exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin. Det påpekas också att det är ett problem att det relativt ofta förekommer att yttranden från utomstående aktörer inte finns i skriftlig form utan har hämtats in muntligt och sedan sammanfattats i socialnämndens anteckningar. Detta försvårar för domstolen att värdera uppgifterna.

Vad gäller möjligheten att använda sig av sakkunniga under processen i domstol lyfter många att det skulle vara nyttigt i vissa särskilt komplicerade ärenden. Svårigheten att veta vem man i så fall ska vända sig till och hur dennes kompetens ska säkerställas framhålls som den största anledningen till att sakkunniga inte används i större utsträckning.

Utredningen har också samtalat med domare om erfarenheter av sakkunniga i LPT/LRV-processen. De allra flesta framhåller att de sakkunniga har mycket stor betydelse i LPT/LRV-målen och att detta också gör att det är av central betydelse att de sakkunniga är kompetenta. Erfarenheten är att de sakkunniga i LPT/LRV-målen oftast men inte alltid håller den kvalitet som behövs. Det efterfrågas från många en tydligare information från Socialstyrelsens sida om vilka som förordnats som sakkunniga och vad de har för erfarenhet. Det efterfrågas också att sakkunniga i dessa mål får någon typ av utbildning och att det ska finnas en möjlighet att framföra synpunkter på sakkunniga som är olämpliga.

3.6.4 Synpunkter från advokater

Från advokater som uppträder som offentliga biträden i LVU-mål har framförts kritik mot att socialnämnder ofta hämtar in yttranden från exempelvis skola och psykiatri muntligt och att dessa uppgifter

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sedan sammanfattas i nämndens anteckningar. Både barn, unga och föräldrar kan ibland uppleva att det som antecknats inte stämmer och svårigheten att kontrollera uppgifterna skapar bristande rättssäkerhet. Det har vidare framförts att det ibland finns behov av sakkunniga i domstolsprocessen men att det som part är svårt att få gehör för ett sådant yrkande.

3.7 Övervägande och förslag

3.7.1 Inledning

Förslag som syftar till att öka förekomsten av sakkunskap i LVU-processen har lämnats i tidigare betänkanden.[49] I betänkandet Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77) lämnades ett förslag med innebörden att domstolar om det behövs ska höra en lämplig sakkunnig vid muntliga förhandlingar.[50] Remissinstanserna var övervägande positiva till förslaget att i LVU reglera att en domstol ska höra en sakkunnig vid behov även om flera påpekade att denna möjlighet redan finns i förvaltningsprocesslagen.[51] Ett liknande förslag med innebörden att en förvaltningsrätt, om det behövs, ska höra en lämplig sakkunnig vid en muntlig förhandling lämnades av 2015 års LVU-utredning (SOU 2015:71).[52] Under remissbehandlingen framfördes bland annat att det i första hand måste ankomma på socialnämnden att se till att personer med särskild sakkunskap uttalar sig i ett ärende, när detta anses påkallat. Vidare ifrågasattes behovet av den föreslagna bestämmelsen eftersom möjligheten att höra en sakkunnig redan finns enligt förvaltningsprocesslagen. Förslaget kritiserades också för att det inte på ett tydligt sätt redogörs för hur bestämmelsen ska tillämpas i praktiken och för hur domstolarna ska få kännedom om vilka sakkunniga som finns inom olika områden.[53]

I utredningens direktiv anges att det, utifrån de remissynpunkter som lämnats på tidigare förslag, finns ett behov av att frågan om sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU belyses ur ett vidare

[49] Se SOU 2000:77 och SOU 2015:71.
[50] SOU 2000:77, s. 109 ff.
[51] Remissammanställning över betänkandet Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77), S2000/5585/ST.
[52] SOU 2015:71, s. 498 ff.
[53] Remissammanställning över betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71), S 2015/04694/FST.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

och mer praktiskt perspektiv än vad som gjorts i tidigare utredningar. I kommande avsnitt kommer utredningen därför att behandla frågan om behovet av ökad sakkunskap i LVU-processen med beaktande av tidigare lämnade remissynpunkter. Den första frågan som behöver ställas är emellertid om det alls finns ett behov av mer sakkunskap i LVU-processen.

Begreppet sakkunskap används nedan som ett paraplybegrepp som omfattar både sakkunniga och information från yrkesverksamma med personlig kännedom om barnet, exempelvis behandlande läkare eller psykolog. Med sakkunnig avses någon som till en socialnämnd eller en domstol bidrar med viss generell sakkunskap.

3.7.2 Det finns ett behov av mer sakkunskap i LVU-processen

Utredningens bedömning

Utgångspunkten är att socialtjänsten besitter den centrala sakkunskap som krävs i ärenden och mål enligt LVU men att det finns ett behov av att tillföra kompletterande sakkunskap från andra professioner i större utsträckning än vad som sker i dag. För att kunna göra välgrundade bedömningar av exempelvis risken för skada, behovet av vård och vad som är till barnets eller den unges bästa kan det vara nödvändigt med uppgifter från aktörer med viss sakkunskap som har personlig kännedom om barnet eller den unge, exempelvis från barn- och ungdomspsykiatrin eller andra delar av hälso- och sjukvården. Det kan också vara nödvändigt med yttranden från sakkunniga som uttalar sig generellt om ett visst förhållande som förutsätter särskild fackkunskap.

Sakkunskap bör tillföras ärenden i ett så tidigt skede som möjligt. Det innebär att socialnämnder behöver ha god tillgång till såväl sakkunniga som kan bistå med expertkunskap av generell karaktär som uppgifter från externa aktörer som har kunskap om det enskilda barnet eller den unge. Det är emellertid också viktigt att domstolarna vid behov har tillgång till sakkunniga som kan bistå rätten med kompetens inom exempelvis medicin, psykiatri eller psykologi. Detta är särskilt viktigt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Beslut att omhänderta barn och unga enligt LVU rör skiftande och svåra frågor och innebär därtill ingripande beslut av väldigt stor betydelse både för det enskilda barnet eller ungdomen och för föräldrar och andra närstående. Det är av yttersta vikt både att barn och unga som behöver vård enligt LVU får det och att barn och unga inte omhändertas när det inte finns ett behov av vård och vården inte är till deras bästa. För att kunna bedöma såväl frågor om riskerna för ett barn eller en ung person som behovet av vård och vad som är till barnets eller den unges bästa kan det vara nödvändigt med uppgifter från aktörer med viss sakkunskap som har personlig kännedom om barnet eller den unge, exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin eller andra delar av hälso- och sjukvården. Det kan också vara nödvändigt att berika underlaget med yttranden från sakkunniga som uttalar sig generellt om ett visst förhållande.

Såväl yrkesverksamma inom socialtjänsten som domare och advokater som arbetar med LVU-mål uppger att det kan behövas större inslag av sakkunskap i LVU-processen. Det som efterfrågas är både uppgifter från aktörer som har kännedom om barnet eller den unge och yttranden från sakkunniga av mer generell karaktär avseende exempelvis ett visst psykiatriskt tillstånd. Vad gäller yttranden från sakkunniga uppfattas det framför allt finnas ett behov av detta i ärenden av mer komplicerad eller ovanlig karaktär.

I utredningens delbetänkande lämnas förslag på nya grunder för att omhänderta barn och unga enligt LVU. Förslagen innebär sammantaget en viss förskjutning av fokus i prövningen av om förutsättningarna för ett ingripande enligt LVU är uppfyllda där det tydligt ska redovisas om vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa. I detta ligger att det ska finnas ett behov av vården som inte kan tillgodoses med mindre ingripande åtgärder. Vi föreslår också att det förhållandet att ett barn eller en ung person har ett beteende som närmast är att betrakta som ett symtom på ett psykiatriskt tillstånd inte ska utesluta ett ingripande enligt LVU. Ett ingripande förutsätter dock att det finns ett behov av den vård som socialnämnden planerar. Detta tydligare fokus på behovet av vård förväntas öka behovet av sådan sakkunskap som i normalfallet inte finns inom en socialnämnd eller en domstol. Detta gäller inte minst bedömningarna i de mål och ärenden som rör barn och unga med både en social och en psykiatrisk problematik.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Sakkunskap bör tillföras ärenden i ett så tidigt skede som möjligt. Det innebär att socialnämnder behöver ha god tillgång till såväl sakkunniga med generell fackkunskap som uppgifter från externa aktörer som har kunskap om det enskilda barnet eller den unge, såsom exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin. Det är emellertid också viktigt att domstolarna vid behov har tillgång till sakkunniga som kan bistå rätten med kompetens inom exempelvis medicin, psykiatri eller psykologi. Detta är särskilt viktigt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär.

3.7.3 Ökat inslag av sakkunskap hos socialnämnder

Sakkunnigas roll i socialnämnders arbete

Utredningens bedömning

En sakkunnigs roll under en socialnämnds utredning eller arbete med omhändertagna barn och unga bör vara att ha en rådgivande funktion och utifrån sin expertkompetens bidra med kunskap och erfarenhet om det som socialnämnden behöver stöd i och önskar ha belyst.

I föregående avsnitt har beskrivits olika former av sakkunnigförfaranden, dels i andra typer av lagstiftning, dels i motsvarigheten till LVU-processer i våra nordiska grannländer. De sakkunnigas uppdrag eller funktioner kan utformas på olika sätt. Innan vidare förslag lämnas är det viktigt att slå fast några övergripande utgångspunkter för ett ökat inslag av sakkunniga under socialnämndernas utredningar eller i övrigt i arbetet med omhändertagna barn och unga.

Utredningens bedömning är att en sakkunnig ska komplettera och inte ersätta socialtjänstens kompetens. En sakkunnigs roll i en socialnämnds arbete bör vara att, liksom i dag, ha en rådgivande funktion och utifrån sin särskilda expertkompetens bidra med kunskap och erfarenhet om det som socialnämnden behöver stöd i och önskar ha belyst. Det kan röra sig exempelvis om att tolka vissa medicinska uppgifter, bedöma riskerna för ett barn i en specifik uppväxtmiljö eller uttala sig kring ett visst psykiatriskt tillstånd. Vi ser inte framför oss nyttan med en ordning där sakkunniga, på det sätt som sker i exempelvis Norge, utför egna utredningar eller självständigt granskar

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

socialnämndernas utredningar. Utgångspunkten bör i stället vara att stärka socialnämndernas förutsättningar att göra ett gott arbete och se till att de i detta har stöd av experter från andra professioner. Den oberoende granskningen sker sedan av den domstol som prövar en ansökan eller ett överklagat beslut.

Tillgången till personer eller funktioner med olika former av specialistkunskap som kan bistå i socialtjänstens arbete med barn och unga skiljer sig kraftigt åt mellan olika kommuner. I vissa kommuner, framför allt större sådana, finns i den egna kommunen tillgång till exempelvis jurister eller specialister på beroendeproblematik eller hedersrelaterat våld och förtryck. Mindre kommuner är i större utsträckning utlämnade till att köpa in denna typ av tjänster, använda sig av kompetens i andra kommuner eller av de nationella kompetensstöd som finns i vissa frågor. Eftersom även ekonomiska resurser och möjligheterna att rekrytera och behålla erfarna socionomer skiljer sig åt mellan kommuner är förutsättningarna och tillgången till sakkunskap sammantaget mycket ojämn. Till detta kommer den ordning som är speciell för Sverige med en beslutsfattande socialnämnd som består av endast politiker utan inslag av personer med viss sakkunskap.

Under utredningens kontakter med yrkesverksamma inom socialtjänsten (se kapitel 2) har framkommit att det är relativt ovanligt att en socialnämnd tar kontakt med sakkunniga. Särskilt efterfrågas ökat bistånd av sakkunniga i komplicerade eller ovanliga ärenden. Anledningen till att sakkunniga inte nyttjas i den utsträckning som egentligen anses önskvärt anges framför allt vara kombinationen av tidspress och att det är svårt att veta vem man ska vända sig till och hur olika experters kompetens ska kunna kvalitetssäkras. Många beskriver den ideala situationen snarlik den som råder i Finland (se avsnitt 3.5.4) med god tillgång till tvärprofessionella expertgrupper. I Finland har välfärdsområdet ansvar för att sammanställa rådgivande expertgrupper som biträder socialarbetare i beredningen av ärenden som gäller omhändertagande av barn och vid genomförandet av barnskyddet i övrigt. Sammansättningen i en expertgrupp kan variera beroende på ärendet och bestå av exempelvis specialistläkare, jurister, familjearbetare, representanter från skolan eller missbruksvårdsexperter.

Även utredningen anser att mycket talar för att det vore önskvärt med en ordning som påminner om den finska där socialsekreterare har tillgång till egna rådgivande tvärprofessionella expertgrupper vars

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sammansättning styrs av behoven i det enskilda ärendet. Behovet av att stärka det tvärprofessionella arbetet vid utredning och placering av barn har även lyfts av tidigare utredningar.[54] I Finland har det länge funnits en sådan ordning. Något som underlättat att på ett likvärdigt sätt tillgodose detta behov av ett stärkt tvärprofessionellt arbete är att ansvaret för barnskyddet i vissa delar flyttats från kommunerna till de regionala välfärdsområdena. Inom ramen för den svenska organiseringen av den sociala barn- och ungdomsvården är det svårare att tillgodose motsvarande likvärdig tillgång till breda expertgrupper. Det ligger inte inom ramen för utredningens uppdrag att ta ett helhetsgrepp på denna typ av frågor. Vår förhoppning är ändå att de förslag som lämnas i kommande avsnitt bidrar till att tillgodose behovet av ett ökat inslag av sakkunskap i form av både sakkunniga och aktörer med personlig kännedom om barnet.

Tydligare skyldighet att bistå socialnämnder med uppgifter inom viss tid

Utredningens bedömning

Om ett barn har omhändertagits omedelbart befinner sig socialnämnden under stor tidspress för att färdigställa en ansökan till förvaltningsrätten. Det uppstår i dessa situationer ofta svårigheter med att i tid få in behövligt underlag och det finns därför ett behov av att införa en tydligare skyldighet att bistå en socialnämnd med uppgifter inom viss tid.

Utredningens förslag

När en socialnämnd har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU ska de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att bistå socialnämnden med de uppgifter som behövs för utredningen göra detta inom den tid socialnämnden anvisar. Ett kompletterande andra stycke med detta innehåll förs in i 20 kap. 6 § socialtjänstlagen.

[54] Se bland annat SOU 2015:71, s. 437 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vid en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd får en socialnämnd ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser (20 kap. 5 § socialtjänstlagen). De myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att anmäla oro för ett barn är också skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning (19 kap. 1 § och 20 kap. 6 § socialtjänstlagen).

En socialnämnd har således en rätt att oberoende av samtycke och eventuell sekretess hämta in de uppgifter som behövs. Det gäller både uppgifter från aktörer som har personlig kännedom om det enskilda barnet, som exempelvis lärare eller behandlande läkare och utlåtanden från en sakkunnig som kan uttala sig om exempelvis en förälders psykiatriska tillstånd eller beroendeproblematik i relation till föräldraförmåga.

En anledning till att underlaget i ansökan om vård enligt LVU inte alltid innehåller uppgifter och utlåtanden från utomstående med viss sakkunskap i den utsträckning som skulle vara önskvärt är att socialnämnder har svårigheter att få in dessa uppgifter i tid. En utredning av om en socialnämnd behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd ska vara slutförd inom fyra månader från det att den inleddes (20 kap. 3 § socialtjänstlagen). I praktiken kan tidsfristerna dock vara betydligt snävare än fyra månader. Detta eftersom en socialnämnd, om ett barn omhändertagits omedelbart, har fyra veckor på sig från den dag då omhändertagandet verkställdes att inkomma med en ansökan om vård enligt 2 eller 3 § LVU eller en ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § LVU. Den faktiska tidsramen för de som genomför utredningsarbetet är som utgångspunkt ännu snävare än dessa fyra veckor och styrs av när socialnämnden sammanträder.

Utredningen har samtalat med ett stort antal yrkesverksamma inom socialtjänsten (se kapitel 2) och uppfattar att det finns en återkommande problematik som består i att det inför en ansökan om vård enligt LVU är svårt att i tid få in uppgifter från utomstående aktörer. Det som framför allt nämns är svårigheten att få in uppgifter från hälso- och sjukvården. Utredningens bedömning är därför att skyldigheten i 20 kap. 6 § socialtjänstlagen att bistå en socialnämnd med uppgifter behöver kompletteras med en bestämmelse som ger nämnden möjlighet att anvisa berörda myndigheter, anställda och yrkesverksamma att inkomma med uppgifter eller utlåtanden inom

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en viss tid.[55] Utredningens förslag innebär att denna skyldighet att bistå en socialnämnd inom viss tid bara ska gälla i ovan beskrivna situationer av tidsnöd, det vill säga när ett barn har omhändertagits omedelbart och nämnden inför en ansökan till förvaltningsrätten behöver vissa uppgifter för att domstolen ska ha ett fullgott underlag vid bedömningen av barnets behov av vård. När en socialnämnd begär in uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning bör den, enligt Socialstyrelsens föreskrifter, i möjligaste mån precisera vilken slags uppgift den önskar få del av.[56] Detta är naturligtvis särskilt viktigt om en socialnämnd utnyttjar möjligheten att begära in uppgifter inom en viss tid. I samtal med yrkesverksamma inom socialtjänsten har två veckor framförts som en skälig tidsram som skulle innebära att de får in uppgifter i tid samtidigt som det bör ge utrymme att inkomma med underlag av god kvalitet. Bedömningen är att det är lämpligare att inte i lagtext ange en viss tidsfrist utan ge utrymme för en socialnämnd och den som ska lämna vissa uppgifter att gemensamt hitta en fungerande lösning som innebär att socialnämnden får in uppgifterna i tid samtidigt som den som ska lämna uppgifterna ges tid att göra detta på ett sätt som säkerställer att underlaget håller en god kvalitet. Utgångspunkten bör vara att en socialnämnd tar behövliga kontakter i ett tidigt skede och att den tid som anvisas är så generös som möjligt inom ramen för socialnämndens egna tidsfrister. Socialstyrelsen har möjlighet att i föreskrifter precisera hur detta i praktiken kan hanteras på ett sätt som gör att en socialnämnd får in de uppgifter som behövs utan att riskera bristande kvalitet.

En ansökan om omhändertagande för vård enligt LVU ska innehålla intyg från läkare och andra motsvarande handlingar om det behövs för att bedöma behovet av vård

Utredningens förslag

Socialnämndens ansökan till förvaltningsrätten om omhändertagande för vård ska innehålla intyg från läkare och andra motsvarande handlingar om det behövs för att bedöma ett barns eller en ung

[55] Jfr 6 kap. 19 § föräldrabalken.
[56] SOSFS 2014:6.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

persons behov av vård. Ett nytt stycke förs in i 4 § LVU med denna innebörd.

I ett ärende enligt LVU får en socialnämnd enligt 32 § LVU besluta om en läkarundersökning av ett barn eller ung person samt utse en läkare för undersökningen. Undersökningen ska, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör en ansökan om vård enligt 4 § LVU. En läkarundersökning enligt 32 § LVU ska enligt förarbetena både utgöra en del av underlaget för bedömningen av om samhället behöver ingripa med stöd av LVU och tillföra utredningen material av betydelse för vårdplaneringen.[57]

I 2015 års LVU-utredning föreslås att det tydliggörs att syftet med en läkarundersökning inför en ansökan om vård enligt LVU är att denna ska utgöra en del av underlaget för bedömningen av ett barns eller en ung persons behov av vård och planeringen av vården. Därtill föreslås att uttrycket ”om den inte av särskilda skäl är obehövlig” ersätts med ”om den inte är obehövlig”, det vill säga ett något svagare uttryck.[58] I samband med detta övervägde utredningen att även föreslå att en ansökan om vård ska innehålla ett läkarintyg. Bedömningen var dock att detta inte behövdes eftersom resultatet av en läkarundersökning utgör en del av utredningen av ett barns hälsa som, enligt deras lämnade förslag, ska redovisas i en ansökan. Den 1 december 2025 publicerades ett utkast till lagrådsremiss som föreslår att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Förslaget till ny lag innebär att det förtydligas att läkarundersökningen syftar till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården. För att behovet av en läkarundersökning inte ska förminskas anser regeringen emellertid att det alltjämt ska finnas ett krav på att en läkarundersökning ska göras innan en socialnämnd ansöker om omhändertagande för vård, om den inte av särskilda skäl är obehövlig. Det lämnas inget förslag som innebär att ett läkarintyg ska bifogas en ansökan om vård.[59]

Utredningen ser positivt på förslaget att förtydliga syftet med en läkarundersökning enligt 32 § LVU och instämmer i den bedöm-

[57] Prop. 1989/90:28, s. 69.
[58] SOU 2015:71, s. 442 ff.
[59] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 340 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ning som görs i 2015 års LVU-utredning om att ta bort kravet på särskilda skäl och något mildra kravet på när en läkarundersökning ska göras inför en ansökan om vård. Utifrån utredningens uppdrag att se över behovet av mer sakkunskap i LVU-processen är bedömningen att en ansökan om vård enligt LVU ska innehålla läkarintyg eller andra motsvarande intyg eller yttranden *om detta behövs* för att bedöma ett barns eller en ung persons behov av vård. En ansökan om vård ska enligt 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen beskriva ett barns eller en ung persons hälsa och utveckling. Vad som framkommit i ett eventuellt läkarintyg ska således redan enligt dagens regelverk återges i en ansökan. Utredningen anser emellertid att *om* uppgifterna i ett läkarintyg behövs för att bedöma ett barns eller en ung persons behov av vård bör detta intyg inte bara sammanfattas av socialnämnden i beskrivningen av barnets hälsa utan bifogas till ansökan så att domstolen kan göra en självständig värdering av innehållet. En läkarundersökning ska alltså genomföras när det inte är *obehövligt* men intyget lämnas in som en del av underlaget när det *behövs* för att bedöma behovet av vård. Att uttrycken inte överensstämmer är avsiktligt. Läkarundersökningen fyller ett dubbelt syfte, både som ett underlag för bedömningen och som ett underlag för vårdplaneringen.[60] Endast om intyget behövs som underlag för domstolens bedömning finns ett behov av att intyget bifogas ansökan till domstol.

”Andra motsvarande intyg och yttranden” syftar på sådana intyg eller yttranden från exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin eller andra utomstående experter som en socialnämnd har vänt sig till under utredningen och vars uppgifter bedöms behövas för bedömningen av vårdbehovet. Utredningens förslag innebär att kravet på vad en ansökan ska innehålla mer påminner om de krav som ställs i våra nordiska grannländer på underlaget i denna typ av ärenden.[61]

[60] Prop. 1989/90:28, s. 69.
[61] Se exempelvis 44 § finska barnskyddslagen där det anges att det till en ansökan om att omhänderta ett barn vid behov ska bifogas expertyttranden, samt eventuella andra utredningar och handlingar som påverkar beslutsfattandet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

När en socialnämnd tar in muntliga uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning ska den kontrollera att uppgifterna som har antecknats uppfattats korrekt

Utredningens förslag

När en socialnämnd tar in muntliga uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning ska den kontrollera med uppgiftslämnaren att de uppgifter som har antecknats av nämnden har uppfattats korrekt. Det ska också antecknas att en sådan kontroll har gjorts. En bestämmelse med detta innehåll förs in socialtjänstförordningen.

Vid en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd får en socialnämnd ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser (20 kap. 5 § socialtjänstlagen). När en socialnämnd hämtar in uppgifter från externa aktörer under en utredning sker detta ofta muntligt och uppgifterna sammanfattas sedan skriftligt av nämnden. Utifrån de samtal utredningar har haft med socialchefer, socialsekreterare och andra yrkesverksamma inom socialtjänsten (se kapitel 2) beror detta både på svårigheterna att få in skriftliga utlåtanden när detta önskas och på att det många gånger bedöms vara både praktiskt och värdefullt med en muntlig kontakt som ger möjlighet till följdfrågor och förtydliganden.

När en socialnämnd tar in muntliga uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning bör den, enligt Socialstyrelsens föreskrifter, kontrollera med uppgiftslämnaren att de uppgifter som har antecknats av nämnden uppfattats korrekt. Enligt en samstämmig bild från de advokater och domare som utredningen samtalat med är det mycket ovanligt att det av materialet går att utläsa att detta har skett. Det senare överensstämmer också med vad utredningen kunnat utläsa av domar och övrigt material. För en domstol innebär detta att centrala uppgifter från en extern aktör, exempelvis en skolkurator, lärare eller behandlade psykolog, kan vara svåra att värdera. För parterna innebär det att informationen är svår att bemöta. Utredningens förslag är därför att den rekommendation som finns i Socialstyrelsens föreskrifter om att kontrollera med en uppgiftslämnare att de uppgifter som har antecknats har uppfattats korrekt, ska föras in i socialtjänstförordningen. Det förtydligas också att det ska antecknas att en sådan kontroll har gjorts. En sådan ordning skulle inte bara bidra

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

till ett bättre underlag för domstolarnas bedömning utan också minska onödiga meningsmotsättningar om vem som har sagt vad och möjliggöra för alla parter i processen att fokusera på barnets och den unges behov och förutsättningarna för ett omhändertagande.

3.7.4 Ökat inslag av sakkunskap i domstolen

Förvaltningsrätter och kammarrätter ska, om det behövs, hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig eller höra en sakkunnig vid muntliga förhandlingar

Utredningens bedömning

Behovet av ökad sakkunskap i domstolarna bör inte lösas genom sakkunniga ledamöter i rätten utan genom ett ökat inslag av sakkunniga som biträder rätten. Sakkunniga kan fylla en viktig funktion i domstolsprocessen och bidra till att det fattas väl underbyggda beslut som är till barnets eller den unges bästa. Detta särskilt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär. LVU-målens stora variation och bredd kräver en bred krets sakkunniga och att det noga övervägs i varje enskilt mål vilken typ av sakkunskap som behövs. De sakkunnigas roll bör vara att utifrån omständigheterna i det enskilda ärendet belysa frågor som kräver viss expertkunskap. En sakkunnig ska komplettera och inte ersätta socialtjänstens kompetens.

Sakkunniga bör inte utgöra ett obligatoriskt inslag i LVU-processen. I stället bör en domstol avgöra när det finns behov av sakkunniga. Domstolen avgör också om den sakkunniga ska lämna in ett skriftligt yttrande inför en muntlig förhandling eller höras vid en muntlig förhandling eller både och. En sakkunnig ska anses behövas i mål där omständigheterna är av sådan karaktär att viss expertkompetens kan främja en välgrundad bedömning med utgångspunkt i barnets och den unges bästa.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningens förslag

Förvaltningsrätter och kammarrätter ska, om det behövs, höra en sakkunnig vid en muntlig förhandling eller hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig. Om det inte är obehövligt ska en sakkunnig som yttrar sig skriftligt också höras vid den muntliga förhandlingen. Detta anges i ett nytt stycke i 35 § LVU. En ny paragraf, 47 § LVU, säkerställer att en sakkunnig som biträder rätten får tillgång till de uppgifter som behövs för att fullgöra sitt uppdrag även om dessa uppgifter omfattas av sekretess.

Inledning

Sakkunskap bör tillföras ärenden i ett så tidigt skede som möjligt. Att hämta in uppgifter från externa aktörer som har kunskap om det enskilda barnet, såsom skolan och barn- och ungdomspsykiatrin, är socialnämndernas ansvar. Även när det gäller sakkunniga med generell fackkompetens är det önskvärt att utlåtanden vid behov hämtas in av en socialnämnd innan ett ärende kommer till domstol. Förslag för att tydliggöra socialnämndernas ansvar och underlätta deras arbete med att inhämta sakkunskap har lämnats i föregående avsnitt. Utredningens bedömning är emellertid att sakkunniga kan fylla en viktig funktion även i domstolsprocessen och bidra till att det fattas väl underbyggda beslut som är till ett barns eller en ung persons bästa. Detta särskilt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär.

Ökat inslag av sakkunniga som biträder rätten

I föregående avsnitt har beskrivits olika former av sakkunnigförfaranden, dels i andra typer av lagstiftning, dels i motsvarigheten till LVU-processer i våra nordiska grannländer. De sakkunnigas uppdrag eller funktioner kan utformas på olika sätt och utredningen har övervägt såväl inslag av sakkunniga ledamöter i rätten som ett ökat inslag av sakkunniga som biträder rätten.

I förvaltningsdomstol förekommer för närvarande särskilda ledamöter i rätten i mål om åldersgränser för film, fastighetstaxering, elektronisk kommunikation och laglighetsprövning, se närmare i

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

avsnitt 3.4.3. Förekomsten av särskilda ledamöter i domstol motiveras som utgångspunkt med behovet av synpunkter på vissa tekniskt komplicerade och avgränsade frågor. Frågan om att låta behovet av specialistkompetens tillgodoses genom sakkunniga ledamöter i rätten har diskuterats i flera olika sammanhang och avfärdats med hänsyn till de nackdelar som finns ur rättssäkerhetsperspektiv. Så var bland annat fallet vid införande av sakkunnigförfarandet i LPT/LRV där Lagrådet förordade att den första domstolsinstansen skulle förstärkas med en erfaren psykiater som ledamot. Regeringen avvisade Lagrådets förslag och menade att en sådan ordningen hade klara nackdelar ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Detta eftersom det inte skulle kunna uteslutas att en sakkunnig ledamot under överläggningen skulle kunna tillföra beslutsunderlaget helt nya upplysningar i medicinska frågor utan att patienten fick del av uppgifterna och möjlighet att bemöta dem.[62]

Utredningens bedömning är att de invändningar som framförts ur ett rättssäkerhetsperspektiv mot sakkunniga ledamöter i rätten är giltiga även för LVU-processen. En ytterligare invändning mot sakkunniga ledamöter i rätten i LVU-mål är att det inte är fråga om tekniskt avgränsade frågor där en viss typ av specialist kan uppträda som sakkunnig i alla typer av mål. Ärenden och mål enligt LVU uppvisar en mycket stor variation och det kan därför finnas behov av olika typer av sakkunskap. Behovet av ökad sakkunskap i domstolarna bör därför i stället hanteras genom ett ökat inslag av sakkunniga som biträder rätten. Nedan redogörs för utredningens överväganden om formerna för sakkunnigas medverkan och därefter för hur sakkunniga ska förordnas och vilken kompetens de ska ha.

Den sakkunnigas roll

Till skillnad från vad som gäller för aktörer med personlig kännedom om det enskilda barnet som bidrar med sakkunskap under en socialnämnds utredning, är en *sakkunnigs* roll i domstol inte att tillföra nya uppgifter om barnet eller den unge utan att utifrån befintlig utredning om barnets eller den unges förhållanden bidra med sin expertis för att ge rätten goda förutsättningar för välgrundade bedömningar.

[62] Prop. 1990/91:58, s. 194 f., 1990/91:SoU13, s. 62.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Eftersom det i LPT/LRV-processen finns en ordning med sakkunniga som biträder rätten är det naturligt att en jämförelse görs mellan den sakkunniges roll i denna process och den roll vi föreställer oss att en sakkunnig bör ha i LVU-mål. De sakkunniga läkarna i LPT/LRV-processen har som utgångspunkt samma formella kompetens som den chefsöverläkare som fattar beslut eller ansöker om medgivande till tvångsvård. De granskar hela det medicinska underlaget, närvarar vid den muntliga förhandlingen med rätt att ställa frågor till parterna och uttalar sig som utgångspunkt i fråga om samtliga förutsättningar för tvångsvård. En motsvarande ordning i LVU-processen skulle innebära att rätten biträddes av en erfaren socionom som granskade socialnämndens beslut eller ansökan om vård och uttalade sig om målet i sin helhet.

Behovet av sakkunniga i LVU-processen är emellertid, som vi ser det, en annan. LVU-målens variation och bredd kräver en bredare krets sakkunniga och att det noga behöver övervägas i varje enskilt mål vilken typ av sakkunskap som behövs. De sakkunnigas roll bör vara att utifrån omständigheterna i det enskilda ärendet bidra med specifik sakkunskap när sådan *inte* finns i en socialnämnd eller i en domstol. Det kan röra sig exempelvis om att utifrån viss specialistkompetens tolka medicinska uppgifter, bedöma riskerna för ett barn i en specifik uppväxtmiljö eller uttala sig kring ett visst psykiatriskt tillstånd. Det innebär att det i varje enskilt mål måste avgöras vilken typ av sakkunskap det finns ett behov av och vad den sakkunnige ska yttra sig om. Det innebär också att den sakkunnige inte nödvändigtvis ska uttala sig om socialnämndens utredning i sin helhet eller göra en bedömning av om förutsättningarna för ett omhändertagande är uppfyllda.

Som utgångspunkt ska det vara tillräckligt att den sakkunnige tar del av handlingarna i målet och uttalar sig utifrån dessa. Vid behov kan den sakkunnige också ställa frågor till parterna under den muntliga förhandlingen. Utredningen ser inte framför sig att den sakkunnige som biträder rätten ska ha egna kontakter med barnet eller den unge. Denna typ av sakkunskap som förutsätter personliga kontakter med barnet eller den unge ska som utgångspunkt ske inom ramen för socialnämndens utredning och inte under domstolsprocessen. Om domstolen och den sakkunnige när uppdraget tilldelas bedömer att den sakkunnige behöver samtala med barnet eller den unge för att kunna utforma sitt utlåtande finns emellertid ingenting som

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hindrar detta. Såvitt gäller ett barn får detta ske i samråd med barnets vårdnadshavare och, om barnet är omhändertaget för vård enligt LVU, med socialnämnden. Detta är inte något som måste regleras i lag.

Domstolen ska avgöra när det finns behov av sakkunnig

Vad gäller hur starkt kravet på en sakkunnigs medverkan ska vara finns i huvudsak tre alternativ. En möjlighet är att i likhet med ordningen för LPT/LRV ha en presumtion för medverkan av sakkunniga i domstolsprocessen. Detta uttrycks i LPT genom att en sakkunnig *ska* höras vid en muntlig förhandling om det inte är *uppenbart obehövligt*. Möjligheten att betrakta en sakkunnigs medverkan som uppenbart obehövlig är begränsad Exempel på när detta kan ske är om samma fråga prövats nyligen och omständigheterna är desamma.[63] Ett annat alternativ som innebär en något mindre stark presumtion är att ta bort kravet på att det ska vara ”uppenbart” obehövligt, det vill säga att en sakkunnig *ska* medverka om det inte är *obehövligt*. Slutligen är ett tredje alternativ att en sakkunnig ska medverka om det *behövs*, det vill säga ett jämförelsevis milt krav på en sakkunnigs medverkan.

Utredningens bedömning är att det av flera skäl är lämpligt med en ordning där det är domstolen som ska avgöra om det i det enskilda målet finns ett *behov* av en sakkunnig och i så fall vilken typ av sakkunnig och vad den sakkunnige ska uttala sig om. Detta hindrar inte att enskilda parter kan framföra synpunkter och även framställa yrkanden om behovet av en sakkunnig i ett visst mål. Som nämnts ovan uppvisar LVU-ärenden mycket stor variation och kan röra väldigt många olika typer av förhållanden. Mål enligt LPT/LRV är i jämförelse relativt avgränsade och det är tydligt vilken kompetens de sakkunniga bör ha. LVU-målens bredd kräver en bredare krets sakkunniga och att det noga behöver övervägas i varje enskilt mål vilken typ av sakkunskap som behövs. En presumtion för sakkunnigas medverkan motsvarande vad som gäller för LPT/LRV-processen är därför mindre lämplig. En presumtion för sakkunniga i LVU-processen skulle också innebära stora utmaningar när det gäller att förse alla landets förvaltningsdomstolar med sakkunniga med rätt kompetens och erfarenhet. En ytterligare risk med ett obligatoriskt inslag av

[63] Prop. 1999/2000:44, s. 141.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sakkunniga i LVU-processen, som inte minst lyfts av domare, är att detta skulle riskera att leda till att de sakkunniga får ett mycket stort inflytande över utgången i målen och att domstolen träder tillbaka och lägger mindre tid och kraft på att göra självständiga bedömningar och kritiskt granska underlaget.

Sammantaget ser utredningen således flera nackdelar och risker med att sakkunniga som huvudregel ska medverka i LVU-processen. En ordning som i stället innebär att en domstol ska nyttja sakkunniga när det behövs borgar bättre för att domstolen i varje enskilt mål noga överväger om det behövs en sakkunnig, vilken typ av kompetens som behövs och vad den sakkunnige ska belysa. Att sakkunniga inte uppträder i alla mål och får tydligt definierade uppdrag från domstolen gör att det också är lättare att se till att det över hela landet finns tillräckligt många sakkunniga med rätt kompetens.

Även de förslag som lämnats av tidigare utredningar om ökat inslag av sakkunniga i LVU-processen har inneburit att sakkunniga ska medverka om det *behövs*.[64] Behovet av att reglera inslaget av sakkunniga i LVU har ifrågasattas av vissa remissinstanser eftersom möjligheten att lyfta in en sakkunnig redan finns enligt förvaltningsprocesslagen.[65] Vad gäller denna synpunkt vill utredningen framhålla följande. Enligt 24–25 §§ förvaltningsprocesslagen *får* rätten inhämta ett yttrande från en sakkunnig eller höra en sakkunnig vid en muntlig förhandling. Samtidigt har rätten enligt 8 § förvaltningsprocesslagen ett ansvar att se till att ett mål blir tillräckligt utrett. Det finns alltså ett *krav* på att rätten ska se till att utredningen är fullgod och en *möjlighet* att göra detta genom att ta in yttranden från eller höra sakkunniga. Det kan argumenteras för att en reglering i LVU som innebär att rätten ska använda sig av en sakkunnig om det behövs därmed inte innebär en särskilt stor förändring i sak. Möjligheten enligt förvaltningsprocesslagen att förordna sakkunniga nyttjas emellertid oerhört sällan i LVU-mål. Detta beror, enligt vad utredningen erfarit, bland annat på att det finns en ovana att nyttja sig av denna möjlighet, att det är oklart när denna möjlighet ska utnyttjas och att det saknas kunskap om vilka sakkunniga som kan förordnas. De domare som utredningen samtalat med på landets förvaltningsrätter och kammarrätter har till övervägande del varit positiva till att de skulle

[64] SOU 2000:77, s. 109 ff.
[65] Se remissammanställning över betänkandet Omhändertagen (SOU 2000:77), S2000/5585/ST.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ges bättre förutsättningar att använda sig av sakkunniga i mer komplicerade och svårbedömda LVU-mål.

En reglering i LVU om att rätten i vissa mål *ska* använda sig av en sakkunnig *om det behövs* kan betraktas som en marginell förändring av rättens utredningsskyldighet men kommer enligt utredningens bedömning leda till att rätten nyttjar sakkunniga i betydligt större utsträckning jämfört med i dag.[66] Att nyttjande av sakkunnig uttrycks som en skyldighet och inte som en möjlighet (*ska* inhämta yttrande eller höra sakkunnig) innebär ett skarpare krav. Att detta uttrycks direkt i LVU tydliggör också vikten av att det i varje enskilt mål enligt denna lag (där det hålls en muntlig förhandling) måste övervägas om det finns behov av en sakkunnig för att domstolen ska kunna göra en välgrundad bedömning. Slutligen ger ett en reglering om att en domstol ska nyttja sakkunniga vid behov i LVU-mål en möjlighet för lagstiftaren att uttala sig om och ge ledning i frågan om när sakkunniga behövs och hur de på bästa sätt kan bidra till bättre underlag. I kombination med att Socialstyrelsen ges i uppdrag att förordna lämpliga sakkunniga (se nästa avsnitt) är det utredningens bedömning att föreslagna förändringar i LVU kommer att innebära att domstolarna i betydligt större utsträckning än i dag kommer att nyttja sakkunniga i LVU-mål.

När ska det anses finnas ett behov av en sakkunnig?

Beslut att omhänderta barn och unga med stöd av LVU rör skiftande och svåra frågor och innebär ingripande beslut av väldigt stor betydelse både för det enskilda barnet eller den unga personen och för föräldrar och andra närstående. Detsamma gäller beslut om vårdens upphörande, beslut om placeringar och många andra beslut som fattas med stöd av LVU.

Sakkunniga som biträder rätten kan behövas för att bedöma såväl frågor om riskerna för ett barn eller en ung person som behovet av vård och vad som är till barnets eller den unges bästa. Detta är särskilt viktigt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär. Exempelvis kan en barn- och ungdomspsykiatrisk sakkunnig bidra i ärenden när ett barn eller ung person har både en social och psykia-

[66] Jfr den bedömning som görs om behovet av att särreglera sakkunnigutlåtande i vårdnadsmål i prop. 2024/25:10.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

trisk problematik och det framstår som osäkert om det finns ett behov av den planerade vården. Ett annat exempel är ärenden där det framstår som osäkert om riskerna i ett barns hemmiljö och allvarlighetsgraden av dessa är sådana att nyttan med ett omhändertagande och en separation från föräldrarna överväger de risker detta också kan innebära. Här kan beroende på omständigheterna i målet både barnpsykiatrisk kompetens och en barnpsykolog bidra till rättens bedömning. Ytterligare ett exempel på ärenden där en sakkunnig kan behövas är ärenden där det ska göras en bedömning av riskerna och vårdbehovet vid vissa former av skadligt bruk och beroende. Även vid bedömningen av resultat från drogtester kan det finnas behov av en sakkunnig. Som utgångspunkt ska en sakkunnig anses behövas i alla mål där omständigheterna är av sådan karaktär att viss expertkompetens kan främja en välgrundad bedömning med utgångspunkt i barnets och den unges bästa.

Även om behovet av sakkunniga särskilt gör sig gällande i mål som rör omhändertagande för vård och vårdens upphörande kan behov av en sakkunnig även finnas i andra mål enligt LVU. Det kan gälla exempelvis i vissa mål om placering. Förutsättningarna för beslut om placeringar är enligt praxis endast vad som är bäst för barnet eller den unge. För att avgöra om en placering som innebär inskränkningar i barnets eller den unges rörelsefrihet och integritet är till barnets eller den unges bästa kan rätten behöva bistånd av expertis inom psykologi, psykiatri eller habilitering, särskilt i ärenden där barnet eller den unge har en funktionsnedsättning eller en psykiatrisk problematik. I ärenden där barnet eller den unge har omfattande behov av hälso- och sjukvård kan medicinsk expertis behövas för att avgöra om en viss placering är till barnets eller den unges bästa. Även i mer komplicerade mål om umgängesbegränsning kan en sakkunnig behövas.

Bestämmelsen om att ett utlåtande från en sakkunnig vid behov ska hämtas in bör gälla både för förvaltningsrätter och kammarrätter även om det ofta lär vara så att behovet av sakkunniga i kammarrätten är mindre om detta redan tillgodosetts i förvaltningsrätten.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En sakkunnig ska lämna in ett skriftligt utlåtande eller höras vid den muntliga förhandlingen

LVU-målens skiftande karaktär gör att det kommer att finnas behov av olika typer av sakkunnigyttranden. Ett sakkunnigyttrande kan vara av väldigt generell karaktär där en expert på ett visst område uttalar sig om en avgränsad fråga. Hit hör exempelvis yttranden om hur ett visst testresultat eller medicinskt intyg ska tolkas eller vilka risker som typiskt sett finns vid ett visst skadligt bruk. En sakkunnig med denna typ av avgränsat uppdrag behöver som utgångspunkt inte läsa hela utredningen i målet eller ställa frågor till parterna utan yttrar sig antingen generellt om en viss fråga eller specifikt om någon viss och avgränsad omständighet i utredningen. Denna typ av sakkunnigyttranden bör företrädesvis inhämtas skriftligt inför den muntliga förhandlingen. Om det i ett mål endast behövs ett avgränsat sakkunnigyttrande bör en domstol kunna identifiera detta i god tid innan en muntlig förhandling. Som utgångspunkt bör en sakkunnig som lämnat ett sådant skriftligt yttrande höras vid den muntliga förhandlingen. Ett skriftligt utlåtande som kommuniceras med parterna inför den muntliga förhandlingen ger utrymme för dessa att förbereda relevanta frågor och eventuella invändningar eller kompletteringar. Det ger också möjlighet för rätten att förbereda den muntliga förhandlingen och de eventuella frågor som kan behöva ställas.

I vissa mål kommer det att finnas behov av en sakkunnig som tar del av hela utredningen i målet för att belysa vissa frågor som rör det enskilda barnet eller den unga personens förhållanden. Så är exempelvis fallet om det behövs barn- och ungdomspsykiatrisk expertis i ärenden där ett barn eller ung person har både en social och psykiatrisk problematik och det framstår som osäkert om det finns ett behov av den planerade vården. En sakkunnig med ett bredare uppdrag av detta slag kan också behöva delta på den muntliga förhandlingen och ges en möjlighet att ställa frågor till parterna för att sedan kunna avge ett muntligt yttrande.

Om en domstol bedömer att det finns behov av en sakkunnig tilldelas denne uppdraget av domstolen så snart behovet identifierats. Domstolen bör i möjligaste mån precisera vad den önskar ha belyst och se till att den sakkunnige får ta del av det skriftliga underlag som behövs för att uppdraget ska kunna utföras.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det förslag om sakkunniga som lämnades av 2000 års LVU-utredning innebar att det på motsvarande sätt som är fallet i psykiatrimål skulle regleras att den sakkunnige under en förhandling ska ha möjlighet att ställa sådana frågor till parterna som är av betydelse för den sakkunniges uppgift.[67] Vårt förslag omfattar ingen sådan reglering. Det beror på att den sakkunniges roll i LVU-processen skiljer sig från den sakkunnigas roll i LPT/LRV-processen såsom har beskrivits i avsnitten ovan. Den sakkunnige ska belysa det som domstolen utifrån omständigheterna i det enskilda målet behöver ha belyst. Att det inte uttryckligt är reglerat att den sakkunnige ska ha möjlighet att ställa frågor till parterna innebär inte att detta inte kan ske. Tvärtom kan det vara en förutsättning för att sakkunniguppdraget ska kunna genomföras. Om och hur detta ska ske blir dock upp till domstolen att bedöma i det enskilda fallet.

De sakkunniga ska få tillgång till de uppgifter som behövs för att fullgöra sitt uppdrag

En förutsättning för att en sakkunnig ska kunna utföra sitt uppdrag är att den, i den mån domstolen anser det behövligt, får ta del av utredningen och andra handlingar i målet. Ett förordnande som sakkunnig innebär att han eller hon omfattas av den sekretess som gäller i målet vid domstolen (2 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen). Det innebär att det förbud att röja eller utnyttja sekretessbelagda uppgifter som gäller för anställda vid domstolen också gäller den sakkunniga. Utredningens bedömning är att ett uppdrag att biträda rätten som sakkunnig också innebär att den sakkunniga inom ramen för detta uppdrag är att betrakta som en del av domstolen i så mån att något hinder inte finns för att lämna ut de uppgifter som omfattas av sekretess (jfr 8 kap. 1 och 2 §§ offentlighets- och sekretesslagen).[68] För det fall att det görs en annan bedömning i denna fråga, och för att säkerställa att den sakkunnige får tillgång till de uppgifter som behövs, föreslår vi ändå att det införs en ny bestämmelse i LVU, 47 §, som innebär att det från en verksamhet där sekretess gäller enligt 25 kap. 1–5 §§ eller 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen, utan hinder av sekretess, ska lämnas de uppgifter till den sakkunnige som

[67] Betänkandet Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77).
[68] Jfr JK:s beslut den 23 oktober 2013, dnr 3535-13-21.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

behövs för uppdraget. Detta motsvarar vad som gäller för sakkunniga i 43 § LPT.

Allmänna bestämmelser om sakkunniga gäller i övrigt

Sakkunniga i förvaltningsdomstol regleras i 24–27 §§ förvaltningsprocesslagen. Här framgår också att 40 kap. 2–7 och 12 §§ rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar i fråga om sakkunnig i förvaltningsdomstol. För de sakkunniga som föreslås förordnas att biträda rätten i LVU-mål gäller allmänna bestämmelser om sakkunniga. Det innebär bland annat att en sakkunnig är berättigad till ersättning av allmänna medel för sitt uppdrag (24 § förvaltningsprocesslagen) och att ersättningen till en sakkunnig bestäms av domstolen.

Socialstyrelsen ska förordna sakkunniga med viss utbildning och erfarenhet

Utredningens förslag

Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, ska för viss tid förordna särskilda sakkunniga att bistå rätten i LVU-mål. Detta regleras i en ny bestämmelse, 46 § LVU. I socialtjänstförordningen anges att Socialstyrelsen är den myndighet som förordnar sådana sakkunniga som avses i LVU. Här anges också att det bland de sakkunniga som förordnas ska finnas specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen.

Socialstyrelsen får i uppdrag att undersöka behovet av och förutsättningarna för en introduktionsutbildning om LVU för de sakkunniga som förordnas. Socialstyrelsen får också i uppdrag att på lämpligt sätt informera domstolar och socialnämnder om vilka sakkunniga som förordnats.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Socialstyrelsen förordnar sakkunniga

Genom utredningens kontakter med domare i förvaltningsrätter och kammarrätter har framkommit att den främsta anledningen till att domstolar så sällan förordnar sakkunniga i LVU-mål trots att detta redan i dag är möjligt är att det är svårt att veta vilka sakkunniga domstolen kan vända sig till och hur deras kompetens ska säkerställas. Det förekommer att en domstol i LVU-mål förordnar sakkunniga som annars brukar uppträda i rätten i LPT/LRV-processen, detta eftersom dessa personer och deras kompetens är välkända för domstolen. En förutsättning för ökat inslag av sakkunniga i domstol är således att det också finns tillgängliga sakkunniga med den bredd av specialistkompetens som domstolarna behöver och efterfrågar.

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen får i uppgift att förordna sakkunniga att biträda rätten i LVU-mål. Detta är i enlighet med vad som gäller för sakkunniga i psykiatrimål och även i enlighet med vad som föreslogs av 2000 års LVU-utredning. Detta kan lämpligtvis regleras i socialtjänstförordningen. Utredningen har samtalat med de tjänstemän på Socialstyrelsen som ansvarar för förordnande av sakkunniga till psykiatrimålen och utredningens bild är att det är lämpligt att ge Socialstyrelsen även uppdraget att förordna sakkunniga som biträder rätten i LVU-mål.

Även om dessa sakkunniga är avsedda att bistå rätten i första hand finns ingenting som hindrar att även socialnämnden, på egen bekostnad, nyttjar dessa sakkunniga vid behov.

Sakkunniga ska ha viss utbildning och erfarenhet

Utgångspunkten är att det för att förordnas som sakkunnig ska krävas en viss examen eller legitimation och en gedigen erfarenhet av arbete med barn och unga. De kompetenser som framför allt efterfrågas från domstolar och socialförvaltningar är barn- och ungdomspsykiatri, barnpsykologi och barn- och ungdomsmedicin. Även specialpedagogisk och social kompetens har nämnts.

Utredningens bedömning är att det saknas skäl att i lag eller förordning reglera exakt vilka utbildningar eller legitimationer som de sakkunniga som Socialstyrelsen förordnar ska ha. Det bedöms däremot inte heller lämpligt att lämna detta helt öppet för myndigheten att bedöma. Förslaget är därför att det i socialtjänstförordningen, i

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

samband med att Socialstyrelsen ges uppdraget att förordna sakkunniga, också ska regleras att vissa kompetenser ska finnas bland de sakkunniga som förordnas. Det finns sedan en möjlighet för myndigheten att, i dialog med domstolarna och de behov dessa ser, förordna ytterligare sakkunniga med annan kompetens.

Förslaget är att det i socialtjänstförordningen ska regleras att det bland de sakkunniga ska finnas specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen. De som förordnas som sakkunniga bör ha erfarenhet av att arbeta med barn och unga inom sitt fält.

Specialister i barn och ungdomspsykiatri respektive barn och ungdomsmedicin är legitimerade läkare som uppnått specialistkompetens genom vidareutbildning under minst fem år. Legitimation som psykoterapeut kan erhållas efter psykoterapeutexamen vilket kräver tre års studier på halvtid. Studenten måste, för att vara behörig till psykoterapeutstudierna ha avlagt psykologexamen, läkarexamen med specialistkompetens i psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri, socionomexamen eller annan motsvarande utbildning. Psykologers specialistutbildning är inte är offentligt reglerad.[69] Specialistutbildningen inom bland annat barnpsykologi sker i stället i psykologförbundets regi. Utredningen ser inte att detta är ett hinder för att ställa krav på att det bland de sakkunniga ska finnas legitimerade psykologer med specialistutbildning. De krav som formuleras i utredningens förslag är inte uttömmande utan exempel på vilka kompetenser som ska finnas bland de sakkunniga.

Många aktörer vi samtalat med efterfrågar sakkunniga med expertkunskap inom mer specifika områden, exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck, skadligt bruk och beroende eller habilitering och funktionsnedsättning. Dessa typer av kompetenser är svåra att reglera i lag eller förordning. Vår utgångspunkt är att Socialstyrelsen kommer att eftersträva att det i den grupp sakkunniga som förordnas finns exempelvis legitimerade psykologer eller psykiatriker med den särskilda kompetens och erfarenhet som efterfrågas inom hedersrelaterat våld, skadligt bruk, habilitering och andra områden.

[69] Noteras i detta sammanhang kan att Regeringskansliet bereder ett betänkande som rör behörigheter och yrkesreglering inom hälso- och sjukvården (SOU 2025:63) där det bland annat föreslås att en offentligt reglerad specialistkompetens för psykologer ska införas.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Socialstyrelsen får i uppdrag att se över behovet av en introduktionsutbildning om LVU för de sakkunniga som förordnas, informera om vilka sakkunniga som förordnas samt hur synpunkter kan framföras

Det är viktigt att de sakkunniga som Socialstyrelsen förordnar har grundläggande kunskaper om såväl sakkunniguppdraget som relevant lagstiftning och hur processen ser ut i de vanligaste ärendena och målen enligt LVU. Många sakkunniga kommer redan att ha erfarenhet av detta men det är långt ifrån något som kan tas för givet. Utredningen har diskuterat de sakkunnigas roll i LPT/LRV-processen med domare från förvaltningsrätter och kammarrätter. De framställde då önskemål om att de sakkunniga i dessa mål ska erbjudas och genomgå en grundläggande utbildning för att bättre kunna bistå rätten. Det förefaller rimligt att detta behov också kommer att finnas för sakkunniga i LVU-mål. Om något kommer behovet inledningsvis att vara ännu större eftersom sakkunniginslaget i dessa mål kommer att vara nytt. En gemensam introduktionsutbildning för sakkunniga bidrar också till ökad likvärdighet genom att de sakkunniga har en gemensam grundförståelse för sitt uppdrag och relevant lagstiftning. Socialstyrelsen föreslås därför få i uppdrag att undersöka behov och förutsättningar för en introduktion om LVU till sakkunniga som förordnas.

I samtal med domare runt om i landet har också framkommit att kunskapen från domstolshåll är mycket låg avseende vilka sakkunniga som Socialstyrelsen förordnat att biträda domstolarna i LPT/LRV-mål. Den ordning för sakkunniga i LVU-processen som utredningen föreslår innebär att det ska finnas en bred krets sakkunniga med varierad kompetens och att domstolen i varje enskilt mål ska göra en bedömning av om det finns ett behov av sakkunnig och i så fall med vilken typ av kompetens. Detta gör att det måste finnas tydlig information till domstolarna om vilka sakkunniga Socialstyrelsen förordnat och vilken utbildning och erfarenhet de har. Även socialnämnderna bör få motsvarande information. Socialstyrelsen föreslås därför få i uppdrag även att informera domstolar och socialnämnder om vilka sakkunniga som förordnas och vilken kompetens de har.

Ytterligare något som har framkommit under utredningens samtal med domare om sakkunniga i LPT/LRV-processen är att det saknas information om på vilket sätt domstolar kan framföra synpunkter på sakkunnigas lämplighet för sakkunniguppdraget. Även om de allra

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

flesta sakkunniga som förordnas fungerar mycket väl förekommer det enstaka fall med sakkunniga som är olämpliga för sitt uppdrag. Det bör finnas något sätt att framföra synpunkter om sakkunniga som inte är lämpliga. Som påpekats ovan finns också ett behov av att domstolarna kan framföra behov av viss kompetens eller erfarenhet bland de sakkunniga som förordnas. Socialstyrelsen föreslås därför slutligen få i uppdrag att informera domstolarna och socialnämnderna om hur dessa kan framföra synpunkter på de sakkunnigas kompetens, erfarenhet och lämplighet.

Socialstyrelsen har enligt socialtjänstförordningen sådan föreskriftsrätt som medger att den meddelar närmare föreskrifter för hur förfarandet rörande de sakkunniga ska se ut, exempelvis för hur lång tid de förordnas, vilka kvalifikationskrav som ställs och hur detta kontrolleras.

4 Ska åklagare kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande?

4.1 Inledning

4.1.1 Uppdraget

Som ett led i uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det ska utredningen se över vissa frågor med syftet att skapa bättre möjligheter att besluta om och verkställa omhändertaganden.

Enligt direktiven ska utredningen bland annat analysera och ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga. Som bakgrund till uppdraget anges att det inte är ovanligt att brottsutredande myndigheter har kunskap om eller får kännedom om situationer som innebär att barn eller unga bör omhändertas akut enligt LVU.

4.1.2 Bakgrund

I utredningens direktiv redogörs inte för någon särskild brist i nuvarande system som gör att det finns anledning att utreda frågan om åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

I samarbetsavtalet mellan regeringspartierna och Sverigedemokraterna från 2022, det så kallade Tidöavtalet, framgår under rubriken ”Direktiv samarbetsprojekt Kriminalitet” att en av reformerna som ska genomföras som ett ”krafttag mot ungdomsbrottsligheten” är att åklagare ska kunna ansöka och fatta beslut om omedelbart om-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

händertagande enligt lagen om vård av unga (LVU).[1] Att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande lyftes dessutom redan 2020 som ett förslag i Moderaternas åtgärdspaket för att komma till rätta med ungdomskriminaliteten.[2] Förslag lades även fram i en moderat partimotion i riksdagen 2021.[3]

4.1.3 Disposition

Inledningsvis i avsnitt 4.2 redovisas förutsättningarna för ett omedelbart omhändertagande samt hur beslut och handläggning av dessa ärenden är reglerade och rent praktiskt går till. Därefter, i avsnitt 4.3, finns en beskrivning av hur motsvarande regelverk ser ut i våra nordiska grannländer. I avsnitt 4.4 beskrivs möjligheterna för brottsutredande myndigheter att överlämna barn till socialtjänsten och vad som gäller vid behov av omedelbara omhändertaganden i samband med häktning och i avsnitt 4.5 beskrivs hur myndigheter delar information och samverkar kring barn och unga som far illa.

Avsnitt 4.6 handlar om åklagare.

I avsnitt 4.7 sammanfattar vi de brister vi har identifierat som berör omedelbara omhändertaganden.

Därefter, i avsnitt 4.8, redogörs för de synpunkter i denna fråga som utredningen mottagit från åklagare, poliser, socialförvaltningar med flera. I det avslutande avsnittet 4.9 finns utredningens överväganden och förslag, Här analyseras i vilket mån eventuella brister rörande omedelbara omhändertaganden kan lösas genom att åklagare ges befogenhet att fatta sådana beslut och vilka fördelar respektive nackdelar en sådan lösning har. Eftersom vi är ålagda att lämna förslag på att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbara omhändertaganden, oavsett ställningstagande i denna fråga, redovisas slutligen förslag på hur detta skulle kunna utformas och regleras.

[1] Tidöavtalet, s. 22.
[2] Moderaterna (2020), Åtgärdspaket mot ungdomskriminaliteten.
[3] Motion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

4.2 Omedelbart omhändertagande – nuvarande förutsättningar och beslutsprocess

4.2.1 Förutsättningar för omedelbart omhändertagande

Om en socialnämnd får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, ska nämnden genast inleda en utredning (14 kap. 2 § socialtjänstlagen). En utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd inom fyra månader från det att den inleddes (20 kap. 3 § socialtjänstlagen). Om förutsättningarna är uppfyllda, ansöker därefter socialnämnden hos förvaltningsrätten om att ett barn eller en ung person ska omhändertas för vård enligt LVU. Processen från att ett barn eller en ung person aktualiseras hos socialtjänsten till ett domstolsbeslut om vård enligt LVU är förhållandevis tidskrävande. Inte sällan kan det vara nödvändigt att ingripa snabbare än så. När ett barn eller en ung person är i *omedelbart* behov av vård enligt LVU finns därför en möjlighet för en socialnämnd att ingripa akut och besluta om ett omedelbart omhändertagande, utan att behöva avvakta en förvaltningsrätts beslut.

Förutsättningarna för ett omedelbart omhändertagande anges i 6 § LVU. Där stadgas att en socialnämnd får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att barnet eller den unge behöver beredas vård med stöd av LVU. Därtill krävs att

- rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling *eller* att
- rättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Den brådskande karaktären av ett omedelbart omhändertagande medför att det ofta saknas ett fullständigt beslutsunderlag. I dessa situationer måste därför en förhållandevis hög grad av osäkerhet ibland godtas. JO har emellertid påtalat att en socialnämnd har en skyldighet att vidta de åtgärder och ta de kontakter som behövs för att beslutsunderlaget inte ska bli uppenbart bristfälligt.[4]

[4] JO, beslut 2010-11-19, dnr 4245-2009.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En förutsättning för ett beslut om omedelbart omhändertagande är att faran för ett barn eller en ung person på något sätt är akut. Syftet med ett omedelbart omhändertagande är att säkerställa nödvändiga vårdåtgärder till dess att en förvaltningsrätt prövar en ansökan om beredande av vård enligt LVU. Det kan alltså förekomma att det visserligen är sannolikt att ett barn eller en ung person är i behov av vård enligt LVU men att det inte är tillräckligt brådskande för att ett omedelbart omhändertagande ska bli aktuellt.

Ett sådant exempel finns i ett avgörande från Kammarrätten i Stockholm där domstolen fann att det visserligen var sannolikt att en tvåårig pojke behövde beredas vård enligt LVU men att utredningen inte gav stöd för att beslutet var så akut att det inte kunde avvaktas. Pojken hade en sjukdom som innebar svårigheter med att uppta näring och det fanns oro för att föräldrarna inte tillgodosåg hans grundläggande behov av vård. Domstolen bedömde att det i det korta perspektivet inte fanns någon akut risk för pojkens näringsintag. Utredningen i målet i övrigt innehöll inte heller några konkreta uppgifter om nära förestående risker för hans hälsa eller utveckling. Socialnämndens beslut om att omedelbart omhänderta pojken upphävdes av domstolen.[5]

Ett annat avgörande från Kammarrätten i Stockholm avsåg två pojkar, 12 år respektive 15 år gamla. Pojkarnas syster hade mot sin vilja förts ur landet och tvingats till äktenskap. För detta hade föräldrarna dömts för barnäktenskapsbrott. Nämnden gjorde gällande att det fanns en oro för att pojkarna levde i en hederskontext och att de riskerade att bli aktörer i upprätthållandet av hedersnormen i familjen samt själva bli bortgifta. Kammarrätten upphävde beslutet om omedelbart omhändertagande med motiveringen att det inte var sannolikt att pojkarna behövde beredas vård enligt LVU eller i vart fall inte att situationen var sådan att rättens beslut inte kunde avvaktas.[6]

Utgångspunkten är att omedelbara omhändertaganden sker innan eller i anslutning till en ansökan om vård. Det finns emellertid inget som hindrar att ett beslut om omedelbart omhändertagande fattas i ett senare skede. Ett beslut om omedelbart omhändertagande kan fattas även om ett barn eller en ung person redan har omhändertagits med stöd av LVU. Detta kan till exempel bli aktuellt om ett barn vårdas på grund av missförhållanden i hemmet enligt 2 § LVU och under

[5] Kammarrätten i Stockholm, dom 2023-01-20 i mål 220-23.
[6] Kammarrätten i Stockholm, dom 2024-02-28 i mål 10734-24.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vårdtiden utvecklar beteendesvårigheter som gör att socialnämnden bedömer att barnet ska omhändertas även med stöd av 3 § LVU.

4.2.2 Beslut om omedelbart omhändertagande

Beslut om omedelbart omhändertagande fattas av en socialnämnd (6 § första stycket LVU) men nämnden får delegera beslutanderätten till ett utskott (30 kap. 7 § 2 socialtjänstlagen). Om ett beslut om omedelbart omhändertagande behöver fattas med kort varsel och inte heller socialnämndens beslut kan avvaktas får ett beslut fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat (6 § andra stycket LVU). På så sätt finns det möjlighet att fördela beslutanderätten så att det även under exempelvis helger och ledigheter finns någon som kan nås om ett brådskande beslut behöver fattas. Ett sådant beslut ska anmälas vid socialnämndens nästa sammanträde men kan inte ändras av nämnden.[7] Däremot ska socialnämnden genast besluta att ett omedelbart omhändertagande ska upphöra om det inte längre finns skäl för det (9 § LVU).

I anslutning till ett beslut om omedelbart omhändertagande ska även beslut fattas om var barnet eller den unge ska placeras. Inte heller sådana beslut kan delegeras till en anställd vid socialförvaltningen utan fattas av socialnämnden eller annan behörig beslutsfattare (30 kap. 7 § 4 socialtjänstlagen och 11 § första och tredje stycket LVU). Normalt är det den handläggare som ansvarar för att föredra beslutet om omedelbart omhändertagande som också förbereder ett beslut om var barnet eller den unge ska placeras. Av beslutet ska det framgå vilket konkret hem som barnet eller den unge ska placeras i. En socialnämnd får inte överlämna åt socialförvaltningen att bestämma placering.[8] Socialtjänsten ser därefter till att beslutet verkställs, det vill säga att barnet eller den unge faktiskt placeras i det aktuella boendet utanför hemmet.

Inför nämndens beslut i ett ärende ska faktiska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för nämndens beslut sammanställas till ett beslutsunderlag. Av beslutsunderlaget ska det enligt Socialstyrelsens föreskrifter framgå

[7] 6 § LVU och prop. 1979/80, Del A, s. 590.
[8] JO 2004/05, s. 261 och JO 2012/13, s. 274.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1. vad ärendet gäller,
2. vem eller vilka personer ärendet avser,
3. vilka överväganden som ligger till grund för nämndens förslag till beslut och
4. uppgifter om målet eller målen för den insats som föreslås.[9]

Det finns inget absolut krav på att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska ske i skriftlig form. JO har emellertid understrukit att muntliga beslut endast bör användas i akuta fall när dokumentation och underskrift inte kan avvaktas och att muntliga beslut så snart som möjligt bör dokumenteras och skrivas under.[10] Dokumentationen av ett muntligt beslut ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter innehålla uppgifter om

1. dagen för beslutet,
2. vad beslutet innehåller,
3. vem (namn samt befattning eller titel) eller vilka (vilken nämnd) som har fattat beslutet,
4. vilket lagrum som ligger till grund för beslutet, och
5. vilka skäl som ligger till grund för beslutet.[11]

När en socialnämnd har ansökt om vård med stöd av 2 eller 3 § LVU har även den förvaltningsrätt som hanterar ansökan möjlighet att fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande (6 § tredje stycket LVU). Både socialnämndens och rättens beslut om omedelbart omhändertagande gäller omedelbart (40 § första stycket LVU).

4.2.3 Handläggning av omedelbart omhändertagande utanför kontorstid

Om ett akut vårdbehov uppkommer utanför ordinarie arbetstid är det i regel en kommuns så kallade socialjour som handlägger ärendet och ser till att socialnämndens ordförande eller annan behörig besluts-

[9] 5 kap. 9 § SOSFS 2014:5.
[10] JO 1995/96, s. 320.
[11] 5 kap. 14 § SOSFS 2014:5.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

fattare kontaktas för ett eventuellt beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU.

Redan när 1980 års socialtjänstlag infördes uppmärksammades behovet av en tillgänglig socialtjänst med en utbyggd socialjour utformad utifrån de lokala förhållandena, till exempel i samarbete mellan kommuner.[12] När den nya socialtjänstlagen trädde i kraft den 1 juli 2025 infördes en bestämmelse som anger att socialtjänsten ska vara lätt tillgänglig (2 kap. 4 § socialtjänstlagen). Enligt uttalanden i propositionen kan tillgänglighet uppnås på olika sätt och bestämmelsen förutsätter inte att vissa bestämda åtgärder vidtas. I akuta situationer *bör* det vara möjligt att komma i kontakt med socialtjänsten efter ordinarie kontorstid, genom en socialjour.[13] Bestämmelsen om socialtjänstens tillgänglighet kan alltså inte anses medföra ett absolut krav på att socialtjänsten ska ha en jour eller beredskap. För att socialtjänsten ska kunna fullgöra sitt uppdrag enligt andra bestämmelser i socialtjänstlagen är det emellertid *nödvändigt* att det finns en socialjour. Till exempel är socialtjänsten skyldig att genast göra en omedelbar skyddsbedömning om det inkommer en orosanmälan som gäller barn eller unga (20 kap. 1 § socialtjänstlagen).

För att vara behörig att utföra uppgifter inom socialtjänsten som gäller barn och unga krävs i vissa fall en svensk socionomexamen eller annan relevant examen på minst grundnivå från en högskola. Så är fallet om det är fråga om bedömning av om en utredning ska inledas, utredning och bedömning av behovet av insatser eller uppföljning av beslutade insatser. En socialnämnd har också ett ansvar att se till att den som självständigt utför sådana arbetsuppgifter har tillräcklig erfarenhet för uppgiften (25 kap. 1 § socialtjänstlagen). För att någon annan examen än svensk socionomexamen ska anses vara relevant ska den examen handläggaren har innefatta eller kompletterats så att handläggaren sammantaget har gått högskolekurser på områdena socialt arbete, socialrätt, förvaltningsrätt och psykologi. Innehållet i och omfattningen av handläggarens utbildning ska sammantaget förmedla tillräckliga kunskaper så att hon eller han ska kunna utföra de uppgifter som anges i bestämmelsen med god kvalitet och på ett rättssäkert sätt.[14] Det innebär att det inte är tillräckligt med en socialjour som består av till exempel endast nämndens ord-

[12] Prop. 1979/80, Del A, s. 178 f.
[13] Prop. 2024/25:89, s. 649.
[14] 3 kap. 2–3 §§ HSLF-FS 2017:79.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

förande. Det behövs beredskap även hos en eller flera behöriga tjänstemän.

I Socialstyrelsens öppna jämförelser av den sociala barn- och ungdomsvården från 2025 framgår att 93 procent av kommunerna svarade ja på frågan om de har en socialjour bemannad med socionomer som är tillgänglig alla dagar dygnet runt.[15] Detta innebär att 20 kommuner och stadsdelar svarat nej på denna fråga.[16] Utredningen har kontrollerat information på dessa kommuners hemsidor och även tagit direktkontakt med ett antal av dem. Det mesta tyder på att Socialstyrelsens fråga har tolkats på olika sätt och att så gott som samtliga kommuner faktiskt i någon form har en socialjour med socionomer dygnet runt alla dagar. En socialjour kan nämligen vara tillgänglig på olika sätt, antingen genom att vara i aktiv tjänst eller i beredskap. En kommun kan också ha en egen socialjour eller en gemensam socialjour med andra kommuner. Enstaka undantag finns dock, till exempel Gotlands socialjour som håller helt stängt från klockan 03.00 på vardagar. Där finns alltså ingen socionom i tjänst fram till dess att ordinarie socialtjänst öppnar klockan 08.00.

Ett fåtal kommuner har en socialjour som är i aktiv tjänst under all tid utanför kontorstid medan de flesta har begränsade öppettider. Vanligt förekommande öppettider i dessa fall – då socialjouren är i aktiv tjänst – är eftermiddagar fram till midnatt eller något senare både på vardagar och helger. Under övrig tid har socialjouren i stället beredskap. Vissa kommuner har enbart socialjour i beredskap.

När en socialjour har beredskap hänvisas hjälpsökande till kontakt med SOS Alarm via nödnumret 112. Genom ett avtal med staten, det så kallade Alarmeringsavtalet, har SOS Alarm åtagit sig att vidarekoppla nödsamtal och vidareförmedla annan nödkommunikation till kommuners socialjourer.[17] Många kommuner har dessutom ingått separata tilläggsavtal med SOS Alarm. En tilläggstjänst kan innebära att inringaren, i stället för att direkt vidarekopplas till kommunens socialjour, kopplas till en annan person på SOS Alarm som ställer fördjupande frågor. Utifrån specifika kriterier som kommunen har uppställt kopplas sedan samtalet vidare till socialjouren eller inte.

[15] Socialstyrelsen (2025), Öppna jämförelser 2025 – Social barn- och ungdomsvård.
[16] Dessa kommuner är Järva stadsdelsförvaltning i Stockholm, Knivsta, Oxelösund, Vadstena, Gotland, Båstad, Ängelholm, Partille, Bollebygd, Essunga, Falköping, Kil, Kristinehamn, Hagfors, Askersund, Malung-Sälen, Nordanstig, Ljusdal, Nordmaling och Vindeln.
[17] Alarmeringsavtal mellan staten och SOS Alarm Sverige AB (2023), punkt 4.1.5.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Detta för att i möjligaste mån begränsa samtalen till sådana ärenden som inte kan vänta tills den ordinarie socialjouren har öppnat igen.

SOS Alarm har uppgett till utredningen att de har bra och kontinuerligt uppdaterad information om vem de ska kontakta under tider då socialjourers ordinarie kontaktvägar är stängda. Det inkommer cirka 3 000 samtal per månad till 112 som avser den sociala beredskapen. Kommunerna som har tilläggsavtal betalar ersättning utifrån hur många samtal som hanteras. Utredningens kontakter med poliser (som redovisas närmare i avsnitt 4.8.4) visar att det finns bristande kunskap inom Polismyndigheten om SOS Alarms uppdrag, vilket får till följd att poliser går omvägar för att komma i kontakt med rätt socialjour.

Av resursskäl och för att verksamheten ska bli mindre sårbar är det vanligt att kommuner samverkar med andra kommuner i en gemensam socialjour. En sådan samverkan kan ske genom kommunal avtalssamverkan (9 kap. 37 § kommunallagen) men även genom kommunalförbund (3 kap. 8 § kommunallagen) och gemensamma nämnder (3 kap. 9 § kommunallagen). Avtalssamverkan innebär att en kommun ingår avtal om att dess uppgifter helt eller delvis ska utföras av en annan kommun. Bestämmelserna om avtalssamverkan gör det möjligt för en kommun att uppdra åt en anställd i en annan kommun att besluta på kommunens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden, så kallad extern delegering. En sådan samverkansform tycks vara vanligast och även bäst lämpad för samarbeten kring specifika uppgifter.

Det finns inga särskilda bestämmelser som reglerar handläggning av ärenden inom socialjouren. Samma bestämmelser som gäller för den övriga socialtjänsten gäller alltså för socialjouren. Det innefattar bland annat regler om myndigheters utredningsansvar (23 § förvaltningslagen) och att verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet (5 kap. 1 § socialtjänstlagen). Även socialjouren måste därför kunna beakta aktuella uppgifter av betydelse som en socialnämnd redan känner till, till exempel vid akuta bedömningar och beslut om skyddsåtgärder. Enligt uppgifter till utredningen finns det emellertid vitt skilda uppfattningar bland kommunerna om huruvida socialjouren ska ha tillgång till journaler. Vissa socialjourer har inte tillgång till några journaler, inte ens den egna kommunens. Några har tillgång till journaler för vissa kommuner som de samverkar med men inte för alla. Andra har tillgång till verksamhetssystem med läsbehörighet

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

men kan inte själva anteckna direkt i journalen. Om personal vid socialjouren inte har tillgång till journaler kan de inte få kunskap om eller beakta tidigare uppgifter om ett barn eller en ung person trots att denna information redan har kommit till socialtjänstens kännedom. Enligt uppgift till utredningen förekommer det att beslut fattas som senare visar sig vara felaktiga just på grund av att socialjouren inte har haft åtkomst till all för den ordinarie socialtjänsten känd information.

4.3 Beslut om omedelbart omhändertagande i våra nordiska grannländer

4.3.1 Danmark

Ett omedelbart omhändertagande motsvaras i dansk lagstiftning av ett interimistiskt beslut som kallas foreløbig afgørelse och regleras i 143 § barnets lov. Det är ordföranden för børne- og ungeudvalget eller i dennes frånvaro, vice ordföranden som kan fatta ett sådant beslut. Förutsättningarna för placering utanför hemmet utan samtycke måste föreligga samtidigt som ett barns eller en ungdoms omedelbara behov inte kan avvakta behandling i børne- og ungeudvalget. Beslutet ska så snart som möjligt men senast sju dagar efter verkställandet underställas børne- og ungeudvalget för godkännande. Ett godkänt interimistiskt beslut gäller i en månad. I Danmark kan en åklagare inte fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande.

4.3.2 Finland

Om ett barn är i omedelbar fara på grund av omständigheter som utgör grund för beslut om vård utom hemmet, får ett brådskande beslut om placering fattas enligt 38 § barnskyddslagen. Beslutet får fattas av vissa särskilda tjänstemän inom kommunen och gäller i högst 30 dagar men kan under vissa särskilda omständigheter förlängas med ytterligare 30 dagar. I Finland kan en åklagare inte fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

4.3.3 Norge

Det är ordföranden för barnevernstjesten, ordförandens ställföreträdare eller Åklagarmyndigheten (Påtalemyndigheten) som har behörighet att fatta brådskande beslut om omhändertagande och placering på institution enligt 4-2, 4-4 och 4-5 §§ barnevernsloven. En förutsättning för ett sådant beslut är att ett barn annars riskerar att lida betydande skada. Åklagarmyndighetens befogenheter är i praktiken subsidiära och i princip begränsade till de tider på dygnet då chefen för barnevernstjensten eller dennes ställföreträdare inte är tillgänglig.[18] Ett brådskande beslut ska så snart det har verkställts underställas Barneverns- og helsenemnda för legalitetskontroll. Nämndens ordförande ska så snart som möjligt men senast inom 48 timmar bedöma om beslutet ska godkännas. Parterna kan också överklaga beslutet i sak.

Utredningen har gjort ett studiebesök i Norge bland annat i syfte att få en fördjupad kunskap om Påtalemyndighetens möjlighet att fatta brådskade beslut. Frågan diskuterades med Barne- og familiedepartementet, Barneverns- og helsenemnda och Barnevernsvakten (motsvarande socialjouren) i Oslo. Av mötena framkom att den norska ordningen med åklagares beslutsbefogenhet finns för att tillgodose behovet av att kunna fatta beslut under dygnets alla timmar. I Norge finns 357 kommuner varav cirka 200 av dessa har färre än 5 000 invånare. Många mindre kommuner saknar möjlighet att inom sin egen organisation ha en jourverksamhet som säkerställer att beslut kan fattas med kort varsel utanför kontorstid. Även om beslut i vissa brådskande ärenden fattats av en åklagare är det motsvarigheten till socialjouren som förbereder underlag och lämnar förslag till beslut. Åklagarens roll beskrivs som en formalitet.

En expertgrupp, tillsatt av norska justitiedepartementet, har i mars 2025 publicerat en rapport där Påtalemyndighetens kunskaper om barnevernsloven beskrivs som bristfälliga. Bland annat förekommer det att brådskande beslut om placering på institution fattas av Påtalemyndigheten för att tillgodose samhällsskyddet, ett intresse som inte ligger inom ramen för barnevernsloven.[19] Liknande synpunkter framfördes också till utredningen under studiebesöket i Norge.

[18] Bufdir (2023), Saksbehandlingrundskrivet, avsnitt 22.5.1.
[19] Ekspertgruppen om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet (2025), De er våre barn – om å holde hodet kaldt og hjertet varmt, s. 169.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

4.4 Brottsutredande myndigheters möjligheter att överlämna barn till socialtjänsten

4.4.1 Inledning

Det finns redan i dag lagstiftning för att hantera situationen att brottsutredande myndigheter får kunskap om eller får kännedom om situationer som innebär att barn bör omhändertas akut enligt LVU. Polisen har under vissa förhållanden rätt att omhänderta eller hålla kvar ett barn för att överlämna honom eller henne till socialtjänsten. Nedan följer en redogörelse av dessa bestämmelser.

4.4.2 Kvarhållande av brottsmisstänkta barn hos polisen för överlämnande till socialtjänsten

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns regler som tillåter polisen att under vissa förutsättningar hålla kvar ett barn för att överlämna barnet till föräldrarna, annan vårdnadshavare, socialtjänsten eller annan lämplig vuxen. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 oktober 2025 har tidsgränserna för kvarhållanden förlängts. Som skäl för att förlänga tidsgränserna anges i propositionen att den tidigare tidsfristen ofta var alltför kort för att hinna slutföra samordningen med socialtjänsten om exempelvis vårdinsatser, särskilt när ett gripande eller förhör sker på kvällar eller helger. Vid den tiden kan det inte förutsättas att exempelvis socialtjänsten alltid har beredskap för att omedelbart möta upp ett barn och pröva behovet av vård. Det kan också vara svårt att få tag på föräldrar eller vårdnadshavare.[20]

Har ett barn gripits och åklagaren beslutar att inte anhålla barnet får polisen hålla kvar barnet för att skyndsamt överlämna barnet till föräldrarna, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller annan lämplig vuxen person. Detsamma gäller om ett barn har tagits med till förhör och är skäligen misstänkt för brott. Ett barn får tas i förvar, det vill säga placeras i arrest, endast om det är nödvändigt med hänsyn till ordning och säkerhet (14 § LUL).

Även ett barn under 15 år som misstänks för brott får gripas av polis om denne anträffas på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen. Ett barn under 15 år får dock aldrig anhållas och aldrig placeras

[20] Prop. 2024/25:175, s. 100 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

i arrest. Polisen eller åklagaren ska omedelbart besluta om barnet ska friges eller hållas kvar för förhör (35 § LUL).

Ett barn under 15 år är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än tre timmar. Om det är av synnerlig vikt för utredningen är ett barn skyldig att stanna kvar ytterligare tre timmar eller, om han eller hon kan misstänkas för brottet, ytterligare sex timmar. En person över 15 år är inte skyldig att stanna för förhör längre än sex timmar om det inte är av synnerlig vikt att denne är tillgänglig för ytterligare förhör. Då är den hörde skyldig att stanna ytterligare sex timmar (23 kap. 9 § rättegångsbalken).

Ett kvarhållande i syfte att överlämna ett barn till exempelvis föräldrar eller socialtjänsten får, oavsett om barnet är under 15 år eller är 15–17 år, aldrig pågå längre än sex timmar efter ett beslut om frigivning eller från det att ett förhör avslutades.

De nya reglerna innebär att ett barn under 15 år som längst kan tvingas stanna hos polisen i sammanlagt 15 timmar om barnet först hålls kvar nio timmar för förhör och därefter sex timmar i syfte överlämnas till föräldrar eller socialtjänst. Barn över 15 år kan tvingas stanna hos polisen i sammanlagt 18 timmar om barnet först är skyldig att stanna för förhör i 12 timmar och därefter sex timmar i syfte att överlämnas till föräldrar eller socialtjänst.

4.4.3 Polisiära omhändertaganden av barn i allvarliga risksituationer för överlämnande till socialtjänsten

Om någon som kan antas vara under 18 år anträffas under förhållanden som uppenbarligen innebär överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes hälsa eller utveckling, får denne tas om hand av en polis för att skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller någon annan vårdnadshavare eller socialnämnden. Vid riskbedömningen ska det beaktas om det kan befaras att barnet eller den unge kan komma att utsättas för brott, involveras i brottslig verksamhet eller skadas genom något annat socialt nedbrytande beteende (12 § polislagen). Det finns ingen längsta tid föreskriven för hur länge ett omhändertagande enligt 12 § polislagen får pågå. Enligt förarbetsuttalanden ligger det i sakens natur att omhändertagandet inte får vara längre än absolut nödvändigt. Behövs längre sammanlagd tid än omkring

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sex timmar kan det enligt förarbetena normalt inte vara en uppgift för polisen att ha hand om ett barn.[21]

4.4.4 Särskilt om omedelbart omhändertagande vid häktning

Ett barn som är misstänkt för brott får häktas bara om det finns synnerliga skäl (23 § LUL). Dessutom får häktning bara ske om det är uppenbart att *betryggande övervakning* inte kan ordnas (24 kap. 4 § rättegångsbalken). Barn under 15 år får inte häktas.

En åklagare är skyldig att försöka ordna betryggande övervakning i samband med ett anhållande. Denna skyldighet uppfyller åklagaren genom att så snart som möjligt se till att kontakt tas med socialtjänsten för att undersöka möjligheterna till ett omedelbart omhändertagande med stöd av LVU.[22] Fattar socialnämnden beslut om ett omedelbart omhändertagande och ett tillhörande beslut om placering på exempelvis ett särskilt ungdomshem, ska åklagaren pröva om övervakningen kan anses vara betryggande. Det vill säga att övervakningen är så effektiv att den i tillräcklig grad uppnår det syfte som en häktning annars skulle tillgodose. Även om en socialnämnd anser att det finns grund för ett omedelbart omhändertagande kan åklagaren alltså göra bedömningen att den unge behöver vara häktad.

En socialnämnd kan fatta ett beslut om att omedelbart omhänderta ett barn även om barnet har häktats. Ett sådant beslut kan inte verkställas, men innebär att socialnämnden kan ta över ansvaret för barnet så snart häktningen hävs.

4.5 Delning av information och samverkan mellan brottsutredande myndigheter och socialtjänsten

4.5.1 Inledning

Som skäl till utredningens uppdrag att analysera och ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande anges i direktiven att det inte är ovanligt att brottsutredande myndigheter har kunskap om eller får kännedom om

[21] Prop. 1990/91:86, s. 22 f.
[22] Se 26 § förundersökningskungörelsen (1947:948) och Riksåklagarens riktlinjer för handläggning av ungdomsärenden (RåR 2006:3).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

situationer som innebär att barn eller unga bör omhändertas akut enligt LVU. Det finns därför skäl att beskriva gällande regler om hur information kan delas mellan brottsutredande myndigheter och socialtjänsten om barn och unga som riskerar att fara illa. Detta redovisas i avsnitt 4.5.2. I avsnitt 4.5.3 beskrivs olika existerande samverkansstrukturer där socialtjänst och brottsutredande myndigheter ingår och som rör ungdomar som begår eller riskerar att begå brott.

4.5.2 Informationsflödet mellan brottsutredande myndigheter och socialtjänst om barn och unga som far illa

Gällande regleringar

Alla som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa *bör* anmäla detta till en socialnämnd (19 kap. 4 § socialtjänstlagen). Vissa myndigheter och yrkesverksamma är dessutom *skyldiga* att genast anmäla till en socialnämnd om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn far illa. Hit hör bland annat Polismyndigheten och Kriminalvården (19 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen). I propositionen Stärkt skydd och för barn som riskerar att fara illa, lämnar regeringen förslag som innebär att bland annat Åklagarmyndigheten, Skatteverket och Tullverket också ska ingå i den krets som ska vara skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 15 januari 2026.[23]

Den som omfattas av skyldigheten att anmäla är också skyldig att lämna en socialnämnd alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen av ett barns behov av stöd och skydd, detta framgår av 20 kap. 6 § socialtjänstlagen. Uppgiftsskyldigheten bryter sekretessen mellan myndigheter, vilket innebär att även uppgifter som omfattas av sekretess kan lämnas till socialtjänsten.[24] Den bryter också den tystnadsplikt som gäller i verksamhet som drivs i privat regi.[25]

Till skillnad från vad som gäller vid uppgiftsskyldighet bryter *uppmaningen* att anmäla i 19 kap. 4 § socialtjänstlagen inte sekretessen mellan myndigheter. Vilka uppgifter om ett barns situation som kan

[23] Prop. 2025/26:12, s. 26 och 38.
[24] 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen.
[25] Se exempelvis 17 kap. 11 § socialtjänstlagen, 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) och 29 kap. 14 § skollagen (2010:800).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

lämnas till en socialnämnd från en verksamhet som inte är anmälningsskyldig beror därför på vilka bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt som gäller för just den verksamheten.[26]

Om ett barn misstänks för brott finns särskilda bestämmelser som reglerar skyldigheten att underrätta en socialnämnd i ett tidigt skede. Om ett barn är skäligen misstänkt för ett brott som kan leda till fängelse ska en socialnämnd genast underrättas och är ett barn under 15 år misstänkt för ett sådant brott ska socialnämnden underrättas omedelbart.[27]

Praktisk tillämpning

Utredningen har samtalat med landets socialchefer genom SKR:s nätverk för socialchefer och besökt socialförvaltningar i olika delar av landet. Vi har också samtalat med det nationella nätverket för socialjourer och med en referensgrupp av poliser från olika delar av landet. Se närmare om utredningens externa kontakter i kapitel 2.

Samtliga socialförvaltningar utredningen varit i kontakt med beskriver att samarbetet med brottsbekämpande myndigheter generellt sett fungerar bra och att de redan i dag får information om barn och unga som förekommer i brottsliga sammanhang eller på annat sätt far illa. Socialsekreterare beskriver emellertid också att det ibland förekommer situationer där de upplever att polisen, för att skydda en förundersökning, inte lämnar tillräckligt med information om en ungdom som kan behöva insatser från socialtjänsten. Poliser som utredningen har talat med bekräftar till viss del det som socialsekreterare upplever. De berättar att även om viss information kan lämnas till socialtjänsten så kan det på grund av sekretess vara svårt att förmedla den helhetsbild som polisen har om ett barns situation. Poliser berättar också att något de upplever som ett hinder för att göra en orosanmälan är att socialtjänsten efter en sådan anmälan kallar familjen till ett möte inom 14 dagar. Poliser efterlyser en möjlighet att förhindra socialtjänsten att agera till en tidpunkt då förundersökningen inte skadas.

Gällande lagstiftning ger inte utrymme för annat än att polisens kunskap om barn och unga personer som far illa ska komma till social-

[26] Socialstyrelsen (2022), Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare.
[27] 6 och 34 §§ LUL.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tjänstens kännedom. Vad som framkommit under utredningen visar dock att skyldigheten inte alltid efterlevs.

4.5.3 Myndighetssamverkan för barn och unga som begår eller riskerar att begå brott

Inledning

Samverkan mellan myndigheter kring barn och unga som begår eller riskerar att begå brott handlar om att flera olika aktörer såsom socialtjänst, polis och skola arbetar tillsammans för att ge rätt hjälp och skydd till ett barn eller en ung person. Samverkan är i stor utsträckning beroende av att deltagande myndigheter kan dela information sinsemellan. Det finns i dagsläget tre huvudsakliga samverkansformer som har snarlika men ändå olika målgrupper och syften.

Sociala insatsgrupper (SIG)

Sociala insatsgrupper (SIG) finns som koncept sedan 2011 och är en typ av operativ samverkan runt individuella barn och unga i åldrarna 13–20 år med hög risk för fortsatt kriminalitet och annat allvarligt normbrytande beteende. En utgångspunkt för att starta SIG är att det finns ett stort behov av samverkan mellan exempelvis skola, socialtjänst, polis, psykiatri, fritid, hemmet och eventuellt habilitering, Kriminalvården med flera. Arbete i sociala insatsgrupper bedrivs på olika sätt i olika kommuner. Från att ursprungligen ha varit en samverkansform har det blivit allt vanligare att använda SIG som en biståndsbedömd insats. Den sociala insatsgruppens sammansättning är unik för varje ung person. Vilka som ska ingå i SIG bestäms således utifrån den unges behov. Självklara aktörer i detta arbete är socialtjänsten, polisen, skolan/elevhälsan eller BUP. Andra viktiga deltagande aktörer kan vara socialtjänstens öppenvård och kontaktpersoner, fritidsgårdar, fältarbetare, idrotts- eller kulturföreningar, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, hem för vård och boende (HVB), Statens institutionsstyrelse och Kriminalvården. De olika insatserna för att stödja den unge att inte begå brott och få en fungerande livs-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

situation kan behöva pågå under en lång tid, varför SIG-gruppens sammansättning kan förändras över tid.[28]

Kärnan i SIG är insatser och samordnat stöd från viktiga aktörer i syfte att motverka att den unge återfaller i brott. Genom att den unge och/eller vårdnadshavare samtycker till att de medverkande aktörerna får dela uppgifter om den unge har alla inblandade samma kunskap.

Skola Socialtjänst Polis Fritid (SSPF)

SSPF står för samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritidssektor (till exempel fritidsgårdar och aktörer inom civilsamhället) och är ett arbetssätt och en samverkansform som är avsedd för brottsförebyggande arbete kring barn och ungdomar som bedöms vara i riskzonen för kriminalitet och/eller missbruk. När en ung person blir aktualiserad för SSPF kan skälet vara att någon av de samverkande aktörerna fattat misstanke om att ungdomen experimenterat med droger, börjat begå brott eller har kontakter med grupper som betecknas som kriminella. Det kan också handla om unga som på andra sätt har ett normbrytande beteende. I några kommuner är SSPF en insats från socialtjänsten men vanligast är att SSPF är en samarbetsform som leder till insatser.

En viktig komponent i SSPF är möjligheten att dela information mellan aktörerna, vilket möjliggörs genom samtycke från vårdnadshavare och/eller ungdomen. Efter inhämtat samtycke hålls ett SSPF-möte där representanter från till exempel skola, socialtjänst och polis delar information med varandra om den unge för att få en gemensam bild av denne och dennes situation för att kunna sätta in rätt insatser. Nästa steg i processen är att upprätta en åtgärdsplan som innehåller alla samverkande aktörers olika konkreta åtgärder rörande den unge och familjen. Åtgärdsplanen följs sedan upp för att se om den unge får rätt insatser och om de får avsedd effekt.[29]

[28] Socialstyrelsen (2022), Samverkan i sociala insatsgrupper.
[29] Socialstyrelsen (2022), SSPF Samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Bob – en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet

Bob – Barn och unga i organiserad brottslighet – är en samverkansstruktur som tagits fram av Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SiS) på uppdrag av regeringen. Syftet med samverkan är dels att förhindra att barn och unga socialiseras och rekryteras in i miljöer kopplade till organiserad brottslighet och gängkriminalitet, dels att säkerställa att effektiva och ändamålsenliga åtgärder vidtas när barn och unga är inblandade i grov kriminalitet.

Etableringen av Bob samverkansstruktur påbörjandes i slutet av 2023 och är fortfarande i en uppstartsfas. Bob-råd finns på nationell, regional och lokal nivå. I det nationella rådet ingår Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet (Brå), Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, SiS, Skolverket och Åklagarmyndigheten. De sju regionala råden följer polisregionernas indelning under ledning och samordning av länsstyrelserna. De lokala råden inrättas utifrån en behovsbedömning av de regionala råden. I några kommuner har individärenden hanterats inom redan etablerade samverkansformer som till exempel SIG och SSPF. Andra lokala Bob-råd som har etablerats har börjat förbereda sig för att kunna arbeta operativt med barn och unga i organiserad brottslighet.[30]

4.6 Om åklagare

4.6.1 Åklagarmyndighetens uppdrag

Åklagarmyndighetens uppdrag beskrivs i förordningen (2015:743) med instruktion för Åklagarmyndigheten och i myndighetsförordningen (2007:515). Bestämmelser om åklagarverksamheten finns i rättegångsbalken och åklagarförordningen (2004:1265).

Åklagarmyndigheten ska se till att personer som begår brott blir föremål för brottsutredning och lagföring. Myndigheten ska också arbeta för att begränsa vinsterna av brott och brottslig verksamhet och delta i det myndighetsgemensamma arbetet mot den grova organiserade brottsligheten.[31] Åklagarmyndighetens kärnverksamhet är

[30] Polismyndigheten (2023), Bob – barn och unga i organiserad brottslighet.
[31] 2 § förordningen (2015:743) med instruktion för Åklagarmyndigheten.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

alltså brottsbekämpning där talan förs i allmän domstol. Att förebygga och förhindra brott ligger utanför åklagarverksamheten.[32]

En viss förskjutning av Åklagarmyndighetens uppdrag kan dock skönjas. I samband med att en ny riksåklagare utsågs i februari 2024 gav regeringen henne tre medskick av vilka två specifikt behandlar förebyggande av brott. Det handlar om att Åklagarmyndigheten ska bedriva en mer proaktiv brottsbekämpning, bland annat genom kunskapsutbyte med andra brottsbekämpande myndigheter om de kriminellas tillvägagångssätt. Det handlar också om att utveckla arbetsmetoder när myndigheten får tillgång till effektivare verktyg för att förebygga brott, till exempel preventiva tvångsmedel.[33] Enligt regleringsbrevet för budgetåret 2025 ska Åklagarmyndigheten redogöra för vidtagna åtgärder i arbetet med en mer proaktiv brottsbekämpning för att förebygga att fler brott begås.

4.6.2 Åklagares utbildning

Åklagarmyndigheten har ungefär 1 350 anställda åklagare. För att bli åklagare krävs svenskt medborgarskap, nordisk juristexamen och svensk notariemeritering vid tings- eller förvaltningsrätt.[34] Den vanliga ordningen är att en åklagare först anställs som aspirant, vilket efter provanställningstidens slut övergår till anställning som assistentåklagare.

Utbildningen för assistentåklagare omfattar två års tjänstgöring och en obligatorisk grundutbildning som består av åtta delkurser. Efter avslutad grundutbildning anställs assistentåklagaren som kammaråklagare. Utbildningen är skräddarsydd för att behandla ämnen som alla åklagare kommer beröras av i sitt arbete, i syfte att ge deltagarna en gemensam och fördjupad kunskapsmässig grund om åklagarens kärnuppgifter. Utbildningens delkurser behandlar bland annat förundersökningsledning, tvångsmedel, straff- och processrätt, bevisning i brottmål samt vissa särskilda brott och metoder såsom hedersrelaterad brottslighet, unga lagöverträdare och hatbrott. I grundutbildningen ingår inget moment som gäller socialtjänstens arbete eller LVU.

---

[32] Prop. 2022/23:137, s. 46.
[33] Justitiedepartementet, pressmeddelande från den 29 februari 2024, ”Regeringen utser Karatina Johansson Welin till ny riksåklagare”.
[34] 13 § åklagarförordning (2004:1265).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Åklagarmyndigheten erbjuder också vidareutbildningar som är frivilliga för åklagare att genomgå. För åklagare som arbetar med, eller inom kort kommer att arbeta med, ungdomsbrott finns vidareutbildningen Ungdomar och brott. Under denna kurs finns ett utbildningspass om socialtjänstens arbete.

4.6.3 Åklagarmyndighetens jourverksamhet

Vissa åklagaruppgifter, såsom beslut om anhållande och andra tvångsmedel, måste kunna fullgöras även utanför kontorstid. Åklagarmyndigheten har därför i samråd med Ekobrottsmyndigheten en organisation för jourtjänstgöring där samtliga allmänna åklagare, med vissa undantag, kan indelas till jour.[35] För jourtjänstgöringen är landet indelat i fyra jouromräden där de jourtjänstgörande åklagarna svarar för handläggningen av de brådskande frågor som uppkommer inom respektive område. I ett protokoll över en JO-inspektion av Västerorts åklagarkammare i Stockholm 2024 beskrivs den praktiska jourverksamheten:

> Natt- och helgjouren inom jourområdet bedrivs i huvudsak från för ändamålet utrustade tjänsterum. För att tjänstgöra som jouråklagare behöver åklagaren som lägst vara kammaråklagare. Innan åklagaren har sin första natt- eller helgjour måste han eller hon gå en särskild jourutbildning. En av de största utmaningarna i jourverksamheten är att den lagstiftning som kan bli aktuell att tillämpa, exempelvis vad gäller hemliga tvångsmedel, har blivit alltmer omfattande. Det ställer stora krav på jouråklagarna. Under natt- och helgjour skickar Polismyndigheten i regel nya ärenden digitalt vilka plockas upp av jouråklagaren i myndighetens ärendehanteringssystem (s.k. e-lottning). Ärendena innehåller då ofta endast en anmälan och en bilaga med personuppgifter. Jouråklagaren får ärendet föredraget för sig muntligen och tar inte del av några skriftliga utredningshandlingar som skickats från polisen, annat än i undantagsfall. Det finns ett kösystem för polisens telefonsamtal till jouråklagare under natt- och helgjour. Om polisen inte kommit fram till den jouråklagare de söker inom en halvtimme kopplas samtalet vidare till en annan jouråklagare. Några uppgifter om snittväntetid finns inte.[36]

[35] 13 § åklagarförordningen och 6 § ÅFS 2005:17.
[36] JO, inspektionsprotokoll 2025-09-13, dnr 3559-2024.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

4.7 En sammanfattning av identifierade brister som berör beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU

Utredningen ska ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande. Detta kräver en kunskap om eventuella brister i dagens ordning som rör omedelbara omhändertaganden. Först därefter går det att ta ställning till om dessa brister kan lösas genom att åklagare ges befogenhet att fatta sådana beslut. Utredningens undersökning av dagens regelverk och praktiska tillämpning som redovisats i avsnitten ovan har sammanfattningsvis gjort att vi kunnat identifiera följande brister:

- Alla socialjourer har inte tillgång till de journaler som de skulle behöva för att kunna förbereda ett tillfredsställande beslutsunderlag inför ett ställningstagande om ett barn eller ung person ska omhändertas omedelbart.
- Enstaka kommuner har inte socionomer i tjänst dygnet runt alla dagar som kan utföra för omedelbara omhändertaganden adekvata uppgifter inom socialtjänsten som rör barn och unga.
- Alla poliser verkar inte ha kunskap om SOS Alarms uppdrag att vidareförmedla kontakt till kommuners socialjourer. Det får till följd att poliser ibland inte vet hur man ska komma i kontakt med rätt socialjour.
- Det förekommer att polisen, med hänvisning till förundersökningssekretess och av utredningstekniska skäl, inte efterlever skyldigheten att anmäla oro för barn som riskerar att fara illa.

4.8 Synpunkter till utredningen på möjligheten för åklagare att fatta beslut om omedelbart omhändertagande

4.8.1 Inledning

Utredningen har inhämtat synpunkter från ett stort antal myndigheter och från yrkesverksamma, såsom socialsekreterare, socialchefer, poliser och åklagare (se närmare om utredningens externa kontakter i kapitel 2). I följande avsnitt beskriver vi vilka synpunkter

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vi har fått från de yrkeskategorier som framför allt skulle beröras av denna fråga.

4.8.2 Socialsekreterare

Utredningen har vid studiebesök på socialförvaltningar runtom i landet träffat och inhämtat synpunkter från ett stort antal socialsekreterare som arbetar med barn och unga. Vi har också tagit del av synpunkter från landets socialchefer genom SKR:s socialchefsnätverk och från det nationella nätverket för socialjourer.

Genomgående har socialsekreterare varit mycket kritiska till förslaget om att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. De ser en stor risk för att det kommer att leda till felaktiga beslut och oroas också över att förtroendet för socialtjänsten och för LVU som en skyddslagstiftning kan komma att skadas. Om en åklagare skulle fatta beslut om omedelbart omhändertagande ligger det nära till hands att enskilda uppfattar det som en form av bestraffning. Flera ser en risk att åklagare snarare skulle se till vad som de bedömer är bäst för samhället än för vad som är bäst för barnet eller den unge.

4.8.3 Referensgrupp med barn- och ungdomsåklagare

Utredningen har haft en referensgrupp bestående av sex åklagare, verksamma i olika delar av landet. Samtliga hade mångårig erfarenhet av att handlägga så kallade fristärenden, det vill säga ärenden där barn antingen är brottsoffer eller misstänka. De deltagande åklagarna hade i stor utsträckning även andra funktioner än rent operativa, flera var exempelvis teamledare på sina respektive kammare, och deltar i denna roll även i samverkansmöten med polis och socialtjänst. En deltagare var ansvarig för området unga lagöverträdare på Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum och en annan hade erfarenhet av att utbilda åklagare i handläggningen av ungdomsärenden. Den samlade erfarenheten och kompetensen i referensgruppen var alltså mycket god.

Åklagarna hade på förhand fått ett antal diskussionsfrågor som gällde hur de hanterar situationer där de får kännedom om att ett barn eller en ung person kan behöva omhändertas och hur de upp-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

lever samverkan och kontakter med socialtjänsten. Åklagarna fick också reflektera över om det finns någon brist i nuvarande system som skulle lösas av att de fick befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. De ombads slutligen att redogöra för vilka fördelar eller nackdelar de ser med en sådan ordning och vilka åtgärder som skulle behöva vidtas för att möjliggöra detta.

Åklagarna påpekade att den information de får om barn och unga som eventuellt behöver socialtjänstens insatser, i princip uteslutande kommer från socialtjänsten själva eller från polisen. De konstaterade också att polisen har en anmälningsskyldighet till socialtjänsten, även om vissa poliser ibland behöver påminnas om denna. Åklagarnas egen kontakt med socialtjänsten sker huvudsakligen i de situationer där en åklagare överväger att begära ett barn häktad, i syfte att undersöka om det går att ordna en betryggande övervakning.

Åklagarna såg ingen risk för att information hos brottsutredande myndigheter om barn och unga som far illa, inte kommer till socialtjänstens kännedom.

Flera åklagare uppgav att de ibland har svårt att förstå varför vissa barn blir omhändertagna och andra inte. De såg tydliga skillnader i ekonomiska resurser och kompetens mellan olika kommuner och stadsdelar. De såg också en mindre benägenhet att agera från socialtjänstens sida utanför kontorstid. En åklagare lyfte att socialjouren behöver få ökade resurser. Alla var överens om att socialtjänsten har ett helt annat informationsunderlag och att åklagare inte kan veta om enskilda beslut är riktiga eller inte eftersom de saknar helhetsbilden.

Samtliga åklagare i referensgruppen var mycket kritiska till förslaget om att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Ingen kunde förstå vilka problem en sådan ordning var avsedd att lösa. Åklagarna såg uteslutande stora risker och faror med att få befogenhet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden. Bland annat lyftes att de befarade att det skulle fattas många felaktiga beslut eftersom de varken har kompetens för att göra sådana prövningar eller tillräcklig information om ett barn och dess familj. Det skulle helt enkelt inte bli rättssäkert. De ställde sig också frågande till hur en åklagare ska kunna ordna med en placering till barnet.

Om en sådan ordning trots allt skulle införas menade åklagarna att det skulle krävas omfattade utbildningsinsatser för alla åklagare

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

och ökade personalresurser vid jourer. Åklagarna såg framför sig att det skulle vara komplicerade och tidskrävande ärenden.

4.8.4 Poliser

Utredningen har inhämtat synpunkter och erfarenheter från poliser genom en referensgrupp som sammansatts av Nationella operativa avdelningen. Referensgruppen bestod av fyra poliser, verksamma i olika delar av landet. De hade alla omfattande erfarenhet av att arbeta operativt med barn- och ungdomsärenden på jourtid. Utredningen har också hållit en mer ingående intervju med en jourförundersökningsledare för att bättre förstå handläggningen av ärenden där polisen bedömer att det eventuellt finns behov av ett omedelbart omhändertagande.

Utredningens samlade bild efter dessa samtal är att poliser uppfattar att det finns brister i nuvarande system men att dessa inte skulle lösas av att ge åklagare befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande. Ingen av poliserna som utredningen talat med ser något behov av en sådan ordning. Upplevelsen är att det generellt är lätt att få kontakt med socialjouren. Det förekommer dock situationer där det är svårt att veta vilket nummer som ska användas för att få tag på rätt person. En polis beskrev exempelvis att han frågar sina kollegor för att få tips på vart han ska vända sig vid denna typ av situationer. Svårigheterna för polisen att veta vilket telefonnummer de kan nå socialjouren på är större om det aktuella barnet kommer från en annan kommun.

Några poliser var också av uppfattningen det finns en större restriktivitet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande utanför kontorstid och att informationsdelningen mellan ordinarie socialtjänst och socialjouren är bristfällig.

4.8.5 En sammanfattning av synpunkter på en ordning där åklagare har möjlighet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden

Samtliga myndigheter och yrkesverksamma som utredningen har haft kontakt med har varit mycket kritiska till förslaget om att åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Nedan redovisas exempel som lyfts fram av olika aktörer på de problem som skulle uppstå med en ordning där åklagare kan fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

- Åklagare har inte utbildning och kunskap om barn och ungas utveckling och rättigheter och inte heller om LVU i den utsträckning som krävs.
- Åklagare har inte tillgång till socialtjänstens journaler och saknar kännedom om barn och unga och deras familjer på det sätt som socialtjänsten ofta har. De saknar därför möjlighet att få en så fullständig bild som möjligt av ett barns eller en ung persons situation. Det är under sådana förhållanden inte möjligt för en åklagare att säkerställa att beslutet är förenligt med barnets eller den unges bästa.
- Det finns en betydande risk att felaktiga beslut kan komma att fattas.
- Åklagare har inte möjlighet att praktiskt verkställa ett omedelbart omhändertagande och ordna en placering för ett barn eller en ung person.
- Eftersom socialtjänsten alltid skulle behöva kopplas in för att ordna en placering, skulle en åklagares inblandning leda till dubbelarbete.
- LVU kan komma att tolkas som en strafflagstiftning snarare än en skyddslagstiftning om åklagare kan fatta beslut om omedelbara omhändertaganden. Det kan skada barn och ungas tillit till socialtjänsten och lagstiftningen.
- Det skulle vara en reform som leder till kraftigt ökade kostnader för det allmänna och en ökad arbetsbelastning för en redan ansträngd åklagarmyndighet, utan att fylla någon funktion. De ökade kostnaderna består dels i att åklagare skulle behöva relevant vidareutbildning, dels i ökad byråkrati.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

4.9 Överväganden och förslag

4.9.1 Inledande överväganden

Som ett led i uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det ska utredningen se över möjligheterna att besluta om och verkställa omhändertaganden. I detta ingår att analysera och ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga. I utredningens direktiv beskrivs ingen särskild brist i nuvarande system som gör att det kan finnas ett behov av att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Det noteras bara att det inte är ovanligt att brottsutredande myndigheter har kunskap om eller får kännedom om situationer som innebär att barn eller unga bör omhändertas akut enligt LVU.

Utredningens utgångspunkter är att en lagstiftning som utgör både skydds- och tvångslagstiftning för barn och unga måste uppfylla mycket högt ställda krav på tydlighet och förutsebarhet. Bestämmelserna ska vara utformade för att i bidra till en tillämpning som präglas av likabehandling och där tvångsåtgärder används när de är ändamålsenliga, nödvändiga och till barnets eller den unges bästa. En central utgångspunkt är också att LVU är en skyddslagstiftning för barn och unga och inte en lagstiftning som kan eller bör användas för att tillgodose intressen av samhällsskydd.[37]

4.9.2 Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande

Utredningens bedömning

Åklagare bör inte kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Det finns ingen brist i nuvarande system som skulle åtgärdas av att ge åklagare en sådan befogenhet. Det finns däremot allvarliga risker med en sådan ordning som gör att utredningen bestämt avråder från att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

[37] Se närmare om utredningens utgångspunkter i kapitel 3 i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det saknas behov av att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande

I utredningens direktiv redogörs inte för någon särskild brist i nuvarande system som gör att det finns anledning att utreda frågan om åklagare ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Utredningen har därför gjort en gedigen genomlysning av nu gällande regelverk och praktiska tillämpning avseende omedelbara omhändertaganden. Vi har under detta arbete samtalat med myndigheter och yrkesverksamma som kan tänkas beröras, däribland socialsekreterare, poliser och åklagare. Utredningens granskning av dagens ordning för omedelbara omhändertaganden har visat att det finns ett antal mindre brister som skulle behöva avhjälpas för att säkerställa att barn och unga som behöver vård enligt LVU ska få det i akuta situationer. Det finns emellertid ingenting som tyder på att dessa brister skulle avhjälpas genom att ge åklagare befogenhet att besluta om omedelbara omhändertaganden.

I huvudsak finns det ett väl fungerande regelverk och en fungerande organisation som gör att ett barn eller en ung person kan omhändertas omedelbart om det behövs. Som exempel har polisen en *skyldighet* att anmäla till en socialnämnd om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. De har också en, numera utökad, möjlighet att hålla kvar barn som ska överlämnas till socialtjänsten. Alla kommuner, med enstaka undantag, har en socialjour eller beredskap som kan hantera akuta ärenden utanför kontorstid och SOS-alarm har i uppdrag att vidareförmedla eventuell nödkommunikation till kommunernas socialjourer. Sammantaget ger lagstiftningen och befintlig organisation goda förutsättningar för att information som brottsbekämpande myndigheter får om barn som riskerar att fara illa, snabbt och effektivt kan förmedlas till en socialnämnd. De behov som motiverat den gällande ordningen i Norge, där åklagare kan fatta beslut i akuta ärenden, är inte ett problem i Sverige.

Utöver vad som beskrivs ovan finns särskilda samverkansstrukturer såsom Bob, SIG och SSPF där brottsbekämpande myndigheter och socialtjänsten ingår för att ytterligare effektivisera samarbetet kring barn och unga som begår eller riskerar att begå brott. Genom lagändringar som träder i kraft den 15 januari 2026 förtydligas också att bland annat Åklagarmyndigheten är skyldiga att anmäla oro för

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

barn och därmed även har en uppgiftsskyldighet till en socialnämnd.[38] Sammantaget är det mycket svårt att se att det finns en risk för att brottsutredande myndigheters kunskap eller kännedom om situationer som innebär att barn eller unga bör omhändertas akut enligt LVU inte kommer till en socialnämnds kännedom.

Nuvarande regelverk innehåller krav på handläggningen som ska säkerställa att beslutsunderlaget inför ett omedelbart omhändertagande håller god kvalitet så att beslut blir rättssäkra och förenliga med barnets eller den unges bästa. Det följer av förvaltningslagens bestämmelser om myndigheters utredningsansvar, socialtjänstlagens bestämmelser om att verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och de behörighetskrav som ställs på den som utför socialtjänstens uppgifter som rör barn och unga. Även om en socialnämnds ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat är den som formellt fattar beslut om omedelbart omhändertagande, har beslutsunderlaget och bedömningen gjorts av en socialsekreterare som både har rätt utbildning och erfarenhet för detta.

I avsnitt 4.7 sammanfattas de brister utredningen har identifierat rörande dagens ordning som rör omedelbara omhändertaganden. Dessa brister bedöms inte kunna åtgärdas genom åtgärder i lagstiftningen eftersom de snarare är utfall av felaktig tillämpning av befintlig lag eller brister av mer praktisk och organisatorisk karaktär. Under alla förhållanden finns det ingenting som tyder på att dessa brister kan lösas genom att åklagare får fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Utredningen lämnar i avsnitt 4.9.3 i stället förslag på andra åtgärder för att komma till rätta med de problem som iakttagits.

Det finns allvarliga risker med att ge åklagare befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande

En ordning där åklagare kan fatta beslut om omedelbart omhändertagande kan konstrueras på i huvudsak två olika sätt. Det *första alternativet* är att en åklagare självständigt ska ta fram beslutsunderlag, göra en bedömning av behovet av åtgärden och fatta beslut. En sådan ordning innebär alltså att åklagaren skulle ersätta såväl den formella beslutsfattaren som socialsekreteraren. Det *andra alternativet* är att åklagaren endast ersätter socialnämnden, nämndens ordförande eller

[38] Prop. 2025/26:12, s. 26 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

någon annan ledamot som nämnden har förordnat som formell beslutsfattare men att systemet i övrigt lämnas orört. En sådan ordning innebär att en socialsekreterare med behörighet att utföra socialtjänstens uppgifter som rör barn och unga fortfarande skulle vara den som bereder beslutsunderlaget och gör en professionell bedömning av behovet av åtgärden. Detta andra alternativ är så ordningen för beslutsfattande ser ut i Norge där åklagare under jourtid har möjlighet att fatta akuta beslut efter beredning av en socialsekreterare som motsvarar vår socialjour.

Som redovisats saknas helt ett behov av att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Att införa en sådan ordning skulle dessutom, oavsett enligt vilken av de modeller som skisseras ovan, riskera att vara direkt skadligt för enskilda barn och unga och för allmänhetens tillit till socialtjänsten och lagstiftningen som rör tvångsvård av barn. Det finns också en stor risk för otydlighet eftersom flera aktörer inom olika myndigheter har befogenhet att fatta samma typ av beslut. Därtill skulle det leda till kraftigt ökade kostnader för det allmänna och ökad administration utan någon nytta.

Utredningen bedömer att det *första alternativ* som beskrivs ovan – det vill säga att åklagare ersätter inte bara beslutsfattaren utan också socialsekreteraren – är uteslutet av flera skäl. En sådan ordning skulle i princip kräva antingen att samtliga åklagare utbildas till socionomer, för att uppfylla de behörighetskrav som ställs på att utföra socialtjänstens uppgifter som rör barn och unga, *eller* att behörighetskravet tas bort. Att utbilda samtliga åklagare för att nå behörighetskravet är naturligtvis inte rimligt varken i kostnadshänseende eller i användande av åklagarnas tid, där den egentliga åklagarverksamheten – att utreda och lagföra brott – skulle få stå åt sidan under betydande tid. Alternativet, att inte ställa krav på att den som tar fram beslutsunderlag och gör bedömningar av en så ingripande åtgärd som ett omedelbart omhändertagande, har rätt utbildning och erfarenhet skulle stå i bjärt kontrast till utredningens övergripande uppdrag – att stärka barnrättsperspektivet i LVU. Det skulle kunna vara direkt skadligt för enskilda barn och unga om beslut kan tas utan tillgång till den kunskap och information som behövs för att göra en bedömning av om ett omhändertagande är för barnets eller den unges bästa.

Utredningen bedömer även att det *andra alternativ* som beskrivs ovan – det vill säga att åklagaren endast ersätter socialnämnden som

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

formell beslutsfattare – skulle få betydande negativa konsekvenser. Att ge åklagare befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande kan skada allmänhetens tillit till socialtjänsten och lagstiftningen som rör tvångsvård av barn eftersom det finns uppenbara risker att ett beslut som fattas av en åklagare uppfattas som en bestraffning och inte som ett sätt att hjälpa och skydda barnet eller den unge. Eftersom skyddsintresset i den lagstiftning som åklagare i dag arbetar uteslutande med är samhällsskyddet, befarar utredningen att sådana intressen kan komma att vägas in även vid beslut om omedelbart omhändertagande. Den norska erfarenheten av åklagares beslut i dessa fall ger också stöd för utredningens farhågor med en sådan ordning. Det har från flera håll förts fram att det i Norge förekommer att åklagares beslut vilar på ett intresse av samhällsskydd, trots att detta inte är lagens syfte. Möjligheten för åklagare i Norge att i vissa situationer fatta beslut om omhändertaganden har funnits under en längre tid, fortfarande finns dock en utbredd kritik som gör gällande att åklagare saknar den kunskap om lagstiftningen som krävs för att fatta riktiga beslut

Utöver de rättssäkerhetsproblem som beskrivs ovan är en ordning där åklagare får möjlighet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande omotiverat kostnadsdrivande. Även om åklagaren endast ersätter en socialnämnd som formell beslutsfattare skulle detta medföra kraftigt ökade kostnader för det allmänna, om än inte lika omfattande som en ordning där åklagare ersätter både socialjour och beslutsfattare. Det skulle också krävas betydande utbildningsinsatser för samtliga åklagare som skulle kunna fatta sådana beslut. Därtill är det möjligt att åklagarnas jourverksamhet skulle behöva utökas, vilket också skulle leda till ökade kostnader. Det skulle även medföra ökad administration i form av fler beslut som ska upprättas, diarieföras och expedieras. Sist men inte minst kommer Åklagarmyndighetens diarieföringssystem att behöva anpassas för att kunna registrera sådana beslut.

Utredningen avråder således bestämt från att ge åklagare befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård

Utredningens förslag

Eftersom vi, oavsett ställningstagande i frågan, är ålagda att lämna förslag på en sådan ordning, föreslår utredningen en begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta ett interimistiskt beslut om omedelbart omhändertagande.

Utredningen är ålagd att, oavsett ställningstagande, lämna förslag i denna fråga. Ett sådant förslag måste enligt utredningens uppfattning utformas för mycket specifika undantagsfall där det system som nu finns av någon anledning tillfälligt är ur funktion. Åklagares befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU föreslås därför vara subsidiär i förhållande till en socialnämnd. I de fall behörig beslutsfattare inte kan nås inom skälig tid ska åklagare kunna fatta beslut. Befogenheten bör också begränsas till de situationer där det är uppenbart att barnet eller den unge annars kommer att lida allvarlig skada. Slutligen bör en åklagares beslut vara interimistiskt och endast gälla till dess socialnämnden har fattat ett beslut. Utredningens förslag innebär att en åklagares beslut om omedelbart omhändertagande upphöra att gälla om behörig beslutsfattare fattar beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § LVU eller beslutar att det omedelbara omhändertagandet ska upphöra enligt 9 § tredje stycket LVU. Som längst gäller en åklagares beslut om omedelbart omhändertagande i 24 timmar.

I anslutning till ett beslut om omedelbart omhändertagande ska en åklagar även fatta ett beslut om hur vården ska ordnas och var ett barn eller en ung person ska vistas under vårdtiden.

Utredningens förslag innebär mer konkret att åklagare får fatta beslut om omedelbart omhändertagande *när sådan behörig beslutsfattare som avses i 6 § andra stycket LVU inte kan nås inom skälig tid*. Det innebär att omständigheterna måste vara sådana att det är sannolikt att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård och att en socialnämnds beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, samt att det trots ansträngningar inte går att nå behörig beslutsfattare. Så kan till exempel vara fallet om det funnits skäl för ett polisiärt om-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

händertagande enligt 12 § polislagen. Det finns ingen längsta tid föreskriven för hur länge ett omhändertagande enligt 12 § polislagen får pågå, men enligt förarbetsuttalanden bör det normalt inte vara en uppgift för polisen att omhänderta ett barn under längre tid än omkring sex timmar.[39] Skulle det efter denna tid fortfarande inte gå att nå en behörig beslutsfattare, kan det bli aktuellt för en åklagare att fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

Därtill krävs för att en åklagare ska få ingripa att situationen är sådan att barnet eller den unge, utan ett beslut om omedelbart omhändertagande, *uppenbarligen kommer lida allvarlig skada*. Så kan vara fallet om ett litet barn annars skulle stå helt utan omsorg, exempelvis för att båda föräldrarna frihetsberövats, är allvarligt skadade eller på annat sätt är otillgängliga för att utföra vården av barnet.

Utredningens förslag innebär inga förändringar i förvaltningslagens bestämmelser om myndigheters utredningsansvar, socialtjänstlagens bestämmelser om att verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet eller i de behörighetskrav som ställs på den som utför socialtjänstens uppgifter som rör barn och unga. Det betyder att en behörig socialsekreterare kommer att behöva bereda beslutsunderlag och göra en bedömning även i dessa fall. För att relevanta uppgifter ska kunna lämnas till en åklagare inför beslut, utan hinder av sekretess, föreslås även en ny sekretessbrytande bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen.

När en åklagare har fattat beslut om omedelbart omhändertagande ska beslutet utan dröjsmål överlämnas till socialnämnden. Socialnämnden, nämndens ordförande eller annan ledamot som nämnden har förordnat ska då ta ställning till om det föreligger grund för ett omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § LVU och i så fall fatta ett sådant beslut samt beslut om var barnet eller den unge ska placeras. Om en behörig beslutsfattare bedömer att det inte finns skäl för ett omedelbart omhändertagande ska denne i enlighet med vad som anges i 9 § tredje stycket LVU besluta att det genast ska upphöra. Åklagarens beslut upphör att gälla i samband med något av dessa beslut. Som senast upphör åklagarens beslut att gälla efter 24 timmar från det att beslutet fattades. Det gäller även beslutet om var barnet eller den unge ska placeras.

En risk med att ge flera aktörer rätt att fatta samma typ av beslut är att det kan komma att fattas parallella beslut. En situation som kan

[39] Prop. 1990/91:86, s. 22 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

uppstå är exempelvis att en åklagare fattar beslut om ett omedelbart omhändertagande och att socialnämnden, utan åklagarens vetskap, redan fattat ett sådant beslut. Besluten skulle dessutom kunna skilja sig åt på flera sätt. Socialnämnden kan exempelvis ha fattat beslut med stöd av 2 § LVU och åklagaren med stöd av 3 § LVU. Socialnämnden kan ha fattat beslut om att placera barnet i ett jourhem medan åklagaren kan ha fattat beslut om placering på ett särskilt ungdomshem. Eftersom utredningen har bedömt att en åklagares befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande bör vara subsidiär, bör socialnämndens beslut i dessa situationer ha företräde. Socialnämnden ska då fatta beslut om att åklagarens beslut ska upphöra.

Utredningen har övervägt om en åklagares beslut ska kunna överklagas till domstol. Det som framför allt talar för att beslutet bör kunna överklagas är att åklagaren också ska fatta beslut om var barnet eller den unge ska placeras och att en sådan placering kan innebära ett frihetsberövande.

Inledningsvis konstaterar utredningen att en socialnämnds beslut om omedelbart omhändertagande inte kan överklagas, ett sådant beslut ska däremot underställas en förvaltningsrätt för prövning. Vad gäller rätt till prövning av omedelbara omhändertaganden som av olika skäl har upphört vid tiden för prövningen finns enligt praxis från kammarrätterna ingen direkt rätt till prövning av om huruvida beslutet i och för sig var felaktigt.[40] Däremot får en socialnämnds beslut om var vården av barnet eller den unge ska inledas överklagas (40 § första stycket 1 LVU).

En åklagares beslut om omedelbart omhändertagande och var ett barn eller en ung person ska placeras kan gälla som längst i 24 timmar. Detta innebär att en domstolsprövning inte skulle komma till stånd under den tid omhändertagandet består. Den tid som ett omhändertagande på grund av en åklagares beslut kan bestå är alltså mycket kortvarig. Betydligt kortvarigare än vad som kan bli fallet efter exempelvis ett beslut om anhållande vid misstanke om brott. Ett anhållningsbeslut går inte att överklaga utan domstolsprövningen av frihetsberövandet sker efter att en åklagare har begärt en misstänkt häktad. Om åklagaren häver anhållningsbeslutet kan den enskilde således inte få någon domstolsprövning av om beslutet var lagligt.

[40] Se bland annat Kammarrätten i Sundsvall, beslut 2014-01-10 i mål 3600-13, Kammarrätten i Jönköping, beslut 2017-11-06 i mål 3007-17, Kammarrätten i Jönköping, beslut 2025-03-21 i mål 864-25 och Kammarrätten i Jönköping, beslut 2023-12-12 i mål 3941-23.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det som står till buds för en enskild som anser sig ha varit föremål för en felaktig myndighetsåtgärd är att göra en anmälan till JO eller en polisanmälan om tjänstefel.

Enligt artikel 5.4 i Europakonventionen ska var och en som är arresterad eller på annat sätt berövad friheten ha rätt att begära att domstol snabbt prövar lagligheten av frihetsberövandet och beslutar att frige honom. Detta har i Europadomstolens praxis inte ansetts omfatta en rätt till prövning av frihetsberövandet som sådant i efterhand.[41]

Utredningens slutsats är att det inte bör finnas en rätt att överklaga en åklagares beslut om omedelbart omhändertagande. Om det finns brister i en åklagares beslut får det i stället bli en fråga för tillsynsmyndigheter och i allvarliga fall en bedömning av brottsutredande myndigheter om handläggningen utgjort ett straffbart tjänstefel. I denna bedömning har även beaktats att en möjlighet att överklaga en åklagares beslut om omedelbara omhändertaganden skulle innebära att åklagarens involvering i ärendet blir mer omfattande än den punktinsats som utredningen föreslår. Om en åklagare blir part i förvaltningsrätten i mål om omedelbart omhändertagande skulle det ta ytterligare tid från åklagarens kärnverksamhet.

4.9.3 Övriga förslag

Regeringsuppdrag till Polismyndigheten

Utredningens bedömning

Det finns bristfällig kunskap inom Polismyndigheten om SOS Alarms uppdrag att vidareförmedla kontakt till kommuners socialjourer.

Utredningens förslag

Polismyndigheten får i uppdrag att genomföra en informationsinsats bland sina anställda om att man genom SOS Alarm kan komma i kontakt med kommuners socialjourer.

[41] Slivenko mot Lettland nr 48321/99, 9 oktober 2003.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

I utredningens kontakter med poliser har det framgått att det finns en bristande kunskap om hur man får kontakt med socialjourer, särskilt om ett ärende gäller ett barn från en annan kommun. SOS Alarm har genom det så kallade Alarmeringsavtalet åtagit sig att vidarekoppla nödsamtal och vidareförmedla annan nödkommunikation till kommuners socialjourer. SOS Alarm har uppgett till utredningen att de har bra och kontinuerligt uppdaterad information om vem de ska kontakta under tider då socialjourers ordinarie kontaktvägar är stängda. Poliser har alltså i onödan svårigheter att veta hur de ska få kontakt med olika socialjourer och bör informeras om möjligheten att få hjälp med detta genom SOS Alarm.

Polismyndigheten bör därför få i uppdrag att på lämpligt sätt informera om SOS Alarms uppdrag avseende kommuners socialjourer, exempelvis genom e-postutskick eller anslag som når de som kan ha användning av informationen.

5 Tidsfrister vid beslut om omedelbart omhändertagande och verkställighet av vård

5.1 Inledning

Om ett barn eller en ung person är i omedelbart behov av vård enligt LVU finns en möjlighet för en socialnämnd att ingripa akut och besluta om ett omedelbart omhändertagande, utan att behöva avvakta förvaltningsrättens beslut om vård. Ett beslut om ett omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten senast inom en vecka.

Beslut om vård enligt LVU fattas av en förvaltningsrätt efter ansökan av en socialnämnd. Om domstolen bifaller ansökan och beslutar om vård enligt LVU har socialnämnden fyra veckor på sig att verkställa omhändertagandet, annars upphör rättens beslut att gälla. Fristen på fyra veckor räknas från det att beslutet vunnit laga kraft.

Som ett led i uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det ska utredningen se över vissa frågor som rör ovan redovisade tidsfrister. Syftet är att skapa bättre möjligheter att besluta om och verkställa omhändertaganden.

5.2 Tidsfristen för underställande av beslut om omedelbart omhändertagande

5.2.1 Uppdraget

Ett beslut om ett omedelbart omhändertagande ska enligt lydelsen i 7 § första stycket LVU underställas en förvaltningsrätt senast inom en vecka. Enligt förarbetsuttalanden och JO-beslut ska beslutet emellertid, inom ramen för tidsfristen på en vecka, underställas rätten så snart som möjligt.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

I utredningens direktiv anges att det är ytterst angeläget att de barn och unga som bedöms vara i behov av akut vård får den vård de behöver. I syfte att säkerställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande faktiskt resulterar i ett omhändertagande av barnet eller den unge ska utredningen därför se över förutsättningarna för att inom ramen för gällande tidsfrist på en vecka avvakta med att underställa ett beslut om omedelbart omhändertagande för att säkerställa att beslutet kan verkställas.

5.2.2 Omedelbart omhändertagande

Inledande om omedelbart omhändertagande

En socialnämnd kan under vissa förutsättningar besluta om ett omedelbart omhändertagande om rättens beslut om vård inte kan avvaktas (6 § LVU). Detsamma gäller om åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas (6 a § LVU). En socialnämnds beslut om omedelbart omhändertagande gäller omedelbart (40 § LVU).

Om en förvaltningsrätt fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande har socialnämnden fyra veckor på sig att ansöka om att barnet eller den unge ska beredas vård (5 § LVU). Denna tid räknas från när omhändertagandet *verkställdes*.

Av förarbetena framgår att ett beslut om ett omedelbart omhändertagande ska anses verkställt när det skett ett *faktiskt omhändertagande* av ett barn eller en ung person.[1] I fråga om hur detta ska tolkas har JO uttalat att en socialnämnds ansvar för den faktiska vården inträder så snart nämnden får kontakt med barnet eller en den unge under sådana förhållanden att vårdansvaret kan utövas. I det aktuella ärendet ansågs därför det omedelbara omhändertagandet verkställt trots att den unge var intagen på sjukhus.[2] Det krävs således inte att barnet eller den unge befinner sig i det hem där vården ska genomföras för att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska anses verkställt (jfr 10 § LVU).

Det finns ingen tidsgräns för när ett beslut om omedelbart omhändertagande måste verkställas för att inte förfalla. Om ett barn eller en ung person har avvikit innan en socialnämnd har hunnit verkställa ett beslut får frågan om det fortfarande finns förutsättningar för ett

[1] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 592.
[2] JO 1987/1988, s. 154.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

omedelbart omhändertagande avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet när barnet eller den unge har återfunnits.

5.2.3 Tidsfristen för underställande av beslut om omedelbart omhändertagande

Nuvarande regelverk

En socialnämnds beslut om ett omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades (7 § första stycket LVU). Förvaltningsrätten ska sedan så snart som möjligt pröva om beslutet ska bestå. Om det inte finns synnerliga hinder, ska denna prövning ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet *inte* underställs förvaltningsrätten inom en vecka upphör omhändertagandet att gälla (7 § tredje stycket LVU). En underställan har skett när beslutet och den utredning som nämnden åberopar har kommit in till förvaltningsrätten.

I förarbetena uttalas att en underställan av ett beslut om omedelbart omhändertagande ska ske *utan dröjsmål*. Som motivering till att socialnämnderna ändå getts en tidsfrist på en vecka anges att det kan vara nödvändigt att bifoga en utredning som finns tillgänglig hos nämnden och att det vid helger kan vara svårt att få tag i en sådan utredning. Det hänvisas också till att det vid mellankommande helgdagar kan uppstå förseningar i postgången.[3]

JO har i flera beslut betonat att omedelbara omhändertaganden ska underställas rätten *så snart som möjligt* och att det i allmänhet bör kunna ske samma dag eller dagen efter det att ett beslut har fattats.[4] Även om en socialnämnd enligt lydelsen i 7 § LVU har en vecka på sig att underställa beslutet är det alltså, enligt JO, inte meningen att den utan anledning ska avvakta fristens utgång. Att det exempelvis är svårt att få reda på vem som är vårdnadshavare och att vårdnadshavare måste underrättas om beslutet, är inte ett godtagbart skäl för att avvakta med att överlämna beslutet till förvaltningsrätten.[5] Det finns enligt JO inte heller något utrymme för en socialnämnd att inom ramen för tidsfristen om en vecka avvakta med att underställa

[3] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 591.
[4] Se bland annat JO 1994/95, s. 356 och JO 1999/00, s. 264.
[5] JO 1999/2000, s. 264.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ett beslut om omedelbart omhändertagande till dess att beslutet är verkställt, det vill säga när barnet eller den unge faktiskt har omhändertagits.[6] Av beslutet framgår att den aktuella socialnämnden hade problem med att unga i vissa fall avviker och undandrar sig verkställighet sedan de har fått information om att nämnden har fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande. Nämnden avvaktade därför i vissa fall med att underställa förvaltningsrätten ett beslut till dess att det var verkställt. JO har i ett annat beslut som rör liknande omständigheter uttalat att avsikten med tidsfristen inte heller är att hantera problem med att vårdnadshavare kan komma att avvika.[7]

Förslag på förändringar från 2015 års LVU-utredning

I 2015 års LVU-utredning föreslås att det anges i den bestämmelse som motsvarar nuvarande 7 § första stycket LVU att en socialnämnds beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål* och senast inom en vecka. I författningskommentaren anges att syftet med denna komplettering av bestämmelsen är att betona att en socialnämnd inte får avvakta med att sända in beslutet till förvaltningsrätten för att komplettera underlaget för beslutet. Utan dröjsmål ska förstås som snabbast möjliga handläggning med hänsyn till omständigheterna.[8]

Den 1 december 2025 publicerades ett utkast till lagrådsremiss där det föreslås att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Nuvarande bestämmelser om tidsfristen för underställan av beslut om omedelbart omhändertagande förs över oförändrade till den nya lagen. Detta motiveras i utkastet till lagrådsremiss av det uppdrag denna utredning har att se över denna fråga.[9]

[6] JO 2021/22, s. 576.
[7] JO, beslut den 19 december 2022, dnr 9081-2020.
[8] SOU 2015:71, s. 381 och 1037.
[9] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 216.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

5.2.4 Enskildas rätt att underrättas om beslut

Av förvaltningslagen följer att den som är part i ett ärende så snart som möjligt ska underrättas om det fullständiga innehållet i ett beslut (33 § första stycket förvaltningslagen). Skyldigheten att underrätta parter om beslut gäller i alla ärenden och alla beslut i ett ärende, om det inte är uppenbart obehövligt. Möjligheten till undantag ska enligt uttalanden i förarbetena tolkas snävt. Avsikten är att den ska vara tillämplig enbart i sådana fall där behovet av underrättelse – sett objektivt ur den enskildes perspektiv – i princip helt saknas.[10]

Underrättelse av beslut ska ske på en myndighets eget initiativ, det vill säga oberoende av om den enskilde begär det eller inte. I förarbetena betonas att det är särskilt angeläget att parten får del av underrättelsen om beslutet så snart som möjligt om det är fråga om ett beslut som är direkt verkställbart.[11]

En myndighet bestämmer själv hur en underrättelse om ett beslut ska gå till (33 § tredje stycket förvaltningslagen). Underrättelsen kan vara skriftlig eller muntlig. Huvudregeln är emellertid, enligt uttalanden i förarbetena, att en underrättelse bör lämnas skriftligt. När en underrättelse lämnas muntligt kan det nämligen lätt uppkomma svårigheter att uppfylla kravet att beslutet i dess helhet ska komma till partens kännedom. En muntlig underrättelse bör därför lämnas endast i undantagsfall, främst då handläggningen i sin helhet har skett muntligt och ett beslut är enkelt att motivera och förstå.[12]

Ovan redovisade bestämmelser innebär att vårdnadshavare och barn som har fyllt 15 år har rätt att så snart som möjligt underrättas om ett beslut om omedelbart omhändertagande. Detta gäller oavsett om ett beslut underställts en förvaltningsrätts prövning eller inte. Att ett beslut om omedelbart omhändertagande är direkt verkställbart innebär att det är extra angeläget att parterna snarast underrättas om beslutet.

Vikten av att skyndsamt underrätta parterna, särskilt vid ingripande och verkställbara beslut, framhålls av JO i ett beslut som rör handläggningen av en omplacering enligt LVU. [13] I det aktuella ärendet hade en socialnämnd beslutat att omplacera ett barn till ett särskilt ungdomshem utan att underrätta varken barnet själv eller vårdnads-

[10] Prop. 2016/17:180, s. 324.
[11] Prop. 2016/17:180, s. 208 f.
[12] Prop. 2016/17:180, s. 208 f.
[13] JO, beslut 26 november 2024, dnr 9213-2023.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

havarna innan beslutet verkställdes. Anledningen till socialnämndens agerande var en oro för att barnet skulle avvika. JO uttrycker en förståelse för denna oro men menar samtidigt att lagstiftningen inte ger utrymme för att med hänsyn till risken för att den unge avviker underlåta att skyndsamt informera berörda parter.

5.2.5 Synpunkter till utredningen

Utredningen har samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndigheter och från yrkesverksamma, inom socialtjänsten (se närmare om utredningens externa kontakter i kapitel 2).

Den problematik som beskrivs i direktiven bekräftas i utredningens samtal med myndigheter och yrkesverksamma. Det förekommer att omedelbara omhändertaganden inte kan verkställas eftersom barn och unga håller sig undan eller hålls undan när de eller vårdnadshavarna nåtts av information om beslutet innan verkställighet hunnit ske. Ingenting tyder dock på att detta är ett omfattande problem och det finns ingen stark efterfrågan på en möjlighet att avvakta med information och underställande av beslut om omedelbara omhändertaganden. Flera framhåller också vikten av en balans mellan skyddsintresset och rättssäkerheten och att enskilda måste få information om ingripande beslut. Noteras bör dock i detta sammanhang att det inte tycks självklart i den praktiska verksamheten att det finns en skyldighet att snarast underrätta och underställa beslut om omedelbart omhändertagande. Det är tvärtom en utbredd uppfattning att det redan i dag finns ett utrymme att, inom ramen för tidsfristen på en vecka, avvakta med att underställa ett beslut och informera parterna.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

5.2.6 Överväganden och förslag

Det ska finnas en möjlighet att avvakta med att underställa en förvaltningsrätt ett beslut om omedelbart omhändertagande och även att informera parterna om beslutet

Utredningens förslag

7 § första stycket LVU ändras och anger att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten *utan onödigt dröjsmål men senast inom en vecka* från den dag då beslutet fattades. Det innebär att huvudregeln är att beslutet ska underställas rätten så snart som möjligt. I vissa situationer ska ett dröjsmål emellertid inte anses onödigt. Detta bland annat om det är sannolikt att beslutet annars inte kan verkställas eftersom barnet eller den unge befaras hålla sig undan eller hållas undan.

I en ny paragraf, 40 a § LVU, anges att en socialnämnd vid ett beslut om omedelbart omhändertagande också får avvakta med att underrätta parterna om beslutet tills dess att beslutet underställts förvaltningsrätten. I de undantagssituationer där det finns en möjlighet att avvakta med att underställa ett beslut till förvaltningsrätten är det således möjligt att också avvakta med att underrätta parterna om beslutet.

Rättsliga förutsättningar

Utredningen ska analysera och ta ställning till förutsättningarna för att inom ramen för gällande tidsfrist avvakta med att underställa en förvaltningsrätt ett beslut om omedelbart omhändertagande för att säkerställa att beslutet kan verkställas.

Inledningsvis kan konstateras att det – alldeles oavsett vad som gäller för underställan – inte finns förutsättningar att avvakta med att informera parterna om att det fattats ett beslut om omedelbart omhändertagande. Detta ska en socialnämnd enligt 33 § första stycket förvaltningslagen göra *så snart som möjligt*. Vad gäller kravet att inom viss tid underställa förvaltningsrätten ett beslut är de rättsliga förutsättningarna inte lika tydliga. I 7 § första stycket LVU uttrycks endast att underställandet ske *inom en vecka* från den dag då beslutet fattades. När denna bestämmelse infördes i 1980 års lagstiftning ut-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

talades i propositionen att beslutet skulle lämnas till rätten *utan dröjsmål*. JO har därefter i flera beslut gjort en restriktiv tolkning av möjligheterna att, inom ramen för gällande tidsfrist, avvakta med att överlämna beslutet till förvaltningsrätten. Det är emellertid fullt möjligt att argumentera för att bestämmelsen i 7 § första stycket LVU snarare ska tolkas utifrån sin faktiska lydelse och att en socialnämnd har möjlighet att vid behov utnyttja hela den tidsfrist som anges. På detta sätt tolkas också bestämmelsen av många yrkesverksamma inom socialtjänsten. De rättsliga förutsättningarna att, inom ramen för gällande tidsfrist, avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbart omhändertagande är med andra ord inte entydiga.

Hur får barn, unga och vårdnadshavare information om att det fattats ett beslut om omedelbart omhändertagande?

Utredningens direktiv tar sikte på situationer där barn och unga inte får skydd och vård enligt LVU eftersom de avviker eller hålls undan av vårdnadshavare efter att de eller vårdnadshavarna fått information om att en socialnämnd fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande. En fråga som inställer sig är därmed i vilken utsträckning det är underställandet av beslutet till domstol som innebär att de berörda får information om att det har fattats ett beslut.

Enligt den information utredningen fått genom samtal med förvaltningsrätter hanterar domstolen en inkommen underställan omgående. Det innebär bland annat att offentliga biträden förordnas och att parterna får information om förenklad delgivning. Under normala omständigheter bör parterna få vetskap om målet inom några dagar efter det att beslutet kommit in till domstolen. Som utgångspunkt bör därmed socialnämnden, givet sin underrättelseskyldighet enligt förvaltningslagen, hinna informera parterna om beslutet innan de nås av information från förvaltningsrätten. Om det ska vara möjligt att i vissa situationer fördröja information om att det har fattats ett beslut om omedelbart omhändertagande räcker det således inte att det går att avvakta med att överlämna beslutet till förvaltningsrätten, det måste också finnas en möjlighet att avvakta med att underrätta parterna om beslutet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Finns det ett behov av att fördröja informationen om omedelbara omhändertaganden?

Vid oro för att barn och unga kan komma att avvika eller hållas undan av vårdnadshavare förekommer det att en socialnämnd avvaktar med att informera om att den har fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande och likaså att den avvaktar med att lämna över beslutet till förvaltningsrätten. Det förekommer också att nämnden i sådana situationer i stället avvaktar med att fatta själva beslutet till dess att verkställighet kan ske. Eftersom det finns rättsliga förutsättningar att vid behov vänta med att fatta ett beslut om omedelbart omhändertagande tills det att verkställighet kan ske, är behovet av en möjlighet att fördröja informationen om fattade beslut relativt begränsad. Det kan emellertid uppkomma situationer när det finns ett sådant behov, exempelvis när oron för att barn och unga kan komma att avvika eller hållas undan uppkommer efter ett fattat beslut eller när det av praktiska skäl är svårt att fatta ett beslut i direkt anslutning till verkställigheten.

Under utredningens kontakter med yrkesverksamma inom socialtjänsten har framkommit att det också förekommer andra situationer där det finns ett behov av att, inom ramen för tidsfristen om en vecka, avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbart omhändertagande. Detta kan vara när ett barns vårdnadshavare tillfälligt inte kan nås och det bedöms sannolikt att barnet kan placeras utanför hemmet frivilligt enligt socialtjänstlagen. Det kan exempelvis röra sig om situationer där barnets vårdnadshavare befinner sig på sjukhus och är tillfälligt okontaktbar. Att i sådana situationer avvakta någon eller några dagar med att underställa förvaltningsrätten beslutet innebär att domstolen inte i onödan belastas med skyndsamma ärenden och vidtar åtgärder i form av exempelvis förordnande av offentliga biträden. Det innebär också att de enskilda inte belastas med en påbörjad domstolsprocess.

Kravet på att underställa beslut så snart som möjligt bör uttryckas i lag

I 7 § första stycket LVU anges endast att beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas en förvaltningsrätt inom en vecka. Något skyndsamhetskrav är inte uttryckt i lag utan följer endast av förarbetsuttalanden och JO-beslut. Det är varken orimligt eller för-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vånande att bestämmelsen i den praktiska verksamheten ofta tolkas såsom att hela tidsfristen står till en socialnämnds förfogande. Ett beslut om omedelbart omhändertagande är en mycket ingripande åtgärd och det är av rättssäkerhetsskäl viktigt att ett sådant beslut underställs rättslig prövning så snart som möjligt. Utredningen anser därför att det bör anges i 7 § första stycket LVU att underställan som huvudregel ska ske utan dröjsmål.

Det ska finnas en möjlighet att inom tidsfristen på en vecka avvakta med att underställa ett beslut och att informera parterna om beslutet

För att komma åt den problematik utredningens direktiv tar sikte på behöver det finnas en möjlighet att avvakta både med att underställa en förvaltningsrätt ett beslut *och* att informera parterna om att ett beslut har fattats. Detta innebär en avvägning mellan olika motstående och angelägna intressen. Ett beslut om omedelbart omhändertagande är ett mycket ingripande beslut och ett senare underställande kan komma att fördröja domstolens prövning. Myndigheters skyldighet att snarast informera parter om beslut är vidare centralt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Detta gäller särskilt beslut av ingripande karaktär och beslut som är direkt verkställbara. Vid beslut som innebär att ett barn omhändertas och placeras utanför det egna hemmet är det också ur ett barnrättsperspektiv centralt att barnet får information i ett tidigt skede och ges en möjlighet att förbereda sig och komma till tals. Å andra sidan är ett omedelbart omhändertagande enligt LVU en skyddsåtgärd som vidtas när ett barn eller ung person löper en akut risk för fara. Om det är sannolikt att ett beslut om omedelbart omhändertagande inte kan verkställas på grund av att barnet eller den unge kommer att hålla sig undan eller hållas undan bör det därför vara möjligt att avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut till dess att verkställighet skett. Utredningens bedömning är att vikten av att barn och unga i dessa situationer får vård väger tyngre än de andra intressen som behöver beaktas. Eftersom socialnämnden redan har rättsliga förutsättningar att avvakta med själva beslutsfattandet till dess att verkställighet kan ske i anslutning till beslutet, är de faktiska effekterna av en möjlighet att avvakta med underställan begränsade ur de enskildas perspektiv.

Det bör också vara möjligt att, inom ramen för tidsfristen på en vecka, avvakta med underställan när vårdnadshavare till ett barn som

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

inte har fyllt 15 år tillfälligt inte kan nås och det är sannolikt att barnet kan placeras utanför hemmet frivilligt enligt socialtjänstlagen. I dessa situationer finns ingen risk för att beslutet annars inte kan verkställas, möjligheten att avvakta tills en vårdnadshavare kan nås motiveras i stället av att inte belasta enskilda och myndigheter med onödiga processer.

Som redovisats i avsnittet ovan anser vi att det bör framgår av 7 § LVU att huvudregeln är att ett beslut ska underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål men senast inom en vecka. För att åstadkomma en möjlighet att, inom ramen för denna tidsfrist på en vecka, avvakta med en underställan föreslås att det anges att en underställan ska ske ”utan *onödigt* dröjsmål”. Huvudregeln är således att en underställan ska ske så snart det är möjligt, som utgångspunkt samma dag eller dagen efter det att ett beslut fattats. Möjligheten att avvakta med en underställan är ett undantag som kan tillämpas bland annat om det är sannolikt att beslutet annars inte kan verkställas eftersom barnet eller den unge befaras hålla sig undan eller hållas undan. I sådana situationer ska dröjsmålet inte anses onödigt.

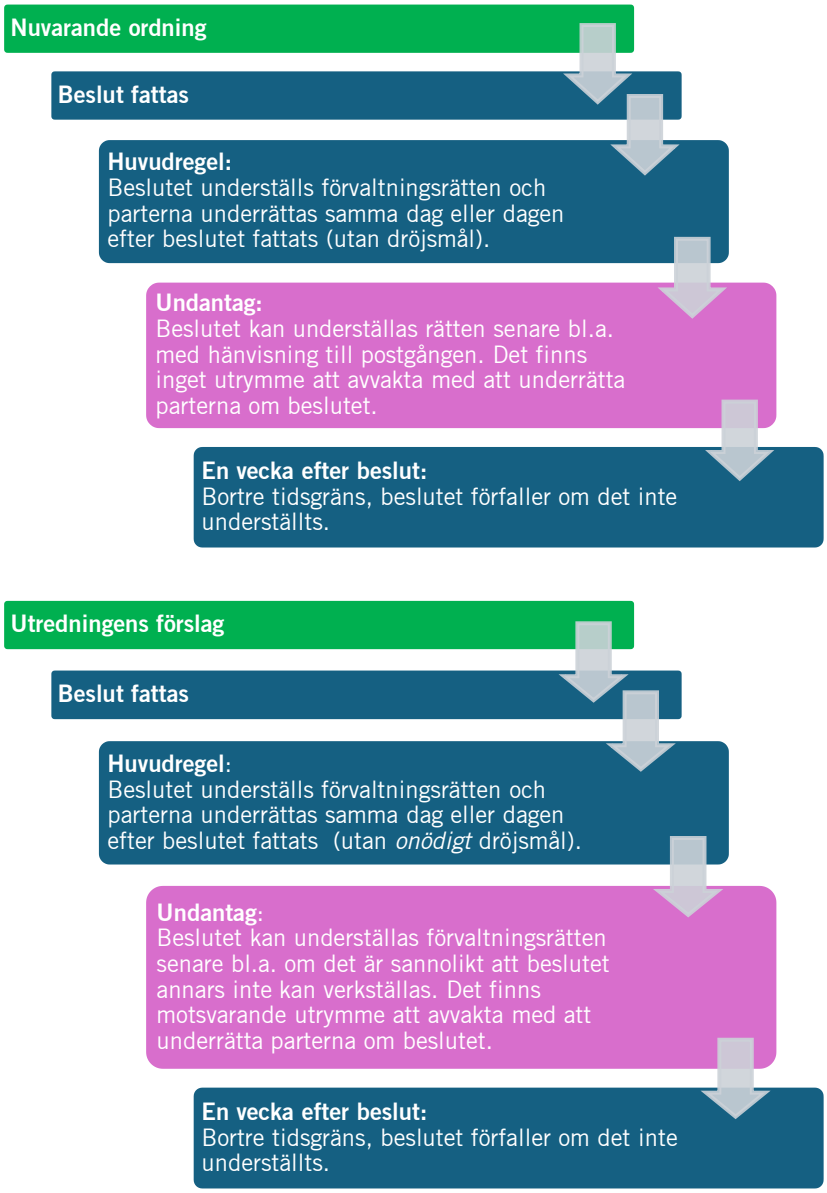
Av förvaltningslagen följer att den som är part i ett ärende så snart som möjligt ska underrättas om det fullständiga innehållet i ett beslut (33 § första stycket förvaltningslagen). Ett undantag till denna underrättelseskyldighet föreslås i en ny paragraf, 40 a § LVU. Här anges att en socialnämnd vid ett beslut om omedelbart omhändertagande får avvakta med att underrätta parterna tills dess att beslutet har underställts förvaltningsrätten. Det innebär att om det föreligger en sådan undantagssituation där det finns förutsättningar att, inom ramen för tidsfristen på en vecka, avvakta med en underställan till förvaltningsrätten enligt 7 § första stycket LVU är det också möjligt att avvakta med att underrätta parterna om att ett beslut fattats. Senast när beslutet underställs förvaltningsrätten ska parterna också underrättas om beslutet. För enskilda blir konsekvenserna av en sådan ordning densamma som när en socialnämnd avvaktar med att fatta det formella beslutet till dess att verkställighet kan ske.

Utredningens förslag kan betraktas som en kodifiering av hur många socialförvaltningar redan arbetar och uppfattar att de har rättsligt stöd för att arbeta. Genom att förutsättningarna att i vissa undantagssituationer fördröja information om ett omedelbart omhändertagande uttrycks i lag minskar utrymmet för att detta sker på ett godtyckligt eller slentrianmässigt sätt. Bedömningar som innebär

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att det i ett enskilt fall anses finnas utrymme att avvakta med att underställa ett beslut till förvaltningsrätten bör dokumenteras och motiveras.

Figur 5.1 Skillnaderna mellan dagens ordning och de förslag utredningen lämnar.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Konsekvensändring avseende underställan av ett beslut om tillfälligt utreseförbud och tillfälligt flyttningsförbud

Om en socialnämnd har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud ska det beslutet enligt 31 e § LVU underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Bestämmelsen är utformad för att motsvara den ordning som gäller för omedelbara omhändertaganden.[14] I förarbetena uttalas att en underställan ska ske utan dröjsmål och att nämnden eller den som har fattat beslutet redan samma dag eller påföljande dag bör ge in beslutet till förvaltningsrätten. Eftersom utredningen föreslår att kravet på skyndsamhet uttrycks i 7 § LVU bör detsamma gälla 31 e § LVU. Vad gäller tillfälliga utreseförbud finns dock inget behov av en möjlighet att avvakta med att underställa beslutet, det räcker således med att förtydliga att en underställan ska göras utan dröjsmål.

Om en socialnämnd har beslutat om ett tillfälligt flyttningsförbud ska detta beslut enligt 28 § LVU underställas förvaltningsrätten. I övrigt gäller, enligt samma bestämmelse, vad som sägs i 7 § första–tredje styckena LVU. Vad gäller tillfälliga flyttningsförbud finns inget behov av en möjlighet att avvakta med att underställa sådana beslut. 28 § LVU föreslås därför formuleras om på så sätt att tidsramen för underställan uttrycks direkt i bestämmelsen.

5.3 Tidsfristen för verkställighet av beslut om omhändertagande för vård

5.3.1 Uppdraget

När en domstols beslut om vård enligt LVU har vunnit laga kraft har socialnämnden fyra veckor på sig att verkställa beslutet, annars upphör det att gälla. I utredningens direktiv beskrivs att den omständigheten att ett barn eller ung person befinner sig i ett annat land generellt innebär praktiska och administrativa svårigheter som kan påverka möjligheterna att verkställa ett beslut innan det förfaller. Utredningen ska därför analysera och ta ställning till om tidsfristen på fyra veckor ska förlängas när ett beslut om vård enligt LVU ska verkställas och barnet eller den unge som beslutet avser befinner sig utomlands.

[14] Prop. 2019/20:131, s. 113.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

5.3.2 Tidsfristen för att verkställa rättens beslut om vård enligt 2 eller 3 § LVU

En domstols beslut om vård enligt 2 eller 3 § LVU upphör att gälla om inte vården har påbörjats inom fyra veckor från det att beslutet har vunnit laga kraft (5 § LVU). Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge har placerats utanför sitt eget hem (10 § LVU) eller när en socialnämnd på något annat sätt kan utöva vårdansvaret.[15] En socialnämnd har således fyra veckor på sig att verkställa ett beslut från det att rättens beslut vunnit laga kraft. Laga kraft innebär att överklagandetiden löpt ut, vilket inträffar tre veckor efter det att de som kan överklaga en dom fått del av densamma (44 § förvaltningslagen). Den faktiska tid en socialnämnd har på sig att verkställa beslutet kan därför variera beroende på när parterna har delgivits domen.

Bestämmelsen om fyra veckors tidsfrist för verkställighet är oförändrad sedan 1980 års lagstiftning. Fristen motiverades med att det ansågs angeläget från rättssäkerhetssynpunkt att en socialnämnd ser till att vården inleds så snart som möjligt och inte håller frågan svävande under någon längre tid.[16] I kommentaren till bestämmelsen noterades att tidsfristen skulle kunna leda till situationer där den unge hindrar verkställigheten genom att hålla sig undan med konsekvensen att beslutet förfaller. Det antogs emellertid att detta skulle vara en sällsynt företeelse.

5.3.3 Verkställighet när barnet eller den unge befinner sig i ett annat land

Inledning

Det förekommer att barn och unga som har omhändertagits med stöd av 2 eller 3 § LVU har sin hemvist i Sverige men befinner sig utanför landets gränser. Det kan vara barn och unga som förs ur landet av olika skäl, exempelvis för tvångsäktenskap eller för könsstympning eller för att föräldrar vill undkomma ett beslut enligt LVU. Det förekommer också att barn och unga på egen hand avviker och tar sig utanför landet.

[15] Jfr JO 1987/1988, s. 154 och avsnitt 5.2.2.
[16] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 586.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Den omständigheten att ett barn eller en ung person befinner sig i ett annat land kan innebära flera praktiska och administrativa svårigheter som kan påverka möjligheterna att verkställa ett beslut inom tidsfristen på fyra veckor.

Om socialnämnden får kännedom om eller misstänker att ett barn eller ung person är försvunnen, själv har avvikit eller blivit bortfört till utlandet behöver socialnämnden vanligtvis skyndsamt samverka med flera andra myndigheter. Polismyndigheten kan bistå med efterforskning och återhämtande av barnet eller unge och även med efterlysning. Om barnet eller den unge blir efterlyst nationellt som försvunnen och det finns misstankar om att barnet eller den unge kan befinna sig eller vara på väg utomlands kan efterlysningen läggas ut internationellt av polisen. Det gör det möjligt för polisen att få information om barnet eller den unge påträffas utomlands.

Om ett omhändertaget barn håller sig undan eller har förts bort till ett annat land finns internationella regelverk som underlättar återförandet genom både formella verkställighetsförfaranden och genom samverkan med utländska myndigheter. Det är framför allt två internationella överenskommelser som aktualiseras – Bryssel II-förordningen[17] och 1996 års Haagkonvention[18]. I vissa fall kan även 1980 års Haagkonvention aktualiseras.[19] Om ett barn eller en ung person befinner sig i något av de nordiska länderna kan därutöver särskild lagstiftning i förhållande till dessa länder tillämpas för att möjliggöra ett återförande till Sverige. Nedan redogörs kortfattat för möjligheterna att med stöd av dessa regelverk återföra ett omhändertaget barn eller ung person till Sverige för att kunna verkställa ett beslut om vård enligt LVU.

Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention

Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention reglerar till stor del samma frågor och kan båda aktualiseras om ett *barn* har omhändertagits enligt LVU och själv håller sig undan eller hålls undan i ett annat land. Mellan länder inom EU gäller i första hand Bryssel

[17] Rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn.
[18] 1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn.
[19] 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

II-förordningen (med undantag för Danmark). I relation till länder utanför EU gäller 1996 års Haagkonvention, förutsatt att landet tillträtt konventionen. Om ett omhändertaget barn befinner sig i en stat som omfattas av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är huvudregeln att en dom som har meddelats i Sverige ska erkännas i den andra staten.

Utrikesdepartementet är svensk centralmyndighet för både Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention. Som centralmyndighet kan departementet bistå svenska myndigheter, till exempel en socialnämnd, som vill samarbeta med myndigheter i ett annat land med stöd av förordningen eller konventionen. Det görs genom kontakt mellan departementet och det andra landets centralmyndighet, som i sin tur vidarebefordrar begäran till en lokal myndighet, till exempel motsvarigheten till en socialnämnd, i det andra landet. En svensk myndighet som vill samarbeta med ett annat lands myndighet i ett ärende med stöd av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention kan skicka en begäran om detta via Utrikesdepartementet.

Det är möjligt att med stöd av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention ansöka om verkställighet av ett beslut om LVU-vård i utländsk domstol. Regelverken innebär emellertid också ett förenklat internationellt samarbete mellan myndigheter. Enligt vad utredningen erfarit i kontakter med Utrikesdepartementet inleds relativt sällan en verkställighetsprocess i domstol för att återföra ett barn med stöd av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention. I stället sker återförandet, eller försöken till återförande, genom samarbete mellan en svensk socialnämnd och motsvarande myndighet i landet där barnet vistas. Detta med olika mått av bistånd av respektive lands centralmyndighet. Den lokala myndigheten kan exempelvis hjälpa till att lokalisera ett barn och undersöka möjligheterna till frivilligt återvändande. Om det behövs för att skydda barnet, exempelvis om det finns risk för att barnet göms undan, kan den lokala myndigheten fatta ett interimistiskt beslut att omhänderta barnet på plats.

Under 2024 hade Utrikesdepartementet 42 ärenden som rörde återförande enligt Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention och som gällde barn som hade omhändertagits enligt LVU. Ett återförande av ett barn till Sverige med stöd av förordningen eller konventionen kan, enligt vad Utrikesdepartementet uppgett till utredningen, ta allt från ett par dagar till ett år.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

1980 års Haagkonvention

Om ett barn som har omhändertagits enligt LVU förs bort eller frihetsberövas utomlands kan det i vissa fall även bli fråga om att tillämpa 1980 års Haagkonventionen om bortföranden av barn. Detta förutsätter att konventionen gäller mellan Sverige och landet där barnet vistas och att barnet inte har fyllt 16 år. Ett stort antal länder som varken omfattas av Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention är anslutna till 1980 års Haagkonvention.

Utrikesdepartementet är svensk centralmyndighet även för 1980 års Haagkonvention. Det innebär att om ett barn under 16 år som omhändertagits enligt LVU har förts bort eller hålls kvar i utlandet kan en socialnämnd vända sig till Utrikesdepartementet med en ansökan om att barnet ska återföras till Sverige. Utrikesdepartementet lämnar sedan över ansökan till centralmyndigheten i det land där barnet vistas. Centralmyndigheten i det land som barnet har förts till eller kvarhålls i försöker ofta verka för ett frivilligt återförande av barnet. Om ett frivilligt återförande inte är möjligt går ärendet som utgångspunkt till en domstol som bedömer om bortförandet eller kvarhållandet varit olovligt utifrån lagstiftningen i barnets hemvistland. Om bortförandet eller kvarhållandet bedöms vara olovligt är huvudregeln enligt konventionen att barnet ska återföras.

Ärenden enligt 1980 års Haagkonvention förekommer men är relativt ovanliga i jämförelse med ärenden enligt Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention.

Verkställa beslut inom Norden

Inom Norden är det möjligt att få beslut verkställda inom ramen för nordisk samverkan vid utlämning för verkställighet av beslut om vård eller behandling. Det finns lagstiftning i Norge, Sverige, Danmark och Finland som medger ett förenklat förfarande för verkställighet av beslut gällande vård eller behandling, exempelvis vid omhändertaganden enligt LVU.[20]

[20] Den svenska lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, finska lagen (761:1970) om utlämning till Danmark, Island, Norge eller Sverige för verkställighet av beslut om vård eller behandling, danska Lov nr 498 af 23/12/1970 (Lov om udlevering til andet nordisk land i anledning af visse beslutninger om forsorg eller behandling), samt norska LOV-1970-06-05-35 (Lov om utlevering mellom nordiske land).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En förutsättning är att beslutet är verkställbart i den stat där det har meddelats. En medborgare får utlämnas endast om denne har sin hemvist i den stat där beslutet har meddelats och det är mest ändamålsenligt att vården ges i den staten.

Det är Polismyndigheten som gör en framställan till myndigheter i de nordiska länderna om ett utlämnande.[21]

Om det saknas internationella regelverk

Om ett omhändertaget barn eller ung person vistas i ett land som inte omfattas av ovan redovisade regelverk kompliceras verkställigheten av att det inte finns någon gemensam lagstiftning eller etablerade strukturer för samverkan mellan myndigheterna i Sverige och i det land där barnet eller den unge vistas. För svenska myndigheter gäller de så kallade behörighetsreglerna i Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention ändå. Förutsatt att ett barn har sin hemvist i Sverige eller att svenska myndigheter är behöriga på någon annan grund är utgångspunkten att svenska myndigheter har rätt att fatta beslut till skydd för barnet och att en socialnämnd, med bistånd av Utrikesdepartementet, kan agera för att ett barn ska kunna återföras till Sverige. Svenska myndigheter har dock ingen möjlighet att hämta hem ett barn för att kunna verkställa ett LVU-beslut i strid med vistelselandets lagstiftning så länge barnet vistas i det andra landet.

5.3.4 Leder tidsfristen för verkställighet till att beslut hinner förfalla när barn eller unga befinner sig utomlands?

I utredningens direktiv beskrivs att det, när omhändertagna barn och unga befinner sig ett annat land, förekommer att beslut om vård enligt LVU hinner förfalla innan barnet eller den unge återförts till Sverige och beslutet om vård kan verkställas. Denna bild bekräftas i utredningens samtal med Utrikesdepartementet och med yrkesverksamma inom socialtjänsten (se närmare om utredningens externa kontakter i kapitel 2). Det saknas uppgifter om hur vanligt det är att omhändertagna barn och unga håller sig undan eller hålls undan utomlands. Som redovisats ovan hade Utrikesdepartementet under

[21] 10 § Kungörelsen om utlämning till eller från Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

2024 fyrtiotvå ärenden som rörde återförande enligt Bryssel II-förordningen eller 1996 års Haagkonvention och som gällde barn som hade omhändertagits enligt LVU. Därutöver tillkommer ett antal ärenden som inte omfattas av dessa regelverk. De ärenden om återföranden som hanteras av Utrikesdepartementet utgör dock inte samtliga ärenden där omhändertagna barn och unga håller sig undan eller hålls undan utomlands. Detta finns flera skäl till detta. Regelverken som möjliggör internationell samverkan och verkställighet gäller inte alla länder. De gäller dessutom bara barn upp till 18 år (Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention) eller barn upp till 16 år (1980 års Haagkonvention). Även när redovisade regelverk i och för sig skulle kunna vara tillämpliga initierar en socialnämnd inte alltid en återförandeprocess med stöd av Utrikesdepartementet, detta bland annat om det är okänt var barnet befinner sig. Det bör i sammanhanget också framhållas att det även när barn eller unga håller sig undan eller hålls undan i Sverige förekommer att beslut om vård enligt LVU hinner förfalla innan det barn eller den unge som beslutet gäller har påträffats och verkställighet kan ske.

5.3.5 Nordisk utblick

Inledning

I kapitel 4 i utredningens delbetänkande, SOU 2025:38, redogörs för motsvarigheten till LVU i dansk, norsk och finsk lagstiftning. Framför allt beskrivs förutsättningarna för tvångsvård och hur beslutsprocesserna ser ut. Nedan redogörs närmare för respektive lands reglering av tidsfrister för verkställighet.

Danmark

Bestämmelser om omhändertaganden av barn (anbringelse uden for hjemmet uden samtykke) finns i barnets lov, som trädde i kraft den 1 januari 2024. Beslut att omhänderta ett barn fattas av en kommuns barn- och ungdomsnämnd och detta beslut kan överklagas till Ankestyrelsen.

Beslut enligt barnets lov måste verkställas omedelbart, om det inte finns särskilda skäl att inte göra det (10 § barnets lov). Av kommen-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

taren till bestämmelsen framgår att särskilda skäl till exempel kan vara en kortare väntetid för en viss plats eller att barnet behöver ges möjlighet att förbereda sig för en flytt. Ett särskilt skäl enligt praxis kan också vara att barnet hålls gömt eller har förts ut ur landet. Om ansvarig myndighet i en sådan situation aktivt försöker hitta barnet och verkställa omhändertagandet gäller beslutet i ett år, därefter måste frågan prövas av nämnden på nytt (jfr § 50 barnets lov).

Finland

Bestämmelser om omhändertaganden av barn och unga finns i barnskyddslagen som trädde i kraft 2007. Beslut att omhänderta ett barn fattas i förvaltningsdomstol efter ansökan av välfärdsområdet. Beslutet förfaller om *åtgärder för att verkställa* omhändertagandet inte inletts inom tre månader från det beslutet vann laga kraft (48 §). Motsvarande bestämmelse i den tidigare gällande barnskyddslagen innebar att beslutet förföll om det inte *verkställts* inom tre månader. Förändringen motiverades av att det ibland uppstod situationer där omhändertagandet inte kunde verkställas, exempelvis på grund av att barnet gömts eller själv höll sig undan. Enligt specialmotiveringen till bestämmelsen är vilken åtgärd som helst inte ett sådant vidtagande av verkställighet av omhändertagande som avses. Åtgärden bör vara sådan att dess syfte är ett konkret förverkligande av omhändertagandet, såsom exempelvis att ordna en plats för vård utom hemmet.[22]

Norge

Bestämmelser om omhändertaganden av barn och unga (omsorgsovertakelse och atferdsplassering) finns i barnskyddslagen (barnevernsloven) som trädde i kraft den 1 januari 2023. Beslut att omhänderta ett barn fattas av barnavårds- och hälsonämnden efter ansökan av kommunens barnavårdsmyndighet. Beslutet måste verkställas så snart som möjligt och upphör att gälla om det inte verkställs inom sex veckor (§ 5-2 första stycket). Nämndens ordförande kan förlänga tidsfristen om det finns särskilda skäl för detta.

[22] Regeringens proposition till riksdagen med förslag till barnskyddslag och vissa lagar som har samband med den (RP 252/2006 rd), s. 93 och 178.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Om ett barn förs utomlands efter ett beslut om omhändertagande gäller beslutet i ett år under förutsättning att barnavårdsmyndigheten har underrättat polisen eller påbörjat en process för att barnet ska återlämnas till Norge enligt 1980 års Haagkonvention eller 1996 års Haagkonvention (§ 5-2 andra stycket). Nämndens ordförande kan förlänga även denna tidsfrist.

5.3.6 Överväganden och förslag

Tidsfristen för när ett beslut om vård förfaller förlängs om vården inte har påbörjats på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan

Utredningens bedömning

Det är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt att en socialnämnd ser till att ett omhändertagande för vård enligt LVU inleds så snart som möjligt. Ett beslut att omhänderta ett barn eller ung person ska exempelvis inte kunna användas som påtryckningsmedel eller avvaktas av besparingsskäl. Huvudregeln bör därför vara densamma som enligt dagens regelverk, det vill säga att rättens beslut om omhändertagande för vård upphör att gälla om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft. Det bör dock finnas en möjlighet till förlängd tidsfrist när barn och unga håller sig undan eller hålls undan oavsett om de befinner sig utomlands eller i Sverige.

Utredningens förslag

5 § första stycket LVU kvarstår oförändrat. Paragrafen får ett nytt andra stycke med ett undantag från tidsfristen på fyra veckor. Här anges att om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En tidsfrist på fyra veckor bör alltjämt vara huvudregel

Utredningen har i uppdrag att analysera och ta ställning till om tidsfristen på fyra veckor i 5 § LVU ska förlängas när ett beslut om vård enligt LVU ska verkställas och barnet eller den unge befinner sig utomlands. Fristen på fyra veckor i 5 § LVU motiverades av att det ansågs angeläget från rättssäkerhetssynpunkt att en socialnämnd ser till att vården inleds så snart som möjligt och inte håller frågan svävande under någon längre tid.[23] Ett beslut om tvångsvård ska exempelvis inte kunna användas som påtryckningsmedel eller avvaktas av besparingsskäl eller liknande omständigheter. Detta är alltjämt en viktig utgångspunkt och det är därför inte önskvärt att förlänga tidsfristen för alla beslut. Huvudregeln bör därför vara densamma som enligt dagens regelverk, det vill säga att rättens beslut om omhändertagande för vård upphör att gälla om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

En förlängd tidsfrist ska omfatta barn och unga som håller sig undan eller hålls undan oavsett om de befinner sig utomlands eller i Sverige

Den problematik som beskrivs i direktiven, att beslut ibland hinner förfalla när barn och unga befinner sig utomlands, har bekräftats genom utredningens kontakter med Utrikesdepartementet och yrkesverksamma inom socialtjänsten. Problematiken är dock bredare än så. Många gånger när barn och unga avvikit eller hålls undan saknas information om var barnet eller den unge befinner sig, det är med andra ord oklart om barnet eller den unge befinner sig utomlands eller inte. Det förekommer också att barn eller unga håller sig undan eller hålls undan i Sverige med resultatet att beslutet om vård enligt LVU hinner förfalla innan barnet eller den unge påträffats och verkställighet kan ske.

Att förlänga tidsfristen i 5 § LVU endast i situationer där barnet eller den unge befinner sig utomlands är behäftat med en rad svårigheter och riskerar att inte möta den reella problematiken med att beslut hinner förfalla innan verkställighet. Det är svårt att motivera varför tidsfristen inte också ska förlängas när barn och unga håller sig undan eller hålls undan i Sverige eller när det är oklart var barnet eller den unge befinner sig. Det är inte heller självklart hur det ska

[23] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 586.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

avgöras att ett barn eller en ung person befinner sig utomlands och ska omfattas av en förlängd frist. En möjlighet är att knyta en förlängd tidsfrist till att det har inletts en återförandeprocess med stöd av Utrikesdepartementet. Som redovisats i avsnitt 5.3.4 utgör dessa ärenden för återförande emellertid bara en del av de fall där barn och unga avviker eller hålls undan utomlands.

Våra nordiska grannländer har som redovisats i avsnitt 5.3.5 valt olika sätt att reglera frågor om tidsfrister för verkställighet i situationer där barn håller sig undan eller hålls undan efter att ett beslut om omhändertagande har fattats. Gemensamt är dock att det finns en möjlighet till förlängda frister när verkställighet inte kan ske på grund av att ett barn håller sig undan eller hålls undan – oavsett om detta sker utomlands eller i det egna landet. Det är utredningens bedömning att så bör vara fallet även i Sverige. Tidsfristen på fyra veckor syftar till att en socialnämnd inte ska dröja med att påbörja vården. I de fall där vården inte kan påbörjas för att barn eller unga hålls undan eller håller sig undan fyller tidsfristen inte detta syfte. Resultatet av att besluten i dessa fall förfaller redan inom fyra veckor kan bli att socialnämnden, när barnet eller den unge påträffas, måste påbörja en ny process med ansökan till förvaltningsrätten. Det innebär i sin tur både en ökad arbetsbelastning för socialnämnder och domstolar och att det kan ta längre tid innan ett barn eller ung person som behöver vård enligt LVU får detta.

Det anges inte i direktiven att utredningen ska se över tidsfristen även i situationer där beslutets verkställighet försvåras av att barn och unga håller sig undan eller hålls undan i Sverige. Eftersom det övergripande syftet med uppdraget är att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det ser utredningen emellertid inga hinder mot att lämna förslag som även rör barn och unga som inte befinner sig utomlands.

Utredningens förslag innebär att regeln om fyra veckors tidsfrist för verkställande kvarstår som huvudregel i 5 § första stycket LVU. Paragrafen får ett nytt andra stycke med ett undantag från denna huvudregel. Här anges att om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft. Tidsgränsen på ett år motiveras av den tid ett återförande av ett barn kan ta om barnet befinner sig utomlands och återförs genom samverkan med utländska myndig-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

heter. En tidsgräns på ett år motsvarar också vad som gäller i både Danmark och Norge.

Undantaget som medger en förlängd tidsfrist ska vara tillämpligt endast när barn och unga hålls undan eller håller sig undan och inte av andra skäl. Det innebär att det är viktigt att en socialnämnd dokumenterar hur arbetet med verkställighet fortlöper och varför ett barn eller en ung person bedöms hålla sig undan på ett sådant sätt att det motiverar en förlängd tidsfrist.

Alternativa förslag som övervägts

I Norge gäller ett beslut att omhänderta ett barn i ett år om barnet har förts utomlands och ansvarig myndighet har kontaktat polisen eller påbörjat en återförandeprocess. Det finns en möjlighet för beslutande myndighet (barnavårds- och hälsonämnden) att förlänga denna frist och även en möjlighet att förlänga tidsfristen för besluts giltighet i andra situationer, det vill säga oavsett om barnet förts utomlands eller inte. Fördelen med en sådan lösning är att det är väldigt tydligt vilka tidsfrister som gäller för vilka ärenden. En motsvarande reglering är enligt utredningens bedömning emellertid svår att införa i svensk rätt. Det är en socialnämnd som ska verkställa beslutet om vård enligt LVU och som kan stöta på eventuella problem med detta när barn eller unga håller sig undan eller hålls undan. Samtidigt är det en domstol som efter en ansökan beslutar om vård. En socialnämnd kan inte fatta beslut om när rättens beslut upphör att gälla, detta måste framgå direkt av lag eller beslutas av domstolen. Att domstolen i varje mål skulle förordna om en viss frist eller att detta skulle vara ett separat ansökningsförfarande förefaller vara en otymplig ordning.

Både Finland och Danmark har valt att, på något olika sätt, i stället låta besluten ha längre giltighetstid om myndigheterna vidtar aktiva åtgärder för att verkställa omhändertagandet. I Finland behöver åtgärder för verkställighet ha vidtagits inom tre månader från lagakraftvunnen dom för att beslutet inte ska förfalla. I Danmark finns ingen sådan tidsgräns, däremot finns en bortre tidsgräns på ett år, längre än så kan ett beslut inte gälla även om myndigheten vidtar aktiva åtgärder. Utredningen ser fördelar med att ställa krav på ansvarig myndighet att vidta aktiva åtgärder. Det är oerhört viktigt att en socialnämnd arbetar aktivt för att komma i kontakt med och hjälpa

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ett barn eller ung person som försvunnit, avvikit eller hålls undan. Det finns emellertid också en risk att ett krav på aktiva åtgärder kan uppfattas och tolkas på väldigt olika sätt och att det skapas ett alltför stort utrymme för en socialnämnd att avvakta med att inleda vården. Utredningen förordar därför en ordning där möjligheten till förlängda tidsfrister tydligt förbehålls situationer där barn eller unga håller sig undan eller hålls undan.

Det ska inte finnas en skyldighet att överväga eller ompröva behovet av vården var sjätte månad för icke verkställda beslut

I 13 § LVU regleras en skyldighet för en socialnämnd att var sjätte månad överväga om vård enligt 2 § LVU fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. För vård enligt 3 § LVU gäller enligt samma paragraf att en socialnämnd var sjätte månad ska pröva om vården ska upphöra.

Utredningens förslag innebär att rättens beslut om vård enligt 2 eller 3 § LVU i vissa situationer kan ha en giltighetstid upp till ett år från det att beslutet vann laga kraft. En fråga som inställer sig är därför om bestämmelserna om att överväga eller ompröva vården ska gälla även för icke verkställda beslut. En möjlighet är att införa ett tredje stycke i 13 § LVU som reglerar skyldigheten att överväga eller ompröva beslut i de fall verkställighet inte skett. Detta skulle exempelvis kunna ske var sjätte månad från lagakraftvunnen dom. I samband med detta bör beräkningen av tidsfristerna i nuvarande bestämmelse justeras så att det blir enhetligt och tydligt vad som gäller.[24]

Utredningens bedömning är att det inte bör ställas krav på att överväga eller ompröva vården i de fall där beslutet om vård inte har verkställts. De överväganden som görs av vård som sker med stöd av 2 § gäller den pågående vården och hur den bör utformas framöver. Om någon vård inte påbörjats finns ingenting att utvärdera och något övervägande kan svårligen göras. De omprövningar som ska göras av om vård enligt 3 § LVU ska upphöra är förvisso

[24] Vad gäller 2 § LVU anges inte när sexmånadersfristen börjar löpa och vad gäller 3 § LVU anges att fristen löper sex månader från verkställigheten av vårdbeslutet, det vill säga verkställigheten av den vård som följer på rättens beslut om vård efter ansökan. JO har i flera beslut uppmärksammat oklarheterna i 13 § LVU och anser att tiden i båda fallen bör beräknas från den första verkställigheten, det vill säga från verkställigheten av ett eventuellt omedelbart omhändertagande (Se JO:s uttalande i ett inspektionsprotokoll, dnr 1781-2012, och däri refererade beslut).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en mer strikt reglerad bedömning av vårdens upphörande som leder till överklagbara beslut. Själva prövningen ska dock utgå från barnets eller den unges aktuella situation och vårdbehov. Det är svårt att se att en socialnämnd eller en domstol skulle kunna göra en bedömning av om vården ska upphöra när ett barn eller ung person är avviken eller hålls undan och situationen för barnet eller den unge är okänd. Även om det inte ställs krav på att överväga eller ompröva vården var sjätte månad för icke verkställda beslut gäller bestämmelserna i 21 § LVU om när ett omhändertagande för vård ska upphöra. Enligt utredningens förslag ska 21 § LVU ange att ett omhändertagande för vård ska upphöra när någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfyllda. Ett omhändertagande för vård enligt 2 § LVU ska därtill upphöra senast när barnet fyller 18 år och ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU senast när den unge fyller 21 år, detta gäller oavsett tidsfristen för verkställande av rättens beslut om vård. Bestämmelsen är formulerad så att själva vården inte behöver ha påbörjats för att ett beslut ska kunna fattas om att omhändertagandet för vård ska upphöra. En socialnämnd har därutöver en skyldighet enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen att genast inleda en utredning om den får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd. Om nämnden, när barnet eller den unge påträffas eller dessförinnan, får information som innebär att vårdens upphörande behöver utredas ska detta således ske oavsett giltighetstiden för rättens beslut om vård och trots att de inte har en skyldighet att ompröva eller överväga icke verkställda beslut.

6 Förutsättningarna för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

6.1 Inledning

6.1.1 Uppdraget

Utredningen har i uppdrag att stärka skyddet och rättssäkerheten i LVU vid umgänge och vårdens upphörande. Som ett led i detta ska utredningen överväga förtydliganden av under vilka förutsättningar ett omhändertagande för vård ska upphöra.

Utredningen ska analysera och föreslå hur kravet på varaktig och genomgripande förändring för att vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 2 § LVU ska upphöra kan utformas. I direktiven anges att det förtydligande som gjorts i LVU om att vården inte får upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt är ett steg på vägen för att se till att ett omhändertagande inte upphör för tidigt och för att säkerställa barnets bästa. Riksdagen har emellertid tillkännagett för regeringen att det finns ett behov av att i lagtext utveckla och förtydliga innebörden av varaktig och genomgripande förändring, liksom att förtydliga den information som ges till föräldrarna i samband med beslutet om tvångsvård om skälen till omhändertagandet och förutsättningarna för att omhändertagandet ska kunna upphöra. Regeringen anser att det är angeläget att utreda om det krävs ytterligare förtydliganden och utveckling av vad som avses med en varaktig och genomgripande förändring.[1]

Beträffande omhändertagande för vård på grund av ett barns eller en ung persons eget beteende enligt 3 § LVU ska utredningen analy-

[1] Bet. 2021/22:SoU33 punkt 6, rskr. 2021/22:322.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sera och föreslå hur förutsättningarna för vårdens upphörande kan förtydligas.

Utredningen ska också föreslå hur information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande liksom förutsättningarna för att vården ska upphöra kan förtydligas. I direktiven framhålls att såväl grunden för ett omhändertagande enligt LVU som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra måste vara begripliga för alla inblandade. Detta är särskilt viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men det är även viktigt för att skapa trygghet och förutsägbarhet för både barn, unga och vuxna.

6.1.2 Utgångspunkter

Våra utgångspunkter är att en lagstiftning som utgör både skydds- och tvångslagstiftning för barn och unga måste uppfylla mycket högt ställda krav på tydlighet och förutsebarhet.[2] Bestämmelserna ska vara utformade för att i möjligaste mån bidra till en tillämpning som präglas av likabehandling och där tvångsåtgärder används när de är ändamålsenliga, nödvändiga och till barnets eller den unges bästa. Med utgångspunkt i de specifika uppdrag som framgår av direktiven har utredningen försökt utröna om dagens lagstiftning och tillämpning brister i dessa hänseenden. De förslag som lämnas är avsedda att svara mot de mer specifika uppdragen i direktiven och samtidigt bidra till en ökad rättssäkerhet och genomslag för principen om barnets bästa.

6.1.3 Disposition

Avsnitt 6.2 behandlar förutsättningarna för upphörande av omhändertagande för vård. I 6.2.2 beskrivs förutsättningarna enligt nu gällande bestämmelser och i 6.2.3 samt 6.2.4 redogörs närmare för förutsättningarna vid upphörande av vård med stöd av 2 § respektive 3 § LVU. I 6.2.5 beskrivs vilken betydelse utredningens förslag i delbetänkandet om förutsättningar för omhändertagande får för frågan om upphörande. I 6.2.6 görs en nordisk utblick där dansk, norsk och finsk lagstiftning beskrivs. I 6.2.7 redogörs för upphörande av annan tvångsvård. I 6.2.8–6.2.11 redogörs för forskning kring upphörande av om-

[2] Utredningens utgångspunkter redovisas närmare i kapitel 3 i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

händertagande för vård, synpunkter som lämnats till utredningen och vilka brister i nuvarande ordning som utredningen ser.

Avsnitt 6.3 behandlar information till vårdnadshavare om skälen för omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra. I 6.3.2 redogörs för hur information lämnas till vårdnadshavare i dag och i 6.3.3. beskrivs hur vårdnadshavare upplever tillgången till information. I 6.3.4 finns en redogörelse för olika typer av föräldrastöd och i 6.3.5 redovisas de synpunkter som har lämnats till utredningen. En nordisk utblick med redogörelser för dansk, norsk och finsk lagstiftning finns i 6.3.6. Slutligen i 6.3.7 finns en sammanfattning av de brister i nuvarande system som utredningen ser.

I avsnitt 6.4 finns utredningens överväganden och förslag. Förslagen som gäller upphörande av omhändertagande för vård finns i 6.4.2 och förslagen som gäller information till vårdnadshavare finns i 6.4.3.

6.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

6.2.1 Inledning

Lagstiftarens intentioner är sedan länge att barn ska återförenas med sina föräldrar när syftet med vården enligt LVU har uppnåtts. Socialtjänsten har ett ansvar att hjälpa föräldrar att komma till rätta med de svårigheter som lett fram till att ett barn placerats utanför hemmet.[3] Vid sidan av återföreningsprincipen är barns behov av kontinuitet och stabilitet ett annat uttalat mål som på senare år har fått en mer framträdande roll. Till exempel har den skyldighet som en socialnämnd har att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken tidigarelagts. Sedan 2022 ska ett sådant övervägande ske när ett barn varit placerat i samma familjehem under två år (13 c § LVU). Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss där det föreslås att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Där ingår ett förslag som innebär att vård enligt 2 § LVU

[3] Prop. 2002/03:53, s. 84.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ska kunna fortsätta – trots att förutsättningar för vård inte längre föreligger – på grund av barnets anknytning till familjehemmet.[4]

Tvångsvård av barn och unga med placering utanför hemmet utgör ett ingrepp i rätten till respekt för privat- och familjelivet enligt artikel 8 i Europakonventionen. För att ett sådant ingripande ska vara konventionsenligt krävs det att villkoren i artikel 8.2 i Europakonventionen är uppfyllda. Det innebär att ett beslut ska vara meddelat med stöd i lag och i ett demokratiskt samhälle vara nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välstånd, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Det finns en omfattande praxis från Europadomstolen avseende tvångsomhändertaganden av barn i relation till artikel 8 i Europakonventionen. Även om omhändertagandet av ett barn som sådant framstått som berättigat, har Europadomstolen varit angelägen om att framhålla vikten av att myndigheterna därefter främjar möjligheterna för ett barn att återförenas med en eller båda föräldrar. Ett åtskiljande av ett barn och dennes föräldrar ska normalt ses som en tillfällig åtgärd, och respekten för familjelivet kräver att myndigheterna vidtar åtgärder som är ägnade att främja en återförening av familjen så snart som möjligt.[5]

De allmänna principer som har utarbetats genom Europadomstolens praxis beträffande omhändertaganden av barn är följande.

- Barnets bästa måste komma i främsta rummet.[6] I begreppet barnets bästa ligger inte endast att barnet ska få utvecklas i en trygg miljö utan lika viktigt anses vara att banden till familjen upprätthålls, utom i de fall familjen har visat sig vara särskilt olämplig för barnet.[7]
- Det allmänna har en positiv skyldighet att främja familjeåterförening så snart det rimligen är möjligt.[8]
- Tvångsvård ska betraktas som en tillfällig åtgärd som ska avbrytas så snart omständigheterna tillåter det.[9]

[4] Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 169 ff.
[5] Danelius, m.fl. (2023) s. 501–502.
[6] Olsson mot Sverige (nr 1), paragraf 81.
[7] Gnahoré mot Frankrike, paragraf 59 och Strand Lobben m.fl. mot Norge, paragraf 207.
[8] K. och T. m.fl. Mot Finland, paragraf 178.
[9] Olsson mot Sverige (nr 1), paragraf 81.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

- Alla åtgärder under omhändertagandet ska vara förenliga med det slutliga målet att familjen ska återförenas.[10]

6.2.2 Förutsättningarna för ett omhändertagandes upphörande enligt nu gällande regelverk

Inledande om när ett omhändertagande för vård upphör

Den definitiva gränsen för när ett omhändertagande för vård måste upphöra bestäms av ett barns eller en ung persons ålder. Som senast ska ett omhändertagande med stöd av 2 § LVU upphöra när ett barn fyller 18 år och ett omhändertagande med stöd av 3 § LVU upphöra när en ung person fyller 21 år.

För att ett omhändertagande för vård av ett barn eller en ung person inte ska pågå längre än nödvändigt har en socialnämnd en skyldighet att följa vården och kontinuerligt göra bedömningar om vård med stöd av LVU behövs. När ett barn omhändertagits för vård enligt 2 § LVU ska en socialnämnd minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt LVU fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas (13 § första stycket LVU).

När ett barn eller en ung person omhändertagits för vård enligt 3 § LVU ska en socialnämnd inom sex månader från dagen för verkställighet av beslutet pröva om vården ska upphöra (13 § andra stycket LVU). Om en socialnämnd beslutar om fortsatt vård kan beslutet överklagas till allmän förvaltningsdomstol (41 § första stycket 2 LVU). Av förarbetsuttalanden framgår att omprövningen ska avse frågan om de omständigheter som nödvändiggjort vården fortfarande består.[11] Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från den senaste prövningen.

Närmare om omprövningsskyldigheten och beslut om fortsatt vård

Innan en socialnämnd fattar beslut i frågan om vården ska fortsätta ska nämnden göra en utredning.[12] Det innebär att förvaltningslagens bestämmelser om bland annat partsinsyn, utredningsansvar, dokumentation och underrättelse blir tillämpliga (14 kap. 10 § socialtjänst-

[10] Olsson mot Sverige (nr 1), paragraf 81.
[11] Prop. 1979/80:1, s. 588.
[12] JO 2018/19, s. 525.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

lagen).[13] Parterna har även rätt till företräde inför nämnden och nämnden ska underrätta parterna om denna rättighet.[14]

I ärenden och mål om vårdens upphörande enligt 21 § LVU har barn, unga och vårdnadshavare rätt till ett offentligt biträde (39 § LVU). Frågan om förordnande av ett offentligt biträde aktualiseras ofta först om någon av parterna vill överklaga ett beslut.[15] Det är emellertid inte självklart att ett offentligt biträde förordnas även om ett beslut om fortsatt vård överklagas. Detta beror på att det förekommer att förvaltningsrätterna bedömer att ett beslut om fortsatt vård som följer på omprövningsskyldigheten i 13 § andra stycket LVU *inte* utgör en prövning av vårdens upphörande enligt 21 § LVU.[16] Det saknas avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen som rör denna fråga och det finns ingen omfattande kammarrättspraxis. Kammarrätten i Göteborg har emellertid i ett avgörande ansett att en prövning som följer på omprövningsskyldigheten i 13 § andra stycket LVU är ett ärende om vårdens upphörande som ger rätt till offentligt biträde enligt 39 § LVU.[17]

Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss där det föreslås att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. I utkastet görs bedömningen att ett beslut om fortsatt vård som fattas på grund av omprövningsskyldigheten 13 § andra stycket LVU inte är ett ärende om vårdens upphörande enligt 21 § LVU och att det därmed inte finns en rätt till offentligt biträde.[18]

Enligt utredningens bedömning är det mycket tydligt att den utredning och det beslut som fattas vid en omprövning enligt 13 § andra stycket LVU utgör ett ärende om upphörande av vård enligt 21 § LVU och att ett offentligt biträde ska förordnas i ärenden och mål av detta slag om inte behov av detta saknas. Vi gör således en annan bedömning än den som presenteras i utkastet till lagrådsremiss.

---

[13] Socialstyrelsen (2023), LVU, Handbok för socialtjänsten, s. 268.
[14] 39 § LVU och prop. 1989/90:28, s. 76–77.
[15] Noteras i detta sammanhang kan att det i utkastet till lagrådsremiss som föreslår en ny lag som ersätter nuvarande LVU lämnas förslag som tydliggör en socialnämnds skyldighet att anmäla behov av ett offentligt biträde och skyndsamt överlämna en ansökan om ett offentligt biträde till förvaltningsrätten, se Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 568 f.
[16] Förvaltningsrätten i Göteborg, dom 2022-07-07 i mål nr 7523-22 och Förvaltningsrätten i Malmö, dom 2021-05-03 i mål nr 4937-21.
[17] Kammarrätten i Göteborg, dom 2021-05-20 i mål nr 2635-21.
[18] Utkast till lagrådsremiss – För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 362 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

13 § andra stycket LVU föreskriver bara en skyldighet för en socialnämnd *att* pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. *Förutsättningarna* för vårdens upphörande anges emellertid i 21 § LVU. Den prövning som en socialnämnd gör sker således med stöd av 21 § LVU medan 13 § andra stycket LVU endast anger *när* nämnden är skyldig att göra en sådan prövning. Att det förhåller sig på detta sätt följer också av det JO-beslut som konstaterar att en socialnämnd innan ett beslut i frågan om fortsatt vård *ska* göra en utredning.[19] Det aktuella JO-avgörandet gällde just en sådan situation där en socialnämnd vid omprövningen beslutat att vården skulle fortsätta. Den utredning som ska göras kan inte vara något annat än en utredning om vårdens upphörande och förutsättningarna för detta finns i 21 § LVU.

Att det finns utrymme för missförstånd i fråga om rätten till offentligt biträde i ärenden och mål om fortsatt vård är sannolikt en oavsiktlig otydlighet. I 1980 års lag reglerades frågan om vårdens upphörande och omprövningsskyldigheten i samma paragraf (5 §). Rätten till offentligt biträde reglerades i 41 § punkt 3 i 1972 års rättshjälpslag och där angavs att ett offentligt biträde skulle beviljas i ett mål eller ärende angående upphörande av vård enligt 5 § dåvarande LVU. När nuvarande LVU infördes 1990 placerades omprövningsskyldigheten respektive förutsättningarna för vårdens upphörande i olika paragrafer. Bestämmelserna om rättshjälp ändrades däremot inte och inte heller när de fördes över från rättshjälpslagen till LVU några år senare. Avsikten har alltså av allt att döma alltid varit att det ska finnas en rätt till ett offentligt biträde i ärenden och mål om fortsatt vård som följer på den omprövningsskyldighet som nu regleras i 13 § andra stycket LVU.

Domstolsprövning

Det övervägande som en socialnämnd ska göra var sjätte månad vid omhändertagande för vård enligt 2 § LVU är ingen formell prövning och resulterar inte i ett beslut som kan överklagas till domstol. Den information som en socialnämnd tar del av vid ett övervägande kan däremot leda till att nämnden behöver ta upp frågan om vårdens upphörande till en formell prövning. Detta gör nämnden genom att in-

[19] JO 2018/19, s. 525.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

leda en utredning och fatta beslut.[20] Dessutom kan vårdnadshavare och barn begära att vården ska upphöra. Om en socialnämnd beslutar att vården ska fortsätta kan detta beslut överklagas till en förvaltningsrätt.

Oavsett om det är fråga om vård enligt 2 eller 3 § LVU, så uppställer lagen alltså inget krav på domstolsprövning efter det initiala beslutet om vård med stöd av lagen. För att ett omhändertagande därefter ska prövas rättsligt krävs att den som är part i saken agerar genom att överklaga ett omprövningsbeslut respektive att begära att vården ska upphöra och därefter överklaga en socialnämnds beslut.

Under lagstiftningsarbetet med 1980 års LVU uttalade en av ledamöterna i Lagrådet stark kritik mot en sådan ordning som innebär att ett barn kan stå under en socialnämnds bestämmande under hela sin uppväxt utan att saken överprövas rättsligt annat än vid vårdens inledande. Enligt ledamoten kunde man av rättssäkerhetsskäl inte nöja sig med att en socialnämnd har en lagstadgad skyldighet att kontinuerligt pröva ett vårdbeslut.[21]

I detta sammanhang är det också angeläget att nämna att endast barn över 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt LVU. Om ett barn är under 15 år får talan föras genom vårdnadshavarna eller det offentliga biträdet som också blir barnets ställföreträdare. En utredning har nyligen konstaterat att ett offentligt biträde för barn i mål och ärenden enligt LVU oftast förordnas först i samband med att ett mål anhängiggörs i domstol och att det begränsar yngre barns möjlighet att bland annat initiera ett ärende om att omhändertagandet för vård ska upphöra och få detta prövat i domstol. Det är dessutom otydligt om barn som är under 15 år själva får ansöka om ett offentligt biträde. Det innebär att barn som önskar en ställföreträdare inte kan få det prövat eftersom de inte har en ställföreträdare.[22]

[20] Socialstyrelsen (2023), LVU, Handbok för socialtjänsten, s. 265.
[21] Prop. 1979/80:1, s. 373 f.
[22] Se SOU 2023:40, s. 335. Noteras bör att i utkastet till lagrådsremiss som föreslår en ny lag som ersätter nuvarande LVU har förslagen från SOU 2023:40 omhändertagits på ett sätt som möjliggör för barn under 15 år att ansöka om ett offentligt biträde. Detta innebär emellertid inte nödvändigtvis att barn under 15 år ges möjlighet att initiera ett ärende om vårdens upphörande.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förutsättningarna för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Förutsättningar för vårdens upphörande är reglerade i 21 § LVU. Där anges att när vård med stöd av LVU inte längre behövs, ska en socialnämnd besluta att vården ska upphöra. I förarbetena anges att det är en viktig uppgift för en socialnämnd att se till att vården inte pågår under längre tid än som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Det är den unges behandlingsbehov som ska vara bestämmande för hur lång tid vården ska bestå. Vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheter som lagen ger en socialnämnd.[23] Det innebär att tvångsvården ska upphöra *dels* när det inte längre finns något vårdbehov, *dels* när vården kan ges med samtycke.

Sedan den 1 juli 2003 gäller vid alla beslut enligt LVU att vad som är bäst för den unge ska vara avgörande (1 § femte stycket LVU). Det gäller alltså även beslut om upphörande av vård enligt LVU. Högsta förvaltningsdomstolen har emellertid i ett avgörande fastslagit att den risk för skada som en separation från ett familjehem kan medföra inte ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. Domstolen konstaterade att det upprätthålls en klar gräns mellan de rekvisit som krävs för vård enligt LVU och de som ligger till grund för vårdnadsöverflyttning och flyttningsförbud.[24]

Den 1 juli 2022 kompletterades 21 § LVU såvitt avser vård enligt 2 § LVU. En socialnämnd får inte besluta att vård enligt 2 § LVU ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Bestämmelsen är en kodifiering av väl etablerad kammarrättspraxis.[25] Med *omständigheter som föranleder vården* avses både sådana omständigheter som låg till grund för beslutet att bereda barnet vård och sådana omständigheter som kan ha tillkommit under vården och som innebär att det finns skäl för fortsatt vård.

Kravet på varaktig och genomgripande förändring innebär inte någon ändring i sak såvitt gäller att en socialnämnd ska besluta att vården ska upphöra när den *inte längre behövs*. Det innebär till exempel att en socialnämnd också ska besluta att tvångsvården ska upphöra om den inte längre behövs på grund av att behövlig vård kan

[23] Prop. 1979/80:1, s. 587.
[24] HFD 2012 ref. 35.
[25] Ds 2021:7, s. 74.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ges ett barn med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när barnet har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.[26]

Högsta förvaltningsdomstolen har uttalat att en socialnämnd har ett långtgående ansvar för den utredning som ska ligga till grund för ett beslut om upphörande av vård enligt LVU. Tyngdpunkten i utredningen måste ligga på de aktuella förhållandena, även om dessa också måste bedömas i relation till vad som tidigare hänt. Om grunden för pågående tvångsvård är omsorgsbrister i hemmet måste utredningen klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning dessa brister alltjämt kvarstår och hur de i så fall förhåller sig till barnets eventuella vårdbehov.[27]

Högsta förvaltningsdomstolen har ännu inte prövat frågan om vem som har bevisbördan för att det skett sådana förändringar som krävs för att vården ska upphöra. Enligt ett avgörande från Kammarrätten i Göteborg är det föräldrarna som har den primära bevisbördan och prövningen måste därför ta sin utgångspunkt i vad föräldrarna själva för fram till stöd för att vården ska upphöra.[28]

6.2.3 Närmare om kravet på varaktig och genomgripande förändring vid vård enligt 2 § LVU

Vad avses med varaktig och genomgripande förändring?

Att det ska vara fråga om en varaktig förändring innebär att förändringen inte ska vara tillfällig och att den ska bedömas bestå över en längre tidsperiod och ha en permanent karaktär. När vården motiveras av en vårdnadshavares missbruk spelar till exempel längden för tiden av drogfrihet in. Vad som ska utgöra en varaktig förändring ska bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.[29]

Att det ska vara fråga om en genomgripande förändring innebär att det inte räcker med mindre förbättringar. En vårdnadshavare kan ha genomgått en positiv utveckling, men till exempel fortfarande ha en sådan bristande insikt i sin omsorgsförmåga att vården behöver bestå. Det kan till exempel handla om att vårdnadshavaren behöver ta emot mer stöd och behandling för sina egna problem eller ta emot

[26] Prop. 2021/22:178, s. 111.
[27] HFD 2014 ref. 50.
[28] Kammarrätten i Göteborg, dom 2019-10-28 i mål 4155-19.
[29] Prop. 2021/22:178, s. 111.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

mer stöd i sin föräldraroll för att en genomgripande förändring av de omsorgsbrister som föranleder vården ska anses ha skett. Ett barn kan också ha ett särskilt behov av vård och behandling som ställer extra höga krav på vårdnadshavarens omsorgsförmåga och att vårdnadshavarna då måste kunna tillgodose och ha tillräcklig insikt i barnets särskilda vårdbehov, även om förhållanden i hemmet förbättrats, för att vården ska kunna upphöra. Vad som ska utgöra en genomgripande förändring ska bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.[30]

När kravet på varaktig och genomgripande förändring infördes uttalades i propositionen att det inte innebär någon ändring i sak såvitt gäller att en socialnämnd ska besluta att vården ska upphöra när den inte längre behövs. Det innebär att en socialnämnd också ska besluta att tvångsvården ska upphöra om den inte längre behövs på grund av att behövlig vård kan ges ett barn med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när barnet har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.[31]

Praktisk tillämpning

Under utredningens kontakter med yrkesverksamma socialsekreterare har det framgått att en vanlig missuppfattning är att kravet på varaktig och genomgripande förändring är en absolut förutsättning för att vård enligt 2 § LVU ska upphöra. Detta trots att det i förarbetena anges att avsikten med bestämmelsen om varaktig och genomgripande förändring inte är att det ska innebära någon ändring i sak såvitt gäller att en socialnämnd ska besluta att vården ska upphöra när den inte längre behövs. Enligt propositionen ska en socialnämnd alltså även fortsättningsvis besluta att tvångsvården ska upphöra om den inte längre behövs på grund av att behövlig vård kan ges med samtycke. Att många socialsekreterare uppfattar kravet på varaktig och genomgripande förändring som en absolut förutsättning är inte särskilt förvånande. Under lagstiftningsarbetet påtalade flera remissinstanser att bestämmelsen kan tolkas som att det inte är möjligt att låta vården upphöra när de förändrade förhållandena består i att vårdnadshavarna lämnar ett tillförlitligt samtycke samtidigt som

[30] Prop. 2021/22:178, s. 111.
[31] Prop. 2021/22:178, s. 111.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

de omständigheter som föranledde vården inte har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.[32] Även i Socialstyrelsens publikation *LVU – handbok för socialtjänsten*, som framför allt riktar sig till socialsekreterare och syftar till att underlätta tillämpningen av LVU, redovisas förutsättningarna för att vård enligt 2 § LVU ska upphöra på detta sätt. I avsnittet om upphörande av vård på grund av hemförhållanden, under rubriken *Upphörande på grund av att vården inte längre behövs*, beskrivs kravet på varaktig och genomgripande förändring som den enda förutsättningen för att vård enligt 2 § LVU ska kunna upphöra. Det saknas hänvisning till det förarbetsuttalande som anger att tvångsvården också ska upphöra om den inte längre behövs på grund av att behövlig vård kan ges ett barn med samtycke.

För att bättre förstå den praktiska tillämpningen av upphörandebestämmelsen i 21 § LVU har utredningen gått igenom ett stort antal avgöranden i mål som gäller upphörande av vård med stöd av 2 § LVU från kammarrätterna. Frågan om det har skett en varaktig och genomgripande förändring får genomgående störst utrymme i prövningen, vilket många gånger framstår som motiverat med hänsyn till vårdnadshavarens inställning till vården. Vid bedömningen om det har skett en varaktig och genomgripande förändring är det klart vanligaste skälet till att vården inte kan upphöra att vårdnadshavaren saknar tillräcklig insikt. Den bristande insikten kan antingen vara hänförlig till varför barnet omhändertogs från början eller till barnets behov framöver. Det förekommer också att en domstol anser att frågan om vårdens upphörande är för tidigt väckt, att det inte har gått tillräckligt lång tid för att konstatera en varaktighet i förändringen. Barnets egen inställning och frågan om fortsatt vård är för barnets bästa får generellt litet utrymme i prövningen.

Det ovan nämnda illustreras i följande tre exempel på avgöranden om upphörande av vård enligt 2 § LVU:

Kammarrätten i Stockholm, dom 2025-01-09 i mål 6670–24

Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslog vårdnadshavarens överklagande. Bakgrunden var en mammas begäran om att vården av hennes dotter skulle upphöra. Flickan var omhänder-

[32] Prop. 2021/22:178, s. 23 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tagen för vård enligt 2 § LVU sedan 2019. Förvaltningsrätten motiverade sitt avgörande på följande sätt

> Förvaltningsrätten gör bedömningen att det, liksom när domstolen senast prövade frågan om vårdens upphörande, har skett positiva förändringar i AA:s liv. Hon uppges fortsatt ha ett stabilt boende och en stabil ekonomi. Hon ska själv inte bruka någon alkohol alls längre, medan det även nu framkommit motstridiga uppgifter gällande hennes sambo. Av den muntliga förhandlingen har dock framgått att AA fortfarande brister i insikt gällande varför BB bereddes vården. På frågor gällande orsaken till detta har hon enbart gett förklaringar som handlar om att BB har diagnoser och i yttre faktorer, som en tidigare bristande bostadssituation. Någon djupare insikt i dotterns behov har inte framkommit. Till skillnad från den senaste prövningen finns det i dagsläget inte heller några fungerande umgängen mellan AA och BB.

Kammarrätten i Jönköping, dom 2025-03-11 i mål 3547–24

Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslog vårdnadshavarnas överklagande. Bakgrunden var en begäran om att vården av deras son skulle upphöra. Pojken, som var 14 år vid kammarrättens dom, var omhändertagen för vård enligt 2 § LVU sedan maj 2020. Av domen framgår att pojken vill flytta hem till sina föräldrar och att hans ställföreträdare och offentliga biträde menade att vården borde upphöra. Kammarrätten skriver i sin motivering:

> AA och BB anser alltjämt att de vid tiden för beslutet om vård inte brast i omsorgen om CC. För att förändringar ska kunna betraktas som genomgripande och varaktiga krävs att föräldrarna uppvisar både förståelse för de förhållanden som föranledde vården som insikt i fortsatta behov av vård. Det är positivt att föräldrarna har tagit emot insatser, men de måste även tillgodogöra sig dessa insatser i praktiken och genomföra det förändringsarbete som krävs för att vården ska kunna upphöra. Även om CC:s egen inställning och upplevelse ska ges en ökad betydelse i takt med hans stigande ålder måste hänsyn tas till att den pågående LVU-vården syftar till att skydda honom. Vid en samlad bedömning anser kammarrätten, i likhet med förvaltningsrätten, att det inte har skett sådana genomgripande och varaktiga förändringar som krävs för att vården med stöd av LVU ska kunna upphöra.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Kammarrätten i Göteborg, dom 2025-09-01 i mål 3818–25

Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslog vårdnadshavarnas överklagande. Bakgrunden var en begäran om att vården av deras son skulle upphöra. Pojken var sedan ett år tillbaka omhändertagen för vård enligt 2 § LVU. Kammarrätten motiverar avslaget enligt följande:

> Det framgår av utredningen att AA och BB har lämnat negativa drogtester sedan domen i förvaltningsrätten, det vill säga under knappt tre månaders tid. Tre månader är för kort tid för att kunna utgöra en sådan varaktig förändring som krävs för att vården ska upphöra. Överklagandet ska därför avslås.

6.2.4 Närmare om förutsättningarna för upphörande av omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU

Inledning

Utöver åldersgränsen på 21 år och bestämmelsen i 21 § LVU om att vård med stöd av LVU ska upphöra när den inte längre behövs, finns inget angivet i lagtexten om vad som krävs för att vård med stöd av 3 § LVU ska upphöra. I departementspromemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7) konstaterades att den praxis som bildats när det gäller upphörande av vård med stöd av 3 § LVU är en annan än den som har bildats när det gäller upphörande av vård med stöd av 2 § LVU. Det är barnets eller den unges eget beteende som ska bedömas och enligt praxis från kammarrätterna ska vård med stöd av 3 § LVU upphöra när situationen är stabil. Utredningen som tog fram Ds 2021:7 hade inte i uppdrag att analysera eventuella behov av lagändringar i 21 § LVU såvitt avsåg upphörande av vård enligt 3 § LVU och lämnade därför inga lagförslag i den delen.[33]

Praktisk tillämpning

Trots att det i ovan nämnda departementspromemoria bedömdes att den praxis som bildats för upphörande av vård med stöd av 3 § LVU är en annan än den som har bildats för upphörande av vård med stöd av 2 § LVU, har delvis en annan bild framträtt under utredningens

[33] Ds 2021:7, s. 75 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

kontakter med socialsekreterare och domare. Flera har gett uttryck för att förutsättningarna för när vård enligt 2 § respektive 3 § LVU ska upphöra egentligen inte skiljer sig åt. En vanlig uppfattning är att det även vid vård enligt 3 § LVU krävs att det har skett en varaktig och genomgripande förändring.

Vid utredningens genomgång av domar som gäller upphörande av vård med stöd av 3 § LVU har det framkommit att även domstolarna ofta använder samma eller snarlika begrepp som vid prövning av upphörande av vård enligt 2 § LVU. Även i dessa mål får barnets eller den unges insikt i sin problematik och vårdbehov ofta avgörande betydelse. Barnets eller den unges egen inställning och frågan om fortsatt vård är för dennes bästa får sällan något utrymme i prövningen.

Det ovan nämnda illustreras i följande tre exempel på avgöranden om upphörande av vård enligt 3 § LVU:

Kammarrätten i Stockholm, dom 2025-05-12 i mål 1485–25

Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslog överklagandet. Bakgrunden var en 16-årig pojkes begäran om att vården av honom skulle upphöra. Av domen framgår att det överklagade beslutet avsåg den första omprövning som nämnden gjort efter att pojken omhändertogs. Det framgår vidare att personal på SiS-hemmet hade bedömt att pojkens behov kunde tillgodoses genom en placering hos dennes farmor.

Förvaltningsrätten skriver följande i sin motivering:

> För att vård enligt LVU ska kunna upphöra förutsätts att förhållandena som låg till grund för beslutet om vård inte längre föreligger och att situationen är stabil. Kravet på stabilitet innebär bland annat att det inte får råda någon tvekan om att förhållandena är varaktigt och genomgripande förbättrade ...
>
> Förvaltningsrätten ser positivt på AA:s utveckling under sin tid på SiS-hemmet och anser att det framgår att han har medverkat till vården så gott han kunnat samt att han i viss mån har konstruktiva tankar kring framtiden. Förvaltningsrätten anser dock att han har uppvisat en svag insikt i de omständigheter som låg till grund för beredandet av vården, särskilt i förhållande till hur allvarlig den brottslighet han är misstänkt för är och att den sannolikt har anknytning till gängmiljöer. Det har heller inte framkommit några omständigheter som talar för att den positiva utveckling som konstaterats är stabil och varaktig. Mot denna bakgrund och med beaktande av de förhållanden som låg till grund för beslutet om beredande av vård anser förvaltningsrätten att det inte kan anses ha skett

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en sådan varaktig förändring av förhållandena som krävs för att vården ska upphöra. AA har därmed fortfarande ett vårdbehov.

Kammarrätten i Stockholm, dom 2025-03-10 i mål 542-25

Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslog överklagandet. Bakgrunden var en 20-årings begäran om att vården av honom skulle upphöra. Den aktuella 20-åringen hade en historik av narkotikamissbruk samt av att vistas i olämpliga miljöer tillsammans med personer med kopplingar till grov brottslighet. Polisen hade uttryckt hög oro för mannens liv och hälsa.

Förvaltningsrätten skriver följande i sin motivering:

> Av utredningen i målet framgår att det har skett en positiv utveckling i AA:s liv sedan LVU-vården inleddes i februari 2024. Han har lämnat negativa drogtester, deltagit i behandling och efter februari 2024 inte begått några nya brott. Personal på det SiS-hem där han för närvarande är placerad har för nämnden beskrivit att det fungerar bra med AA på avdelningen och att det aldrig varit några konflikter. Han har en väl strukturerad vardag, sköter om sin lägenhet och deltar i hemmets aktiviteter.
>
> Samtidigt framgår att hans destruktiva beteende pågått under en förhållandevis lång tid och att när tidigare placeringar upphört direkt återfallit i droganvändande och återvänt till riskfyllda platser och kriminella sammanhang. Den positiva utvecklingen har skett i en skyddad och reglerad miljö och han är i fortsatt behov av behandling och individuellt anpassat stöd för att fortsätta den gynnsamma utvecklingen även utanför institution. Därtill uppvisar AA enligt förvaltningsrättens bedömning inte någon fullgod insikt gällande sitt vårdbehov och de risker han utsätter sig för. Förvaltningsrätten gör därmed i likhet med nämnden bedömningen att förändringen ännu inte kan anses vara genomgripande, stabil och varaktig över tid och att AA alltjämt har ett behov av vård.

Kammarrätten i Stockholm, dom 2023-10-25 i mål 5457-23

Kammarrätten instämde i förvaltningsrättens bedömning och avslog överklagandet. Bakgrunden var en 16-årig pojkes begäran om att vården av honom skulle upphöra. Förvaltningsrätten hade gjort bedömningen att ”utredningen inte ger stöd för att förhållandena som föranlett vård enligt LVU har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt”. Vid tiden för kammarrättens prövning hade pojken varit drogfri i tio månader och fått en fungerande skolgång. Däremot fanns uppgifter om att han återupptagit kontakten med tidigare

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

negativt umgänge och en misstanke från hans HVB om att han fört in narkotika på hemmet. Kammarrätten skriver i motiveringen:

> Kammarrätten ser positivt på att AA:s skolgång fungerar bra och att han tagit avstånd från droger den senaste tiden. Det har dock inte gått särskilt lång tid sedan denna positiva förändring påbörjades. Utredningen i målet ger inte tillräckligt stöd för att de omständigheter som föranlett vården har förändrats på ett sådant sätt att vården inte längre behövs. I likhet med förvaltningsrätten anser kammarrätten att det fortfarande är nödvändigt att AA får vård med stöd av LVU. Detta får också anses vara förenligt med hans bästa. Eftersom AA och BB inte samtycker till vårdplanen kan behövlig vård inte ges på frivillig väg. Överklagandena ska därför avslås.

6.2.5 Vilken betydelse får våra förslag om grunderna för omhändertagande för vård för prövningen av omhändertagandets upphörande?

Vi har i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) lämnat förslag på ändringar i förutsättningarna för omhändertagande för vård enligt LVU. Enligt våra förslag ska förutsättningarna för ett omhändertagande vara samlade i en bestämmelse med följande lydelse

> Ett barn ska omhändertas för vård om
> 1. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana förhållanden i hemmet som anges i 2 § eller sådana beteenden som anges i 3 §,
> 2. den planerade vården är nödvändig och till barnets bästa, och
> 3. det kan antas att denna vård inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.
>
> En ung person som inte har fyllt 20 år får omhändertas för vård om
> 1. det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana beteenden som anges i 3 §,
> 2. den planerade vården är nödvändig, lämpligare än någon annan vård och till den unges bästa, och
> 3. det kan antas att denna vård inte kan ges med den unges samtycke.

Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss där det lämnas förslag på en ny lagstiftning som ska ersätta nuvarande LVU. I förslaget till ny lag är grunderna för vård, med vissa redaktionella ändringar, överensstämmande med det förslag utredningen lämnade i delbetänkandet.[34]

[34] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förslaget till nya grunder för omhändertagande för vård innebär att det inte är tillräckligt för ett ingripande att det finns en påtaglig risk för skada och bristande samtycke till vård. Ett omhändertagande för vård enligt LVU förutsätter också att den planerade vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa. En socialnämnd ska i en ansökan redogöra för den nödvändiga vården, målet med denna vård och hur den är tänkt att genomföras. Att den planerade vården är nödvändig innebär att det till följd av den påtagliga risken för skada finns ett behov av den aktuella vården och att vårdbehovet inte kan tillgodoses på något mindre ingripande sätt, exempelvis genom stödinsatser i hemmet.[35] Att den planerade vården ska vara till barnets eller den unge bästa innebär att det måste göras en bedömning där målet med vården och barnets rätt till skydd vägs mot de risker och inskränkningar i barnets eller den unges rättigheter som vården också kan innebära. I en sådan bedömning måste beaktas såväl allvarlighetsgraden i den skada som barnet löper en påtaglig risk för liksom de konsekvenser en placering utanför hemmet kan få för det enskilda barnet.

Att vården ska upphöra när den inte längre behövs innebär, givet de nya förutsättningarna för omhändertagande, att det också ska prövas om vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa. Det innebär till exempel att ett omhändertagande för vård inte ska bestå om ett barn inte längre har ett vårdbehov som kan tillgodoses inom ramen för socialtjänstens ansvar för barn och unga utan, exempelvis, enbart behov av vård som andra huvudmän ansvarar för. Detsamma gäller om den nödvändiga vården numera kan ske genom mindre ingripande åtgärder. Förutsättningarna för vårdens upphörande speglar alltså utredningens förslag om förutsättningarna för beslut om vård i detta avseende.

Frågan är emellertid hur skrivningen i nuvarande 21 § LVU, om att vård enligt 2 § LVU inte får upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, förhåller sig till våra förslag om förutsättningarna för vård. När kravet på varaktig och genomgripande förändring infördes uttalades i propositionen att det inte innebär någon ändring i sak såvitt gäller att en socialnämnd ska besluta att vården ska upphöra när den inte längre behövs. Det innebär att en socialnämnd även fortsättningsvis ska besluta att tvångsvården ska upphöra om den inte längre

[35] SOU 2025:38, s. 362.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

behövs på grund av att behövlig vård kan ges ett barn med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när barnet har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.[36] Varaktig och genomgripande förändring är alltså inte ett absolut krav för att vården ska upphöra utan bara ett absolut krav vid bedömningen av om det föreligger ett skadligt hemförhållande. Kravet på varaktig och genomgripande förändring bör alltså inte tolkas som ett eget rekvisit för fortsatt vård utan snarare som en reglerad metod för att bedöma om det finns en påtaglig risk för att ett barn skadas på grund av förhållanden i hemmiljön.

Enligt våra förslag om förändringar i förutsättningarna för omhändertagande för vård enligt LVU ska det också göras en prövning om vården är för barnets eller den unges bästa. Att vården är nödvändig för att avvärja risken för viss skada får som utgångspunkt anses sammanfalla med vad som är barnets bästa. Det måste dock göras en bedömning där målet med vården och barnets rätt till skydd vägs mot de risker och inskränkningar i barnets rättigheter som vården också kan innebära. I en sådan bedömning måste beaktas såväl allvarlighetsgraden i den skada som barnet löper en påtaglig risk för liksom de konsekvenser en placering utanför hemmet kan få för det enskilda barnet. Det kan alltså finnas situationer där vården visserligen är nödvändig för att avvärja en påtaglig risk för skada men ändå inte anses vara till barnets eller den unges bästa. Förutsättningarna för omhändertagande för vård är då inte uppfyllda. Såsom 21 § LVU är formulerad i dag är det inte tydligt att det finns utrymme för sådana överväganden vid prövningen av vårdens upphörande.

6.2.6 Nordisk utblick

Danmark

Bestämmelser om tvångvård av barn i Danmark (anbringelse uden for hjemmet uden samtykke) är reglerade i Barnets lov (LBK nr 83 af 25/01/2024). Ett beslut om tvångsvård av ett barn ska enligt huvudregeln omprövas i barn- och ungdomsnämnden varje år men fristen kan i vissa fall vara både kortare och längre (50 § i barnets lag).

[36] Prop. 2021/22:178, s. 111.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

För att säkerställa att en placering inte pågår längre tid än vad syftet med insatsen kräver, ska en placering utanför hemmet utan samtycke enligt 99 § i barnets lag upphöra om

- syftet med insatsen är uppnådd,
- insatsen inte längre fyller sitt syfte eller,
- den unge fyller 18 år.

En kommun måste löpande överväga om en placering fyller sitt syfte och om syftet med placeringen har uppnåtts.[37] Att en placering utanför hemmet utan samtycke ska upphöra om insatsen inte längre fyller sitt syfte innebär alltså att insatsen kan avlutas även om grundproblematiken inte har lösts. Det ska göras en samlad bedömning av situationen för barnet där barnets vilja tillmäts betydelse.

Norge

Bestämmelser om tvångsvård av barn i Norge finns reglerade i Barnevernsloven (LOV-2021-06-18-97). Reglerna om vård på grund av brister i hemmiljön, kallat omsorgsovertakelse (motsvarande 2 § LVU) och reglerna om vård på grund av barnets egna beteende, kallat atferdsplassering (motsvarande 3 § LVU) skiljer sig i stor utsträckning åt. Inte minst beträffande förutsättningarna för vårdens upphörande. Gemensamt är dock att tvångsvård alltid upphör senast när barnet fyller 18 år.

En omsorgsovertakelse är som utgångspunkt en tillfällig åtgärd. Barnevernstjensten ska regelbundet bedöma både barnets och föräldrarnas utveckling och situation samt vidta åtgärder för att barnet ska kunna återföras till sina föräldrar. Om barnevernstjensten bedömer att förutsättningarna för omsorgsovertakelse inte längre är uppfyllda ska de anmäla detta till Barneverns- og helsenemnda. Huvudregeln är att en omsorgovertakelse ska upphöra, och barnet återförenas med sina föräldrar, när det är övervägande sannolikt att föräldrarna kan ge barnet god omvårdnad (§ 5-7 i barnevernsloven). Det ska göras en helhetsbedömning av föräldrarnas förmåga att tillgodose barnets grundläggande materiella och känslomässiga behov. Om barnet har särskilda vårdbehov kan det ställas extra höga krav på föräldrarnas

[37] Social- og Boligministeriet (2024) Vejledning om anbringelse, p. 329–331.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

omsorgsförmåga. Samtidigt ska det bedömas om barnets behov kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.

Vid alla beslut som rör insatser enligt barnevernsloven ska det läggas avgörande vikt vid vad som är för barnets bästa (§ 1–3 i barnevernsloven). Det innebär att hänsyn till barnets bästa i sig kan motivera en återförening mellan ett barn och dennes föräldrar. I ett avgörande från en lagmannsrett[38] fann domstolen att det inte var övervägande sannolikt att en förälder kunde ge barnet god omvårdnad men efter en särskild bedömning av barnets bästa fann domstolen ändå att omsorgsovertaklsen skulle upphöra. Särskild vikt lades vid osäkerheter som fanns beträffande vården i familjehemmet.[39]

Även om det är övervägande sannolikt att föräldrarna kan ge barnet god omvårdnad ska omsorgsovertakelsen inte upphöra om en flytt skulle kunna leda till allvarliga problem för barnet (§ 5-7 i barnevernsloven). I dessa fall ska det finnas en reell risk för betydande skadeverkningar på längre sikt, för att återförening mellan barnet och dennes föräldrar inte ska ske.

En atferdsplassering (placering på grund av barnets eget beteende) kan göras kortvarigt eller långvarigt. Om ett barn har behov av observation, undersökning eller korttidsbehandling är placeringstiden fyra veckor. Tiden kan förlängas av med ytterligare fyra veckor vid behov. Om ett barn har behov av mer långvarig behandling, kan barneverns- og helsenemnda besluta att barnet ska placeras på institution i upp till 12 månader. I undantagsfall kan tiden förlängas med ytterligare 12 månader om det finns en pågående behandling som barnet tillgodogör sig och syftet med förlängningen är att slutföra behandlingen.[40] Barnevernstjensten ska löpande följa ett barns utveckling och bedöma om det är nödvändigt att ändra insatsen eller vidta ytterligare åtgärder för barnet. Barneverntjensten ska ompröva beslutet när ett barn varit placerat på institution i sex månader (§ 6-2 i barnevernsloven).

Under våren 2025 lade en expertgrupp, tillsatt av det norska justitiedepartementet, fram en rapport med förslag som innebär att tidsgränsen på tolv månader ska upphävas men att den yttre gränsen om 24 månader fortsatt ska gälla. Expertgruppen föreslog också att ett omhändertagande ska prövas var fjärde månad för att kontrollera om

[38] Lagmannsretter i Norge motsvarar hovrätter i Sverige.
[39] Bufdir (2023), Saksbehandlingsrundskrivet, avsnitt 24.1.3, samt dom LH-2013-137283.
[40] Bufdir (2023), Saksbehandlingsrundskrivet, avsnitt 27.2.3.2.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

villkoren för placering på institution fortfarande är uppfyllda. Som skäl till förslagen angav expertgruppen att den föreslagna ordningen i högre grad låter barnets individuella behov styra placeringens varaktighet.[41]

Finland

I Finland finns bestämmelser om omhändertagande för vård utanför hemmet i barnskyddslagen. Ett omhändertagande gäller tills vidare men upphör senast när barnet fyller 18 år. Om det inte längre finns behov av omhändertagande och vård utom hemmet ska omhändertagandet upphöra. Även om förutsättningar för omhändertagande inte längre finns får omhändertagandet inte avslutas, om detta klart strider mot barnets bästa. Den socialarbetare som ansvarar för ett barns ärende ska bedöma förutsättningarna för fortsatt omhändertagande i samband med att en klientplan ses över, när barnet eller vårdnadshavaren ansöker om att omhändertagandet ska avslutas eller när det i övrigt visar sig behövligt. (47 § i barnskyddslagen). Klientplanen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året (30 § i barnskyddslagen).

6.2.7 Bestämmelser om upphörande av tvångsvård i annan lagstiftning

Inledning

Det har ansetts angeläget ur rättssäkerhetssynpunkt att genom lagstiftning säkerställa att tvångsvård, särskilt den som innebär ett frihetsberövande, aldrig pågår längre än nödvändigt. I den lagstiftning som rör psykiatrisk tvångsvård (LPT) och den lagstiftning som rör tvångsvård på grund av missbruk (LVM) har detta reglerats på olika sätt. Gemensamt för dessa lagar är att ett beslut om tvångsvård aldrig kan fattas för en längre vårdtid än sex månader. Enligt LPT får emellertid rätten, på ansökan av chefsöverläkaren, förlänga vårtiden med högst sex månader åt gången. Beträffande LVM får vårdtiden aldrig

[41] Ekspertgruppen om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet (2025), De er våre barn – om å holde hodet kaldt og hjertet varmt.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

förlängas. Det finns därutöver i respektive lagstiftning tydligt angivet vilka förutsättningarna är för att vården dessförinnan ska upphöra.

Psykiatrisk tvångsvård (LPT)

Psykiatrisk tvångsvård får enligt 3 § LPT ges om en patient lider av en allvarlig psykisk störning och på grund av sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt

1. har ett oundgängligt behov av psykiatrisk vård, som inte kan tillgodoses på annat sätt än genom att patienten är intagen på en sjukvårdsinrättning för kvalificerad psykiatrisk dygnetruntvård, eller
2. behöver iaktta särskilda villkor för att kunna ges nödvändig psykiatrisk vård.

En förutsättning för tvångsvård enligt LPT är att vården inte kan ges med samtycke.

När förutsättningarna för psykiatrisk tvångsvård inte längre är uppfyllda, ska ett beslut genast fattas om att tvångsvården ska upphöra (27 § LPT). Det ska ske så snart förutsättningarna brister i något avseende. Tvångsvård efter ett första beslut av rätten får pågå under högst fyra månader. På ansökan av chefsöverläkaren får rätten därefter medge att tvångsvården fortsätter för högst sex månader åt gången. Om en ansökan om medgivande till fortsatt tvångsvård inte inkommer till förvaltningsrätten inom angiven tid upphör tvångsvården. Det finns ingen bortre gräns för hur många gånger vårdtiden kan förlängas.

I propositionen som ligger till grund för LPT anförs att det från rättssäkerhetssynpunkt är viktigt att hålla fast vid att samtliga förutsättningar för tvångsvård ska vara uppfyllda för att vården ska få fortsätta i denna form.[42]

[42] Prop 1990/91:58, s. 158.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Tvångsvård på grund av missbruk (LVM)

Tvångsvård enligt ska enligt 4 § LVM beslutas om

1. någon till följd av ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk,
2. vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller på något annat sätt, och
3. han eller hon till följd av missbruket
   a) utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara,
   b) löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller
   c) kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Tvångsvården ska syfta till att genom behövliga insatser motivera en missbrukare så att han eller hon kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk (3 § LVM).

Vård enligt LVM ska upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader (20 § LVM). Vårdtiden får inte förlängas. Tvångsvården upphör genom beslut om utskrivning, som fattas av Statens institutionsstyrelse (20 och 25 §§ LVM).

6.2.8 Hur länge pågår vård enligt LVU?

Ett omhändertagande för vård enligt LVU ska betraktas som en tillfällig åtgärd som ska avbrytas så snart omständigheterna tillåter det. En familjeåterförening ska ske så snart det är möjligt. Det följer av den praxis som har utvecklats beträffande artikel 8 i Europakonventionen.

Under utredningstiden har det i olika sammanhang förts fram vitt skilda uppfattningar om hur länge omhändertaganden för vård pågår. En uppfattning är att socialtjänsten sällan planerar för en återförening när ett barn har omhändertagits för vård enligt 2 § LVU. Enligt flera yrkesverksamma som utredningen har talat med är det

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ovanligt att ett barn som omhändertagits med stöd av 2 § LVU någonsin flyttar hem. Å andra sidan har det framförts av andra, bland annat från civilsamhällesorganisationer, att vård enligt 2 § LVU inte sällan upphör för tidigt med följden att ett barn återigen hamnar i en destruktiv hemmiljö som kan kräva att barnet till slut måste omhändertas på nytt. Utredningen har också fått motstridiga uppgifter om hur länge vård med stöd av 3 § LVU normalt pågår.

I en studie med utgångpunkt i 21 000 LVU-domar från förvaltningsrätterna under åren 2001 till 2019 kunde en forskare konstatera att den genomsnittliga vårdtiden efter beslut om LVU var 25 månader. Studien visade också att ju yngre ett barn var vid omhändertagandet, desto mer sannolikt var det att barnet fortfarande var omhändertaget fyra år senare. Efter fyra år var 10 procent av barn och unga som omhändertagits vid 16–19 års ålder fortfarande omhändertagna, jämfört med runt 50 procent av barnen som var 11–15 år gamla och 70 procent av barnen som var 0–10 år gamla.[43]

Inom ramen för ett forsknings- och utvecklingsprojekt om förbättrat stöd till föräldrar med placerade barn gjordes en enkätundersökning till socialsekreterare i sju kommuner i Västra Götalandsregionen som handlade ärenden med placerade barn. Undersökningen visade att det var mycket ovanligt att socialtjänsten planerade för hemflytt inom det närmsta året. Avseende de flesta ärenden svarade socialsekreteraren att de trodde att en återförening inte skulle bli möjlig, eller att de inte visste.[44]

För att få klarhet i hur det förhåller sig med vårdtider efter beslut om vård enligt LVU, har utredningen beställt statistik ur Socialstyrelsens register över insatser till barn och unga. Registret innehåller bland annat uppgifter om enskilda som varit föremål för åtgärder enligt LVU. Sådana uppgifter är socialnämnderna skyldiga att lämna till Socialstyrelsen för statistiska ändamål.[45] I statistikbeställningen önskade utredningen få uppgift om under hur lång tid vård enligt LVU pågick, det vill säga hur lång tid före vårdens upphörande som beslut om vård enligt LVU fattades, i samtliga fall där vården upphörde 2023. Vi efterfrågade att statistiken redovisade hur många som vårdats med

[43] Heléndsotter, Ronja (2024) Surviving Childhood: Health and Crime Effects of Removing a Child From Home., s. 11.
[44] Melke, Anna (2022), Förbättrat stöd till föräldrar i samhällsvård – en sammanfattning av projektet Förälder på avstånd, s. 17 f.
[45] 2 § sjätte punkten förordningen (1981:1370) om skyldighet för socialnämnderna att lämna statistiska uppgifter.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

stöd av LVU i 0–1 år, 1–2 år, 2–3 år, 3–4 år och så vidare. Vidare efterlyste vi information om i hur stor andel av fallen som upphörandet sammanföll med att barnet eller den unge uppnådde åldersgränsen för omhändertagandet samt i hur stor andel av fallen som omhändertagandet upphörde i samband med en vårdnadsöverflytt. Vi begärde slutligen att detta skulle redovisas separat för vård med stöd av 2 § respektive 3 § LVU.

Trots att såväl uppgifter om beslut om vård enligt LVU och beslut om att vård enligt LVU ska upphöra rapporteras in av socialnämnderna, och är lättåtkomliga på individnivå, så har det visat sig finnas betydande svårigheter att få statistiska uppgifter ur registret om vårdtider på aggregerad nivå. Det kan bero på att registret utgår ifrån rapporterade uppgifter om olika insatser och placeringar som barn och unga har haft under föregående år. Det faktum att barn och unga som omhändertagits för vård enligt LVU ofta har flera olika placeringar under vårdtiden kan påverka möjligheten att identifiera det ursprungliga beslutet om vård enligt LVU. För att kunna summera och svara på utredningens fråga om vårdtider hade ansvarig statistiker på Socialstyrelsen varit tvungen att manuellt bygga kedjor av placeringar för varje individ. Det är ett mycket tidskrävande arbete som Socialstyrelsens resurser inte är anpassat för. Utredningen har därför inte kunnat få någon tillförlitlig statistik över vårdtider efter beslut om omhändertagande för vård enligt LVU.

6.2.9 Forskning av betydelse för vårdens upphörande

I delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) redogör utredningen för myndighetsrapporter och forskning om hur det går för barn som placerats utanför hemmet. Även om det finns svårigheter att mäta vilka effekter som själva placeringen får för barn och unga så indikerar flera studier att en placering utanför hemmet, särskilt om den sker på institution, kan ha betydande negativa konsekvenser för barn och unga. Utredningen redovisar också rapporter om missförhållanden i samhällsvården av barn och unga. Utredningen drog utifrån tillgängliga studier slutsatsen att det finns starka skäl att begränsa användningen av tvångsåtgärder som innebär placering utanför hemmet till situationer när det verkligen behövs.[46]

[46] SOU 2025:38, s. 99 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Inom ramen för forskningsprojekt Hotel California: om inlåsningseffekter vid upphörande av vård enligt LVU (2020–pågående) har forskare från Göteborgs och Karlstads universitet analyserat om det vid tolkningen och tillämpningen av LVU sker förskjutningar mellan beslutet om beredande respektive upphörande av vård. Tesen är att om sådana förskjutningar äger rum kan detta få stora återverkningar på den unges liv, genom att ge upphov till en ”inlåsningseffekt” som gör att ett barn fastnar i en situation och förblir skild från sina föräldrar och från sin ursprungliga hemmiljö.

Enligt forskarnas analys sker det de facto en förskjutning i tolkningen och tillämpningen av vårdrekvisiten, där ”tröskeln ut” blir högre än ”tröskeln in”. Det kravraster som anläggs på familjer som ska återfå omhändertagna barn enligt 2 § LVU kompletteras i praktiken med krav på "insikt"; ett icke-kodifierat om än inarbetat begrepp som kan tänjas i olika riktningar. I en rättsfallsstudie kunde forskarna konstatera att av 198 undersökta domar diskuteras parternas insikt i 145 fall (73,2 procent), och i majoriteten av dem fann domstolarna att insikt saknades, brast eller inte hade visats i målet. Forskarna har också observerat att avvägningen mellan återföreningsprincipen och kontinuitetsprincipen skiftar över tid. Utifrån utvecklingspsykologiska utgångspunkter kan *tiden* i sig efterhand blir ett självständigt argument för att låta status quo bestå. Enligt intervjudata möter familjer som önskar få hem sina barn alltmer svåröverkomliga hinder allteftersom vården pågår. Forskarna ser vidare att lagstiftningsåtgärder som att tidigarelägga skyldigheten att överväga vårdnadsöverflytt tillsammans med kravet på att förändringarna ska vara varaktiga och genomgripande innebär en förskjutning i prioritering – från principen om återförening till principer om skydd och kontinuitet.[47]

6.2.10 Synpunkter till utredningen

Utredningen har inhämtat erfarenheter och synpunkter från ett stort antal socialsekreterare, socialchefer, domare, kommunjurister, företrädare för civilsamhällesorganisationer och forskare. Vi har även haft möten med barn och unga som är eller har varit omhändertagna

[47] Gustafsson, H., Östlund, A., Grotenfelt da Silva, C. (2023), Från stigbundenhet till lagbundenhet? Kritiska vägval vid upphörande av tvångsvård enligt LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

för vård enligt LVU samt träffat föräldrar som har eller har haft omhändertagna barn.

Generellt upplever inte yrkesverksamma att dagens lagstiftning medför några tillämpningssvårigheter beträffande frågan om upphörande av vård med stöd av 2 § LVU. Det är inte heller någon som har uppgett att det finns ett stort behov av att förtydliga begreppet varaktig och genomgripande förändring. Flera har påpekat att vad som utgör varaktig och genomgripande förändring måste avgöras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Vad gäller upphörande av omhändertagandet för vård med stöd av 3 § LVU har framför allt domare efterlyst en reglering som motsvarar vad som gäller för 2 § LVU.

Både placerade barn och unga och vårdnadshavare uppger att det är svårt att förstå vad som krävs för att vården ska upphöra. Flera berättar att de mötts av tystnad eller undvikande svar när de efterfrågat vad som krävs för vårdens upphörande.

En uppfattning som har framförts av barn och unga som omhändertagits för vård enligt 3 § LVU är att ovissheten om hur långvarig placeringen kan bli, i kombination med vaga och svårbegripliga mål i vårdplanen gör att förändringsmotivationen blir lidande. I en miljö som inte sällan i sig innebär påfrestningar och nya risker för ett barn eller en ung person uttrycker ungdomar en maktlöshet och hopplöshet inför sin egen situation. Att ovissheten har betydelse bekräftas av personal på särskilda ungdomshem som kan se en skillnad i behandlingsmotivation hos ungdomar. Där de som avtjänar sluten ungdomsvård och därmed har en tydlig tidsram är mer motiverade att ta emot behandling än de barn och unga som placerats med stöd av LVU.

6.2.11 Sammanfattning av brister i förutsättningarna för vårdens upphörande

- Det är otydligt hur prövningen om vårdens upphörande ska göras och vad som ska ingå i en sådan prövning.
- I domar som avser upphörande av vård enligt 2 § LVU ligger fokus ofta på kravet på varaktig och genomgripande förändring och det osynliga rekvisitet ”insikt”. Hur hemsituationen, som kan vara påtagligt förbättrad, förhåller sig till barnets eventuella vårdbehov får mindre utrymme.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

- Domar om vårdens upphörande innehåller bristfälliga eller uteblivna motiveringar till varför ett beslut om fortsatt vård eller upphörande av vård enligt LVU är för barnets bästa.
- Kravet på varaktig och genomgripande förändring appliceras även på upphörande av vård enligt 3 § LVU trots att det inte är reglerat.
- Det framgår inte tillräckligt tydligt i lagtexten att den halvårsvisa prövning som en socialnämnd enligt 13 § LVU ska göra av om vård enligt 3 § LVU ska upphöra är att betrakta som ett ärende om vårdens upphörande enligt 21 § LVU. Det får bland annat betydelse för rätten till offentligt biträde.
- En rättslig prövning av om det fortfarande finns förutsättningar för vård enligt 3 § LVU kräver att någon som är part i ärendet överklagar en socialnämnds beslut och såvitt gäller 2 § LVU att någon initierar ett ärende om vårdens upphörande. Det är särskilt problematiskt när vården avser ett barn under 15 år eftersom denne inte är behörig att överklaga och inte heller har en tydlig rätt att initiera ett ärende eller framställa en begäran om att få ett offentligt biträde och ställföreträdare. I praktiken innebär det att en socialnämnd efter det initiala domstolsbeslutet kan ha bestämmanderätt över ett barn, utan vidare rättslig kontroll, under hela barnets uppväxt.

6.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra

6.3.1 Inledning

Utredningen ska föreslå hur information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande liksom förutsättningarna för att vården ska upphöra kan förtydligas. I direktiven anges att såväl grunden för ett omhändertagande enligt LVU som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra måste vara begripliga för alla inblandade. Detta är särskilt viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men det är även viktigt för att skapa trygghet och förutsägbarhet för både barn, unga och vuxna. Det finns därför även anledning att förtydliga den infor-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

mation som lämnas till vårdnadshavare i samband med ett omhändertagande.

6.3.2 Hur ges information till vårdnadshavare i samband med ett omhändertagande för vård i dag?

Ansökan och vårdplan

En ansökan om vård enligt LVU ska innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna (4 § LVU). Det betonas i förarbetena att det i en ansökan ska framgå vilka brister som finns i den unges hemförhållanden och/eller i den unges beteende, samt på vilket sätt den unge befaras ta skada av dessa förhållanden. Det ska även framgå vilka förhållanden som ger stöd för att behövlig vård inte kan ges med samtycke av vårdnadshavare och, när den unge har fyllt 15 år, av den unge själv.[48]

Utredningen har i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) lämnat förslag på ändringar i 4 § LVU. Enligt utredningens förslag ska ansökan innehålla en redogörelse för

- barnet eller den unges förhållanden
- de *konkreta* omständigheter som *i enlighet med 2 eller 3 §* utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård
- tidigare vidtagna åtgärder,
- den vård som socialnämnden *anser är nödvändig och till barnets bästa*, *målet med denna vård och hur den är tänkt att genomföras*,
- hur relevant information har lämnats till barnet eller den unge,
- vilket slags relevant information som har lämnats, samt
- barnet eller den unges inställning.[49]

De ändringsförslag som framgår av andra och fjärde strecksatsen syftar till att göra det tydligare vilka faktiska omständigheter som utgör grund för vård, på vilket sätt en socialnämnd anser att den

[48] Prop. 1989/90:28, s. 68 f.
[49] SOU 2025:38, s. 370.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

planerade vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa samt vad som ska uppnås med vården.

En vårdplan ska finnas med i en socialnämnds underlag vid en ansökan om vård enligt LVU (10 kap. § 1 andra stycket socialtjänstförordningen). En vårdplan är en plan som upprättas för den vård som en socialnämnd avser att anordna när någon behöver vårdas i ett HVB, stödboende eller familjehem. Vårdplanen ska också ta upp åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för (9 kap. 12 § socialtjänstlagen).

Om det inte möter särskilda hinder ska vårdplanen, enligt 5 kap. 1 a § socialtjänstförordningen, beskriva

1. de särskilda insatser som behövs,
2. det sätt på vilket den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,
3. målet med vården, och
4. den vårdbehövandes och, i fråga om barn, även vårdnadshavares syn på den planerade vården.

Planen ska så långt möjligt upprättas i samråd med vårdnadshavarna och den unge själv, beroende på ålder och mognad.

Det är viktigt att målet med vården är så tydligt och konkret utformat att barn och vårdnadshavare kan förstå innebörden av förslaget. En socialnämnd måste på ett begripligt sätt kunna visa vilka syften som placeringen har och hur dessa syften ska uppnås.[50]

De särskilda insatser som ska beskrivas i vårdplanen avser insatser som ges till barnet. I vårdplanen kan socialtjänsten också beskriva om vårdnadshavarna ska få något stöd för att placeringen ska fungera.[51]

En vårdplan kan ha flera syften. Vårdplanen kan

- underlätta tydlighet och kommunikation mellan socialnämnden och barnet och dess vårdnadshavare,
- utgöra underlag för uppföljning och utvärdering av vård och behandling av barnet eller den unge,
- skapa tydlighet mellan olika huvudmäns ansvar, och

[50] Prop. 2000/01:80, s. 105.
[51] Socialstyrelsen (2023), Placerade barn och unga, Handbok för socialtjänsten, s. 133.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

- göra det möjligt, inte minst för barnet och/eller hens vårdnadshavare, att följa och förstå syftet med vården.[52]

Domen

Av 30 § förvaltningsprocesslagen framgår att rättens avgörande av mål ska grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt förekommit i målet. Av beslutet ska de skäl som bestämt utgången framgå.

Genomförandeplanen

En socialnämnd ska alltid upprätta en genomförandeplan vid vård i HVB, stödboende och familjehem (11 kap. 3 § socialtjänstlagen). Genomförandeplanen konkretiserar innehållet i vårdplanen och tydliggör för alla som är berörda vid genomförandet av en planerad insats hur den ska genomföras och vilka delmål som ska uppnås. Vårdplanen fokuserar på *vad* som behöver göras medan genomförandeplanen beskriver *hur* det ska gå till.[53]

En genomförandeplan ska, om det inte möter särskilda hinder, beskriva

1. målet med de särskilda insatser som behövs,
2. när och hur de särskilda insatserna ska genomföras,
3. när och hur genomförandeplanen ska följas upp,
4. när och hur den unge ska kunna tillgodogöra sig åtgärder och insatser som andra huvudmän än socialnämnden ansvarar för,
5. när och hur den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas
6. när och hur den unge ska ha kontakt med socialnämnden, och
7. den unges och, i fråga om barn, hans eller hennes vårdnadshavares syn på genomförandet av den planerade vården.

En socialnämnd ska verka för att ett barn eller en ung person som är placerad i ett familjehem, ett stödboende eller ett hem för vård

[52] Prop. 2000/01:80, s. 105 f.
[53] Socialstyrelsen (2023), Placerade barn och unga, Handbok för socialtjänsten, s. 214.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

eller boende och hans eller hennes vårdnadshavare deltar i arbetet med att upprätta, följa upp och vid behov revidera den genomförandeplanen (7 kap. 2 § SOSFS 2012:11).

Råd, stöd och annan hjälp till vårdnadshavare och föräldrar

En socialnämnd ska lämna vårdnadshavare och föräldrar råd, stöd och annan hjälp som de behöver när ett barn vårdas utanför det egna hemmet eller efter socialnämndens medgivande vistas i ett annat enskilt hem (22 kap. 10 § första stycket socialtjänstlagen).

Bestämmelsen om råd, stöd och annan hjälp riktar sig till socialnämnder och grundar inte någon självständig rätt till insatser för föräldrar. Det är barnets behov som ska vara utgångspunkten.[54] I förarbetena till bestämmelsen om råd, stöd och annan hjälp till föräldrar betonas att stödet ska vara långsiktigt och kan vara av olika slag, beroende på orsak till placeringen, om den är kort- eller långsiktig, om det gäller yngre barn eller ungdomar. Det kan till exempel vara ett erbjudande om föräldrautbildning och samtalsstöd. Socialtjänsten behöver vara uppmärksam på att föräldrar kan behöva hjälp och stöd omedelbart efter ett omhändertagande, till exempel krisbearbetning. Föräldrar kan också behöva stöd när det gäller att upprätthålla kontakten med ett barn på ett för barnet lämpligt sätt.[55] När det gäller ungdomar som har placerats på grund av egen problematik, till exempel skadligt bruk eller beroende, behöver vårdnadshavarna involveras aktivt i behandlingen. Det kan också behövas stöd- och behandlingsinsatser till övriga i familjen för att de förändringar som behandlingen förhoppningsvis har medfört ska kunna upprätthållas när personer återvänder till hemmet. Enligt förarbetsuttalanden är flertalet placeringar kortvariga och de flesta barn flyttar hem igen. För att återflyttningen ska fungera väl krävs ofta att både barnet och vårdnadshavaren får stöd i placeringens slutskede. Ibland är en återförening mellan barn och vårdnadshavare orealistisk. I denna situation är det viktigt att socialtjänsten bemöter vårdnadshavarna på ett respektfullt och ärligt sätt.[56]

[54] Prop. 2012/13:10, s. 85.
[55] Prop. 2012/13:10, s. 84.
[56] Prop. 2012/13:10, s. 85.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Tidigare utredningars förslag

Mot bakgrund av återföreningsprincipen ansåg 2015 års LVU-utredning att det fanns behov av ändringar i LVU och socialtjänstförordningen. Utredningen föreslog att ett tillägg skulle föras in i socialtjänstförordningen om att en vårdplan som gäller barn, om det inte möter särskilda hinder, också ska beskriva vilka förändringar som krävs hos vårdnadshavaren för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd nämnden kan erbjuda för att det ska vara möjligt.[57]

Utredningen föreslog också att en särskild bestämmelse om stöd till vårdnadshavare till barn som omhändertas enligt 2 § LVU skulle föras in i den nya LVU. Bestämmelsen skulle tydliggöra inriktningen på stödet och kravet på motiverande insatser. Utredningen framhöll att socialtjänsten i förhållande till vårdnadshavare måste vara aktiva i sina erbjudanden om stöd, eftersom föräldrar i denna situation som en krisreaktion tenderar att dra sig undan eller vara fientligt inställda till socialtjänst och familjehem. Stödet ska underlätta vårdnadshavarens delaktighet i vården och samarbetet med andra vuxna kring barnet samt bidra till att kontakten med barnet blir positiv. Vårdnadshavarna skulle också kunna få stöd i olika myndighetskontakter och informeras om sina rättigheter. Utredningen föreslog att när barn vårdas enligt 2 § LVU ska en socialnämnd aktivt erbjuda vårdnadshavarna stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap.[58]

I betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) lämnas förslag på att bestämmelsen ska ändras så att när vård av ett barn utanför det egna hemmet inleds för första gången ska en socialnämnd också verka för att vårdnadshavarna i minst två år får stöd med den problematik som föranledde vården. Utredningen konstaterade att ett väl fungerande stöd av detta slag ökar förutsättningarna för en återförening mellan barn och vårdnadshavare och är motiverat också ur ett barnrättsperspektiv. Om stödet inte leder till att ett barn kan återförenas med en vårdnadshavare gynnar det sannolikt ändå barnet eftersom placerade barns välmående och situation gynnas av en så välfungerande relation som möjligt med sina föräldrar. En bestämmelse om att vårdnadshavare ska få stöd och hjälp för att komma till rätta med de brister som behöver avhjälpas för att barnet ska kunna

[57] SOU 2015:71, s. 646.
[58] SOU 2015:71, s. 563.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

flytta hem under trygga förhållanden tydliggör en socialnämnds ansvar och är ett stöd för en nämnd att prioritera mer aktivt stöd till vårdnadshavare under den inledande delen av en placering.

6.3.3 Vårdnadshavares upplevelser av tillgången till information vid omhändertaganden

Det finns relativt lite beskrivet i forskning och myndighetsrapporter om föräldrars upplevelser av omhändertaganden för vård enligt LVU. I de studier som ändå finns att tillgå framträder en tydlig bild av att föräldrar till placerade barn har ett stort stödbehov som sällan tillgodoses. Bristerna i stöd till vårdnadshavare har också uppmärksammats av tidigare utredningar.[59]

I ett kunskapsstöd som är ett resultat av projektet Förälder på avstånd som pågick under åren 2019–2021 under ledning av Anna Melke, beskrivs att föräldrar kan uppleva maktlöshet och oro när ett barn har omhändertagits. Situationen präglas inte sällan av oklarhet kring den fortsatta processen och vilka förväntningar som finns på dem. Denna osäkerhet kan upplevas som påfrestande, särskilt mot bakgrund av en rädsla för att agera felaktigt och därigenom riskera att försvåra möjligheterna till kontakt eller återförening. För många föräldrar är separationen från barnet förknippad med en stark känsla av saknad och sorg. Trots att flera professionella aktörer är involverade kan situationen upplevas som isolerande.

För vissa föräldrar uppstår parallellt en känsla av lättnad eller tacksamhet. Efter en längre period av påfrestningar kan det upplevas betryggande att barnet nu får det stöd och den omsorg som föräldern själv haft svårt att tillgodose. För andra präglas situationen däremot av förvirring och oförståelse. Ibland handlar det om att föräldrar helt enkelt inte förstår – ingen har förklarat på ett för dem begripligt sätt – men det kan också handla om att de inte håller med om andras bedömningar. De känner sig missförstådda och förda bakom ljuset. Kanske beskriver de omhändertagandet som en kidnappning.

Det finns också föräldrar som uttrycker frustration över att beslutet om placering upplevs ha fattats för sent. De kan uppleva att de uppmärksammat barnets behov under lång tid utan att något har hänt. När samhällsvården väl kommer in kan det därför väckas för-

[59] Se ovan i avsnitt om förslag som lämnats med anledning av detta i SOU 2015:71 och SOU 2023:66.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hoppningar om att barnet nu äntligen ska få nödvändigt stöd. Samtidigt kan tempot i processen – från långvarig passivitet till snabba beslut – skapa osäkerhet och oro, inte minst om det uppfattas som att tidigare kunskap om barnets situation inte tillvaratas i tillräcklig utsträckning.[60]

Under projektet Förälder på avstånd intervjuades 41 enskilda föräldrar med placerade barn. Många föräldrar beskrev att de kände sig utestängda eller bortglömda efter att barnet omhändertagits. Många upplevde också svårigheter att förstå varför placeringen hade beslutats och vad som skulle krävas av dem för att den skulle upphöra. I några av intervjuerna framkom att själva omhändertagandet varit en obegriplig och skrämmande situation.[61]

Föräldrarnas upplevelser bekräftades även av socialsekreterare som deltog i studien. En av dem reflekterade över svårigheten att ta den tid som krävs för att ta hand om de vuxnas många frågor och behov eller att förklara på ett sätt som begripliggör situationen och stödet.

> Jag tänker att det också kan vara ganska otydligt för föräldrar vad det är de behöver förändra, kanske ibland när slutprodukten är klar och vi har gjort våra utredningar och vårdplaner att det kan vara svårt för dem att utläsa vad är det som behöver hända hos mig för att mitt barn ska komma hem så att de kanske ger upp lite tänker jag.[62]

I departementspromemorian *Öppna insatser och andra åtgärder till vårdnadshavare* (Ds 2024:30) beskrivs att vårdnadshavare ofta har behov som är av praktisk karaktär. Det kan till exempel handla om att vårdnadshavare behöver hjälp att förstå innehållet i olika handlingar.[63]

I utredningens egna kontakter med föräldrar till placerade barn och i möten med yrkesverksamma som i olika roller ger stöd till föräldrar med placerade barn har bilden varit densamma. Bristen på stöd hänger ofta ihop med en brist på information till vårdnadshavare om varför ett omhändertagande har beslutats och vad som krävs av dem för att det ska upphöra. Ett föräldrapar som utredningen har träffat beskriver att de upplever att de aldrig har fått förklarat för sig hur de

[60] Melke, Anna (2022), Förälder på avstånd – Stöd till dig som möter föräldrar med barn i samhällsvård, s. 5.
[61] Melke, Anna (2022), Förbättrat stöd till föräldrar i samhällsvård – en sammanfattning av projektet Förälder på avstånd, s. 18.
[62] Melke, Anna (2022) Förbättrat stöd till föräldrar med barn i samhällsvård – En sammanfattning av projektet Förälder på avstånd, s. 16.
[63] Ds 2024:30, s. 355.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ska agera för att sonen, som omhändertogs som nyfödd, ska kunna flytta hem trots att de många gånger har frågat. Ingen socialsekreterare har heller, enligt deras upplevelse, velat ta sig tid att förklara vissa uppgifter i utredningen och under tre års tid har sonens ärende kommit att handläggas av åtta olika socialsekreterare.

Flera yrkesverksamma som i olika roller ger stöd till föräldrar med placerade barn beskriver att de lägger mycket tid på att hjälpa vårdnadshavarna att förstå innehållet i olika handlingar från en socialtjänst eller en domstol. Svårigheten för föräldrar att ta till sig innehållet kan bero på hur handlingarna är skrivna, ofta med ett byråkratiskt och svårtillgängligt språkbruk. Vårdplaner beskrivs som svårbegripliga utifrån vårdnadshavarens perspektiv. Det framgår sällan konkret på vilket sätt vårdnadshavaren ska agera för att omhändertagandet ska upphöra. Även ansökan i övrigt kan uppfattas som svåröverskådlig och att det inte alltid är tydligt vad i utredningen som utgör de konkreta omständigheter som nämnden menar utgör grund för ett omhändertagande.

Svårigheten att förstå innebörden av olika handlingar kan också bero på att vårdnadshavarna befinner sig i en krisreaktion. Rädsla och skamkänslor inför situationen gör att vårdnadshavare har svårt att mentalt och känslomässigt ta till sig innehållet i handlingarna. För vårdnadshavare med intellektuella funktionsnedsättningar kan det vara extra svårt att tillgodogöra sig informationen. En, i vissa fall, stark misstro mot socialtjänsten försvårar ytterligare möjligheten att tillgodogöra sig information om omhändertagandet och vad som krävs för att det ska upphöra.

De sammantagna erfarenheterna av hur föräldrar upplever omhändertaganden vittnar om vikten av att, inte bara förtydliga innehållet i handlingar, utan även att någon tar sig tid att ge stöd åt föräldern. Ett relationsskapande arbete är ofta nödvändigt för att nå fram till vårdnadshavarna med den information som de behöver för att förstå vad som krävs för att omhändertagandet ska upphöra.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

6.3.4 Föräldrastöd

Inledning

Stöd till föräldrar med placerade barn är ett område som är under utveckling. I maj 2025 gavs Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) och Socialstyrelsen ett regeringsuppdrag om stärkt föräldraskapsstöd före, under och efter en placering av barn utanför det egna hemmet. I uppdraget ingår att kartlägga de insatser, aktiviteter och verksamheter som riktas till föräldrar i syfte att stärka föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn före, under och efter att barnet placeras utanför hemmet. Uppdraget ska redovisas senast den 1 februari 2027.[64]

Forsknings- och utvecklingsprojektet Förälder på avstånd, som omnämnts ovan, syftade till förbättrat stöd till föräldrar som har sina barn i samhällsvård. Under projektet testades ett 20-tal nya arbetssätt som bland annat handlade om förbättrad information, planering av umgänge och krisstöd. I projektet undersöktes också vad som kunde ligga bakom att vårdnadshavare upplever att de inte får det stöd de behöver. Rapporten beskriver att en bidragande orsak till att föräldrar upplever att de inte får tillräcklig information och stöd är att en utbredd föreställning inom socialtjänsten är att barnperspektivet står i motsatsförhållande till föräldraperspektivet. Det leder till att föräldrarna inte prioriteras, särskilt inte av den socialsekreterare som är ansvarig för kontakterna med barnet (den så kallade barnsekreteraren).[65] Det har till utredningen framförts att en ytterligare orsak till det förekommer att socialsekreterare inte tar sig den tid som skulle behövas för att ge föräldrar den information som de behöver är att de har en orimlig arbetssituation. Det finns inte tid att arbeta relationsskapande och möta den oro som vårdnadshavare har.

I en avslutande reflektion skriver rapportförfattarna följande

> Projektet tydliggjorde att stöd till placerade barns föräldrar kan ges av många olika personer och funktioner, beroende på vilka resurser föräldern har i sitt eget sociala nätverk, vilka professionella stödpersoner som föräldern redan har en fungerande kontakt med eller vilka stödinsatser som kommunen har på plats. Det tycks viktigt att inte förlita sig på att barnsekreteraren kan vara den primära stödpersonen, och att

[64] S2025/01036, Uppdrag om stärkt föräldraskapsstöd före, under och efter en placering av barn utanför det egna hemmet.
[65] Melke, Anna (2022) Förbättrat stöd till föräldrar med barn i samhällsvård – En sammanfattning av projektet Förälder på avstånd, s. 21 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

> ha en flexibel inställning till vem det i stället – eller därutöver – kan vara. Det kan vara en bra idé att utse vissa personer som ska vara enbart föräldrastödjare, men en sådan idé kan också bidra till att öka den fragmentisering som redan finns inom socialtjänsten där gränser dras upp på ett sätt som tränger undan ett holistiskt socialt arbete – det blir i värsta fall väldigt många kockar och en ganska rörig soppa. Ibland är det positivt att någon utvecklar en specialkompetens och får komma in som en ny person i familjen, men ibland är det i stället positivt att den som redan känner familjen ser på sitt uppdrag på ett nytt sätt och därmed minskar antalet personer som föräldern förväntas bjuda in i sitt liv. Det kan till exempel handla om att föräldraperspektivet byggs in i beroendebehandlingen eller i boendestödjarens/boendepersonalens uppdrag. Utifrån våra föräldraintervjuer vill vi särskilt understryka vikten av att uppmärksamma hur föräldrar med psykiska och/eller intellektuella funktionsnedsättningar ges förutsättningar för delaktighet.[66]

Projektet Förälder på avstånd resulterade i ett kunskapsstöd som riktar sig till yrkesverksamma som möter föräldrar med barn i samhällsvård. Där lyfts vikten av att socialarbetare måste tro på att det går att samarbeta med föräldrar utan att det sker på bekostnad av barnet. I vissa situationer är kontakt okomplicerad, i andra behöver barnet skyddas och föräldrar hållas på avstånd. Ofta befinner man sig dock i ett mellanting där umgänge är möjligt men relationen är komplex. Det finns då en risk att föräldrar hamnar längre bort än nödvändigt, eftersom barnets och förälderns perspektiv uppfattas stå i konflikt. Detta kan leda till ett större avstånd än vad som är motiverat och i längden riskera att vara negativt även för barnet.[67]

I kunskapsstödet framhålls att föräldrars behov av stöd är individuellt och kan variera över tid. Behovsbedömningar är därför en färskvara. Det kan bland annat vara fråga om emotionellt stöd, kognitivt stöd i form av information och vägledning samt praktiskt stöd.[68]

I dag ges stöd till föräldrar med placerade barn i huvudsak i tre olika former. Ett fåtal kommuner har en särskild föräldrasekreterarroll inom ramen för familjehemsplaceringar och på ett antal platser i landet erbjuds ett fristående kommunalt föräldrastöd. Utöver det finns organisationer inom civilsamhället som erbjuder stöd till placerade barns föräldrar.

---

[66] Melke, Anna (2022), Förbättrat stöd till föräldrar med barn i samhällsvård – En sammanfattning av projektet Förälder på avstånd, s. 43 f.
[67] Melke, Anna (2022), Förälder på avstånd – stöd till dig som möter föräldrar med barn i samhällsvård, s. 9.
[68] Melke, Anna (2022), Förälder på avstånd – stöd till dig som möter föräldrar med barn i samhällsvård, s. 23.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Nedan följer en kortfattad beskrivning av de olika formerna för föräldrastöd.

Föräldrastöd inom ordinarie socialförvaltning

En socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med ett barn eller en unge person när vård ges utanför hemmet, det framgår av 22 kap. 12 § socialtjänstlagen. En sådan ansvarig socialsekreterare brukar i vardagligt tal kallas för barnsekreterare. Barnsekreteraren ska besöka barnet eller den unge regelbundet i den omfattning som är lämplig utifrån barnets eller den unges behov och önskemål. I de fall barnet är placerat i familjehem finns det normalt sett också en socialsekreterare som är ansvarig för kontakterna med familjehemmet. Den så kallade familjehemssekreteraren handleder familjehemmet och ser till att familjehemmet får det stöd och annan hjälp som de behöver.

Ett fåtal socialförvaltningar arbetar i dag med en motsvarande funktion även för föräldrar till placerade barn. Till exempel har Trelleborgs kommun sedan några år tillbaka en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare till barn som är placerade i familjehem. Föräldrastödet är inte biståndsbedömt utan en frivillig insats som är tänkt att ingå i en familjehemsplacering. En föräldrastödjande socialsekreterare arbetar nära en barnsekreterare och har tillgång till ett barns journal, vilket uppfattas som en stor fördel i arbetet. Den föräldrastödjande socialsekreteraren gör inte själv några bedömningar av föräldraförmåga och för inte heller några detaljerade journaler.

De socialsekreterare som utredningen har talat med berättar samstämmigt om goda erfarenheter av att prioritera föräldrarna. Föräldrastöd bidrar till ett bättre samarbete med socialtjänsten, utgör en avlastning för barnsekreteraren och gynnar förälderns relation till barnet och familjehemmet. Det förekommer att vårdnadshavare som tidigare har bedömts inte vara kapabla till den förändring som skulle krävas för att barnet ska kunna flytta hem, med hjälp av föräldrasekreteraren faktiskt lyckas uppnå en sådan varaktig och genomgripande förändring som medför att omhändertagandet ska upphöra.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Fristående kommunalt föräldrastöd

I Stockholm, Göteborg och Sundsvall finns den fristående stödverksamheten Stella. Stella erbjuder ett frivilligt stöd till föräldrar med placerade barn under maximalt elva tillfällen. De anställda föräldrastödjarna har själva lång erfarenhet av att arbeta inom socialtjänsten.

Stellas föräldrastöd innebär att föräldrar informeras om vilka rättigheter och skyldigheter de som förälder till ett placerat barn har. Föräldrarna får hjälp att gå igenom material kring barnets placering och att förbereda och följa upp möten med myndigheter som handlar om barnen. Föräldrastödjaren kan även vara med på möten med socialtjänsten och hjälper till att bygga broar mellan handläggaren och föräldern. Flera på Stellamottagningarna har uppgett att man uppfattar det som en fördel i möjligheten att få föräldrars förtroende att vara fristående och inte tillhöra den ordinarie socialtjänsten.

Yrkesverksamma inom Stellamottagningarna har berättat för utredningen att det ofta går relativt snabbt att bygga allianser med föräldrar på ett sätt som möjliggör samtal om de svåra frågorna, såsom varför barnet har omhändertagits och vad som behöver förändras hos en förälder för att barnet ska kunna flytta hem. Flera yrkesverksamma har påtalat att vårdplanerna, även för de som har erfarenhet av att arbeta inom socialtjänsten, ofta är otydliga och svåra att förstå. Det behöver läggas ned mycket tid på att bena ut och förklara dessa för föräldrarna.

Besöken hos Stella är kostnadsfria, det förs inga journaler och personalen har tystnadsplikt.

Helsingborgs stad har verksamheten Fritt föräldrastöd som erbjuder professionellt stöd till föräldrar med placerade barn. Besök hos Fritt föräldrastöd är kostnadsfritt och det förs inga journaler och personalen har tystnadsplikt. Föräldrar erbjuds hjälp att gå igenom handlingar som rör en placering, såsom utredning, beslut, umgängesplan och domar. Fritt föräldrastöd erbjuder också stöd i möten som handlar om barnet och stöd i situationer som föräldern tycker är svår. Fritt föräldrastöd har också ett samarbete med PUFF – Placerade Ungas föräldraförening. Där kan föräldrar träffa andra föräldrar som har eller har haft sina barn placerade i familjehem. En liknande verksamhet, kallat Föräldrastöttan, finns i Malmö stad. Föräldrastödjare på Stellamottagningarna, Fritt föräldrastöd och Föräldrastöttan har till skillnad från föräldrastödjare på socialtjänsten inte tillgång till

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

annan information om det placerade barnet än den som föräldern själv kan och vill förmedla.

Föräldrastöd i civilsamhället

Utredningen har träffat den ideella föreningen Qrut som vänder sig till mammor vars föräldraförmåga är ifrågasatt på grund av missbruk, kriminalitet och våld. Mammor som kommer i kontakt med Qrut har ofta en mycket stark misstro mot socialtjänsten. Qrut ger aktivt föräldrastöd vid orosanmälningar, under placering och vid hemtagning. Syftet är att med barnet i centrum bygga broar till myndigheter genom att skapa förtroende och ge konkret stöd i processen med bland annat beroendevården, socialtjänsten, rättssystemet och psykiatrin.

Qrut arbetar med en modell där akademisk kunskap kombineras med egna erfarenheter av att ha barn som är omhändertagna. Det betyder att det i föreningen arbetar både personer med professionell kunskap och personer som själva har erfarenheter av att leva i destruktivitet och att vara förälder på avstånd, så kallade Qrutmammor. Det upplevs vara en bra arbetsmetod att föräldrar som söker hjälp kan identifiera sig med och ta råd av någon som har befunnit sig i en liknande situation men har lyckats förändra sitt liv.

Föräldrastödet ges individuellt och innebär bland annat att en föräldrastödjare följer med i kontakten med socialtjänsten och vid behov är tillgänglig för att i princip närsomhelst kunna prata med och stötta en förälder. Föreningen erbjuder också neutrala umgängeslokaler där umgänge kan äga rum på uppdrag av socialtjänsten.

Qrut beskriver att de är tydliga gentemot de mammor de möter att de inte arbetar mot socialtjänsten utan att målet är att kunna bidra till ett fungerande samarbete mellan föräldrar och socialtjänst. De arbetar i stor utsträckning med attitydförändringar till myndigheter. Föreningen är Stockholmsbaserad men erbjuder stöd via videosamtal till mammor bosatta i hela landet.

Qrut menar att inget stöd som skulle kunna erbjudas av socialtjänsten skulle kunna ersätta det arbete som föreningen gör. De upplever det som en stor fördel att vara en oberoende neutral part.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

6.3.5 Synpunkter till utredningen

Under utredningens kontakter med föräldrar till placerade barn, forskare och yrkesverksamma som arbetar med föräldrastöd har det getts en samstämmig bild av att vårdnadshavare har ett större behov av stöd än vad som normalt erbjuds. För många vårdnadshavare är stöd en förutsättning för att kunna ta till sig information om ett omhändertagande och för att kunna förstå både vad som krävs för att det ska upphöra och hur de kan vara förälder på avstånd.

Flera har efterlyst en funktion motsvarande barnsekreterare eller familjehemssekreterare även för vårdnadshavare. Det stöd, hjälp och råd som en socialnämnd ska lämna föräldrar och vårdnadshavare är i dag inte tillräckligt prioriterat inom socialtjänsten. Det beror dels på en redan ansträngd arbetssituation för socialsekreterare som handlägger ärenden, dels i vad som beskrivits som ett upplevt motsatsförhållande mellan barnperspektivet och föräldraperspektivet. För att information ska kunna ges på ett adekvat sätt krävs att en socialsekreterare både ges tid och kunskap om vikten av att arbeta tillsammans med en förälder för ett barns bästa.

Flera efterfrågar också ökad tydlighet i vårdplanen om vad socialnämnden menar behöver förändras hos vårdnadshavaren för att omhändertagandet ska upphöra. Ofta innehåller vårdplanen mål med vården av barnet som en vårdnadshavare svårligen själv kan åstadkomma på avstånd. En vanlig formulering är exempelvis att målet med vården är att barnet får känslomässig trygghet och tillgång till goda rutiner. Vårdnadshavare önskar att det kunde konkretiseras hur de ska agera för att åstadkomma denna typ av målsättningar.

Även barn som utredningen har talat med, och som har erfarenhet av omhändertaganden på grund av skadliga hemförhållanden, har berättat att de inte har förstått vad ett beslut har grundat sig på eller vad som behöver hända för att en återförening ska kunna ske.

6.3.6 Nordisk utblick

Danmark

Under placeringstiden ska en kommun besluta om stöd till föräldrarna. Stödet ska så långt det är möjligt bidra till att lösa de problem som varit orsak till placeringen i syfte att hjälpa föräldrarna att ta

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hand om barnet eller ungdomen vid hemkomst eller i kontakt med barnet eller den unge under placeringen (76 § i barnets lov). Stödet kan till exempel bestå i familjebehandling eller praktiskt pedagogiskt stöd i hemmet. Det kan också vara stöd utifrån annan lagstiftning, till exempel alkoholbehandling eller arbetsmarknadsinsatser.[69]

En vårdnadshavare har rätt till en stödperson så snart frågan om placering utanför hemmet kommer på tal, under tiden en placering pågår och en kortare period efter att en placering har upphört. En stödpersons uppgift är att lyssna på och stödja föräldrarna, till exempel i förhållande till föräldrarnas samarbete med den ansvarige handläggaren eller placeringsplatsen och i förhållande till föräldrarnas kontakt med barnet. Vårdnadshavaren kan själv föreslå vem som ska vara stödperson men det är kommunalbestyrelsen som fattar beslut om lämplig stödperson. Denne kan få ersättning för eventuella utgifter som följer med uppdraget (75 § i barnets lov).

Vårdnadshavaren har också rätt att ha en bisittare vid möten som behandlar placeringen av barnet eller den unge. Bisittaren är en person som vårdnadshavaren själv utser och får inte ersättning från kommunen.

När en kommun beslutar om stöd enligt 75 eller 76 § i barnets lov ska en särskild föräldrahandlingsplan upprättas (77 § i barnets lov). Om föräldrarna har komplexa problem som kräver samarbete mellan olika enheter kan föräldrahandlingsplanen ersättas av en helhetsorienterad plan där alla insatser till föräldrarna koordineras. Det krävs att föräldrarna samtycker till att föräldrahandlingsplanen ersätts av en helhetsorienterad plan.

Norge

Barnevernstjensten är skyldig att följa upp föräldrarnas situation efter att ett beslut om omsorgsovertakelse har verkställts. Barnevernstjensten ska följa föräldrarnas situation och utveckling och ska kort tid efter beslutet kontakta föräldrarna och erbjuda dem samtalsstöd och uppföljning. Om föräldrarna så önskar ska socialtjänsten som ett led i uppföljningen förmedla kontakt med andra stödinsatser (§ 8-3 i barnevernsloven).

[69] Social og Boligstyrelsen (2023), Håndbog om barnets lov, s. 118.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Barnevernstjensten har en positiv skyldighet att aktivt verka för att relationen mellan barn och föräldrar upprätthålls och att de kan återförenas. Detta innebär att socialtjänsten kontinuerligt måste följa barnets och föräldrarnas utveckling och göra vad den kan för att uppnå återförening. Barnevernstjensten ska aktivt arbeta för att stärka föräldrarnas omsorgsförmåga, till exempel genom att erbjuda råd och stöd eller vidta andra föräldrastödjande åtgärder, och regelbundet bedöma om barnet kan återföras till föräldrarna. Barnevernstjensten måste bedöma om den har lämpliga åtgärder till sitt förfogande eller om det är nödvändigt att involvera andra, till exempel specialistsjukvården. Om de åtgärder som har vidtagits inte har önskad effekt, måste det bedömas om åtgärden kan ändras eller om andra åtgärder måste vidtas. Barnevernstjensten ska också medverka till att upprätthålla relationen mellan barnet och föräldrarna genom att bland annat underlätta en god kontakt, till exempel genom att ge föräldrarna råd och vägledning i samband med genomförandet av umgänget.[70]

Så snart som möjligt efter det att nämnden har fattat beslut om omsorgsovertakelse ska barnevernstjensten upprätta en plan för barnets vårdsituation och för uppföljningen av barnet och föräldrarna. Planen ska bland annat beskriva barnets behov och vilken uppföljning som kan hjälpa föräldrarna att återfå vårdnaden om barnet. Planen ska ändras om barnets behov kräver det. Av planen ska förutsättningarna för återförening framgå. (§ 8-3 i barnevernsloven).

Även vid beslut om tvångsplacering på grund av eget beteende ska barnevernstjensten utarbeta en plan för uppföljning av barnet och dennes föräldrar. Barnevernstjensten ska systematiskt och regelbundet överväga om det är nödvändigt att ändra insatser eller om det är nödvändigt att vidta ytterligare åtgärder för barnet (§ 8-4 i barnevernsloven). Ett utkast till plan ska finnas tillgänglig när barneverns- og helsenemnda behandlar ansökan. Barnevernstjensten ska så snart som möjligt färdigställa planen när nämnden har fattat beslut i ärendet (§ 8-4 fjärde stycket i barnevernsloven).

[70] Bufdir (2023), Saksbehandlingrundskrivet, avsnitt 35.4.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Finland

När ett barn blir föremål för barnskyddets insatser ska en klientplan göras upp. I klientplanen antecknas bland annat vilka omständigheter som föranleder en insats, vilket behov av stöd ett barn och en familj har, vad målet med en insats är och inom vilken tid man uppskattar att målet kan nås. Klientplanen ska ses över vid behov, dock minst en gång om året (30 § andra stycket i barnskyddslagen).

I klientplanen för ett omhändertaget barn ska dessutom antecknas målet och syftet med vården utom hemmet, ordnandet av särskilt stöd och särskild hjälp för barnet, barnets föräldrar, barnets vårdnadshavare eller andra personer som svarar för barnets vård och fostran samt hur barnets hälso- och sjukvård, småbarnspedagogik, grundläggande utbildning och övrig utbildning ordnas. I planen skrivs också in hur kontakten med barnet ska upprätthållas och samarbetet med barnets föräldrar och andra barnet närstående personer genomföras samt hur strävan efter att återförena familjen ska beaktas utifrån barnets bästa (30 § tredje stycket i barnskyddslagen).

För föräldrarna till ett omhändertaget barn ska det göras upp en separat klientplan om stöd i föräldraskapet, om det inte ska anses vara onödigt. Planen ska utöver övrig bedömning av servicebehovet även innehålla en bedömning av på vilka sätt man kan ordna särskilt stöd för föräldrarna för att främja en återförening av familjen. Planen ska vid behov göras upp i samråd med den övriga social- och hälsovården (30 § fjärde stycket i barnskyddslagen).

6.3.7 Sammanfattning av brister i hur information lämnas till vårdnadshavare

- Många vårdnadshavare har svårt att förstå vad som förväntas av dem för att omhändertagandet ska upphöra.
- Vårdplanens fokus är på barnets behov men anger sällan hur föräldern ska agera för att det ska tillgodoses.
- Socialsekreterare har inte/tar sig inte den tid för vårdnadshavaren som skulle behövas för att information som rör vårdens upphörande ska kunna ges på ett adekvat sätt.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

6.4 Överväganden och förslag

6.4.1 Inledande överväganden

De många ändringar och kompletteringar som gjorts av LVU sedan lagens tillkomst innebär att lagstiftningen är svåröverskådlig och ibland motsägelsefull. Utredningens strävan är att, inom ramen för uppdraget, lämna förslag som bidrar till att undanröja sådana brister.

Våra utgångspunkter är, som redovisats närmare i kapitel 3 i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38), att en lagstiftning som utgör både skydds- och tvångslagstiftning för barn och unga måste uppfylla mycket högt ställda krav på tydlighet och förutsebarhet. Bestämmelserna ska vara utformade för att bidra till en tillämpning som präglas av likabehandling och där tvångsåtgärder används när de är ändamålsenliga, nödvändiga och till barnets eller den unges bästa. Mot bakgrund av de problem som identifierats och beskrivs i kapitlets föregående avsnitt presenteras här ett antal förslag för att stärka rättssäkerheten genom att skapa en ökad tydlighet och förutsebarhet och förutsättningar för likabehandling i rättstillämpningen. En ambition med lämnade förslag är att principen om barnets och den unges bästa ska få ett tydligare genomslag.

Att omhänderta ett barn eller ung person för vård utanför det egna hemmet innebär en inskränkning av enskildas privat- och familjeliv. Europadomstolens praxis avseende artikel 8 i Europakonventionen är därför av betydelse för utredningens överväganden.

6.4.2 Förtydligande av vad som krävs för att ett omhändertagande för vård ska upphöra

Terminologi och struktur anpassas till grunderna för vård

Utredningens bedömning

För att få en förutsebar och enhetlig rättstillämpning ska förutsättningarna för ett omhändertagandes upphörande spegla grunderna för ett omhändertagande för vård. Om någon förutsättning inte längre är uppfylld ska ett omhändertagande upphöra.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningens förslag

När någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfylld, ska en socialnämnd besluta att ett omhändertagande ska upphöra. Prövningen ska göras i tre led. Prövningens första led avser det skadliga hemförhållandet eller det egna beteendet som föranleder vården. För att vård enligt 2 § LVU ska upphöra redan av den anledningen krävs liksom nu att det har skett en varaktig och genomgripande förändring. Prövningens andra led avser frågan om vården alltjämt är nödvändig och till barnets eller den unges bästa, samt för unga personer om den är lämpligare än annan vård. Prövningens tredje led avser frågan om vården kan ges med samtycke.

Utredningens bedömning är att förutsättningarna för vårdens upphörande, såsom de nu är formulerade i 21 § LVU, inte är tillräckligt tydliga. Otydligheten består bland annat i att det inte av lagtexten framgår hur kravet på varaktig och genomgripande förändring förhåller sig till bestämmelsens första mening om att vård med stöd av lagen ska upphöra när den inte längre behövs, i de fall den inte behövs för att vården kan ges med samtycke.[71] Det har lett till en, enligt utredningens bedömning, relativt utbredd missuppfattning om att upphörande av vård med stöd av 2 § LVU *kräver* att en varaktig och genomgripande förändring kan konstateras även om övriga förutsättningar för ett omhändertagande inte längre är uppfyllda. Det framgår inte heller tydligt om vården kan upphöra med hänvisning till att det är för barnets eller den unges bästa. Utredningens genomgång av domstolsavgöranden om vårdens upphörande visar att det sällan redovisas om ett upphörande bedöms vara till barnets eller den unges bästa.

En mer genomgående översyn av bestämmelserna som reglerar förutsättningarna för vårdens upphörande är påkallad. Särskilt eftersom utredningens förslag om grunderna för vård (SOU 2025:38) har en struktur och delvis en annan terminologi som medför att be-

[71] Denna invändning lyftes av vissa remissinstanser under beredningen vilket föranledde en annan skrivning i lagrådsremissen. men det ansågs av Lagrådet inte vara nödvändigt att tydliggöra i bestämmelsen. Enligt Lagrådet behövs inte något sådant tydliggörande i bestämmelsen, eftersom detta redan framgår av 1 § andra stycket LVU. Enligt Lagrådet kan ett framhållande av vad ett samtycke betyder i detta fall även väcka frågor om vad som gäller beträffande samtycke i andra fall, där bestämmelsen saknar motsvarande upprepning av regeln. i 1 § andra stycket. Regeringen delade Lagrådets bedömning och ansåg att något förtydligande inte behöver göras och att bestämmelsen borde utformas i enlighet med Lagrådets förslag.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

stämmelserna om grunderna för vård och vårdens upphörande inte längre tydligt korresponderar. I utkastet till lagrådsremiss som presenterades den 1 december 2025 lämnas förslag på en ny lag som ersätter nuvarande LVU. Grunderna för vård föreslås utformas i enlighet med utredningens förslag. Detta innebär bland annat att en förutsättning för ett omhändertagande är att den planerade vården är *nödvändig* (vilket ersätter begreppet behövlig) och till *barnets eller den unges bästa*.

Utredningen föreslår att förutsättningarna för omhändertagandets upphörande bättre ska spegla förutsättningarna för ett omhändertagande. En socialnämnd eller en domstol ska metodiskt pröva om förutsättningar för omhändertagandet fortfarande består.

Beträffande prövningens *första led*, som avser frågan om det finns en påtaglig risk för skada på grund av ett visst förhållande i hemmet eller ett visst beteende, måste bedömningen göras på ett annat sätt vid prövning av om ett omhändertagande ska upphöra jämfört med vid ett beslut att ingripa med stöd av LVU. I många fall innebär omhändertagandet i sig att risken inte längre är *påtaglig*. Bedömningen av detta rekvisit ska vid prövning om ett omhändertagande ska upphöra i stället ta sikte på om det vid ett upphörande av vården *på nytt* skulle uppstå en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas. För att konstatera detta krävs att de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt i de fall omhändertagandet beslutats med stöd av 2 § LVU, respektive att beteendet har upphört och situationen är stabil i de fall omhändertagandet har beslutats med stöd av 3 § LVU (se närmare om utredningens överväganden och förslag i denna del i nästkommande avsnitt).

Med omständigheter som *föranleder* vården avses, liksom tidigare, både sådana omständigheter som låg till grund för beslutet om omhändertagande för vård och sådana omständigheter som kan ha tillkommit under omhändertagandet och som innebär att det finns skäl för fortsatt vård. För att nytillkomna omständigheter ska kunna utgöra skäl för att ett omhändertagande inte ska upphöra måste de vara hänförliga till samma grund som det ursprungliga beslutet, alltså till 2 eller 3 § LVU. Skulle exempelvis ett beslut om omhändertagande för vård fattats med stöd av 2 § LVU på grund av fysisk misshandel och den tillkommande omständigheten utgöras av att barnet har ett skadligt bruk av narkotika kan den tillkommande omständigheten inte

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

prövas inom ramen för 21 § LVU. I sådant fall måste en ny ansökan om omhändertagande för vård, i det fallet med stöd av 3 § LVU, göras. Görs bedömningen att det har skett en varaktig och genomgripande förändring av de omständigheter i hemmet som föranleder vården eller om barnets eller den unges beteende har upphört och situationen är stabil, ska omhändertagandet för vård upphöra. Om inte, går prövningen vidare till frågan om vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa.

I detta *andra led* ska en bedömning göras av om den vård som barnet eller den unge får är nödvändig, det vill säga att det finns ett fortsatt behov av vården till följd av risken för skada och att vårdbehovet inte kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt. Vad som är nödvändig vård ska bedömas utifrån omständigheterna som föranleder vården och som konstaterats i det första ledet av prövningen. Är det kvarstående vårdbehovet sådant som kan tillgodoses med stödinsatser i hemmet, ska omhändertagandet upphöra. Utredningens förslag innebär också att ett omhändertagande för vård inte ska bestå om ett barn eller en ung person inte längre har ett vårdbehov som kan tillgodoses inom ramen för socialtjänstens ansvar för barn och unga utan, exempelvis, enbart behov av vård som andra huvudmän ansvarar för.

En bedömning ska också göras om den nödvändiga vården är till barnets eller den unges bästa. Utredningens förslag innebär att det blir tydligt att ett omhändertagande kan upphöra om vården inte är till barnets eller den unges bästa, trots att grundproblematiken inte är löst. Så kan till exempel vara fallet om ett äldre barn har en stark vilja att återförenas med sin vårdnadshavare och förhållandena i hemmet visserligen har förändrats men att förändringen inte har varit så pass långvarig att man ännu kan tala om en varaktighet. Barnets vilja och situation under en placering utanför hemmet måste viktas mot den risk för skada som finns vid en återförening. Beträffande vård med stöd av 3 § LVU ska vid prövningen både av om vården är nödvändig och om den är för barnets eller den unges bästa, särskilt beaktas hur länge vården har pågått och vilka resultat vården har gett. För unga gäller dessutom att vården ska vara lämpligare än annan vård.

Om bedömningen görs att vården fortfarande är nödvändig (och för unga även lämpligare än annan vård) och till barnets eller den unges bästa ska prövningen i det avslutande *tredje ledet* avse om vården kan ges med samtycke.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningen bedömer att de föreslagna ändringar innebär en mer förutsägbar lagstiftning som ger bättre förutsättningar för en likvärdig tillämpning. Det är också en ordning som bättre överensstämmer med Europadomstolens praxis om att barnets bästa måste komma i främsta rummet och att tvångsvård ska betraktas som en tillfällig åtgärd som ska avbrytas så snart omständigheterna tillåter det och mindre ingripande åtgärder är tillräckliga.

Utredningens förslag har utformats utifrån förutsättningarna för omhändertagande för vård med stöd av 2 eller 3 § LVU enligt utredningens förslag i delbetänkandet. Utredningen ser emellertid inget hinder mot att den föreslagna bestämmelsen även skulle bli tillämplig när det gäller den nya grund för omhändertagande – omhändertagande för vård på grund av anknytning – som föreslås i utkastet till lagrådsremissen om en ny LVU-lagstiftning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Figur 6.1 Illustration av utredningens förslag på utformning av förutsättningarna för att ett omhändertagande med stöd av 2 § LVU ska upphöra

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Figur 6.2 **Illustration av utredningens förslag på utformning av förutsättningarna för att ett omhändertagande med stöd av 3 § LVU ska upphöra (såvitt gäller barn)**

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det bör inte ytterligare utvecklas i lagtext vad som avses med varaktig och genomgripande förändring

Utredningens bedömning

Ett beslut om att omhänderta ett barn enligt 2 § LVU kan ha sin grund i vitt skilda omständigheter varför lagstiftningen måste ha en viss flexibilitet för att täcka många olika situationer. Det bedöms inte vara ändamålsenligt att förtydliga begreppet varaktig och genomgripande förändring eftersom detta måste avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. För ökad förutsebarhet och rättssäkerhet bör det i stället införas ett krav på att vårdplanen även ska innehålla vad som krävs för en återförening (se vidare i senare avsnitt).

Ett omhändertagande för vård med stöd av 2 § LVU kan ha sin grund i många olika typer av missförhållanden i hemmet som innebär en påtaglig risk för att ett barns hälsa eller utveckling skadas. Det kan bland annat vara fråga om missbruk, våld eller omsorgsbrister. Missförhållandet kan ha pågått under lång tid eller ha uppstått mer plötsligt. Utredningen bedömer inte att det är möjligt att i lagtext förtydliga vad som avses med varaktig och genomgripande förändring på ett sätt som skulle passa i alla typer av situationer. Vad som utgör en varaktig och genomgripande förändring måste i stället bedömas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det är emellertid angeläget att både vårdnadshavare och barn får konkret information om vad som krävs för att ett omhändertagande ska upphöra. Detta uppnås bäst på annat sätt än att förtydliga innebörden av varaktig och genomgripande förändring på ett generellt plan. Senare i detta kapitel lämnar utredningen förslag om att en vårdplan även ska redogöra för vad som behövs för en återförening.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

För att konstatera att det inte längre finns en påtaglig risk för skada ska det beteende som föranleder ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ha upphört och situationen vara stabil

Utredningens bedömning

Det finns ett behov av att reglera i vilken utsträckning ett beteende som ligger till grund för ett beslut om omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska ha förändrats för att det inte längre ska anses utgöra en påtaglig risk för skada. Utredningen bedömer att det inte är lämpligt med ett krav som motsvarar vad som gäller vid ett omhändertagande enligt 2 § LVU.

Utredningens förslag

För att ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU ska upphöra på den grunden att det inte längre finns någon risk för att ett barns eller en ung persons hälsa eller utveckling skadas, ska det beteende som föranleder ett omhändertagande för vård ha upphört och situationen vara stabil.

För de barn och unga som omhändertas med stöd av 3 § LVU är det inte angivet i LVU vad som krävs för att vården ska upphöra mer än att vården ska upphöra när den inte längre behövs och senast när den unge fyller 21 år. Lagstiftningens utformning ger inte förutsättningar för en förutsebar och likvärdig rättstillämpning vilket också tydligt framträder i utredningens genomgång av avgöranden från kammarrätterna. Det är som exempel vanligt att samma krav på varaktig och genomgripande förändring som gäller för vård enligt 2 § LVU ställs även vid prövning av om vård enligt 3 § ska upphöra, detta trots att det inte anges som en förutsättning i bestämmelsen om vårdens upphörande.

Som redovisats i föregående avsnitt bör det inte vara ensamt avgörande för frågan om ett omhändertagande ska upphöra att barnet eller den unges beteende har förändrats i viss utsträckning. Ett omhändertagande ska också kunna upphöra av andra skäl, såsom att vården inte längre är nödvändig eller för barnets bästa eller att nödvändig vård kan ges med samtycke. Utredningens förslag innebär att prövningen ska göras i tre led, där det första ledet tar sikte på om det

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

finns en påtaglig risk för att barnet eller den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av förhållanden i hemmet eller i barnets eller den unges eget beteende. Frågan är då hur detta första led som gäller barnets eller den unges beteende ska bedömas vid prövning av vårdens upphörande.

Vissa beteenden som kan utgöra grund för omhändertagande för vård kan i princip omöjliggöras genom själva placeringen. Om ett barn exempelvis har ett skadligt bruk av narkotika och placeras på ett särskilt ungdomshem upphör sannolikt bruket på grund av att barnet inte har tillgång till narkotika. Det innebär naturligtvis inte att det på den grunden kan konstateras att barnet inte skulle löpa en påtaglig risk att skadas om vården upphörde. Prövningen måste alltså i stället ta sikte på om det vid ett upphörande av vården *på nytt* skulle uppstå en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas. Utredningen anser att det finns behov av att förtydliga i lagtext hur denna bedömning ska göras.

Enligt utredningens bedömning bör inte motsvarande hårda krav på långvarig förändring ställas vid vård på grund av eget beteende som vid prövning av upphörande av vård med stöd av 2 § LVU. Mot bakgrund av att en placering utanför hemmet, särskilt om den sker på en institution, kan medföra nya och allvarliga risker för barnet eller den unge, är det särskilt viktigt att vården inte pågår under längre tid än vad som är nödvändigt. En risk med att ett barn är omhändertaget trots att det inte är nödvändigt är att det kan få en negativ påverkan på barnets motivation och därmed en motsatt effekt än den önskade. Det kan inte förutsättas att en placering utanför hemmet är att ta det säkra före det osäkra, särskilt inte givet de brister som finns i delar av institutionsvården. Å andra sidan är det viktigt att situationen är sådan att det kan förväntas att barnet inte återfaller i det skadliga beteendet så snart vården upphör.

Utredningens bedömning är att förutsättningen för att ett omhändertagande ska upphöra på grund av förändringar som rör det egna riskbeteendet är att beteendet ska ha upphört och att situationen ska vara stabil. Att situationen är stabil kan visa sig på olika sätt beroende på vilket skadligt beteende som ligger till grund för vården. I vissa fall är tidsaspekten en viktig faktor. I andra fall kan dock bedömningen behöva göras utifrån andra parametrar, såsom barnets eller den unges inställning till det tidigare beteendet eller att barnet eller den unge har genomgått behandling som bedöms ha gett goda

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

resultat. För att bättre kunna bedöma om situationen är stabil, kan det finnas behov av att under vårdtiden pröva olika typer av placering med minskad grad av kontroll och ökad grad av självbestämmande för barnet eller den unge.

Utredningen vill understryka vikten av att inte låta prövningen av vårdens upphörande stanna vid frågan om barnet eller den unge fortfarande har ett visst beteende. Utredningens kontakter med placerade barn och unga vittnar om att vissa placeringar i sig kan bidra till att utveckla nya skadliga beteenden. Det är mycket angeläget att också göra en noggrann prövning av övriga förutsättningar, nämligen om vården är nödvändig och för barnets bästa och om vården i stället kan ges på frivillig väg. Ett omhändertagande med stöd av LVU ska vara ändamålsenligt och förväntas förhindra att barnet eller den unge kommer till skada.

Ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU ska underställas förvaltningsrättens prövning var sjätte månad

Utredningens bedömning

En rättslig prövning av om det fortfarande finns förutsättningar för vård enligt LVU kräver att någon som är part i ärendet överklagar socialnämndens beslut. I praktiken innebär det att nämnden, efter det initiala domstolsbeslutet, kan ha bestämmanderätt över ett barn under mycket lång tid utan ytterligare rättslig kontroll. Det är särskilt problematiskt vid vård med stöd av 3 § LVU eftersom det kan innebära ett frihetsberövande. Om omhändertagandet avser ett barn under 15 år är denne inte heller behörig att själv överklaga, utan kan endast göra det genom en ställföreträdare. Utredningen bedömer att det av rättssäkerhetsskäl och med hänsyn till barnets och den unges bästa bör införas en obligatorisk domstolsprövning av varje omprövningsbeslut av vård med stöd av 3 § LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningens förslag

En socialnämnds omprövningsbeslut som ska fattas var sjätte månad med stöd av 13 och 21 §§ LVU ska underställas förvaltningsrätten för prövning inom en vecka från det att beslutet fattats. Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet för vård.

Redan under beredningen av 1980 års lagstiftning riktade delar av Lagrådet kritik mot att det, utöver den initiala domstolsprövningen av ansökan om vård, inte automatiskt sker någon rättslig prövning av om förutsättningarna för vård föreligger. Det innebär att om någon besvärsberättigad inte överklagar kan en socialnämnd ha bestämmanderätt över ett barn utan rättslig kontroll under hela barnets uppväxt. Rättens beslut får därmed en obegränsad verkningstid trots att beslutet om vård grundat sig på förhållandena vid en viss tidpunkt.

I jämförelse med annan tvångsvårdslagstiftning – LPT och LVM – är den rättsliga kontrollen betydligt svagare i LVU. Inte bara saknas det en automatisk domstolsprövning. För att ett barn ska kunna överklaga nämndens omprövningsbeslut krävs också att barnet är över 15 år eller att denne företräds av ett offentligt biträde och ställföreträdare.

Utredningen lämnar i nästkommande avsnitt förslag som tydliggör att barn, unga och vårdnadshavare har rätt till ett offentligt biträde i ärenden och mål om vårdens upphörande som fattas vid den halvårsvisa omprövning som ska göras enligt 13 § andra stycket LVU. I utkastet till lagrådsremiss där det föreslås en ny lagstiftning som ska ersätta nuvarande LVU lämnas förslag som innebär att barn under 15 år ges möjlighet att själva ansöka om att offentligt biträde förordnas. Dessa förslag skulle sammantaget innebära en bättre rättslig kontroll och stärkta rättigheter för barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU.

Utredningens bedömning är emellertid att det ändå är mycket tveksamt att överlåta ansvaret på ett barn eller en ung person att få en rättslig prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra. Barn och unga som omhändertagits för vård befinner sig ofta i en utsatt situation och kan inte förutsättas ha de egna resurser och den handlingskraft som krävs för att tillvara ta sin egen rätt. Ett stort ansvar måste i stället ligga på det allmänna att säkerställa att ett omhän-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

dertagande för vård enligt 3 § LVU underställs en regelbunden rättslig prövning och inte pågår om det inte är nödvändigt och till barnets eller den unges bästa.

För att stärka barnrättsperspektivet och öka rättssäkerheten föreslår därför utredningen att det omprövningsbeslut som en socialnämnd ska fatta var sjätte månad utan dröjsmål ska underställas förvaltningsrätten för prövning och senast inom en vecka från det att beslutet fattades. Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet för vård.

Regelbundna obligatoriska domstolsprövningar bedöms, utöver rättssäkerhetsaspekten, ha flera fördelar. Det ger domstolen en inblick i hur vården fortlöper vilket ger bättre förutsättningar att göra riktiga bedömningar i det enskilda fallet och höjer samtidigt domstolens generella kunskapsnivå om vad ett omhändertagande för vård kan innebära. Regelbundna domstolsprövningar kan också leda till att vården måste planeras och genomföras på ett mer strukturerat sätt. Att en socialnämnd var sjätte månad måste redovisa hur vården har förlöpt och hur planeringen ser ut framöver, kan också bidra till ett mer aktivt och målinriktat arbete vilket i sin tur kan medföra att vårdtiderna blir kortare.

Barn och unga som själva har erfarenhet av ett omhändertagande för vård enligt 3 § LVU, som utredningen har inhämtat synpunkter från, har ställt sig mycket positiva till en sådan ordning. De har särskilt framhållit vikten av att låta barn och unga komma till tals i prövningen av om ett omhändertagande ska upphöra.

En invändning som har riktats mot utredningens förslag i denna del är att det skulle vara oförenligt med lagens syfte att låta ett omhändertagande upphöra om ett beslut inte underställts rätten inom föreskriven tid på grund av en socialnämnds försummelse. Utredningens bedömning är att det inte finns fog för denna farhåga. Socialnämnderna har redan nu rutiner som innebär att omhändertaganden med stöd av 3 § LVU omprövas var sjätte månad. Ingenting tyder på att dessa tidsfrister inte iakttas. Den uppgift som tillkommer med utredningens förslag är att en socialnämnd också ska sända beslutet och handlingarna till förvaltningsrätten. För det fall det ändå skulle förekomma att ett beslut inte underställs rätten på grund av försummelse och omhändertagandet därför upphör, kan socialnämnden fatta beslut om omedelbart omhändertagande och ansöka om omhändertagande för vård på nytt om förutsättningar för detta föreligger. Ett

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

förslag som bidrar till stärkt rättssäkerhet för barn och unga som är föremål för några av samhällets mest ingripande åtgärder bör inte få stå åt sidan på grund av en hypotetisk risk att en socialnämnd inte efterlever en lagstadgad skyldighet.

En annan invändning som har framförts är att förslaget kommer leda till onödig administration och ökade kostnader. Utredningens uppfattning är att den rättsliga kontrollen av ingripanden av denna karaktär är av sådan vikt att det måste prioriteras resursmässigt.

Rätten ska alltså pröva en socialnämnds beslut att inte låta omhändertagandet för vård upphöra med stöd av 21 § LVU. Finner rätten att socialnämndens beslut ska upphävas, upphör omhändertagandet för vård enligt LVU. Prövningsramen är alltså densamma som vid dagens överklagande av nämndens omprövningsbeslut.

Den obligatoriska domstolsprövningen av en socialnämnds omprövningsbeslut utesluter inte att ett barn eller en vårdnadshavare också på eget initiativ kan begära att omhändertagandet ska upphöra och få ett överklagbart beslut från socialnämnden. Denna möjlighet är oreglerad i nu gällande lagstiftning. Den 1 december 2025 presenterades emellertid ett utkast till lagrådsremiss som föreslår att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Där ingår ett förslag som innebär att det ska införas en ny bestämmelse som anger att ett barn som har fyllt 15 år och den eller de som har vårdnaden om barnet får begära att vård utanför det egna hemmet ska upphöra. I förslaget införs också en begränsning av hur ofta en vårdnadshavares får begära att vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU ska upphöra.[72]

Bestämmelsen i 41 § första stycket 2 LVU kommer med utredningens förslag att omfatta beslut av en socialnämnd om fortsatt vård men inte sådana omprövningsbeslut som automatiskt underställs en förvaltningsrätt.

Om regeringen väljer att inte gå vidare med utredningens förslag om obligatorisk domstolsprövning är det nödvändigt att på annat sätt stärka rättssäkerheten för barn och unga som omhändertagits för vård enligt 3 § LVU. I nästa avsnitt lämnar utredningen därför också ett förslag som innebär att det blir tydligare att en omprövning är ett sådant ärende om vårdens upphörande som medför att ett offentligt biträde ska förordnas.

[72] Utkast till lagrådsremiss – För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 298 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det förtydligas att den omprövning som en socialnämnd ska göra enligt 13 § andra stycket LVU är ett ärende om upphörande av vård och att det därmed finns en rätt till offentligt biträde

Utredningens bedömning

Det görs olika tolkningar av om det finns rätt till offentligt biträde vid en socialnämnds prövning enligt 13 § andra stycket LVU av om vård enligt 3 § LVU ska upphöra. Utredningens uppfattning är att nu gällande bestämmelser innebär att handläggningen av en sådan omprövning är ett ärende om vårdens upphörande, vilket betyder att ett offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser och för dennes vårdnadshavare. Det finns emellertid behov av att förtydliga detta i lagtext.

Utredningens förslag

Det görs ett förtydligande i 13 § andra stycket LVU att prövningen avser om ett omhändertagande för vård ska upphöra enligt 21 § LVU. I 41 § första stycket 2 LVU görs ett motsvarande förtydligande.

Om en omprövning enligt 13 § andra stycket LVU är att betrakta som ett ärende om vårdens upphörande gäller förvaltningslagens bestämmelser om bland annat partsinsyn, utredningsansvar, dokumentation och underrättelse (14 kap. 10 § socialtjänstlagen). Det innebär också att ett offentligt biträde ska förordnas för den åtgärden avser och för dennes vårdnadshavare (39 § LVU). Om det inte är att betrakta som ett ärende om vårdens upphörande, innebär det att det saknas rätt till offentligt biträde och att ett barn under 15 år, som varken själv har rätt att överklaga ett omprövningsbeslut eller ansöka om offentligt biträde, inte kan få en domstolsprövning av beslutet.

Enligt utredningens uppfattning står det redan nu klart att en omprövning enligt 13 § andra stycket LVU *är* ett ärende om vårdens upphörande. 13 § andra stycket LVU kan inte tillämpas ensamt eftersom det bara föreskriver en skyldighet *att* göra en prövning av om vården ska upphöra. Förutsättningarna för att vården ska upphöra anges i stället i 21 § LVU. Den faktiska prövning som görs i fråga om fortsatt vård görs således med stöd av 21 § LVU. Att ett omprövnings-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

beslut ska föregås av en utredning och att de enskilda som berörs ska få möjlighet att komma till tals framgår både av JO-uttalanden och förarbetsuttalanden.[73] Det innebär att ett ärende om vårdens upphörande uppkommer så snart en socialnämnd inleder den utredning som den är skyldig att genomföra inför omprövningen som sker var sjätte månad och att ett offentligt biträde ska förordnas om inte behov av detta saknas.

Utredningen föreslår att 13 § andra stycket LVU kompletteras med en hänvisning till 21 § LVU. Detta tydliggör att omprövningen är ett ärende om vårdens upphörande och därmed också att det ska förordnas ett offentligt biträde enligt 39 § LVU.

Ett offentligt biträde kan göra viktiga insatser genom att bidra till att en socialnämnds utredning blir fullständig och nyanserad. Frågor om förordnande av offentligt biträde bör därför prövas så snart som möjligt. En socialnämnd bör så snart en utredning i samband med en omprövning har inletts, oberoende av om en enskild har begärt det, anmäla hos förvaltningsrätten om det föreligger behov av ett offentligt biträde.

Förslag som utredningen har övervägt men inte lämnar

Utredningen har övervägt att föreslå att ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU ska vara tidsbegränsat till maximalt två år. En sådan ordning finns i Norge. Utredningen ser flera potentiella fördelar med en sådan reglering. Primärt för att det skulle ställa högre krav på en socialnämnd och de som utför vården att arbeta intensivt och målinriktat med ett barn eller en ung person. Det skulle också ge bättre förutsättningar att ge sådan vård som kräver en viss tidsram och planering. En tidsram kan därutöver bidra till ökad förutsebarhet och en bättre möjlighet att planera för tiden efter att ett omhändertagande upphört. Vidare skulle det undanröja risken för att ett omhändertagande för vård i realiteten innebär endast förvaring av ett barn eller en ung person.

Utredningen ser emellertid också flera nackdelar med en tidsgräns och dessa nackdelar har sådan tyngd att de överväger fördelarna. Ett problem är att det inte ur Socialstyrelsens register går att få information om hur länge vård enligt LVU pågår på aggregerad nivå. Det

[73] JO 2018/19, s. 525 och prop. 1989/90:28, s. 76–77.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

gör att vi inte vet hur stor andel av de barn och unga som omhändertagits enligt 3 § LVU som vårdas under kortare tid än två år. En risk är därför att vårdtiderna skulle bli längre om det infördes en tidsgräns och att en tidsgräns snarare skulle betraktas som en fastslagen tid för hur länge vården ska pågå. En tidsgräns är också problematiskt i de fall ett barn eller en ung person har ett behov av vård, som också är för dennes bästa, under längre tid än två år. Det är både moraliskt tveksamt och svårförenligt med lagens syfte överge ett barn i den situationen enbart på grund av att det har gått viss tid.

De fördelar som utredningen har sett med en tidsgräns har vi i stället försökt åstadkomma genom förslaget om obligatoriska domstolsprövningar var sjätte månad av omhändertaganden för vård med stöd av 3 § LVU.

6.4.3 Information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att vården ska upphöra

Inledande överväganden

Utredningens uppdrag är att föreslå hur information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande liksom förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra kan förtydligas. I direktiven anges att såväl grunden för ett omhändertagande enligt LVU som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra måste vara begripliga för alla inblandade. Detta är särskilt viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men det är även viktigt för att skapa trygghet och förutsägbarhet för både barn, unga och vuxna.

Utredningen har haft kontakt med socialsekreterare, föräldrastödjare, forskare, barn och unga samt vårdnadshavare som har erfarenhet av omhändertaganden enligt LVU. Den samlade bilden är att för många vårdnadshavare är stöd en förutsättning för att kunna ta till sig information om omhändertagandet och för att kunna förstå vad som krävs för att det ska upphöra.

Vad gäller skälen för ett omhändertagande får parterna redan i dag information om det i en rad olika handlingar under processen, det ska framgå av ansökan, vårdplanen och av domen. Trots det beskriver många som utredningen har talat med att vårdnadshavare har svårt att tillgodogöra sig informationen. Svårigheten att ta till sig inne-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hållet kan bero på hur handlingarna är skrivna, ofta med ett byråkratiskt och svårtillgängligt språkbruk. Utredningar och vårdplaner beskrivs som svårbegripliga och svåröverskådliga. Svårigheten att förstå innebörden av olika handlingar kan också bero på att vårdnadshavarna befinner sig i en krisreaktion. Rädsla och skamkänslor inför situationen gör att vårdnadshavare har svårt att mentalt och känslomässigt ta till sig innehållet i handlingarna. Det inte heller ovanligt att vårdnadshavare har intellektuella funktionsnedsättningar eller andra svårigheter som kan göra det extra svårt att ta emot information. Det ställer särskilt höga krav på den som lämnar informationen, att göra det på ett anpassat sätt och avsätta mycket tid. Det är inte heller ovanligt att vårdnadshavare hyser en misstro mot socialtjänsten som medför ytterligare svårigheter för dem att ta till sig viktig information.

Utredningens bedömning är att de förslag som vi lämnat i delbetänkandet *Att omhänderta barn och unga* SOU 2025:38, om ändringar i 4 § LVU kommer att innebära att skälen för ett omhändertagande förtydligas. Enligt förslaget ska en ansökan innehålla de *konkreta* omständigheter som *i enlighet med 2 eller 3 § LVU* utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård och en redogörelse för den vård som socialnämnden *anser är nödvändig och till barnets bästa, målet med denna vård och hur den är tänkt att genomföras*. Syftet är att det tydligare ska framgå vilka faktiska omständigheter som utgör grund för ett omhändertagande för vård, på vilket sätt socialnämnden anser att den planerade vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa samt vad som ska uppnås med vården.

Utredningen ser emellertid att det finns ytterligare behov av reglering för att informationen till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande och vad som krävs för att det ska upphöra ska förtydligas.

Vårdplanen ska även innehålla vad som behövs för återförening

Utredningens bedömning

En vårdplan som gäller barn bör innehålla en beskrivning av vilka förändringar som behövs för att ett barn ska kunna återvända hem och vilket stöd en socialnämnd kan erbjuda vårdnadshavarna för

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att det ska vara möjligt. Det skulle bidra till ökad förutsebarhet och rättssäkerhet för både vårdnadshavarna och barnet.

Utredningens förslag

En vårdplan som gäller barn ska, om det inte finns särskilda skäl mot det, även innehålla en beskrivning av vilka förändringar som behövs för att ett barn ska kunna återvända hem och vilket stöd en socialnämnd kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt. Denna bestämmelse förs in i 10 kap. 2 § socialtjänstförordningen.

Fokus i de handlingar som förekommer i en process om omhändertagande för vård enligt LVU är *barnets* behov av insatser och målet med dessa, vilket är naturligt med hänsyn till syftet med ett omhändertagande. I de fall grunden för ett omhändertagande utgörs av förhållanden i hemmet, är det emellertid inte primärt förändringar hos barnet som behövs för att ett omhändertagande ska upphöra. Den nödvändiga förändringen måste i stället ske hos vårdnadshavaren. Såsom vårdplaner är utformade i dag är det ofta otydligt vad som krävs av en vårdnadshavare för att ett omhändertagande ska upphöra. De mål med vården av ett barn som anges i en vårdplan är ofta sådana som en vårdnadshavare svårligen själv kan åstadkomma på avstånd. En vanlig formulering är exempelvis att målet med vården är att barnet får ”känslomässig trygghet” och ”tillgång till goda rutiner”. Många yrkesverksamma och vårdnadshavare med placerade barn som utredningen har haft kontakt med önskar en ökad tydlighet i vårdplaner och konkretiseringar ifråga om vad denna typ av målsättningar innebär och vad som behöver förändras hos en vårdnadshavare för att ett omhändertagande ska upphöra.

Även vid vård på grund av ett barns eget beteende kan det vara viktigt att barnets vårdnadshavare ges stöd och information om vad denne kan göra för anpassningar i barnets hemmiljö för att omhändertagandet ska kunna upphöra.

I våra nordiska grannländers lagstiftningar som reglerar tvångsvård av barn finns krav på att det ska upprättas en plan för vårdnadshavaren när ett barn placeras utanför hemmet. Planen syftar till att tydliggöra vad som krävs av vårdnadshavare för att ett omhändertagande

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ska upphöra och vilket stöd vårdnadshavaren kan behöva för att åstadkomma det.

Utredningen anser, både med hänsyn till återföreningsprincipen och barnets bästa, att det är angeläget att det tidigt blir tydligt för vårdnadshavaren vad som behövs för återförening och vad socialnämnden kan erbjuda för att det ska vara möjligt. Utredningen har övervägt att lämna förslag på en särskild plan för vårdnadshavare, motsvarande de planer som finns i dansk, norsk och finsk lagstiftning. Det har emellertid framförts till utredningen att det skulle innebära en onödig ökad administrativ börda för socialförvaltningarna att behöva upprätta ytterligare ett dokument. Utredningen bedömer att syftet kan uppnås genom att i stället införa ett krav på att en vårdplan också ska beskriva vad som behövs för en återförening och vilket stöd en socialnämnd kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt.

Innehållet i vårdplanen är också en viktig del av bedömningen av om det finns förutsättningar för att ett omhändertagande ska upphöra. Vid prövningen av om det har skett en varaktig och genomgripande förändring vid ett omhändertagande för vård med stöd av 2 § LVU kan sådan information utgöra ett värdefullt underlag. Det ska emellertid inte tolkas som en checklista som ska bockas av och som automatiskt leder till att omhändertagandet ska upphöra, en bedömning måste fortfarande göras utifrån förutsättningarna för omhändertagandets upphörande i 21 § LVU. En vårdplan kan också förändras över tid.

Redogörelsen i vårdplanen som avser vad som behövs av vårdnadshavaren för att barnet ska kunna flytta hem ska vara så konkret att vårdnadshavaren kan omsätta kraven i praktisk handling och förändring. Det kan exempelvis vara att vårdnadshavaren måste ha tagit emot behandling för skadligt bruk eller beroende och uppvisat drogfrihet under en viss tid. I vissa fall kan det möta större svårigheter att konkretisera vad som måste ske för att barnet ska kunna flytta hem, det är då viktigt att vårdplanen formuleras på ett genomtänkt sätt.

Vad gäller det konkreta stöd som en socialnämnd kan erbjuda kan det vid behov beskrivas i genomförandeplanen.

För samtliga punkter i nuvarande bestämmelse om vad en vårdplan ska innehålla gäller ett undantag om det finns särskilda skäl. Detta föreslås gälla även för det föreslagna tillägget om vad som förväntas av en vårdnadshavare. Det betyder att utrymme finns för

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att anpassa innehållet till omständigheterna i det enskilda fallet. Görs bedömningen redan vid ett omhändertagande för vård att en återförening är helt utesluten på grund av statiska faktorer som innebär allvarliga risker för att barnet skadas, bör det vara ett sådant särskilt skäl mot att i vårdplanen beskriva vad som behövs för att barnet ska kunna återvända hem. I utredningens egna kontakter med föräldrar till placerade barn har det framförts att upplevelsen av omhändertagandet hade varit mindre svår om de tidigt fått veta att socialnämnden inte planerade för en återförening om så var fallet.

Utredningens förslag i denna del utgår ifrån ett förslag som lämnades i 2015 års LVU-utredning.[74]

En socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med en vårdnadshavare när ett barn ges vård utanför hemmet

Utredningens bedömning

För att säkerställa att information som rör ett omhändertagande blir tydlig för en vårdnadshavare behöver vårdnadshavaren veta vem han eller hon ska vända sig till med frågor.

Utredningens förslag

Det förs in en bestämmelse i socialtjänstlagen som anger att när ett barn ges vård utanför hemmet, ska en socialnämnd utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med en vårdnadshavare. Socialsekreteraren ansvarar för att vårdnadshavaren får råd, stöd och annan hjälp enligt 22 kap. 10 § socialtjänstlagen.

Föräldrastödjare som utredningen har haft kontakt med berättar att vårdnadshavare ofta behöver mycket hjälp med att förstå innehållet i olika handlingar som rör ett omhändertagande. Inte sällan är det oklart för vårdnadshavarna varför barnet har omhändertagits och vad som krävs för att barnet ska kunna flytta hem.

[74] SOU 2015:71, s. 646 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Den hjälp som vårdnadshavare efterfrågar beträffande tydligare information är egentligen sådan som borde kunna tillgodoses av handläggande socialsekreterare. Enligt vad som framförts till utredningen av flera yrkesverksamma, forskare och föräldrar med erfarenhet av att ha sina barn omhändertagna, beror svårigheterna för vårdnadshavare att förstå vad som krävs för att omhändertagandet ska upphöra, delvis på att socialsekreterare inte alltid prioriterar eller ges möjlighet att prioritera kontakten med vårdnadshavarna.

Tydlig information till en vårdnadshavare om ett omhändertagande är många gånger beroende av att vårdnadshavaren har någon att vända sig till som kan svara på frågor och hjälpa vårdnadshavaren att förstå innehållet i handlingar och beslut. Inte sällan behöver vårdnadshavaren även stöd och hjälp på andra sätt för att kunna tillgodogöra sig informationen. Det kan till exempel handla om att vårdnadshavaren behöver hjälp att med att hantera en krisreaktion som följer av att ha separerats från barnet. En vanlig reaktion hos vårdnadshavare vars barn har omhändertagits är att denne får en misstro mot socialtjänsten. Det krävs då att det finns tid att arbeta relationsskapande för att nå fram till vårdnadshavaren.

En socialnämnd har redan i dag ett ansvar att lämna vårdnadshavare och föräldrar råd, stöd och annan hjälp som de behöver när ett barn vårdas utanför det egna hemmet. Mycket talar ändå för att vårdnadshavare inte i tillräcklig utsträckning får det stöd som de efterfrågar och behöver.

Erfarenheter från yrkesverksamma i kommuner och inom ideella organisationer som arbetar med föräldrastöd är att ett aktivt föräldrastöd inte bara gynnar föräldern utan även barnet och samarbetet med socialtjänsten och familjehemmet i de fall barnet är placerat i ett sådant. Flera har påtalat att även om det inte kan bli aktuellt med en återförening är en god relation mellan vårdnadshavare och socialtjänst en viktig förutsättning för att vårdnadshavaren ska bli den bästa föräldern på avstånd som förutsättningarna medger. Även det gynnar barnet både på kort sikt i samband med exempelvis umgängen och på lång sikt för att möjliggöra en stabil och trygg relation.

Utredningens bedömning är att socialtjänsten måste ha ett tydligare ansvar att ha kontakt med en vårdnadshavare och möjliggöra råd, stöd och annan hjälp som vårdnadshavaren behöver. Grundläggande är att vårdnadshavaren ska veta vem denne ska vända sig till och att den personen i sin tur har känner ett ansvar för kontakten.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningen föreslår därför att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med en vårdnadshavare när ett barn är placerat utanför hemmet.

I dagsläget är det ofta en barnsekreterare som en vårdnadshavare får vända sig till med frågor, något som inte alltid fungerar på ett tillfredsställande sätt. Forskning visar att en föreställning hos vissa inom socialtjänsten är att det inte går att kombinera ett barnperspektiv med ett föräldraperspektiv. Som utgångspunkt kan det vara lämpligt att låta den som utses att vara ansvarig för kontakten med en vårdnadshavare vara en annan socialsekreterare än barnsekreteraren. I vissa fall kan det vara ändamålsenligt att den socialsekreterare som har kontakt med familjehemmet, i de fall barnet har en sådan placering, är den som också ansvarar för kontakten med vårdnadshavaren. Genom att socialsekreteraren har insyn i barnets ärende kan denne sannolikt oftare ge ett mer användbart stöd till vårdnadshavaren. Kommuners olika storlek och olika förutsättningar i övrigt gör att rollen inom vissa socialförvaltningar kan komma att renodlas medan den i andra socialförvaltningar behöver kombineras med andra arbetsuppgifter. Utredningen föreslår också ett regeringsuppdrag till Socialstyrelsen att genomföra ett pilotprojekt som ska syfta till att utveckla ändamålsenliga arbetssätt för socialsekreterare som har ansvar för kontakten med vårdnadshavare, vilket ska utmynna i ett kunskapsstöd.

Den socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavaren ansvarar också för att råd, stöd och annan hjälp som socialnämnden ska lämna vårdnadshavare, omsätts i praktiken.

Vissa vårdnadshavare har en mycket stark misstro mot socialtjänsten. I dessa fall kan en utomstående och oberoende föräldrastödjare fylla en viktig funktion för att möjliggöra ett samarbete mellan vårdnadshavaren och socialtjänsten. Det bör övervägas i framtida lagstiftningsarbete om det också bör införas en särskild stödfunktion, motsvarande det som i dansk lagstiftning kallas stötteperson. Stödpersonens uppgift kan vara att lyssna på och stödja föräldrarna, till exempel i förhållande till föräldrarnas samarbete med den ansvarige handläggaren eller familjehemmet och i förhållande till föräldrarnas kontakt med barnet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen med anledning av förslaget om särskilt utsedda socialsekreterare för kontakt med vårdnadshavare

Utredningens bedömning

Förslaget om att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare till barn som placerats utanför hemmet innebär egentligen inga nya uppgifter för socialtjänsten. Vårdnadshavare har redan i dag en rätt till information och en socialnämnd ska även lämna vårdnadshavare och föräldrar råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Det förekommer emellertid att socialtjänsten inte i tillräcklig utsträckning prioriterar eller har förutsättningar att prioritera vårdnadshavare när ett barn är placerat utanför hemmet. För att den nya rollen inom socialtjänsten ska fylla sitt syfte, nämligen att vårdnadshavare ska prioriteras mer och ges möjlighet att ta emot de råd, stöd och annan hjälp de behöver, behöver kommunerna stöd i utvecklingen av ändamålsenliga arbetssätt.

Utredningens förslag

Socialstyrelsen får i uppdrag att genomföra ett pilotprojekt tillsammans med ett antal kommuner som ska syfta till att utveckla ändamålsenliga och lämpliga arbetssätt för socialtjänstens arbete med vårdnadshavare till barn som placerats utanför hemmet.

Inom ramen för pilotprojektet bör det undersökas om den socialsekreterare som har ansvar för kontakten med en vårdnadshavare också bör eller kan ha andra roller, exempelvis som familjehemssekreterare eller barnsekreterare. Socialstyrelsen bör under pilotprojektet ha dialog med andra relevanta myndigheter och ta del av aktuell forskning på området. Om Socialstyrelsen bedömer det lämpligt ska även extern forskning användas mer aktivt under pilotprojektet i arbetet att bedöma och föreslå olika arbetssätt.

Pilotprojektet bedöms kunna genomföras på tre år. Ett halvår för förberedelser och rekrytering av deltagande kommuner, två år för genomförande av pilotprojektet och avslutningsvis ett halvår för sammanställning och avrapportering.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Pilotprojektet ska utmynna i ett kunskapsstöd som ska kunna användas av kommuners socialförvaltningar och särskilt de specifika socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare till barn som placerats utanför hemmet. Kunskapsstödet ska syfta till att beskriva för- och nackdelar med olika organisatoriska alternativ för rollen, såsom att socialsekreteraren endast arbetar med kontakter med vårdnadshavare eller att socialsekreteraren även har andra roller. Det ska också syfta till att beskriva vilket stöd som socialsekreterare kan erbjuda vårdnadshavarna i olika situationer. Socialstyrelsen bör få möjligheter att förtydliga syftet och göra de avgränsningar som kan behövas vid planeringen av pilotprojektet.

6.4.4 Bättre tillgång till statistik

Utredningens bedömning

Det finns behov av bättre kunskap om vad ett beslut om omhändertagande för vård innebär för barn och unga för att möjliggöra uppföljning och analys av resultat av vården. Det bör bland annat vara möjligt att på en aggregerad nivå få uppgifter om under hur lång tid omhändertaganden för vård pågår och om barns och unga personers situation efter att ett omhändertagande för vård har upphört.

Utredningens förslag

Socialstyrelsen ges i uppdrag att utveckla en metodik som möjliggör redovisning av statistiska uppgifter om vårdtider och om barns och ungas situation efter att ett omhändertagande för vård har upphört. Uppgifterna bör redovisas årligen i Socialstyrelsens publikation Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga.

I samband med att utredningen har begärt statistik ur Socialstyrelsens register över socialtjänstens insatser till barn och unga har det framkommit att systemet har begränsningar som gör att det inte är möjligt att, utan en mycket stor arbetsinsats, få vissa uppgifter på

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

aggregerad nivå trots att sådana uppgifter rapporteras in av socialnämnderna och är lättåtkomliga på individnivå. Det gäller bland annat uppgifter om under hur lång tid omhändertaganden för vård pågår och uppgifter om barns och ungas situation efter att omhändertagandet har upphört. En förklaring kan vara att registret utgår ifrån rapporterade uppgifter om olika insatser och placeringar som barn och unga har haft under föregående år. Det faktum att barn och unga som omhändertagits för vård enligt LVU ofta har flera olika placeringar under vårdtiden kan påverka möjligheten att identifiera det ursprungliga beslutet om vård enligt LVU.

Utredningen bedömer att kunskap om detta, som går att jämföra över tid, kan vara viktig för att kunna följa vårdens kvalitet. Skulle det exempelvis förhålla sig på det sätt som vissa har uppgett till utredningen, att omhändertaganden för vård med stöd av 2 § LVU sällan upphör, så indikerar det att samhället varken lyckas komma till rätta med grundproblematiken eller motivera till vård på frivillig väg. Behovet av lättåtkomlig och lättöverskådlig information om samhällsvård av barn och unga har även uppmärksammats i betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66). Där föreslås en ny nationell struktur för uppföljning och analys av samhällets vård av barn och unga för att göra det möjligt att lokalt och nationellt följa vårdens kvalitet inom centrala områden, att lokalt och nationellt få underlag till analys och bedömning av dagsläge och utveckling över tid samt att ta fram underlag till styrning, ledning och förbättringsarbete på både lokal och nationell nivå.[75] Enligt förslaget ska Socialstyrelsen få i uppdrag att samordna, förvalta och utveckla den nationella uppföljningsstrukturen. Den nationella strukturen föreslås bygga på olika typer av information, bland annat uppgifter från kommuner som rapporteras till statliga myndigheter, och redovisas årligen eller vart fjärde år på ett sätt som är lätt att använda för jämförelser över tid.

Utredningen har haft kontakt med statistiker på Socialstyrelsen som har bedömt man skulle behöva utveckla en ny metodik för att göra uppgifter om vårdtider och barn och ungas situation efter att omhändertagandet har upphört mer lättillgängliga, men att det skulle kräva resurstillskott. Socialstyrelsen bör få ett uppdrag att göra detta.

[75] SOU 2023:66, s. 277 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Socialstyrelsen bör också få i uppdrag att redovisa uppgifter om vårdtider efter beslut om omhändertagande för vård och om barns och ungas boendesituation efter omhändertagandets upphörande i den årliga statistikredovisningen om socialtjänstinsatser till barn och unga. Det bör övervägas om utredningens bedömning och förslag i detta avsnitt bör beredas tillsammans med förslaget om en ny nationell uppföljningsstruktur som föreslås i betänkandet För barn och unga i samhällsvård.

7 Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och upphörande av ett omhändertagande

7.1 Inledning

7.1.1 Uppdraget

Utredningen har i uppdrag att stärka skyddet och rättssäkerheten i LVU vid umgänge och vårdens upphörande. Som ett led i detta ska utredningen

- kartlägga och analysera socialnämnders förutsättningar att göra bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande,
- analysera om en annan person än en vårdnadshavare eller en förälder med fastställd umgängesrätt ska kunna överklaga en begränsning av umgänget mellan sig och barnet,
- analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande, och
- analysera och ta ställning till behovet av att stärka och konkretisera socialnämnders ansvar för återförening.

7.1.2 Utgångspunkter

Våra utgångspunkter är att en lagstiftning som utgör både skydds- och tvångslagstiftning för barn och unga måste uppfylla mycket högt ställda krav på tydlighet och förutsebarhet. Bestämmelserna ska vara utformade för att i möjligaste mån bidra till en tillämpning som präg-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

las av likabehandling och där tvångsåtgärder används när de är ändamålsenliga, nödvändiga och till barnets eller den unges bästa. Med utgångspunkt i de specifika uppdrag som framgår av direktiven har utredningen undersökt om dagens lagstiftning och tillämpning brister i dessa hänseenden. De förslag som lämnas är avsedda att svara mot uppdragen i direktiven och samtidigt bidra till ökad rättssäkerhet och genomslag för principen om barnets bästa.[1]

7.2 Förutsättningar för säkra bedömningar i LVU vid umgänge och vårdens upphörande

7.2.1 Inledning

Bakgrund

En socialnämnd har ett ansvar för att ett omhändertaget barns behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodoses så långt det är möjligt. I de fall det inte är möjligt att på frivillig väg komma överens om umgänget kan en socialnämnd besluta att begränsa umgänget mellan ett barn och barnets vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt (14 § LVU).

När vård med stöd av LVU inte längre behövs har en socialnämnd en skyldighet att besluta att vården ska upphöra. Om det är fråga om vård med anledning av missförhållanden i hemmet, får socialnämnden inte besluta att vården ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt (21 § LVU).

I juli 2022 infördes bestämmelser som ger en socialnämnd möjlighet att besluta att en vårdnadshavare eller förälder till ett barn som är omhändertaget med anledning av missförhållanden i hemmet ska uppmanas att lämna drogtest inför umgänge och inför prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra (32 a–c §§ LVU). Regleringen infördes för att ge en socialnämnd verktyg att kunna göra säkrare bedömningar i fråga om umgänge och vårdens upphörande. I sitt remissvar över den promemoria som låg till grund för de nya bestämmelserna efterlyste JO att det skulle tas ett större grepp om frågan om vad som krävs för att principen om barnets bästa ska få genom-

[1] Utredningens utgångspunkter och generella överväganden redovisas närmare i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga, SOU 2025:38.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

slag i umgängessituationer och vid vårdens upphörande.[2] Det vore, enligt JO, önskvärt att möjliga åtgärder övervägs också i de fall omsorgsbristen beror på annat än att vårdnadshavaren har problem med missbruk.

Uppdraget

Utredningen har i uppdrag att stärka skyddet och rättssäkerheten i LVU vid umgänge och vårdens upphörande. I utredningens direktiv anges att det vid planering av umgänge mellan barn och föräldrar är av stor vikt att en socialnämnd har förutsättningar att göra bedömningar som försäkrar barnet en trygg och säker miljö. Det är också av vikt att detta sker på ett rättssäkert och ändamålsenligt sätt och att det avgörande för bedömningen är vad som bedöms vara barnets bästa.

Med detta som utgångspunkt anges i direktiven att det även i andra situationer än vid vårdnadshavares och föräldrars skadliga bruk behövs fler verktyg för att en socialnämnd ska kunna göra säkra bedömningar för ett barn när det gäller umgänge och vårdens upphörande. En bredare översyn ska därför göras av socialnämnders förutsättningar att göra säkra bedömningar i dessa situationer.

7.2.2 Umgänge och vårdens upphörande – nu gällande regelverk

Umgänge

Rätten till umgänge

En socialnämnd har enligt socialtjänstlagen ett övergripande ansvar att utforma vården för alla som placeras utanför hemmet på ett sådant sätt att samhörigheten med närstående främjas och ett särskilt ansvar för att placerade barn ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående.[3] En socialnämnd ges därutöver i 14 § LVU ett uttryckligt ansvar för att barn och unga som omhändertagits med stöd av lagen får sina behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodosedda så långt det är möjligt. Bestämmelsen är enligt förarbetena avsedd att träffa situationer när föräldrar behöver en

[2] JO:s yttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7).
[3] Se 9 kap. 10 § respektive och 22 kap. 8 § socialtjänstlagen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

socialnämnds hjälp och stöd för att hålla kontakten med barnet eller den unge under vårdtiden.[4]

Hur ett placerat barns eller ung persons umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående är tänkt att ordnas ska framgå av de vård- och genomförandeplaner en socialnämnd tar fram.[5]

Beslut om hur umgänget ska utövas

Utgångspunkten är att umgänget mellan barn och vårdnadshavare respektive föräldrar med reglerad umgängesrätt planeras i samförstånd. I de fall det inte är möjligt att på frivillig väg komma överens om umgänget kan en socialnämnd med stöd av 14 § andra stycket LVU besluta om hur umgänget ska utövas. Ett sådant beslut kan reglera omfattningen av umgänget men och när och hur umgänget ska ske, exempelvis om umgänget ska ske övervakat eller i närvaro av en stödperson. Utan ett formellt beslut om umgänge har en socialnämnd ingen rättslig grund att neka en vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt att träffa sitt barn.[6] Beslut om hur ett umgänge ska utövas enligt 14 § LVU får fattas endast om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården.

Begreppet umgängesbegränsning

Beslut enligt 14 § andra stycket LVU om hur ett umgänge ska utövas kallas ofta för beslut om umgängesbegränsning, även om detta uttryck inte förekommer i lagtexten. Så benämns besluten exempelvis i domstolarnas prövning av överklagade beslut om hur ett umgänge ska utövas. Även Socialstyrelsen använder begreppet umgängesbegränsning när den i handböcker och kunskapsstöd beskriver beslut enligt 14 § andra stycket LVU.[7]

Ett beslut om hur ett umgänge ska utövas som fattas med stöd av 14 § andra stycket LVU kan innebära en begränsning av umgängets omfattning i relation till vad barn eller föräldrar önskar. Det kan emellertid också innebära att umgängets utformning regleras på något

[4] Prop. 1989/90:28, s. 115.
[5] 9 kap. 12 § socialtjänstlagen och 10 kap. 2–3 §§ socialtjänstförordningen.
[6] Se exempelvis JO 2004/05, s. 249 och JO 2019/20, s. 548.
[7] Se exempelvis Socialstyrelsen (2023), LVU, Handbok för socialtjänsten, s. 211 ff. och Socialstyrelsen (2023), Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående, s. 51 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

annat sätt, exempelvis genom ett beslut om hur och när umgänget ska ske. Det som begränsas är således inte nödvändigtvis själva umgänget utan *bestämmanderätten* över umgänget. Eftersom umgängesbegränsning är ett etablerat uttryck används det i den kommande framställningen i beskrivningen av olika former av beslut som begränsar de berörda personernas bestämmanderätt över umgänget.

Vårdens upphörande

Ett omhändertagande för vård med stöd av 2 § LVU ska upphöra senast när ett barn fyller 18 år och ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § LVU senast en ung person fyller 21 år (21 § LVU). För att ett omhändertagande av ett barn eller en ung person inte ska pågå längre än nödvändigt har en socialnämnd en skyldighet att följa vården och kontinuerligt överväga eller pröva om vård med stöd av lagen behövs (13 och 13 a §§ LVU).

Förutsättningarna för vårdens upphörande är reglerade i 21 § LVU. Där anges att när vård med stöd av LVU inte längre behövs, ska en socialnämnd besluta att vården ska upphöra. I förarbetena anges att det är en viktig uppgift för en socialnämnd att se till att vården inte pågår under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Det är den unges behandlingsbehov som ska vara bestämmande för hur lång tid vården ska bestå. Vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheter som lagen ger en socialnämnd.[8] Det innebär att tvångsvården ska upphöra *dels* om det inte längre finns något vårdbehov, *dels* om vården kan ges med samtycke. Förutsättningarna för vårdens upphörande speglar på så sätt förutsättningarna för ett beslut om vård enligt LVU. Är förutsättningarna för ett omhändertagande för vård enligt LVU inte längre uppfyllda ska tvångsvården upphöra.

Den 1 juli 2022 kompletterades 21 § LVU såvitt avser vård enligt 2 § LVU (vård på grund av omständigheter i barnets hemförhållanden). Kompletteringen innebär att en socialnämnd inte får besluta att vården ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

[8] Prop. 1979/80:1, s. 587.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Barnets bästa vid umgänge och vårdens upphörande

En förutsättning för bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande är att principen om barnets bästa får ett tydligt genomslag. Frågan om hur barnets bästa ska hanteras vid beslut om vårdens upphörande har analyserats i promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU vars förslag har legat till grund för de ändringar avseende detta som föreslås i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.[9] Frågor som rör barnets bästa vid vårdens upphörande behandlas även av denna utredning i kapitel 6. Nedan redogörs närmare för principen om barnets bästa i relation till åtgärder och beslut om umgänge för barn som är omhändertagna med stöd av LVU.

7.2.3 Umgänge och barnets bästa

Inledning

Såväl vid utformning av umgänge i samförstånd som i samband med beslut om umgängesbegränsning uppkommer frågor om hur principen om barnets bästa och betydelsen av barnets inställning ska hanteras.

Bestämmelserna om barnets bästa (1 § femte stycket LVU) och vikten av barnets åsikter och inställning (36 § LVU) infördes 2003 med syftet att stärka barnperspektivet och anpassa lagen till Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen. I förarbetena uttalas bland annat att hänsynen till barnets bästa alltid ska ges företräde vid en konflikt mellan barnets behov och andra intressen.[10]

Frivilliga överenskommelser om umgänge ska framgå av de vård- och genomförandeplaner en socialnämnd tar fram för placerade barn.[11] Det är inte en åtgärd eller ett beslut som vidtas med stöd av LVU utan enligt socialtjänstlagen. Även här gäller emellertid att barnets bästa ska vara avgörande eftersom det är fråga om beslut eller åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för ett barn (3 kap. 1 § socialtjänstlagen).

[9] Se Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU, Utredning som ett led i socialutskottets beredning av fråga om ändring i LVU.
[10] Prop. 2002/03:53, s. 76 f.
[11] 9 kap. 12 § socialtjänstlagen och 10 kap. 2–3 §§ socialtjänstförordningen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Internationell rätt

Skyldigheten för det allmänna att tillgodose rätten till umgänge mellan barn och föräldrar som är åtskilda genom ett myndighetsbeslut är en vedertagen princip även i internationell rätt. Rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen får inte inskränkas utan stöd i lag. Dessutom krävs att inskränkningen kan anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle.[12] En inskränkning måste alltså ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig. Europadomstolen har uttalat att myndigheter har en stor bedömningsmarginal när det gäller nödvändigheten av att omhänderta ett barn, men att det krävs en striktare granskning i fråga om ytterligare begränsningar av ett barns rätt till privat- och familjeliv.[13] I flera avgöranden framhålls att barnets intressen är den främsta faktorn att ta hänsyn till. Om ett barn riskerar att löpa skada av kontakt ska barnets bästa gå före föräldrarnas rätt till familjeliv.[14] I ett avgörande som gäller ett svenskt ärende där tre barn omhändertagits på grund av brister i omsorgen uttalar Europadomstolen bland annat att den därpå följande umgängesbegränsningen inte ska betraktas som ett konventionsbrott eftersom ”begränsningarna av umgänget var nödvändiga med hänsyn till barnens bästa”. Domstolen framhåller i samma avgörande att det är viktigt för bedömningen att omfattningen av umgängesrätten i detta fall verkade överensstämma med barnens uttryckliga önskan.[15]

Förutsättningarna för umgängesbegränsning enligt 14 § LVU

Förarbetsuttalanden

Begränsning av umgänget med stöd av 14 § LVU får ske endast om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården. Vad som omfattas av begreppet ”ändamålet med vården” eller vad som är lagens syfte redovisas inte på ett utförligt och tydligt sätt i tidigare förarbeten till lagstiftningen och besvaras inte heller i praxis.[16]

[12] Det vill säga att inskränkningen kan motiveras med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.
[13] Se bland annat Johansen mot Norge, p. 64.
[14] Se bland annat Johansen mot Norge, p. 78 och Elsholz mot Tyskland, p. 50.
[15] Se S.J.P. och E.S. mot Sverige, p. 119.
[16] I utredningens delbetänkande (SOU 2025:38) redogörs närmare för lagstiftningens syfte, se s. 94 ff. och 146 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förarbetena ger inte heller någon ledning i fråga om hur ”ändamålet med vården” förhåller sig till barnets bästa. Regleringen om umgängesbegränsning i 14 § LVU tillkom redan i 1980 års lagstiftning och fördes sedan relativt oförändrad över till 1990 års LVU. De förarbetsuttalanden som rör förutsättningarna för umgängesbegränsning är således utformade långt innan principen om barnets bästa fördes in i lagen. I förarbetena framhålls att en nära och god kontakt mellan föräldrarna och barnet under vårdtiden oftast är en viktig förutsättning för att barnet ska kunna utvecklas väl i ett familjehem och på sikt kunna återförenas med föräldrarna. Bestämmelserna om begränsningar i umgängesrätten bör därför tillämpas restriktivt och beslut ska aldrig fattas slentrianmässigt eller av bekvämlighetsskäl. Som exempel på skäl att begränsa umgänget anges situationer där föräldrarna griper in i vården på ett obehörigt sätt eller när deras personliga förhållanden är sådana att de inte bör träffa sitt barn, exempelvis vid långtgående missbruk eller svår psykisk sjukdom.[17]

När principen om barnets bästa och betydelsen av barnets inställning tillkom i lagstiftningen 2003 uttrycktes att hänsynen till barnets bästa ska ges företräde vid en konflikt mellan barnets behov och andra intressen.[18] Någon ledning ges inte i fråga om hur denna princip förhåller sig till ändamålsrekvisitet vid beslut om umgängesbegränsning.[19]

Högsta förvaltningsdomstolens praxis

Sedan bestämmelsen om barnets bästa och hänsynen till barns inställning fördes in i LVU har Högsta förvaltningsdomstolen prövat två mål om umgängesbegränsning.

I RÅ 2005 ref. 66 var den centrala frågan hur barnets egen inställning ska beaktas. Målet gällde en 12-årig flicka som starkt motsatte sig umgänge med sin förälder. Domstolen ansåg att flickans vilja skulle tillmätas avgörande betydelse och att det måste anses vara det bästa för henne att något umgänge inte utövades så länge hon själv inte kunde acceptera det. Något resonemang om huruvida umgängesbegränsningen var nödvändig med hänsyn till ändamålet med vården förs inte. Domstolen tar i stället barnets bästa som ensam utgångspunkt och bedömer detta i sin tur utifrån barnets inställning. Av-

[17] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 601 f. och prop. 1989/90:28, s. 74.
[18] Prop. 2002/03:53, s. 76 f.
[19] Prop. 2002/03:53, s. 76 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

slutningsvis erinrar domstolen om att det åvilar socialnämnden att fortsätta arbeta för att förbättra relationen mellan barnet och hennes förälder så att förbudet mot umgänge inte behöver bestå längre än nödvändigt.

Det andra avgörandet från Högsta förvaltningsdomstolen som rör umgängesbegränsning, HFD 2017 ref. 40, gäller två yngre barn som på grund av brister i omsorgen omhändertagits för en så kallad uppväxtplacering.[20] Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar i målet att det krävs starka skäl för att besluta om inskränkningar i umgänget mellan barn och föräldrar och att ett sådant beslut ska vara nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården och vara till barnets bästa. Utgångspunkten för bedömningen beskrivs av domstolen på följande sätt:

> Även när det är fråga om uppväxtplaceringar är dock utgångspunkten att barnet har ett behov av umgänge med sina föräldrar. En annan sak är att den omständigheten att det inte finns en målsättning om att barnet så småningom ska kunna återförenas med föräldrarna kan påverka intensiteten i och formerna för umgänget. Av betydelse för utformningen av umgänget i dessa fall är också att uppväxtplaceringar främst kommer i fråga då föräldrarna har problem av allvarligt slag som påverkar umgänget med barnen. Barnets behov på lång sikt av att ha en levande och kontinuerlig kontakt med föräldrarna måste då vägas mot om umgänget på kort sikt kan skada ändamålet med vården. Avvägningen kan innebära att en begränsning av umgänget bedöms vara till barnets bästa.

Avseende det ena barnet gör domstolen sedan bedömningen att den negativa påverkan som umgängena har haft är av sådant slag att vården äventyras. Det andra barnet bedöms däremot inte ha påverkats så negativt att det finns anledning att begränsa umgänget. Avgörandet gäller en uppväxtplacering men har bäring även på andra situationer. De principer som kan sägas följa av Högsta förvaltningsdomstolens avgörande är:

- umgänget ska utformas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet,
- barnets behov av och rätt till kontakt med föräldrarna ska vägas mot risken för skada,
- hänsyn ska tas till konsekvenser på både lång och kort sikt, och
- det avgörande är vad som bedöms vara till barnets bästa.

[20] HFD 2017 ref. 40.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Avgöranden från förvaltningsrätterna och kammarrätterna

Utredningens genomgång av avgöranden från förvaltningsrätterna och kammarrätterna visar att det finns en varierad tillämpning av förutsättningarna för umgängesbegränsning och framför allt vad gäller hur ändamålet med vården förhåller sig till principen om barnets bästa eller barnets inställning.[21] De avgöranden som granskats kan delas in i följande fyra kategorier:

- Bedömningen görs med hänvisning till ändamålet med vården och utelämnar huruvida detta är i enlighet med barnets bästa.[22]
- Bedömningen görs med hänvisning till barnets bästa och utelämnar frågan om ändamålet med vården.[23]
- Bedömningen görs med utgångspunkt både i ändamålet med vården och barnets bästa.[24]
- Bedömningen görs utan hänvisning till ett tydligt rekvisit, exempelvis bedöms umgänget behöva begränsas för att inte ”riskera den positiva utvecklingen” eller för att barnets hälsa och utveckling kan ta skada.[25]

I den absoluta majoriteten av målen hänvisas både till ändamålet med vården och barnets bästa. Hur dessa begrepp förhåller sig till varandra framstår dock som mycket otydligt. Vanligt förekommande är att en domstol konstaterar att begränsningen är både till barnets bästa och nödvändig med hänsyn till ändamålet med vården utan att det framgår hur begreppen förhåller sig till varandra. Det förekommer också att begränsningen bedöms ”behövas” eller anses ”lämplig” eller ”väl avvägd” i relation till dessa intressen. Därutöver finns det en lång rad variationer där begreppen ”ändamålet med vården” och ”barnets bästa” ges någon form av inbördes relation. Ibland anges att umgängesbegränsningen är nödvändig för ändamålet med vården och *därmed till barnets bästa* och ibland tvärtom, det vill säga att begränsningen är till barnets bästa och *därmed nödvändig för vården*. Ytterligare

[21] Utredningen har gått igenom de domar om umgängesbegränsning från 2024 som finns upplagda i Juno och där domstolen prövat frågan om umgänge i sak.
[22] Se som exempel Förvaltningsrätten i Stockholm, dom den 17 september 2024 i mål nr 14958-24.
[23] Se som exempel Förvaltningsrätten i Växjö, dom den 20 maj 2024 i mål nr 1214-24.
[24] Se som exempel Förvaltningsrätten i Karlstad, dom den 4 januari 2024 i mål nr 5336-23.
[25] Se som exempel Förvaltningsrätten i Göteborg, dom den 20 augusti 2024 i mål nr 8308-24.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

exempel är att umgängesbegränsningen kan beskrivas som nödvändig med hänsyn till ändamålet med vården och *förenlig* med barnets bästa eller att det anges att begränsningen *med hänsyn* till ändamålet med vården är för barnets bästa.

Gemensamt för de mål som utredningen har granskat är att det saknas närmare beskrivningar av vad ändamålet med vården är. Ibland hänvisas inte heller till ändamålet med vården utan endast till ”vården” eller ”genomförandet av vården”. Det samlade intrycket är att det många gånger snarare görs en bedömning med utgångspunkt i barnets bästa men att detta, på grund av hur lagtexten är utformad, uttrycks genom någon form av hänvisning till vården eller ändamålet med densamma.

Socialstyrelsens handbok och kunskapsstöd

Frågor som rör umgänge och umgängesbegräsning behandlas i Socialstyrelsens LVU-handbok för socialtjänsten. Myndigheten har också tagit fram ett kunskapsstöd till socialtjänsten som gäller specifikt umgängesfrågor för barn i familjehem.

Vid utformningen av umgänge i samförstånd är Socialstyrelsens handbok om LVU respektive det särskilda kunskapsstödet till socialtjänsten samstämmiga i beskrivningen av att det är barnets behov och bästa som ska vara utgångspunkten. Här anges att det alltid är den *unges behov* som ska stå i centrum för planeringen av umgänget och att omfattningen av umgänget mellan föräldrar och placerade barn ska bestämmas med hänsyn till vad som är *bäst för den unge*.[26]

I beskrivningen av förutsättningarna för umgängesbegränsning skiljer sig dock beskrivningarna åt. I Socialstyrelsens handbok om LVU anges att bestämmelserna om umgängesbegränsning ska tillämpas restriktivt och att ett umgänge får begränsas endast om det är nödvändigt för att genomföra vården. Hur detta förhåller sig till barnets bästa framgår inte. Det framgår inte heller om uttrycket ”nödvändigt för att genomföra vården” är detsamma som ”nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården”.[27] I Socialstyrelsens kunskapsstöd däremot framhålls att beslut om umgängesbegränsning alltid ska fattas med utgångspunkt i barnets bästa och att det är barnets behov som

[26] Socialstyrelsen (2023), LVU – handbok för socialtjänsten, s. 211, och Socialstyrelsen (2023), Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående, s. 13 f.
[27] Socialstyrelsen (2023), LVU – handbok för socialtjänsten, s. 221–225.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ska styra på vilket sätt umgänget behöver begränsas.[28] Inte heller här är det dock tydligt hur barnets bästa förhåller sig till ändamålet med vården.

JO:s granskning av kommuners handläggning av umgängesbegränsningar

JO genomförde 2022 en inspektion i sex kommuner för att granska handläggningen av umgängesbegränsningar enligt 14 § LVU.[29] I beslutet som följde på inspektionen konstaterar JO att samtliga socialnämnder uppgav att de arbetade aktivt med principen om barnets bästa vid beslut om umgängesbegränsning. Granskningen visade dock på en klar skillnad mellan vad nämnderna själva uppgett och vad som dokumenterats och redovisats i ärendena. Få granskade beslut innehöll ett resonemang om barnets bästa. JO framhåller i sitt beslut att kravet på att barnets bästa ska vara avgörande innebär att en konkret bedömning i detta hänseende ska göras och redovisas. Kritik framställs även mot kommunerna vad gäller barns rätt att komma till tals och barns rätt till information.

7.2.4 Underlag och verktyg för bedömningar om umgänge och vårdens upphörande

En socialnämnds utredningsansvar

En socialnämnd har, enligt den generella bestämmelsen om myndigheters utredningsansvar i 23 § förvaltningslagen, ett ansvar för att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver. Det innebär att det är nämnden som har det yttersta ansvaret för att underlaget i ett ärende är sådant att det leder till ett riktigt beslut. Hur omfattande utredningsåtgärderna behöver vara kan variera med hänsyn till ärendets karaktär.

Om en socialnämnd får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, ska nämnden enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen genast inleda en utredning. JO har i flera beslut betonat

[28] Socialstyrelsen (2023), Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående, s. 51 f.
[29] JO, beslut den 28 juni 2022, dnr 822-2022.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § LVU inte är en verkställighetsfråga utan ska föregås av en utredning och leda till ett formellt och överklagbart beslut. Om frågan om att begränsa umgänget för ett omhändertaget barn inte uppkommer inom ramen för en befintlig utredning behöver en socialnämnd därför inleda en utredning inför ett ställningstagande i frågan.[30] JO framhåller vidare att det är viktigt att en socialnämnds beslut om umgängesbegränsning grundas på en tillförlitlig utredning och att en socialnämnd behöver ett allsidigt underlag för att kunna bedöma hur ett umgänge ska utformas för att vara till barnets bästa.[31]

Även en prövning av frågan om LVU-vårdens upphörande föranleds av en utredning.[32] Högsta förvaltningsdomstolen har i en dom slagit fast att en socialnämnd har ett långtgående ansvar för den utredning som ska ligga till grund för ett beslut i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU.[33] Om grunden för pågående LVU-vård är omsorgsbrister i hemmet måste utredningen klarlägga om och i så fall i vilken utsträckning dessa brister fortfarande kvarstår och hur de i så fall förhåller sig till barnets vårdbehov.

Verktyg till stöd för en socialnämnds bedömningar

När det gäller barn som omhändertagits med stöd av 2 § LVU ska en socialnämnd inför umgänge eller prövning av vårdens upphörande, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av bland annat alkohol eller narkotika. Socialnämnden får i sådana fall besluta att vårdnadshavaren eller föräldern ska uppmanas att lämna drogtest. Resultatet av ett sådant test, liksom vägran att genomföra ett test, blir en del av socialnämndens underlag och ett verktyg inför bedömningen av hur umgänget bör utformas eller i fråga om vårdens upphörande. Närmare om ordningen med drogtester redovisas i avsnitt 7.4.

En socialnämnd har möjlighet att utforma umgänget mellan omhändertagna barn och barnets föräldrar på olika sätt beroende på vilka risker och behov som finns i det enskilda fallet. Detta kan ske både som resultat av frivilliga överenskommelser och genom beslut om

[30] Se JO:s beslut den 28 juni 2022, dnr 822-2022, JO 2014/15, s. 407 och JO 2014/15, s. 411.
[31] JO:s beslut den 28 juni 2022, dnr 822.
[32] JO:s beslut den 7 februari 2019, dnr 1060-2017.
[33] HFD 2014 ref. 50.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hur umgänget ska utövas enligt 14 § andra stycket LVU. Umgänge kan exempelvis genomföras i närvaro av en utomstående person, såsom en anhörig till barnet, en familjehemsförälder, en familjebehandlare eller en stödperson till barn eller föräldrar. En person med en socialnämnds uppdrag att övervaka ett umgänge kan vid behov avbryta ett umgängestillfälle som inte blir tryggt för ett barn. En socialnämnd kan också besluta hur och var ett umgänge ska genomföras. Möjligheten till olika former av umgängen med närvaro av utomstående är ett sätt att garantera ett barns trygghet vid det enskilda umgänget men också ett verktyg för bedömning av framtida umgänge eller i fråga om vårdens upphörande.

Andra verktyg som står till socialnämndens förfogande är exempelvis möjligheten att göra hembesök och att hämta in uppgifter från bland annat barn, föräldrar och familjehem.

Till stöd för socialnämndernas bedömningar i fråga om umgänge och vårdens upphörande finns kunskapsstöd och material från Socialstyrelsen. Myndigheten har bland annat tagit fram ett kunskapsstöd som ska bidra till kunskapsbaserade och rättssäkra bedömningar rörande omfattningen och utformningen av umgänget mellan omhändertagna barn och deras föräldrar och andra nära anhöriga.[34] Det finns också ett handläggningsstöd framtaget av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd som rör riskbedömningar i vid umgänge.[35] Många kommuner använder sig därutöver av särskilda metoder eller modeller för riskbedömningar, såsom exempelvis Signs of Safety som är en modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet.[36]

[34] Socialstyrelsen (2023), Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående.
[35] MFOF (2018), Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Materialet riktar sig i första hand till familjerätten men kan också användas vid bedömningar om umgängessituationer för barn som har omhändertagits med stöd av LVU.
[36] SBU (2022), Signs of Safety, En modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En socialnämnds möjlighet att hämta in uppgifter inför en bedömning om umgänge eller vårdens upphörande

Uppgifter från andra myndigheter och yrkesverksamma

Vid en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd får en socialnämnd, enligt 20 kap. 5 § socialtjänstlagen, ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser. Bestämmelsen tydliggör att en socialnämnd, utan samtycke från en vårdnadshavare, har möjlighet att ta kontakt med andra myndigheter och yrkesverksamma för att utreda ett barns behov av skydd. Motsvarande möjlighet att ta kontakter och hjälp av sakkunniga gäller också vid en socialnämnds uppföljning av ett barns situation.[37]

Andra myndigheter och yrkesverksamma har i sin tur en skyldighet att bistå en socialnämnd under en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd (20 kap. 6 § socialtjänstlagen). Skyldiga att bistå socialtjänsten med uppgifter under en utredning är de myndigheter, anställda vid myndigheter och andra yrkesverksamma som är skyldiga att anmäla oro för ett barn enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen. Det innebär att bland annat Polismyndigheten, myndigheter inom hälso- och sjukvården, och andra myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga att lämna en socialnämnd alla uppgifter som kan vara av betydelse för att utreda ett barns behov av skydd och stöd. Även yrkesmässigt bedriven verksamhet i privat regi omfattas av skyldigheten att lämna uppgifter till socialtjänsten om verksamheten i fråga fullgör uppgifter som berör barn och unga.[38]

Genom lagändringar som träder i kraft den 15 januari 2026 förtydligas att bland annat Ekobrottsmyndigheten, Migrationsverket och Åklagarmyndigheten är skyldiga att anmäla oro för barn och därmed även har en uppgiftsskyldighet till socialnämnden. Därtill kommer nya myndigheter, anställda och yrkesverksamma att omfattas. Detta gäller bland annat Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kronofogdemyndigheten, Skatteverket och förordnade ordningsvakter.[39]

Uppgiftsskyldigheten bryter sekretessen mellan myndigheter, vilket innebär att även uppgifter som omfattas av sekretess kan läm-

[37] 23 kap. 4 § socialtjänstlagen.
[38] 19 kap. 1 § 4 p.
[39] Prop. 2025/26:12, s. 26 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

nas till socialtjänsten.[40] Den bryter också den tystnadsplikt som gäller i verksamhet som drivs i privat regi.[41]

Uppgiftsskyldigheten gäller endast under utredning av ett barns behov av skydd eller stöd. Inför ett beslut om umgängesbegränsning och vid prövning av vårdens upphörande ska det som angetts ovan inledas en utredning. Frågan är då om dessa utredningar räknas som utredningar om ett barns behov av skydd eller stöd. Här saknas klargörande uttalanden i förarbeten och JO-beslut. Genom utredningens samtal med SKR och med yrkesverksamma inom socialtjänsten har framgått att det finns olika uppfattningar i denna fråga. Det är möjligt att tolka regelverket som att det i och för sig ska inledas utredningar inför beslut om umgängesbegränsning eller vårdens upphörande men att detta inte är att betrakta som utredningar om barns behov av skydd eller stöd. Det finns i så fall ingen möjlighet att hämta in de uppgifter som behövs. Det är också möjligt att göra motsatt tolkning, det vill säga att detta är utredningar om ett barns behov av skydd eller stöd och att en socialnämnd därmed har rätt att hämta in de uppgifter som behövs. Även med en sådan tolkning är det emellertid inte möjligt att hämta in uppgifter under den tid ett barn är omhändertaget enligt LVU och det *inte* pågår en utredning. Det innebär att en socialnämnd vid utformning av umgänge utan pågående utredning saknar möjlighet att inhämta uppgifter som kan behövas för att följa vården och utforma umgänget på ett för barnet tryggt och säkert sätt. Så kan vara fallet både vid umgänge som är ett resultat av en frivillig överenskommelse och umgänge som grundas på ett beslut om umgängesbegränsning där det inte längre pågår en utredning.

Uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren

Enligt gällande regelverk får en socialnämnd, utöver vad som anges om inhämtande av uppgifter ovan, hämta in vissa uppgifter ur misstanke- och belastningsregistren vid utredningar av barns skydd eller stöd om det är fråga om ett ärende om åtgärder enligt LVU. Det preciseras inte för vilken personkrets uppgifter får hämtas in. En socialnämnd ska i varje särskilt fall noga pröva behovet av information och

[40] 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen.
[41] Se exempelvis 17 kap. 11 § socialtjänstlagen, 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) och 29 kap. 14 § skollagen (2010:800).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

begäran om att få ta del av uppgifter ur registren får göras endast om skälet till det uppväger den olägenhet det innebär för den som berörs.[42]

Förslag om uppgiftsskyldighet under vårdtiden

Utredningen om barn och unga i samhällets vård, vars betänkande (SOU 2023:66) bereds i Regeringskansliet, har lämnat förslag som innebär att en socialnämnd under vårdtiden, vid såväl frivilliga placeringar som vid vård enligt LVU, har rätt att hämta in information från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården. Det föreslås också att detta motsvaras av en uppgiftsskyldighet i skollagen och hälso- och sjukvårdslagen som innebär att huvudmän och anställda är skyldiga att lämna en socialnämnd alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra eller följa upp vård av barn och unga under 21 år som vårdas med stöd av LVU eller som vårdas utanför det egna hemmet med stöd av socialtjänstlagen.

Förslaget innebär således en större rätt att hämta in uppgifter under vårdtiden än i dag. Noteras bör att förslaget innebär att uppgiftsskyldigheten gäller unga upp till 21 år, detta skiljer sig mot dagens uppgiftsskyldighet under en utredning som bara gäller barn. Kretsen myndigheter som omfattas av uppgiftsskyldigheten är dock begränsad jämfört med vad som gäller under en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd. Detta berördes av Socialstyrelsen under remitteringen av betänkandet, som i sitt yttrande instämmer i att det finns ett behov av att en socialnämnd får del av de uppgifter som de behöver för att kunna följa vården av placerade barn. Socialstyrelsen ansåg dock inte att uppgiftsskyldigheten ska begränsas enbart till hälso- och sjukvård och skola utan att det kan vara relevant att ta del av uppgifter även från andra aktörer, exempelvis Polismyndigheten.[43]

[42] Se 6 § första stycket 4 och 7 § lagen (1998:620) om belastningsregister och 11 § första stycket 8 d förordningen (1999:1134) om belastningsregister respektive 5 § första stycket 2 och 6 § lagen (1998:621) om misstankeregister och 4 § 8 d förordningen (1999:1135) om misstankeregister.
[43] Socialstyrelsens yttrande över SOU 2023:66, dnr 116777/2023.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.2.5 Nordisk utblick

Inledning

I kapitel 4 i utredningens delbetänkande, SOU 2025:38, redogörs för motsvarigheten till LVU i dansk, norsk och finsk lagstiftning. Framför allt beskrivs förutsättningarna för tvångsvård och hur beslutsprocesserna ser ut. Nedan redogörs närmare för respektive lands reglering av umgängesfrågor.

Danmark

Bestämmelser om omhändertaganden av barn (anbringelse uden for hjemmet uden samtykke) finns i barnets lov, som trädde i kraft den 1 januari 2024. Beslut att omhänderta ett barn fattas av kommunens barn- och ungdomsnämnd och detta beslut kan överklagas till Ankestyrelsen.

Under en placering utanför hemmet har ett barn rätt till umgänge och kontakt med föräldrar och nätverk, inklusive syskon, mor- och farföräldrar, andra familjemedlemmar och vänner (§ 103 barnets lov). Det ska tas hänsyn till barnets åsikt om omfattningen, ramen och platsen för umgänget. Barnet kan begära att kontakten med familjen och nätverket avbryts eller att en stödperson är närvarande under kontakten. Barnet har också rätt att begära mer kontakt med familjen. På begäran av barnet själv kan kommunfullmäktige besluta att avbryta umgänget upp till åtta veckor om detta bedöms vara till barnets bästa. För begränsningar av barnets kontakter med nätverket under längre perioder än så fordras beslut av barn- och ungdomsnämnden.

Om det är nödvändigt för barnets hälsa eller utveckling kan barn- och ungdomsnämnden fatta beslut om barnets umgänge med föräldrar och övrigt nätverk. Nämnden kan besluta att umgänget under en viss tid ska vara övervakat eller att kontakten helt ska avbrytas (§ 105 barnets lov). Om det är känt eller misstänks att den person som barnet ska ha kontakt med har begått övergrepp mot ett barn, ska barn- och ungdomsnämnden, om inte särskilda omständigheter talar för något annat, besluta för en viss tid att avbryta personens kontakt med barnet eller besluta att kontakten endast får ske övervakat.

Beslut om att begränsa umgänge kan överklagas av föräldrarna och av barnet själv om barnet har fyllt 10 år (§ 145 och § 146 barnets lov).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Finland

Bestämmelser om omhändertaganden av barn och unga finns i barnskyddslagen som trädde i kraft 2007. Beslut att omhänderta ett barn fattas i förvaltningsdomstol efter ansökan av ett välfärdsområde.

Bestämmelsen om barnets rätt till umgänge regleras i 54 § barnskyddslagen. Här anges att ett barn som vårdas utom hemmet ska tillförsäkras för barnets utveckling viktiga, fortgående och trygga mänskliga relationer. Barnet har rätt att träffa sina föräldrar, syskon och andra barnet närstående personer genom att ta emot gäster eller företa besök utanför platsen för vård utom hemmet samt att hålla kontakt med dem i övrigt per telefon eller genom att sända och ta emot brev eller därmed jämförbara andra förtroliga meddelanden eller andra försändelser.

Det anges vidare att ett välfärdsområde och platsen för vården av barnet utom hemmet ska stödja och främja kontakterna mellan barnet och föräldrarna samt andra barnet närstående personer. Vården av barnet utom hemmet ska ordnas så att avståndet till den plats där barnet är placerat inte är ett hinder för att upprätthålla kontakt med barnet närstående personer.

Begränsningen av barnets kontakter regleras i 62 § barnskyddslagen. Här anges att rätten för ett barn att hålla kontakt med sina föräldrar eller andra närstående personer får begränsas om det inte har varit möjligt att komma överens med barnet och dess föräldrar eller andra barnet närstående personer om kontakterna. Dessutom ska någon av följande förutsättningar vara uppfyllda:

1. kontakten äventyrar uppnåendet av syftet med vården av barnet utom hemmet och en begränsning är nödvändig med tanke på barnets vård och fostran, eller
2. kontakten är till fara för barnets liv, hälsa, utveckling eller säkerhet, eller
3. en begränsning är nödvändig för föräldrarnas eller familjens övriga barns säkerhet, säkerheten för de andra barnen i familjehemmet eller anstalten eller personalens säkerhet, eller
4. ett barn som fyllt 12 år motsätter sig kontakten. Detsamma gäller ett barn som är yngre än 12 år, om barnet är så utvecklat att hans eller hennes vilja kan beaktas.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Beslut om en begränsning kan fattas av särskilt behörig tjänsteman (63 § barnskyddslagen). Det finns också möjligheter för andra tjänstemän och för föreståndaren på en barnskyddsanstalt att fatta kortvariga begränsningsbeslut.

Beslut att begränsa ett barns kontakter får överklagas av barnet själv när barnet har fyllt 12 år. Beslutet får också överklagas av den som begränsningen gäller emot, det innebär att både föräldrar och andra närstående som exempelvis syskon har rätt att överklaga beslut om umgängesbegränsning (90 § barnskyddslagen och 7 § lagen om rättegång i förvaltningsärenden).

Norge

Bestämmelser om omhändertaganden av barn (omsorgsovertakelse och atferdsplassering) finns i barnskyddslagen (barnevernsloven) som trädde i kraft den 1 januari 2023. Beslut att omhänderta ett barn fattas av barnavårds- och hälsonämnden efter ansökan av en kommuns barnavårdsmyndighet.

Frågor som rör umgänge regleras i barnskyddslagens sjunde kapitel. När beslut fattats om att omhänderta ett barn ska en barn- och hälsovårdsnämnd besluta om umgänge mellan barnet och föräldrarna (7-2 §). Nämnden kan fastställa villkor för umgänget, bland annat att umgänget ska ske under övervakning. Vid utformning av umgänge ska hänsyn tas till barnets behov av skydd, barnets utveckling och barnets och föräldrarnas förmåga att upprätthålla och stärka banden mellan dem. Umgänget ska vara till barnets bästa. Endast när det finns starka och särskilda skäl får nämnden besluta att umgänget ska begränsas kraftigt eller upphöra helt.

Barnavårdsmyndigheten ska se till att barnet genom besök och kontakt kan upprätthålla och stärka banden till syskon och andra som har ett etablerat familjeliv och nära personliga band till barnet (§ 7-5). Besöken ska vara till barnets bästa.

Rätten att överklaga beslut om umgänge har föräldrar och barn som har fyllt 15 år (12-2 § och 12-3 § barnevernsloven). Ibland kan också yngre barn ha rätt att klaga.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.2.6 Synpunkter till utredningen

Synpunkter till utredningen om umgänge och barnets bästa

Barn och unga

Utredningen har inhämtat barns och ungas åsikter och erfarenheter bland annat genom samtal som genomförts i samarbete med de ideella föreningarna Barnrättsbyrån, Linnamottagningen och Maskrosbarn (se närmare om utredningens samtal med barn och unga i kapitel 2). För att få en bredare bild av barn och ungas åsikter och erfarenheter har utredningen även tagit del av andra myndigheters och ideella organisationers sammanställningar av barn och ungas åsikter och erfarenheter från den sociala barn- och ungdomsvården.[44]

Många barn och unga beskriver erfarenheter av att inte bli lyssnade på och att inte ha en möjlighet att påverka sin situation. Utformning av umgänge och beslut om barnets relationer uppfattas många gånger beslutas utifrån de vuxnas perspektiv utan att hänsyn tas till barnets åsikter och behov. Detta kan leda till att barnet förvägras viktiga relationer och att umgängesbegränsningar fortgår utan att det, utifrån barnets perspektiv, finns skäl till detta. Det kan också innebära att ansvaret för fungerande kontakter läggs på barnet utan stöd från vuxenvärlden med exempelvis planering och resor. Samtidigt som barns önskade umgänge kan förvägras eller försvåras förekommer också att barn tvingas till umgänge med föräldrar som de är rädda för eller av andra skäl inte vill ha kontakt med. Det förekommer också att umgänge genomförs utan att det säkerställs att det blir en trygg situation och likaså att barn själva får ta ansvar för att säga nej till umgänge som de inte mår bra av. Återkommande önskemål från barn och unga är att göra barn mer delaktiga, att förklara fattade beslut, att inte ge barn eget ansvar för ett fungerande umgänge eller för att säga nej till föräldrar som vill ha mer kontakt än barnen önskar.

Myndigheter och yrkesverksamma

Utredningen har genomfört en enkätundersökning till socialförvaltningar i olika kommuner och stadsdelar. Vi har också samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndig-

[44] Se sammanställningen av barns och ungas åsikter om kontakter med socialtjänsten och erfarenheter av samhällsvård i SOU 2023:40, kapitel 3, s. 111 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

heter och yrkesverksamma, såsom socialsekreterare, socialchefer, kommunjurister och domare (se närmare om enkätundersökningen och externa kontakter i kapitel 2). Den bild som framträder är att det finns skilda uppfattningar och även en osäkerhet om huruvida barnets bästa och barnets behov ska vara utgångspunkten för planering av umgänge och beslut om umgängesbegränsningar. Det finns även skilda uppfattningar och en osäkerhet i fråga om ändamålsrekvisitet vid umgängesbegränsning ska tolkas utifrån barnets bästa eller inte samt hur uttrycket ändamålet med vården ska förstås.

Utredningens samtal med socialsekreterare om hur umgängesfrågor hanteras ger det samlade intrycket att det finns mycket stora variationer mellan olika kommuner och stadsdelar vad gäller hur frågor om umgänge hanteras. Det förekommer att utgångspunkten är ett aktivt arbete i umgängesfrågor med barnets behov och bästa i centrum. Det förekommer också att frågor om umgängesbegränsning och umgänge behandlas mer slentrianmässigt utan att det individuella barnets behov och bästa står i centrum. Det kan leda både till att barn inte i tillräcklig utsträckning får sina behov och sin rätt till goda relationer med föräldrar och andra närstående tillgodosedda och att föräldrars rätt till umgänge går ut över barnets bästa. Som exempel på det förstnämnda kan nämnas kommuner som beskriver att de begränsar umgänget för att det saknas resurser till övervakade umgängen eller för att föräldrar inte haft möjlighet att bekosta tester som påvisar drogfrihet. Som exempel på det sistnämnda kan nämnas kommuner som beskriver att de genomför umgängen de bedömer inte är till barnens bästa eftersom de uppfattar att föräldrars rätt till umgänge går före.

Många yrkesverksamma utredningen samtalat med uttrycker att regelverket inte är tillräckligt tydligt och efterlyser en ordning där det tydligare framgår att såväl umgänge som umgängesbegränsning ska utgå ifrån barnets bästa.

Synpunkter till utredningen om behovet av verktyg för säkra bedömningar

Utredningen har genomfört en enkätundersökning till socialförvaltningar i olika kommuner och stadsdelar (se närmare i kapitel 2). På frågan om kommunen bedömer att de har tillräckliga verktyg för att kunna göra säkra bedömningar inför umgänge och prövning av vår-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

dens upphörande har 53 procent av kommunerna svarat ja och 47 procent nej. De som svarat nej på denna fråga fick möjlighet att utveckla vilka verktyg de skulle vilja ha tillgång till. Här nämns bland annat tydligare modeller och bedömningsinstrument, möjlighet till oanmälda hembesök, stärkt samverkan med psykiatrin, möjlighet att ta externa kontakter utan pågående utredning och större tillgång till resurser som kan stötta vid problematik som rör heder och våld.

Vi har också samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndigheter och från yrkesverksamma, inom socialtjänsten. En återkommande synpunkt är att de verktyg en socialnämnd redan har tillgång till fungerar väl. Ibland kan emellertid viktiga verktyg, som exempelvis umgänge med familjebehandlare, inte alltid kan användas i önskad utsträckning på grund av bristande resurser. Vad gäller behov av *nya* verktyg för att kunna göra säkra bedömningar inför umgänge och vårdens upphörande nämns framför allt behovet av att även under vårdtiden få tillgång till information från skola, hälso- och sjukvård och andra relevanta aktörer.

7.2.7 Överväganden och förslag

Inledande om en socialnämnds förutsättningar att göra säkra bedömningar vid umgänge och vårdens upphörande

Utredningen har haft i uppdrag att kartlägga och analysera en socialnämnds förutsättningar att göra bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande, och vid behov föreslå åtgärder för att en socialnämnd ska få bättre förutsättningar att göra sådana bedömningar. I direktiven nämns särskilt att det även i andra situationer än vid föräldrars skadliga bruk, behövs verktyg för att en socialnämnd ska kunna göra bedömningar som är säkrare för barn när det gäller umgänge och vårdens upphörande.

Inledningsvis vill utredningen betona att en grundläggande förutsättning för att göra säkra bedömningar i fråga om umgänge och vårdens upphörande är att regelverket är tydligt och underlättar likvärdiga bedömningar där principen om barnets bästa får genomslag. I kommande avsnitt lämnas därför förslag på hur bestämmelsen om umgängesbegränsning i 14 § LVU kan förtydligas och skapa bättre förutsättningar för beslut där barnets bästa är avgörande. Såvitt gäller vårdens upphörande behandlas denna fråga i kapitel 6.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En ytterligare förutsättning för säkra bedömningar i fråga om umgänge och vårdens upphörande är att barn har en reell möjlighet att komma till tals och utkräva sina rättigheter. Denna fråga berörs också i kommande avsnitt.

Vad gäller konkreta verktyg till stöd för en socialnämnds bedömningar är utredningens uppfattning att en socialnämnd har ett behov av att under tiden för ett omhändertagande kunna hämta in uppgifter från externa aktörer, exempelvis hälso- och sjukvården, även när det inte pågår en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd. Detta för att få ett bättre underlag för bedömningar bland annat när det gäller umgänge och vårdens upphörande. Denna fråga behandlas därför nedan. I övrigt bedöms det juridiska regelverket ge en socialnämnd både ett tydligt ansvar och goda förutsättningar att vid utformning av umgänge och beslut om vårdens upphörande säkerställa barns trygghet och säkerhet. De behov av bättre förutsättningar för säkra bedömningar som lyfts i utredningens samtal med myndigheter och yrkesverksamma rör framför allt frågor som ligger utanför uppdraget för denna utredning, såsom exempelvis kommunernas förutsättningar vad gäller ekonomi, personalförsörjning och tillgång till stöttande resurser.

Bakgrunden till uppdraget i denna del är en socialnämnds möjlighet att besluta att föräldrar under vissa förutsättningar ska uppmanas att lämna drogtest inför umgänge och inför prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra. Regleringen infördes för att ge socialnämnder verktyg för att kunna göra säkrare bedömningar i fråga om umgänge och vid vårdens upphörande. Under remitteringen framförde JO att det vore önskvärt att möjliga åtgärder övervägs också i de fall omsorgsbristen beror på annat än att en vårdnadshavare har problem med missbruk.[45] Några exempel på vilka typer av åtgärder eller verktyg som åsyftas ges dock inte. Inte heller i utredningens direktiv ges några exempel på särskilda verktyg för säkrare bedömningar. Något som framförts till utredningen är om det bör finnas en möjlighet för en socialnämnd att, motsvarande vad som gäller för drogtester, uppmana föräldrar att delta i vissa behandlingar eller utbildningar eller att ta emot andra insatser. Utredningen vill med anledning av detta framhålla att det redan i dag är fullt möjligt och en självklar del av socialnämndernas arbete att erbjuda, uppmuntra och uppmana föräldrar att genomgå olika former av behandlingar, utbildningar och andra

[45] JO:s yttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

insatser. Att möjligheten att uppmana till drogtester reglerats särskilt beror på regeringsformens skydd mot påtvingade kroppsliga ingrepp vilket inte gör sig gällande när det gäller exempelvis föräldrautbildningar. Sammanfattningsvis är det alltså utredningens bedömning att det, utöver vad som redovisas i bedömningar och förslag i kommande avsnitt, saknas behov av ytterligare verktyg för att ge socialnämnder förutsättningar att göra bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande.

En tydligare bestämmelse om umgänge med barnets bästa som utgångspunkt

Utredningens förslag

14 § LVU inleds med att betona en socialnämnds ansvar att tillgodose barns och ungas rätt till umgänge. Förutsättningarna för beslut om hur ett umgänge ska utövas ändras. En förutsättning för ett beslut om att begränsa eller på annat sätt reglera hur ett umgänge ska utövas är att det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Det ska inte längre göras någon hänvisning till ändamålet med vården.

Inledning

Våra utgångspunkter är att en lagstiftning som utgör både skydds- och tvångslagstiftning för barn och unga måste uppfylla mycket högt ställda krav på tydlighet och förutsebarhet.

Utredningen har studerat beslut, domar och annat material som rör umgänge och umgängesbegränsningar och även diskuterat dessa frågor i kontakter med kommuner och ett stort antal yrkesverksamma inom socialtjänsten. Vi har också inhämtat synpunkter från barn och unga med erfarenheter av samhällsvård, från barnrättsorganisationer och från föräldrar till omhändertagna barn.

Det samlade intrycket är att det finns mycket stora variationer mellan olika kommuner och stadsdelar vad gäller frågor som rör umgänge för barn som omhändertagits enligt LVU. Det görs olika tolkningar av en socialnämnds ansvar för barns viktiga relationer och av förutsättningarna för umgängesbegränsning. Det förekommer att barn

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

inte i tillräcklig utsträckning får sina behov och sin rätt till relationer med föräldrar och andra närstående tillgodosedda, men också att föräldrars rätt till umgänge tillåts gå ut över barns trygghet och säkerhet. Det förs mycket sällan ett resonemang om barnets bästa och barnets inställning i beslut och domar som rör umgängesbegränsning och det är otydligt hur förutsättningarna för umgängesbegränsning ska förstås.

Att det i landets kommuner med skiftande förutsättningar i någon mån kommer att finnas olika arbetssätt och uppfattningar är oundvikligt. Utredningens bedömning är emellertid att 14 § LVU kan utformas på ett sätt som bättre bidrar till likabehandling och ett tydligt genomslag för principen om barnets bästa.

En socialnämnds ansvar för barns och ungas rätt till umgänge

En socialnämnd ges i den nuvarande lydelsen av 14 § första stycket LVU ett uttryckligt ansvar för att barn och unga som omhändertagits med stöd av lagen får sina behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodosedda så långt det är möjligt. Bestämmelsen infördes för att betona en socialnämnds ansvar för att föräldrar får stöd och hjälp av både personlig och ekonomisk art för att klara kontakten med sina barn och att det är nämndens uppgift att verka för att familjehemsföräldrarna medverkar till en positiv kontakt.[46] För att betona att det är barnets behov av umgänge som står i centrum föreslog 2015 års LVU-utredning att det i stället skulle anges att en socialnämnd har ett ansvar för att ett barn ges *möjlighet* till umgänge.[47] Formuleringen är snarlik den nya bestämmelse i socialtjänstlagen som ger en socialnämnd ett särskilt ansvar för att placerade barn (det vill säga både barn som placerats utanför hemmet frivilligt och enligt LVU) ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående.[48] I förarbetena till socialtjänstlagen betonas att detta ska förstås som att kontakten är till för barnet och det är barnets bästa som ska vara avgörande.[49]

Utredningen anser att det är rimligt att, trots att det numera framgår i socialtjänstlagen att en socialnämnd har ett ansvar för placerade barns umgänge, också ange detta i anslutning till regleringen om

[46] Prop. 1989/90:28, s. 115 och 72 f.
[47] SOU 2025:71, s. 230 ff.
[48] Se 9 kap. 10 § respektive och 22 kap. 9 § socialtjänstlagen.
[49] Prop. 2024/25:89, s. 488 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

umgängesbegränsning i LVU. Ansvaret för rätten till umgänge bör dock, till skillnad från vad som föreslogs av 2015 års LVU-utredning, även omfatta unga personer som omhändertagits med stöd av lagen. En socialnämnd har ett övergripande ansvar att utforma vården för alla som placeras utanför hemmet på ett sådant sätt att samhörigheten med närstående främjas – detta gäller även unga. Hur umgänget med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående är tänkt att ordnas ska framgå av de vård- och genomförandeplaner en socialnämnd tar fram – även detta gäller både barn och unga.[50] Det saknas skäl att endast uttrycka en socialnämnds ansvar för *barns* rätt till umgänge även om det är så att unga inte kan träffas av beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU. Detta överensstämmer också med vad som föreslås i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.[51]

I socialtjänstlagen anges som nämnts ovan att barn ska ges *möjlighet* till umgänge. Detta gäller både om barnet är placerat frivilligt eller med stöd av LVU. Till skillnad från vad som gäller enligt socialtjänstlagen innebär dock ett omhändertagande av barn och unga med stöd av LVU att barns och ungas *rätt* och önskemål om umgänge med föräldrar och andra närstående kan inskränkas.[52] Att i denna kontext beskriva barns och ungas *möjlighet till umgänge* riskerar att osynliggöra att det kan fattas beslut som utgör en rättighetsbegränsning för barn och unga. I utkastet till lagrådsremiss som lämnar förslag på en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga föreslås, i likhet med 2015 års LVU-utredning, att bestämmelsen om socialnämndens ansvar för umgänge ska uttrycka detta som en *möjlighet* för barnet eller den unge.[53] Utredningens förslag innebär att 14 § LVU i stället inleds med att betona en socialnämnds ansvar att tillgodose barns och ungas *rätt* till umgänge. Att det är *barnets och den unges* rätt till umgänge tydliggör också att det är deras behov och bästa som är utgångspunkten för utformningen av umgänget. Därmed saknas förutsättningar att utforma och genomföra umgänge på ett

[50] 9 kap. 12 § socialtjänstlagen och 10 kap. 2–3 §§ socialtjänstförordningen.
[51] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.
[52] Detta kan bland annat göras genom beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU och med stöd av de befogenheter som finns att vägra och begränsa besök om barnet eller den unge är placerat på SiS särskilda ungdomshem eller annat HVB.
[53] Se Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 542.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sätt som inte är till ett barns bästa och, beroende på barnets ålder och mognad, i strid med vad barnet själv vill.[54]

Utredningens förslag innebär att 14 § första stycket LVU ska uttrycka en socialnämnds ansvar för barns och ungas rätt till umgänge med *föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående*, det vill säga inte som i dag endast umgänget med vårdnadshavare och föräldrar. Överväganden i denna del finns i avsnitt 7.3 som också behandlar förutsättningarna att besluta om umgängesbegränsning och att överklaga sådana beslut avseende andra närstående än de som nu omfattas av 14 § andra stycket LVU.

Tydliggörande av att beslut om umgänge innebär att ett umgänge begränsas eller att utövandet på något annat sätt regleras

Utgångspunkten är att ett umgänge ska utformas utifrån vad som är bäst för barnet eller den unge. Hur umgänget är tänkt att ordnas ska framgå av de vård- och genomförandeplaner en socialnämnd tar fram. Dessa planer är inte möjliga att överklaga. Om frivilliga överenskommelser inte kan nås om hur ett umgänge ska utformas mellan barn som har fyllt 15 år, vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt ska en socialnämnd fatta ett formaliserat och överklagbart beslut med stöd av 14 § andra stycket LVU.

Beslut om hur ett umgänge ska utövas enligt 14 § andra stycket LVU kallas ofta, bland annat i domstolarnas prövning, för beslut om umgängesbegränsning. Begreppet är inte helt rättvisande eftersom det som begränsas inte nödvändigtvis är själva umgänget utan bestämmanderätten över umgänget. Uttrycket i paragrafens nuvarande lydelse, att det är fråga om beslut om hur umgänget ska utövas, beskriver å andra sidan inte riktigt att det rör sig om en inskränkning i relation till vad en eller flera som berörs av beslutet önskar.

Utredningens förslag innebär att det i 14 § andra stycket LVU tydliggörs att det är fråga om ett beslut att *begränsa* eller på något annat sätt *reglera* hur umgänget ska utövas. Förändringen innebär ingen ändring i sak.

[54] Jfr RÅ 2005 ref. 66 och HFD 2017 ref. 40.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förutsättningarna för umgängesbegränsning

En begränsning av umgänget enligt 14 § andra stycket LVU får enligt dagens regelverk ske endast om det är ”nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården enligt denna lag”. I förarbetena till bestämmelsen ges enstaka exempel på situationer där en umgängesbegränsning kan aktualiseras. Det redovisas emellertid inte hur uttrycket ”nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården” ska förstås. Innebörden av detta uttryck har inte heller utvecklats i praxis.

Begreppet vård används med skiftande innebörd i LVU, för detta redogörs närmare i utredningens delbetänkande (se avsnitt 5.2.4 i SOU 2025:38). Utredningen lämnar i delbetänkandet flera förslag som syftar till en mer enhetlig begreppsanvändning, bland annat genom att vård inte ska användas både för att beskriva tvångsvården och vårdens innehåll. Uttrycket ”ändamålet med vården” är ett uttryck som blir otydligt just på grund av vårdbegreppets skiftande innebörd. LVU:s syfte, eller ändamål, är att i vissa situationer avvärja risken för skada på barnets eller den unges hälsa eller utveckling genom att nödvändig vård kan genomföras även när det saknas samtycke. Om ”vård” således syftar på tvångsvården är ”ändamålet med vården” endast att genomföra den nödvändiga vården. Om ”vård” däremot syftar på vårdens innehåll kan ”ändamålet med vården” i stället förstås som syftet med de åtgärder som vidtas inom den sociala barnavården, såsom att ge barn och unga trygga och goda uppväxtförhållanden.[55]

När principen om barnets bästa och betydelsen av barnets inställning tillkom i lagstiftningen 2003 uttrycktes att hänsynen till barnets bästa ska ges företräde vid en konflikt mellan barnets behov och andra intressen. Någon särskild ledning ges emellertid inte i fråga om hur denna princip vid beslut om umgängesbegränsning förhåller sig till uttrycket ”nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården”. Detta har inte heller utvecklats i praxis.

I beslut och domar som rör umgängesbegränsning konstateras ofta att begränsningen är till barnets bästa men det finns mycket sällan ett resonemang om vad detta innebär.[56] Utredningens genomgång av domar, beslut och annat material liksom samtal med yrkesverksamma inom socialtjänsten visar också att det inte finns en gemen-

[55] Se prop. 1979/80:1, Del A, s. 581 och SOU 2025:38, s. 94 ff.
[56] Se JO:s beslut 2022-06-28, dnr 822-2022, och avsnitt 7.3.2 avseende domar från förvaltningsrätterna och kammarrätterna.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sam förståelse av begreppet ”ändamålet med vården”. Som utgångspunkt saknas i såväl beslut, domar och material från myndigheter försök att definiera eller förklara begreppet. Det finns inte heller en samsyn kring hur ”ändamålet med vården” förhåller sig till ”barnets bästa”. Att centrala begrepp har oklar och varierad innebörd leder till minskad transparens och likabehandling. Det innebär också en risk för bedömningar som inte utgår från det enskilda barnets behov och bästa vilket kan innebära såväl ett umgänge som en umgängesbegränsning som barnet far illa av.

Utredningens bedömning är att förutsättningen för en umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU bör uttryckas på ett klart och tydligt sätt. Uttrycket ”ändamålet med vården” föreslås därför mönstras ut. Umgängesbegränsning får enligt utredningens förslag beslutas när det inte är möjligt att komma överens om hur umgänget ska utformas och en begränsning är nödvändig med hänsyn till barnets bästa. En bestämmelse som tar sikte på om åtgärden är nödvändig med hänsyn till barnets bästa är i bättre överensstämmelse med både Högsta förvaltningsdomstolens praxis och med internationell rätt (se avsnitt 7.2.3). Det skulle även skapa bättre förutsättningar för beslut och domar där avvägningar om barnets bästa tydligt redovisas. Att en umgängesbegränsning ska vara nödvändig innebär ett krav på att, precis som i dag, i första hand hitta andra lösningar. En begränsning av ett umgänge ska inte beslutas slentrianmässigt utan när det efter noggranna bedömningar bedöms nödvändigt med hänsyn till barnets bästa.

En bedömning som utgår ifrån barnets bästa innebär att det utifrån omständigheterna i det enskilda fallet ska göras en avvägning mellan barnets rätt till skydd och trygghet och barnets rätt till umgänge och en relation till föräldrarna om barnet så önskar. Bedömningen ska göras utifrån det individuella barnets situation och behov på både kort och lång sikt. Centralt i en sådan bedömning är att, utifrån barnets ålder och mognad, låta barnet komma till tals och beakta barnets egen inställning.[57]

[57] Jfr RÅ 2005 ref. 66 och HFD 2017 ref. 40.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Barns delaktighet är en förutsättning för säkrare bedömningar vid umgänge och vårdens upphörande

Utredningens bedömning

Att barn har tillgång till information och en möjlighet att komma till tals och påverka beslut är en förutsättning för att bedömningar om umgänge och vårdens upphörande görs med utgångspunkt i barnets bästa och kan säkerställa barns trygghet och säkerhet.

Barns rätt att komma till tals och på andra sätt vara delaktiga i ärenden och processer som rör umgänge och vårdens upphörande är en förutsättning för bedömningar som, med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet, säkerställer barns trygghet och säkerhet. Det är särskilt viktigt att det finns fungerande former för detta i ärenden och mål där barnet saknar processbehörighet och företräds av vårdnadshavare eller annan ställföreträdare.

Det finns en rad brister i barns rätt till delaktighet i ärenden om umgänge och vårdens upphörande. Barn som har fyllt 15 år kan förvisso överklaga beslut om umgängesbegränsning enligt LVU men saknar stöd av ett offentligt biträde och ges inte alltid ställning som part om en vårdnadshavare eller en förälder överklagar. Barn under 15 år ges som utgångspunkt aldrig partsställning i mål av detta slag. Det innebär att de saknar möjlighet att initiera ett ärende, att överklaga beslut och att själva eller genom en ställföreträdare komma till tals i en domstolsprocess som påkallats av en förälder. Att barn inte ges partsställning i dessa mål är ingenting som följer av lag eller praxis från Högsta förvaltningsdomstolen utan är en, relativt samstämmig men sällan uttalad, tolkning i socialnämnder och domstolar. I utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter (SOU 2023:40), redogörs för varför barn enligt förvaltningsrättslig praxis bör betraktas som parter i ärenden som umgängesbegränsning och det lämnas också flera förslag för att tydliggöra detta. Utredningen lämnar också flera andra förslag, bland annat om rätten till information om beslut, som kan stärka barns delaktighet i processer om umgänge och vårdens upphörande. Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss där det föreslås att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. I utkastet till lagrådsremiss har förslagen från SOU 2023:40 omhändertagits

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

på ett sätt som stärker barns rättigheter i ärenden och mål om umgängesbegränsning.[58]

Förbättrade möjligheter för socialnämnder att hämta in uppgifter

Utredningens förslag

Under tiden ett barn eller en ung person är omhändertagen för vård, får en socialnämnd ta de kontakter som behövs för att genomföra och följa vården. Det innebär att detta får göras även när det inte pågår en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd. De myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i 19 kap. 1 § socialtjänstlagen är skyldiga att lämna en socialnämnd alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra och följa vården.

Inledning

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet. Så långt det är möjligt ska barn, vårdnadshavare och unga få en möjlighet att vara delaktiga såväl i utredningsarbetet som i utformningen av och genomförandet av insatser. Detta gäller även under den tid ett barn eller ung person är omhändertagen med stöd av LVU. Om en socialnämnd behöver hämta in uppgifter från andra myndigheter eller yrkesverksamma ska detta som utgångspunkt ske med samtycke. En socialnämnd har enligt nu gällande regelverk emellertid rätt att under en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd ta de kontakter som behövs för att bedöma barnets behov av insatser. Det innebär ett förtydligande av en socialnämnds rätt att även utan samtycke hämta in uppgifter som behövs. Andra myndigheter och yrkesverksamma har i sin tur en skyldighet att bistå en socialnämnd under en utredning. Skyldiga att bistå socialtjänsten med uppgifter är de myndigheter, anställda vid myndigheter och andra yrkesverksamma som är skyldiga att anmäla oro för ett barn.

Rätten att inhämta uppgifter finns inte under hela den tid ett barn är omhändertaget för vård enligt LVU. Att en socialnämnd behöver

[58] Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en möjlighet att hämta in uppgifter från andra för att kunna följa vården har påpekats av bland annat Utredningen om barn och unga i samhällets vård, vars betänkande bereds i Regeringskansliet. Förslaget som lämnas i SOU 2023:66 innebär att en socialnämnd under vårdtiden, vid såväl frivilliga placeringar som vid vård enligt LVU, ska hämta in information från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården om det finns behov av detta. Det föreslås också att detta motsvaras av en uppgiftsskyldighet för huvudmän och anställda i skolan och i hälso- och sjukvården.

Socialnämnder har behov av en utökad rätt att hämta in uppgifter

Såväl under en utredning inför ett beslut om umgängesbegränsning som vid planering och utformning av umgänge kan en socialnämnd ha behov av att hämta in uppgifter från andra myndigheter och yrkesverksamma, såsom exempelvis skolan eller hälso- och sjukvården. En möjlighet att hämta in uppgifter kan också behövas för att göra välgrundade bedömningar som rör vårdens upphörande.

Dagens regelverk innebär att den skyldighet som finns för andra myndigheter, yrkesverksamma och anställda att bistå en socialnämnd med uppgifter endast gäller under en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd. Inför ett beslut om umgängesbegränsning och vid prövning av vårdens upphörande ska det förvisso inledas en utredning. Som redovisats i avsnitt 7.2.4 råder det inte konsensus om att sådana utredningar betraktas som utredningar om barns behov av skydd eller stöd och därmed ger en socialnämnd rätt att hämta in uppgifter. Även om så anses vara fallet är det inte möjligt att hämta in uppgifter avseende barn under den tid det *inte* pågår en utredning. Det innebär exempelvis att en socialnämnd vid utformningen av ett umgänge där det inte pågår en utredning saknar en möjlighet att inhämta uppgifter som kan behövas för att följa vården och utforma umgänget på ett för barnet tryggt och säkert sätt. Så kan vara fallet både vid umgänge som är ett resultat av en frivillig överenskommelse eller umgänge som grundas på ett beslut om umgängebegränsning där det inte längre pågår en utredning.

Att det uppfattas som oklart vilka utredningar som utgör utredningar om ett barns behov av skydd eller stöd är otillfredsställande. Det ligger emellertid utanför utredningens uppdrag att se över detta.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det påverkar heller inte utredningens förslag. Även om utredningar om umgänge och vårdens upphörande skulle anses ge en rätt att hämta in uppgifter behövs det en sådan möjlighet under hela vårdtiden för att ge förutsättningar för socialnämnden att fatta välgrundade beslut som säkerställer barns och ungas trygghet och säkerhet.

De myndigheter som är skyldiga att anmäla oro för ett barn ska också vara skyldiga att lämna en socialnämnd uppgifter under vårdtiden

Förslaget från Utredningen om barn och unga i samhällets vård (SOU 2023:66) innebär att det tydliggörs att en socialnämnd vid behov ska hämta in uppgifter från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården för att följa vården av barn och unga. Detta föreslås motsvaras av en uppgiftsskyldighet i skollagen och hälso- och sjukvårdslagen som innebär att huvudmän och anställda ska lämna en socialnämnd alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra eller följa upp vård av barn och unga. Rätten att hämta in uppgifter föreslås gälla barn och unga under 21 år som vårdas enligt LVU eller som placerats utanför det egna hemmet med stöd av socialtjänstlagen. Detta innebär en utökad rätt att hämta in uppgifter under vårdtiden jämfört med i dag. I jämförelse med vad som gäller under en utredning är möjligheten att hämta in uppgifter större i så mån att den omfattar unga upp till 21 år och inte bara barn. Kretsen myndigheter som omfattas av uppgiftsskyldigheten är däremot begränsad.

Utredningens bedömning är att det under den tid barn och unga är omhändertagna för vård enligt LVU kan vara relevant för en socialnämnd att hämta in uppgifter även från andra aktörer än skolan och hälso- och sjukvården. Detta för att kunna fatta välgrundade beslut som säkerställer barns trygghet och säkerhet bland annat när det gäller umgänge och vårdens upphörande men även i övrigt för att kunna följa vården. Den myndighet som framför allt aktualiseras, bortsett från skolan och hälso- och sjukvården, är Polismyndigheten. Som exempel kan uppgifter från Polismyndigheten ha relevans för att bedöma om ett barn som omhändertagits på grund av brottslig verksamhet kan ha umgänge med sin familj i det egna hemmet eller om umgänget behöver utformas på ett annat sätt för att vistelse i närområdet medför en hotbild eller andra risker för barnet. Även andra myndigheter såsom Migrationsverket och Kriminalvården har nämnts när utredningen efterfrågat exempel på behov av en uppgiftsskyldighet

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

under vårdtiden. Behov av uppgifter från Kriminalvården kan exempelvis uppstå när ett omhändertaget barn har en förälder som är frihetsberövad.

Enligt utredningens bedömning är det motiverat att det, liksom under en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd, är så att de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att anmäla oro för ett barn också är skyldiga att lämna en socialnämnd de uppgifter som behövs för att genomföra och följa vården för barn och unga som omhändertagits med stöd av LVU.

Att de uppgifter som omfattas av uppgiftsskyldigheten ska behövas för att genomföra och följa vården betyder att inte alla uppgifter om ett barn och eller ung person omfattas. Det innebär att det är viktigt att en socialnämnd är tydlig med vilka uppgifter som efterfrågas och vad som skulle kunna vara av betydelse att få veta i det enskilda fallet.

En uppgiftsskyldighet innebär att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas ut till socialtjänsten (jfr 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen). Sekretessbrytande bestämmelser bör övervägas noga och införas endast om skälen för insyn är starkare än det intresse sekretessen är tänkt att skydda. Skälen för den föreslagna uppgiftsskyldigheten är att en socialnämnd ska få fram fullständiga beslutsunderlag och ha förutsättningar att göra säkrare bedömningar som utgår ifrån vad som är barnets och den unges bästa. Detta bland annat i frågor som rör umgänge och vårdens upphörande för barn och unga som är omhändertagna enligt LVU. Detta intresse bedömer utredningen väger tyngre än den olägenhet som intrånget kan innebära för den vars uppgifter lämnas ut. Motsvarande intrång i den personliga integriteten kan däremot inte motiveras när det gäller barn och unga som placerats utanför hemmet enligt socialtjänstlagen. Utredningens förslag står inte i motsättning till det förslag som lämnats i SOU 2023:66 som innebär en mer begränsad uppgiftsskyldighet som omfattar även frivilligt placerade barn. Om avsikten är att gå vidare med förslaget som lämnats i SOU 2023:66 är det möjligtvis mer överskådligt att i anslutning till de förändringar som föreslås i socialtjänstlagen om uppgiftsskyldighet under vårdtiden också föra in en bestämmelse som särreglerar uppgiftsskyldigheten avseende de barn och unga som är omhändertagna enligt LVU. Utredningens förslag utgår emellertid från nu gällande lagstiftning och det är då rimligt att frågan om en socialnämnds möjlighet att hämta in uppgifter för barn

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

och unga som omhändertagits enligt LVU också regleras i LVU på motsvarande sätt som rätten att ta externa kontakter under uppföljningstiden (21 c § LVU). Den nya bestämmelsen om en rätt för en socialnämnd att hämta in uppgifter under tiden barn och unga är omhändertagna enligt LVU föreslås därför föras in i en ny paragraf, 11 a §, i LVU.

Avslutningsvis vill utredningen betona att, precis som vid utredningar om ett barns behov av skydd eller stöd, är utgångspunkten att utredningar och andra åtgärder ska vidtas på ett sådant sätt att ingen utsätts för skada eller besvär utöver vad som är nödvändigt. Uppgifter som behövs för att genomföra och följa vården ska hämtas in med samtycke om det är möjligt. Barn, vårdnadshavare och unga ska också i möjligaste mån informeras om vilka uppgifter som hämtas in.

7.3 Vilka ska kunna överklaga beslut om umgängesbegränsning?

7.3.1 Inledning

Bakgrund

I de fall det inte är möjligt att på frivillig väg komma överens om ett umgänge kan en socialnämnd med stöd av 14 § andra stycket LVU besluta att begränsa umgänget mellan ett barn och en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt. Ett sådant beslut i fråga om umgänge är överklagbart enligt 41 § LVU. En socialnämnd kan i vissa situationer också begränsa ett omhändertaget barns umgänge med andra närstående personer. Detta sker med stöd av en socialnämnds allmänna befogenhet att besluta om ett barns eller en ung persons personliga förhållanden under vårdtiden enligt 11 § fjärde stycket LVU. När ett umgänge begränsas med stöd av 11 § LVU är ett sådant beslut, enligt lagens lydelse, inte överklagbart.

Uppdraget

I utredningens direktiv anges att det i en lagstiftning om tvångsvård, av rättssäkerhetsskäl, bör framgå av lagtexten vilka beslut som kan överklagas. Med beaktande av beslutets ingripande karaktär och kra-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vet på en rättvis rättegång enligt Europakonventionen finns det enligt regeringen skäl att analysera frågan om möjligheten att överklaga beslut att begränsa umgänge som fattas med stöd av 11 § LVU.

Utredningen ska därför analysera om en annan person än en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt ska kunna överklaga en begränsning av umgänget mellan sig och barnet och i så fall i vilka fall. Utredningen ska också ta ställning till om en möjlighet till sådant överklagande ska regleras i LVU och lämna nödvändiga författningsförslag. I uppdraget ingår inte att se över processbehörigheten för barn i LVU.

Begreppet umgänge

Det förekommer att begreppet umgänge används specifikt för att avse ett barns umgänge med vårdnadshavare eller föräldrar med reglerad umgängesrätt. Det har till utredningen framförts synpunkter rörande lämpligheten i att använda begreppet umgänge även för unga personer och för barns kontakter med syskon och andra närstående. Utredningen ser därför skäl att framhålla att begreppet umgänge används i en bred bemärkelse i såväl föräldrabalken, socialtjänstlagen och socialtjänstförordningen. I 6 kap. 15 § tredje stycket föräldrabalken anges som exempel att ett barns vårdnadshavare har ett ansvar för att tillgodose barnets behov av *umgänge* med någon annan som står det särskilt nära. I socialtjänstförordningen anges att det i vård- och genomförandeplaner ska redovisas hur barnets och den unges *umgänge* med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående ska ordnas.[59] Utredningens utgångspunkt är att begreppet umgänge kan användas för att avse barns och ungas kontakter med såväl föräldrar som andra närstående. Begreppet används nedan för att beskriva ett barns eller en ung persons kontakter med föräldrar, syskon och andra närstående oavsett om det är fråga om att fysiskt träffas eller att ha kontakt på annat sätt, exempelvis genom telefonsamtal eller elektronisk kommunikation.

[59] 10 kap. 2–3 §§ socialtjänstförordningen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.3.2 Rätten till umgänge

Rätten till privat- och familjeliv i internationell rätt

Att tillgodose umgänget mellan barn och föräldrar som är åtskilda genom ett myndighetsbeslut är en vedertagen princip i internationell rätt. Barns rätt till privat- och familjeliv kommer till uttryck i barnkonventionens artikel 16 som stadgar en rätt till skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripanden i barnets privat- och familjeliv, hem och korrespondens. En stat ska därutöver, enligt artikel 9.3 i barnkonventionen, respektera rätten för ett barn som är skilt från sin förälder att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Barnrättskommittén har betonat vikten av att säkerställa ett barns kontakt även med syskon, släktingar och andra personer till vilka barnet haft starka personliga relationer.[60]

Motsvarande principer följer av artikel 8 i Europakonventionen om rätten till familjeliv och privatliv. Av Europadomstolens praxis följer bland annat att myndigheter har ett ansvar för att se till att beslut att omhänderta barn verkställs på ett sådant sätt att umgänget mellan barn och föräldrar kan utövas om inte en begränsning av umgänget är till barnets bästa.[61] För att en relation ska omfattas av skyddet för familjelivet måste det finnas nära personliga band vilket innebär en bedömning i det enskilda fallet. I Europadomstolens praxis har relationen mellan syskon, familjehemssyskon, familjehemsföräldrar och till mor- och farföräldrar ansetts kunna utgöra sådana personliga band att relationen omfattas av skyddet för familjelivet.[62] Utgångspunkten är således en bred definition av vad som kan utgöra skyddsvärda familjerelationer där det utifrån omständigheterna i det enskilda fallet görs en bedömning av relationens karaktär. Föräldrar och vårdnadshavare har dock en särställning i så mån att den rättsliga eller biologiska relationen är tillräcklig utan att personliga band behöver påvisas.[63]

Rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen får inte inskränkas utan stöd i lag. Kravet på lagstöd innebär

[60] CRC/C/GC/14, p. 60 och 65.
[61] Se bland annat S.J.P. och E.S. mot Sverige.
[62] Se bland annat Olsson mot Sverige, V.d. m.fl. mot Ryssland och T.s. & J.j. mot Norge och däri refererade avgöranden.
[63] Se Yllner (2024), Rättsliga ramar för socialtjänstens arbete med umgänge för barn i samhällsvård – praktiska svårigheter och eviga frågor i den svenska sociala barnavården.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att en inskränkning måste ha stöd i lag men också att denna lag uppfyller rimliga anspråk på rättssäkerhet och ger ett skydd mot godtycke. Dessutom krävs att en inskränkning kan anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle.[64] En inskränkning måste alltså ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig. Europadomstolen har uttalat att myndigheterna har en stor bedömningsmarginal när det gäller nödvändigheten av att omhänderta ett barn, men att det krävs en striktare granskning i fråga om ytterligare begränsningar av ett barns rätt till privat- och familjeliv.[65] I flera avgöranden framhålls att barnets intressen är den främsta faktorn att ta hänsyn till. Om ett barn riskerar att löpa skada av kontakt ska barnets bästa gå före föräldrarnas rätt till familjeliv.[66] I ett avgörande som gäller ett svenskt ärende där tre barn omhändertagits på grund av brister i omsorgen uttalar domstolen bland annat att den därpå följande umgängesbegräsningen inte ska betraktas som ett konventionsbrott eftersom ”begränsningarna av umgänget var nödvändiga med hänsyn till barnens bästa”.[67]

Rätten till umgänge enligt socialtjänstlagen och LVU

En socialnämnd har enligt socialtjänstlagen ett övergripande ansvar att utforma vården för alla som placeras utanför hemmet på ett sådant sätt att samhörigheten med närstående främjas (9 kap. 10 § socialtjänstlagen). En socialnämnd har därtill ett särskilt ansvar för att placerade barn ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående (22 kap. 9 § socialtjänstlagen). Denna bestämmelse är ny och infördes i den nya socialtjänstlagen bland annat mot bakgrund av barns rätt till privat- och familjeliv enligt barnkonventionen. Till skillnad från Lagrådet ansåg regeringen att kretsen närstående inte behövde definieras närmare. Utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte i lagens mening är i stället om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och barnet. Begreppet närstående omfattar därmed såväl personer inom familje- eller släktkretsen som andra personer som barnet

[64] Det vill säga att inskränkningen kan motiveras med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.
[65] Se bland annat Johansen mot Norge.
[66] Se bland annat Johansen mot Norge, p. 78 och Elsholz mot Tyskland, p. 50.
[67] Se S.J.P. och E.S. mot Sverige, p. 119.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

har en nära relation till.[68] Samma vida förståelse av vad som kan utgöra närstående ges i Socialstyrelsens kunskapsstöd till socialtjänsten som rör utformning av umgänge för barn i familjehem.[69] I sammanhanget kan även jämföras med den rätt till umgänge som regleras i föräldrabalken där vårdnadshavaren har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt (6 kap. 15 § föräldrabalken). Med ”någon annan som står barnet nära” menas exempelvis mor- och farföräldrar, styvföräldrar eller andra släktningar.[70]

De generella bestämmelserna för placerade barn i socialtjänstlagen gäller både vid frivilliga placeringar och tvångsvård. Utöver detta ges socialnämnden i 14 § LVU ett uttryckligt ansvar för att barn och unga som omhändertagits enligt LVU får sina behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodosedda så långt det är möjligt. Något ansvar för en socialnämnd att tillgodose barns och ungas behov av umgänge med andra närstående uttrycks däremot inte i LVU.

Hur ett placerat barns eller ung persons umgänge är tänkt att ordnas ska framgå av de vård- och genomförandeplaner en socialnämnd ska ta fram enligt socialtjänstlagen.[71] I en sådan plan ska det, enligt socialtjänstförordningen, beskrivas hur umgänget ska ordnas med både föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Vård- och genomförandeplaner är inte överklagbara beslut. Utgångspunkten är att det umgänge som beskrivs i dessa planer ska vara utformat med samtycke av vårdnadshavare, förälder med reglerad umgängesrätt och barn som har fyllt 15 år. Barn som inte har fyllt 15 år måste inte samtycka till planerat umgänge men ska ges en möjlighet att framföra sina åsikter som sedan tillmäts betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

För barn och unga som har omhändertagits med stöd av LVU finns särskilda regleringar om förutsättningarna att begränsa umgänget med föräldrar och andra närstående när det inte är möjligt att utforma umgänget i samförstånd – för detta redogörs i avsnittet nedan.

---

[68] Prop. 2024/25:89, s. 490.
[69] Socialstyrelsen (2023), Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående.
[70] Prop. 2005/06:99, s. 57.
[71] 9 kap. 12 § socialtjänstlagen och 10 kap. 2–3 §§ socialtjänstförordningen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.3.3 Begränsning av umgänge

Begränsning av ett barns umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt enligt 14 § LVU

Utgångspunkten är som nämnts ovan att umgänge planeras i samförstånd. Detta gäller ett barns umgänge med alla närstående. Vad gäller förutsättningarna att *begränsa* ett umgänge när det saknas samförstånd skiljer sig regleringarna åt beroende på om det rör sig om vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt eller om andra närstående, såsom syskon eller föräldrar utan umgängesrätt.

Om samförstånd inte kan nås om hur ett umgänge ska utformas mellan barn och vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt får en socialnämnd enligt 14 § andra stycket LVU fatta beslut om hur umgänget ska utövas (beslut om umgängesbegränsning). Utan ett sådant beslut har en socialnämnd ingen rättslig grund att neka en vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt att träffa ett barn eller att hålla kontakten på andra sätt.[72]

Eftersom umgänge mellan barn och vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt inte får begränsas utan ett formellt och överklagbart beslut är det, enligt JO, viktigt att klargöra och dokumentera föräldrarnas inställning. Om det råder tveksamhet kring om det finns samförstånd rörande umgänget bör socialtjänsten utgå från att det inte finns en överenskommelse om hur umgänget ska utövas.[73] I sådana fall ska en socialnämnd fatta ett beslut om umgängesbegränsning med stöd av 14 andra stycket § LVU. Att en umgängesbegränsning inte får ske formlöst innebär också att det finns en rätt till beslutsmotivering och partsinsyn enligt bestämmelserna i förvaltningslagen.

Ett beslut om umgängesbegränsning kan reglera umgänget till en viss omfattning eller form, eller innebära att inget umgänge alls får ske. Förutsättningen för alla former av begränsningar är enligt 14 § LVU att dessa är nödvändiga med hänsyn till ändamålet med vården. En socialnämnd ska minst en gång var tredje månad överväga om ett beslut om umgängesbegränsning fortfarande behövs.

En socialnämnd har en exklusiv rätt att besluta om begränsningar i ett barns umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Det innebär att de särskilda möjligheter som finns för

[72] Se exempelvis JO 2004/05, s. 249 och JO 2019/20, s. 548.
[73] JO 2019/20, s. 548.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

SiS och andra HVB att exempelvis vägra besök som utgångspunkt inte gäller vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt (se närmare om detta i kommande avsnitt).

Begränsning av umgänge med andra närstående enligt 11 § LVU

Inledning

När det gäller ett barns eller ung persons umgänge med andra närstående personer, exempelvis syskon och mor- eller farföräldrar, saknas en uttrycklig reglering i LVU om hur detta umgänge får begränsas. För barn och unga som är placerade på SiS och andra HVB kan kontakten med syskon och andra närstående under vissa förutsättningar begränsas genom beslut av huvudmannen, se närmare om detta i nästa avsnitt. Om det i övrigt uppstår ett behov av att begränsa umgänget med andra än de som omfattas av 14 § andra stycket LVU aktualiseras den generella befogenheten att bestämma över ett barn eller en ung person som stadgas i 11 § fjärde stycket LVU. Enligt denna bestämmelse har en socialnämnd, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, rätt att bestämma om ett barns eller en ung persons personliga förhållanden. Bestämmelsen är brett formulerad och syftar till att reglera en socialnämnds befogenhet i många olika frågor som rör genomförandet av vården. Rätt att bestämma över barnets och den unges personliga förhållanden enligt 11 § fjärde stycket LVU tillkommer också den åt vilken nämnden har uppdragit vården (det vill säga familjehemsföräldrar eller institution).

JO har granskat socialnämnders beslut att begränsa umgänget mellan omhändertagna barn och deras syskon och ansett att umgängesbegränsningarna i dessa ärenden fallit inom den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU.[74] Att en socialnämnds befogenhet enligt 11 § fjärde stycket LVU kan innefatta en rätt att besluta om barns umgänge med sina syskon har också slagits fast av Högsta förvaltningsdomstolen i ett avgörande från 2024.[75]

[74] JO 1995/96, s. 291 gällde ett beslut i en socialnämnd att begränsa umgänget mellan ett äldre syskon och ett omhändertaget barn som var 12 år gammal. JO 2011/12, s. 448 gällde ett beslut i en socialnämnd att begränsa umgänget mellan ett äldre syskon och två omhändertagna barn som var 11 och 9 år gamla.
[75] Se HFD 2024 ref. 55. Avgörandet gällde ett beslut att begränsa umgänget mellan ett äldre syskon och ett omhändertaget barn.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Närmare analys av förutsättningarna för umgängesbegränsning med stöd av 11 § LVU

Vad gäller *barn* är utgångspunkten att den allmänna befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU ger en socialnämnd samma skyldigheter och befogenheter som vårdnadshavarna annars har i frågor som rör ett barns personliga förhållanden.[76] Detta i den utsträckning som behövs för att genomföra vården enligt LVU. Precis som vårdnadshavare måste en socialnämnd förhålla sig till den rätt ett barn har till inflytande och självbestämmande utifrån barnets ålder och mognad.[77] Det går inte att ange någon bestämd ålder för när ett barn själv får bestämma i frågor som rör hans eller hennes personliga angelägenheter. Bedömningen av barnets mognad måste göras i varje enskilt fall och vilken mognad som krävs beror i sin tur på vad saken gäller.[78] Omfattningen av nämndens befogenheter ska ses mot bakgrund av de omständigheter som nödvändiggör omhändertagandet. Gränserna för denna bestämmanderätt är inte helt tydlig utan måste avgöras för varje enskild situation.[79]

En förutsättning för att begränsa ett omhändertagets barns umgänge med exempelvis syskon är således att begränsningen av umgänget *behövs* för att genomföra vården. En ytterligare förutsättning är att det, utifrån det enskilda barnets ålder och mognad och omständigheterna i övrigt, kan anses rymmas inom den befogenhet att bestämma över barnet som en socialnämnd i och med omhändertagandet övertagit från vårdnadshavaren. Med undantag för de särskilda befogenheter som kan gälla om ett barn placeras på ett särskilt ungdomshem har en socialnämnd inte större möjlighet att bestämma över ett barns personliga förhållanden än vad en vårdnadshavare har. Möjligheterna till umgängesbegränsning med stöd av 11 § fjärde stycket LVU varierar således beroende på vad som föranleder vården, barnets ålder och mognad och andra omständigheter i det enskilda fallet.

Den generella bestämmanderätt som följer av 11 § fjärde stycket LVU gäller formellt sett även myndiga personer som omhändertagits med stöd av LVU. Några befogenheter kan i sådant fall inte härledas ur föräldrabalken och den unge har som utgångspunkt full bestämmanderätt i frågor om exempelvis sin hälso- och sjukvård och

[76] Prop. 1979/80:1, Del A, s. 311 och 596 f.
[77] Jfr 6 kap. 11 § föräldrabalken och 4 kap. 3 § patientlagen (2014:821).
[78] Se exempelvis JO:s beslut den 28 april 2022, dnr 5984-2021, och JO 2006/07, s. 212.
[79] Se närmare om detta i utredningens delbetänkande, SOU 2025:38, s. 129 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

utbildning. Även om en socialnämnd har rätt att besluta om var den unge ska placeras och hur vården ska ordnas är utrymmet att i övrigt bestämma över den unges personliga förhållanden således begränsad om den unge inte vistas på ett särskilt ungdomshem med de befogenheter det kan medge enligt 15–20 §§ LVU. De JO-beslut och det avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen som konstaterar att befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU medger beslut om umgängesbegränsning gentemot syskon gäller alla omhändertagna *barn*.[80] Varken JO eller Högsta förvaltningsdomstolen för ett resonemang om huruvida bestämmanderätten i 11 § fjärde stycket LVU också skulle kunna användas för att begränsa en myndig persons kontakter med närstående. Utredningens bedömning är att det är tveksamt att det ur den generella bestämmanderätten i 11 § LVU kan härledas en befogenhet att bestämma över en myndig persons umgänge med syskon eller andra närstående. En socialnämnds generella bestämmanderätt enligt 11 § LVU anses som exempel inte kunna användas för att tvinga ett barn till viss medicinering om barnet uppnått egen bestämmanderätt över sin hälso- och sjukvård. Det är svårt att se hur denna generella bestämmanderätt skulle kunna ge en befogenhet som innebär tvingande inskränkningar i myndiga personers rätt till familjeliv. Utredningen lämnar emellertid inga förslag som omöjliggör en tillämpning av 11 § fjärde stycket LVU som innebär att myndiga personers umgänge med närstående begränsas. I den mån något sådant beslutas får förutsättningarna för sådana beslut bedömas av tillsynsmyndigheter eller av rättstillämparen.

Den generella bestämmanderätt som följer av 11 § fjärde stycket LVU ger inte bara en socialnämnd utan även de som genomför vården, exempelvis ett familjehem, rätt att besluta om barnets och den unges personliga förhållanden. Om även den som genomför vården kan ha rätt att med stöd av denna bestämmelse begränsa ett barns umgänge med närstående är dock oklart. Högsta förvaltningsdomstolen har prövat frågan om en socialnämnd med stöd av kommunallagen får delegera beslutanderätten om ett barns umgänge med syskon till en anställd.[81] Domstolen konstaterar att beslutet att begränsa syskonkontakten utgör myndighetsutövning men att beslutet kan delegeras eftersom det är rutinmässigt och inte av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt. Frågan om bestämmanderätten över

[80] Se not 70 och 71.
[81] HFD ref. 55.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

syskonkontakter även kan tilldelas den som genomför vården berörs inte i avgörandet. Med utgångspunkt i att Högsta förvaltningsdomstolen bedömer att en begränsning av syskonkontakten utgör myndighetsutövning förefaller det emellertid, enligt utredningens bedömning, som tveksamt att denna bestämmanderätt också skulle kunna tillfalla den som genomför vården.[82]

Sammanfattningsvis kan alltså en socialnämnd, med stöd av den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU, begränsa ett barns umgänge med exempelvis en förälder som varken är vårdnadshavare eller har reglerad umgängesrätt, syskon, mor- och farföräldrar eller andra närstående. Detta om det behövs för att genomföra vården och utifrån omständigheterna i det enskilda fallet kan anses falla inom nämndens befogenhet. Om motsvarande befogenhet tillfaller den som på nämndens uppdrag utför vården är oklart. Beslut att begränsa ett barns umgänge med närstående kan fattas som en formlös verkställighetsåtgärd och medför då ingen rätt till beslutsmotivering och partsinsyn enligt bestämmelserna i förvaltningslagen. Oavsett om beslutet fattas formlöst eller inte är det, enligt lagens lydelse, inte möjligt att överklaga.

Möjligheterna att begränsa besök och andra kontakter för barn och unga som är placerade på HVB

Begränsningar av besök och kommunikation på HVB

För barn och unga som vårdas enligt LVU och placerats på ett HVB (inklusive SiS särskilda ungdomshem) kan besök på hemmet begränsas med stöd av lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård. Denna lag möjliggör för huvudmannen för ett hem att besluta om allmänna besökstider. Besökstiderna ska bestämmas så att de ger tillfredsställande möjligheter till besök utan att inkräkta på vården. Besökstiderna ska utvidgas beträffande viss eller vissa placerade om det är lämpligt. Om det är nödvändigt med hänsyn till vårdens bedrivande, risken för överförande av smitta eller skyddet av enskilda vårdtagares personliga integritet är det också möjligt att i särskilda fall besluta om *besöksrestriktioner*. Ett sådant beslut kan vara generellt eller avse besök av en viss person. Beslut om besöksrestriktioner får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

[82] Jfr 12 kap. 4 § regeringsformen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Lagen om besöksinskränkningar infördes mot bakgrund av att Sverige fått kritik för att ha kränkt artikel 6 och artikel 8 i Europakonventionen. Genom att reglera förutsättningarna för besöksinskränkningar och göra sådana beslut överklagbara var syftet att undvika framtida kritik och anpassa Sveriges lagstiftning till Europakonventionen.[83]

Med syftet att undvika dubbla beslutsvägar finns det i 4 § första stycket lagen om besöksinskränkningar ett undantag som innebär att det inte finns någon möjlighet för huvudmannen vid ett HVB att besluta om besöksrestriktioner för sådana personer för vilka 14 § andra stycket 1 LVU är tillämpligt. Bestämmelsen ger, enligt sin ordalydelse, uttryck för att beslut om besöksrestriktioner enligt denna lag aldrig kan tillämpas gentemot ett barns vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt, det vill säga gentemot personer som *kan* träffas av ett beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § LVU. I motiven anges emellertid att undantaget är avsett att ta sikte på situationer där socialnämnden har fattat ett *beslut* om umgängesbegränsning med stöd av 14 § LVU.[84] En sådan tolkning av undantaget i 4 § lagen om besöksinskränkningar innebär att en socialnämnd bara ges exklusiv rätt att besluta om att *begränsa* ett barns umgänge och inte att bedöma att ett visst umgänge är till barnets bästa och *inte* ska begränsas.[85] Om en socialnämnd anser att det inte finns behov av en umgängesbegränsning kan således huvudmannen vid ett HVB göra en annan bedömning och besluta om besöksrestriktioner gentemot ett barns vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Det skulle innebära att lagen om besöksinskränkningar ger huvudmannen vid ett HVB en större möjlighet att göra inskränkningar i umgänge mellan barn och föräldrar än vad som anses gälla för SiS särskilda befogenheter (se avsnittet nedan).

Som framgår är det otydligt hur 4 § lagen om besöksinskränkningar ska tolkas. Enligt utredningens uppfattning bör bestämmelsen tolkas utifrån sin lydelse, det är emellertid också möjligt att argumentera för att bestämmelsen snarare ska tolkas utifrån förarbetsuttalandena.

Beslut om besöksrestriktioner enligt lagen om besöksinskränkningar kan vara generella eller avse en viss eller vissa personer. Behov

[83] Prop. 1995/96:196, s. 8 f.
[84] Prop. 1995/96:196, s. 24, se även s. 14 och s. 17.
[85] En sådan tolkning är inte självklar, se exempelvis Kammarrätten i Göteborg, beslut den 1 november 2016 i mål nr 5324-16.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

av *generella* besöksrestriktioner kan uppstå exempelvis vid risk för smitta och bestämmelsen har, enligt uppgifter till utredningen från SiS, bland annat använts under covid 19-pandemin när det fanns behov av just generella restriktioner för att undvika smittspridning. Det är också otydligt om det undantag i 4 § lagen om besöksinskränkningar som avser ett barns vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt innebär att dessa inte heller kan omfattas av eventuella *generella* restriktioner. Eftersom syftet med undantaget var att undvika dubbla beslutsvägar och en socialnämnd inte har mandat att fatta generella beslut vid exempelvis risk för smitta är utredningens bedömning att undantaget för vårdnadshavare och föräldrar var avsett att träffa sådana beslut om besöksrestriktioner som gäller en viss person. Detta framgår dock inte tydligt av lagens lydelse.

Hur lagen om besöksinskränkningar förhåller sig till begränsningar av umgänget som sker med stöd av den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU är inte heller helt tydligt. Det saknas överväganden om detta i lagens förarbeten.[86] Frågan ställdes på sin spets i ett avgörande från Kammarrätten i Göteborg 2016. Bakgrunden var att en socialnämnd, med stöd av den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU, hade fattat ett beslut om att begränsa telefonkontakten mellan ett barn som var placerat på HVB och en förälder som saknade reglerad umgängesrätt. Domstolen ansåg att en begränsning av telefonkontakt var att jämställa med en besöksinskränkning och beslutade att upphäva socialnämndens beslut med motiveringen att nämnden inte hade befogenhet att begränsa umgänget utan att detta ankom på hemmets huvudman enligt lagen om besöksinskränkningar.[87] Frågan har inte prövats av Högsta förvaltningsdomstolen och rättsläget får betraktas som oklart. Det är möjligt att, liksom Kammarrätten i Göteborg, göra bedömningen att lagen om besöksinskränkningar ger huvudmannen vid HVB en exklusiv rätt att besluta om umgänge med andra närstående än de vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt som omfattas av ett beslut om umgängesbegränsning med stöd av 14 § andra stycket LVU. Det är också möjligt att göra bedömningen att både socialnämnden och huvudmannen vid ett HVB kan fatta beslut om umgänge med sådana närstående (om än med stöd av olika lagrum). Denna sistnämnda

[86] Prop. 1995/96:196, s. 17 och 25.
[87] Kammarrätten i Göteborg, beslut den 1 november 2016 i mål nr 5324-16.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tolkning väcker i sin tur frågan om vad som gäller i en situation där det fattas parallella beslut om umgänge/besök avseende samma personer.

Utredningen om HVB för barn och unga (SOU 2025:84), vars förslag är under beredning i Regeringskansliet, har lämnat förslag som bland annat innebär en utvidgning av möjligheten för huvudmannen vid ett HVB att besluta om allmänna besökstider. Det föreslås också att en socialnämnd ska kunna fatta beslut om begränsning av elektroniska kommunikationstjänster för barn och unga som vårdas med stöd av LVU vid ett HVB. Ett sådant beslut ska enligt förslaget kunna fattas om detta behövs för att genomföra vården eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller någon annan. Varken vad gäller beslut om besökstider eller begränsning av elektroniska kommunikationstjänster föreslås någon särreglering gentemot vårdnadshavare eller föräldrar med reglerad umgängesrätt. Även dessa behöver alltså förhålla sig till eventuella beslut om besökstider och att deras elektroniska kontakt med barnet kan begränsas.

Begränsningar av besök och kommunikation på SiS särskilda ungdomshem

SiS har, utöver vad som stadgas i lagen om besöksinskränkningar, ytterligare möjligheter att inskränka barn och ungas rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök.[88] Barn och unga som vårdas med stöd av 3 § LVU och placerats på SiS har rätt att ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt. Besök får därtill vägras om det kan äventyra vården, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan och detta inte kan avhjälpas genom att besöket begränsas, övervakas eller kontrolleras (15 m–n §§ LVU). Det finns även bestämmelser i LVU som ger SiS en möjlighet att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster för den som placerats på ett särskilt ungdomshem med stöd av 3 § LVU (15 e–k §§).

Det framgår inte av LVU hur SiS befogenheter avseende besök och elektronisk kommunikation förhåller sig till en socialnämnds rätt att besluta om begränsningar i ett barns rätt till umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Myndighetens egen tolkning och rutin är att det, precis som vid beslut en-

[88] 15 g, h, m och n §§ LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ligt lagen om besöksinskränkningar, är så att begränsningar av kontakter med vårdnadshavare och föräldrar med umgängesrätt är en fråga där en socialnämnd har exklusiv behörighet.[89] Detta gäller dock beslut att exempelvis vägra eller begränsa besök avseende en *viss* person. Möjligheten att bedöma om ett besök är olämpligt i enlighet med 15 l § LVU anses kunna avse även vårdnadshavare. Att exempelvis be en besökare återkomma senare om personen inställer sig vid en tidpunkt som är olämplig med hänsyn till vården betraktas inte som ett beslut om att begränsa besök utan som ett led i att verkställa vården. Desamma gäller om en vårdnadshavare som är påverkad av alkohol eller narkotika ombeds återkomma en annan tid.

7.3.4 Överklagande av beslut om umgängesbegränsning

Överklagande av beslut om umgängesbegränsning enligt LVU

Ett beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU är överklagbart enligt 41 § första stycket LVU. Rätten att klaga tillkommer den som beslutet angår, det vill säga enligt huvudregeln i förvaltningslagen.

Begränsning av umgänget med stöd av den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU omfattas inte av den uppräkning av överklagbara beslut som framgår av 41 § första stycket LVU. Enligt 41 § andra stycket LVU får andra beslut av en socialnämnd än de som räknas upp i första stycket inte överklagas. Beslut om umgängesbegränsning med stöd av 11 § LVU sker som redovisats ovan ofta formlöst. Även i de fall det fattats ett formellt beslut råder alltså ett överklagandeförbud. Överklagandeförbudet har emellertid åsidosatts i praxis.[90]

Varken det omhändertagna barnet, eller det syskon eller andra närstående som begränsningen gäller gentemot, har således en lagreglerad möjlighet att få en domstolsprövning av frågan om umgängesbegränsning.

[89] Uppgifter hämtade 2025-10-09 från SiS hemsida under rubriken ”För ungdomar och klienter/ Till dig som vårdas på SiS särskilda ungdomshem / Kommunikation och besök på SiS”.
[90] Se rättsfallet HFD 2024 ref. 55.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Överklagande av beslut om besöksrestriktioner på HVB

Ett beslut om besöksrestriktioner för ett barn eller ung person som vårdas enligt LVU vid ett HVB får överklagas till allmän förvaltningsdomstol (5 § lagen om besöksinskränkningar). Regeringen såg ingen anledning att närmare definiera den klagoberättigade kretsen.[91] Rätt att överklaga tillkommer således den som beslutet angår enligt huvudregeln i förvaltningslagen.

SiS beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster (15 g eller 15 h § LVU) eller ta emot besök (15 m eller 15 n § LVU) får överklagas till allmän förvaltningsdomstol (42 § LVU). Även här gäller att rätten att klaga följer huvudregeln i förvaltningslagen.

Närmare om den klagoberättigade kretsen och barns klagorätt

Enligt 42 § förvaltningslagen får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Två krav ställs alltså upp för rätten att överklaga, att beslutet ska *angå* den som klagar (saklegitimation) och att beslutet ska ha gått denne *emot* (kontraritet). Det sistnämnda kravet ska enligt praxis tolkas generöst och anses typiskt sett uppfyllt redan om den som överklagar yrkar att beslutet ska upphävas eller ändras.[92] Kretsen klagoberättigade, det vill säga de som har saklegitimation, får avgöras från fall till fall. Den som har intagit partsställning hos beslutsmyndigheten har alltid rätt att överklaga. Klagorätt kan även tillkomma andra och då grundas på ett intresse i saken som på något sätt erkänns av rättsordningen. Här har utvecklingen i praxis gått mot en vidgad krets klagoberättigade. Reglerna om klagorätt måste nämligen – när det är fråga om civila rättigheter och skyldigheter – harmonisera med Europakonventionens krav på möjlighet till domstolsprövning.

När det gäller beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § LVU är barn som har fyllt 15 år, och den förälder som beslutet avser, som utgångspunkt parter i ärendet hos socialnämnden och har också rätt att överklaga beslutet. Barn som inte har fyllt 15 år tillerkänns inte ställning som part i dessa ärenden. Även om barn som har fyllt 15 år har rätt att själva överklaga beslut om umgängesbegränsning till-

[91] Prop. 1995/96:196, s. 18.
[92] Se exempelvis RÅ 2006 ref. 10 och HFD 2015 ref. 73.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

erkänns de inte alltid partsställning i domstol när en förälder överklagar beslutet. I utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter (SOU 2023:40), vars betänkande är under beredning i Regeringskansliet, redogörs närmare för varför barn bör betraktas som parter i ärenden som umgängesbegräsning och det lämnas också flera förslag för att tydliggöra detta och stärka barns ställning i dessa processer. Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss där det föreslås att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. I utkastet till lagrådsremiss har förslagen från SOU 2023:40 omhändertagits på ett sätt som tydliggör barns partsställning i ärenden och mål om umgängesbegränsning.[93]

När det gäller beslut av SiS att vägra eller begränsa besök har barn som inte fyllt 15 år rätt att vid ett överklagande få ett offentligt biträde tillika ställföreträdare förordnat för sig (39 § fjärde stycket LVU). Det innebär ett erkännande av barns partsställning i dessa mål och som utgångspunkt har barn och unga oavsett ålder möjlighet att överklaga dessa beslut.[94]

Även beslut om besöksrestriktioner enligt lagen om besöksinskränkningar får överklagas av det barn eller den unge som beslutet gäller. Även den utomstående som begränsas i sin kontakt med barnet eller den unge bör som utgångspunkt ha rätt att överklaga om denne har en sådan relation till barnet eller den unge att begränsningarna kan anses innebära en inskränkning av rätten till familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.[95] I avsaknad av särskilda regler om barns processbehörighet och förordnande av offentligt biträde saknar barn, oavsett ålder, rätt att själva överklaga beslut enligt denna lag.

Domstolsavgöranden om möjligheten att överklaga ett beslut om umgängesbegränsning enligt 11 § LVU

Frågan om möjligheten att överklaga beslut om umgängesbegränsning som fattats med stöd 11 § fjärde stycket LVU har aktualiserats i ett antal mål i förvaltningsrätterna och kammarrätterna. Något tydligt vägledande uttalande från Högsta förvaltningsdomstolen saknas.

[93] Utkast till lagrådsremiss, För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.
[94] I praktiken beskärs ibland denna klagorätt för barn som inte har fyllt 15 år, se närmare i SOU 2023:40, s. 344 ff.
[95] Jfr prop. 1995/96:196, s. 18.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det finns, att döma utifrån utredningens sökningar i Juno, tre kammarrättsavgöranden där det inte ansetts möjligt att överklaga beslut om umgängesbegränsning som fattas med stöd av 11 § LVU. Avgörandena rör föräldrar som varken var vårdnadshavare eller hade reglerad umgängesrätt och som därmed inte omfattades av 14 § LVU. Att en avsaknad av klagorätt inte kränker dessa föräldrars rätt till domstolsprövning motiverades av kammarrätterna med att föräldrarna kunde väcka talan i allmän domstol om umgänge enligt föräldrabalken. Om allmän domstol slår fast att de har rätt till umgänge med barnet kan en socialnämnd i stället begränsa umgänget med stöd av 14 § LVU och då finns en rätt att överklaga.[96]

Kammarrätten i Göteborg har i en dom från 2021 bedömt att ett beslut om umgängesbegränsning som fattas med stöd av 11 § LVU är överklagbart i enlighet med rätten till domstolsprövning enligt Europakonventionen.[97] Bakgrunden var ett ärende där en socialnämnd beslutat att begränsa umgänget mellan tre omhändertagna barn och deras storasyster. Förvaltningsrätten avvisade systerns överklagande och menar att det inte var visat att hon och hennes minderåriga syskon hade en sådan familjegemenskap som avses i artikel 8 i Europakonventionen. Relationen mellan henne och syskonen var därför inte att karakterisera som en civil rättighet. Kammarrätten, som undanröjde förvaltningsrättens dom, bygger sin argumentation i huvudsak på regeringens uttalanden i samband med införandet av lagen om besöksinskränkningar. Lagstiftaren har, enligt kammarrätten, i och med införandet av denna lag redan tagit ställning i den principiella frågan om rätten till domstolsprövning vad gäller restriktioner att besöka tvångsvårdade personer. Detta måste även anses omfatta beslut om umgängesbegränsningar enligt 11 § LVU.

Kammarrätten i Göteborg har i ett senare avgörande bekräftat sin bedömning och åsidosatt överklagandeförbudet i ett mål som även det rörde umgängesbegränsning mellan syskon.[98] Målet gällde en femtonårig flicka som överklagat ett beslut om att begränsa kontakten mellan henne och hennes lillebror. Både förvaltningsrätten och kammarrätten bedömde att beslutet om umgängesbegränsning i sak var riktigt. Systern överklagade till Högsta förvaltningsdom-

[96] Se Kammarrätten i Sundsvall, dom den 29 juli 2022 i mål nr 671-22, Kammarrätten i Stockholm, dom den 29 maj 2017 i mål nr 6857-17 och Kammarrätten i Jönköping, dom den 8 februari 2007 i mål nr 4476-06.
[97] Kammarrätten i Göteborg, dom den 4 november 2021 i mål nr 3616-21.
[98] Kammarrätten i Göteborg, dom den 27 oktober 2023 i mål nr 5677-23.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

stolen som meddelade (partiellt) prövningstillstånd.[99] I domen konstaterar Högsta förvaltningsdomstolen bland annat att en socialnämnd har rätt att besluta om umgängesbegränsningar med stöd av 11 § fjärde stycket LVU. Domstolen uttalar sig däremot inte i fråga om beslutets överklagbarhet eller systerns talerätt. Att Högsta förvaltningsdomstolen inte avvisade systerns överklagande utan meddelade prövningstillstånd och prövade målet i sak får emellertid anses innebära att de godtagit systerns rätt att överklaga och underrätternas bedömning i denna fråga.

7.3.5 Sammanfattning

Inledning

För barn och unga som har omhändertagits med stöd av LVU skiljer sig regleringarna av umgänge och umgängesbegränsning åt beroende på om det gäller umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt eller andra närstående. Det finns också skillnader som beror på var barnet eller den unge är placerat. Vem som har befogenhet att i vilken utsträckning besluta om ett barns umgänge med närstående är i vissa fall inte helt tydligt. Dagens ordning och de oklarheter som uppmärksammats kan sammanfattningsvis beskrivas enligt följande.

Ansvaret för barns och ungas behov av umgänge

En socialnämnds ansvar enligt 14 § LVU att tillgodose barns och ungas behov av umgänge gäller vårdnadshavare och föräldrar. Det finns inte i LVU ett uttryckligt ansvar för en socialnämnd att tillgodose barns och ungas behov av umgänge med syskon eller andra närstående.

[99] Se HFD 2024 ref. 55.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vems umgänge kan begränsas?

Beslut av en socialnämnd

En socialnämnd kan besluta om umgängesbegränsning mellan barn och en vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt enligt 14 § andra stycket LVU.

Socialnämnden kan besluta att begränsa umgänget mellan barn och andra närstående enligt 11 § fjärde stycket LVU, om det beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan anses omfattas av befogenheten i 11 § LVU. Om och i så fall i vilken utsträckning denna befogenhet även omfattar omhändertagna personer över 18 år är inte klart. Det är inte heller klart i vilken mån även de som utför vården, exempelvis ett familjehem, kan begränsa umgänget med närstående med stöd av denna bestämmelse.

Beslut av huvudmannen vid ett HVB

För barn och unga som är placerade på HVB, inklusive SiS, kan huvudmannen fatta beslut enligt lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård om besöksrestriktioner avseende syskon och andra närstående som inte är vårdnadshavare eller föräldrar med reglerad umgängesrätt. Det är inte helt tydligt om en huvudman också kan fatta beslut som avser ett barns vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt om en socialnämnd inte har fattat ett beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU.

Beslut av SiS

Vad gäller SiS befogenheter att besluta om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § LVU kan dessa beslut fattas både avseende barn och unga om de är placerade på ett särskilt ungdomshem och vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU. SiS anser att dessa beslut inte kan avse ett barns vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt. Här anses i stället en socialnämnd ha exklusiv behörighet. Att det förhåller sig på detta sätt är emellertid inte reglerat i lag.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förutsättningar för att begränsa umgänge

Beslut av en socialnämnd

En socialnämnds beslut om umgängesbegränsning mellan ett barn och en vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt enligt 14 § andra stycket LVU förutsätter i dag att en begränsning är ”nödvändig med hänsyn till ändamålet med vården”. En socialnämnds beslut att begränsa umgänget mellan barn och andra närstående enligt 11 § fjärde stycket LVU får däremot ske i den utsträckning det ”behövs för att genomföra vården”.

Avgörande för beslutet ska vara vad som är bäst för barnet eller den unge (1 § femte stycket LVU).

Beslut av en huvudman vid ett HVB

Ett beslut om besöksrestriktioner enligt lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård får fattas om det är ”nödvändigt med hänsyn till vårdens bedrivande, risken för överförande av smitta eller skyddet av enskilda vårdtagares personliga integritet”.

Lagen saknar en bestämmelse om att barnets och den unges bästa ska vara avgörande eller beaktas.

Beslut av SiS

SiS får besluta om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § LVU bland annat om det ”behövs med hänsyn till vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan”.

Avgörande för beslutet ska vara vad som är bäst för barnet eller den unge (1 § femte stycket LVU).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Beslutens giltighetstid och rätten att överklaga

Beslut av en socialnämnd

Beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU fattas av en socialnämnd, som var tredje månad ska överväga om begränsningen fortfarande behövs. Beslutet kan överklagas av den som beslutet angår. Det innebär i praktiken vårdnadshavare, föräldrar med reglerad umgängesrätt och barn som har fyllt 15 år. Det saknas rätt till offentligt biträde i dessa mål.

Beslut om umgängesbegränsning enligt 11 § LVU är ofta formlöst. Det saknas regleringar om hur länge ett sådant beslut gäller och det finns ingen möjlighet att överklaga enligt lagens nuvarande lydelse.

Beslut av en huvudman vid ett HVB

Beslut om besöksrestriktioner enligt lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård har ingen längsta giltighetstid och det finns ingen skyldighet att överväga eller ompröva dessa beslut. Besluten kan överklagas av den som beslutet angår. Barn kan inte överklaga dessa beslut och det finns ingen rätt till offentligt biträde.

Beslut av SiS

SiS beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § LVU gäller i 30 dagar och kan överklagas av den som beslutet angår. Barn under 15 år har rätt till offentligt biträde vid överklagande av dessa beslut och därmed finns också en rätt för barn att överklaga oavsett ålder.[100]

[100] Noteras bör att avsikten har varit att besluten ska kunna överklagas av barn oavsett ålder, det vill säga även av barn som inte har fyllt 15 år. I praktiken tolkas lagen dock inte alltid på detta sätt av förvaltningsdomstolarna, se i detta hänseende SOU 2023:40, s. 344 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.3.6 Europakonventionen och rätten till domstolsprövning

Att frånta familjemedlemmar möjligheten att ha kontakt med varandra utgör ett ingrepp i rätten till privat- och familjeliv och beslut om umgängesbegränsning måste därför nå upp till Europakonventionens krav på nödvändighet och proportionalitet. Därtill kan rätten till domstolsprövning och till effektiva rättsmedel enligt artikel 6.1 och 13 i Europakonventionen aktualiseras.

Rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 i Europakonventionen innebär att var och en, vid prövningen av hans eller hennes *civila rättigheter och skyldigheter*, är berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol.

Av Europadomstolens praxis följer att artikel 6.1 i Europakonventionen är tillämplig under förutsättning bland annat att det föreligger en reell och seriös tvist, att tvisten gäller en rättighet eller skyldighet som – på åtminstone rimliga grunder – kan hävdas ha sin grund i nationell rätt och att denna rättighet eller skyldighet, vid en på konventionen grundad tolkning, kan karaktäriseras som civil. Skyddet för privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen är en sådan civil rättighet som gör att artikel 6.1 i konventionen kan aktualiseras.[101]

Rätten till effektiva rättsmedel stadgas i artikel 13 Europakonventionen som anger att var och en vars fri- och rättigheter enligt konventionen kränkts, ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet. Rätten till respekt för familjelivet enligt Europakonventionen gäller även ett barns umgängesrätt med syskon och andra närstående (se avsnitt 7.3.2). Om ett beslut innebär en överträdelse av artikel 8 i konventionen följer det alltså av artikel 13 i konventionen att den som utsatts för den ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet.

Syftet med artikel 13 i Europakonventionen är att tillhandahålla medel för enskilda att få påstådda konventionsbrott prövade på nationell nivå innan de vänder sig till Europadomstolen. Det är i första hand respektive konventionsstat som ska fastställa vad som utgör ett effektivt rättsmedel, och staterna ges här ett visst handlingsutrymme. Artikel 13 i konventionen, till skillnad från artikel 6 i kon-

[101] Det finns en lång rad avgöranden från Europadomstolen som behandlar rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 och rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6, se exempelvis Olsson mot Sverige.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ventionen, kräver inte att det görs en domstolsprövning. Avgörande för om ett rättsmedel är effektivt för att komma till rätta med en konventionsöverträdelse är att rättsmedlet kan leda till att kränkningen upphör eller att den som utsatts för kränkningen får gottgörelse för den.[102]

7.3.7 Nordisk utblick

I kapitel 4 i utredningens delbetänkande, SOU 2025:38, redogörs för motsvarigheten till LVU i dansk, norsk och finsk lagstiftning. Framför allt beskrivs förutsättningarna för tvångsvård och hur beslutsprocesserna ser ut. I föregående avsnitt i detta kapitel, närmare bestämt i avsnitt 7.2.5, redogörs närmare för respektive lands reglering av umgängesfrågor. Sammanfattningsvis kan sägas att både Danmark och Finland uttryckligen reglerar omhändertagna barns rätt till umgänge med såväl föräldrar som syskon och andra närstående. I båda dessa länders lagstiftning finns också ett formaliserat förfarande för begränsningar av ett barns kontakt med hela nätverket av närstående. I Danmark kan beslut om att begränsa umgänge överklagas av föräldrarna och av barnet själv om barnet har fyllt 10 år. Andra närstående har alltså inte möjlighet att överklaga även om de kan träffas av ett formellt beslut om umgängesbegränsning. I Finland kan beslut om att begränsa umgänget överklagas av barnet själv om barnet har fyllt 12 år och av den som begränsningen gäller. Det innebär att både föräldrar och andra närstående som exempelvis syskon har rätt att jämte barnet överklaga beslut om umgängesbegränsning.

7.3.8 Synpunkter från barn och unga

Utredningen har inhämtat barns och ungas åsikter och erfarenheter genom egna samtal och intervjuer (se kapitel 2) och genom att ta del av andra myndigheters och organisationers sammanställningar av barns och ungas åsikter och erfarenheter från den sociala barn- och ungdomsvården.[103]

[102] Se bland annat prop. 2017/18:7, s. 10 och HFD 2020 ref. 26.
[103] Se sammanställningen av barns och ungas åsikter om kontakter med socialtjänsten och erfarenheter av samhällsvård i SOU 2023:40, kapitel 3, s. 111 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Som redovisats i avsnitt 7.2 6 beskriver många barn och unga att utformningen av umgänge och beslut om umgängesbegränsning hanteras utifrån de vuxnas perspektiv utan att hänsyn tas till barnets åsikter och behov. Många barn och unga berättar om hur deras relationer till syskon och andra viktiga närstående har blivit lidande när de själva eller syskonen varit omhändertagna enligt LVU. Umgänget med syskon begränsas ibland mycket godtyckligt, utan närmare motivering och utan att omhändertagna barn eller deras syskon får komma till tals.

Barnrättsbyrån har arbetat med över tusen barn och unga de senaste tio åren där en majoritet är eller har varit placerade inom samhällsvården, många med stöd av LVU. Utredningen har därför efterfrågat Barnrättsbyråns erfarenheter av vad barn berättar om umgänge med syskon och andra närstående. Barn och unga som Barnrättsbyrån möter berättar återkommande om att deras viktiga relationer inte värnas inom ramen för vården. Det kan handla om att syskon separeras i olika placeringar på olika orter, att de förhindras att ha kontakt med syskon, umgängesbegräsningar för föräldrar som blir till hinder även för syskonens kontakt, inte sällan utan att en godtagbar förklaring ges till varför dessa relationer hindras. Detta leder till stor frustration, sorg och dåligt mående. Trots detta är det inte något barnen och de unga upplever att de får hjälp med att reparera i efterhand.

7.3.9 Överväganden och förslag

En socialnämnds ansvar för omhändertagna barns och ungas rätt till umgänge ska omfatta även syskon och andra närstående

Utredningens bedömning

I 14 § första stycket LVU uttrycks en socialnämnds ansvar för omhändertagna barns och ungas behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare. Utredningens bedömning är att det också bör finnas ett uttryckligt ansvar att tillgodose barns och ungas rätt till umgänge med syskon och andra närstående.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningens förslag

14 § första stycket LVU får en ny lydelse som anger att en socialnämnd har ett ansvar för att tillgodose barns och ungas rätt till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

I 14 § första stycket LVU anges att en socialnämnd har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses. Betydelsen av att omhändertagna barn och unga får stöd i att, om de önskar detta, upprätthålla kontakten med syskon och andra närstående bör enligt utredningen tydliggöras. Ett uttryckligt ansvar för omhändertagna barns och ungas rätt till umgänge med syskon och andra närstående är särskilt viktigt om förutsättningarna att begränsa umgänget med syskon och andra närstående ska regleras tydligare vilket utredningen, i enlighet med sitt uppdrag, lämnar förslag på nedan.

Syskon och andra närstående är inte en tydligt definierad eller avgränsad krets. Syskon kan exempelvis bestå av biologiska hel- och halvsyskon, bonussyskon, adoptivsyskon och familjehemssyskon. Andra närstående som omfattas kan vara mor/farföräldrar eller personer utanför familjekretsen som är viktiga för barnet. Utredningens bedömning är att det inte går att tydligt definiera vilka som ingår i den krets närstående som har en skyddsvärd relation till ett barn utan att detta måste bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Utredningen bedömer vidare att det i denna kontext är lämpligt att beskriva barns och ungas *rätt* till ett umgänge som de önskar ha, snarare än att beskriva detta som en möjlighet. För överväganden i denna del hänvisas till avsnitt 7.2.6.

Den 1 december 2025 presenterades ett utkast till lagrådsremiss där det föreslås att nuvarande LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. I förslaget till ny lag anges i bestämmelsen som motsvarar nuvarande 14 § första stycket LVU att en socialnämnd har ett ansvar för att *barnet eller den unge* ges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.[104] Utredningen ser positivt på att bestämmelsen före-

[104] Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, s. 542.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

slås omfatta både barn och unga och avser umgänge även med syskon och andra närstående.

Tydliga förutsättningar för begränsning av ett barns umgänge med syskon och andra närstående

Utredningens bedömning

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att det i en lagstiftning om tvångsvård framgår av lagtexten av vilka skäl som ingripande beslut kan fattas och vilka beslut som kan överklagas. Avsaknaden av en tydlig reglering av förutsättningarna att begränsa umgänget med syskon och andra närstående, liksom avsaknaden av möjligheten att få en rättslig prövning av ett sådant beslut, är en brist i detta hänseende. Det innebär också att svensk lagstiftning inte lever upp till de krav som kan ställas utifrån artikel 8 och 6.1 i Europakonventionen. Det behöver tydligt anges i LVU vad som krävs för att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående som inte är vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt. Ett beslut att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående ska vidare vara möjligt att överklaga. För ökad tydlighet bör det också regleras vem som har rätt att besluta om begränsningar av umgänget när ett barn är placerat på SiS särskilda ungdomshem eller ett hem som omfattas av lagen om besöksinskränkningar.

Utredningens förslag

14 § andra stycket LVU får en ny lydelse som inkluderar ett barns syskon och andra närstående. En socialnämnd får begränsa ett barns umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Ett beslut att begränsa eller på något annat sätt reglera umgänget får överklagas med stöd av 41 § första stycket punkt 3 LVU.

I 20 a § LVU förs det in ett nytt stycke som förtydligar att SiS möjlighet att fatta beslut enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § LVU inte gäller ett barns vårdnadshavare eller föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

avtal. Någon skillnad mot vad som anses gälla i dag är inte avsedd. Detta innebär att SiS även fortsättningsvis har möjlighet att fatta beslut enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § LVU avseende andra närstående till barn och unga som är omhändertagna med stöd av 3 § LVU.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård ändras 4 § med innebörden att huvudmannen vid ett HVB med stöd av denna lag inte får fatta beslut om *individuella* restriktioner som avser besök från ett barns föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående. Detta är en fråga för en socialnämnd. Beslut om *generella* besöksrestriktioner, som avser alla besökare, exempelvis vid risk för smittspridning, får däremot fattas avseende ett barns föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

Inledande bedömning

Ur rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att det framgår av LVU av vilka skäl som ingripande beslut kan fattas och vilka beslut som kan överklagas. Avsaknaden av en tydlig reglering av förutsättningarna att begränsa umgänget med syskon och andra närstående, liksom avsaknaden av möjligheten att få en rättslig prövning av ett sådant beslut, är en brist i detta hänseende. Många barn och unga som är eller har varit omhändertagna med stöd av LVU berättar om hur deras relationer till syskon och andra viktiga närstående inte värnats och ibland begränsats på sätt som uppfattas som godtyckligt och omotiverat. Ibland kan det vara nödvändigt, exempelvis på grund av en hotbild, att begränsa ett barns kontakter även med syskon och andra närstående. Förutsättningarna för sådana beslut behöver emellertid vara tydliga och barn har rätt att få besluten motiverade och möjliga att överpröva.

Att frånta människor möjligheten att ha kontakt med närstående kan utgöra ett ingrepp i rätten till privat- och familjeliv och aktualiserar artikel 8 i Europakonventionen. För att en relation ska omfattas av skyddet för familjelivet måste det finnas nära personliga band vilket innebär en bedömning i det enskilda fallet. I Europadomstolens praxis har relationen till minderåriga syskon, familjehemssyskon, familjehemsföräldrar och även till mor- och farföräldrar ansetts kunna utgöra sådana personliga band att relationen omfattas av skyddet för

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

familjelivet.[105] Utgångspunkten är således en bred definition av vad som kan utgöra skyddsvärda familjerelationer.

Rätten till familjeliv får inte inskränkas annat än med stöd av lag. Beslut om umgängesbegränsning avseende såväl föräldrar som syskon och andra närstående måste nå upp till Europakonventionens krav på nödvändighet och proportionalitet. Kravet på lagstöd innebär att en inskränkning måste uppfylla rimliga anspråk på rättssäkerhet i enlighet med rättsstatsprincipen. Den måste även ge skydd mot godtycke och vara utformad med den precision som krävs för att inskränkningen ska kunna vara någorlunda förutsägbar.[106] Den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU bör därmed inte kunna utnyttjas för att begränsa umgänget mellan barn och närstående på ett sådant sätt att det blir fråga om en begränsning av rätten till familjeliv. Förutsättningarna för att begränsa umgänget mellan ett barn och närstående bör anges på ett klart och tydligt sätt.

Enligt Europadomstolens praxis utgör skyddet för privat- och familjeliv typiskt sett en sådan civil rättighet som omfattas av artikel 6.1 i Europakonventionen. Avsaknaden av en tydlig reglering av förutsättningarna att begränsa umgänget med syskon och andra närstående liksom avsaknaden att få en överprövning av ett sådant beslut innebär att svensk lagstiftning inte lever upp till de krav som kan ställas utifrån artikel 8 och 6.1 i Europakonventionen.

Sammanfattningsvis talar alltså både barnrättsperspektivet och våra förpliktelser enligt Europakonventionen för att förutsättningarna för umgängesbegränsning mellan omhändertagna barn och deras syskon eller andra närstående måste regleras tydligare. Till detta hör att Högsta förvaltningsdomstolens praxis får anses innebära att det redan i dag, trots det överklagandeförbud som finns i lagen, är möjligt för syskon att överklaga beslut om umgängesbegränsning.

När blir det fråga om en begränsning av ett umgänge?

I lagen om besöksinskränkningar görs en skillnad mellan beslut om allmänna besökstider, beslut att inte utvidga besökstiderna och beslut om besöksrestriktioner mot vissa personer. Allmänna besökstider utgör inte överklagbara beslut. De allmänna besökstiderna och beslut

[105] Se Olsson mot Sverige, V.d. m.fl. mot Ryssland, och T.s. & J.j. mot Norge, 15633/15, den 11 oktober 2016 och däri refererade avgöranden.
[106] Se Danielius med flera (2023), Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, s. 443.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att inte utvidga dessa kan också, till skillnad från besöksrestriktionerna, gälla vårdnadshavare och andra föräldrar som omfattas av en socialnämnds rätt att begränsa umgänget enligt 14 § andra stycket LVU. På motsvarande sätt förhåller det sig med de beslut om besök som kan fattas av SiS avseende barn och unga som omhändertagits enligt 3 § LVU och placerats på ett särskilt ungdomshem. SiS möjlighet att bedöma att ett besök är olämpligt i enlighet med 15 l § LVU är inte ett överklagbart beslut och kan avse även vårdnadshavare. Att exempelvis be en besökare återkomma senare om personen inställer sig vid en tidpunkt som är olämplig med hänsyn till vården betraktas inte som ett beslut om att begränsa besök utan som ett led i att verkställa vården. Beslut av SiS att vägra eller begränsa besök enligt 15 m eller 15 n § LVU är däremot överklagbara beslut och betraktas som en sådan begränsning av umgänget som är en socialnämnds exklusiva behörighet, SiS kan alltså bara fatta dessa typer av beslut gentemot ett barns övriga kontakter.[107]

Som redovisats ovan bör, enligt utredningens bedömning, den generella befogenheten i 11 § fjärde stycket LVU inte kunna utnyttjas för att begränsa umgänget mellan barn och närstående på ett sådant sätt att det blir fråga om en begränsning av rätten till familjeliv. Den generella befogenheten i 11 § LVU ger däremot utrymme för exempelvis ett familjehem att, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, fatta vardagliga informella beslut avseende ett barns kontakter och besök. Exempelvis genom att på motsvarande sätt som vårdnadshavare besluta om läggtider, begränsning av telefonanvändandet eller när det är lämpligt att ta emot gäster. Om det inte är möjligt att komma överens med barnet och barnets syskon eller andra närstående om hur kontakten med barnet ska utformas, och det med hänsyn till barnets bästa är nödvändigt att – utöver de vardagliga lämplighetsavväganden som kan göras med stöd av 11 § LVU – begränsa umgänget med en viss eller vissa närstående personer, kräver detta ett formellt beslut om umgängesbegränsning enligt förslaget till ny utformning av 14 § andra stycket LVU. Exakt var gränsen går, det vill säga när det krävs ett beslut om umgängesbegränsning, går inte att reglera i lag och måste avgöras från situation till situation. Så är också fallet i dag med beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU.

[107] Se närmare om detta i avsnitt 7.3.3.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

För det barn eller den närstående som upplever att deras rätt till privat- och familjeliv begränsas på informell väg är det möjligt att framföra detta med följden att socialnämnden fattar ett formellt beslut.[108] Om socialnämnden i en sådan situation bedömer att en person som barnet vill ha ett umgänge med inte är att betrakta som en närstående får en begäran om att det ska fattas ett beslut enligt 14 § andra stycket LVU avvisas och eventuellt ett beslut om umgängesbegränsning i stället fattas med stöd av 11 § fjärde stycket LVU. Det blir, vid ett överklagande, en fråga för rättstillämparen att avgöra om personen i fråga är att betrakta som närstående eller inte.

Förutsättningarna för umgängesbegränsning

Umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt får enligt nu gällande regelverk bara begränsas om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården (och är till barnets bästa). Enligt vårt förslag som redovisas i avsnitt 7.2.6 ska umgänget få begränsas endast om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Förutsättningarna att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående bör vara desamma som förutsättningarna att begränsa umgänget med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt. 14 § andra stycket LVU föreslås därför få en ny lydelse som inkluderar barns syskon och andra närstående. Om det inte är möjligt att komma överens om hur umgänget ska utformas och det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa får socialnämnden således besluta att begränsa eller på något annat sätt reglera hur ett barns umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående ska utövas. Om det för att genomföra vården finns ett behov av att begränsa ett barns kontakter med andra personer än närstående kan detta precis som i dag ske formlöst enligt den allmänna befogenheten att bestämma över barnets personliga förhållanden i 11 § fjärde stycket LVU.

[108] Jfr 19 § förvaltningslagen och SOU 2010:29, s. 356 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Rätt att överklaga

Ett beslut att begränsa umgänget enligt 14 § andra stycket LVU kan enligt dagens regelverk överklagas med stöd av 41 § första stycket punkt 3 LVU. Rätt att överklaga beslutet har den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Ingen förändring föreslås i detta avseende. Rätt att överklaga beslut om umgängesbegränsning enligt den föreslagna lydelsen av 14 § andra stycket LVU har således barn, vårdnadshavare och den närstående som beslutet avser i enlighet med dagens praxis. Som påpekas i avsnitt 7.3.4 finns brister i barns rätt att överklaga beslut om umgängesbegränsning och komma till tals i dessa mål och ärenden. Det ligger inte inom ramen för utredningens uppdrag att se över dessa frågor. Vi har inte heller i uppdrag att se över åldern för barns processbehörighet. Barns möjligheter att överklaga förutsätter således även fortsättningsvis att ett barn har fyllt 15 år eller har en rättslig företrädare. Detta gäller i detta sammanhang såväl det omhändertagna barnet som eventuella syskon eller andra närstående som vill överklaga ett beslut.

Vilka ingår i kretsen närstående?

Vårdnadshavare och de föräldrar med umgängesrätt som avses i nuvarande 14 § andra stycket LVU är en tydligt definierad personkrets. Genom den förändring som utredningen föreslår finns ett krav på beslut om umgängesbegränsning för en personkrets som inte är tydligt definierad. Den grupp närstående som särskilt förts på tal är syskon. Inte heller detta är en avgränsad och tydligt definierad krets. Det kan, som exempel, röra sig både om biologiska hel- och halvsyskon, bonussyskon, adoptivsyskon och familjehemssyskon. Andra närstående som omfattas kan vara mor/farföräldrar eller personer utanför familjekretsen som är viktiga för barnet. Att beslut om umgängesbegränsning i vissa situationer kan krävas för en personkrets som inte är tydligt avgränsad medför naturligtvis vissa svåra avvägningar. Utredningens bedömning är emellertid att det inte går att tydligt definiera vilka som ingår i den krets närstående som har en skyddsvärd relation till ett barn. Denna bedömning grundar sig på Europadomstolens praxis men har också stöd i barnrättskommitténs kommentarer om barns rätt till familjeliv enligt barnkonventionen och i nationell lagstiftning som rör barns rätt till umgänge med när-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

stående (se närmare om detta i avsnitt 7.3.2). En bedömning av vilka som omfattas av barns närstående måste således göras från fall till fall precis som vid socialtjänstens bedömningar av planerat umgänge vid utformning av vårdplaner (jfr även regeringens uttalanden om barns rätt till kontakt med närstående i nya socialtjänstlagen). Ytterst blir det en fråga för rättstillämparen att avgöra om det är fråga om en sådan skyddsvärd närståenderelation som omfattas av bestämmelsen. Detta när barn eller närstående överklagat en socialnämnds beslut att begränsa umgänget med stöd av 14 § andra stycket LVU eller nämndens beslut att begränsa umgänget med stöd av 11 § fjärde stycket eftersom relationen inte bedömts vara skyddsvärd.

Hur förhåller sig ett beslut om umgängesbegränsning till ett beslut om besöksrestriktioner enligt lagen om besöksinskränkningar?

Utredningens förslag avseende lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård innebär att huvudmannen vid ett HVB, inklusive SiS, med stöd av denna lag inte får fatta beslut om besöksrestriktioner som avser ett barns föräldrar, syskon eller andra närstående utan att detta är en fråga exklusivt för en socialnämnd. Eftersom beslut om umgängesbegränsningar enligt 14 § andra stycket LVU omfattar *barn* kvarstår möjligheten för huvudmannen att besluta om restriktioner avseende unga som är placerade på HVB.

Med syftet att undvika dubbla beslutsvägar finns det i 4 § första stycket lagen om besöksinskränkningar ett undantag som innebär att det inte finns någon möjlighet för huvudmannen vid ett HVB att besluta om besöksrestriktioner för sådana personer för vilka 14 § andra stycket 1 LVU är tillämpligt. Bestämmelsen ger, enligt sin ordalydelse, uttryck för att beslut om besöksrestriktioner enligt denna lag aldrig kan tillämpas gentemot ett barns vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt, det vill säga gentemot personer som *kan* träffas av ett beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § LVU. I motiven anges emellertid att undantaget är avsett att ta sikte på situationer där en socialnämnd har fattat beslut om umgängesbegränsning med stöd av 14 § LVU.[109] En sådan tolkning av undantaget i 4 § lagen om besöksinskränkningar innebär att en socialnämnd bara ges exklusiv rätt att besluta om att *begränsa* ett barns umgänge och inte att bedöma

[109] Prop. 1995/96:196, s. 24, se även s. 14 och s. 17.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att ett visst umgänge är till barnets bästa och *inte* ska begränsas. Om en socialnämnd bedömer att det *inte* finns behov av en umgängesbegränsning innebär alltså denna tolkning att huvudmannen vid ett HVB kan göra en annan bedömning och besluta om restriktioner gentemot ett barns vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Detta skulle innebära att huvudmannen vid ett HVB genom beslut om besöksrestriktioner kan begränsa umgänget mellan barn och vårdnadshavare i beslut som saknar giltighetstid med stöd av en lagstiftning där barnets bästa inte är avgörande och där barn inte heller har möjlighet att överklaga beslut. Detta är, alldeles oaktat de förslag utredningen lämnar avseende 14 § LVU, inte en god ordning. När det, som i detta fall, är så att lagens lydelse och motiven inte överensstämmer bör det enligt utredningens uppfattning förhålla sig så att lagen tolkas utifrån lagtextens lydelse.[110] Det är emellertid också möjligt att argumentera för att bestämmelsen snarare ska tolkas utifrån förarbetsuttalandena. Ett förtydligande bör göras för att klargöra att huvudmannen vid ett HVB inte har möjligheter att fatta beslut om *individuella* besöksrestriktioner avseende sådana personer som *kan* blir föremål för beslut med stöd av 14 § andra stycket LVU.

Utredningen anser att det finns flera skäl till att en socialnämnd, i relation till en huvudmans befogenheter enligt lagen om besöksinskränkningar, bör ha exklusiv behörighet att göra bedömningar avseende hur ett barns umgänge ska utformas med hela kretsen närstående, det vill säga både föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Det är viktigt att en socialnämnd som huvudansvarig för vården också har ett tydligt ansvar och en bestämmanderätt avseende barnets viktiga kontakter och relationer. Att överlåta åt ett stort antal, delvis privata, utförare att hantera myndighetsutövning som innebär inskränkningar i rätten till familjeliv framstår inte som lämpligt. Förutsättningarna för beslut som inskränker ett barns umgänge med närstående bör vidare regleras i en lagstiftning där barnets bästa är avgörande och barn bör, i vart fall från 15 år, ha en möjlighet att överklaga besluten. Dessa omständigheter sammantaget talar för att beslut om inskränkningar av ett barns kontakter med närstående ska vara en fråga som hanteras av en socialnämnd enligt 14 § andra stycket

[110] Jfr HFD 2022 ref. 13 och RÅ 2004 ref. 79.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

LVU vilket därmed också innebär att det finns en möjlighet för barn som fyllt 15 år att överklaga ett beslut.[111]

Kretsen personer som undantas från lagen om besöksinskränkningar är med utredningens förslag inte tydligt avgränsad och definierad. Utredningen är medveten om att detta kan innebära tillämpningssvårigheter för huvudmannen vid ett HVB men anser att fördelarna med förslaget överväger nackdelarna. Vid oklarheter om huruvida en person är att betrakta som närstående till ett barn eller inte bör utgångspunkten vara att huvudmannen och socialnämnden har en fungerande dialog. I yttersta fall blir det en fråga för rättstillämparen att vid ett överklagat beslut pröva om en viss person är att betrakta som närstående till ett barn eller inte.

En alternativ lösning som har övervägts är att i stället knyta undantaget i 4 § första stycket 1 lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård till personer som omfattas av ett beslut om umgängesbegränsning enligt 14 § andra stycket LVU. Detta skapar en tydligt definierad personkrets som undantas från lagens tillämpningsområde. Nackdelen med en sådan lösning är att det inte ger en socialnämnd, som långsiktigt huvudansvarig för vården, exklusiv behörighet att göra bedömningar om hur barns umgänge med närstående ska utövas. Det innebär också att beslut om umgänge kan fattas utan att barnets bästa är avgörande, och att barn under 15 år inte kan överklaga beslutet.

Utredningens förslag innebär också att det tydliggörs att beslut om *generella* restriktioner, exempelvis vid risk för smittspridning, får fattas avseende alla besökare, det vill säga även avseende ett barns föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Det är, såsom lagen om besöksinskränkningar i dag är utformad, inte tydligt att detta är möjligt. En sådan möjlighet leder inte till dubbla beslutsvägar eftersom en socialnämnd saknar möjlighet att fatta beslut om generella restriktioner för att exempelvis hindra smittspridning under en pandemi.

De ändringar som föreslås avseende lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård är inte avsedda att leda till några praktiska förändringar för SiS verksamhet. I den mån detta ändå skulle bli fallet bör det lösas inom ramen för regleringen av SiS särskilda befogenheter i LVU.

[111] Med de förslag som lämnats i utkastet till lagrådsremiss (För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga) finns också en möjlighet för barn under 15 år att få en domstolsprövning av beslut om umgängesbegränsning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Hur förhåller sig ett beslut om umgängesbegränsning till SiS särskilda befogenheter?

SiS befogenheter att vägra, eller begränsa, övervaka eller på något annat sätt kontrollera besök och vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera elektroniska kommunikationstjänster gäller barn och unga som omhändertagits med stöd av 3 § LVU och vistas i ett särskilt ungdomshem. Besök och elektroniska kommunikationstjänster kan begränsas utifrån andra förutsättningar än vad som gäller för umgängesbegränsning enligt 14 § LVU. Bland annat kan beslut om begränsningar fattas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan. Till skillnad från beslut om umgängesbegränsning som kan löpa över en längre tid och omprövas var tredje månad gäller SiS beslut om begränsningar i högst 30 dagar.

För att upprätthålla ordning och säkerhet och förhindra skada för ett barn eller för någon annan behöver SiS även fortsättningsvis ha en möjlighet att fatta denna typ av beslut avseende ett barns syskon och andra närstående. Utredningens förslag innebär att det i 20 a § LVU förs in ett nytt stycke som förtydligar att SiS möjlighet att fatta beslut enligt 15 g, 15 h, 15 m eller 15 n § LVU inte kan avse ett barns vårdnadshavare eller föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal. Detta förtydligar vad som redan anses gälla i dag men inte är reglerat i lag, det vill säga att en socialnämnd har exklusiv behörighet att besluta om begränsningar av barns umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Det innebär också att det tydligt framgår att SiS även fortsättningsvis har samma möjligheter som enligt nu gällande regelverk att exempelvis begränsa besök från syskon och andra närstående för de barn som är omhändertagna med stöd av 3 § LVU.

Detta innebär att både en socialnämnd och SiS kommer att ha en befogenhet att fatta beslut som rör ett barns kontakter med syskon och andra närstående. Så är fallet redan i dag eftersom en socialnämnd parallellt med SiS befogenheter skulle kunna fatta ett beslut om ett barns umgänge med exempelvis ett syskon med stöd av 11 § fjärde stycket LVU. Utredningens bedömning är att detta inte utgör ett problem eftersom förutsättningarna för begränsning av umgänge enligt 14 § LVU skiljer sig från förutsättningarna för begränsningar

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

av besök och elektroniska kommunikationstjänster. Det innebär att en socialnämnd har rätt att med stöd av 14 § andra stycket LVU fatta beslut om exempelvis ett barns umgänge med ett syskon även om barnet är placerat på SiS och omfattas av SiS särskilda befogenheter. Detta om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. SiS är, precis som vid dagens beslut om umgängesbegränsning rörande vårdnadshavare, skyldig att följa ett sådant beslut. Om SiS däremot anser att det, exempelvis på grund av säkerhetsskäl, finns anledning att ytterligare begränsa ett barns kontakter med samma syskon kan beslut om detta fattas enligt vad som gäller om SiS särskilda befogenheter.

7.4 Obligatoriska drogtester

7.4.1 Inledning

Bakgrund

Den 1 juli 2022 infördes nya regler i LVU (32 a–c §§) som ger en socialnämnd möjlighet att under vissa förhållanden besluta att en vårdnadshavare eller förälder ska uppmanas att lämna drogtest inför umgänge och vid prövning av vårdens upphörande.

Denna lagändring föregicks av att JO riktat kritik mot en kommun som, utan lagstöd, i ett beslut om umgängesbegränsning ställt upp krav på att en förälder skulle visa upp resultatet av ett drogtest i samband med ett umgängestillfälle. JO uttalade i sitt beslut att det fanns skäl att diskutera om det utifrån hänsynen till barnets bästa borde införas en möjlighet för en socialnämnd att föreskriva att en förälder ska uppvisa resultatet av ett drogtest när han eller hon ska ha umgänge med ett barn som vårdas med stöd av LVU.[112]

En utredning som tillsattes av Socialdepartementet i april 2020 fick bland annat i uppdrag att utreda frågan om drogtester. Under utredningstiden tillkännagav riksdagen för regeringen att det bör införas ett lagstadgat krav på obligatoriska drogtester vid ansökan om umgänge eller omprövning av vård enligt LVU eller i samband med att vården upphör.[113]

Uppdraget redovisades i departementspromemorian Barnets bästa när LVU upphör (Ds. 2021:7). I promemorian föreslogs att en social-

[112] JO:s beslut den 17 maj 2019, dnr 7875-2017.
[113] Bet. 2020/21:SoU19, s. 11.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

nämnd skulle ges befogenhet att, om det finns anledning till det, besluta att en vårdnadshavare eller förälder till barn som vårdas enligt LVU ska lämna ett drogtest i samband med umgänge och vårdens upphörande. Det föreslogs även att ett sådant beslut skulle kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Promemorian remissbehandlades och regeringen beslutade att inhämta ett yttrande från Lagrådet.

Lagrådet hade synpunkter på den föreslagna regleringen som det menade gav intryck av att en socialnämnds beslut skulle innefatta en skyldighet för en vårdnadshavare eller förälder att underkasta sig en beslutad provtagning. Av den föreslagna författningskommentaren framgick indirekt att tanken inte var att en provtagning skulle kunna genomdrivas med rättsliga medel. Lagrådet menade också att en sådan ordning skulle vara betänklig från flera synpunkter. Enligt Lagrådet borde en socialnämnd ha en kontrollskyldighet om det finns anledning att misstänka drogbruk men hur den kontrollen lämpligen utövas borde bedömas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Ett drogtest borde enligt Lagrådet vara ett fakultativt utredningsmedel, inte bara i den meningen att en vårdnadshavare eller förälder inte kan tvingas att lämna prov utan också på så sätt att en socialnämnd kan och bör överväga om det finns något annat lämpligare medel att utreda ett misstänkt drogbruk.

Regeringen, som delade Lagrådets synpunkter, lade fram ett lagförslag i propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) med den utformning som bestämmelserna har i dag. Riksdagen antog propositionen men instämde inte i regeringens bedömning att det tidigare tillkännagivandet var tillgodosett. Riksdagen tillkännagav därför på nytt att det bör införas ett lagstadgat krav på obligatoriska drogtester.[114]

Uppdraget

Utredningen har i uppdrag att analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande. Oavsett ställningstagande ska utredningen lämna förslag på en sådan reglering. Enligt utredningens direktiv kan obligatoriska drogtester avse både att det ska vara ett obligatoriskt utred-

[114] Bet. 2021/22:SoU33, s. 32 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ningsmedel för en socialnämnd och en skyldighet för vårdnadshavare och föräldrar. Utredningen ska också särskilt ta ställning till om en vägran att lämna drogtest ska ha samma innebörd som ett positivt testsvar. I direktiven framhålls att riksdagen har tillkännagett för regeringen att det, i de fall det är något skadligt bruk hos föräldrarna som utgör grunden för att ett barn omhändertagits enligt LVU, bör framgå av lagen att drogtester ska vara obligatoriska för att bidra till bedömningen av om omständigheterna har förändrats varaktigt och genomgripande.[115]

Kunskap om konsekvenser för barn när föräldrar har ett skadligt bruk eller beroende

Det är känt att skadligt bruk och beroende påverkar föräldraskapet negativt och innebär en riskfaktor för barns hälsa och utveckling.

Socialstyrelsen har 2025 publicerat kunskapsstödet Att växa upp med alkohol eller andra droger i familjen – om barns behov och rätt till stöd när föräldrar har ett skadligt bruk eller beroende.[116] En negativ konsekvens av beroendeframkallande medel såsom alkohol och narkotika är att de leder till försämrade kognitiva funktioner. Det kan påverka impulskontrollen, omdömet, förmåga att läsa av och förstå andra människors känslor, förmåga till empati och uppmärksamhet och förmåga att reflektera över sitt eget beteende och kunna ändra på det. De nedsatta kognitiva funktionerna gör det svårare för en förälder med ett alkohol- eller narkotikabruk att vara uppmärksam på ett barns behov, att ge skydd och trygghet och finnas till hands om något skulle hända, att vara förutsägbar och pålitlig, och att sätta sig in i barnets situation. Det innebär att uppväxten i en familj med skadligt bruk och beroende kan vara mycket riskfylld för barn. Kunskapsstödet beskriver hur barn påverkas av att leva i ett hem där droger eller alkohol spelar en central roll. De växer ofta upp i en miljö präglad av oförutsägbarhet, känslomässig instabilitet och otrygghet. Ett återkommande tema är bristen på förutsägbarhet. Många barn tar på sig ansvar som inte är rimligt för deras ålder, till exempel att dämpa konflikter, sköta hushållssysslor eller se efter yngre syskon. Detta kan leda till att det egna behovet av omsorg och stöd åsidosätts, vilket påverkar både självbild och framtida relationer.

[115] Bet. 2021/22:SoU33, s. 35, rskr. 2021/22:322.
[116] Socialstyrelsen (2025), Att växa upp med alkohol eller andra droger i familjen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Ett skadligt bruk eller beroende av alkohol eller andra droger är en beroendesjukdom som går att behandla. Det är emellertid inte alla som blir hjälpta av en behandling och återfallsrisken är stor både på kort och lång sikt. Beträffande alkoholberoende återfaller så många som 80–90 procent efter tre månader. Risken är ännu större om personen samtidigt har psykisk ohälsa som de inte får behandling för.[117]

Kunskapsstödet behandlar också centrala aspekter för socialtjänstens arbete med familjer där föräldrar har ett skadligt bruk eller beroende. Det betonas att det professionella arbetet ska styras av barnets bästa och att i det ingår att en socialsekreterare arbetar tillsammans med barn och föräldrar och i samverkan med såväl familjens nätverk som med andra verksamheter.

Beträffande umgänge framhåller rapporten att många barn känner omsorg om och tar ett stort ansvar för sina föräldrar. Detta kan göra att de har svårt att uttrycka hur de vill ha det när det gäller umgänge eller kontakt med föräldrarna. Det kan handla om att barnet inte orkar eller vågar säga sin åsikt av rädsla för att göra föräldern ledsen, arg eller besviken. Det kan också vara så att det är svårt för barnet att överblicka hur ett umgänge ska bli, då det beror så mycket på förälderns aktuella mående. I intervjuer med placerade barn framkommer att flera av barnen tycker det är viktigt att de får information om sina föräldrar, hur de mår, hur de har det och om de får hjälp och stöd.

7.4.2 Grundläggande rättigheter

Regeringsformens skydd mot påtvingade kroppsliga ingrepp

Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp (2 kap. 6 § regeringsformen). Under begreppet kroppsligt ingrepp faller bland annat blod-, urin- och utandningsprov.[118] Ett ingrepp är påtvingat om det allmänna disponerar över maktmedel för att genomdriva åtgärden. Det kan vara fråga om direkt våldsanvändning från en offentlig befattningshavares sida, men ett ingrepp kan även vara ”påtvingat” i den meningen, att den enskildes motstånd bryts genom hot om någon sanktion.[119] Enligt JO bör regeln tolkas så att den ställer upp ett skydd också mot att en befattningshavare uppträder

[117] Socialstyrelsen (2025), Att växa upp med alkohol eller andra droger i familjen, s. 27 med hänvisning till Franck J, Nylander I. Beroendemedicin. Lund: Studentlitteratur; 2022.
[118] JO:s ämbetsberättelse 2009/10, s. 42.
[119] Gustaf Petrén och Hans Ragnemalm, Sveriges grundlagar, 1980, s. 54 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

på ett sätt som får till följd att den enskilde med fog uppfattar sig vara tvingad att underkasta sig ingreppet. Det kan vara fråga om underförstådda eller uttryckliga påtryckningar av olika slag.[120]

Skyddet mot påtvingade kroppsliga ingrepp får begränsas genom lag (2 kap. 20 § regeringsformen). Begränsningen får emellertid endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett den (proportionalitetskravet) eller utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen. En begränsning får inte heller göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 21 § regeringsformen). Även om proportionalitetskravet i första hand riktar sig till lagstiftaren, ska det också beaktas vid tolkning och tillämpning av lagstiftning.[121]

Behovs- och proportionalitetsprinciperna

Proportionalitets- och behovsprinciperna är två självständiga principer som ska tillämpas oberoende av varandra. Proportionalitetsprincipen innebär att nackdelar för den enskilde ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Behovsprincipen innebär att det inte är tillåtet att använda en mer ingripande åtgärd än vad som krävs för att uppnå det avsedda resultatet.

En allmän behovs- och proportionalitetsprincip för myndigheters beslutsfattande finns i 5 § tredje stycket. förvaltningslagen (2017:900). En myndighet får ingripa i ett enskilt intresse endast om åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet samt att åtgärden aldrig får vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot.

När det gäller användandet av tvångsåtgärder har proportionalitetsprincipen ansetts så fundamental att den gäller även om det inte uttryckligen framgår av lagen.[122] I omgångar har principen emellertid också blivit lagfäst i flera författningar.[123]

[120] Se bland annat JO 2010/11, s. 509, dnr 479-2010.
[121] Prop. 2016/17:180, s. 61.
[122] Se bland annat prop. 2018/19:77, s. 41.
[123] Bland annat i rättegångsbalkens regler om de straffprocessuella tvångsmedlen (28 kap. 3 § rättegångsbalken), brottsbalkens regler om tvångsåtgärder under övervakningstid (26 kap. 14 § brottsbalken) och fängelselagens regler om kontroll- och tvångsåtgärder som kan vidtas under verkställigheten i anstalt (1 kap. 6 § fängelselagen).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Proportionalitetsprincipen återfinns också i LVU. Där framgår att vissa angivna tvångsåtgärder, däribland skyldighet för ett barn eller en ung person att under vissa förhållanden lämna drogtest, får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas (20 a § LVU). Proportionalitetsregeln ger alltså uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en erinran om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.[124]

Behovs- och proportionalitetsprinciperna ska även tillämpas när det ska fattas beslut om provtagning av en vårdnadshavare eller förälder inför umgänge eller upphörande av vård (32 c § LVU). Ett sådant beslut bara får bara fattas i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter. Ett beslut om provtagning bör bara fattas om det bedöms nödvändigt med ett resultat från ett sådant prov för att säkerställa tryggheten och säkerheten för ett barn vid umgänge eller vid vårdens upphörande. Det ankommer på en socialnämnd i varje enskilt fall att bedöma behovet av en provtagning, i vilken omfattning kontroll behöver göras, och vilken provtagningsmetod som är ändamålsenlig. Syftet med kontrollen i det enskilda fallet måste också vägas mot det intrång i den personliga integriteten som kontrollen innebär för vårdnadshavaren eller föräldern. Detsamma gäller vid valet av provtagningsmetod, liksom i fråga om omfattningen av kontrollen. Det innebär till exempel att ett beslut om provtagning får fattas endast om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl. Det kan förekomma situationer där en vårdnadshavare eller en förälder efter recept från läkare tar medicin som innehåller något sådant medel eller substans som omfattas av bestämmelsen. Detta är en omständighet som kan behöva vägas in inför ett beslut om provtagning eller vid val av provtagningsmetod. Det kan också finnas andra skäl som talar mot ett beslut om provtagning. Provtagning bör inte heller användas om barnets trygghet och säkerhet kan säkerställas med mindre ingripande åtgärder.[125]

[124] Prop. 2004/05:123, s. 59 f.
[125] Prop. 2021/22:178, s. 117.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Artikel 8 i Europakonventionen – rätten till respekt för privat- och familjelivet

Enligt artikel 8 i Europakonventionen har var och en rätt till skydd för privat- och familjeliv. Av artikel 8:2 i Europakonventionen framgår att rätten inte får inskränkas annat än med stöd av lag om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. Beträffande kravet på nödvändighet har Europadomstolen klargjort att det inte behöver innebära att behovet är oundgängligt, utan att det ska finnas ett ”angeläget samhälleligt behov” samt att konventionsstaterna har viss frihet att själva avgöra om en inskränkning är nödvändig.[126] Vid bedömningen av nödvändigheten ska proportionalitetsprincipen tillämpas. Det ska alltså göras en avvägning av hur stort ingreppet är i den enskildes rätt och hur starkt det behov är som ska tillgodoses genom ingreppet. Bara om det finns ett rimligt förhållande mellan dessa två omständigheter är ingreppet proportionerligt, och endast då kan ingreppet anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.[127]

Artikel 8 i Europakonventionen omfattar många aspekter och företeelser. Respekt för privatlivet innefattar respekt för en persons fysiska integritet. Europadomstolen har klargjort att påtvingat tagande av blod- och salivprov kan utgöra ett sådant medicinskt ingrepp som, även om det är av mindre betydelse, måste betraktas som ett ingrepp i rätten till privatliv.[128] Ett sådant ingrepp innebär en kränkning av artikel 8 i konventionen om det inte kan visas att det gjorts med stöd i lag, i syfte att uppnå något av de legitima syften som anges i artikel 8:2 i Europakonventionen och det varit nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att uppnå dem.

Frågan om tillåtligheten av drogtester av föräldrar och vårdnadshavare inom ramen för tvångsvård av barn har inte prövats av Europadomstolen. Frågan om provtagning för drogkontroll i andra sammanhang än utredningar om brott förekommer i relativt liten utsträckning i Europadomstolens praxis. I målet Wretlund mot Sverige, som gällde obligatoriska drogtester av anställda på ett kärnkraftverk, fann domstolen att sådana tester var befogade med stöd av artikel 8:2

[126] Danielus m.fl. Mänskliga rättigheter i europeisk praxis (2023 Juno) s. 443.
[127] Danielus m.fl. Mänskliga rättigheter i europeisk praxis (2023 Juno) s. 65.
[128] Schmidt mot Tyskland 32352/02.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

i Europakonventionen. Trots att skyldigheten att genomgå drogtest kunde ses som ett ingrepp i den anställdes integritet, var det motiverat med hänsyn till omständigheterna i det aktuella fallet. De driftsmässiga överväganden vid anläggningen som rörde allmän säkerhet och skyddet av andras fri- och rättigheter, i synnerhet andra anställda, motiverade kontrollåtgärden i fråga. Genomförandet av provtagningen hade föregåtts av en rättvis avvägning mellan syftet och den klagandes personliga integritet. Inget tydde på att kontrollåtgärden eller sättet den utfördes på var oproportionerlig.[129] Domstolen kom till samma slutsats i ett liknande beslut som gällde slumpmässig drogtestning av anställda på ett fartyg. Domstolen fann att det, med hänsyn till den allmänna säkerheten och skyddet för andra personers fri- och rättigheter, såväl passagerare som besättningsmedlemmar, var motiverat att införa adekvata kontrollåtgärder, såsom ett slumpmässigt urinprov genom vilket både spår av alkohol och droger kunde upptäckas.[130] Inte heller blodprov eller andra prov, till exempel i samband med nykterhetskontroll vid bilkörning, torde skapa några problem i detta sammanhang.[131]

Europadomstolen har även accepterat slumpmässiga och obligatoriska drogtester på fängelser som nödvändiga i ett demokratiskt samhälle för att förebygga brott och oordning på anstalterna.[132]

Rätten till respekt för den fysiska integriteten kan ibland komma i konflikt med andra rättigheter som skyddas av artikel 8 i Europakonventionen. Så kan vara fallet i fråga om DNA-testning för att fastställa faderskap. Även om det primära syftet med artikel 8 i konventionen är att skydda individen mot godtyckliga åtgärder från offentliga myndigheter, kan det även finnas positiva skyldigheter för konventionsstaterna att vidta åtgärder för att säkerställa att en individ kommer i åtnjutande av de rättigheter som följer av konventionen. En sådan rättighet som faller in under respekt för privatlivet är att var och en ska kunna få information om vilka ens föräldrar är. Europadomstolen har således funnit att en person kan tvingas underkasta sig DNA-prov i ett tvistigt faderskapsärende. Staten har i dessa fall en skyldighet att göra en avvägning mellan intresset av att få faderskapet fastställt och intresset av att inte genomgå provtagning.[133]

[129] Wretlund mot Sverige, nr 46210/99.
[130] Madsen mot Danmark, nr 58341/00.
[131] Danielus m.fl. Mänskliga rättigheter i europeisk praxis (2023 Juno) s. 451.
[132] Se bland annat Young mot Förenade Konungariket nr 60682/00.
[133] Mifsud mot Malta, nr 62257/15 para 77.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.4.3 Nuvarande bestämmelser om provtagning inför umgänge och vårdens upphörande i LVU

Om ett barn har omhändertagits med stöd av 2 § LVU, har en socialnämnd inför umgänge en skyldighet att kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av narkotika, alkohol eller någon annan substans som räknas upp i 32 a § LVU, om det finns anledning till det. En sådan anledning kan vara att grunden för vård är omsorgsbrister i hemmet på grund av missbruk. Det kan också finnas anledning till kontroll även om grunden för vård är andra omsorgsbrister än missbruk om det under den tid ett barn varit omhändertaget framkommer grundad misstanke om att en vårdnadshavare eller en förälder även har ett missbruk. Subjektiva antaganden är dock inte tillräckligt. En bedömning ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.[134] En socialnämnd får då besluta att en vårdnadshavare eller en förälder ska uppmanas att lämna prov. Vilken provtagningsmetod som bör användas får dock bedömas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.[135] Motsvarande bestämmelser – som endast avser vårdnadshavare – finns vid prövning av vårdens upphörande (32 b § LVU).

Ett beslut om provtagning inför umgänge och vårdens upphörande får fattas bara i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter (32 c § första stycket LVU). En socialnämnd bör överväga om det finns något annat lämpligt sätt att kontrollera påverkan på. Om så inte är fallet, och det inte heller finns något annat hinder för provtagning, får en socialnämnd fatta beslut om att en vårdnadshavare eller en förälder ska uppmanas att lämna prov.[136]

Vad som blir konsekvensen av ett positivt provsvar regleras inte i lagstiftningen. Det får avgöras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Resultaten av drogtesterna är en del i en socialnämnds underlag inför bedömning av hur ett umgänge bör utformas och inför prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra.[137] Om en vårdnadshavare eller förälder inte medverkar till provtagning får förhållandet tillmätas den betydelse för socialnämndens umgänges- eller vårdbeslut som

[134] Prop. 2021/22:178, s. 114.
[135] Prop. 2021/22:178, s. 115.
[136] Prop. 2021/22:178, s. 115.
[137] Prop. 2021/22:178, s. 116.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

omständigheterna motiverar (32 c § tredje stycket LVU). Vilka konsekvenser en vägran kan leda till måste alltså avgöras i varje enskilt fall.

7.4.4 Drogtester och provtagningar i annan lagstiftning

Drogtester

Det finns ingen lagstiftning där det föreskrivs att drogtester, som avser annat än alkoholutandningsprov vid rutinmässiga trafikkontroller, är obligatoriska i den meningen att det kan fattas beslut om provtagning utan att det görs en behovs- och proportionalitetsbedömning. Drogtester kan vara obligatoriska för den enskilde på så sätt att det föreskrivs en skyldighet att underkasta sig provtagning. Utöver kroppsbesiktning (28 kap. 12 § rättegångsbalken), som är ett straffprocessuellt tvångsmedel, kan provtagning för drogkontroll emellertid inte i något fall genomdrivas med tvång om den berörde vägrar.[138]

Nedan följer en sammanfattad redogörelse av lagstiftning som reglerar drogtester.

Enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) är en intagen, om inte annat motiveras av medicinska eller likande skäl, skyldig att vid ankomsten till LVM-hemmet lämna drogtest för kontroll om han eller hon är påverkad av alkohol, narkotika eller annan substans som räknas upp i bestämmelsen. Den intagne får då uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan substans (32 a § LVM). I enlighet med proportionalitetsprincipen får sådana tvångsåtgärder användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och inga mindre ingripande åtgärder är tillräckliga (36 a § LVM). Identiska bestämmelser finns beträffande barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU på hem för särskilt noggrann tillsyn (17 a § och 20 a § LVU). Av specialmotiveringen till införandet av bestämmelserna framgår att ett positivt prov eller en vägran att lämna prov inte får utgöra grund för bestraffning eller indragen förmån.[139]

I brottsbalken finns bestämmelser om personer som står under övervakning efter villkorlig frigivning från fängelsestraff. Kriminal-

[138] Se emellertid nedan om provtagning enligt lagen om alkoholutandningsprov.
[139] Prop. 2000/01:80, s. 180. Att så fortsatt skulle vara fallet efter att bestämmelsen utvidgades framgår av prop. 2006/07:129, s. 85.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vården får, om det behövs för att minska risken att den som står under övervakning begår nya brott eller för att på ett annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, besluta att den villkorligt frigivne ska följa särskilda föreskrifter (26 kap. 16 § BrB). En särskild föreskrift får bland annat avse skyldighet att lämna prov för drogkontroll (8 p.). Reglerna tillämpas på motsvarande sätt beträffande den som har dömts till skyddstillsyn (28 kap. 6 § BrB). Sådana kontroll- och tvångsåtgärder ska alltid prövas mot proportionalitetsprincipen (26 kap. 14 § BrB). Brott mot föreskrifter kan leda till beslut om nya åtgärder, varning eller vid allvarlig misskötsamhet till att den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad (26 kap. 19 § BrB). Ett sådant beslut fattas av en övervakningsnämnd.

Enligt fängelselagen (2010:610) är en intagen, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att på begäran lämna prov för kontroll om han eller hon är påverkad av alkohol, narkotika eller vissa andra substanser (8 kap. 6 § fängelselagen). Någon konkret misstanke om att den intagne är påverkad krävs inte. Bestämmelsen infördes som ett medel för att motverka och spåra upp förekomst av narkotika på anstalterna.[140] En kontroll- eller tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (1 kap. 6 § fängelselagen). En intagen som bryter mot föreskrifterna får tilldelas en varning (12 kap. 1 § fängelselagen). Om den intagne på ett allvarligt sätt brutit mot föreskrifterna kan den villkorliga frigivningen slutligen skjutas upp (26 kap. 6 a § brottsbalken). Vid prövningen ska en helhetsbedömning av allt som har förekommit under verkställigheten göras. Vägran att vid fyra tillfällen lämna drogtest utan giltiga skäl har i praxis ansetts vara tillräckligt för att skjuta upp den villkorliga frigivningen.[141]

Även i häkteslagen (2010:611) finns bestämmelser om drogtester (4 kap. 5 §). Till skillnad från reglerna i fängelselagen krävs en skälig misstanke om att den intagne är påverkad för beslut om provtagning. Av proportionalitetsprincipen följer att en kontroll- eller tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (1 kap. 6 § andra stycket häkteslagen).

[140] Prop. 1981/82:141, s. 48.
[141] Kammarrätten i Stockholm, dom från den 9 januari 2018 i mål 18-18.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

I lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt finns bestämmelser om skyldighet att lämna drogprov, både vid misstanke om påverkan och som slumpmässig kontroll (5 kap. 1 §). Behovs- och proportionalitetsprinciperna finns intagna i bestämmelsens fjärde stycke. Där framgår att sådan kontroll får ske endast i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter samt att kontrollen får genomföras endast i den form och utsträckning som är nödvändig för det angivna syftet. Om den totalförsvarspliktige uppvisar ett positivt provsvar eller om han eller hon vägrar att genomföra ett drogtest ska det övervägas om tjänstgöringen ska avbrytas. Det gäller dock inte om ett positivt provsvar bedöms vara en engångsföreteelse.[142]

I lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning finns en skyldighet för den dömde, om inte annat motiveras av medicinska eller andra liknande skäl, att under verkställigheten på begäran lämna prov för drogkontroll (22 §). Av behovs- och proportionalitetsprinciperna följer att en tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (6 § samma lag). Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd (32 kap. 4 § brottsbalken).

Andra typer av påtvingade provtagningar

Provtagningar för andra ändamål än drogkontroll kan i ett fåtal andra sammanhang genomföras med tvång.

I lagen (1958:642) om rättsgenetisk undersökning av faderskap finns bestämmelser som ger rätten möjlighet att besluta om rättsgenetisk undersökning. Beslutet får avse barnet, modern, mannen som frågan om faderskap gäller samt en annan man som haft samlag med modern under den tid som barnet kan ha tillkommit. Rätten får vid vite förelägga den som beslutet avser att visa att sådant prov tagits på honom eller henne (5 § lagen om rättsgenetisk undersökning av faderskap). Om ett föreläggande vid vite inte följs, får rätten

[142] Totalförsvarets rekryteringsmyndighets föreskrifter om drogtester av totalförsvarspliktiga (TRMFS 2017:4) 9–12 §§.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

i stället besluta om biträde av Polismyndigheten för att provtagningen ska komma till stånd (6 § lagen om rättsgenetisk undersökning av faderskap). Det polisbiträde det kan bli fråga om är i första hand hämtning till provtagning eller undersökning. I undantagsfall kan det dock även bli fråga om framtvingande av själva provtagningen. En sådan provtagning kan i sådant fall jämställas med den blodprovstagning som enligt 28 kap. 12 § rättegångsbalken får ske vid kroppsbesiktning.[143]

Vid rutinmässiga trafikkontroller, som är en del av polisens förebyggande arbete, får alkoholutandningsprov tas på bland annat förare av motordrivet fordon (2 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov). Om den som är skyldig att lämna alkoholutandningsprov vägrar, får blodprov tas även om det inte finns någon skälig misstanke om brott (3 § lagen om alkoholutandningsprov). Även denna typ av provtagning bör kunna jämställas med kroppsbesiktning, vilket ger polisen rätt till våldsanvändning för att genomföra tjänsteåtgärden (10 § första stycket punkten 4 polislagen, 1984:387).

7.4.5 Synpunkter till utredningen om behov av obligatoriska drogtester

Socialsekreterare

I avsnitt 7.4.4. beskrivs de bestämmelser om drogtester av föräldrar och vårdnadshavare som infördes 2022. I syfte att bland annat få en bild av hur lagändringen har fallit ut och bedöma om det finns behov av en ordning med obligatoriska drogtester har utredningen genomfört en enkätundersökning till socialförvaltningar i olika kommuner och stadsdelar (se närmare om enkätundersökningen i kapitel 2).

På fråga om möjligheten att uppmana föräldrar och vårdnadshavare till drogtest har använts svarade 57 procent att det gjorts i ett fåtal fall och 16 procent att det gjorts i ett flertal fall. 27 procent svarade att möjligheten inte använts alls. Avsaknad av behov av drogtest och samtycke till drogtest angavs av majoriteten som skäl till att beslut om uppmaning inte fattats. Knappt 15 procent uppgav dock praktiska svårigheter att genomföra provtagning där bristande samverkan med regionen angavs som skäl. Andra uppgav att ett drogtest ger

[143] Prop. 1982/83:8, s. 16.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en falsk trygghet samt att ett övervakat umgänge bedömts tillräckligt för att säkerställa trygghet för ett barn.

En majoritet av respondenterna (58 procent) uppgav att det inte förekommit att vårdnadshavare eller föräldrar motsatt sig en uppmaning att lämna drogtest. I de fall föräldrar eller vårdnadshavare motsatt sig uppmaningen var den vanligaste konsekvensen att umgänget ställdes in (69 procent). I en mindre andel av fallen blev följden andra restriktioner i umgänget.

På fråga om det finns behov av en reglering som gör drogtester till ett obligatoriskt utredningsmedel inför umgänge eller vårdens upphörande uppgav 60 procent att det inte finns ett sådant behov. Bland dessa påtalade flera att drogtester kan manipuleras och att resultaten riskerar att ges för stor betydelse. Flera lyfte också att drogtest inte är relevant i alla ärenden. På fråga om det finns behov av att ålägga en förälder eller vårdnadshavare en skyldighet att lämna drogtest blev resultatet det omvända, knappt 60 procent uppgav att det fanns ett sådant behov. Bland dessa angavs som skäl att det skulle bidra till ökad tydlighet och att det skulle stärka barnets rättigheter och skydd. Av de 40 procent som svarade att det inte finns ett sådant behov lyfte flera att ytterligare tvång riskerar ett samarbete med föräldrarna som är avgörande för förändring och att drogtester ändå bara ger en ögonblicksbild.

Vi har också samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndigheter och från yrkesverksamma, såsom socialsekreterare, socialchefer och kommunjurister (se närmare om utredningens externa kontakter i kapitel 2). Dessa kontakter har i stora delar bekräftat resultatet av enkätundersökningen. Mycket talar alltså för att drogtester av föräldrar och vårdnadshavare inte används i någon större utsträckning. I de fall det inte beror på att det saknats behov, synes anledningen till att drogtester inte används primärt vara otydlighet kring vem som ska administrera och bekosta provtagningen. I många fall har det lett till att man avstått från att besluta om drogtest. I en del fall har man ändå beslutat om drogtest men låtit föräldern själv stå för kostnaden. En sådan provtagning kan kosta så mycket som 1 600 kronor och det finns inte någon möjlighet för en förälder att få ekonomiskt bistånd för utgiften.

Från de kommuner där drogtester har kunnat användas har det till utredningen bara i ett fall framförts önskemål om att göra beslut om drogtester obligatoriska. Övriga kommuner har uppgett att social-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tjänsten har den kompetens som krävs för att göra egna bedömningar av när drogtester behöver tas och att det avgörande för om och hur ett umgänge bör ske är förälderns allmänna skick vid tillfället. De har även framhållit att obligatoriska drogtester, särskilt inför umgänge, riskerar att få motsatt effekt för barnets bästa. En farhåga är att resultatet av provtagningen riskerar få för stor betydelse och övriga omständigheter hamna i skymundan vid bedömningen om umgänge är lämpligt eller inte. Resultatet av provtagning visar hur situationen var vid själva provtagningstillfället men inte vid den tidpunkt då umgänget faktiskt ska ske. En förälder som har lämnat ett negativt prov kan tycka sig ha rätt till umgänge med hänvisning till provresultatet. Om föräldern trots resultatet inte är i skick att träffa sitt barn kan konflikter uppstå mellan denne och socialtjänsten på ett sätt som skadar samarbetet. I värsta fall skulle en oerfaren socialsekreterare i dessa situationer kunna falla till föga och inte göra en helhetsbedömning som tar sikte på barnets bästa.

Barn och unga

Utredningen har inte haft möjlighet att själva inhämta synpunkter från barn som specifikt rör drogtester eftersom det är ett verktyg som framför allt används vid omhändertaganden av mindre barn.

I Socialstyrelsens kunskapsöversikt Att växa upp med alkohol eller andra droger i familjen, som redogörs för i avsnitt 7.4.1, beskrivs att många barn känner omsorg om och tar ett stort ansvar för sina föräldrar. Detta kan göra att de har svårt att uttrycka hur de vill ha det när det gäller umgänge eller kontakt med föräldrarna. Det kan handla om att barnet inte orkar eller vågar säga sin åsikt av rädsla för att göra föräldern ledsen, arg eller besviken. Det kan också vara så att det är svårt för barnet att överblicka hur ett umgänge ska bli, då det beror så mycket på förälderns aktuella mående. I intervjuer med placerade barn framkommer att flera av barnen tycker det är viktigt att de får information om sina föräldrar, hur de mår, hur de har det och om de får hjälp och stöd.

Utredningen har tagit del av barns erfarenheter och synpunkter beträffande umgänge generellt, det redovisas i avsnitt 7.2.3. Sammanfattningsvis beskriver många barn och unga erfarenheter av att inte bli lyssnade på och att inte ha en möjlighet att påverka sin situation.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utformning av umgänge och beslut om barnets relationer uppfattas många gånger beslutas utifrån de vuxnas perspektiv utan att hänsyn tas till barnets åsikter och behov. Samtidigt som barns önskade umgänge kan förvägras eller försvåras förekommer också att barn tvingas till umgänge med föräldrar som de är rädda för eller av andra skäl inte vill ha kontakt med. Det förekommer också att umgänge genomförs utan att det säkerställs att det blir en trygg situation och likaså att barn själva får ta ansvar för att säga nej till umgänge som de inte mår bra av. Återkommande önskemål från barn och unga är att göra barn mer delaktiga, att förklara fattade beslut, att inte ge barn eget ansvar för ett fungerande umgänge eller för att säga nej till föräldrar som vill ha mer kontakt än barnen önskar.

Utredningen har också talat med barnrättsorganisationer som har påtalat att ett drogtest inte är en behandling utan enbart en kontroll. För barnets bästa är det viktigt att föräldern motiveras till behandling och att man följer upp resultatet av behandlingen. Det finns en uppfattning om att man släpper föräldrar för tidigt.

7.4.6 Finns det ändamålsenliga provtagningsmetoder inför umgänge?

Mot bakgrund av vad som har påtalats, att drogtester inte visar hur situationen är vid själva umgängestillfället utan bara hur det var vid provtagningstillfället har utredningen varit i kontakt med Rättsmedicinalverket, avdelningen för rättsgenetik och rättskemi, för att undersöka om det finns mer ändamålsenliga provtagningsmetoder i dessa situationer.

Beträffande provtagning av droger finns det i dag inget snabbtest som kan ge ett tillförlitligt resultat. Ett snabbtest kan ge både falskt positivt utslag och falskt negativt utslag. Vid sådana tester finns det till exempel alltid risk för korsreaktion, vilket betyder att testet detekterar något annat än de substanser som det är ämnat att ge utslag för. Bland annat kan vissa vanliga receptfria läkemedel ge ett falskt positivt utslag. För att få ett rättssäkert resultat måste provet analyseras med mer avancerad utrustning på ett laboratorium. En sådan analys tar vanligtvis några dagar. Snabbtest är inte heller ändamålsenliga eftersom de inte testar tillräckligt brett. Med så kallade nätdroger kommer nya substanser hela tiden som snabbtesterna inte är utformade efter.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Beträffande alkohol finns det säkrare provtagningsmetoder som ger tillförlitliga svar direkt. Till exempel använder polisen sedan länge bevisinstrumentet Evidenzer för att testa alkoholhalten i utandningsluften. Bevisvärdet är detsamma som vid blodprovstagning. Bevisinstrumentet används stationärt samt mobilt i bussar, bilar, båtar och helikoptrar.[144]

7.4.7 Överväganden och förslag

Inledande överväganden

En självklar utgångspunkt för utredningen är att barn har rätt till trygghet och säkerhet vid umgänge och vid prövning av vårdens upphörande. En viktig fråga vid utredningens överväganden är om det bäst kan åstadkommas genom en ordning med obligatoriska drogtester.

Möjligheten för en socialnämnd att besluta om att uppmana föräldrar och vårdnadshavare att lämna drogtest finns i LVU sedan den 1 juli 2022. Bestämmelserna innebär att om ett barn är omhändertaget med stöd av 2 § LVU ska en socialnämnd inför umgänge, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker och vissa andra särskilt angivna medel. En socialnämnd får då besluta om att en vårdnadshavare eller en förälder ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett-, eller hårprov. Motsvarande bestämmelse finns för vårdnadshavare inför prövning av om vården ska upphöra. I samband med att lagförslaget antogs tillkännagav riksdagen för regeringen att drogtester av föräldrar och vårdnadshavare bör vara obligatoriska. Utredningen ska analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester och, oavsett ställningstagande, lämna förslag på en sådan ordning.

Drogtester av föräldrar och vårdnadshavare inför umgänge och vid prövning av omhändertagandets upphörande enligt LVU är ett påtvingat kroppsligt ingrepp och utgör en kränkning av den fysiska integriteten hos den enskilde. Vid en analys av förutsättningarna för att kunna införa obligatoriska drogtester måste hänsyn tas till såväl regeringsformen som Europakonventionen. Gemensamt för dessa är att en inskränkning i den enskildes rätt måste vara propor-

[144] Polismyndigheten (2023) Faktablad Alkoholutandning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tionerlig i förhållande till dess syfte. Syftet i detta fall är att säkerställa ett barns rätt till trygghet och säkerhet inför umgänge och vid prövning av vårdens upphörande.

Det ingår inte i utredningens uppdrag att överväga om ett positivt drogtest eller vägran att lämna drogtest per automatik ska ges en viss rättsverkan. Utredningen ska dock ta ställning till om en vägran att lämna drogtest ska ha samma *innebörd* som ett positivt testsvar. Ett positivt provsvar ska följaktligen även framöver utgöra en del i en socialnämnds underlag inför en bedömning av hur ett umgänge bör utformas och av om vården ska upphöra.

Det saknas tillräckliga skäl att göra drogtester till ett obligatoriskt utredningsmedel

Utredningens bedömning

Nu gällande lagstiftning ger en socialnämnd goda förutsättningar att besluta om att uppmana en vårdnadshavare eller en förälder att lämna ett drogtest i de fall det finns anledning till det. Det är för tidigt att göra en fullständig utvärdering av om lagen, som trädde i kraft 2022, tillämpas på avsett sätt. Det står dock redan nu klart att det finns vissa praktiska hinder som gör att möjligheten inte används på det sätt och i den utsträckning som är befogat. Detta skulle dock inte lösas av att göra drogtester till ett obligatoriskt utredningsmedel. En ordning med obligatoriska drogtester riskerar också att ge ett testresultat för stor betydelse vid bedömningen av ett barns säkerhet och trygghet inför umgänge och vårdens upphörande.

Utredningens uppdrag är att analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande och oavsett ställningstagande lämna förslag på en sådan reglering.

Utredningen kan inledningsvis konstatera att redan nu gällande lagstiftning ger en socialnämnd goda förutsättningar att fatta beslut om drogtester i de fall det är en relevant utredningsåtgärd. I den mån beslut inte fattas om drogtest beror det inte på att det saknas lagstöd för en sådan åtgärd. Utifrån de kontakter som utredningen har haft

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

är det vår uppfattning att andra skäl ligger bakom att beslut om drogtest inte fattas i fler fall. Den primära anledningen synes vara att det inte bedöms vara relevant eftersom förälderns problematik inte kan kopplas till något som ett drogtest skulle kunna bidra till att klargöra. I de fall det inte fattas beslut om att uppmana till drogtest trots att ett drogtest skulle vara ett relevant utredningsmedel, verkar orsaken framför allt vara att det är praktiskt svårt att genomföra. Detta på grund av oklarheter kring vem som ska bekosta och administrera testerna. Många som utredningen har haft kontakt med har påtalat att det i detta hänseende finns en bristande samverkan mellan kommuner och regioner.

En majoritet av de yrkesverksamma inom socialtjänsten som utredningen har inhämtat synpunkter från anser inte att drogtester bör vara ett obligatoriskt utredningsmedel. Synpunkter som har framförts i detta sammanhang är bland annat att det finns en risk att resultatet av drogtestet ges för stor betydelse i bedömningen av barns trygghet och säkerhet. Flera uppger att drogtester kan manipuleras och därför inte är tillräckligt tillförlitliga samt att det under alla omständigheter bara ger en ögonblicksbild av om en vårdnadshavare eller en förälder har använt droger. Ett tillförlitligt och rättssäkert testresultat kan inte fås direkt vid provtagningstillfället utan tar dagar att analysera. Ett flertal av de yrkesverksamma har påtalat vikten av att göra en professionell bedömning av en förälders skick inför ett umgänge och vid en prövning av vårdens upphörande.

En ordning med drogtester som ett obligatoriskt utredningsmedel skulle också kunna få oönskade konsekvenser i enskilda fall. Det går att tänka sig situationer där det på annat sätt är klarlagt att föräldern inte längre missbrukar, till exempel om denne har lämnat drogtester i andra sammanhang och kan uppvisa resultatet av dem. Så kan vara fallet om en förälder avtjänar ett fängelsestraff eller har genomgått behandling och inom ramen för det lämnat drogtester. På samma sätt kan ett beslut om drogtest inte vara befogat om det på annat sätt är klarlagt *att* föräldern eller vårdnadshavaren fortfarande missbrukar. I dessa fall torde en socialnämnd redan på befintligt underlag kunna göra en bedömning om umgänge eller fortsatt vård och ett drogtest fyller inte någon funktion.

Vidare är missbruk hos vårdnadshavaren inte ett självständigt rekvisit för vård enligt 2 § LVU, utan faller in under ”brister i omsorgen” där det är konsekvenserna för barnet, hänförliga till vårdnads-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

havarens missbruk, som ska bedömas. Eftersom 2 § LVU täcker in många olika typer av missförhållanden i hemmet så riskerar ett obligatoriskt krav på drogtester också träffa fall där det egentligen inte finns någon anledning att befara att en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad. Vi bedömer att det med befintlig terminologi inte är möjligt att på ett rättssäkert sätt utforma en bestämmelse med ett obligatoriskt krav på drogtest som skulle träffa enbart de fall där det faktiskt finns anledning att utreda om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad.

Sammantaget är det utredningens bedömning att en ordning med obligatoriska drogtester – oavsett frågan om legaliteten av obligatoriska drogtester – inte är ett ändamålsenligt sätt att säkerställa barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande. Utredningen ser samma risker som har redogjorts för ovan, att drogtester kan komma att ges en för stor betydelse vid bedömningen på ett sätt som inte är för barnets bästa.

Det huvudsakliga skälet till att drogtester inte används i de fall det i och för sig skulle vara en relevant utredningsåtgärd är de oklarheter som råder beträffande hur testerna ska administreras och bekostas. Senare i detta kapitel lämnar utredningen förslag på hur detta praktiska hinder kan undanröjas.

Drogtester som ett obligatoriskt utredningsmedel är inte förenligt med proportionalitetsprincipen och står i strid med 2 kap. 6 § regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen

Utredningens bedömning

En lagreglering som innebär att drogtester ska vara ett obligatoriskt utredningsmedel, i den bemärkelsen att det inte ska göras någon behovs- eller proportionalitetsbedömning, är oförenlig med Europakonventionen, regeringsformen och grundläggande rättsprinciper.

Proportionalitetsprincipen kommer till uttryck i såväl grundlag som en rad andra författningar. Principen har ansetts så fundamental att den gäller även utan uttrycklig reglering i lag. Vid tvångsåtgärder innebär proportionalitetsprincipen att sådana bara får användas om

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga. Proportionalitetsprincipen återfinns även i artikel 8 i Europakonventionen. Där framgår att rätten till respekt för privat- och familjelivet inte får inskränkas annat än med stöd av lag om det i ett demokratiskt samhälle är *nödvändigt* med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. Vid bedömningen av nödvändigheten ska proportionalitetsprincipen tillämpas. Det ska göras en avvägning av hur stort ingreppet är i den enskildes rätt och hur starkt det behov är som ska tillgodoses genom ingreppet. Bara om det finns ett rimligt förhållande mellan dessa två omständigheter är ingreppet proportionerligt, och endast då kan ingreppet anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

En reglering som gör en socialnämnds beslut om drogtester till ett obligatoriskt utredningsmedel innebär att det inte skulle göras någon avvägning mellan nackdelarna för den enskilde och vad som står att vinna med åtgärden. En sådan ordning innehåller ingen proportionalitetsbedömning och står enligt vår bedömning i strid med såväl regeringsformen som Europakonventionen.

Utredningen noterar att det i svensk lagstiftning inte finns några exempel på när det går att besluta om drogtester, som avser annat än alkoholutandningsprov vid rutinmässiga trafikkontroller, utan att det uttryckligen ska göras en behovs- och proportionalitetsbedömning. Även om Europadomstolen i ett fåtal fall har accepterat obligatoriska drogtester[145] är det vår uppfattning att domstolens ställningstagande i dessa fall inte är applicerbara på drogtester av föräldrar och vårdnadshavare med stöd av LVU. Drogtester där syftet är att säkerställa säkerheten på kärnkraftverk och passagerarfärjor och förebygga oordning och brott på anstalter förutsätter till att börja med att testerna tas på många personer. De praktiska möjligheterna till differentiering i dessa fall är alltså begränsade. Dessutom har de en avskräckande effekt där den obligatoriska aspekten i sig fyller en viktig funktion för att uppnå syftet. Vår bedömning är att den princip som har tillämpats av Europadomstolen vid prövning av andra typer av provtagningar också är tillämplig vid drogtester av föräldrar och

[145] Wretlund mot Sverige nr 46210/99, Madsen mot Danmark nr 58341/00 och Young mot Förenade Konungariket nr 60682/00.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

vårdnadshavare i LVU. Principen innebär en skyldighet att göra en intresseavvägning i det enskilda fallet.

Vår bedömning är att möjligheten till provtagning inte kommer underanvändas på grund av att en socialnämnd även i fortsättningen ska beakta behovs- och proportionalitetsprinciperna. Finns det anledning att besluta om provtagning så bör intresset av att tillförsäkra ett barns rätt till trygghet och säkerhet i princip alltid väga så pass tungt att tvångsåtgärden är proportionerlig.

En socialnämnd ska ha en skyldighet att besluta om drogtest om det finns anledning till det och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga

Utredningens förslag

Det förslag utredningen lämnar innebär att det alltjämt ska göras en behovs- och proportionalitetsbedömning men att en socialnämnd är skyldig att fatta beslut om drogtest när det finns anledning till det och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga.

En socialnämnd har enligt gällande reglering en *skyldighet* att kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av bland annat narkotika och alkohol inför umgänge och vid prövning av vårdens upphörande. En socialnämnd *får* då besluta att en vårdnadshavare eller en förälder ska uppmanas att lämna drogtest. Som framgår tidigare i detta avsnitt så gör utredningen bedömningen att det saknas tillräckliga skäl att göra drogtester till ett obligatoriskt utredningsmedel och att det i strikt mening inte är lagligen möjligt. Utredningen ska dock, oavsett ställningstagande lämna förslag på en sådan reglering.

Utredningen anser att det är angeläget att det även fortsättningsvis ska framgå att en socialnämnd har en generell skyldighet att kontrollera föräldrars och vårdnadshavares påverkan och ser risker med att *ersätta* denna generella skyldighet med en skyldighet att besluta om drogtest. Ett flertal yrkesverksamma socialsekreterare har framfört till utredningen att det finns risker med att förlita sig för mycket på resultatet av ett drogtest eftersom det bara ger en ögonblicksbild av hur påverkan var vid provtagningstillfället. Enligt uppgifter till ut-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

redningen finns det i dag inget tillförlitligt snabbtest utan drogtestet måste analyseras i labb, vilket tar ett antal dagar. Ett testresultat från en provtagning kan alltså sällan vara tillräckligt för att säkerställa barns trygghet och säkerhet inför umgänge, i regel krävs det mer komplexa överväganden. Vid provtagning inför prövning av vårdens upphörande kan det sannolikt oftare bli aktuellt att besluta om provtagning som visar om en vårdnadshavare *har varit* påverkad. Syftet med en sådan provtagning ställer inte lika höga krav på att få ett snabbt resultat men likväl kan det finnas anledning att inte bara förlita sig på provresultatet. Om bestämmelsen skulle utformas enbart som en skyldighet att besluta om provtagning riskerar det att leda till att möjligheten till kontroll försämras.

Utredningens bedömning är dock att lagtexten inte tydligt anger att det i en socialnämnds kontrollskyldighet också ligger en skyldighet att besluta om drogtest, om inte andra fullgoda kontrollmöjligheter finns. En reglering som klargör att det förhåller sig på det sättet skulle kunna bidra till att drogtester togs i fler fall när det är motiverat.

Utredningens förslag innebär att en socialnämnd fortfarande ska ha en generell skyldighet att kontrollera påverkan om det finns anledning till det och att det tydligare ska framgå att det innefattar en *skyldighet* att besluta om drogtest under vissa förutsättningar. En förutsättning är att mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga för att kontrollera om föräldern eller vårdnadshavaren är eller har varit påverkad. Vidare får ett sådant beslut fattas bara i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter, vilket framgår av 32 c § LVU.

Vi bedömer också att den föreslagna regleringen, så långt det är möjligt, tillgodoser riksdagens tillkännagivande till regeringen.

En vårdnadshavare eller förälder ska vara skyldig att lämna drogtest när en socialnämnd beslutat om det

Utredningens förslag

En vårdnadshavare eller förälder ska vara skyldig att lämna drogtest när en socialnämnd beslutat om det. En sådan skyldighet kan dock inte genomdrivas med tvång eller leda till någon form av bestraffning om ett drogtest inte lämnas.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vad gäller frågan om föräldrar och vårdnadshavare ska vara skyldiga att lämna drogtest när en socialnämnd har beslutat det, har det till utredningen framförts av flera yrkesverksamma inom socialtjänsten att det finns ett sådant behov. Å andra sidan har det också påpekats att ytterligare tvång riskerar att skada möjligheterna till ett samarbete med föräldrarna som kan vara avgörande för förändring.

Som framgår av 32 c § LVU får förhållandet att en förälder eller vårdnadshavare inte medverkar till provtagning tillmätas den betydelse för umgänges- och vårdbeslutet som omständigheterna motiverar. Uppgifter till utredningen talar för att det i praktiken ofta innebär att ett umgänge ställs in eller genomförs i närvaro av socialtjänstens personal. Utgångspunkten måste vara att det är konsekvenser som för vårdnadshavaren eller föräldern upplevs som negativa. Att utforma bestämmelsen som en skyldighet för den enskilde betonar att dennes agerande i förhållande till socialnämndens beslut om provtagning kan komma att få negativa konsekvenser.

Utredningen föreslår därför att det av lagtexten ska framgå att en vårdnadshavare eller förälder är skyldig att lämna drogtest när en socialnämnd har beslutat om det. Det inskärper vikten av att denne medverkar till provtagning för att en socialnämnd ska ha ett tillfredsställande underlag vid bedömningen av barnets trygghet och säkerhet inför umgänge och vårdens upphörande. Det innebär emellertid inte att åtgärden ska kunna genomdrivas med tvång om den enskilde vägrar.

Liknande bestämmelser finns redan i dag i LVU beträffande den som vårdas enligt 3 § LVU och vistas på ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Vid ankomsten till hemmet är denne skyldig att lämna prov för drogkontroll om det finns anledning till det och om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl. Detsamma gäller om det under vistelsen kan misstänkas att den unge är påverkad av narkotika, alkohol eller något annat i lagen uppräknat medel (17 a § LVU). Motsvarande skyldighet finns i LVM.

Även i ett antal andra lagar finns det bestämmelser om en skyldighet för enskilda att lämna drogtest. I fängelselagen, häkteslagen, lagen om totalförsvarsplikt, lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och i brottsbalkens bestämmelser om föreskrifter under övervakning och skyddstillsyn stadgas om en skyldighet för en enskild att lämna prov för drogkontroll. Även om skälen för drogtester i dessa lagar skiljer sig från skälen till beslut om drogtest av en vårdnadshavare eller förälder, är skyldigheten att lämna drogtest inte en

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

främmande företeelse i svensk rätt. En skyldighet i dessa lagar innebär emellertid inte att det med tvång går att genomdriva ett beslut om den berörde vägrar.[146] Konsekvensen av att vägra att lämna ett drogtest varierar i olika sammanhang. När det gäller provtagning av unga i LVU så framgår av specialmotiveringen vid införandet av bestämmelsen att ett positivt prov eller vägran att lämna prov inte får utgöra grund för bestraffning eller indragen förmån. Den som är skyldig att lämna drogtest enligt fängelselagen och brottsbalken kan å andra sidan drabbas av negativa konsekvenser i form av uppskjuten villkorlig frigivning och eller förverkande av villkorligt medgiven frihet.

En skyldighet för föräldrar och vårdnadshavare att lämna drogtest inför umgänge och vid prövning av vårdens upphörande ska, likt bestämmelsen i 17 a § LVU, inte innebära att åtgärden kan genomdrivas med tvång eller leda till någon form av bestraffning om denne vägrar.

Innebörden av en vägran att lämna drogtest bör inte regleras i lag

Utredningens bedömning

En vägran att lämna ett drogtest ska även fortsättningsvis tillmätas den betydelse för en socialnämnds beslut i fråga om umgänge eller ett omhändertagandes upphörande som omständigheterna motiverar.

Utredningen ska särskilt ta ställning till om en vägran att lämna drogtest ska ha samma innebörd som ett positivt testsvar.

Det regleras inte i lag vad som blir konsekvensen av ett positivt drogtest. Ett positivt drogtest leder således inte till någon på förhand given rättsföljd. Det fyller alltså ingen tydlig funktion att ge en vägran att lämna drogtest samma innebörd som ett positivt testsvar. Att ge positiva drogtester eller vägran att lämna drogtester en på förhand bestämd konsekvens eller innebörd skulle betyda att frågan om vad som är bäst för barnet i de fallen överhuvudtaget inte prövas inför ett umgänge eller vårdens upphörande. Detta trots att barnets bästa

[146] Utöver reglerna i rättegångsbalken om kroppsbesiktning vid misstanke om brott (se avsnittet Drogtester i annan lagstiftning). Andra former av provtagning som kan genomdrivas med tvång redogörs för i avsnittet Andra typer av påtvingade provtagningar.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ska vara avgörande för alla beslut enligt LVU. Utredningens bedömning är att en vägran att lämna drogtest även fortsättningsvis ska tillmätas den betydelse för en socialnämnds umgänges- och vårdbeslut som omständigheterna motiverar.

Ett beslut om drogtest ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol

Utredningens förslag

En socialnämnds beslut om att en vårdnadshavare eller förälder ska lämna drogtest ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Den föreslagna regleringen innebär en skyldighet för en vårdnadshavare eller förälder att lämna drogtest när en socialnämnd har beslutat det. Det rör sig om ett påtvingat kroppsligt ingrepp och därmed en inskränkning i den enskildes grundläggande fri- och rättigheter. Ett beslut om drogtest inför umgänge eller vårdens upphörande kan i förlängningen dessutom få betydelse för hur umgänget med barnet utformas och vid bedömningen av om barnet kan återförenas med vårdnadshavaren, vilket kan innebära en inskränkning i rätten till familjeliv. Om ett beslut om drogtest saknar laglig grund och en förälder eller vårdnadshavare vägrar att medverka på grund av detta är det av betydande vikt att beslutet kan prövas rättsligt. Risken är annars att en förälders vägran kan komma att ges betydelse för umgänges- och vårdbeslut framöver trots att så inte borde vara fallet. Även om prövningen i de flesta fall kommer att ske efter att en provtagning har genomförts eller skulle ha genomförts, får den enskilde anses ha ett berättigat intresse av att få en rättslig prövning av beslutet. Starkt vägande skäl talar för att det av rättssäkerhetsskäl är nödvändigt att ett sådant beslut ska kunna överklagas. Vid ett överklagande till kammarrätt ska prövningstillstånd krävas.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Frågan om vem som ska administrera och bekosta drogtester måste klargöras

Utredningens bedömning

Att det inte i större utsträckning fattas beslut om drogtester av vårdnadshavare och föräldrar inför umgänge och vid bedömning av om ett omhändertagande ska upphöra beror på otydligheter kring vem som ska administrera och bekosta drogtesterna. Denna oklarhet medför också att det förekommer att den vårdnadshavare eller förälder som uppmanas ta ett drogtest ges ansvaret för att hitta någon som kan genomföra testet och också betala för det. Konsekvensen av detta kan bli att umgängestillfällen ställs in utan att hänsyn tas till barnets bästa. När socialtjänsten inte har kompetens att genomföra drogtest som ger ett tillförlitligt resultat, bör regionen vara skyldig att erbjuda sådant test. Kostnaden bör slutligen hamna på den kommun som beställt drogtestet. Det bör vara en socialnämnds ansvar att anvisa en vårdnadshavare eller en förälder till det provtagningsställe som ska genomföra drogtestet.

Utredningens förslag

Det ska framgå i bestämmelserna som reglerar provtagning av föräldrar och vårdnadshavare i LVU att socialnämnden ska anvisa sättet för provtagningen. Regionens skyldighet att erbjuda provtagning på socialnämndens initiativ regleras i en särskild lag.

För att bestämmelserna om provtagning av föräldrar och vårdnadshavare ska fylla sitt syfte är det nödvändigt att det inte finns praktiska hinder som gör att möjligheten inte används i den utsträckning som är befogad. Vid införandet av de nu gällande reglerna berördes inte frågan om hur testerna praktiskt skulle genomföras och vem som skulle ansvara för kostnaden. Konsekvensen har blivit att det råder stor osäkerhet inom socialförvaltningarna om hur man ska gå till väga för att genomföra provtagningar. Det kan innebära att beslut om drogtest överhuvudtaget inte fattas, trots att det skulle vara ett värdefullt underlag vid bedömningen av ett barns säkerhet och trygghet. Det kan också innebära att ett beslut visserligen fattas men att hela ansvaret läggs på föräldern att hitta någon som kan ta provet och

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

även betala för testet. Utredningen har fått uppgifter om att det förekommer att föräldrar inte vet vart de ska vända sig eller inte har råd att betala för provtagningen och att drogtest av den anledningen uteblir. Den vanligaste konsekvensen av en utebliven provtagning inför ett umgängestillfälle är att umgänget ställs in. Det drabbar förstås föräldern men det drabbar också barn som *vill* träffa sin mamma eller pappa men som hindras av skäl som lagstiftaren inte förutsett. Enligt artikel 9.3 i barnkonventionen, finns en skyldighet att respektera rätten för ett barn som är skilt från sin förälder att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. En ordning som innebär att umgänge ställs in, utan hänsyn till barnets bästa, för att en förälder av ekonomiska eller praktiska skäl inte kan lämna drogtest, är enligt utredningens bedömning inte förenlig med barnkonventionen.

Vissa kommuner har emellertid väl upparbetade rutiner och överenskommelser om samverkan med regionen. En del socialförvaltningar som utredningen har träffat beskriver det som problemfritt. Genom avtal med regionen kan de hänvisa en förälder eller vårdnadshavare till en specifik vårdcentral som genomför provtagningen. Vårdcentralen skickar sedan fakturan till socialtjänsten som står för kostnaden.

Den provtagning som kan bli aktuell för att kontrollera om en förälder eller vårdnadshavare är eller har varit påverkad måste hålla hög kvalitet för att ge ett tillförlitligt resultat. Det innebär ofta avancerade analyser i laboratorium, något som varken ligger inom en kommuns ansvars eller kompetensområde. Sådan kompetens finns emellertid hos regionen. När en förälder eller vårdnadshavare redan har en pågående vårdkontakt kan det bli naturligt att den vårdgivaren också genomför provtagningen, men om så inte är fallet bör regionen ha kunskap om vilken mottagning som kan genomföra provtagning.

Det är därför rimligt att regionen har en skyldighet att, på en socialnämnds begäran, erbjuda sådan provtagning. Kommuner och regioner bör träffa överenskommelser om samverkan i fråga om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar så att det finns upparbetade rutiner kring provtagning.

Eftersom det är socialförvaltningen som är beställare av provtagningen bör kostnaden falla på kommunen. I praktiken bör det innebära att en faktura skickas till socialtjänsten.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningen anser inte att det är lämpligt att införa en bestämmelse om regionens ansvar i LVU. Det är inte heller lämpligt att införa en bestämmelse som avser en så pass begränsad fråga i socialtjänstlagen eller hälso- och sjukvårdslagen eftersom dessa är målinriktade ramlagar. I avsaknad av någon annan lämplig lag där regionens ansvar att erbjuda provtagning av föräldrar och vårdnadshavare kan regleras, föreslår utredningen en särskild lag för detta ändamål. Det kan noteras att av samma skäl regleras en regions skyldighet att erbjuda hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet i en särskild lag.[147]

Ett regeringsuppdrag att utarbeta kunskapsstöd för drogtestning

Utredningens bedömning

För att en socialnämnd ska kunna fatta beslut, om provtagning för kontroll av om föräldrar eller vårdnadshavare är eller har varit påverkade, som är ändamålsenliga och som inte innebär ett onödigt integritetsintrång behövs mer kunskap om vilka typer av tester som finns och vilka som passar i olika situationer. Kunskap behövs också för att kunna göra rätt tolkning av provresultat.

Utredningens förslag

Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd som är särskilt anpassat för provtagning enligt bestämmelserna i 32 a–c §§ LVU.

Kunskap om provtagning och analysresultat är inte en kompetens som primärt finns i socialtjänstens verksamhet utan snarare inom hälso- och sjukvården. För att en socialnämnd ska kunna fatta adekvata och proportionerliga beslut finns det ett behov av ökad kunskap. Samma behov finns vid tolkning och bedömning av provresultat. Det kan exempelvis förekomma invändningar om att ett provresultat som visar en metabolit av en drog, visar något annat än att vårdnadshavaren eller föräldern har varit påverkad, till exempel att det har skett

[147] Lagen (2017:209) om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

genom passiv rökning eller liknande. Av rättssäkerhetsskäl och för att drogtester ska fylla sitt syfte samt även av resursskäl finns ett behov av ett lättillgängligt kunskapsstöd.

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen ges ett uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd som är riktat till socialtjänsten och som är särskilt anpassat för provtagning för de ändamål och för de provtagningssätt som regeras i 32 a–c §§ LVU. Utöver att innehålla generell information om olika provtagningsmetoder och tolkning av provresultat så bör kunskapsstödet också bidra till att socialnämnder kan ställa adekvata frågor om ett provresultat till den som har utfört och analyserat provet.

7.5 Socialnämndens skyldighet att noga förbereda barns återförening med vårdnadshavare

7.5.1 Inledning

Bakgrund

Av 21 § andra stycket LVU framgår att en socialnämnd inför att vården upphör har ansvar för att noga förbereda återföreningen mellan barnet och den som har vårdnaden om barnet. I sitt remissyttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7) anger JO att bestämmelsen inte utgör någon garanti för att en socialnämnds noggranna förberedelser leder till ett bättre resultat för det enskilda barnet.[148] Detta eftersom barnets vårdnadshavare kan välja att tacka nej till en socialnämnds plan för hur en återförening ska genomföras och att bestämmelsen därför är förhållandevis uddlös. JO ställer sig frågan om den nuvarande bestämmelsen om en socialnämnds skyldighet att förbereda en återförening är tillräckligt konkret.

[148] JO, yttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7), dnr R 40-2021.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppdraget

I utredningens direktiv anges att det med hänsyn till den betydande förändring och de konsekvenser en återförening kan medföra för barn och vårdnadshavare finns skäl att närmare utreda en socialnämnds ansvar enligt den aktuella bestämmelsen.

Utredningen ska därför analysera och ta ställning till behovet av att stärka och konkretisera en socialnämnds ansvar för återförening, och föreslå nödvändiga åtgärder och lämna nödvändiga författningsförslag.

7.5.2 Nuvarande regelverk

Vårdens upphörande

Förutsättningar för vårdens upphörande regleras i 21 § LVU. Där anges att när vård med stöd av LVU inte längre behövs, ska en socialnämnd besluta att vården ska upphöra. I förarbetena anges att det är en viktig uppgift för en socialnämnd att se till att vården inte pågår under längre tid än som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheter som lagen ger en socialnämnd.[149] Förutsättningarna för vårdens upphörande speglar på så sätt förutsättningarna för ett beslut om vård enligt LVU. Är förutsättningarna för vård enligt LVU inte längre uppfyllda ska tvångsvården upphöra.

Den 1 juli 2022 kompletterades 21 § LVU såvitt avser vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 2 § LVU. En socialnämnd får, om det gäller vård på grund av förhållanden i hemmet, inte besluta att vården ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU ska alldeles oavsett detta upphöra senast när den unge fyller 18 år.

Vid alla beslut enligt LVU ska vad som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande (1 § femte stycket LVU). Det gäller i princip även vid beslut om upphörande av vård även om det för närvar-

[149] Prop. 1979/80:1, s. 587.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ande saknas en möjlighet att väga in den risk för skada som en separation från ett familjehem kan medföra.[150]

En socialnämnds ansvar att förbereda en återförening mellan barn och vårdnadshavare

Inför att vård med stöd av LVU ska upphöra har en socialnämnd ett ansvar att noga förbereda återföreningen mellan ett barn och den som har vårdnaden om barnet. Detta framgår av 21 § andra stycket LVU. Enligt förarbetena är bestämmelsen en erinran om vikten av att ett barns återförening med föräldrarna eller andra vårdnadshavare noga förbereds. Det anges också att frågan om hur återföreningen ska förberedas bör behandlas redan i vårdplanen och att det, om barnet varit föremål för vård en längre tid, kan vara lämpligt att en socialnämnd gör upp en plan för hur återföreningen ska genomföras.[151]

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd bör genomförandeplanen i god tid innan vården upphör kompletteras med uppgifter om hur barnet eller den unge ska förberedas för tiden efter att placeringen i familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende har avslutats.[152]

7.5.3 Finns det ett behov av att stärka och konkretisera en socialnämnds ansvar att förbereda barns återförening med vårdnadshavare?

Enkätundersökning

Utredningen har genomfört en enkätundersökning till socialförvaltningar i olika kommuner och stadsdelar (se närmare om enkätundersökningen i kapitel 2). På frågan om det förekommer att vårdnadshavare tackar nej till en socialnämnds plan för hur en återförening ska ske svarar knappt 40 procent att detta *inte* förekommer och knappt 60 procent att det förekommer i *fåtalet fall*. Endast två kommuner svarar att det förekommer i flertalet fall.

Följdfrågan till kommunerna var om de uppfattar att det är oklart hur en socialnämnd ska agera i de fall där vårdnadshavare tackar nej till nämndens plan för hur en återförening ska ske. Här svarar 92 procent

[150] Se Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU, dnr 1416-2021/22.
[151] Prop. 1989/90:28, s. 118.
[152] SOSFS 2012:11, allmänna råd till 7 kap. 3 §.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att det *inte* är oklart hur en socialnämnd ska agera i sådana situationer. Flera kommuner som svarar att det inte är oklart kommenterar denna fråga med att det i en sådan situation kvarstår en oro för barnet och saknas förutsättningar för att vården enligt LVU ska upphöra.

Synpunkter till utredningen

Utredningen har samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndigheter och från yrkesverksamma, såsom socialsekreterare, socialchefer och kommunjurister (se närmare om utredningens externa kontakter i kapitel 2). Den samlade bilden är densamma som ges i enkätundersökningen. Det är ovanligt att föräldrar tackar nej till en socialnämnds plan för hur en återförening ska ske och i sådana situationer behöver arbetet med vårdnadshavarna fortsätta för att en återförening ska kunna genomföras. En socialnämnds ansvar för att planera ett barns återförening med vårdnadshavarna uppfattas inte som otydligt.

Utredningen har även samtalat med föräldrar till placerade barn och med Stellamottagningarna i Göteborg respektive Stockholm som är kommunala funktioner som ger stöd till föräldrar med placerade barn. Liksom i samtalen med barn och unga och ideella organisationer som arbetar med placerade barn och unga framkommer i samtalen med föräldrar och föräldrastödjare att det finns en rad upplevda brister med socialnämnders arbete med återförening. Det handlar bland annat om att det inte ges tillräckligt med stöd till föräldrar och barn för att återförening ska kunna ske eller att det beslutas om slentrianmässiga umgängesbegräsningar på ett sätt som försvårar en återförening. Det kan också handla om att återförening planeras mot ett barns vilja eller utan att barnet kommer till tals och får information. Planerna för återförening kan vidare upplevas som alltför vaga och innefatta otillräckligt stöd.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

7.5.4 Överväganden och bedömning

Det finns inget behov av att stärka och konkretisera socialnämnders ansvar för återförening

Bedömning

En socialnämnd har ett uttryckligt och tydligt ansvar för att noga förbereda återföreningen mellan ett barn och den som har vårdnaden om barnet. De eventuella brister som finns i planeringen och genomförandet av återföreningar är inte ett lagstiftningsproblem. Det finns inget behov av att i lagstiftningen stärka och konkretisera en socialnämnds ansvar för återförening.

Av 21 § andra stycket LVU framgår att en socialnämnd inför att vården upphör har ansvar för att noga förbereda återföreningen mellan ett barn och den som har vårdnaden om barnet. I utredningens direktiv anges att det med hänsyn till den betydande förändring och de konsekvenser en återförening kan medföra för barn och vårdnadshavare finns skäl att närmare utreda en socialnämnds ansvar enligt den aktuella bestämmelsen. Bakgrunden till uppdraget är att JO i ett remissyttrande bland annat anger att bestämmelsen om en socialnämnds ansvar för återförening är förhållandevis uddlös eftersom ett barns vårdnadshavare kan välja att tacka nej till nämndens plan för hur en återförening ska genomföras.[153]

Utredningen har samtalat med och tagit del av erfarenheter och kunskap från ett stort antal myndigheter och yrkesverksamma inom socialtjänsten. Vi har också hämtat in synpunkter från barn och unga och från föräldrar till placerade barn. Den kritik som från förs fram mot socialnämndernas arbete med återförening handlar bland annat om att det inte ges tillräckligt med stöd till föräldrar och barn för att återförening ska kunna ske. Det kan också handla om att återförening planeras mot ett barns vilja eller utan att barnet kommer till tals och får information. Planerna för återförening kan vidare upplevas som alltför vaga och innefatta otillräckligt stöd. Utredningens uppfattning är att denna typ av problem inte beror på brister i lagstiftningen. Socialnämnderna har ett uttryckligt och tydligt ansvar för att noga förbereda återföreningen mellan ett barn och den som har vårdnaden

[153] JO, yttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7), dnr R 40-2021.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

om barnet. Det är, enligt den enkätundersökning till kommuner som utredningen genomfört, mycket ovanligt att föräldrar tackar nej till en plan för hur en återförening ska genomföras. För det fall detta förekommer är det som utgångspunkt inte aktuellt med en återförening eftersom det i en sådan situation kvarstår en oro för barnet och således saknas förutsättningar för att vården enligt LVU ska upphöra.

Sammanfattningsvis ser utredningen inget behov av att i lagstiftningen stärka och konkretisera en socialnämnds ansvar för återförening mellan ett barn och den som har vårdnaden om barnet.

8 Uppföljning av ett barns situation

8.1 Inledning

I vissa fall kan en socialnämnd följa upp ett barns situation trots att det inte finns samtycke till det. Det innebär att socialnämnden får tala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke samt ta hjälp av sakkunniga och ta andra kontakter som behövs.

Uppföljning av ett barns situation utan samtycke kan ske i tre fall:

- när en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om en insats,
- när placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört, eller
- när vård enligt LVU upphör.

Syftet med uppföljning skiljer sig delvis åt. I de två första fallen som regleras i socialtjänstlagen, kan uppföljningen både syfta till att ge en socialnämnd en möjlighet att följa ett barn när det finns en berättigad oro för barnets situation *och* möjliggöra ett motivationsarbete att ta emot de insatser som socialnämnden bedömer att det finns behov av. Syftet i det tredje fallet är att en socialnämnd ska kunna bedöma om barnets situation är trygg och stabil.

I detta kapitel lämnar utredningen förslag i syfte att göra reglerna om uppföljning mer förutsebara och ändamålsenliga.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

8.1.1 Disposition

Avsnitt 8.2 behandlar uppföljning efter att ett omhändertagande för vård har upphört. I avsnitt 8.2.3 finns en redogörelse av nu gällande regelverk och i avsnitt 8.2.3 redovisas de erfarenheter och synpunkter som utredningen har tagit del av.

Avsnitt 8.3 gäller uppföljning enligt socialtjänstlagen. I avsnitt 8.3.3 finns en redogörelse av nu gällande regelverk och tillämpning. I avsnitt 8.3.4 och 8.3.5 redovisas de synpunkter som lämnats till utredningen avseende tidsgränsen för uppföljning respektive frågan om uppföljning enligt socialtjänstlagen bör vara obligatorisk. I avsnitt 8.3.6 behandlas frågan om behovet av uppföljning i fler situationer än vad nu gällande regelverk medger.

Avsnitt 8.4 behandlar frågan om uppgiftsskyldighet inom ramen för uppföljningen och avsnitt 8.5 gäller ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning.

Utredningens överväganden och förslag finns i 8.6.

8.2 Uppföljning efter att ett omhändertagande för vård har upphört

8.2.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag är att bedöma om tiden för den uppföljning som en socialnämnd ska göra när vård enligt LVU upphör ska förlängas. Oavsett ställningstagande ska utredningen lämna förslag på en uppföljningstid på minst ett år.

I direktiven anges att uppföljningsskyldigheten av ett barn efter avslutad LVU-vård är av stor betydelse för att säkerställa ett tillräckligt skyddsnät. Även det sätt som uppföljningen utformas på och hur ofta kontakt bör tas inom ramen för uppföljningstiden kan vara av betydelse. I direktiven framhålls att riksdagen har tillkännagett för regeringen att uppföljningstiden bör pågå i minst ett år.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

8.2.2 Bakgrund

En socialnämnd har sedan den 1 juli 2022 en skyldighet att under maximalt sex månader följa upp ett barns situation efter avslutad vård enligt LVU. Tidigare fanns ingen sådan skyldighet utan enbart en *möjlighet* till uppföljning efter avslutad placering med stöd av bestämmelser i socialtjänstlagen. Uppföljning med stöd av socialtjänstlagens bestämmelser fick emellertid, enligt den dåvarande lydelsen, bara beslutas om ett barn, utan att förhållanden som avses i LVU förelåg, bedömdes vara i särskilt behov av en socialnämnds stöd eller skydd *men samtycke till sådan åtgärd saknades* (11 kap. 4 b § i den då gällande socialtjänstlagen, 2001:453).[1] Enligt de då gällande bestämmelserna fick uppföljningen pågå i maximalt två månader.

I propositionen som ligger till grund för dagens reglering om uppföljning efter avslutad vård enligt LVU anges att det fanns indikationer på att möjligheten att följa upp ett barns situation efter avslutad placering inte användes i den utsträckning som bestämmelsen medgav. Enligt regeringens mening kunde det bero på att det av förarbetena framgår att bestämmelserna om uppföljning ska tillämpas med restriktivitet. En skyldighet att följa upp barn efter avslutad vård enligt LVU hade också efterfrågats av barnrättsorganisationer och myndigheter. Mot bakgrund av detta och då omständigheten att tvångsvården upphör kan innebära en stor omställning och risk för den unge, ansåg regeringen att det var befogat med en obligatorisk uppföljning efter avslutad vård enligt LVU.[2]

När det gäller uppföljningstidens längd hade det i den departementspromemoria som låg till grund för propositionen lämnats förslag på en maximal tid om sex månader. I promemorian anfördes att den uppföljningstid om två månader som då gällde efter avslutad placering framstod som för kort och att en längre uppföljningstid behövdes. En uppföljningstid om sex månader framstod enligt promemorian som väl avvägd och överensstämde dessutom med den förlängda uppföljningstid som föreslagits i betänkandet som kom att ligga till grund för den nya socialtjänstlagen. I remissbehandlingen kritiserade bland annat JO förslaget i promemorian avseende uppföljningstidens längd och menade att det saknades en närmare motivering till valet av sex månader. Flera remissinstanser ansåg att en

[1] Bestämmelsen överfördes med vissa språkliga och redaktionella ändringar till 23 kap. 2 § i den nya socialtjänstlagen.
[2] Prop. 2021/22:178, s. 54 ff.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

uppföljningstid om tolv månader var mer ändamålsenligt. Som skäl för detta angavs att en familj under tolv månader har gått igenom alla faser som kan vara kritiska, som till exempel skolgång, helger och längre semesterperioder. Under en period om tolv månader kan en socialnämnd därför göra en helhetsbedömning av ett barns situation. Det påpekades också att det kan ta tid att upptäcka missförhållanden och att symptom kan uppkomma långt efter att en omsorgssvikt har startat. Regeringen konstaterade att ett förslag som innebär att en uppföljning efter avslutad vård ska avslutas senast tolv månader efter det att uppföljningstiden inträder skulle innebära en väsentlig förlängning av uppföljningstiden jämfört med förslaget i promemorian och därför inte kunde behandlas inom ramen för det aktuella lagstiftningsarbetet.[3]

När propositionen behandlades i riksdagen tillkännagav riksdagen för regeringen att uppföljningen efter avslutad vård enligt LVU bör pågå under minst ett år.[4]

8.2.3 Gällande regelverk

När vård enligt LVU upphör ska en socialnämnd följa upp situationen för den som är under 18 år (21 b § första stycket LVU). Uppföljningsskyldigheten gäller oavsett om ett barn har vårdats med stöd av 2 eller 3 § LVU. En uppföljning ska avslutas senast sex månader från det att den inleddes eller om nämnden inleder en utredning enligt 11 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen (21 c § tredje stycket LVU).

Uppföljning ska ske även när vård enligt LVU har övergått till frivillig vård enligt socialtjänstlagen. Enligt förarbetsuttalanden behövs uppföljningsskyldigheten då för att säkerställa att övergången till frivillig vård fungerar bra och att det blir bra och tryggt för barnet.[5]

Som huvudregel ska uppföljningen påbörjas direkt när vården enligt LVU upphör. Undantaget är om ett barn ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när vården upphör och återföreningen behöver förberedas. Då ska en socialnämnd följa upp barnets situation först när återföreningen har skett (21 b § andra stycket LVU). Med återförening avses att ett barn helt och hållet bor hos den eller dem som har vårdnaden om honom eller

[3] Prop. 2021/22:178, s. 64 f.
[4] Bet. 2021/22:SoU33 punkt 14 och rskr. 2021/22:322.
[5] Prop. 2021/22 :178, s. 60.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

henne.[6] När vård enligt LVU övergår till vård enligt socialtjänstlagen varierar det när uppgiftsskyldigheten inträder beroende på om vården enligt socialtjänstlagen ges för att återföreningen behöver förberedas eller om någon återförening inte är aktuell eftersom barnet har behov av fortsatt vård utanför det egna hemmet.[7]

Det görs varken i lagtexten eller i propositionen något undantag för uppföljningsskyldigheten när LVU-vården har avslutats i samband med en vårdnadsöverflyttning. I promemorian föreslogs att det av bestämmelsen skulle framgå att om ett flyttningsförbud meddelats så ska uppföljningsskyldigheten inträda först när flyttningsförbudet upphört och barnet återförenats med sina vårdnadshavare. I detta sammanhang anfördes följande

> Det kan uppstå situationer när den unge inte kommer att återförenas med den eller de som har vårdnaden om honom eller henne, t.ex. på grund av att tingsrätten beslutar om en överflyttning av vårdnaden efter ett flyttningsförbud. I denna situation inträder inte någon uppföljningsskyldighet för socialnämnden eftersom den unge inte återförenas med sin eller sina vårdnadshavare.[8]

Regeringen ansåg inte att det behövde framgå av bestämmelsen att uppföljningsskyldigheten inträder när flyttningsförbudet upphör. Har flyttningsförbud meddelats och barnet därefter ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne, inträder uppföljningsskyldigheten när en återförening har skett.[9] I propositionen omnämns emellertid inte specifikt situationen då en tingsrätt beslutat om en överflyttning av vårdnaden till familjehemmet. I Socialstyrelsens LVU-handbok anges att det inte finns något undantag från uppföljningsskyldigheten när vården upphör i samband med en vårdnadsöverflyttning.[10]

Vid en uppföljning enligt 21 b § LVU får en socialnämnd konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. En socialnämnd får samtala med ett barn utan en vårdnadshavares samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande (21 c § första stycket LVU).

---

[6] Prop. 2021/22:178, s. 60.
[7] Prop. 2021/22:178, s. 60.
[8] Ds 2021:7, s. 155.
[9] Prop. 2021/22:178.
[10] Socialstyrelsen (2023), LVU, Handbok för socialtjänsten, s. 291.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppföljning efter avslutad LVU-vård i praktiken

Syftet med uppföljning efter avslutad vård enligt LVU är att en socialnämnd ska få information om ett barns förhållanden. Uppföljningen ska vara så pass omfattande att en socialnämnd kan bedöma om ett barns situation är trygg och stabil. Det är emellertid socialnämnden som avgör hur länge uppföljning ska pågå i det enskilda fallet. Under en uppföljning får socialnämnden rådgöra med sakkunniga och i övrigt ta behövliga kontakter. Socialnämnden får också samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. I förarbetena framhålls att det är viktigt att uppföljning efter avslutad vård enligt LVU genomförs på ett genomtänkt och respektfullt sätt. Det innebär till exempel att även om samtycke inte behövs för att samtala med barnet så kan det vara av betydelse för barnets bästa att eftersträva ett sådant. Dessutom bör socialtjänsten vara lyhörd för vårdnadshavarens och barnets synpunkter. En socialnämnd är skyldig att underrätta vårdnadshavare och barn över 15 år när uppföljningen inleds och avslutas.[11] Vid en uppföljning ska ett barn få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.[12]

En socialnämnd får konsultera sakkunniga och ta andra behövliga kontakter under uppföljningen. Till skillnad från vad som gäller vid en utredning av ett barns behov av stöd eller skydd motsvaras dock detta inte av någon uppgiftsskyldighet för andra myndigheter. Det betyder att de som en socialnämnd kontaktar under uppföljningen, till exempel hälso- och sjukvården eller skolan, är förhindrade att lämna de uppgifter som nämnden frågar efter, om de skulle vara sekretessbelagda och samtycke till att lämna ut uppgifterna inte finns. Om det skulle uppstå svårigheter för en socialnämnd att följa ett barns situation, till exempel på grund av bristande kontakt med barnet och vårdnadshavarna eller bristande information om barnet i övrigt, behöver nämnden överväga om en utredning enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen bör inledas. Detsamma gäller om vårdnadshavarna och barnet väljer att inte delta i uppföljningen.[13]

[11] Prop. 2021/22:178, s. 113.
[12] Prop. 2021/22:178, s. 62.
[13] Prop. 2021/22:178, s. 63.

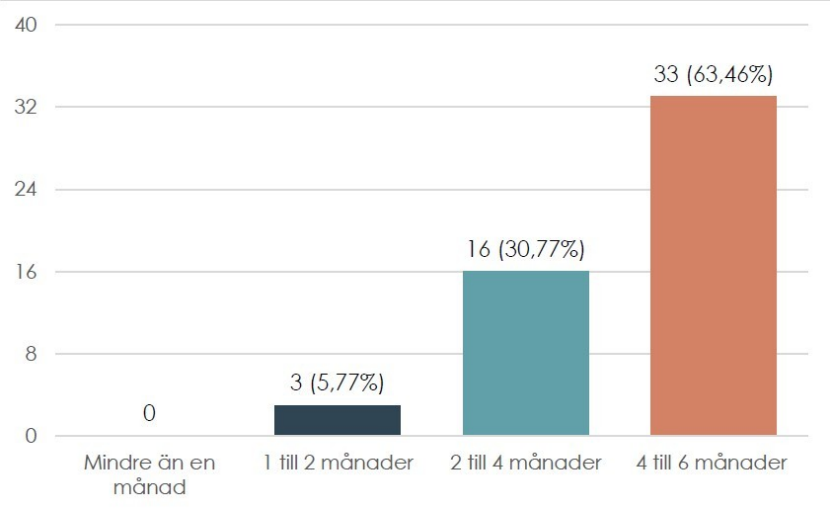
Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

8.2.4 Erfarenheter av och synpunkter till utredningen om uppföljning efter avslutad vård enligt LVU

Under våren 2024 genomförde utredningen en enkätundersökning som gick ut till 90 kommuners socialförvaltning. Urvalet av socialtjänster baserades på geografisk spridning, kommunstorlek, andel utrikesfödda och medelinkomst. Totalt inkom 56 svar. Metoden för urvalet, och att samma proportioner finns bland respondenterna, talar för att enkäten ger en representativ bild av landet i stort.

På fråga om hur lång uppföljningstiden varit i snitt i ärendena sedan lagändringen trädde i kraft den 1 juli 2022 svarade över hälften att uppföljningstiden varit fyra–sex månader. Ingen respondent svarade att uppföljningstiden varit mindre än en månad.

Figur 8.1 Hur lång har uppföljningstiden varit i snitt i ärendena?

Källa: Utredningens enkätundersökning våren 2024.

Respondenterna tillfrågades även om de ansåg att det fanns behov av en längre uppföljningstid än sex månader. Knappt 80 procent av respondenterna svarade att de inte såg ett behov av detta. Flera av dessa påpekade i fritextsvar att det krävs en varaktig och genomgripande förändring för att vård enligt 2 § LVU ska upphöra och att det i sig talar för att det inte finns någon oro för ett barn när vården väl har

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

upphört. En socialförvaltning skriver att det ofta finns en pågående insats efter placering och att ett barn följs upp på så vis.

Bland de respondenter som svarat att det finns behov av en längre uppföljningstid har flera svarat att det kan finnas vissa särskilda fall där en längre uppföljningstid skulle behövas, till exempel när det gäller mindre barn som inte är skolpliktiga och när vårdnadshavarna inte vill samarbeta med socialtjänsten.

De synpunkter som framkommit genom enkätundersökningen överensstämmer med vad som framförts till utredningen av yrkesverksamma i andra sammanhang. Bland de socialchefer och socialsekreterare utredningen samtalat med (se kapitel 2) är de flesta av uppfattningen att nuvarande uppföljningstid är tillräcklig, framför allt med hänvisning till att det ställs höga krav för att vård enligt LVU ska upphöra. Det har vid flera tillfällen också påtalats att det finns en risk att barn och deras familjer ska uppleva sig vara under ständig ”utredning” hos socialtjänsten om uppföljningstiden förlängs och att det kan ha negativ inverkan på relationen till socialtjänsten. När utredningen har talat med barn som har erfarenhet av uppföljning efter avslutad vård enligt LVU så har det blivit tydligt att det spelar roll för hur en uppföljning upplevs, vilken relation den socialsekreterare som genomför uppföljningen har till barnet och familjen. En flicka som delat med sig av sina erfarenheter har berättat att hon tycker mycket bra om sin socialsekreterare och därför inte har något emot att fortsätta hålla kontakten med henne. Hon kunde inte se någon nackdel med en uppföljningstid på ett år.

Under utredningens kontakter med socialsekreterare och socialchefer har det ett antal gånger också förts fram att en uppföljningsskyldighet är överflödig i de fall vården upphör i samband med en vårdnadsöverflyttning till ett familjehem som barnet varit placerad i.

8.3 Uppföljning enligt socialtjänstlagen

8.3.1 Uppdraget

Genom tilläggsdirektiv har utredningen också fått i uppdrag att se över reglerna om en socialnämnds möjligheter att följa upp ett barns situation efter vissa fall enligt socialtjänstlagen.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningen ska

- bedöma och ta ställning till om tiden bör vara längre än sex månader för den uppföljning som en socialnämnd får besluta om efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller i ett HVB har upphört,
- om en längre tid för uppföljning föreslås, bedöma och ta ställning till om det finns skäl för olika lång tid för uppföljning beroende på vilken typ av placering som har upphört,
- om en längre tid för uppföljning föreslås, bedöma och ta ställning till om det finns skäl att föreslå motsvarande ändring av den uppföljning som får göras efter att en utredning har avslutats utan beslut om en insats,
- bedöma och ta ställning till om en socialnämnd bör ha en skyldighet att besluta om en uppföljning i dessa situationer,
- bedöma och ta ställning till om det finns behov av att utvidga en socialnämnds möjlighet att besluta om en uppföljning enligt socialtjänstlagen till fler situationer,
- om en sådan utvidgning föreslås, ta ställning till hur uppföljningen i så fall ska vara utformad.

8.3.2 Bakgrund

Reglerna om uppföljning av ett barns situation utan samtycke efter en utredning utan beslut om insats och efter en avslutad placering infördes 2013 och överfördes i stora delar oförändrade i sak till den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025. Tidsgränsen för när en uppföljning ska vara avslutad förlängdes dock från två till sex månader. Regeringens förslag överensstämde i sak med utredningens förslag.

Under remissbehandlingen framfördes en del kritik mot Utredningen Framtidens socialtjänsts förslag. Regeringen ansåg emellertid inte att det fanns beredningsunderlag inom ramen för det lagstiftningsarbetet att göra andra överväganden av uppföljningsmöjligheterna.

Avseende uppföljningstidens längd ansåg Förbundet Sveriges socionomutbildningar och Svenska kyrkan att sex månader är en för kort uppföljningstid och föreslog i stället tolv månader. Även

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Stiftelsen Allmänna barnhuset ansåg att sex månader är för kort uppföljningstid.

Göteborgs och Malmö kommuner samt Vision framförde att socialtjänsten saknar möjlighet till uppföljning vid vissa omfattande öppenvårdsärenden, så kallade hemmaplanslösningar som innebär att ett barn, som ett alternativ till en placering, får insatser av behandlingskaraktär och bor kvar i det egna hemmet eller någon form av stödboende.

8.3.3 Nuvarande reglering och tillämpning

Reglerna i socialtjänstlagen om uppföljning av ett barns situation avser två typer av situationer. *Dels* när en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats (23 kap. 1 § socialtjänstlagen), *dels* när placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller HVB har avslutats (23 kap. 2 § socialtjänstlagen). I båda fallen får en socialnämnd besluta om uppföljning av ett barns situation, även om ett samtycke från barnet eller vårdnadshavare saknas, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd, utan att förhållanden som avses i LVU föreligger.

En socialnämnd ska informera ett barn som har fyllt 15 år och vårdnadshavare om ett beslut att inleda eller avsluta en uppföljning (23 kap. 3 § socialtjänstlagen).

Under uppföljningen av ett barns situation får en socialnämnd ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behovs. En socialnämnd får även samtala med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke (23 kap. 4 § socialtjänstlagen).

En uppföljning ska avslutas senast sex månader från det att utredningen som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats eller placeringen har upphört. Uppföljningen ska också avslutas om en socialnämnd dessförinnan inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen (23 kap. 5 § socialtjänstlagen).

Av förarbetsuttalanden framgår – vilket inte kommer till klart uttryck i lagtexten – att möjligheten till uppföljning av ett barns situation efter avslutad utredning utan beslut om insats tar sikte på situationer då socialtjänsten konstaterar att det finns behov av insatser men vårdnadshavaren eller barnet avvisar de erbjudanden som före-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

slagits.[14] Nämnden måste alltså ha erbjudit insatser för att beslut om uppföljning utan samtycke ska kunna fattas. Syftet med uppföljningen är att kunna motivera vårdnadshavaren att ta emot en föreslagen insats samtidigt som socialtjänsten har en möjlighet följa utvecklingen genom att ta behövliga kontakter utan att det behöver inledas en ny utredning.[15]

JO har i ett beslut från den 29 maj 2018 kritiserat en socialnämnd för att ha beslutat om uppföljning utan att det fanns förutsättningar för det. Nämnden hade genomfört en utredning om två barn som avslutades utan att nämnden gav förslag till någon insats. Nämnden hade velat avvakta att erbjuda insats till att en pågående vårdnadsprocess mellan föräldrarna hade avslutats. JO påpekade att det av lagtexten (i 2001 års socialtjänstlag) framgick att ett beslut om uppföljning endast får fattas om barnet har ett särskilt behov av stöd eller skydd från socialnämndens sida men samtycke till en sådan åtgärd saknas. Vidare framhöll JO att det i förarbetena anges att bestämmelsen inte ska tillämpas annat än när det finns starka skäl för det. I de fall det blir aktuellt med en uppföljning ska ett formellt beslut ha fattats om att avsluta utredningen, och det ska klart framgå av dokumentationen att vårdnadshavaren eller barnet inte har samtyckt till den insats som nämnden har föreslagit utifrån sin bedömning av barnets behov (prop. 2012/13:10 s. 65 och s. 134).[16]

Som framgår i föregående avsnitt så överfördes bestämmelserna om uppföljning av ett barns situation till den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft 1 juli 2025. Utredningen Framtidens socialtjänst hade föreslagit att bestämmelsen skulle överföras helt oförändrad men regeringen valde på Lagrådets inrådan en annan språklig utformning. Detta i syfte att tydliggöra att bestämmelsen reglerar endast uppföljning utan samtycke och att frivillig uppföljning inte kräver en prövning av om ett barn har ett särskilt behov av en socialnämnds stöd och skydd.

Enligt den nuvarande lydelsen får ett beslut om uppföljning ”fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga”. Den tidigare lydelsen var ”uppföljning

[14] Prop. 2012/13:10, s. 65 och s. 134.
[15] Prop. 2012/13, s. 65.
[16] JO, beslut 29 maj 2018, dnr 167-2018.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd *men samtycke till sådan åtgärd saknas*.". Det framgår inte tydligt i de tidigare förarbetena om "åtgärd" syftar till uppföljningen eller den insats som socialnämnden anser att barnet behöver.

Syftet med en uppföljning är att ge en socialnämnd en möjlighet att följa den som är under 18 år i de fall det finns en berättigad oro för hans eller hennes situation. Uppföljningen bör också kunna innebära ett motivationsarbete om socialtjänsten bedömer att det finns behov av öppna insatser eller av en ny placering. Möjligheten till uppföljning ska tillämpas restriktivt.

Det ska fattas ett formellt beslut om uppföljning och det är möjligt att delegera beslutanderätten till tjänsteman. Beslutet ska motiveras, dokumenteras och delges den det berör. Under uppföljningstiden ska socialtjänsten med viss regelbundenhet, beroende på barnets ålder och behov, ha kontakt med föräldrar och barnet samt ha möjlighet att kunna ta de kontakter som behövs.[17] Socialtjänsten ska också kunna samtala med barnet oberoende av vårdnadshavarens samtycke under förutsättning att barnet själv samtycker till det. Beslut om uppföljning kan inte överklagas.

Inom ramen för ett regeringsuppdrag granskade IVO 2021 hur socialtjänster tillvaratar barns rätt till delaktig i samband med omplaceringar eller beslut om att barn ska flytta hem efter att ha varit placerade i heldygnsvård. Tillsynsinsatsen avsåg 71 ärenden där ett barn hade flyttat hem efter att ha varit placerad utom hemmet. I knappt hälften, 33, av dessa ärenden beslutade socialtjänsten att följa upp barnets situation. I majoriteten av ärenden utan beslut hade socialtjänsten följt upp barnets hemflytt efter överenskommelse med familjen. Resultatet av tillsynen tyder på att socialtjänsterna är angelägna om att följa upp barnens situation efter avslutad placering. IVO har inte i något tillsynsärende kritiserat en socialtjänst för att inte ha fattat beslut om att följa upp ett barns situation efter avslutad utredning där oro för barnet kvarstår. Däremot fann IVO i ett par ärenden anledning att upplysa socialtjänsten om att möjligheten finns.[18]

[17] Stockholms stad (2014), Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen, s. 70.
[18] IVO (2023), Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga, s. 19.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

8.3.4 Tidsgräns för uppföljning efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen

Inledning

Av samma skäl som har anförts beträffande en längre uppföljningstid när vård enligt LVU har avslutats, har utredningen också fått i uppdrag att överväga om tidsgränsen för uppföljningstiden bör vara längre än sex månader även efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller ett HVB har upphört och i så fall om det finns skäl för olika lång uppföljningstid beroende på vilken typ av placering som har upphört. Om utredningen föreslår en längre uppföljningstid ska utredningen också bedöma och ta ställning till om det finns skäl att föreslå motsvarande ändring av den uppföljning som får göras efter att en utredning har avslutats utan beslut om en insats.

Uppföljningstiden enligt socialtjänstlagens bestämmelser var tidigare maximalt två månader men förlängdes till sex månader i samband med att en ny socialtjänstlag trädde i kraft den 1 juli 2025. Under remissbehandlingen anförde Förbundet Sveriges socionomutbildningar och Svenska kyrkan att sex månader är en för kort uppföljningstid och föreslog i stället tolv månader. Även Stiftelsen Allmänna barnhuset ansåg att sex månader är för kort uppföljningstid.

Synpunkter till utredningen

Utredningen har inhämtat erfarenheter och synpunkter från socialförvaltningar genom SKR:s nationella socialchefsnätverk. Majoriteten av socialcheferna i nätverket anser att sex månaders uppföljningstid är en rimlig tidsgräns. Flera uppger att om det finns oro för ett barn under en längre tid än så, borde en utredning i stället inledas. Ett antal socialchefer påtalar också att det finns en risk för att enskilda drar sig för att söka hjälp om det riskerar att resultera i att de ”aldrig” blir av med socialtjänstens kontroll. Vikten av självbestämmande betonas av flera. Om ett barns situation har följts upp under sex månaders tid utan att man funnit anledning att inleda utredning så bör man kunna förlita sig på att andra aktörers anmälningsskyldighet fyller sin funktion och att socialtjänsten på så vis får kännedom om barnets situation försämras.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vissa socialchefer säger att det i särskilda fall, till exempel när det gäller mycket små barn eller vid komplexa behov kan finnas skäl för en längre uppföljningstid. Majoriteten anser också att uppföljningstidens längd inte bör bestämmas utifrån vilken typ av placering barnet har haft utan i stället utgå ifrån barnets behov.

8.3.5 Obligatorisk uppföljning efter avslutad placering

Inledning

Utredningen ska bedöma och ta ställning till om en socialnämnd bör ha en skyldighet att besluta om uppföljning efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen och i så fall på vilket sätt. I direktiven anförs att det, för att bidra till att stärka tryggheten och stabiliteten för barnet, bör övervägas om uppföljningen helt eller delvis ska utformas som en skyldighet för en socialnämnd. Det skulle till exempel kunna handla om att en socialnämnd är skyldig att följa upp situationen för ett barn under en viss minimitid eller att ha kontakt i en viss omfattning med barnet och vårdnadshavaren. Att föreslå en sådan skyldighet måste dock vägas mot att placeringar och andra insatser enligt socialtjänstlagen är frivilliga och att det är viktigt att så långt som möjligt sträva efter frivillig vård. Om en sådan skyldighet föreslås ska utredningen också bedöma och ta ställning till om det finns skäl att utforma en uppföljningsskyldighet olika beroende på vilken typ av placering som har upphört samt överväga om motsvarande ändring av den uppföljning som ska göras efter en utredning har avslutats utan insats.

Frågan om en socialnämnd ska vara skyldig att följa upp ett barns situation efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen har utretts tidigare. I departementspromemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör konstateras att även en skyldighet för en socialnämnd att följa upp barnets situation efter en avslutad placering enligt socialtjänstlagen skulle kunna bidra till att stärka tryggheten och stabiliteten för barn, men att detta måste vägas mot att placeringar och andra insatser enligt socialtjänstlagen är frivilliga och att det är viktigt att så långt som möjligt sträva efter frivillig vård. En skyldighet för en socialnämnd att följa upp alla barn efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen skulle enligt promemorian kunna leda till att vårdnadshavare inte längre samtycker till den unges placering om det efter att placeringen avslutas kommer att beslutas om en uppföljning oavsett

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

samtycke. En skyldighet att följa upp barn som placerats enligt socialtjänstlagen skulle enligt promemorian ytterst kunna leda till att barn som behöver vård inte får det. I promemorian bedöms att den nuvarande bestämmelsen i 11 kap. 4 b § socialtjänstlagen (nuvarande 23 kap. 2 § socialtjänstlagen) om att en socialnämnd får besluta om uppföljning i dessa fall är tillräcklig och något förslag om en uppföljningsskyldighet efter placeringar enligt socialtjänstlagen presenterades inte.[19]

Synpunkter till utredningen

Utredningen har inhämtat erfarenheter och synpunkter från socialförvaltningar genom SKR:s nationella socialchefsnätverk. Flera socialchefer menar att uppföljning av ett barns situation i vissa fall borde vara obligatorisk, till exempel när ett barn har varit placerat utanför hemmet och i de fall det har förekommit våld. En socialchef menar att uppföljning bör vara obligatorisk i de fall det finns stora behov av insatser men problematiken inte är tillräcklig för beslut om vård enligt LVU. Någon föreslår att man i stället för att införa en skyldighet att besluta om uppföljning, lagstiftar om en skyldighet att överväga om uppföljning behövs.

8.3.6 Uppföljning efter omfattande insatser i hemmet

Inledning

Reglerna i socialtjänstlagen om uppföljning av ett barns situation avser två typer av situationer. Dels när en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om en insats (23 kap. 1 § socialtjänstlagen), dels när placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller HVB har avslutats (23 kap. 2 § socialtjänstlagen). I vissa fall ges barn omfattande insatser i hemmet, på grund av ett komplext stödbehov eller som ett alternativ till en placering. Enligt nu gällande regler saknar en socialnämnd möjlighet att besluta om uppföljning utan samtycke i dessa situationer. I direktiven anges att det kan uppfattas som inkonsekvent att det inte finns möjlighet att följa upp barn som fått omfattade insatser i det egna

[19] Ds 2021:7, s. 98 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

hemmet som ett alternativ till placering trots att det handlar om barn med likartade behov av vård och stöd. Vidare kan ett omfattande behov av insatser indikera större risk för kvarstående oro för barnet efter att insatserna har upphört. Regeringen anser att det är angeläget att utreda om en socialnämnd även i dessa fall ska ha möjlighet att besluta om uppföljning av barnets situation efter avslutade insatser.

I remissvar på betänkandet om en ny socialtjänstlag framförde Göteborgs och Malmö kommuner samt Vision att socialtjänsten saknar möjlighet till uppföljning vid vissa omfattande öppenvårdsärenden, så kallade hemmaplanslösningar som innebär att barnet, som ett alternativt till en placering, får insatser av behandlingskaraktär och bor kvar i det egna hemmet eller någon form av stödboende.[20]

Vilka insatser kan sägas vara omfattande?

Vilka insatser som erbjuds enskilda beror i stor utsträckning på i vilken kommun denne bor. Kommuner har vitt skilda förutsättningar, både utifrån ekonomiska resurser och tillgång till erfaren personal. Enligt Socialstyrelsens öppna jämförelser över den sociala barn- och ungdomsvården 2024 erbjuder till exempel endast hälften av kommunerna minst en manualbaserad insats med psykosocial behandling.[21] Mindre kommuner som inte själva har tillgång till en viss insats kan i vissa fall köpa en sådan tjänst från en närliggande kommun. För att det ska vara möjligt krävs att kommunen inte bara är närliggande utan också, utifrån sina egna kommuninvånares behov, har utrymme att ”dela med sig” av den aktuella insatsen. Yrkesverksamma som utredningen har varit i kontakt med, som har erfarenhet av att arbeta inom socialtjänsten på mindre orter, beskriver att man på olika sätt försöker undvika en placering när det bedöms möjligt. Om det inte finns tillgång till en strukturerad och intensiv insats som egentligen hade varit att föredra, kan man i stället arbeta med ett flertal icke-manualbaserade insatser för att möta komplexa behov som barnet har.

Vid en inventering av socialtjänstinsatser som gjordes av SKR 2021 konstaterades att det fanns stora variationer i antal insatser som genomförs i kommunerna och att variationen var störst inom området

[20] Prop. 2024/25:89, s. 505.
[21] Socialstyrelsen (2024), Öppna jämförelser – social barn- och ungdomsvård.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

barn och unga. Över lag genomförs fler insatser i storstäder och storstadsnära kommuner.

Bristen på definitioner av olika typer av insatser utifrån omfattning och intensitet medför svårigheter att konkretisera vad som avses med ”omfattande insatser i hemmet” eller ”hemmaplanslösningar”.

En sådan insats som otvivelaktigt kan beskrivas som en omfattande insats i hemmet är Multisystemisk terapi (MST). MST utvecklades ursprungligen för familjer med kriminella ungdomar i åldrarna 12–17 år som ett alternativ till placering utanför hemmet. Därefter har insatsen utvecklats för att passa nya målgrupper, exempelvis ungdomar med missbruksproblem och allvarliga psykiatriska problem. Insatsen pågår under fyra–sex månader med varje familj. Terapeuterna finns tillgängliga för familjerna dygnet runt, sju dagar i veckan. Insatsen syftar till att påverka de faktorer som antas bidra till den unges problem. Dessa faktorer kan finnas hos den unge själv, i familjen och på ungdomens och familjens sociala arenor. På längre sikt är syftet att minska och eliminera den unges problem.[22]

En annan insats som också får betecknas som omfattande är Intensiv Hemmabaserad Familjebehandling (IHF). Insatsen ges till familjer med dysfunktionella beteenden i form av konflikter i familjen, beteendeproblem, skolproblem, otillräcklig tillsyn eller låg omsorgsnivå i familjen. Behandlingen sker oftast i familjens hem. Arbetet drivs av att team som består av en samordnare, en familjebehandlare och en ungdomsbehandlare. I vissa fall ingår även en färdighetstränare och en skolhandledare. Antalet behandlingstimmar och intensiteten i behandlingen kan anpassas eftersom behandlingen ska vara intensivast när behovet hos familjen är som störst. Behandlingstiden varierar mellan sex och tolv månader.[23]

Stockholms stad erbjuder insatsen Lösningsfokuserad hemmabaserad familjebehandling (LIHF). LIHF är en manualbaserad insats som utgår från ett systemteoretiskt och lösningsinriktat arbetssätt. LIHF är en intensiv insats som alternativ till placering, där målgruppen främst är barn och unga mellan 12–20 år med omfattande familjeproblematik. Behandlingsinnehållet utformar teamet tillsammans med familjen. Varje familjemedlem får en egen behandlare och i varje uppdrag finns även en skolkontakt som teamet ansvarar för. Insatsen

[22] Socialstyrelsen (2018), Metodguiden, MST (Multisystemisk terapi).
[23] Socialstyrelsen (2024), Metodguiden, IHF (Intensiv Hemmabaserad Familjebehandling).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

är sex till nio månader lång. Teamet använder löpande nätverksmöten med såväl det privata som det professionella nätverket.[24]

I kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år avseende insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott beskriver Socialstyrelsen att barn med hög risk ska erbjudas omfattande, högintensiva och multimodala insatser. Insatser i öppenvård kan bli omfattande och multimodala när:

- Det sätts in flera parallella insatser eller en större insats som samtidigt riktas mot flera riskområden.
- Fler än en förälder/omsorgsperson deltar och när andra personer i familjens privata nätverk engageras.
- Barnets professionella närverk involveras, till exempel skol- eller fritidspersonal.

Intensitet och omfattning handlar också om frekvens, det vill säga hur ofta och under hur lång period insatser ges. Behandlingsmängden kan bland annat variera beroende på hur många behandlingstillfällen som planeras per vecka, hur länge varje tillfälle ska vara och i vilken utsträckning barn och föräldrar ges stöd mellan behandlingstillfällena.[25]

Synpunkter till utredningen

Utredningen har inhämtat erfarenheter och synpunkter från socialförvaltningar genom SKR:s nationella socialchefsnätverk.

En övervägande majoritet av socialcheferna i nätverket menar att det finns behov av att kunna besluta om uppföljning av ett barn situation även efter att barnet fått insatser i hemmet. Flera betonar att behovet främst finns i de fall insatserna inte avslutades enligt plan utan avbröts i förtid av vårdnadshavaren eller barnet. Generellt vänder sig socialcheferna mot nuvarande lagstiftnings fokus på placering. Uppföljningen bör inte enbart kopplas till placeringsformen utan till behovet av att säkerställa ett barns trygghet och utveckling.

[24] Stockholms stad (2022), Förteckning över biståndsbedömda insatser inom socialtjänsten som kan verka för att stabilisera barn och ungas skolgång, s. 6.
[25] Socialstyrelsen (2021), Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott, s. 31.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Flera ser emellertid betydande svårigheter med att definiera sådana omfattande insatser i lag.

Flera socialchefer uppger att man i dag löser situationen genom att inleda en ny utredning om det finns en kvarstående oro för ett barn. Någon invänder att man behöver dra gränsen någonstans och kunna lita på att anmälningsskyldiga tar sitt ansvar om det uppkommer oro för ett barns utveckling och hemsituation.

8.4 Uppgiftsskyldighet inom ramen för uppföljningen

8.4.1 Inledning

Till skillnad från vad som gäller under en utredning om ett barns behov av skydd och stöd har en socialnämnd under en uppföljning begränsade möjligheter att hämta in uppgifter från utomstående aktörer. I utredningens direktiv anges att det är viktigt att en socialnämnd har tillräckliga och ändamålsenliga verktyg för att kunna följa upp ett barn på ett godtagbart sätt. Regeringen bedömer att det är angeläget att i ett sammanhang där en utvidgning av möjligheterna till uppföljning ska övervägas, samtidigt göra en analys av om det behövs en uppgiftsskyldighet till socialnämnden. Det ska vid den analysen särskilt beaktas att uppgiftsskyldigheten kan avse uppgifter om enskilda som skyddas av sekretess. En bedömning ska också göras av vilken grad av intrång i den personliga integriteten som en sådan uppgiftsskyldighet innebär.

Utredningen ska därför analysera behovet av att införa en skyldighet att lämna uppgifter till en socialnämnd inom ramen för uppföljningen enligt både socialtjänstlagen och LVU samt för vilka en sådan uppgiftsskyldighet ska gälla.

8.4.2 Socialnämndens möjlighet att hämta in uppgifter enligt nu gällande regelverk

Vid en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd får en socialnämnd, enligt 20 kap. 5 § socialtjänstlagen, ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser. Bestämmelsen tydliggör att en socialnämnd, utan samtycke från vårdnadshavare, har möjlighet att ta kontakt med bland annat

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

andra myndigheter och yrkesverksamma för att utreda ett barns behov av skydd.

Andra myndigheter, anställda och yrkesverksamma har i sin tur en skyldighet att bistå en socialnämnd vid en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd (20 kap. 6 § socialtjänstlagen). Skyldiga att bistå socialtjänsten med uppgifter under en utredning är de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som också är skyldiga att anmäla oro för ett barn enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen. Det innebär att bland annat myndigheter inom hälso- och sjukvården, Polismyndigheten och andra myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga att lämna en socialnämnd alla uppgifter som kan vara av betydelse för att utreda ett barns behov av skydd och stöd. Även yrkesmässigt bedriven verksamhet i privat regi omfattas av skyldigheten att lämna uppgifter till socialtjänsten om verksamheten i fråga fullgör uppgifter som berör barn och unga.[26]

Uppgiftsskyldigheten bryter sekretessen mellan myndigheter, vilket innebär att även uppgifter som omfattas av sekretess kan lämnas till socialtjänsten.[27] Den bryter också den tystnadsplikt som gäller i verksamhet som drivs i privat regi.[28]

Motsvarande möjlighet att ta kontakter och hjälp av sakkunniga gäller också vid en socialnämnds uppföljning av ett barns situation (23 kap. 4 § socialtjänstlagen och 21 b § LVU). Det finns däremot inte någon skyldighet för andra myndigheter, yrkesverksamma eller anställda motsvarande vad som gäller under en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd.

Inför införandet av skyldigheten för en socialnämnd att följa upp ett barns situation efter avslutad vård enligt LVU, påpekade Socialstyrelsen att en sådan ordning innebär att den information som socialnämnden kan få in kommer att vara begränsad på grund av sekretess- och tystnadspliktsregler. En uppgiftsskyldighet ansågs av den dåvarande regeringen dock inte vara befogad. I propositionen anfördes att uppföljning av ett barns situation efter avslutad vård enligt LVU har ett annat syfte än en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen. En uppföljning av ett barns situation syftar till att följa den unge och få information om den unges situation medan en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen

[26] 19 kap. 1 § punkt 4.
[27] 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen.
[28] Se exempelvis 17 kap. 11 § socialtjänstlagen, 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659) och 29 kap. 14 § skollagen (2010:800).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

syftar till att klargöra den unges behov. För att en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen ska fylla sin funktion har det ansetts viktigt att i lagstiftningen införa en skyldighet för anmälningsskyldiga myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma att lämna uppgifter till en socialnämnd som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd. Regeringen menade att samma behov inte gör sig lika gällande vid en uppföljning av ett barns situation efter avslutad vård enligt LVU och att en socialnämnd har goda möjligheter att följa barnets situation och genomföra uppföljningen utan att en uppgiftsskyldighet behöver införas. Regeringen påpekade att om svårigheter uppstår för socialnämnden att följa barnets situation, till exempel på grund av bristande kontakt med barnet och vårdnadshavarna eller bristande information om barnet i övrigt, åligger det socialnämnden att överväga om en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen bör inledas. Samma sak gäller om vårdnadshavarna och barnet väljer att inte delta i uppföljningen.[29]

Utredningen om barn i samhällsvård (SOU 2023:66), vars förslag bereds i Regeringskansliet, har lämnat förslag som innebär att socialnämnden under vårdtiden (vid såväl frivilliga placeringar som vid vård enligt LVU) har rätt att hämta in uppgifter från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården. Det föreslås också att en uppgiftsskyldighet införs i skollagen och hälso- och sjukvårdslagen. Förslaget innebär således en större rätt att hämta in uppgifter under vårdtiden än i dag men samtidigt en begränsad rätt jämfört med vad som gäller under en utredning. Detta berörs under remitteringen av Socialstyrelsen som i sitt yttrande instämmer i att det finns ett behov av att socialnämnden får del av de uppgifter som de behöver för att kunna följa vården av placerade barn. Myndigheten anser dock inte att uppgiftsskyldigheten ska begränsas enbart till hälso- och sjukvård och skola utan att det kan vara relevant att ta del av uppgifter även från andra aktörer, exempelvis Polismyndigheten.[30]

Möjligheten att utvidga uppgiftsskyldigheten har diskuterats i flera sammanhang, bland annat vid införandet av nya socialtjänstlagen där regeringen avvisade förslag från Socialstyrelsen om att utvidga uppgiftsskyldigheten till att gälla under uppföljningstiden.[31]

[29] Prop. 2021/22:178, s. 63.
[30] Socialstyrelsen (2024), Yttrande över betänkandet SOU 2023:66 För barn och unga i samhällsvård, dnr 116777/2023.
[31] Prop. 2024/25:89, s. 508.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Synpunkter till utredningen

Flera socialchefer menar att socialtjänsten behöver ha bättre möjligheter att få information från andra aktörer för att kunna göra relevanta uppföljningar och menar att samma uppgiftsskyldighet som finns vid utredning också borde finnas under en uppföljning av ett barns situation. Samtidigt påpekas att sekretess och integritet måste värnas. Flera uppger att andra myndigheters anmälningsplikt är tillräcklig. Några av efterlyser mer samverkan, framför allt med polisen, men utan att öppna upp för en generell uppgiftsskyldighet från andra yrkesgrupper.

8.5 Ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning

8.5.1 Uppdraget

Utredningen ska bedöma och ta ställning till behovet av att klargöra eller förändra ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning av ett barns situation. I direktiven anförs att oklarheter kring vilken kommun som ansvarar för att följa upp ett barn innebär att barn riskerar att hamna mellan stolarna och att en uppföljning uteblir trots att det finns en kvarstående oro för barnet. Enligt regeringen är det därför viktigt se över om ansvaret för uppföljning av ett barns situation behöver klargöras eller förändras i lagstiftningen. Utredningen ska beakta reglerna om uppföljning av ett barns situation i ett sammanhang, så att regleringen blir sammanhängande och det inte uppstår omotiverade skillnader mellan regleringen i socialtjänstlagen och LVU.

8.5.2 Bakgrund

Frågan om vilken kommun som är ansvarig för att besluta om och genomföra uppföljning när ett barn har bytt bosättningskommun berörs inte i förarbetena till bestämmelserna om uppföljning i socialtjänstlagen. Inte heller i förarbetena till bestämmelserna om uppföljning i LVU fick frågan något större utrymme.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vid införandet av bestämmelserna om uppföljningsskyldighet efter vård enligt LVU efterfrågade både SKR och Socialstyrelsen förtydliganden kring vilken kommun som ansvarar för uppföljningen om barnet under uppföljningstiden byter bosättningskommun. SKR föreslog att en motsvarande bestämmelse ska gälla för uppföljning, som den bestämmelsen som anger att socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd och fatta beslut i ärendet, även om barnet flyttar. Regeringen menade emellertid att det inte fanns något som tydde på att kommuner frånsade sig sitt ansvar för möjligheten till uppföljning eller lät påbörjad utredning stanna av i de fall ett barn flyttade. Regeringen ansåg att reglerna om ansvarig kommun i socialtjänstlagen var tillräckliga för att hantera en sådan situation.[32]

Vad gäller uppföljning enligt socialtjänstlagens bestämmelser har JO uttalat att utformningen av 11 kap. 4 a § socialtjänstlagen (nuvarande 23 kap. 1 § socialtjänstlagen) innebär att kommunen måste vara behörig att besluta om insatser för att kunna besluta om och genomföra en uppföljning. Sådana insatser kan enbart beslutas efter att en ny utredning inletts, och en sådan kan enligt JO i de flesta fall inte inledas efter att barnet har bytt bosättningskommun. Ärendet gällde en kommun som beslutat om och genomfört en uppföljning i fråga om ett barn som flyttat från kommunen. Om ett barn flyttar under en utredning som rör barnet, kan nämnden alltså enligt JO inte besluta om uppföljning när utredningen avslutats. Enligt JO visar ärendet att det kan finnas vissa oklarheter om en kommuns behörighet att besluta om och genomföra en uppföljning.[33]

IVO och Socialstyrelsen anförde i remissyttrande till utredningen om en ny socialtjänstlag, att det bör förtydligas vad som gäller för uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagens bestämmelser när ett barn byter bosättnings- eller vistelsekommun. Enligt IVO kan det uppstå otydligheter i ansvarsfördelningen exempelvis när en utredning utförts av en vistelsekommun i stället för en bosättningskommun eller när ett barn fått en ny bosättningskommun under utredningens gång.[34]

[32] Prop. 2021/22:178, s. 66 f.
[33] JO 2023/24, s. 408.
[34] Prop. 2024/25:89, s. 505 f.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

8.5.3 Nuvarande reglering och tillämpning

Det finns inga bestämmelser i LVU som reglerar vilken kommuns socialnämnd som är behörig att vidta åtgärder som ankommer på ”socialnämnden”. Åtgärder enligt LVU är dock en del av socialtjänsten, varför den ansvarsfördelning mellan kommuner som regleras i socialtjänstlagen gäller även i fråga om fördelning av de uppgifter som enligt LVU ankommer på ”socialnämnden”.

Regler om ansvarsfördelning mellan kommuner finns i 29 kap. socialtjänstlagen. Som huvudregel är det bosättningskommunen, det vill säga den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt i eller har sin starkaste anknytning till, som ansvarar för insatser till den enskilde (29 kap. 1 § socialtjänstlagen). En kommun behåller ansvaret för insatser till en enskild som till följd av ett beslut av kommunen vistas i en annan kommun i bland annat familjehem, stödboende, skyddat boende eller HVB (29 kap. 2 § socialtjänstlagen). Bestämmelsen omfattar samtliga insatser som den enskilde kan behöva, inte bara de som kan ha samband med det ursprungliga hjälpbehovet.

Av äldre praxis följer att en kommun som beslutat om insatser för en enskild är behörig att vidta åtgärder för den enskilde så länge samma hjälpbehov kvarstår, oavsett var den enskilde befinner sig.[35]

Om det finns ett akut behov av en insats när en enskild vistas tillfälligt i en annan kommun än bosättningskommunen, ansvarar den kommunen (vistelsekommunen) för sådana insatser (29 kap. 4 § socialtjänstlagen).

Det finns en särskild bestämmelse som anger att en kommun som inlett en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd är skyldig att slutföra utredningen och fatta beslut i ärendet även om ansvaret för barnet har övergått till en annan kommun. Den andra kommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som kan behövas för att fatta beslut i ärendet (29 kap. 9 § första stycket socialtjänstlagen). Bestämmelsen tillkom för att skapa struktur i utredningsarbetet.[36]

Ett ärende om individuellt behovsprövade insatser eller andra åtgärder får flyttas över till en annan kommun. En kommun som anser att ett ärende ska flyttas över ska begära det hos den andra kommunen (29 kap. 10 § socialtjänstlagen). Ett ärende kan flyttas

[35] Se Lundgren & Sunesson, Socialtjänstlagen (1 juli 2025, version 39, JUNO) och RÅ 1989 s. 50.
[36] Prop. 1996/97:124, s. 111 och 180–181.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

över om det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt. Någon tidsgräns för hjälpbehovets varaktighet är inte möjlig att ange men det bör inte vara fråga om behov av akut hjälp som kan förutses upphöra relativt snart. Typiskt sett bör det i ärenden som ska flyttas över vara fråga om mångåriga insatser.[37] Om berörda kommuner inte är överens om att flytta över ett ärende, får den kommun som begärt överflyttningen ansöka om det hos IVO (29 kap. 11 § socialtjänstlagen).

I ett kunskapsstöd som Socialstyrelsen publicerat på sin hemsida finns ett antal frågor och svar om hur bland annat reglerna om uppföljning efter avslutad vård enligt LVU ska tillämpas. På frågan ”Vilken kommun ansvarar för uppföljningen om barnet efter att LVU-placeringen har upphört, bosätter sig med sin förälder i annan kommun (än den kommun som varit ansvarig för placeringen)?” skriver Socialstyrelsen följande.

> Den placerande kommunen är ansvarig för uppföljningen och behöver utifrån det enskilda fallet göra en bedömning av om det finns några svårigheter med att genomföra uppföljningen. I vissa fall kan bedömningen vara att det är aktuellt att göra en begäran om överflyttning av ärendet till den kommun där barnet bor (29 kap. 10 § socialtjänstlagen). Men det är viktigt i sammanhanget att man inte kan avvakta med uppföljningen i väntan på besked om överflyttning. Placeringskommunen har ansvaret till dess att något annat är beslutat.[38]

Synpunkter till utredningen

När utredningen har tagit del av synpunkter från socialförvaltningar genom SKR:s nationella socialchefsnätverk har det varit tydligt att det finns en relativt utbredd osäkerhet om vilka regler som gäller beträffande vilken kommun som är ansvarig för en uppföljning när ett barn byter bosättningskommun. Den dominerande uppfattningen är dock att om ett barn varit placerad utanför hemmet så är det den placerande kommunen som har ansvar för att besluta om och genomföra uppföljning, oavsett om barnet flyttar.

[37] Prop. 2002/03:53, s. 110.
[38] https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/placerade-barn-och-unga/lex-lilla-hjartat/ hämtat från webben 2025-12-17.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Flera har uttryckt ett behov av att det förtydligas vilken kommun som är ansvarig för uppföljningen. Av dessa tycker även de flesta att det mest ändamålsenliga är att låta den kommun som beslutat om placeringen även vara ansvarig för uppföljningen av barnets situation. Den placerande kommunen har bäst kännedom om ärendet och barnets bakgrund och bättre förutsättningar att avgöra vad som är barnets bästa. Som skäl för att låta den nya bosättningskommunen överta ansvaret anges att det kan skapa en närmre kontakt med socialtjänst, skolan och andra viktiga aktörer i barnets nätverk. Vid stora geografiska avstånd är det i praktiken svårt för den tidigare bosättningskommunen att följa upp ett barns situation.

8.6 Överväganden och förslag

8.6.1 Inledande överväganden

Uppföljning av ett barns situation efter avslutad vård enligt LVU sker under andra förutsättningar och fyller ett delvis annat syfte än uppföljning enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Uppföljning efter avslutad vård enligt LVU förutsätter inte, till skillnad från uppföljning enligt socialtjänstlagen, att barnet bedöms vara i särskilt behov av socialnämndens stöd eller skydd. Lagstiftaren har i stället ansett att det i regel finns behov av att en socialnämnd ska få information om ett barns förhållanden efter att tvångsvården upphört. Det görs till exempel inga undantag för situationer när tvångsvården har övergått i frivillig vård., Uppföljningsskyldigheten efter avslutad vård enligt LVU gäller i alla fall. Syftet med uppföljning efter avslutad vård enligt LVU är att en socialnämnd ska kunna bedöma om ett barns situation är trygg och stabil. Uppföljning enligt bestämmelserna i LVU förutsätter att det föregåtts av ett beslut om vård enligt LVU som av någon anledning har upphört. Situationen för barnet har alltså tidigare varit så pass allvarlig att det, antingen på grund av förhållanden i barnets hem eller på grund av barnets eget beteende, bedömts ha funnits en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skulle skadas.

Uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagens bestämmelser syftar, utöver att en socialnämnd ska ha fortsatt uppsikt över barnet, även till fortsatt motivationsarbete för att möjliggöra de insatser som socialnämnden bedömer att barnet behöver. Omständig-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

heterna ska vara sådana att barnet bedöms ha ett särskilt behov av socialnämndens stöd eller skydd utan att förhållandena är sådana som avses i LVU. De insatser som socialnämnden bedömer att barnet behöver, och som uppföljningen syftar att motivera till, kan alltså bara ges om vårdnadshavaren eller barnet samtycker.

En uppföljning av ett barns situation utan samtycke utgör en inskränkning i vårdnadshavarens och barnets personliga integritet. Enligt proportionalitetsprincipen måste, vid fråga om att utvidga möjligheterna till sådan uppföljning, de nackdelar för den enskilde såsom inskränkningen i den personliga integriteten och intrång i privatlivet stå i rimlig proportion till vad som kan vinnas med åtgärden. I enlighet med behovsprincipen bör möjligheterna till uppföljning inte utvidgas om målet kan uppnås med mindre ingripande åtgärder.

En uppföljning av ett barns situation utan samtycke innebär även en inskränkning av både vårdnadshavarens och barnets rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Enligt artikel 8.1 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Enligt artikel 8.2 i konventionen får en offentlig myndighet inte inskränka åtnjutandet av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till bland annat skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. En sådan inskränkning måste således, enligt artikel 8 i Europakonventionen, ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig, det vill säga innehålla en rimlig balansering av motstående intressen.

Mot bakgrund av att en grundprincip för socialtjänstens arbete är att insatser ska ges med samtycke och verksamheten ska bygga på respekt för enskildas självbestämmande och integritet anser utredningen att det är befogat att göra delvis olika bedömningar vid övervägandena om att utöka uppföljningen i LVU och i socialtjänstlagen.

8.6.2 Uppföljningstiden efter att ett omhändertagande för vård har upphört förlängs till ett år

Utredningens bedömning

Det saknas tillräckliga skäl att införa ett obligatoriskt krav på att uppföljning efter avslutad vård enligt LVU ska pågå i *minst* ett år. Det finns emellertid skäl att möjliggöra uppföljning upptill ett år i

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

de enskilda fall där det är motiverat. Utredningen förordar därför att uppföljningstiden förlängs till maximalt ett år. Ett sådant förslag tillgodoser dock inte det som vi enligt direktiven är ålagda att föreslå.

Utredningens förslag

Ålagda att föreslå en uppföljningstid på minst ett år föreslår utredningen att uppföljning efter omhändertagande för vård enligt LVU har upphört *ska* pågå i ett år men inte längre.

Genom den enkätundersökning som utredningen har gjort till ett stort antal kommuner i landet framkommer att drygt 60 procent av kommunerna i snitt har en uppföljningstid som överstiger fyra månader efter avslutad vård enligt LVU. Knappt 40 procent av kommunerna uppger att uppföljningen i snitt pågår i mindre än fyra månader. Knappt 80 procent av respondenterna anser att en längre uppföljningstid än sex månader inte behövs. De erfarenheter och synpunkter som utredningen har fått, både genom enkätundersökningen och genom andra kontakter med socialförvaltningar under utredningstiden, talar för att yrkesverksamma inom socialtjänsten anser att nuvarande uppföljningstid är tillräcklig, framför allt med hänvisning till att det ställs höga krav för att vård enligt LVU ska upphöra. Det har vid flera tillfällen också påtalats att det finns en risk att barn och deras familjer ska uppleva sig vara under ständig ”utredning” hos socialtjänsten om uppföljningstiden förlängs och att det kan ha negativ inverkan på relationen till socialtjänsten.

De som uppgett att det finns behov av en längre uppföljningstid har betonat det kan finnas vissa särskilda fall där en längre uppföljningstid skulle behövas, till exempel vad gäller mindre barn som inte är skolpliktiga och när vårdnadshavarna inte vill samarbeta med socialtjänsten. Beträffande en sådan situation vill utredningen framhålla det som angetts i förarbetena till de nu gällande bestämmelsen. Nämligen att om det skulle uppstå svårigheter för en socialnämnd att följa ett barns situation, till exempel på grund av bristande kontakt med barnet och vårdnadshavarna eller bristande information om barnet i övrigt, behöver nämnden överväga om en utredning enligt 14 kap. 2 § social-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tjänstlagen bör inledas. Detsamma gäller om vårdnadshavare och barn väljer att inte delta i en uppföljning.[39]

Utredningen menar att mycket talar för att sex månader är en tillräcklig uppföljningstid efter avslutad vård med beaktande av vad som krävs enligt nu gällande lagstiftning för att vården ska upphöra. Något som behöver övervägas är emellertid om utredningens förslag till ändringar i förutsättningarna för att ett omhändertagande ska upphöra kan leda till ett ökat behöv av uppföljning efter avslutad vård enligt LVU. Enligt utredningens förslag ska ett omhändertagande för vård enligt LVU upphöra när någon av förutsättningarna för omhändertagande inte längre är uppfyllda (se kapitel 6). Förutsättningarna för omhändertagande för vård enligt LVU är enligt utredningens förslag, inte bara att det finns ett vårdbehov på grund av ett visst hemförhållande eller beteende som inte kan tillgodoses på frivillig väg, utan även att vården är nödvändig och till barnets bästa. Utredningens förslag betyder att en socialnämnd kommer behöva göra mer komplexa bedömningar av om ett omhändertagande ska fortsätta eller upphöra. I de fall en socialnämnd anser att det fortsatt finns ett vårdbehov men inte förutsättningar för ett fortsatt omhändertagande enligt LVU, ser utredningen att en utökad uppföljning av ett barns situation kan fylla en viktig funktion för att kontrollera om barnets situation är sådant att ett nytt beslut om omhändertagande behöver fattas. När situationen är sådan kan det av de skäl som angetts av vissa remissinstanser vid beredningen av förslaget till den nu gällande socialtjänstlagen, vara rimligt med en uppföljningstid på ett år. Under ett år har en familj gått igenom alla faser som kan vara kritiska, som till exempel skolgång, helger och längre semesterperioder. Under den tiden kan socialnämnden göra en helhetsbedömning av barnets situation.

Utredningen förordar därför att en förlängning av uppföljningstiden till ett år formuleras, liksom i dag, som en maxgräns. I det ingår att en socialnämnd bara ska utnyttja tiden om det behövs för att kunna bedöma att ett barns situation är trygg och stabil efter att ett omhändertagande har upphört. Det möjliggör avvägningar om proportionalitet och behov i det enskilda fallet. En sådan reglering bedöms vara både proportionerlig och ha ett legitimt syfte. Eftersom bakgrunden till utredningens uppdrag i denna del är ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen om att uppföljning ska *pågå* i

[39] Prop. 2021/22:178, s. 63.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

minst ett år, så uppfyller det inte vad vi enligt direktiven är ålagda att lämna förslag på.

Utredningen anser att det är nödvändigt att det finns en bortre gräns för hur länge en uppföljning får pågå. Även om graden av integritetsintrång som en uppföljning innebär är mindre i jämförelse med en utredning så är det likväl ett integritetsintrång. I andra vågskålen ligger behovet av att säkerställa att ett barns situation är trygg och stabil. I det sammanhanget är det viktigt att påminna sig om att det finns andra skyddsmekanismer för att säkerställa att barn inte far illa, bland annat myndigheters anmälningsskyldighet. Om uppföljning pågår i ett år utan att det har funnits anledning att inleda en utredning så bedömer utredningen att det inte är proportionerligt att låta uppföljningen pågå under längre tid än så.

Utredningen förslår därför, eftersom vi är ålagda att lämna ett sådant förslag, att uppföljningstiden ska förlängas till ett år och att det även ska utgöra maxtiden för uppföljningen. Förslaget formuleras alltså som att uppföljning ska pågå i ett år. Utredningen bedömer att dock att konsekvensen i enskilda fall, kan bli att enskildas integritet och självbestämmande inskränks på ett sätt som inte är befogat. Utredningen anser också att det kommer innebära att resurser inte används där de bäst behövs.

8.6.3 Uppföljningsskyldigheten ska inte gälla när ett omhändertagande upphört i samband med en vårdnadsöverflyttning

Utredningens bedömning

Uppföljningsskyldighet efter avslutad vård enligt LVU är inte ändamålsenligt när vårdnaden om barnet har flyttats över till ett familjehem.

Utredningens förslag

Bestämmelsen i 21 b § LVU kompletteras med ett undantag som innebär att det inte ska finnas en uppföljningsskyldighet när vårdnaden om ett barn har flyttats över till ett familjehem enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Det bakomliggande skälet till uppföljningsskyldigheten i LVU är att en socialnämnd ska kunna följa ett barn för att säkerställa att barnets situation är trygg och stabil. Om barnet ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när vården upphör men återförening måste förberedas ska uppföljning ske först när återförening har skett. I förarbetena omnämns inte specifikt situationen då en tingsrätt beslutat om en överflyttning av vårdnaden till ett familjehem. Enligt förarbetsuttalanden behövs uppföljningsskyldigheten även då tvångsvården övergår till frivillig vård för att säkerställa att övergången fungerar bra och att det blir bra och tryggt för barnet.[40]

Det har från flera socialsekreterare påtalats att en uppföljning inte fyller någon funktion när vårdnaden om ett barn har flyttats över till ett familjehem. Socialsekreterare frågar sig vad det är som ska följas upp i dessa situationer. För ett barn innebär ju upphörandet av vård ingen skillnad eftersom barnet bor kvar i det familjehem som denne stadigvarande har vårdats och fostrats i. För att vårdnadsöverflyttning ska bli aktuell krävs det dessutom att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Vid bedömningen av om det är bäst för barnet att vårdnaden flyttas över ska rätten särskilt beakta

- barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
- barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt,
- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående,
- barnets relation till sina föräldrar, och
- barnets sociala situation i övrigt.

När en vårdnadsöverflyttning har skett har det alltså gjorts en omsorgsfull granskning om det är för barnets bästa. En uppföljningsskyldighet kan alltså inte motiveras med att det i regel finns anledning att bedöma ett barns situation utifrån att barnet tidigare farit illa i den miljö som barnet är i. Uppföljningsskyldighet kan inte

[40] Prop. 2021/22:178, s. 60.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

heller motiveras med att upphörandet av omhändertagandet medför en ny situation för barnet som socialnämnden kan behöva följa.

Utredningen förslår därför att det införs ett undantag från uppföljningsskyldigheten i de fall där vårdnaden om ett barn har flyttats över till ett familjehem enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

8.6.4 Uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagen

Bestämmelserna bör tydligare ange förutsättningarna för uppföljning utan samtycke

Utredningens bedömning

Det framgår inte tydligt av bestämmelserna i 23 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstlagen att en förutsättning för uppföljning utan samtycke är att insatser erbjudits och avvisats respektive att placering har avslutats för att samtycke har återkallats. För att lagstiftningen ska vara förutsebar bör lagtexten förtydligas.

Utredningens förslag

Ett beslut om uppföljning får fattas utan en vårdnadshavares och ett barns samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av en socialnämnds skydd eller stöd *och samtycke till insats saknas*, utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

En uppföljning av ett barns situation förutsätts i regel ske under frivilliga former men under vissa förhållanden får en socialnämnd besluta om uppföljning även när samtycke från vårdnadshavaren eller barnet saknas. Så är fallet när en utredning av ett barns behov av stöd och skydd har avslutats utan insats och när en placering av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller HVB har upphört. Av förarbetsuttalanden framgår att avsikten var att bestämmelserna om uppföljning utan samtycke skulle träffa de situationer då en socialnämnd efter utredning har erbjudit en insats som en vårdnadshavare eller ett barn har avvisat respektive när en placering har avslutats opla-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

nerat. Uppföljning utan samtycke kräver att barnet bedöms vara i särskilt behov av en socialnämnds stöd eller skydd utan att förhållandena är sådana att LVU blir aktuell. Av förarbetena framgår att möjligheten till uppföljning ska tillämpas restriktivt.

Utredningen konstaterar att bestämmelserna inte är tydligt avgränsade till de situationen som är avsedda att träffas, det vill säga när insatser har erbjudits men avvisats och när placering har avslutats för att samtycke har återkallats. Som bestämmelserna är utformade, särskilt sedan de överfördes med viss språklig justering till den nya socialtjänstlagen, kan det till exempel uppfattas som att uppföljning efter utredning kan beslutas utan samtycke i en sådan situation som var aktuell i det JO-beslut som redogjorts för i avsnitt 8.3.3. Det vill säga när det visserligen finns ett behov av insatser men dessa inte har erbjudits för att en socialnämnd av olika skäl vill avvakta. I det aktuella ärendet hade en socialnämnd beslutat om uppföljning efter att en utredning hade avslutats utan insats. Vårdnadshavarna hade emellertid inte erbjudits några insatser som de tackat nej till. Socialnämnden tyckte visserligen att det fanns behov av insatser men ville avvakta med att erbjuda dessa till att en vårdnadstvist mellan vårdnadshavarna var avslutad. JO konstaterade att det inte fanns förutsättningar för att besluta om uppföljning utan samtycke i en sådan situation och kritiserade socialnämnden för det.[41]

Utredningen anser att det är angeläget att de aktuella bestämmelserna, som medger intrång i enskildas självbestämmande och integritet, är tydliga och förutsebara. Det finns därför skäl att också i lagtext ange att en förutsättning är att ett barn bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd *och* samtycke till en insats saknas.

Tidsgränsen för uppföljning efter avslutad placering enligt socialtjänstlagen bör lämnas oförändrad

Utredningens bedömning

Det saknas tillräckliga skäl att förlänga uppföljningstiden i socialtjänstlagen.

[41] JO, dnr 167-2018.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Tidsgränsen för uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagen var ursprungligen två månader men förlängdes till sex månader i samband med att en ny socialtjänstlag trädde i kraft den 1 juli 2025. Den nya förlängda uppföljningstiden har i skrivande stund alltså gällt i endast ett halvår och går ännu inte att utvärdera. Det är inte heller mycket som talar för att en längre uppföljningstid i dessa fall är påkallad. Av de socialförvaltningar som utredningen har haft kontakt med anser majoriteten att sex månader är en tillräckligt lång tid och att om oro kvarstår efter det så borde det finnas anledning att inleda en utredning i stället. Ett antal socialchefer har vidare påtalat att det finns en risk att enskilda drar sig från att söka hjälp om det riskerar att resultera i att de ”aldrig” blir av med socialtjänstens kontroll. Principen om frivillighet och självbestämmande måste få utrymme. Om ett barns situation har följts upp under sex månaders tid utan att man funnit anledning att inleda en utredning så bör man kunna förlita sig på att andra aktörers anmälningsskyldighet fyller sin funktion och att socialtjänsten på så vis får kännedom om barnets situation försämras.

Med hänsyn till att en förutsättning för uppföljning enligt socialtjänstlagen är att ett barns behov av insats till skydd och stöd bara kan ges på frivillig väg, det vill säga utan att förhållandena är sådana som avses i LVU, anser utredningen att det inte är proportionerligt att låta en uppföljning pågå i längre tid än sex månader. Som flera yrkesverksamma har påtalat till utredningen innebär både andra myndigheters anmälningsskyldighet och en socialnämnds möjligheter att inleda en utredning att mekanismer finns för att fånga upp barns behov av skydd och stöd. I de fall sex månader har gått utan att en socialnämnd kunnat motivera till insatser på frivillig väg men förhållandena inte är sådana som avses i LVU, får enskildas inställning respekteras.

Uppföljning ska kunna beslutas i fler fall

Utredningens bedömning

Dagens begränsning av möjlighet till uppföljning till *efter utredning utan beslut om insats* och *efter placering har upphört*, är obefogad och att det borde finnas möjlighet till uppföljning även efter andra omfattande insatser.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredningens förslag

När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende, eller andra *omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn* har upphört oplanerat får socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett beslut om uppföljning får fattas utan en vårdnadshavares och ett barns samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av en socialnämnds skydd eller stöd *och samtycke till insats saknas,* utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Uppföljning av ett barns situation enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen kan i dag ske i två fall. Dels när en utredning om ett barns behov av stöd och skydd har avslutats utan beslut om en insats, dels när placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört.

Utredningen konstaterar inledningsvis att det inte framgår av förarbetena varför man har valt att begränsa möjligheterna att besluta om en uppföljning till dessa situationer. Det kan bero på utformningen av kommittédirektiven till den utredning vars förslag ligger till grund för de ursprungliga bestämmelserna om uppföljning utan samtycke. Det skulle också kunna vara ett sätt att försöka ringa in de situationer där ett barn har betydande vårdbehov, som ofta är fallet när ett barn placeras utanför hemmet. Utredningen noterar dock att det varken i lagtext eller i förarbetsuttalanden beträffande utredningsfallet ställs några krav på vilken typ av insats som en socialnämnd anser behövs och som vårdnadshavaren eller barnet har avvisat. Beslut om uppföljning efter avslutad utredning utan insats kan alltså fattas även om den föreslagna insatsen varit sådan som kan ges i hemmet.

Den situation som *inte* omfattas av dagens regler om uppföljning är när en insats (annan än placering utanför hemmet) har beslutats men vårdnadshavaren eller barnet återkallar samtycket. Såsom påtalats av vissa remissinstanser under beredningen av den nya socialtjänstlagen så kan omfattande öppenvårdsinsatser ibland ges som alternativ till en placering utanför hemmet. Behovet av vård, och även behovet av att följa upp ett barns situation när insatserna avslutas oplanerat, kan i de fallen vara lika stora.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Majoriteten av de socialförvaltningar som utredningen har inhämtat synpunkter från efterfrågar möjlighet att följa upp ett barns situation även efter avslutade omfattande insatser i hemmet.

Utredningen bedömer att dagens begränsning av möjlighet till uppföljning till *efter utredning utan beslut om insats* och *efter placering har upphört*, är obefogad och att det borde finnas möjlighet till uppföljning även efter andra omfattande insatser. Med omfattande insatser i socialtjänstens öppenvård avses strukturerade, varaktiga och resurskrävande stöd- eller behandlingsinsatser som ges med hög intensitet och frekvens, och som innebär ett betydande professionellt engagemang över tid för att möta komplex problematik hos barn, unga eller deras föräldrar. Exempel på sådana insatser är Multisystemisk terapi (MST), Intensiv Hemmabaserad Familjebehandling (IHF) och Lösningsfokuserad hemmabaserad familjebehandling (LHIF). Många kommuner erbjuder emellertid inte dessa insatser utan ger barn med samma grad av vårdbehov stöd och hjälp på annat sätt.

Utredningen föreslår därför att bestämmelsen i 23 kap. 4 § socialtjänstlagen får en annan lydelse som innebär att uppföljning ska kunna ske när en placering av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende, eller *andra omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn* har upphört oplanerat. Det ska fortfarande krävas att det finns ett *särskilt* behov av en socialnämnds skydd eller stöd. I det ligger enligt utredningens uppfattning att uppföljning utan samtycke ska kunna beslutas endast om ett barn bedöms ha ett betydande vårdbehov som inte kan tillgodoses på frivillig väg.

Utformningen av uppföljning i dessa fall bör inte skilja sig från uppföljning i andra situationer.

En socialnämnd ska överväga att fatta beslut om uppföljning av ett barns situation

Utredningens bedömning

Det bör inte införas en skyldighet för en socialnämnd att besluta om uppföljning utan samtycke enligt socialtjänstlagen. För att säkerställa att möjligheten till uppföljning används när det behövs bör det emellertid finnas en skyldighet för en socialnämnd att överväga ett sådant beslut när en utredning avslutas utan insats

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

eller när en placering av ett barn eller andra omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn har upphört oplanerat.

Utredningens förslag

När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats eller när placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende, eller andra omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn har upphört oplanerat, *ska* en *socialnämnd överväga att* besluta om uppföljning av barnets situation.

För att säkerställa att möjligheten till uppföljning av ett barns situation används i den utsträckning som behövs anser utredningen att det är befogat att införa en skyldighet för en socialnämnd att *överväga* ett sådant beslut när en utredning har avslutats utan insats och när en insats till skydd och stöd för ett barn upphör oplanerat. Ett övervägande ska dokumenteras enligt 14 kap. 3 § socialtjänstlagen. En socialtjänst bör noga väga skäl för och emot och motivera det ställningstagande man kommer fram till.

8.6.5 Det ska inte införas någon uppgiftsskyldighet under en uppföljning

Utredningens bedömning

Det finns inte tillräckliga skäl att införa en uppgiftsskyldighet under en uppföljning av ett barns situation.

I tidigare lagstiftningsarbeten har bedömningen gjorts att en socialnämnd har goda möjligheter att följa ett barns situation och genomföra uppföljningar även utan en lagstadgad uppgiftsskyldighet. Om oron för ett barn ökar med anledning av att det uppstår svårigheter för en socialnämnd att följa barnets situation, till exempel på grund av bristande kontakt med barnet och vårdnadshavarna eller bristande information om barnet i övrigt, ska socialnämnden överväga om det

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

bör inledas en utredning enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen.[42] Vid en utredning av ett barns behov av skydd eller stöd får en socialnämnd, enligt 20 kap. 5 § socialtjänstlagen, ta hjälp av sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs för att bedöma behovet av insatser. Bestämmelsen tydliggör att en socialnämnd, utan samtycke från vårdnadshavare, har möjlighet att ta kontakt med bland annat andra myndigheter och yrkesverksamma för att utreda barnets behov av skydd. Andra myndigheter, anställda och yrkesverksamma har i sin tur en skyldighet att bistå en socialnämnd vid en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd (20 kap. 6 § socialtjänstlagen). Skyldiga att bistå en socialtjänst med uppgifter under en utredning är de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som också är skyldiga att anmäla oro för ett barn enligt 19 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Uppgiftsskyldighet skulle innebära ett betydligt större ingrepp i den enskildes integritet jämfört med de åtgärder som en socialnämnd kan vidta enligt de nu gällande bestämmelserna. En sådan utvidgning bör bara användas om det är proportionerligt och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga.

Utredningen konstaterar att en uppföljning har ett annat syfte än en utredning enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen. En utredning syftar till att klarlägga ett barns behov av stöd och skydd och information från andra myndigheter kan vara avgörande för att en utredning ska fylla sitt syfte. Syftet med uppföljning är något annat, nämligen att ha uppsikt över ett barn och till fortsatt motivationsarbete för att möjliggöra de insatser som en socialnämnd bedömer att barnet behöver. Uppföljning av ett barns situation utan samtycke kan bara bli aktuellt i de fall barnet har utretts och redan konstaterats ha ett behov av insatser. En socialnämnd har alltså i det läget redan ett gott underlag. Detta i kombination med myndigheters anmälningsskyldighet vid oro för barn och en socialnämnds ansvar att inleda utredning om det uppkommer omständigheter som kan föranleda någon åtgärd från socialnämndens sida gör enligt utredningens bedömning att behovet av att införa en uppgiftsskyldighet även under uppföljningen inte kan vara stort.

Utredningen anser att det är viktigt att en klar gränsdragning upprätthålls mellan en utredning och en uppföljning och att en uppgiftsskyldighet riskerar att sudda ut denna gräns. Utredningen har visserligen förståelse för att det skulle var praktiskt med en uppgifts-

[42] Se till exempel prop. 2021/22:178, s. 63.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

skyldighet under en uppföljning i det dagliga arbetet men ser inte att det är nödvändigt med hänsyn till uppföljningens syfte.

8.6.6 Ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning av ett barns situation

Utredningens bedömning

Det förekommer osäkerhet bland yrkesverksamma beträffande vilken kommun som ansvarar för uppföljningen när ett barn byter bosättningskommun och därmed ett behov av ett förtydligande i lagstiftningen. Utredningens bedömning är att huvudregeln bör vara att det är den ursprungliga kommunen som ska vara behörig att fatta beslut om och genomföra en uppföljning när det behövs.

Utredningens förslag

29 kap. socialtjänstlagen kompletteras med en bestämmelse som anger att ansvarig för att följa upp ett barns situation är den kommun som vidtog åtgärden som föranleder uppföljning trots att ansvaret för barnet enligt 1, 2, 3 eller 4 § har övergått till en annan kommun. Den andra kommunen är skyldig att på begäran bistå vid behov för att uppföljningen ska kunna genomföras. Bestämmelsen gäller för uppföljning enligt socialtjänstlagen och LVU.

Utredningen har i uppdrag att bedöma och ta ställning till behovet av att klargöra eller förändra ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning av ett barns situation.

Utredningen kan inledningsvis konstatera att det *finns* ett behov av att klargöra ansvarsfördelningen mellan kommuner. Det finns en osäkerhet bland socialsekreterare och socialchefer och varken lagstiftning eller tidigare förarbeten svarar tydligt på frågan vilken kommun som är ansvarig vid uppföljning efter avslutad vård enligt LVU eller enligt socialtjänstlagens bestämmelser.

I ett beslut från 2023 kritiserade JO en kommun för att ha beslutat om och genomfört en uppföljning enligt 23 kap. 1 § socialtjänstlagen trots att barnet under utredningstiden flyttat från kommunen. När ett barn flyttar till en annan kommun under utredningstiden är ur-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

sprungskommunen skyldig att slutföra utredningen och fatta beslut men enligt JO är samma kommun inte behörig att fatta beslut om uppföljning. JO menade att bestämmelsens lydelse – att uppföljning får ske om barnet bedöms vara i särskilt behov av *nämndens* stöd eller skydd – innebär att en kommun måste vara behörig att besluta om insatser för att kunna besluta om och genomföra en uppföljning. Sådana insatser kan beslutas enbart efter att en ny utredning inletts. En utredning kan i de flesta fall inte inledas efter att ett barn har bytt bosättningskommun. Om ett barn flyttar under en barnutredning kan en socialnämnd enligt JO alltså inte besluta om uppföljning när utredningen avslutas. Nämnden får i stället ta kontakt med den nya bosättningskommunen för att uppmärksamma den på barnets behov av stöd och hjälp.

Till skillnad från JO så bedömer utredningen att lydelsen i 23 kap. 1 § socialtjänstlagen i och för sig inte innebär att den kommun som genomför uppföljningen måste vara behörig att inleda en ny utredning. Som JO själv framhåller så är syftet med en uppföljning efter utredning att motivera vårdnadshavarna att ta emot en föreslagen insats *utan* att det behöver inledas en ny utredning. Själva formuleringen i 23 kap. 1 § socialtjänstlagen utgör alltså inget *hinder* för att genomföra uppföljning. Samtidigt så finns det inte heller något tydligt stöd för att den ursprungliga kommunen har en sådan befogenhet. Under en uppföljning så kan det också framkomma omständigheter som gör att den tidigare föreslagna insatsen inte längre bedöms vara mest lämplig. Det kan *då* krävas att en ny utredning inleds för att kunna fatta ett beslut om en ny insats.

Sett strikt till bestämmelserna om ansvarsfördelning mellan kommuner i 29 kap. socialtjänstlagen bedömer utredningen att det som huvudregel är den nya bosättningskommunen som har befogenhet att besluta om och genomföra en uppföljning efter att en placering av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört. Det finns äldre praxis som kan ge utrymme för en annan tolkning., Den har dock inte kodifierats i lag och hänvisas inte heller till annat än i korta ordalag i viss juridisk litteratur. Detta avgörande, RÅ 1989 s. 50, anger att en kommun som beslutat om insatser för en enskild är behörig att vidta åtgärder för den enskilde så länge samma hjälpbehov kvarstår, oavsett var den enskilde befinner sig.

Enligt utredningens bedömning är det allra viktigast att det blir *tydligt* vilken kommun som har ansvar för att besluta om och genom-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

föra uppföljning. Det är också en fördel att samma princip gäller för uppföljning i olika situationer. Utredningen kan se för- och nackdelar med olika alternativ och har förståelse för att oavsett vilken huvudregel som vi väljer att föreslå, så kommer den inte vara den mest lämpliga i varje enskilt fall.

Utredningen ser att samma skäl som ligger bakom bestämmelsen i 29 kap. 9 § första stycket 1 meningen socialtjänstlagen om kommuners skyldighet att avsluta en barnutredning och fatta beslut, även om ett barn har flyttat, gör sig gällande även vid uppföljning. Nämligen att säkerställa att ett beslut om uppföljning fattas vid behov trots att ett barn flyttar och att skapa struktur i uppföljningen.

Beslut om uppföljning är tätt sammankopplat med en tidigare åtgärd, i detta fall en utredning, av en viss kommun. Sannolikt innebär det att denna kommun ofta har omfattande bakgrundskunskap om ett barn och dess familj som kan vara svår att överföra till en ny kommun. Syftet med uppföljningen är dessutom ofta att motivera till en insats som ursprungskommunen bedömt behövs. Rimligtvis kan den som gjort bedömningen vara den som bäst kan ge skäl och motivera den enskilde till att ta emot en insats. Det talar också för att ursprungskommunen ska vara behörig att besluta om uppföljning.

Den vanligaste uppfattningen bland yrkesverksamma tycks också vara att ansvaret för uppföljning efter avslutad vård enligt LVU och uppföljning efter en placering ligger på den placerande kommunen, alltså den ursprungliga kommunen, även om barnet har bytt bosättningskommun.

Samtidigt kan det vid stora geografiska avstånd vara svårt att genomföra uppföljningen på ett tillfredsställande sätt, det kan exempelvis vara svårt att få en närmare kontakt med ett barns skola och andra viktiga aktörer i barnets omgivning. Dessutom kan den nya kommunen riskera att gå miste om information som vid en helhetsbedömning hade kunnat föranleda åtgärder. Det kan tala för att det är den nya kommunen som ska vara behörig att besluta om och genomföra uppföljning. Utöver det måste den ursprungliga kommunens ansvar ta slut någonstans och finns det behov av långvariga insatser så kan det vara orimligt att den ursprungliga kommunen ska svara för dem.

Sammantaget är utredningens bedömning att huvudregeln bör vara att det är den kommun som genomfört den utredning som avslutats utan insats som ska vara behörig att fatta beslut om och genomföra uppföljning när det behövs. Samma princip bör gälla i andra fall där

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

uppföljning kan bli aktuell, alltså både enligt socialtjänstlagen och LVU. Den nya bosättningskommunen bör vara skyldig att på begäran bistå med det som kan behövas för att uppföljningen ska fylla sitt syfte. Reglerna om överflyttning av ett ärende ska gälla även i dessa fall. En överflyttning av en uppföljning kan ske om det med hänsyn till den enskildes önskemål eller omständigheterna i övrigt framstår som lämpligt. Det innebär att den ursprungliga kommunen delvis behåller ansvaret för ett barn under den begränsade tid som en uppföljning pågår.

Utredningen bedömer att det i de flesta fall inte borde vara påkallat att inleda en ny utredning under uppföljningstiden avseende det vårdbehov som redan har konstaterats genom den föregående utredningen eller som den avbrutna placeringen eller insatsen var avsedd för. Skulle det under uppföljningstiden emellertid framkomma information som bör föranleda att en utredning inleds får den uppföljande kommunen ta kontakt med den nya bosättningskommunen för att uppmärksamma den på ett barns behov av stöd och hjälp.

9 Återstående frågor

9.1 Inledning

I detta kapitel behandlas två frågor som diskuteras i utredningens delbetänkande om grunderna för vård (SOU 2025:38), dels frågan om ökat skydd för syskon, dels frågan om förutsättningarna för placering på SiS särskilda ungdomshem. Frågan om ökat skydd för syskon aktualiserades i samband med utredningens uppdrag att analysera behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn som växer upp i hem med hedersrelaterat förtryck. Bland annat eftersom frågan inte direkt rörde grunderna för vård i LVU redovisades i delbetänkandet endast utredningens bedömning. Ambitionen var att återkomma med ett konkret förslag i slutbetänkandet vilket nu också görs. Frågan om förutsättningarna för placering på SiS särskilda ungdomshem aktualiserades med anledning av att utredningens förslag avseende grunderna för vård antogs kunna innebära förändringar rörande vilka barn och unga som vårdas enligt LVU. Avseende denna fråga redovisades i delbetänkandet endast en problembeskrivning. Vi återkommer nu med en bedömning avseende vissa principiella frågor.

9.2 Ökat skydd för syskon

9.2.1 Inledning

Utredningens bedömning är, som redovisats i delbetänkandet, att det finns barn som löper en påtaglig risk för skada på sin hälsa eller utveckling på grund av hedersrelaterat våld och förtryck och som har behov av vård med stöd av LVU, men som inte i tillräcklig tid eller utsträckning får sådan vård. Vi har efterfrågat kunskap och erfarenheter om barns utsatthet i en hederskontext från en lång rad myndigheter, yrkesverksamma, ideella organisationer och barn och

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

unga med egna erfarenheter. Vi har också gått igenom befintlig forskning, myndighetsrapporter och ett stort antal domar som rör LVU avseende barn i en hederskontext. En återkommande problematik som framträder i både samtal och i det skriftliga materialet är att även när samhället griper in till skydd för ett barn i en hederskontext uppmärksammas inte alltid riskerna för barnets syskon. Inte minst finns det en tendens att yngre syskons och pojkars utsatthet inte uppmärksammas. I Danmark finns, bland annat mot bakgrunden av barns utsatthet i en hederskontext, en tydligare skyldighet att uppmärksamma utsattheten för syskon om det finns en oro för att ett barn i en familj är utsatt för våld eller andra kränkningar. Detta har föranlett oss att titta närmare på de svenska bestämmelserna om skyddsbedömningar och skyldigheten att inleda en utredning, och överväga om det även i Sverige bör finnas ett förstärkt skydd för syskon.

9.2.2 Socialnämndens åtgärder vid orosanmälningar

Skyddsbedömning och inledande av utredning

Om en socialnämnd får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, ska nämnden genast inleda en utredning (14 kap. 2 § socialtjänstlagen). När en anmälan till en socialnämnd rör barn eller unga ska nämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd (20 kap. 1 § socialtjänstlagen). Skyddsbedömningen ska göras samma dag som en anmälan kommer in, eller senast nästa dag om anmälan kom in sent på dagen. Information som når en socialnämnd på annat sätt än genom en anmälan, till exempel nämndens egna iakttagelser, omfattas inte av kravet på en omedelbar skyddsbedömning. En skyddsbedömning kan leda till att en utredning behöver inledas omgående och att akuta åtgärder för att skydda ett barn eller ung person vidtas, exempelvis ett omedelbart omhändertagande enligt LVU.

Om en anmälan till en socialnämnd gäller barn eller unga, ska socialnämnden enligt 20 kap. 2 § socialtjänstlagen fatta beslut om att inleda eller inte inleda en utredning inom fjorton dagar efter det att anmälan har kommit in (förhandsbedömning). Ett sådant beslut behöver dock inte fattas om det redan pågår en utredning om det barn eller den unge som anmälan avser. Tiden för förhandsbedömningen får förlängas om det finns synnerliga skäl.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

En socialnämnd kan få kännedom om ett barns eller en ung persons situation på annat sätt än genom en anmälan. En socialnämnd kan till exempel ha fått in en anmälan om ett barn där även syskon eller andra barn i familjen har behov av skydd. Det finns emellertid ingen reglering i socialtjänstlagen som säkerställer att det sker en utredning eller en skyddsbedömning av eventuella syskon till ett barn som omhändertas på grund av missförhållanden i hemmet eller som är under utredning på grund av oro för hemmiljön.

Kravet på att en socialnämnd ska göra en omedelbar skyddsbedömning infördes med anledning av, och samtidigt som, kravet på en förhandsbedömning. Av förarbetena framgår att motsvarande krav inte ansågs behövas för information som når en nämnd på annat sätt än genom en anmälan. Anledningen till detta var att det, till skillnad från vid anmälningar, inte framkommit att det fanns någon tendens att det i dessa fall drog ut på tiden innan utredningar inleddes.[1] I den nya socialtjänstlagen fördes bestämmelserna i denna del över oförändrade. Regeringen uttalar i propositionen att behovet av en omedelbar skyddsbedömning främst gör sig gällande när det gäller anmälningar. Det konstateras även att det saknas beredningsunderlag för att utvidga kravet på omedelbar skyddsbedömning.[2]

Orosanmälningar och orsaker till dessa

Socialstyrelsens senaste nationella kartläggning av anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa genomfördes 2021 och visade att landets socialtjänster tog emot cirka 422 000 anmälningar detta år.[3] Anmälningarna berörde ungefär 216 000 barn. Omkring 55 procent av alla anmälningar detta år hanterades i utredningar. Varje inledd utredning innehöll i genomsnitt 1,9 anmälningar.

Anmälningar om barn innehåller information om vad olika aktörer och personer i ett barns närhet uppmärksammar och vidareförmedlar till socialtjänsten. När en anmälan inkommer till en socialtjänst är det den person som registrerar anmälan som tolkar innehållet och definierar anmälningsorsak. Den registrerade anmälningsorsaken blir därmed en tolkning av vad en anmälare har uppmärksammat och behöver inte vara synonym med den faktiska orsaken till att ett

[1] Prop. 2012/13:10, s. 60.
[2] Prop. 2024/25:89, s. 459 f.
[3] Socialstyrelsen (2022), Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

barn far illa eller om barnet verkligen far illa. Socialstyrelsens kartläggning visade att i cirka 60 procent av fallen var anmälningsorsaken relaterad till föräldrars eller vårdnadshavares problematik. Myndigheten redovisar också i samma rapport att socialsekreterare i flera kommuner uppger att de, trots den stora mängden orosanmälningar, saknar vissa typer av anmälningar. I första hand säger de att det rör sig om anmälningar som rör omsorgsbrister om de yngsta barnen.

9.2.3 Danmarks regelverk för att fånga upp syskon till barn som far illa

I Danmark finns bestämmelser om utredning och omhändertaganden av barn i barnets lov, som trädde i kraft den 1 januari 2024. Beslut att omhänderta ett barn fattas av en kommuns barn- och ungdomsnämnd och kan överklagas till Ankestyrelsen.

I samband med en utredning av ett barn måste socialförvaltningen bedöma om en barnavårdsutredning bör genomföras avseende andra barn i familjen (21 § barnets lov). Om ett barn omhändertas på grund av bristfällig vård eller behandling av barnet, eller på grund av övergrepp som barnet har utsatts för, måste det inledas en barnavårdsutredning av alla syskon i hushållet som är under 15 år. I särskilda fall kan detta underlåtas, detta om det är uppenbart att det inte finns något behov.

Ett omhändertagande av ett barn föregås av att socialförvaltningen lämnar en rekommendation till barn- och ungdomsnämnden som ska innehålla en barnutredning och en skriftlig redogörelse för bedömningen av om grunderna för omhändertagande är uppfyllda. Om en rekommendation helt eller delvis avser omsorgsbrister, våld eller övergrepp och förvaltningen inte anser att barnets syskon också ska placeras utanför hemmet, ska rekommendationen innehålla en motivering för det. Om rekommendationen väcker farhågor hos barn- och ungdomsutskottet att syskon inte får tillräcklig hjälp ska de underrätta Ankestyrelsen, som är en överklagandenämnd (51 § barnets lov).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

9.2.4 Överväganden och förslag

Tydliggör skyldigheten att ge skydd och stöd till syskon

Utredningens bedömning

Om det finns en oro för att ett barn utsätts för våld eller upplever andra missförhållanden i hemmiljön behöver behovet av skydd och stöd till barnets syskon eller andra barn i samma hem uppmärksammas i större utsträckning.

Utredningens förslag

I socialtjänstlagen förs det in en ny bestämmelse, 20 kap. 2 a §, med innebörden att vad som sägs om omedelbar skyddsbedömning och förhandsbedömning i 20 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstlagen ska gälla även syskon eller andra barn i samma hem om en anmälan gäller ett barns förhållanden i hemmet.

Det är ett problem att syskons utsatthet inte alltid uppmärksammas

Som redovisats i delbetänkandet är utredningens bedömning att det finns barn som löper en påtaglig risk för skada på sin hälsa eller utveckling på grund av hedersrelaterat våld och förtryck och som har behov av vård med stöd av LVU, men som inte i tillräcklig tid eller utsträckning får sådan vård. I vilken utsträckning detta gäller för barn i en hederskontext i större eller mindre omfattning än för barn i andra uppväxtmiljöer har inte legat inom ramen för utredningens uppdrag att granska. Utredningens slutsats i denna del grundar sig på den genomgång av myndighetsrapporter, forskning och domar som utredningen gjort och på de samtal och intervjuer som gjorts med olika aktörer och med unga med egen erfarenhet av att växa upp i hem med hedersrelaterat våld och förtryck.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Såvitt är relevant för frågan om behovet av ett ökat skydd för syskon har utredningen under arbetet med frågan om barns utsatthet i en hederskontext gjorts följande iakttagelser:[4]

- Det förekommer att utsatta barn drar sig för att söka samhällets skydd av oro för att de vid en placering utanför hemmet inte kommer att kunna skydda sina yngre syskon och/eller att en utredning av familjens situation kommer att medföra en förvärrad situation och nya risker såsom exempelvis att barn i familjen förs ut ur landet.
- Det är framför allt flickor i tonåren som omhändertas enligt 2 § LVU på grund av hedersrelaterat våld och förtryck. Även med utgångspunkt i att flickor är mer utsatta för våld och förtryck och att detta kan bryta ut eller eskalera under tonåren tyder mycket på att yngre barns utsatthet inte upptäcks eller utreds i tillräcklig utsträckning.
- Pojkar som utsätter sina syskon eller andra familjemedlemmar för våld och kontroll utreds i mycket liten utsträckning utifrån sin egen utsatthet. Det är ovanligt att påtryckningar att utsätta andra för kontroll och våld betraktas som en omsorgsbrist enligt 2 § LVU.
- Barn som omhändertas med stöd av 2 § LVU på grund av hedersrelaterat våld och förtryck har i mycket stor utsträckning själva sökt samhällets hjälp.
- Det förekommer att barn innan samhället griper in till deras skydd hinner föras ut ur landet och utsättas för bland annat våld eller tvångsäktenskap. Bortföranden sker ofta i samband med myndighetsingripanden eller nära förestående ingripanden.

Sammanfattningsvis är slutsatsen att det finns barn som riskerar att inte få det stöd eller skydd som de har rätt till även i situationer där samhället griper in till skydd för barnets syskon. Utredningens förslag, som lämnades i delbetänkandet avseende grunderna för vård, innebär bland annat att 2 § LVU kompletteras med begreppet ”negativ social kontroll”. Begreppet beskriver olika former av påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som barn kan utsättas för såväl i en heders-

[4] För mer omfattande beskrivningar samt referenser hänvisas till utredningens delbetänkande (2025:38), avsnitt 6.2.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

kontext som i andra uppväxtmiljöer. Det förtydligas också att påtryckningar att utsätta andra för våld och förtryck kan utgöra en omsorgsbrist. Utredningens förslag avseende grunderna för vård kommer dock inte till rätta med den omständigheten att syskons utsatthet inte alltid uppmärksammas.

När en anmälan till en socialnämnd rör barn eller unga ska nämnden genast göra en omedelbar skyddsbedömning. Det finns dock ingen reglering i socialtjänstlagen som säkerställer att det sker en omedelbar skyddsbedömning avseende eventuella syskon även om anmälan avser oro för ett barns hemförhållanden. Inte heller om ett barn omhändertas omedelbart eller om det beslutas om vård enligt 2 § LVU på grund av förhållanden i hemmet finns någon reglering som innebär att det måste göras en bedömning av eventuella syskons behov av skydd. Detta kan ibland få mycket allvarliga konsekvenser, exempelvis när syskon till ett barn som omhändertagits omedelbart på grund av uppgifter om våld i hemmet förs utomlands innan en bedömning av deras skyddsbehov har gjorts.

En tydlig bild som framträder både i det skriftliga materialet och i de samtal utredningen haft med olika aktörer är att det finns stora variationer runt om i landet och olika uppfattningar om hur och när syskons utsatthet ska uppmärksammas. Skillnader i bland annat lokala rutiner, erfarenhet och kompetens eller tillgång till stödresurser kring hedersrelaterat våld gör att syskons rätt att skyddas från våld och andra missförhållanden skiljer sig åt beroende på var i landet ett barn bor eller vilken handläggare som ansvarar för ett ärende.

Det måste säkerställas att skydd och stöd vid behov också ges till syskon om det finns en oro för att ett barn far illa i hemmet

Om det finns en oro för att ett barn utsätts för våld eller upplever andra missförhållanden i hemmiljön måste det säkerställas att skydd och stöd vid behov också ges till syskon eller andra barn i samma hem. Detta är särskilt angeläget för barn som riskerar att utsättas för våld och andra kränkningar i en hederskontext där det dels finns en tydlig tendens att syskons utsatthet inte uppmärksammas, dels en risk att syskon förs ut ur landet i samband med myndighetsingripanden. Även för barn som utsätts för kränkningar inom ramen för andra typer av uppväxtförhållanden är det viktigt att upptäcka syskons behov av skydd och stöd. Här kan uppmärksammas vad som

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

redovisats ovan om att det saknas anmälningar om omsorgsbrister för yngre barn. Yngre barn har också generellt färre vuxenkontakter än äldre barn och svårare att själva aktivt söka hjälp. Att uppmärksamma yngre barns utsatthet genom orosanmälningar som rör äldre syskon kan därför vara centralt oavsett uppväxtmiljö.

En omedelbar skyddsbedömning och en förhandsbedömning ska i vissa fall göras även avseende syskon

Utredningens förslag innebär att det i socialtjänstlagen förs in en ny bestämmelse, 20 kap. 2 a §, med innebörden att vad som sägs om omedelbar skyddsbedömning och förhandsbedömning i 20 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstlagen ska gälla även syskon eller andra barn i samma hem om en anmälan gäller ett barns förhållanden i hemmet.

Skyldigheten att göra en skyddsbedömning och ta ställning till behovet av en utredning avseende syskon föreslås alltså gälla endast om en anmälan avser ett barn och endast om det rör barnets förhållanden i hemmet. Även vid en anmälan som rör ett barns eller ung persons egna beteende kan det naturligtvis finnas anledning till oro för eventuella syskon. Bedömningen är emellertid att behovet av att tidigt uppmärksamma syskons behov av skydd framför allt gör sig gällande vid oro för missförhållanden i hemmiljön. En socialnämnds skyldighet att, vid information om något som skulle kunna leda till en åtgärd, genast inleda en utredning enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen ska dock alltjämt gälla oavsett vad en anmälan avser.

De som omfattas av de föreslagna bestämmelserna är syskon och andra barn i samma hem. Begreppet ”syskon och andra barn” tydliggör att det bara gäller minderåriga syskon. Syskon är inte en tydligt avgränsad och definierad krets. Det kan röra sig både om biologiska hel- och halvsyskon, bonussyskon, adoptivsyskon och familjehemssyskon. Avsikten är att alla barn som delar den hemmiljö där eventuella missförhållanden finns ska omfattas. Vad som utgör ett barns hem eller hemförhållanden ska förstås på motsvarande sätt som i 2 och 11 §§ LVU. Med ”hemmet” avses således både föräldrahemmet och ett annat hem där ett barn vistas stadigvarande. Begreppet ”hemmet” har också en abstrakt betydelse och syftar inte bara på den fysiska bostaden utan på alla de situationer då ett barn direkt eller indirekt

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

står under en vårdnadshavares eller annan fostrares inflytande.[5] Skyldigheten att göra en skyddsbedömning eller förhandsbedömning avseende syskon och andra barn i samma hem träffar således de eventuella syskon eller andra barn som vistas stadigvarande i samma hem eller står under samma vårdnadshavares inflytande.

Alternativa förslag som övervägts

Förslaget att tydliggöra att en socialnämnd har en skyldighet att bedöma eventuella syskons behov av skydd och stöd har mött ett mycket positivt gensvar hos de myndigheter och yrkesverksamma som utredningen samtalat med. Behovet av en sådan förändring har särskilt lyfts av aktörer med expertkompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck. Många yrkesverksamma inom socialtjänsten påpekar att de i stort sett redan arbetar på detta sätt eller att de borde göra det.

Från vissa aktörer har emellertid framförts en farhåga för att en socialnämnd belastas administrativt utan motsvarande nytta. Utredningen har därför övervägt alternativa sätt att uppnå samma resultat. En möjlighet är att avgränsa skyldigheten att göra en skyddsbedömning och/eller förhandsbedömning till barn som riskerar att utsättas för våld eller andra kränkningar i en hederskontext och motsvarande miljöer. Detta exempelvis genom att uttrycka att det gäller barn som riskerar att utsättas för negativ social kontroll. Detta är enligt utredningens bedömning en mindre lämplig lösning. Även om bestämmelserna till skydd för syskon bedöms vara av särskild vikt just för barn i en hederskontext kan de träffa även barn i andra situationer. Att reglera detta särskilt avseende barn som utsätts för negativ social kontroll riskerar både att utesluta andra barn från motsvarande skydd och att uppfattas som utpekande av de grupper som skulle omfattas.

Ett ytterligare alternativ är att knyta den nya skyldigheten att göra en bedömning enligt 20 kap. 1 eller 2 § socialtjänstlagen till om en socialnämnd inleder en utredning avseende det barn en anmälan avser. Om en anmälan gäller ett barns förhållanden i hemmet och en socialnämnd beslutar att inleda en utredning, skulle alltså vad som anges i 20 kap. 1–2 §§ socialtjänstlagen också gälla syskon eller andra barn i samma hem. Detta innebär exempelvis att om en socialnämnd vid

[5] Prop. 1989/90:28, s. 108.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en omedelbar skyddsbedömning anser att det finns ett akut skyddsbehov och inleder en utredning avseende ett barn, ska en omedelbar skyddsbedömning också göras avseende barnets syskon. Detsamma om socialnämndens förhandsbedömning leder till att en utredning inleds.

Utredningen har även övervägt att den utvidgade skyldigheten inte ska gälla alla syskon och andra barn i hemmet utan endast barn upp till 15 år. Flera aktörer har här påpekat att det särskilt för barn som far illa i en hederskontext är viktigt att uppmärksamma även äldre syskon som kan vara i behov av skydd och stöd och där det exempelvis kan finnas en risk för att ett barn förs ut ur landet.

Utredningens bedömning är att förslaget inte innebär en särskilt stor förändring för en socialnämnds praktiska verksamhet och därmed inte heller en stor administrativ börda. Nyttan av att tydliggöra syskons rätt till skydd får därför anses väga tyngre än andra intressen att ta hänsyn till.

9.3 Placering på särskilda ungdomshem

9.3.1 Inledning

Uppdraget att göra en översyn av grunderna för vård har redovisats i utredningens delbetänkande. Även om frågor om vårdens innehåll och kvalitet inte var en del av vårt utredningsuppdrag är det svårt att helt skilja dem från frågan om grunderna för vård. Särskilt med beaktande av att det pågår ett omfattande arbete med att förbättra vårdens innehåll och utformning har vår utgångspunkt dock varit att vi i vår översyn av grunderna för vård måste kunna förutsätta att samhället uppfyller sina skyldigheter att ge barn i samhällsvård en god vård.

Eftersom utredningens förslag om grunderna för vård kan innebära förändringar avseende vilka barn och unga som vårdas enligt LVU har vi ansett det nödvändigt att också lyfta frågor som rör förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem med de inskränkningar i rörelsefrihet och personlig integritet en sådan placering kan innebära. Utredningens ambition har varit var att förändringarna av grunderna för vård ska innebära en ökad rättssäkerhet och ett större genomslag för barns och ungas rättigheter. Även detta har gjort det svårt att undvika frågan om förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem och ordningen för hur detta beslutas.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Parallellt med utredningens arbete med delbetänkandet om grunderna för vård pågick en utredning med uppdrag att se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation samt en utredning med uppdrag att se över bland annat frågor om befogenheter på HVB-hem.[6] Eftersom vårt delbetänkande överlämnades innan dessa utredningar redovisat sina förslag gjorde vi bedömningen att det saknades en möjlighet att lägga förslag som rörde förutsättningarna för placering och beslutsordningen för detta. I delbetänkandet redovisades därför ett antal problem med nuvarande ordning med ambitionen att vid behov återkomma med förslag i dessa frågor i detta slutbetänkande. Utredningen om HVB-hem överlämnade sitt betänkande i juni 2025. Utredningen som ser över den statliga barn- och ungdomsvården har dock fått förlängd utredningstid och kommer att slutredovisa efter färdigställandet av detta betänkande. I oktober 2025 tillsatte regeringen även en särskild utredare som ska se över vårdkedjan för den sociala barn- och ungdomsvården och föreslå hur en nationell stödfunktion för placeringar kan utformas och organiseras.[7] Det är inte lämpligt att föregå resultatet av dessa utredningar och här lämna förslag som rör förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem. Nedan sammanfattas dock vissa principiella aspekter som vi bedömer är viktiga medskick till kommande lagstiftningsarbete.

9.3.2 Överväganden och bedömning

Det behövs en ökad tydlighet och rättssäkerhet vid beslut om placering på särskilda ungdomshem

Utredningens bedömning

Lagstiftningen måste tydligare ange förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem. Särskilt gäller detta placeringar som innebär inskränkningar i rörelsefriheten och den personliga integriteten. Det måste också uttryckligen framgå av lagen om och när

[6] Utredningen om stärkt trygghet och säkerhet för barn och unga i hem för vård eller boende (S 2024:03, SOU 2025:84) överlämnade sitt betänkande i juni 2025. Utredningen om den statliga barn- och ungdomsvården (S 2024:01, dir. 2024:13) skulle enligt sitt ursprungliga direktiv rapportera senast den 25 april 2025 men har därefter fått förlängd utredningstid till och med den 11 augusti 2026 (dir. 2025:95).
[7] Uppdraget ska redovisas senast den 16 oktober 2026 (dir. 2025:74).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ett barn som omhändertagits med stöd av endast 2 § LVU kan placeras på särskilda ungdomshem. I ett sådant sammanhang bör det noga övervägas vilka inskränkningar i den personliga integriteten som kan bli aktuella. Slutligen bör beslut om placering på institutioner som kan begränsa barns och ungas rörelsefrihet och integritet prövas i domstol utan att det krävs en aktiv handling i form av ett överklagande. Dessa frågor bör utredas närmare.

När det gäller dagens regelverk rörande förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem har utredningen identifierat otydligheter som skulle behöva åtgärdas för att lagstiftningen bättre ska svara mot de krav på rättssäkerhet som måste genomsyra en tvångs- och skyddslagstiftning för barn och unga. Mer omfattande rättsutredningar samt referenser som rör dessa frågor finns i utredningens delbetänkande. Vi vill här sammanfattningsvis uppmärksamma följande problem:

- Det görs av ansvariga myndigheter, JO och domstolar olika tolkningar avseende förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem. I 12 § LVU anges att det ska finnas särskilda ungdomshem för vård av unga som på någon grund som anges i 3 § LVU behöver stå under ”särskilt noggrann tillsyn”. Bestämmelsen ska enligt den dominerande tolkningen som görs av bland annat SiS och JO inte förstås som en förutsättning för placering på särskilda ungdomshem utan endast som en anvisning till staten att tillhandahålla särskilda ungdomshem som svarar mot detta behov. Det innebär att det saknas krav i lag på vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att ett barn eller ung person ska placeras på särskilda ungdomshem utöver de allmänna krav som gäller för placeringar utanför hemmet enligt socialtjänstlagen.
- Den saknas en samstämmig tolkning av om barn som omhändertagits med stöd av endast 2 § LVU kan placeras på särskilda ungdomshem. Den dominerande tolkningen av gällande bestämmelser innebär att det inte finns något formellt hinder mot att den som vårdas med stöd av 2 § LVU eller med stöd av socialtjänstlagen placeras vid ett särskilt ungdomshem.[8] Dessa barn får däremot inte underkastas begränsningar av sin rörelsefrihet utan omfattas

[8] Se bland annat JO:s beslut den 16 december 2014, dnr 3348-2023.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

endast av de särskilda befogenheter som anges i 18 § LVU, som exempelvis kroppsvisitation.

- Det förekommer att en domstol prövar ett överklagat placeringsbeslut i samband med en ansökan om vård men som utgångspunkt är varken placeringsformen eller placeringsbeslutet en del av prövningen vid domstolens beslut att omhänderta ett barn eller en ung person enligt LVU. Detta försvårar för rätten att göra en bedömning av om vården är nödvändig och om beslutet är till barnets och den unges bästa. Placeringsbeslut är förvisso överklagbara men detta kräver en aktiv handling av barnet och kan dessutom utesluta en prövning för barn under 15 år. I praktiken innebär detta att det är möjligt att frihetsberöva ett barn under 15 år utan att det finns en absolut möjlighet till domstolsprövning.

Utredningens bedömning är sammanfattningsvis följande. Lagtexten måste tydligare ange förutsättningarna för placering på särskilda ungdomshem. Särskilt gäller detta placeringar som innebär inskränkningar i rörelsefriheten och den personliga integriteten. Det är otillfredsställande att SiS, JO samt de domstolar som prövar överklagade placeringsbeslut inte har en samstämmig uppfattning om huruvida ”särskilt noggrann tillsyn” alls är en förutsättning för placering. Det måste också uttryckligen framgå av lagen om och när barn som omhändertagits endast med stöd av 2 § LVU kan placeras på särskilda ungdomshem. Enligt utredningens bedömning är det med utgångspunkt i det nuvarande uppdraget för SiS högst tveksamt om det i framtiden bör finnas en sådan möjlighet. Förutsättningarna för detta behöver klargöras och i ett sådant sammanhang måste noga övervägas vilka inskränkningar i den personliga integriteten som kan bli aktuella för dessa barn om de anses kunna placeras på särskilda ungdomshem.

Av rättssäkerhetsskäl bör slutligen beslut om placering på institutioner som kan begränsa barns och ungas rörelsefrihet och integritet prövas i domstol utan att det av barnet eller den unge krävs en aktiv handling i form av ett överklagande. Det vore också önskvärt att se över frågan om placeringsform eller placeringsbeslut i större utsträckning kunde hanteras i samband med processen om omhändertagande enligt LVU på motsvarande sätt som görs i exempelvis Norge och Finland. För att lagstiftningen bättre ska svara mot de krav på rättssäkerhet som måste genomsyra en tvångs- och skyddslagstiftning för barn och unga bör dessa frågor ses över.

10 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

10.1 Ikraftträdande

Utredningens förslag

Den nya lagen om provtagning av föräldrar och vårdnadshavare inför umgänge och upphörande av omhändertagande för vård ska träda i kraft den 1 januari 2027. Ändringarna i LVU ska träda i kraft den 1 januari 2028 avseende 6 a, 35, 46 och 47 §§ och i övrigt den 1 januari 2027. Ändringarna i lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård ska träda i kraft den 1 januari 2027. Ändringarna i offentlighets- och sekretesslagen ska träda i kraft den 1 januari 2028. Ändringarna i socialtjänstlagen ska träda i kraft den 1 januari 2028 avseende 22 kap. 12 a § och i övrigt den 1 januari 2027. Ändringarna i socialtjänstförordningen ska träda i kraft den 1 januari 2028 avseende 19 kap. 1 och 2 §§ och i övrigt den 1 januari 2027.

Viss tid behövs för remittering och beredning inom Regeringskansliet. Utredningen bedömer även att Socialstyrelsen behöver tid att utarbeta stöd för tillämpningen av de nya bestämmelserna. Även kommunerna behöver tid att förbereda sig på en ny lagstiftning. Merparten av de föreslagna ändringarna i LVU, socialtjänstlagen, och socialtjänstförordningen är av sådan karaktär att de med detta i beaktande bör kunna träda i kraft den 1 januari 2027. Även ändringen i lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård samt den nya lagen om provtagning av föräldrar och vårdnadshavare inför umgänge och upphörande av omhändertagande för vård föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Tre av utredningens förslag bedöms behöva en längre ikraftträdandetid. Det gäller förslaget om sakkunniga i domstol, förslaget

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

om att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare när ett barn placerats utanför hemmet och förslaget att åklagare i vissa fall ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande.

Vad gäller sakkunniga innebär utredningens förslag att förvaltningsrätter och kammarrätter, om det behövs, ska höra en sakkunnig vid en muntlig förhandling eller hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig. LVU-målens stora variation och bredd kräver en bred krets sakkunniga och att det noga övervägs i varje enskilt mål vilken typ av sakkunskap som behövs. Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att förordna sakkunniga. Bland de sakkunniga som förordnas ska det finnas specialister i barn- och ungdomspsykiatri och barn- och ungdomsmedicin, legitimerade psykologer med specialistutbildning och legitimerade psykoterapeuter med socionomexamen. En förutsättning för att domstolarna ska använda sig av sakkunniga är att det finns sakkunniga att tillgå med den utbildning och erfarenhet som krävs. Det innebär att Socialstyrelsen behöver ges tid att förbereda detta. Utredningens förslag är att de ändringar i LVU som rör sakkunniga, 35, 46 och 47 §§, träder i kraft den 1 januari 2028. Detsamma gäller 19 kap. 1 och 2 §§ socialtjänstförordningen som gäller Socialstyrelsens uppdrag att förordna sakkunniga.

Vad gäller utredningens förslag att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare när ett barn placerats utanför hemmet, ingår sådana uppgifter redan i dag i en socialnämnds ansvar, nämligen att ge råd, stöd och hjälp som en vårdnadshavare behöver. Införandet av den nya rollen medför alltså i sig inga nya uppgifter för socialtjänsten. Beroende på de specifika förhållandena i varje enskild kommun kan rollen som föräldrasekreterare antingen vara renodlad eller ingå i exempelvis en familjehemssekreterares roll. Kommunerna behöver ges tid att förbereda sin organisation för detta. Utredningens förslag är därför att 22 kap. 12 a § socialtjänstlagen, som gäller föräldrasekreterare, träder i kraft först den 1 januari 2028.

Vad gäller åklagares möjlighet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden enligt LVU innebär utredningens förslag att åklagare får en begränsad och subsidiär befogenhet att fatta sådana beslut. Verksamheten kommer, i vart fall inledningsvis, behöva organiseras inom ramen för Åklagarmyndighetens ordinarie jourverksamhet. Detta innebär att samtliga åklagare kan komma att behöva fatta beslut

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Det innebär i sin tur att det kommer att krävas en relativt omfattande utbildningsinsats för samtliga åklagare. Utredningens förslag är därför att förslaget till ny paragraf, 6 b § LVU, som gäller åklagares möjlighet att fatta beslut om omedelbara omhändertaganden, träder i kraft först den 1 januari 2028. Den ändring i offentlighets- och sekretesslagen som ger åklagare rätt att ta del uppgifter som behövs för beslut om omedelbart omhändertagande föreslås också träda i kraft den 1 januari 2028.

10.2 Övergångsbestämmelser

Utredningens förslag

Bestämmelsen i 7 § LVU i den nya lydelsen föreslås, liksom 40 a § LVU, gälla för en socialnämnds beslut om ett omedelbart omhändertagande som fattas från och med ikraftträdandet. Bestämmelsen i 5 § LVU i den nya lydelsen föreslås gälla för rättens beslut om vård som fattats från och med ikraftträdandet.

Utredningens förslag innebär att det under vissa omständigheter ska finnas en möjlighet att avvakta med att underställa en förvaltningsrätt ett beslut om omedelbart omhändertagande och även att informera parterna om beslutet. De bestämmelser som berörs av detta förslag är 7 § LVU och förslaget till en ny paragraf, 40 a § LVU. Det bör inte råda någon tveksamhet kring vilka tidsfrister som gäller för när ett beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas en förvaltningsrätt eller när parterna ska informeras om beslutet. Bestämmelsen i 7 § LVU i den nya lydelsen föreslås därför, liksom 40 a § LVU, gälla för en socialnämnds beslut om omedelbart omhändertagande som fattats från och med dagen för ikraftträdande.

Utredningen lämnar också ett förslag som rör tidsfristen i 5 § LVU för när rättens beslut om vård förfaller. Förslaget innebär att huvudregeln är densamma som enligt dagens regelverk, det vill säga att rättens beslut om omhändertagande för vård upphör att gälla om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft. Om vården inte kan påbörjas på grund av att ett barn eller en ung person håller sig undan eller hålls undan, upphör emellertid rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

dag då beslutet vann laga kraft. Det får inte råda någon tveksamhet om när rättens beslut om vård förfaller och vilken tidsfrist som gäller för en socialnämnd att verkställa ett beslut. Bestämmelsen i 5 § LVU i den nya lydelsen föreslås därför gälla för rättens beslut om vård som fattats från och med dagen för ikraftträdande.

Några övergångsbestämmelser bedöms inte behövas i övrigt. Det innebär att de nya bestämmelserna gäller från och med ikraftträdandet.

11 Konsekvenser av förslagen

11.1 Inledning

Utredningen ska genomföra de konsekvensbeskrivningar som framgår av kommittéförordningen (1998:1474).[1]

Enligt direktiven ska utredningen särskilt belysa och beakta förslagens konsekvenser för barn och unga och de potentiellt olika konsekvenser förslagen kan få för flickor och pojkar. Förslag på författningsändringar ska föregås av en integritetsanalys när så är påkallat. Utredningen ska säkerställa att de analyser och förslag som lämnas är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter. Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen, ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Vidare anges i direktiven att utredningen ska analysera de samhällsekonomiska effekterna av olika alternativ och beakta dessa i de förslag som läggs. Omfattningen av dessa analyser ska anpassas efter förslagens karaktär. Om förslagen innebär offentligfinansiella kostnader, ska förslag till finansiering lämnas. Utredningen ska också ta ställning till hur de föreslagna åtgärderna på bästa sätt ska kunna utvärderas och hur utvärdering kan gynnas.

Utredningen har i anslutning till respektive förslag redogjort för vilka problem förslaget syftar till att lösa samt vad som ska uppnås med lagändringen. I anslutning till respektive förslag finns också i förekommande fall överväganden kring alternativa sätt att uppnå det

[1] Utredningen tillsattes innan ändringarna i kommittéförordningen trädde i kraft den 6 maj 2024. I enlighet med p. 2 i övergångsbestämmelserna till dessa ändringar tillämpar utredningen 14–15 a §§ i kommittéförordningen i sin lydelse innan ikraftträdandet och därmed också den numera upphävda förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Se också p. 2 i övergångsbestämmelserna till den nu gällande förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

önskade resultatet.[2] Frågor om hur föreslagna åtgärder kan utvärderas, redovisas när det är relevant i anslutning till respektive förslag.

Grundläggande fri- och rättigheter och Sveriges åtaganden när det gäller mänskliga rättigheter har varit centrala utgångspunkter i utredningens arbete och för lämnade förslag. Överväganden i dessa avseenden redovisas när det är relevant i anslutning till lämnade förslag.

11.2 Konsekvenser för barn och unga

Förslagens förmodade konsekvenser för barn och unga redovisas löpande i anslutning till respektive förslag. Ambitionen har varit att skapa en lagstiftning som är tydlig och förutsägbar för de som ska tillämpa lagen men också för barn, unga, föräldrar och andra som direkt berörs av lagen.

Vad gäller förslaget om att åklagare i vissa fall ska kunna fatta beslut om omedelbart omhändertagande är utredningens bedömning att detta skulle kunna innebära negativa konsekvenser för barn och unga. Det finns en risk för att en sådan ordning leder till att barn och unga omhändertas på felaktiga grunder och att tilliten till socialtjänsten och lagstiftningen skadas.

Utredningens förslag i övrigt förväntas bidra till att barn och unga får skydd och stöd när de behöver det och att beslut och åtgärder som vidtas med stöd av LVU utgår ifrån vad som är bäst för barnet eller den unge. Förslagen bedöms också innebära positiva förändringar för föräldrar, syskon och andra närstående.

11.3 Konsekvenser för jämlikhet och jämställdhet mellan könen

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det finns också sju jämställdhetspolitiska delmål: en jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämställd utbildning, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet, jämställd hälsa,

[2] I förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning anges bland annat att en konsekvensutredning ska innehålla en beskrivning av problemet och vad man vill uppnå, en beskrivning av vilka alternativa lösningar som finns och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd (6 §).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra.[3]

Utredningens förslag syftar bland annat till att stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten i LVU. Ur det perspektivet görs ingen skillnad mellan flickor och pojkar. Utredningens förslag om ökat skydd för syskon bedöms särskilt viktigt för barn som utsätts för våld och kränkningar i en hederskontext. Ambitionen med förslaget är att fler barn som behöver samhällets skydd ska få detta i tid, bland annat genom att situationer där barn riskerar att föras utomlands för barnäktenskap eller könsstympning tidigare identifieras och undviks. Vårt förslag i denna del kan därför bidra till att flickor och pojkar får samma rätt till kroppslig integritet och makt att forma sina egna liv och till målet att hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra.

11.4 Ekonomiska konsekvenser

Flera av utredningens förslag om förändringar i svensk lagstiftning handlar om förtydliganden av förhållanden som är otydliga eller som redan kan anses gälla enligt exempelvis praxis, förarbetsuttalanden, JO-beslut och föreskrifter men som i dag inte är reglerade i lag. Dessa förslag bedöms inte ha några nämnvärda kostnadskonsekvenser. Ett par av utredningens författningsförslag kan emellertid antas leda till kostnadsökningar jämfört med i dag, vilket redovisas nedan.

11.4.1 Ökad sakkunskap i LVU-processen

Förvaltningsrätter och kammarrätter ska ta in sakkunniga när det behövs

Utredningens förslag innebär en tydligare skyldighet för förvaltningsrätter och kammarrätter att i vissa situationer ta in sakkunniga i LVU-mål. I de mål där det hålls muntlig förhandling ska rätten, om det behövs, höra en sakkunnig vid den muntliga förhandlingen eller hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig. LVU-målens stora variation kräver en bred krets av sakkunniga och att det noga övervägs i varje enskilt mål vilken typ av sakkunskap som behövs. De sakkunnigas roll är att utifrån omständigheterna i det enskilda ärendet be-

[3] Se regeringens skrivelse 2016/17:10 och prop. 2025/26:1, s. 78.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

lysa frågor som kräver viss expertkunskap inom exempelvis medicin eller psykologi.

I dag används sakkunniga ytterst sällan i LVU-processen. Utredningens förslag innebär ingen skyldighet för domstolarna att nyttja sakkunniga i vissa mål. Utredningen antar emellertid att inslaget av sakkunniga kommer att öka vilket medför en kostnadsökning för domstolarna.

Det finns ingen standardiserad taxa för ersättning till sakkunniga och inte heller generella riktlinjer om ersättningsnivåer. Ersättning begärs av den sakkunniga och godkänns av rätten. Ersättningen ska motsvara en rimlig ersättning för den tid som läggs på uppgiften. Hur mycket tid uppgiften tar beror på vilken typ av sakkunniguppdrag det rör sig om. Typiskt sett behöver en sakkunnig tid för inläsning, utformande av skriftliga utlåtanden och/eller närvaro vid en muntlig förhandling. Utredningen uppskattar att ersättningen till sakkunniga kommer att variera mellan 6 500 och 30 000 kronor per uppdrag.

Utgångspunkten är att det framför allt är i förvaltningsrätterna inslaget av sakkunniga kommer att öka. Förvaltningsrätterna hade 5 831 inkomna och avgjorda LVU-mål år 2024 – endast i något enstaka av dessa mål deltog en sakkunnig. Om sakkunniga i stället anlitas i 10 procent av målen (583 mål) innebär detta ökade kostnader på mellan 3 789 500 och 17 490 000 kronor.

Socialstyrelsen ska förordna sakkunniga

Utredningens förslag innebär att Socialstyrelsen får i uppgift att förordna sakkunniga som kan anlitas av både domstolar och socialnämnder i LVU-processen. Detta innebär att Socialstyrelsen behöver bestämma vilka krav som ska ställas på de sakkunniga som ska förordnas och efterlysa intresserade inom olika professioner. Därefter ska ett register med sakkunniga upprättas och löpande förvaltas.

Uppskattningarna av kostnader utgår ifrån Socialstyrelsens befintliga uppdrag att förordna sakkunniga läkare till LPT/LRV-mål i allmän förvaltningsdomstol. Det rör sig i detta fall om cirka 70 sakkunniga som förordnas på fyra år. Att förordna sakkunniga till LVU-processen är ett uppdrag som i stora drag kan hanteras med motsvarande rutiner och arbetsmoment. En skillnad är dock att de sakkunniga i LVU-processen kommer att rymma flera olika professioner vilket ställer

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

något större krav på Socialstyrelsen i arbetet med att utforma kvalifikationskrav och säkerställa de sakkunnigas kompetens.

Uppstartskostnaden bedöms bli cirka 650 000 kronor. Detta innefattar förberedande arbete och handläggning under en sexmånadersperiod. När registret över de sakkunniga övergår till löpande förvaltning uppskattas den årliga kostnaden till cirka 500 000 kronor. Vart fjärde år beräknas sedan en större arbetsinsats behöva göras för att uppdatera registret och göra nya förfrågningar till sakkunniga. Denna insats beräknas till 360 000 kronor. Totalt uppskattas således den löpande kostnaden för att tillhandahålla ett register över sakkunniga för LVU-processen uppgå till 2 360 000 kronor för varje fyraårsperiod.

Utredningen föreslår också att Socialstyrelsen får i uppdrag att undersöka behov och förutsättningar för en introduktion om LVU till sakkunniga som förordnas. Socialstyrelsen föreslås också få i uppdrag att informera domstolar och socialnämnder om vilka sakkunniga som förordnas och hur synpunkter kan framföras till myndigheten avseende bland annat vilka kompetenser bland de sakkunniga det finns behov av. Uppdraget att informera om vilka sakkunniga som förordnats uppskattas kräva en begränsad arbetsinsats. Uppdraget avseende en introduktionsutbildning uppskattas kunna löpa på ett år och innebära en kostnad på 500 000 kronor.

11.4.2 En begränsad och subsidiär befogenhet för åklagare att fatta beslut om omedelbart omhändertagande

Utredningens förslag innebär att om en behörig beslutsfattare inte kan nås i skälig tid får en åklagare fatta beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård enligt LVU.

Förslaget kommer att innebära ökade kostnader för Åklagarmyndigheten, framför allt för de utbildningsinsatser som kommer att behövas. Verksamheten kommer, i vart fall inledningsvis, behöva organiseras inom ramen för Åklagarmyndighetens ordinarie jourverksamhet. Detta innebär att samtliga åklagare kan komma att behöva fatta beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Det innebär i sin tur att det kommer att krävas en relativt omfattande utbildningsinsats för samtliga åklagare. Dessutom krävs återkommande vidareutbildning och nya utbildningsinsatser för nytillkomna åklagare.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppskattningsvis kommer cirka 800 åklagare att beröras av en första utbildningsinsats och därefter kommer minst 100 åklagare beröras årligen av ny utbildning eller vidareutbildning.

Kostnaden för lokaler och föreläsare för en första utbildningsinsats uppskattas till 1,2 miljoner kronor.[4] Till detta tillkommer resor och logi. Detta uppskattas till cirka 3,2 miljoner kronor.[5] Därtill kommer kostnaden för arbetskraftsbortfall vilket uppskattas till cirka 17 miljoner kronor.[6] Åklagarmyndighetens kostnader för att genomföra de initiala utbildningsinsatserna blir därmed totalt cirka 22 miljoner kronor. Till detta kommer en löpande årlig kostnad för ny utbildning och vidareutbildning. Denna kostnad beräknas till cirka 2,7 miljoner kronor om året.

Åklagarmyndighetens it-stöd är inte anpassat för beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Om utredningens förslag genomförs tillkommer därför även kostnader för it-utveckling. Det har inte varit möjligt att uppskatta kostnaden för detta.

11.4.3 Tidsfristen för verkställighet beslut om omhändertagande för vård

Utredningens förslag innebär att huvudregeln är densamma som enligt dagens regelverk, det vill säga att rättens beslut om omhändertagande för vård enligt LVU upphör att gälla om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft. Till denna huvudregel förs ett undantag som innebär att om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft. I dag förekommer det att rättens beslut att omhänderta barn och unga för vård enligt LVU hinner förfalla för att vården inte kan påbörjas i tid. Detta innebär att en socialnämnd i vissa fall måste påbörja en förnyad process i förvaltningsdomstol om samma barn eller unga person. Utredningens förslag innebär färre processer i domstol och därmed

[4] Kostnaden för föreläsararvode uppskattas till cirka 5 000 kronor per dag och lokalkostnad till 1 400 kronor per person och dag. Antalet utbildningstillfällen vid en första utbildningsinsats antas bli tio tillfällen om fem dagar per tillfälle.
[5] Åklagarmyndigheten räknar schablonmässigt med 1 600 kronor per person och dag för resor. Om 400 deltagare behöver resa och logi för fem dagar ger detta en kostnad på cirka 3,2 miljoner kronor.
[6] Detta utgår från en genomsnittlig månadslön på 86 700 kronor inklusive lönekostnadspålägg.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

en besparing för socialnämnder och domstolar. Eftersom det saknas uppgifter om hur vanligt förekommande detta är går det inte att uppskatta hur stor besparing det kan bli fråga om.

11.4.4 Förutsättningar för vårdens upphörande

Domstolsprövning var sjätte månad vid omprövning av omhändertagande för vård enligt 3 § LVU

En socialnämnd har enligt dagens regelverk en skyldighet att ompröva vård enligt 3 § LVU var sjätte månad. Beslut om att vården ska fortgå kan överklagas. Utredningens förslag innebär att dessa beslut i stället ska underställas en förvaltningsrätt, det vill säga att det vid vård som sker med stöd av 3 § LVU ska ske en obligatorisk domstolsprövning var sjätte månad.

Förslaget kommer att leda till kostnadsökningar för förvaltningsdomstolarna och bedöms också i viss mån ge en kostnadsökning för kommunernas socialnämnder.

År 2024 var 2 796 barn och unga placerade med stöd av 3 § LVU eller med stöd av både 2 och 3 §§ LVU.[7] Om placeringstiden för dessa barn och unga är minst ett år skulle det innebära cirka 6 000 domstolsprövningar. Det saknas exakta uppgifter om hur många av omprövningsbesluten som redan i dag överklagas och blir föremål för domstolsprövning. Vi uppskattar att det rör sig om cirka 600 mål årligen vilket i så fall innebär att utredningens förslag ger en årlig ökning på 5 400 mål.[8] Detta innebär i sin tur en ungefärlig kostnadsökning på ungefär 138 miljoner kronor om året.[9]

Socialnämnderna beräknas få ökade kostnader för deltagande i muntlig förhandling vid domstol. Detta uppskattas ta 4–8 timmar i anspråk per ärende vilket ge en ökad kostnad för kommunerna på mellan 7,9 och 15,8 miljoner kronor per år.[10]

[7] Socialstyrelsens statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga, 2024.
[8] År 2024 hade förvaltningsrätterna 675 mål i målkategorin *Upphörande av vård*. Vi har antagit att merparten av dessa utgör omprövningsärenden.
[9] År 2024 var den genomsnittliga styckkostnaden för samtliga typer av LVU-mål i förvaltningsrätt 31 919 kronor enligt uppgifter från Domstolsverket. Beräkningen utgår ifrån 80 procent av denna kostnad eftersom det rör sig om mindre omfattande mål.
[10] Baserat på en genomsnittlig lönekostnad för en socialsekreterare på 58 200 kronor per månad inklusive lönekostnadspålägg beräknas snittkostnaden till mellan 1 456 och 2 912 kronor per tillfälle.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förtydligande att den omprövning som en socialnämnd ska göra enligt 13 § andra stycket LVU är ett ärende om upphörande av vård enligt 21 § LVU

Utredningens förslag innebär ett förtydligande av att den omprövning som en socialnämnd ska göra enligt 13 § andra stycket LVU är ett ärende om upphörande av vård enligt 21 § LVU. Detta är ingen ändring utan ett förtydligande av vad som redan nu gäller. Bakgrunden till förslaget är att det förekommer olika uppfattningar om hur 13 § andra stycket LVU ska tolkas. Ett förtydligande av bestämmelsen kan därför komma att leda till ett att offentligt biträde förordnas i större utsträckning än vad som är fallet i dag. Det kan emellertid inte i egentlig mening anses vara en konsekvens av det förslag som utredningen lämnar eftersom förslaget inte innebär en ändring av nu gällande regler utan endast ett förtydligande av vad som redan gäller.

En socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med en vårdnadshavare när ett barn placeras utanför hemmet

Utredningens förslag innebär att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare när ett barn placeras utanför det egna hemmet. Denne socialsekreterare ska ansvara för uppgifter som redan i dag ingår i en socialnämnds ansvar, nämligen att ge råd, stöd och hjälp som en vårdnadshavare behöver. Införandet av en särskild roll för detta ändamål medför alltså i sig inga nya uppgifter för socialtjänsten. Beroende på de specifika förhållandena i varje enskild kommun kan rollen antingen vara renodlad eller ingå i exempelvis en familjehemssekreterares roll.

I vissa kommuner kommer det innebära att det finns ett behov av att inrätta en ny tjänst. I andra kommuner blir det i stället fråga om en mindre omorganisering av arbetet. En del kommuner kommer inte påverkas alls eftersom de redan arbetar med aktivt föräldrastöd inom socialförvaltningen. Att det finns en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavare innebär också att tid frigörs från exempelvis barnsekreterare. Kostnaderna är därför svåra att uppskatta.

Om 25 procent av Sveriges kommuner behöver anställa en ny socialsekreterare på heltid som ska ansvara för kontakterna med vård-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

nadshavare, skulle kostnaden öka med totalt cirka 51 miljoner kronor om året för kommunerna, givet en genomsnittlig månadskostnad för en socialsekreterare på 58 200 kronor inklusive. Lönekostnadspålägg. Om i stället hälften av landets kommuner behöver anställa ytterligare en socialsekreterare som en följd av förslaget ökar alltså kostnaden till lite mer än 100 miljoner kronor per år.

Uppdrag till Socialstyrelsen att genomföra ett pilotprojekt i syfte att utveckla ändamålsenliga arbetssätt för socialtjänstens arbete med vårdnadshavare till barn som placerats utanför hemmet

Utredningens förslag innebär att Socialstyrelsen får ett uppdrag att genomföra ett pilotprojekt tillsammans med ett antal kommuner som ska syfta till att utveckla ändamålsenliga och lämpliga arbetssätt för socialtjänstens arbete med vårdnadshavare till barn som placerats utanför hemmet. Om Socialstyrelsen bedömer det lämpligt ska extern forskning användas under pilotprojektet i arbetet att bedöma och föreslå olika arbetssätt. Pilotprojektet ska utmynna i ett kunskapsstöd som kan användas av kommuners socialförvaltningar.

Pilotprojektet bedöms kunna genomföras på tre år, varav ett halvår för förberedelser och rekrytering av deltagande kommuner, två år för genomförande av pilotprojektet och avslutningsvis ett halvår för sammanställning och avrapportering. Uppskattningsvis bör en och en halv heltidstjänst tas i anspråk hos Socialstyrelsen till en uppskattad kostnad om tre miljoner kronor per år. Om extern forskning anlitas bedöms det kosta cirka 1,5 miljoner kronor per år. Deltagande kommuner bör ersättas för merkostnader som uppstår med anledning av att varje kommun bör utse en kontaktperson till pilotprojektet. Utredningen bedömer att 100 000 kronor per deltagande kommun och år är en rimlig ersättning för detta. Utredningen bedömer att ett tiotal kommuner bör kunna ingå i pilotprojektet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppdrag till Socialstyrelsen att utveckla metodik avseende statistik om socialtjänstens insatser till barn och unga

Utredningens förslag innebär att Socialstyrelsen får i uppdrag att utveckla en metodik som möjliggör inhämtning av statistiska uppgifter på aggregerad nivå om vårdtider och om barns och ungas situation efter att ett omhändertagande för vård har upphört.

Kostnaderna för detta är svåra att uppskatta. Om det räcker att bearbeta och presentera befintlig statistik bedöms arbetsinsatsen bli begränsad och medföra en marginell kostnadsökning. Om registret behöver utvecklas och myndigheten behöver utveckla metoder för redovisning kräver uppdraget uppskattningsvis arbete motsvarande en heltidstjänst i ett år. Det innebär en ungefärlig kostnad på 891 000 kronor.[11] Eventuellt kan detta uppdrag ingå i det uppdrag om en nationell uppföljningsstruktur som föreslås i betänkandet För barn och unga i samhällsvård.

11.4.5 Stärkt skydd och rättssäkerhet vid umgänge och vårdens upphörande

Beslut att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående ska kunna överklagas

En socialnämnd ska enligt dagens regelverk fatta formella och överklagbara beslut om umgängesbegränsning om det inte är möjligt att komma överens om hur umgänget ska utövas mellan ett barn och barnets vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt. Utredningens förslag innebär att detta också ska gälla ett barns umgänge med syskon och andra närstående.

En socialnämnd har redan i dag möjlighet att begränsa ett barns umgänge med syskon och andra närstående med stöd av 11 § fjärde stycket LVU. Dessa beslut kan enligt praxis överklagas. Att denna praxis kodifieras och att det tydligt framgår att umgänget inte får begränsas formlöst kan väntas öka antalet beslut som fattas av en socialnämnd och antalet mål i domstol. Sammantaget görs bedömningen att det rör sig om ett begränsat antal nya mål.

[11] Detta baserat på ett antagande om att arbetet utförs av en handläggare med en månadslön på 74 250 kronor inklusive lönekostnadspålägg.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Under 2024 hanterade förvaltningsrätterna 264 mål om umgängesbegränsning. Den verkliga siffran över antalet mål kan dock vara något högre eftersom frågor om umgängesbegränsning även kan prövas i samband med andra mål och därmed inte redovisas separat. Antalet mål om umgängesbegräsningar uppskattas därmed till cirka 300 per år. Om andelen mål om umgängesbegränsning ökar med 10 procent innebär det en ökad kostnad på cirka 480 000 kronor per år för förvaltningsrätterna.[12]

En socialnämnd ska vara skyldig att under vissa förhållanden besluta om drogtest av en vårdnadshavare eller en förälder

Utredningens förslag innebär att en socialnämnd inom ramen för skyldigheten att kontrollera om en vårdnadshavare eller en förälder är eller har varit påverkad också är skyldig att besluta om provtagning om inte mindre ingripande åtgärder är tillräckliga. Utredningens förslag tydliggör också att kostnaden för provtagning ska falla på socialnämnderna. Förslagen kan medföra ökade kostnader för socialnämnderna men det är svårt att uppskatta hur stor denna kostnadsökning kan bli eftersom det saknas information om hur många fall som kan träffas av bestämmelserna. Utredningen bedömer dock att förslaget inte innebär någon större förändring mot vad som redan nu gäller och att kostnadsökningen därför bör bli marginell.

Utredningens förslag innebär också att en socialnämnds beslut om drogtest av vårdnadshavare eller föräldrar ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det kan leda till ett ökat antal mål i förvaltningsdomstolarna. Utredningen bedömer emellertid att ett överklagande av beslut om drogtest i de flesta fall kommer göras samtidigt som ett överklagande om beslut om umgängesbegränsning eller ett beslut om att omhändertagandet inte ska upphöra. I dessa fall kan överklagandet om drogtest handläggas tillsammans med det andra överklagandet. Kostnadsökningen bedöms därför bli marginell.

[12] År 2024 var den genomsnittlig styckkostnaden för samtliga typer av LVU-mål i förvaltningsrätt 31 919 kronor. Umgängesbegränsning är en mindre omfattande måltyp, uppskattningen är gjord på 50 procent av styckkostnaden.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppdrag till Socialstyrelsen att utarbeta kunskapsstöd för drogtestning

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen får i uppdrag att utarbeta ett kunskapsstöd till kommunerna avseende hur drogtester kan användas vid utredningar om umgänge och vårdens upphörande enligt LVU.

Uppdraget bör kunna genomföras på två år. Med en grov uppskattning bedöms kostnaden för Socialstyrelsen hamna på cirka fyra miljoner kronor fördelat på två år. När uppdraget är slutfört bör inga särskilda kostnader uppkomma med anledning av uppdraget. Ett kunskapsstöd bedöms också vara kostnadsbesparande för kommunerna och domstolarna om det innebär att man inte behöver anlita extern sakkunskap för att göra bedömningar av provresultat.

11.4.6 Uppföljning

Uppföljning efter att ett omhändertagande för vård enligt LVU har upphört ska pågå i ett år

Enligt nu gällande regelverk är en socialnämnd skyldig att genomföra uppföljning under maximalt sex månader efter att vård enligt LVU har upphört.

Utredningens förslag innebär att en socialnämnd ska vara skyldig att genomföra uppföljning under ett år. Som tidigare gäller dock uppföljningsskyldigheten endast barn och att uppföljningen ska avslutas om en utredning inleds. Det finns begränsad information om i hur många fall uppföljning sker. Det finns till exempel ingen offentlig statistik i fråga om andelen omhändertaganden för vård enligt 2 § LVU som upphör för att ett barn fyller 18 år.

Utredningens förslaget bedöms leda till ökande kostnader för kommunerna. Mot bakgrund av att intensiteten i uppföljningen kan förväntas avta med tiden så uppskattar utredningen att den förlängda uppföljningstiden inte kommer leda till mer än marginella kostnadsökningar.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppföljning ska kunna beslutas i fler situationer

Utredningens förslag innebär att uppföljning ska kunna beslutas även efter att omfattande insatser med stöd av socialtjänstlagen har upphört oplanerat och samtycke till insats saknas. Det innebär att uppföljning kommer att kunna ske i fler situationer jämfört med i dag, vilket kan innebära en kostnadsökning för kommunerna. Enligt vad utredningen erfarit i kontakter med verksamma inom socialtjänsten är det emellertid så att en socialnämnd, i de situationer där de nu kommer att kunna besluta om uppföljning, i dagsläget i stället ofta inleder utredning. Förslaget bedöms därför inte medföra särskilt omfattande kostnadsökningar.

11.4.7 Sammanfattning

Ovan redovisas de uppskattade ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag. De förslag som inte redovisas bedöms inte leda till ökade kostnader. Vissa förslag bedöms på sikt innebära en kostnadseffektivisering för samhället och är sannolikt till viss del självfinansierande. Finansiering sker genom omfördelning av medel inom statens budget.

11.5 Samhällsekonomiska konsekvenser

Utredningens förslagen innebär sammantaget att barn och unga som behöver samhällets skydd och stöd kan få detta i större utsträckning och i ett tidigare skede. De förslag som tar sikte på ökad tydlighet och transparens kan sannolikt bidra till en ökad effektivitet i myndigheternas ärendehandläggning och till färre omprövningar och överklaganden till domstol. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv bedömer utredningen därför att förslagen på sikt kommer att ha positiva konsekvenser. Under förutsättning att utredningens förslag kombineras med en välfungerande samhällsvård, anser utredningen att förslagen även kan bidra till att minska framtida sociala problem, psykisk ohälsa, kriminalitet och utanförskap och därmed samhällskostnaderna för detta.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

11.6 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Av 14 kap. 3 § regeringsformen framgår att en inskränkning av den kommunala självstyrelsen inte bör gå längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den.

Utredningens förslag innebär i vissa delar nya krav på kommunernas socialnämnder. Vad gäller utredningens förslag bland annat avseende ökad sakkunskap, åklagares möjlighet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande, förändrade tidsfrister, drogtester, umgänge och ökat skydd för syskon leder detta inte till att kommuner får göra helt nya eller mer omfattande insatser än vad de redan gör eller är skyldiga att göra i dag. Det handlar inte om några förändringar av kommunala befogenheter eller skyldigheter eller av grunderna för kommunernas eller regionernas organisation eller verksamhetsformer. Utredningens förslag i denna del bedöms därför inte få några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen.

Beträffande drogtester föreslås även att regionen ska ha en skyldighet att på initiativ av en socialnämnd genomföra ett sådant test. Sådan provtagning utgör i många fall hälso- och sjukvård och faller inom regionens kompetensområde. Samverkan mellan kommuner och regioner avseende drogtester fungerar inte tillfredsställande vilket får till följd att provtagning inte genomförs i den utsträckning som behövs för att säkerställa barns säkerhet och trygghet vid umgänge och vårdens upphörande. Den mindre inskränkning i den kommunala självstyrelsen som förslaget innebär bedöms därmed vara motiverad.

Vad gäller utredningens förslag om att en socialnämnd ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakten med vårdnadshavaren när ett barn placerats utanför hemmet innebär detta en mindre inskränkning i den kommunala självstyrelsen men egentligen inga nya uppgifter för en socialnämnd. Utredningen anser att ingreppet är motiverat. Förslaget ger betydande möjligheter att efterleva skyldigheten på ett sätt som är anpassat till varje kommuns förutsättningar.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

11.7 Övriga konsekvenser

Utredningens förslag bedöms inte medföra några konsekvenser för företag eller sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet. Inte heller bedöms förslagen få några konsekvenser för miljö, brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet eller för den personliga integriteten.

Förslagen bedöms också vara av begränsad betydelse för att nå de integrationspolitiska målen.

12 Författningskommentar

12.1 Allmänt om förslagen till lagändringar

Parallellt med utredningens arbete har det inom Regeringskansliet pågått ett arbete med att utforma en lagrådsremiss med förslag till en ny LVU. Utredningens förslag är avsedda att inarbetas i en ny kapitelindelad lagstiftning. Såväl de författningsförslag som lämnades i utredningens delbetänkande som de som lämnas i detta slutbetänkande har utformats med detta i åtanke.

Eftersom det inte har varit vårt uppdrag att lämna förslag på en kapitelindelad lagstiftning och våra förslag måste kontrasteras mot nu gällande lagstiftning har vi i vissa av de författningsförslag som lämnas i en och samma paragraf samlat flera bestämmelser som i en ny lagstiftning lämpligen bör brytas upp i flera paragrafer.

I detta slutbetänkande lämnas förslag på ändringar som till vissa delar rör samma paragrafer som berördes av de förslag om grunderna för vård som lämnades i delbetänkandet. För tydlighetens skull redovisas i dessa fall hela författningstexten.

I följande avsnitt kommenteras utredningens förslag till ändring av 4, 5, 7, 13, 14, 21, 21 b, 21 c, 28, 31 e, 32 a, 32 b, 35 och 41 §§ LVU samt förslagen till nya paragrafer, 6 b, 11 a och 40 a §§ LVU. Övriga förslag som rör LVU bedöms inte behöva kommenteras ytterligare.

12.2 Förslaget till lag om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar inför umgänge och upphörande av omhändertagande för vård

1 § Regionen ska på initiativ av socialnämnden erbjuda provtagning för kontroll av om en vårdnadshavare eller förälder till ett barn, som är omhändertagen för vård med stöd av lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhal-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

tiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Paragrafen är ny och reglerar regionens skyldighet att, på initiativ av socialnämnden, erbjuda provtagning av vårdnadshavare eller föräldrar efter beslut enligt 32 a eller 32 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Överväganden finns i avsnitt 7.5.

Den provtagning som kan bli aktuell för att kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad måste hålla hög kvalitet för att ge ett tillförlitligt resultat. Det innebär ofta avancerade analyser i laboratorium, något som varken ligger inom en kommuns ansvars- eller kompetensområde. Sådan kompetens finns emellertid hos regionen. När en vårdnadshavare eller förälder redan har en pågående vårdkontakt kan det bli naturligt att den vårdgivaren också genomför provtagningen, men om så inte är fallet bör regionen ha kunskap om vilken mottagning som kan genomföra provtagning.

Regionen har en skyldighet att, på socialnämndens begäran, erbjuda sådan provtagning. Kommun och region bör träffa överenskommelse om samverkan i fråga om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar så att det finns upparbetade rutiner kring provtagning.

Eftersom det är socialförvaltningen som är beställare av provtagningen bör kostnaden falla på kommunen. I praktiken bör det innebära att en faktura skickas till socialtjänsten.

2 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om provtagning.

Enligt paragrafen meddelar regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ytterligare föreskrifter om provtagning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

12.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

4 §

Beslut om *omhändertagande för* vård *fattas* av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan *ska* innehålla en redogörelse för

– *barnets eller* den unges förhållanden,

– de *konkreta* omständigheter som *i enlighet med 2 eller 3 §* utgör grund för att *barnet eller* den unge behöver *omhändertas för* vård,

– tidigare vidtagna åtgärder,

– den vård som socialnämnden *anser är nödvändig och till barnets eller den unges bästa, målet med denna vård och hur den är tänkt att genomföras*,

– hur relevant information *har* lämnats till *barnet eller* den unge,

– vilket slags relevant information som *har* lämnats, samt

– *barnets eller* den unges inställning.

En ansökan ska även innehålla läkarintyg och andra motsvarande intyg eller yttranden om det behövs för att bedöma barnets eller den unges behov av vård.

Paragrafen reglerar vad socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla.

Det *tredje stycket* är nytt och behandlas i avsnitt 3.6.2. Här anges att en ansökan om vård enligt LVU ska innehålla läkarintyg eller andra motsvarande handlingar om detta behövs för att bedöma barnets eller den unges behov av vård. Det innebär att om läkarintyget från den läkarundersökning som ska göras enligt 32 § LVU behövs för att bedöma behovet av vård ska detta bifogas ansökan till förvaltningsrätten. Andra motsvarande handlingar syftar på sådana intyg, utlåtanden, yttranden eller andra handlingar från exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin eller andra utomstående experter som socialnämnden har vänt sig till under utredningen och vars uppgifter bedöms behövas för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård.

Övriga ändringar i paragrafen kommenteras i utredningens delbetänkande.

5 §

Rättens beslut om *omhändertagande för* vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör dock rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Paragrafen reglerar när ett beslut om omhändertagande för vård behöver verkställas för att inte rättens beslut ska upphöra att gälla.

Det *andra stycket* är nytt och behandlas i avsnitt 5.3.6. Här anges ett undantag från den tidsfrist som framgår av paragrafens första stycke. Om vården inte kan påbörjas på grund av att barnet eller den unge håller sig undan eller hålls undan, upphör rättens beslut att gälla om vården inte har påbörjats inom ett år från den dag då beslutet vann laga kraft. En socialnämnd bör dokumentera hur arbetet med verkställighet fortlöper och på vilket sätt ett barn eller en ung person bedöms hålla sig undan på ett sådant sätt att det motiverar en förlängd tidsfrist.

Övriga ändringar i paragrafen kommenteras i utredningens delbetänkande.

6 b §

Om en sådan behörig beslutsfattare som avses i 6 § andra stycket inte kan nås inom skälig tid, får en åklagare besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård om det är uppenbart att barnet eller den unge annars kommer att lida allvarlig skada. Åklagaren ska i anslutning till detta fatta beslut om hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas under vårdtiden.

Beslut enligt första stycket ska utan dröjsmål överlämnas till socialnämnden. Beslutet upphör att gälla om det fattas ett sådant beslut som avses i 6 §, 6 a § eller 9 § tredje stycket, men gäller som längst i 24 timmar från det att beslutet fattades.

Paragrafen är ny och reglerar åklagares befogenhet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård och hur länge ett sådant beslut gäller. Övervägandena finns i avsnitt 4.9.2.

I det *första stycket* anges under vilka förhållanden åklagare får fatta beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård. Där framgår att en åklagares befogenhet är subsidiär till de behöriga beslutsfattare som avses i 6 § andra stycket, det vill säga nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Endast om sådan behörig beslutsfattare inte kan nås inom skälig tid får åklagare fatta beslut. Det innebär att omständigheterna måste vara sådana att socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas samt att det, trots ansträngningar, inte går att nå behörig beslutsfattare. Åklagaren ersätter alltså den ordinarie formella beslutsfattaren. Även i dessa fall gäller förvaltningslagens bestämmelser om myndigheters

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

utredningsansvar, socialtjänstlagens bestämmelser om att verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och de behörighetskrav som ställs på den som utför socialtjänstens uppgifter som rör barn och unga. Det betyder att en behörig socialsekreterare kommer att behöva bereda beslutsunderlag och göra en bedömning även när en åklagare är den som kommer att fatta det formella beslutet om omedelbart omhändertagande. Åklagaren har inte behörighet att själv bereda beslutsunderlaget. För att relevanta uppgifter ska kunna lämnas till åklagaren inför beslut, utan hinder av sekretess, införs även en ny sekretessbrytande bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen.

Bestämmelsen är avsedd att tillämpas med stor restriktivitet. Endast när det är uppenbart att barnet eller den unge annars kommer lida allvarlig skada, får åklagare fatta beslut om omedelbart omhändertagande. Så kan vara fallet om det är fråga om ett litet barn som annars står helt utan omsorg av vuxna.

I det *andra stycket* anges att åklagaren utan dröjsmål ska överlämna beslutet till socialnämnden samt under hur lång tid en åklagares beslut om omedelbart omhändertagande är giltigt. När ordinarie behörig beslutsfattare tagit del av åklagarens beslut ska denne ta ställning till om det föreligger grund för ett omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § och i så fall fatta ett sådant beslut samt beslut om var barnet eller den unge ska placeras. Om socialnämnden bedömer att det inte finns skäl för ett omedelbart omhändertagande ska socialnämnden i enlighet med vad som anges i 9 § tredje stycket besluta att det genast ska upphöra. Åklagarens beslut upphör att gälla i samband med något av dessa beslut. Som senast upphör åklagarens beslut att gälla efter 24 timmar från det att beslutet fattades. Det gäller även beslutet om var barnet eller den unge ska placeras.

Paragrafen är utformad utifrån de förslag i utredningens delbetänkande innebärande att omedelbart omhändertagande ska benämnas omedelbart omhändertagande för tillfällig vård.

7 §

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande *för tillfällig vård*, *ska* beslutet underställas förvaltningsrätten *utan onödigt dröjsmål och senast* inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet *och* handlingarna *ska då lämnas till* rätten.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förvaltningsrätten *ska* pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör *det omedelbara* omhändertagandet.

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande *för tillfällig vård* efter det att nämnden har ansökt om *omhändertagande för* vård, *ska* beslutet underställas den rätt som prövar frågan om omhändertagande för vård. *Då* gäller bestämmelserna i första–tredje styckena.

Paragrafen reglerar rättens prövning av beslut om omedelbart omhändertagande. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

I *första stycket* anges att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten *utan onödigt dröjsmål* och senast inom en vecka. Det innebär att beslutet som huvudregel ska underställas rätten så snart som möjligt. Utgångspunkten är att detta bör kunna ske samma dag eller dagen efter det att beslutet fattades. I vissa situationer kan det emellertid inte anses onödigt med ett visst dröjsmål inom ramen för tidsfristen på en vecka. Så är fallet om det är sannolikt att beslutet annars inte kan verkställas eftersom barnet eller den unge befaras hålla sig undan eller hållas undan. Det kan inte heller anses vara ett onödigt dröjsmål om vårdnadshavare till ett barn under 15 år tillfälligt inte kan nås och det är sannolikt att barnet kan placeras utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen.

Övriga ändringar i paragrafen kommenteras i utredningens delbetänkande.

§ 11 a

Socialnämnden får under vårdtiden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs för att genomföra och följa vården.

De myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra och följa vården.

Paragrafen är ny och reglerar en socialnämnds möjlighet att hämta in uppgifter under tiden ett barn eller ung person är omhändertagen enligt LVU. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.7.

Socialnämnden har under den tid ett barn eller ung person är omhändertagen med stöd av LVU rätt att konsultera sakkunniga och

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ta de kontakter som behövs för att genomföra och följa vården av barnet eller den unge. Det kan till exempel röra sig om uppgifter som behövs för att nämnden ska kunna fatta välgrundade beslut som säkerställer barns och ungas trygghet och säkerhet när det gäller umgänge och vårdens upphörande men även i övrigt för att kunna följa vården. De myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i 19 kap. 1 § socialtjänstlagen (2025:400) är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra och följa vården.

13 §

Har *ett barn omhändertagits för* vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om *det finns förutsättningar för upphörande av omhändertagandet för vård* och hur vården bör inriktas och utformas.

Har *ett barn eller en ung person omhändertagits för* vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av *beslutet* pröva om *omhändertagandet för vård ska upphöra enligt 21 §.* Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning. *Om nämnden beslutar att barnet eller den unge ska vara fortsatt omhändertagen ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål men senast inom en vecka. Beslutet och handlingarna ska då lämnas till rätten. Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör omhändertagandet för vård.*

Paragrafen reglerar socialnämndens skyldighet att kontinuerligt överväga och pröva om det finns förutsättningarna för upphörande av omhändertagande för vård eller om det behöver vidtas andra åtgärder. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.2.

Det *första stycket* har anpassats för att överensstämma med förutsättningarna för omhändertagandets upphörande. Övervägandet ska inte längre endast avse om vården behövs utan i stället utgå ifrån förutsättningarna för omhändertagandets upphörande enligt 21 §.

Det *andra stycket* är ändrat. Liksom tidigare ska socialnämnden senast sex månader efter verkställighet av beslut om omhändertagande för vård med stöd av 3 §, pröva om omhändertagandet ska upphöra och därefter fortlöpande pröva detta inom sex månader från nämndens senaste prövning. I bestämmelsen har det införts en hänvisning till 21 § för att förtydliga att prövningen ska göras utifrån den bestämmelsen. Det innebär att när nämnden inleder den utredning som föregår omprövningsbeslutet så blir det fråga om ett ärende

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

om vårdens upphörande. Det innebär i sin tur att rätt till offentligt biträde föreligger enligt 39 §.

Bestämmelsen har också ändrats på så sätt att om nämnden beslutar att barnet eller den unge ska vara fortsatt omhändertagen för vård, så ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål men senast inom en vecka. Omhändertagandet för vård upphör om beslutet inte har underställts rätten inom föreskriven tid.

Rätten ska alltså pröva socialnämndens beslut att inte låta omhändertagandet för vård upphöra med stöd av 21 §. Finner rätten att socialnämndens beslut ska upphävas, upphör omhändertagandet för vård enligt LVU. Prövningsramen är alltså densamma som vid ett överklagande av nämndens beslut.

14 §

Socialnämnden har ett ansvar för att *tillgodose barns och ungas rätt till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.*

Om det är nödvändigt med hänsyn till *barnets bästa* får socialnämnden *besluta att begränsa eller på annat sätt reglera hur ett barns umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående ska utövas.*

Om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa får socialnämnden också besluta att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra och tredje stycket fortfarande behövs.

Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen (1991:481) framgår när socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring för ett barn som är omhändertaget för vård enligt 2 § denna lag.

Paragrafen reglerar frågor om umgänge och beslut om reglering av umgänge och hemlighållande av barnets vistelseort.

Det *första stycket* är ändrat. Det ansvar som socialnämnden tidigare haft för barns och ungas umgänge med vårdnadshavare och föräldrar gäller nu även syskon och andra närstående. Överväganden finns i avsnitt 7.2.6. och 7.3.9. Syskon kan exempelvis bestå av biologiska hel- och halvsyskon, bonussyskon, adoptivsyskon och familjehemssyskon. Andra närstående som omfattas kan vara mor/farföräldrar eller personer utanför familjekretsen som är viktiga för barnet. Vem som utgör ett barns syskon eller andra närstående får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Andra stycket motsvarar med vissa ändringar vad som tidigare angavs i andra stycket punkt 1. Överväganden i denna del finns i avsnitt 7.2.6.

Om det inte är möjligt att komma överens om hur ett barns umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående ska utformas får socialnämnden besluta om hur umgänget ska utövas på ett sätt som begränsar omfattningen av umgänget eller reglerar hur umgänget ska utövas. En förutsättning för att begränsa eller på annat sätt reglera hur ett barns umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående ska utövas är att det är *nödvändigt med hänsyn till barnets bästa*. En bedömning som utgår ifrån *barnets bästa* innebär att det utifrån omständigheterna i det enskilda fallet ska göras en avvägning mellan barnets rätt till skydd och trygghet och barnets rätt till umgänge och en relation till föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Bedömningen ska göras utifrån det individuella barnets situation och behov på både kort och lång sikt. Centralt i en sådan bedömning är att, utifrån barnets ålder och mognad, låta barnet komma till tals och beakta barnets egen inställning. Att beslutet om begränsningar eller regleringar av umgänget ska vara *nödvändigt* innebär ett krav på att, precis som tidigare, i första hand hitta andra lösningar.

Tredje stycket motsvarar med vissa ändringar vad som tidigare angavs i andra stycket punkt 2. Beslut om att ett barns vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare får fattas om det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Överväganden finns i avsnitt 7.2.6.

Fjärde stycket motsvarar vad som tidigare angavs i tredje stycket.

Femte stycket motsvarar vad som tidigare angavs i fjärde stycket.

21 §

När *någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfyllda,* ska socialnämnden besluta att *omhändertagandet ska upphöra. Ett omhändertagande för vård med stöd av 2 § ska upphöra senast när barnet fyller 18 år. Ett omhändertagande för vård med stöd av 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.*

För att det inte längre ska anses föreligga en påtaglig risk för skada på grund av förhållanden i hemmet enligt 2 §, ska de omständigheter som föranleder vården vara förändrade på ett varaktigt och genomgripande sätt.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

För att det inte längre ska anses föreligga en påtaglig risk för skada på grund av barnets eller den unges eget beteende enligt 3 §, ska beteendet som föranleder vården ha upphört och situationen vara stabil.

Nämnden ska noga förbereda ett barns återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att ett omhändertagande för vård ska upphöra. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.2.

I *första stycket* anges att ett omhändertagande för vård ska upphöra när någon av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte längre är uppfyllda. Där anges också de åldersgränser som utgör de yttersta gränserna för hur länge ett omhändertagande för vård kan pågå.

I *andra* och *tredje stycket* anges hur bedömningen av den påtagliga risken ska göras vid prövning av om omhändertagandet ska upphöra. Beträffande omhändertagande med stöd av 2 § görs inga ändringar, bedömningen ska göras om det har skett en varaktig och genomgripande förändring av de omständigheter som föranleder vården. Beträffande omhändertagande med stöd av 3 § ska bedömningen göras om beteendet har upphört och situationen är stabil, vilket är ett lägre krav på förändringens bestående än ”varaktig och genomgripande förändring”. Att situationen är stabil kan visa sig på olika sätt beroende på vilket skadligt beteende som ligger till grund för vården. I vissa fall är tidsaspekten en viktig faktor men i andra fall kan bedömningen behöva göras utifrån andra parametrar, såsom barnets eller den unges inställning till det tidigare beteendet eller att barnet eller den unge har genomgått behandling som bedömts ha gett goda resultat. För att bättre kunna bedöma om situationen är stabil, kan det finnas behov av att under omhändertagandet pröva olika typer av placering med minskad grad av kontroll och ökad grad av självbestämmande för barnet eller den unge.

Prövningen av om ett omhändertagande för vård ska upphöra ska göras i tre led och utgår ifrån förutsättningarna för ett omhändertagande för vård.

I det första ledet, som avser förutsättningen att det finns en påtaglig risk för skada på grund av ett visst förhållande i hemmet eller ett visst beteende, måste bedömningen göras på ett annat sätt vid prövning av omhändertagandets upphörande. I många fall innebär vården i sig att risken inte längre är *påtaglig*. Bedömningen av detta rekvisit ska vid prövning av om omhändertagandet ska upphöra i stället

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ta sikte på om det vid ett upphörande av vården *på nytt* skulle uppstå en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas. För att konstatera detta krävs att de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt i de fall omhändertagandet beslutats med stöd av 2 §, respektive att beteendet har upphört och situationen är stabil i de fall omhändertagandet har beslutats med stöd av 3 §. Görs bedömningen att det har skett en varaktig och genomgripande förändring av de omständigheter som föranleder vården eller om barnets eller den unges beteende har upphört och situationen är stabil, ska omhändertagandet för vård upphöra. Om inte, går prövningen vidare till frågan om vården är nödvändig och till barnets eller den unges bästa.

I det andra ledet ska en bedömning göras av om den vård som barnet eller den unge får är nödvändig, det vill säga att det finns ett fortsatt behov av vården till följd av risken för skada och att vårdbehovet inte kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt. Bedömningen av om vården är nödvändig ska göras utifrån den slutsats som dragits om omständigheterna som föranleder vården, i form av hemförhållanden eller eget beteende, som gjorts i prövningens första led. Är det kvarstående vårdbehovet sådant som kan tillgodoses med stödinsatser i hemmet, ska omhändertagandet upphöra. Det innebär också att ett omhändertagande för vård inte ska bestå om ett barn eller en ung person inte längre har ett vårdbehov som kan tillgodoses inom ramen för socialtjänstens ansvar för barn och unga utan, exempelvis, enbart behov av vård som andra huvudmän ansvarar för. En bedömning ska också göras om den nödvändiga vården är till barnets eller den unges bästa. Det innebär att ett omhändertagande kan upphöra om vården inte är till barnets eller den unges bästa, trots att grundproblematiken inte är löst. Så kan till exempel vara fallet om ett äldre barn har en stark vilja att återförenas med sin vårdnadshavare och förhållandena i hemmet visserligen har förändrats men att förändringen inte har varit så pass långvarig att man ännu kan tala om en varaktighet. Barnets vilja och situation under placeringen utanför hemmet måste viktas mot den risk för skada som finns vid en återförening. Beträffande vård med stöd av 3 § LVU ska vid prövningen både av om vården är nödvändig och om den är för barnets eller den unges bästa, särskilt beaktas hur länge vården har pågått och vilka resultat vården har gett. För unga gäller dessutom att vården ska vara lämpligare än annan vård.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Om bedömningen görs att vården alltjämt är nödvändig (och för unga även lämpligare än annan vård) och till barnets eller den unges bästa ska prövningen i det avslutande *tredje ledet* avse om vården kan ges med samtycke. Om vården inte kan ges med samtycke saknas förutsättningar för att omhändertagandet för vård ska upphöra.

21 b §

När *ett omhändertagande för* vård upphör enligt 21 § ska socialnämnden följa upp situationen för den som är under 18 år.

Om barnet ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när *omhändertagandet för vård* upphör men återföreningen behöver förberedas, ska socialnämnden följa upp *barnets* situation först när återföreningen har skett.

Första stycket gäller inte om vårdnaden om barnet har flyttats över till familjehemmet enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Paragrafen reglerar socialnämndens uppföljningsskyldighet när ett omhändertagande för vård har upphört. Överväganden finns i avsnitt 8.6.3.

Tredje stycket är nytt och anger ett undantag från uppföljningsskyldigheten i de fall vårdnaden om barnet har flyttats över till ett familjehem enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

21 c §

Vid en uppföljning enligt 21 b § får socialnämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Socialnämnden får samtala med *barnet* utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

När uppföljningen inleds respektive avslutas ska socialnämnden underrätta *barnet*, om *barnet* har fyllt 15 år, och vårdnadshavare som berörs.

Uppföljningen *ska pågå i ett år* från det att den inleddes. Uppföljningen ska avslutas *innan dess* om nämnden inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400).

Paragrafen reglerar socialnämndens befogenheter och skyldigheter vid uppföljning av när ett omhändertagande för vård har upphört. Överväganden finns i 8.6.2.

Tredje stycket är ändrat och anger att uppföljningen ska pågå i ett år från att den inleddes. Det innebär att uppföljningstiden som huvudregel varken kan vara kortare eller längre. Undantaget är liksom tidi-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

gare att uppföljning ska avslutas om nämnden dessförinnan inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen.

28 §

Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, ska beslutet underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades*. *Därefter* gäller bestämmelserna i 7 § *andra*–tredje styckena.

Paragrafen reglerar underställan av beslut om tillfälligt flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

Den ändring som har gjorts innebär att det inte längre hänvisas till 7 § första stycket utan i stället anges att socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud ska underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades*.

31 e §

Om socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud, ska det beslutet underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål och senast* inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet och handlingarna i ärendet ska tillställas rätten.

Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten.

Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör det tillfälliga utreseförbudet.

Om socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud efter det att nämnden har ansökt om ett utreseförbud, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om utreseförbudet. Första-tredje styckena gäller också vid ett sådant beslut.

Paragrafen reglerar underställan av beslut om tillfälligt utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6.

Det *första stycket* är ändrat. Här anges att socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud ska underställas förvaltningsrätten *utan dröjsmål* och senast inom en vecka. Ändringen innebär ett förtydligande av att underställan ska ske så snart som möjligt.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

32 a §

Har *ett barn omhändertagits för vård* med stöd av 2 § ska socialnämnden inför umgänge, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Om mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga ska socialnämnden* besluta att vårdnadshavaren eller föräldern *ska* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov. *En vårdnadshavare eller förälder är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att lämna sådant prov enligt socialnämndens anvisning.*

Paragrafen reglerar socialnämndens skyldighet att i vissa situationer kontrollera om vårdnadshavare eller föräldrar är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga och vissa andra ämnen inför umgänge. Överväganden finns i 7.4.7.

Den *andra meningen* är ändrad. Där anges att socialnämnden inte bara har en allmän kontrollskyldighet utan att inom denna kontrollskyldighet också ligger en skyldighet att besluta om drogtest om förutsättningar för det föreligger. Beslut om drogtest ska fattas om förutsättningarna i första meningen är uppfyllda och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga. En förutsättning är emellertid också att åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter, vilket framgår av 32 c §.

Den *tredje meningen* är ny och anger att en vårdnadshavare eller förälder, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, är skyldig att lämna drogtest enligt socialnämndens anvisning. Bestämmelsen innebär inte att beslutet kan genomdrivas med tvång eller leda till någon form av bestraffning om drogtest inte lämnas utan syftar till att betona att dennes agerande i förhållande till socialnämndens beslut om provtagning kan komma att få konsekvenser som för föräldern eller vårdnadshavaren upplevs som negativa, exempelvis att umgängestillfället ställs in. Socialnämnden ska lämna anvisningar till vårdnadshavaren eller föräldern så att denne vet var och när provtagningen ska genomföras. Socialnämnden ansvarar för kostnaden för provtagningen.

I en särskild lag finns bestämmelser om regionens ansvar att bistå kommunen vid provtagning.

Vårdnadshavaren eller föräldern får överklaga nämndens beslut, vilket framgår av 41 § första stycket 10.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

32 b §

Har *ett barn omhändertagits för vård* med stöd av 2 § ska socialnämnden inför prövning av om *omhändertagandet* ska upphöra, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i 32 a §. *Om mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga ska socialnämnden* då besluta att han eller hon ska lämna sådana prov som anges där. *En vårdnadshavare är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att lämna sådant prov enligt socialnämndens anvisning.*

Paragrafen reglerar socialnämndens skyldighet att i vissa situationer kontrollera om vårdnadshavare är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga och vissa andra ämnen inför prövning av om omhändertagandet ska upphöra. Överväganden finns i 7.4.7.

Bestämmelsen innehåller motsvarande ändringar som gjorts i 32 a §.

Den *andra meningen* är ändrad. Där anges att socialnämnden inte bara har en allmän kontrollskyldighet utan att inom denna kontrollskyldighet också ligger en skyldighet att besluta om drogtest om förutsättningar för det föreligger. Beslut om drogtest ska tas om förutsättningarna i första meningen är uppfyllda och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga. En förutsättning är emellertid också att åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter, vilket framgår av 32 c §.

Den *tredje meningen* är ny och anger att en vårdnadshavare, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, är skyldig att lämna drogtest enligt socialnämndens anvisning. Bestämmelsen innebär inte att beslutet kan genomdrivas med tvång eller leda till någon form av bestraffning om drogtest inte lämnas utan syftar till att betona att dennes agerande i förhållande till socialnämndens beslut om provtagning kan komma att få konsekvenser som för vårdnadshavaren upplevs som negativa. Det kan exempelvis innebära att socialnämnden inte utan provtagning kan bedöma att det har skett en varaktig och genomgripande förändring, vilket kan innebära att det inte finns förutsättningar för att besluta att omhändertagandet för vård ska upphöra. Socialnämnden ska lämna anvisningar till vårdnadshavaren så att denne vet var och när provtagningen ska genomföras. Socialnämnden ansvarar för kostnaden för provtagningen.

I en särskild lag finns bestämmelser om regionens ansvar att bistå kommunen vid provtagning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Vårdnadshavaren får överklaga nämndens beslut, vilket framgår av 41 § första stycket 10.

35 §

I mål om *omhändertagande för vård*, upphörande av *omhändertagande för vård*, flyttningsförbud, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud enligt denna lag ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om det behövs ska förvaltningsrätten och kammarrätten hämta in ett skriftligt yttrande från en sakkunnig eller höra en sakkunnig vid den muntliga förhandlingen. Om det inte är obehövligt ska en sakkunnig som yttrat sig skriftligt också höras vid den muntliga förhandlingen.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

Paragrafen reglerar muntliga förhandlingar i förvaltningsrätten och kammarrätten.

Det *andra stycket* är nytt och behandlas i avsnitt 3.6.3. Här anges inledningsvis att förvaltningsrätten och kammarrätten, om det behövs, ska hämta in ett skriftligt utlåtande från lämplig sakkunnig eller höra en sakkunnig vid den muntliga förhandlingen. Det innebär att domstolen i varje enskilt mål där muntlig förhandling ska hållas behöver göra en bedömning av om det finns ett behov av en sakkunnig och i så fall vilken typ av sakkunnig och vad denna sakkunniga ska uttala sig om.

Sakkunniga som biträder rätten kan behövas för att bedöma såväl frågor om riskerna för barnet eller den unge som behovet av vård och vad som är till barnets eller den unges bästa. Detta är särskilt viktigt i ärenden av mer komplicerad eller svårbedömd karaktär. Exempelvis kan barn- och ungdomspsykiatrisk sakkunnig bidra i ärenden när ett barn eller ung person har både en social och psykiatrisk problematik och det framstår som osäkert om det finns ett behov av den planerade vården. Ett annat exempel är ärenden där det framstår som osäkert om riskerna i ett barns hemmiljö och allvarlighetsgraden av dessa är sådana att nyttan med ett omhändertagande och en separation från föräldrarna överväger de risker detta också kan innebära. Här kan beroende på omständigheterna i målet både barnpsykiatrisk

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

kompetens och en barnpsykolog bidra till rättens bedömning. Ytterligare exempel på ärenden där sakkunnig kan behövas är vid bedömning av riskerna och vårdbehovet vid vissa former av skadligt bruk och beroende, bedömning av resultat från drogtest utifrån eventuella invändningar avseende dessa eller rättsmedicinsk sakkunskap om skador i den utsträckning detta inte redan finns i underlaget. Som utgångspunkt ska en sakkunnig anses behövas i alla mål där omständigheterna är sådana att detta kan främja en välgrundad bedömning med utgångspunkt i barnets och den unges bästa.

Frågan om den sakkunniga ska yttra sig skriftlig eller vid den muntliga förhandlingen får avgöras i varje enskilt fall och beror på vad den sakkunniga ska yttra sig om. Ett sakkunnigyttrande kan vara av väldigt generell och avgränsad karaktär. Hit hör exempelvis yttranden om hur ett visst testresultat eller medicinskt intyg ska tolkas eller vilka risker som typiskt sett finns vid ett visst skadligt bruk. Sakkunnig med denna typ av avgränsade uppdrag behöver som utgångspunkt inte läsa hela utredningen i målet eller ställa frågor till parterna utan yttrar sig generellt om en viss fråga eller specifikt om någon viss och avgränsad omständighet i utredningen. Denna typ av sakkunnigyttranden bör företrädesvis inhämtas skriftligt inför den muntliga förhandlingen. I vissa mål kommer det att finnas behov av en sakkunnig som tar del av hela utredningen i målet för att belysa vissa frågor som rör det enskilda barnet eller unga personens förhållanden. Så är exempelvis fallet om det behövs barn- och ungdomspsykiatrisk expertis i ärenden när ett barn eller ung person har både en social och psykiatrisk problematik. En sakkunnig med ett bredare uppdrag av detta slag kan också behöva delta på den muntliga förhandlingen och ges en möjlighet att ställa frågor till parterna för att sedan kunna avge ett muntligt yttrande.

Även om behovet av sakkunniga särskilt gör sig gällande i mål som rör omhändertagande för vård och vårdens upphörande kan behov av en sakkunnig även finnas i andra mål enligt LVU.

Om det inte är obehövligt ska en sakkunnig som lämnat ett skriftligt utlåtande också höras vid den muntliga förhandlingen. Utgångspunkten är att det i de flesta fall finns ett behov av att såväl rätten som parterna får en möjlighet att ställa kompletterande frågor till den sakkunniga under förhandlingen. Om domstolen bedömer att det finns behov av detta kan en sakkunnig som hörs vid den muntliga

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

förhandlingen ges en möjlighet att ställa sådana frågor till parterna som är av betydelse för hans eller hennes uppgift.

Det *tredje stycket* motsvarar vad som tidigare angavs i det andra stycket. Övriga ändringar är av redaktionell karaktär.

40 a §

Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård får nämnden avvakta med att underrätta parterna om beslutet tills dess att beslutet underställts förvaltningsrätten.

Paragrafen är ny och utgör ett undantag från socialnämndens skyldighet enligt 33 § första stycket förvaltningslagen att så snart som möjligt underrätta parterna om det fullständiga innehållet i ett beslut. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.6. Bestämmelsen innebär att om det föreligger en sådan undantagssituation där det finns förutsättningar att avvakta med en underställan till förvaltningsrätten enligt 7 § första stycket LVU är det också möjligt att avvakta med att underrätta parterna om att ett beslut fattats. Senast när beslutet underställs förvaltningsrätten ska parterna också underrättas om beslutet.

41 §

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, när nämnden har

1. beslutat om var *barnet eller den unge ska placeras*,
2. beslutat *enligt 21 §* i fråga om *omhändertagandets upphörande*, *om beslutet inte är sådant som ska underställas förvaltningsrätten enligt 13 § andra stycket*,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att *barnets* vistelseort inte ska röjas,
4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,
5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,
6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud,
7. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård,
8. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud,
9. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud, *eller*
10. *beslutat enligt 32 a eller 32 b § om att en vårdnadshavare eller en förälder ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

För sådant beslut som avses i första stycket 10 krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 och 31 f §§ i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Paragrafen reglerar vilka av socialnämndens beslut som kan överklagas.

Andra punkten är ändrad och anger att beslut enligt 21 § i fråga om omhändertagandets upphörande får överklagas. Överväganden finns i 6.4.2. Sådana beslut som kan överklagas är de som fattas efter begäran att omhändertagandet ska upphöra. De beslut som fattas efter den regelbundna omprövning som socialnämnden ska göra vid omhändertagande med stöd av 3 § LVU, får däremot en automatisk domstolsprövning genom utredningens förslag till ändring i 13 § LVU.

Tionde punkten är ny och anger att socialnämndens beslut om provtagning av vårdnadshavare och föräldrar får överklagas. Ett nytt andra stycke anger att prövningstillstånd krävs vid överklagande av förvaltningsrättens beslut till kammarrätten. Överväganden finns i 7.4.7. Som utgångspunkt bör denna typ av mål anses vara av enkel beskaffenhet och därför kunna avgöras av en lagfaren domare ensam.

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård

4 §

Vad som sägs i 3 § gäller inte

1. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och

2. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.

Vad som sägs i 3 § om restriktioner som avser en viss eller vissa besökare gäller inte föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående till ett barn som är intagen för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Paragrafen reglerar undantag från möjligheten att besluta om besöksrestriktioner enligt 3 § samma lag. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.9.

Första stycket punkt 1 och 2 motsvarar tidigare första stycket punkt 2 och 3.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Andra stycket motsvarar med vissa ändringar tidigare första stycket punkt 1. Vad som sägs i 3 § om besöksrestriktioner gäller inte besök av personer för vilka 14 § andra stycket LVU är tillämplig om det är fråga om restriktioner som avser en viss eller vissa besökare. Det innebär att det med stöd av 3 § inte kan fattas *individuella* beslut om besöksrestriktioner gentemot ett barns föräldrar, vårdnadshavare, syskon eller andra närstående. Ett beslut om besöksrestriktioner som gäller *generellt*, exempelvis vid risk för överförande av smitta under en pandemi, kan däremot träffa även de personer som omfattas av 14 § andra stycket LVU.

12.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

26 kap. 9 f §

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att uppgift som behövs för ett beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård enligt 6 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga lämnas till en åklagare.

Paragrafen är ny och reglerar möjlighet att lämna uppgifter som behövs för ett beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård till åklagare trots socialtjänstsekretess. Överväganden finns i avsnitt 4.9.2.

En åklagare får bara under vissa angivna förhållanden besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård, det framgår av 6 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Om en sådan situation är aktuell måste åklagaren få det beslutsunderlag som behövs för att kunna göra en bedömning av om de lagliga förutsättningarna för ett omedelbart omhändertagande är uppfyllda. Den behöriga socialsekreterare som bereder beslutsunderlaget får genom bestämmelsen lämna ut de uppgifter som behövs för att göra denna bedömning.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

12.6 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400)

20 kap.

2 a §

Om en anmälan till socialnämnden gäller ett barns förhållanden i hemmet ska vad som sägs i 20 kap. 1 och 2 §§ också gälla syskon eller andra barn i samma hem.

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 9.2.4. Här anges att om en anmälan gäller ett barns förhållanden i hemmet ska vad som anges i 20 kap. 1 och 2 §§ gälla också syskon och andra barn i samma hem. Det innebär att skyldigheten att göra en omedelbar skyddsbedömning och en förhandsbedömning inte bara gäller det barn som en anmälan avser utan även barnets syskon eller andra barn i samma hem och anmälan gäller ett barn hemförhållanden.

Vad som utgör ett barns hem eller hemförhållanden ska förstås på motsvarande sätt som i 2 och 11 §§ LVU. Med hemmet kan avses både föräldrahemmet och ett annat hem där barnet vistas stadigvarande. Begreppet syftar inte bara på den fysiska bostaden utan på alla de situationer då ett barn direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller annan fostrares inflytande. Med syskon kan avses både biologiska hel- och halvsyskon, bonussyskon, adoptivsyskon och familjehemssyskon. Skyldigheten att göra en skyddsbedömning avseende syskon och andra barn i samma hem gäller således de eventuella syskon eller andra barn som vistas stadigvarande i samma hem eller står under samma vårdnadshavares eller annan fostrares inflytande.

6 §

När socialnämnden har beslutat om en utredning om ett barns behov av skydd eller stöd, är myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i 19 kap. 1 § skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen.

När socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som anges i första stycket skyldiga att lämna uppgifter inom den tid socialnämnden anvisar.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Paragrafen reglerar uppgiftsskyldigheten under socialnämndens utredning om ett barns behov av skydd eller stöd.

Andra stycket är nytt och behandlas i avsnitt 3.6.3. Här anges att när socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU ska de myndigheter, anställda och yrkesverksamma som är skyldiga att bistå socialnämnden med de uppgifter som behövs för utredningen göra detta inom den tid socialnämnden anvisar. När nämnden begär in uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen bör den i möjligaste mån precisera vilken slags uppgift den önskar få del av. Utgångspunkten bör vara att kontakter tas i god tid och att den tid som anvisas möjliggör underlag av god kvalitet.

22 kap.

12 a §

Socialnämnden ska utse en socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med vårdnadshavaren när ett barn vårdas utanför det egna hemmet.

Socialsekreteraren ansvarar för att vårdnadshavaren får råd, stöd och annan hjälp enligt 22 kap. 10 §.

Paragrafen är ny. Överväganden finns i avsnitt 6.4.3.

I det *första stycket* anges att det ska utses en särskild socialsekreterare för vårdnadshavare när ett barn vårdas utanför det egna hemmet. Ett fungerande samarbete med vårdnadshavaren är ofta nödvändigt för att placeringen ska bli så bra för barnet som möjligt. Det är också ofta en nödvändig förutsättning för att vårdnadshavaren ska kunna få information som behövs för att barnet till slut ska kunna flytta hem. Ett fungerande samarbete förutsätter att vårdnadshavaren ska veta vilken socialsekreterare denne ska vända sig till.

I det *andra stycket* anges att den särskilt utsedde socialsekreteraren också ansvarar för att vårdnadshavaren får råd, stöd och annan hjälp enligt 22 kap. 10 §. Syftet med bestämmelsen är att socialnämndens ansvar tydligare ska falla inom en socialsekreterares arbetsuppgifter.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

23 kap.

1 §

När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats, *ska* socialnämnden *överväga att* besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd *och samtycke till insats saknas,* utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Paragrafen reglerar uppföljning av ett barns situation när utredning har avslutats utan insats. Överväganden finns i avsnitt 8.6.4.

Första meningen är ändrad. Där framgår nu att socialnämnden är skyldig att överväga att besluta om uppföljning av ett barns situation när en utredning avslutas utan insats. Det innebär att socialtjänsten noga bör väga skäl för och emot och motivera ställningstagandet man kommer fram till. Ett övervägande ska dokumenteras enligt 14 kap. 3 § socialtjänstlagen.

I andra meningen har det införts ett förtydligande som anger att en förutsättning för uppföljning utan samtycke är att samtycke till insats saknas. Det innebär att nämnden måste ha erbjudit insatser men att erbjudandet har avvisats och utredningen därför avlutats utan insats.

2 §

När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende, *eller andra omfattande insatser till skydd och stöd för ett barn* har upphört *oplanerat*, *ska* socialnämnden *överväga att* besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd *och samtycke till insats saknas,* utan att förhållandena är sådana som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Detsamma gäller när en placering som beslutats med stöd av lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende har upphört.

Bestämmelser om uppföljning när vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga upphör finns i 21 b och 21 c §§ den lagen.

Paragrafen reglerar uppföljning av ett barns situation när placeringen av ett barn eller andra omfattande insatser till skydd eller stöd för ett barn har upphört oplanerat. Överväganden finns i avsnitt 8.6.4.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Första meningen är ändrad och gäller nu inte enbart när en placering har upphört utan även när andra omfattande insatser till skydd eller stöd för ett barn har upphört oplanerat. Med omfattande insatser i socialtjänstens öppenvård avses strukturerade, varaktiga och resurskrävande stöd- eller behandlingsinsatser som ges med hög intensitet och frekvens, och som innebär ett betydande professionellt engagemang över tid för att möta komplex problematik hos barn, unga eller deras föräldrar. Exempel på sådana insatser är Multisystemisk terapi (MST), Intensiv Hemmabaserad Familjebehandling (IHF) och Lösningsfokuserad hemmabaserad familjebehandling (LHIF). Många kommuner erbjuder emellertid inte dessa insatser utan ger barn med samma grad av vårdbehov stöd och hjälp på annat sätt.

Liksom i 23 kap. 1 § har socialnämnden en skyldighet att överväga att besluta om uppföljning av ett barns situation. Det innebär att socialtjänsten noga bör väga skäl för och emot och motivera ställningstagandet man kommer fram till. Ett övervägande ska dokumenteras enligt 14 kap. 3 § socialtjänstlagen. Ett övervägande behöver endast göras om placeringen eller insatsen har upphört oplanerat, det vill säga utan att målet med insatsen har uppnåtts.

I den *andra meningen* har det införts ett förtydligande som anger att en förutsättning för uppföljning utan samtycke är att samtycke till insats saknas. Av det följer att beslut om uppföljning bara får fattas om insatsen har avslutats för att samtycke till insatsen har återkallats. Att barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd innebär att barnets vårdbehov måste vara omfattande.

29 kap.

9 a §

Ansvarig för att följa upp ett barns situation enligt 23 kap. 1 och 2 §§ denna lag och enligt 21 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är den kommun som vidtog åtgärden som kan föranleda uppföljning, även om ansvaret för barnet enligt 1, 2, 3 eller 4 § har övergått till en annan kommun. Den andra kommunen är skyldig att på begäran bistå vid behov för att uppföljningen ska kunna genomföras.

Första stycket gäller inte om den andra kommunen samtycker till att ta över uppföljningen eller om ärendet annars flyttas över.

Paragrafen är ny och reglerar ansvarsfördelningen mellan kommuner för uppföljning när ett barn flyttar. Överväganden finns i avsnitt 8.6.6.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

I *första stycket* anges att ansvaret för uppföljning ligger på den kommun som vidtog den åtgärd som kan föranleda uppföljning enligt 23 kap. 1 och 2 §§ och enligt 21 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Med andra ord den kommun som genomförde utredningen som avslutades utan insats, den kommun som beslutade om placering eller annan omfattande insats som samtycke återkallats för, respektive den kommun som ansvarat för omhändertagandet för vård enligt LVU.

Den nya kommunen är skyldig att på begäran bistå den ursprungliga kommunen vid behov för att uppföljningen ska kunna genomföras. Skulle det under uppföljningstiden framkomma information som bör föranleda att en utredning inleds får den uppföljande kommunen ta kontakt med den nya bosättningskommunen för att uppmärksamma den på barnets behov av stöd och hjälp.

Av det *andra stycket* framgår att bestämmelsen i första stycket inte gäller om den andra kommunen samtycker till att ta över uppföljningen eller om ärendet annars flyttas över.

Referenser

Offentligt tryck

Propositioner, lagrådsremisser och regeringsskrivelser

Prop. 1979/80:1 *om socialtjänsten*.

Prop. 1981/82:141 *om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m.*

Prop. 1982/83:8 *om blodundersökning i faderskapsmål.*

Prop. 1989/90:28 *om vård i vissa fall av barn och ungdomar*.

Prop. 1989/90:70 *om våldsskildringar i rörliga bilder m.m.*

Prop. 1989/90: 71 *om några processrättsliga frågor.*

Prop. 1990/91:58 *om psykiatrisk tvångsvård, m.m*.

Prop. 1990/91:86 *om polisens åtgärder i samband med ingripanden mot ungdomar.*

Prop. 1994/95:27 *Fortsatt reformering av instansordningen m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna.*

Prop. 1995/96:196 *Besöksinskränkningar vid viss tvångsvård, m.m.*

Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen.*

Prop. 1999/2000:44 *Psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.*

Prop. 2000/01:80 *Ny socialtjänstlag m.m.*

Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 2004/05:123 *Stärkt rättssäkerhet och vårdinnehåll i LVM vården m.m.*

Prop. 2006/07:129 *Utveckling av den social barn- och ungdomsvården m.m.*

Prop. 2005/06:99 *Nya vårdnadsregler.*

Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga.*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Regeringens skrivelse 2016/17:10, *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.*

Prop. 2016/17:180 *En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag.*

Prop. 2017/18:7 *Skadestånd och Europakonventionen.*

Prop. 2018/19:77 *Förstärkta återfallsförebyggande åtgärder vid villkorlig frigivning*.

Prop. 2019/2020:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.*

Prop. 2021/22:178 *Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat*.

Prop. 2022/23:137 *Ekonomiska sanktioner mot terrorism.*

Lagrådsremiss den 4 juli 2024, *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.*

Prop. 2024/25:10 *Tryggare hem för barn.*

Prop. 2024/25:89 *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.*

Prop. 2024/25:175 *Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott.*

Prop. 2025/26:1 *Budgetpropositionen för 2026.*

Prop. 2025/26:12 *Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa.*

Statens offentliga utredningar (SOU)

SOU 1987:13 *Översyn av rättegångsbalken. Expertmedverkan och specialisering.*

SOU 2000:77 *Omhändertagen. Samhällets ansvar för utsatta barn och unga.*

SOU 2010:29 *En ny förvaltningslag*.

SOU 2015:71 *Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU.*

SOU 2023:40 *Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen*.

SOU 2023:66 *För barn och unga i samhällsvård.*

SOU 2025:38 *Att omhänderta barn och unga.*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

SOU 2025:63 *Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov.*

SOU 2025:84 *Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård.*

Departementspromemorior

Ds 2023:20 *Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem.*

Ds 2021:7 *Barnets bästa när LVU upphör.*

Ds 2024:30 *Öppna insatser och andra åtgärder till vårdnadshavare.*

Kommittédirektiv

Dir. 2024:13.

Dir. 2025:74.

Dir. 2025:95.

Regeringsuppdrag

S2025/01036, *Uppdrag om stärkt föräldraskapsstöd före, under och efter en placering av barn utanför det egna hemmet.*

Utskottsbetänkanden och riksdagsskrivelser

Bet. 1990/91:SOU13 *Psykiatrisk tvångsvård m.m.*

Bet. 2020/21:SoU19 *Frågor om placerade barn och unga*.

Bet. 2021/22:SoU33 *Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat*.

Riksdagsskrivelse 2021/22:322.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Övrigt

Motion 2021/22:4031 av Ulf Kristersson m.fl. (M).

Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU, Utredning som ett led i socialutskottets beredning av fråga om ändring i LVU, dnr 1416-2021/22.

En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, utdrag ur skr. 2016/17:10.

Socialdepartementet (2016), *Remissammanställning Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)*, S 2015/04694/FST.

Socialdepartementet (2001), *Remissammanställning över betänkandet Omhändertagen (SOU 2000:77)*, S2000/5585/ST.

Rättsfall

Europadomstolen

Olsson mot Sverige (nr 1), nr 10465/83, 24 mars 1988.

Johansen mot Norge, nr 17383/90, 7 augusti 1996.

Elsholz mot Tyskland, nr 25735/94, 13 juli 2000.

Gnahoré mot Frankrike, nr 40031/98, 17 januari 2001.

K och T mot Finland, nr 25702/94, 12 juli 2001.

Madsen mot Danmark, nr 58341/00, 7 november 2002.

Schmidt mot Tyskland, nr 32352/02, 16 augusti 2002.

Slivenko mot Lettland, nr 48321/99, 9 oktober 2003.

Wretlund mot Sverige, nr 46210/99, 9 mars 2004.

Young mot Förenade Konungariket, nr 60682/00, 16 april 2007.

Jovanovic mot Sverige, nr 10592/12, 22 oktober 2015.

T.s. & J.j. mot Norge, nr 15633/15, 11 oktober 2016.

S.J.P. och E.S. mot Sverige, nr 8610/11, 28 augusti 2018.

V.d. m.fl. mot Ryssland, nr 72931/10, 9 april 2019.

Mifsud mot Malta, nr 62257/15, 29 april 2019.

Strand Lobben m.fl. mot Norge, nr 37283/13, 10 september 2019.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 1989 s. 50.
RÅ 2004 ref. 79.
RÅ 2005 ref. 66.
RÅ 2006 ref. 10.
HFD 2012 ref. 35.
HFD 2014 ref. 50.
HFD 2015 ref. 73.
HFD 2017 ref. 40.
HFD 2018 ref. 28.
HFD 2020 ref. 26.
HFD 2024 ref. 55.

Kammarrätterna

Kammarrätten i Jönköping, dom den 8 februari 2007 i mål nr 4476-06.
Kammarrätten i Sundsvall, beslut den 10 januari 2014 i mål nr 3600-13.
Kammarrätten i Göteborg, beslut den 1 november 2016 i mål nr 5324-16.
Kammarrätten i Stockholm, dom den 29 maj 2017 i mål nr 6857-17.
Kammarrätten i Jönköping, beslut den 6 november 2017 i mål nr 3007-17.
Kammarrätten i Stockholm, dom den 9 januari 2018 i mål nr 18-18.
Kammarrätten i Göteborg, dom den 28 oktober 2019 i mål nr 4155-19.
Kammarrätten i Göteborg, dom den 20 maj 2021 i mål nr 2635-21.
Kammarrätten i Göteborg, dom den 4 november 2021 i mål nr 3616-21.
Kammarrätten i Sundsvall, dom den 29 juli 2022 i mål nr 671-22.
Kammarrätten i Stockholm, dom 2023-01-20 i mål nr 220-23.
Kammarrätten i Stockholm, dom 2023-10-25 i mål nr 5457-23.
Kammarrätten i Göteborg, dom den 27 oktober 2023 i mål nr 5677-23.
Kammarrätten i Jönköping, beslut den 12 december 2023 i mål nr 3941-23.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Kammarrätten i Stockholm, dom den 28 februari 2024 i mål nr 10734-24.

Kammarrätten i Stockholm, dom den 9 januari 2025 i mål nr 6670–24.

Kammarrätten i Stockholm, dom den 10 mars 2025 i mål nr 542-25.

Kammarrätten i Jönköping, dom den 11 mars 2025 i mål nr 3547–24.

Kammarrätten i Jönköping, beslut den 21 mars 2025 i mål 864-25.

Kammarrätten i Stockholm, dom den 12 maj 2025 i mål nr 1485–25.

Kammarrätten i Göteborg, dom den 1 september 2025 i mål nr 3818-25.

Förvaltningsrätterna

Förvaltningsrätten i Malmö, dom den 3 maj 2021 i mål nr 4937-21.

Förvaltningsrätten i Göteborg, dom den 7 juli 2022 i mål nr 7523-22.

Förvaltningsrätten i Karlstad, dom den 4 januari 2024 i mål nr 5336-23.

Förvaltningsrätten i Växjö, dom den 20 maj 2024 i mål nr 1214-24.

Förvaltningsrätten i Göteborg, dom den 20 augusti 2024 i mål nr 8308-24.

Förvaltningsrätten i Stockholm, dom den 17 september 2024 i mål nr 14958-24.

Justitieombudsmannen

JO 1987/88 s. 154.

JO 1994/95 s. 356.

JO 1995/96 s. 291.

JO 1995/96 s. 320.

JO 1999/00 s. 264.

JO 2004/05 s. 261.

JO 2004/05 s. 249.

JO 2006/07 s. 212.

JO 2009/10 s. 42.

JO beslut den 19 november 2010, dnr 4245-2009.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

JO 2010/11 s. 509.

JO 2011/12 s. 448.

JO 2012/13 s. 274.

JO inspektionsprotokoll den 30 maj 2012, dnr 1781-2012.

JO 2014/15 s. 407.

JO yttrande över betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71), dnr R 107-2015.

JO beslut 17 maj 2019, dnr 7875-2017.

JO beslut 29 maj 2018, dnr 167-2018.

JO 2018/19 s. 525.

JO 2019/20 s. 548.

JO 2021/22 s. 576.

JO beslut 28 april 2022, dnr 5984-2021.

JO beslut den 28 juni 2022, dnr 822-2022.

JO 2023/24 s. 408.

JO beslut 26 november 2024, dnr 9213-2023.

JO beslut den 19 december 2022, dnr 9081-2020.

JO yttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7), dnr R 40-2021.

JO yttrande över betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66), dnr R 110-2023.

JO inspektionsprotokoll den 13 september 2024, dnr 3559-2024.

Myndighetspublikationer

IVO (2023), *Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga*, Redovisning av regeringsuppdrag S2020/08835.

MFOF (2018), Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Polismyndigheten (2023), *Bob – barn och unga i organiserad brottslighet – Redovisning av Polismyndighetens, Socialstyrelsens och Statens institutionsstyrelses uppdrag att föreslå en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet.*

Polismyndigheten (2023) Faktablad Alkoholutandning.

SBU (2022), *Signs of Safety, En modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet.*

Socialstyrelsen (2021), *Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott.*

Socialstyrelsen (2022), *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021*.

Socialstyrelsen (2022), *Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare.*

Socialstyrelsen (2022), *Samverkan i sociala insatsgrupper.*

Socialstyrelsen (2022), *SSPF Samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid*.

Socialstyrelsen (2023), *BBIC Grundbok, Barns behov i centrum.*

Socialstyrelsen (2023), *LVU, Handbok för socialtjänsten*.

Socialstyrelsen (2023), *Utreda barn och unga, Handbok för socialtjänsten*.

Socialstyrelsen (2023), *Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående. Kunskapsstöd till socialtjänsten.*

Socialstyrelsen (2023), *Placerade barn och unga, Handbok för socialtjänsten*.

Socialstyrelsen (2024), *Yttrande över betänkandet SOU 2023:66 För barn och unga i samhällsvård*, dnr 116777/2023.

Socialstyrelsen (2024), *Öppna jämförelser 2024 – Social barn- och ungdomsvård*.

Socialstyrelsen (2025), *Öppna jämförelser 2025 – Social barn- och ungdomsvård*.

Socialstyrelsen (2025), *Att växa upp med alkohol eller andra droger i familjen*.

Stockholms stad (2014), *Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden inom Individ och familjeomsorgen.*

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Stockholms stad (2022), *Förteckning över biståndsbedömda insatser inom socialtjänsten som kan verka för att stabilisera barns och ungas skolgång.*

Internationella dokument och publikationer

Bufdir (2023), *Saksbehandlingrundskrivet*, Rundskriv for barnevernstjenstens sakbehandling.

CRC/C/GC/14, *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*, FN:s kommitté för barnets rättigheter, 29 maj 2013.

Ekspertgruppen om tiltak for barn som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet (2025), De er våre barn – om å holde hodet kaldt og hjertet varmt.

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till barnskyddslag och vissa lagar som har samband med den (RP 252/2006 rd). Finland.

Social- og Boligministeriet (2024) *Vejledning om anbringelse (delvejledning 4 af 6 til barnets lov)*, Social-, Bolig- og Ældremin., j.nr. 2023-5541.

Social og Boligstyrelsen (2023), *Håndbog om barnets lov.*

Litteratur, publikationer från organisationer med mera

Danielius med flera (2023), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, JUNO version 6 publicerad digitalt 2023.

Gustafsson, Håkan, Östlund, Allison, Grotenfelt da Silva, Cristina (2023), Från stigbundenhet till lagbundenhet? Kritiska vägval vid upphörande av tvångsvård enligt LVU, publicerad i Tidsskrift for rettsvitenskap, 136 (5), 586-619.

Heléndsotter, Ronja (2024) *Surviving Childhood: Health and Crime Effects of Removing a Child From Home.*

Lundgren, Lars och Sunesson, Per-Anders, *Nya sociallagarna* (2025, version 39, JUNO).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Melke, Anna (2022), *Förbättrat stöd till föräldrar i samhällsvård – en sammanfattning av projektet Förälder på avstånd.*

Melke, Anna (2022), *Förälder på avstånd – Stöd till dig som möter föräldrar med barn i samhällsvård.*

Petrén, Gustaf & och Ragnemalm, Hans (1980). *Sveriges grundlagar.*

Yllner, Vera (2024), *Rättsliga ramar för socialtjänstens arbete med umgänge för barn i samhällsvård – praktiska svårigheter och eviga frågor i den svenska sociala barnavården*, Nordisk socialrättslig tidskrift (39), s. 29–60.

Webbpublikationer

Socialstyrelsen (2019), Metodguiden, *MST (Multisystemisk terapi).* https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/mst-multisystemisk-terapi/ (hämtad 2025-12-17).

Moderaterna (2020), Åtgärdspaket mot ungdomskriminaliteten. https://moderaterna.se/nyhet/atgardspaket-mot-ungdomskriminaliteten/ (hämtad 2025-12-17).

Socialstyrelsen (2024), Metodguiden, *IHF (Intensiv Hemmabaserad Familjebehandling)* https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/ihf-intensiv-hemmabaserad-familjebehandling/ (hämtad 2025-12-17).

Övrigt

Alarmeringsavtal mellan staten och SOS Alarm Sverige AB (2023).

Kommittédirektiv 2023:160

Stärkt barnrättsperspektiv i LVU och en översyn av grunderna för vård

Beslut vid regeringssammanträde den 30 november 2023

Sammanfattning

En särskild utredare ska föreslå åtgärder i syfte att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. I uppdraget ingår att se över grunderna för vård enligt LVU och att lämna förslag för att stärka skyddet och rättssäkerheten i samband med umgängessituationer och vårdens upphörande. I uppdraget ingår också att se över förbättringar av möjligheterna att besluta om och verkställa omhändertaganden samt att se över behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål enligt LVU.

Utredaren ska bl.a.

- analysera och ta ställning till om rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende ska ändras för att inkludera fler beteenden eller om det ska införas fler rekvisit för att tydligare skilja mellan riskbeteenden av olika karaktär,
- analysera och ta ställning till behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn och unga som växer upp i hem med hedersrelaterat förtryck eller hem med en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga,
- analysera och ta ställning till behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU,

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

- analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande och oavsett ställningstagande lämna förslag på en sådan reglering,
- bedöma om fler åtgärder behövs för att förbättra socialnämndens förutsättningar att göra bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 augusti 2025.

Barnets rättigheter behöver få tydligare genomslag i tvångsvårdslagstiftningen för barn och unga

Principen om barnets bästa kommer till uttryck i 1 § femte stycket LVU där det anges att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. Det följer också av artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Barns rättigheter och trygghet är ett prioriterat område för regeringen. Barn som rättighetsbärare och deras rätt till skydd och vård behöver värnas. Det gäller i synnerhet de barn och unga som vårdas enligt LVU. Även om principen om barnets bästa regleras i den inledande bestämmelsen i LVU behöver det säkerställas att principen tillgodoses i praktiken, särskilt vid prövningen av umgänge och vid vårdens upphörande. Det är enligt regeringen angeläget att barnets rättigheter får tydligare genomslag i tvångsvårdslagstiftningen för barn och unga.

Flera lagändringar i syfte att stärka principen om barnets bästa har under de senaste åren genomförts i LVU och socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. I mars 2021 trädde nya bestämmelser i LVU och SoL om bl.a. regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i kraft (prop. 2020/21:35, bet. 2020/21:SoU5, rskr. 2020/21:128) och i juli 2022 trädde nya bestämmelser om bl.a. barnets bästa när vård enligt LVU upphör i kraft (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

I Regeringskansliet bereds även förslagen i betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71) och förslagen i promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (S2022/04724). Flera utredningar som på olika sätt berör barn och unga i samhällets vård har därutöver lämnat förslag på förbättringar för placerade barn och unga. Det pågår också utredningsuppdrag som ännu inte är slutförda, bl.a. i Utredningen om öppna insatser utan samtycke till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga (S 2022:D).

Även med beaktande av de åtgärder som vidtagits hittills och det arbete som fortfarande pågår är regeringens uppfattning att det fortfarande finns viktiga aspekter som behöver belysas när det gäller tvångsvårdslagstiftningen för barn och unga. Regeringen ser därför behov av att utreda skarpare och tydligare lagstiftning i fråga om umgänge och vårdens upphörande för att ytterligare stärka principen om barnets bästa. Regeringen ser även behov av att stärka utsatta barns och ungas möjligheter att få den vård de behöver. Av det skälet behöver bl.a. grunderna för vård enligt LVU ses över så att de svarar mot de beteenden och normer som finns i dagens samhälle.

Uppdraget att säkerställa att barn och unga får den vård de behöver

En översyn av grunderna för vård enligt LVU

Ett beslut om vård enligt LVU är en mycket ingripande, men ibland nödvändig, åtgärd för att säkerställa att barn och unga får det skydd och stöd de behöver när vård på frivillig väg inte är möjlig att genomföra.

I 3 § LVU anges förutsättningarna för att bereda den unge vård på grund av eget beteende. Enligt bestämmelsen krävs det att den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Med annat socialt nedbrytande beteende menas enligt förarbetena att den unges beteende avviker från samhällets grundläggande normer. I förarbetena uttalas att annat socialt nedbrytande beteende kan vara att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet, att den

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

unge vistas – annat än tillfälligt – i en så kallad knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb (prop. 1989/90:28 s. 109). Högsta förvaltningsdomstolen har i en dom funnit att uppräkningen i förarbetena av vilka fall som utgör socialt nedbrytande beteende inte är uttömmande (RÅ 2000 ref. 33).

Begreppet annat socialt nedbrytande beteende är det vagaste av de tre beteenderekvisiten. Den generella utformningen gör det förvisso möjligt att inkludera nya sociala problem, men kan också leda till tillämpningsproblem. Förarbetena ger förhållandevis knapphändig vägledning, särskilt i fråga om andra skadliga och självdestruktiva beteenden än missbruk eller kriminalitet. Även om begreppets tillämpningsområde både utvidgats och förtydligats i praxis kvarstår otydligheter och gränsdragningsproblem.

Det gäller bl.a. hur socialt nedbrytande beteende ska bedömas i relation till barn och unga med både en social problematik och en psykiatrisk problematik, såsom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, självskadebeteenden och ätstörningar. Högsta förvaltningsdomstolen har slagit fast att ett beteende som närmast kan betraktas som symptom på en psykisk störning inte utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU (RÅ 2010 ref. 24). En psykiatrisk grundproblematik eller vård enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård utgör inget hinder mot att tillämpa LVU, men är därmed inte heller en tillräcklig förutsättning i sig.

Det handlar också om vilka typer av beteenden som faller inom tillämpningsområdet för ett socialt nedbrytande beteende. Högsta förvaltningsdomstolen har kommit fram till att misskötsel av medicinering svårligen kan anses vara socialt nedbrytande (se t.ex. HFD 2015 ref. 42). Vidare finns frågetecken kring hur man ska se på den risk som unga kan utsättas för när det gäller återvändande till miljöer där de utsatts för hedersrelaterat eller annat våld (se t.ex. HFD 2015 ref. 7).

Utredningen om tvångsvård för barn och unga lämnade i sitt slutbetänkande (SOU 2015:71) ett förslag på en modifiering av rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende. Syftet var att markera att det är beteendet i sig, och inte orsakerna bakom, som kan utgöra grund för vård enligt 3 § LVU.

Regeringen anser dock att begreppet socialt nedbrytande beteende behöver analyseras ytterligare och med en bredare ansats än vad som tidigare gjorts. Det finns behov av att analysera vilka riskbeteenden som

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

i dag anses falla inom eller utanför ramen för ett socialt nedbrytande beteende och om rekvisitet behöver moderniseras och utvidgas utifrån en sådan analys. Den kunskapsutveckling och de samhällsförändringar som skett sedan 2015, då Utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2015:71) lämnade sitt slutbetänkande, behöver beaktas i analysen. Det gäller t.ex. den utveckling som skett i fråga om barn och unga som involveras och utnyttjas i kriminella nätverk. Det är också viktigt att beakta den risk unga kan utsättas för när det gäller återvändande till miljöer där de utsatts för hedersrelaterat våld.

Det finns även anledning att analysera hur förutsättningarna för vård på grund av förhållandena i hemmiljön enligt 2 § LVU svarar mot dagens behov av att skydda och stödja barn i dysfunktionella hemmiljöer. I Tidöavtalet, som är en överenskommelse mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, anges att det är viktigt att vård enligt LVU används för att skydda barn och unga från utsatthet för våld, inklusive hedersrelaterat förtryck, och kriminella miljöer. Barn som växer upp i hem där det finns en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet som kan innebära påtaglig risk för barnets psykiska och fysiska hälsa eller sociala utveckling behöver kunna beredas vård med stöd av LVU.

Utredaren ska därför

- kartlägga vilka skadliga riskbeteenden som finns hos barn och unga i dag och bedöma om dessa faller inom eller utanför nuvarande tillämpningsområde för rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende,
- analysera och ta ställning till om rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende ska ändras för att inkludera fler beteenden eller om det ska införas fler rekvisit för att tydligare skilja mellan skadliga riskbeteenden av olika karaktär,
- analysera och ta ställning till behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn som växer upp i hem med hedersrelaterat förtryck eller hem med en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet som kan innebära fara för barnets hälsa eller utveckling och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga, och
- i övrigt lämna nödvändiga författningsförslag.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Ökad sakkunskap i LVU-processen

För att öka barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda och stärka rättssäkerheten i LVU-processen har det återkommande diskuterats om det finns ett behov av ökad sakkunskap i mål som rör barn och unga. Förslag som syftar till att öka förekomsten av sakkunskap i LVU-mål har tidigare lämnats i betänkandena Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77) och Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71). Nyligen föreslog också Utredningen om vikten av trygghet och kontinuitet för barn i utsatta situationer i sitt slutbetänkande Tryggare hem för barn (SOU 2022:71) att domstolen i mål om vårdnad, boende och umgänge ska kunna hämta in ett sakkunnigutlåtande från en psykolog om det behövs ytterligare utredning om barnets situation.

Socialnämnden har i dag möjlighet att inom ramen för sin utredningsskyldighet konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs för bedömningen av behovet av insatser. Vidare finns det enligt 24 § förvaltningsprocesslagen (1971:291), förkortad FPL, en möjlighet för domstolen att inhämta yttrande över frågor som kräver särskild sakkunskap. Utredningen om tvångsvård för barn och unga konstaterar dock i sitt betänkande (SOU 2015:71) att förvaltningsdomstolarna inte använder sig av möjligheten att anlita sakkunniga i någon större utsträckning i mål enligt LVU. I vissa andra måltyper, exempelvis i mål om psykiatrisk tvångsvård, är det särskilt reglerat att förvaltningsrätten, om det inte är uppenbart obehövligt, ska höra lämplig sakkunnig vid den muntliga förhandlingen.

Det förslag som lämnas i betänkandet (SOU 2015:71) innebär att förvaltningsrätten vid behov ska kunna höra lämplig sakkunnig vid den muntliga förhandlingen för att barnet eller den unge ska få sitt behov av vård allsidigt belyst och korrekt bedömt, t.ex. av en expert inom barn- och ungdomspsykiatri eller barnmedicin. Enligt förslaget kan det även gälla sakkunskap i en specifik fråga som hedersrelaterat våld och förtryck.

Under remissbehandlingen möttes förslaget av kritik, bl.a. anfördes det att det i första hand måste ankomma på socialnämnden att se till att personer med särskild sakkunskap uttalar sig i ärendet, när detta anses påkallat. Vidare ifrågasattes behovet av den föreslagna bestämmelsen eftersom möjligheten att höra sakkunnig redan finns

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

enligt 24 § FPL. Förslaget kritiserades också för att det inte på ett tydligt sätt redogörs för hur bestämmelsen ska tillämpas i praktiken och för hur domstolarna ska få kännedom om vilka sakkunniga som finns inom olika områden. Flera remissinstanser påpekade också att utredningen inte heller beräknat de ekonomiska konsekvenserna av förslaget.

Rätt använd kan ökad sakkunskap i LVU-processen bidra till att barn eller unga får den vård de har rätt till och behöver. Regeringen bedömer utifrån remissynpunkterna att frågan om sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU behöver belysas ur ett vidare och mer praktiskt perspektiv än vad som gjorts i tidigare utredningar. Det kan handla om ökad sakkunskap både under socialtjänstens och domstolens handläggning.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU samt till i vilka fall, av vilken typ och i vilken form sådan kunskap behövs,
- oavsett ställningstagande föreslå hur lämpliga sakkunniga ska utses, vilken kompetens de ska ha och under vilket skede av processen kunskapen ska användas, och
- föreslå nödvändiga åtgärder och lämna nödvändiga författningsförslag.

Bättre möjligheter att besluta om och verkställa omhändertaganden

När ett barn eller en ung person är i omedelbart behov av vård enligt LVU finns en möjlighet för socialnämnden att ingripa akut och besluta om ett omedelbart omhändertagande, utan att behöva avvakta förvaltningsrättens beslut om vård.

Det är inte ovanligt att brottsutredande myndigheter har kunskap om eller får kännedom om situationer som innebär att barn eller unga bör omhändertas akut enligt LVU. I enlighet med Tidöavtalet bör därför förutsättningarna för att ge åklagare befogenhet att i vissa fall besluta om omedelbart omhändertagande enligt LVU utredas.

Ett beslut om ett omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka. I förarbetena uttalas det att beslutet

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ska underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål. Tidsfristen på en vecka motiveras av att det exempelvis kan vara nödvändigt att bifoga även annan utredning som finns tillgänglig hos nämnden och att det vid helger kan vara svårt att få tag i sådan utredning. Det hänvisas också till att det vid mellankommande helger kan uppstå förseningar i postgången (prop. 1979/80:1 s. 505 och 591).

Ett beslut om ett omedelbart omhändertagande är verkställt när det skett ett faktiskt omhändertagande av barnet eller den unge (prop. 1979/80:1 s. 592).

Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett beslut om handläggningen i samband med ett omedelbart omhändertagande uttalat att det inte finns något utrymme för en socialnämnd att inom ramen för tidsfristen om en vecka avvakta med att underställa ett beslut om omedelbart omhändertagande till dess att beslutet är verkställt, det vill säga tills barnet eller den unge faktiskt har omhändertagits (JO 2021/22 s. 576). Av det aktuella beslutet framgår att det förekommit att socialnämnden i vissa fall avvaktat med att underställa förvaltningsrätten beslutet om omedelbart omhändertagande eftersom barn och unga i vissa fall avviker och håller sig undan efter att de fått information om att nämnden fattat ett beslut om att omedelbart omhänderta dem.

JO har även i ett beslut den 19 december 2022 (JO dnr 9081-2020) uttalat att avsikten med tidsfristen inte heller är att hantera problemet med att vårdnadshavare eventuellt avviker.

Enligt regeringens mening är det ytterst angeläget att de barn och unga som bedöms vara i behov av akut vård får den vård de behöver. I syfte att säkerställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande faktiskt resulterar i ett omhändertagande av barnet eller den unge anser regeringen att det finns skäl att se över förutsättningarna för att inom ramen för gällande tidsfrist avvakta med underställningen av ett beslut om omedelbart omhändertagande.

Det finns även skäl att se över socialnämndens förutsättningar att inom ramen för den gällande tidsfristen verkställa ett beslut om vård enligt LVU i de fall barnet eller den unge har sin hemvist i Sverige men befinner sig utomlands. När domstolens beslut om vård enligt LVU har fått laga kraft har socialnämnden fyra veckor på sig att verkställa beslutet, annars förfaller det. Den omständigheten att barnet eller den unge befinner sig i ett annat land innebär generellt flera praktiska och administrativa svårigheter som kan påverka möjligheterna att verkställa beslutet inom tidsfristen. Det kan vara fråga

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

om fall där socialnämnden väljer att ansöka om verkställighet av ett beslut om LVU-vård i utlandet med stöd av rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) eller 1996 års Haagkonvention. Det händer att socialnämnden behöver återta en ansökan om verkställighet i utländsk domstol om beslutet om vård enligt LVU har hunnit förfalla innan verkställighetsprocessen i utlandet har avslutats. Regeringen ser därför ett behov av att se över om den nu gällande tidsfristen på fyra veckor är tillräcklig.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till om åklagare i vissa fall ska kunna besluta om omedelbart omhändertagande och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga,
- analysera och ta ställning till förutsättningarna för att inom ramen för gällande tidsfrist avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbart omhändertagande för att säkerställa att beslutet kan verkställas,
- analysera och ta ställning till om tidsfristen på fyra veckor ska förlängas när ett beslut om vård enligt LVU för barn eller unga som befinner sig utomlands ska verkställas, och
- i övrigt lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att stärka skyddet och rättssäkerheten i LVU vid umgänge och vårdens upphörande

Obligatoriska drogtester

I juli 2022 infördes bestämmelser som ger socialnämnden möjlighet att besluta att en vårdnadshavare eller förälder till ett barn som ges vård med stöd av 2 § LVU ska uppmanas att lämna drogtest inför umgänge och inför prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Regleringen infördes för att ge socialnämnden verktyg för att kunna göra säkrare bedömningar i fråga om umgänge och vid vårdens upphörande. Det bedömdes även utifrån ett rättssäkerhetsper-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

spektiv vara motiverat med en reglering som styr förfarandet och att det tydligt framgår av lagstiftningen under vilka förutsättningar som socialnämnden får uppmana en vårdnadshavare eller förälder att lämna ett drogtest (prop. 2021/22:178 s. 73 och 74). Socialnämndens beslut att uppmana en vårdnadshavare eller förälder att lämna drogtest innebär inte någon skyldighet för den enskilde att underkasta sig drogtest.

En reglering med drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vid prövning om vårdens upphörande är en inskränkning av vårdnadshavarens eller förälderns rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Rätten till respekt för privat- och familjeliv skyddas av artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Enligt artikel 8.2 får en offentlig myndighet inte inskränka åtnjutandet av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till bl.a. skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. En sådan inskränkning måste således ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig.

Frågan om drogtester aktualiserar även frågor om skydd mot påtvingade kroppsliga ingrepp i 2 kap. 6 § regeringsformen, förkortad RF. Denna bestämmelse garanterar den enskilde ett skydd gentemot det allmänna mot ett påtvingat kroppsligt ingrepp. Denna grundläggande fri- och rättighet får begränsas endast genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt eller utgöra ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. En begränsning får heller inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Detta följer av 2 kap. 20 och 21 §§ RF.

För att ytterligare minska barns utsatthet, exempelvis i de fall någon form av skadligt bruk misstänks förekomma i hemmiljön, anser regeringen att det finns skäl att utreda obligatoriska drogtester vid umgänge och vårdens upphörande. Obligatoriska drogtester kan avse både att det ska vara ett obligatoriskt utredningsmedel för socialnämnden och en skyldighet för det omhändertagna barnets vårdnadshavare och föräldrar. Riksdagen har även tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om obligatoriska drogtester inför umgänge och LVU-vårdens upphörande (bet. 2021/22:SoU33

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

punkt 20, rskr. 2021/22:322). I de fall det är någon form av skadligt bruk hos föräldrarna som utgör grunden för tvångsomhändertagandet bör det enligt utskottet framgå av lagen att drogtester ska vara obligatoriska för att bidra till bedömningen av huruvida omständigheterna har förändrats varaktigt och genomgripande (bet. 2021/22:SoU33 s. 35).

Utredaren ska därför

- analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande och oavsett ställningstagande lämna förslag på en sådan reglering,
- särskilt ta ställning till om en vägran att lämna drogtest ska ha samma innebörd som ett positivt testsvar, och
- i övrigt lämna nödvändiga författningsförslag.

Förutsättningar för säkrare bedömningar

Socialnämnden har enligt 14 § LVU ett ansvar för att omhändertagna barns och ungas behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodoses så långt det är möjligt. Vidare har socialnämnden enligt 21 § första stycket LVU en skyldighet att besluta att vården ska upphöra, så snart LVU-vården inte längre behövs och de omständigheter som föranleder den vård som ges med stöd av 2 § LVU har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

När ett umgänge mellan barnet eller den unge och vårdnadshavare respektive föräldrar ska planeras eller vid prövningen av om vården ska upphöra är det av stor vikt att socialnämnden har förutsättningar att göra bedömningar som försäkrar barnet eller den unge en trygg och säker miljö. Det är också av vikt att detta sker på ett rättssäkert och ändamålsenligt sätt och att det avgörande för bedömningen är vad som bedöms vara barnets bästa.

Regeringen bedömer att det även i andra situationer än vid vårdnadshavares och föräldrars skadliga bruk behövs fler verktyg för att socialnämnden ska kunna göra bedömningar som är säkrare för barnet när det gäller umgänge och vårdens upphörande. JO efterlyser även i sitt remissvar över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7) ett större grepp om frågan om vad som krävs för att principen om barnets bästa ska få genomslag i umgänges-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

situationer och vid vårdens upphörande. JO uttalar att det vore önskvärt att möjliga åtgärder övervägs också i de fall omsorgsbristen beror på annat än att vårdnadshavaren har problem med missbruk (S2021/02397).

En bredare översyn av socialnämndens förutsättningar att göra säkra bedömningar för umgänge och vid prövning av vårdens upphörande bör därför göras. Detta är särskilt angeläget vid för barnet riskfyllda situationer på grund av exempelvis psykisk ohälsa, hedersproblematik eller en historik av olika former av våld inom familjen.

Utredaren ska därför

- kartlägga och analysera socialnämndens förutsättningar att göra bedömningar som säkerställer barns trygghet och säkerhet vid umgänge och vårdens upphörande,
- vid behov föreslå åtgärder för att socialnämnden ska få bättre förutsättningar att göra sådana bedömningar, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Överklagande av beslut om umgängesbegränsning

I de fall det inte är möjligt att på frivillig väg komma överens om barnets umgänge med vårdnadshavare eller föräldrar med fastställd umgängesrätt har socialnämnden, enligt 14 § andra stycket 1 LVU, rätt att ensidigt bestämma hur umgänget ska utövas under vårdtiden. Socialnämnden får dock inte utan starka skäl besluta om inskränkningar i umgänget mellan ett barn och barnets föräldrar. Bestämmelsen om umgängesbegränsning ska tillämpas restriktivt (prop. 1979/80:1 s. 602). Ett beslut i fråga om umgänge enligt 14 § LVU är överklagbart enligt 41 § LVU. Barn över 15 år är enligt 36 § LVU processbehöriga och kan därmed överklaga beslutet liksom vårdnadshavare och föräldrar med fastställd umgängesrätt.

Om socialnämnden bedömer att det är nödvändigt, kan ett umgänge med andra personer än vårdnadshavare och föräldrar med fastställd umgängesrätt också begränsas. Det sker då med stöd av socialnämndens allmänna befogenhet att besluta om barnets eller den unges personliga förhållanden under vårdtiden enligt 11 § fjärde stycket LVU. En sådan begränsning av umgänget kan t.ex. riktas mot en förälder som varken är vårdnadshavare eller har fastställd umgänges-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

rätt, syskon, mor- och farföräldrar eller andra släktingar och personer som vill ha kontakt med barnet eller den unge.

Ett beslut om att begränsa umgänget enligt 11 § fjärde stycket LVU räknas inte upp i katalogen över överklagbara beslut i 41 § LVU. Det innebär att varken barnet, oavsett processbehörighet, eller den som umgängesbegränsningen riktar sig mot har en rätt att överklaga beslutet enligt den lydelse som lagen har.

Samtidigt innebär rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen att var och en, vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter, är berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol. Konventionen gäller som svensk lag enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. I 2 kap. 19 § regeringsformen föreskrivs att en lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen. Kammarrätten i Göteborg har i en dom den 4 november 2021 (mål nr 3616-21) bedömt att ett beslut om umgängesbegränsning som tas med stöd av 11 § LVU är överklagbart i enlighet med rätten till domstolsprövning enligt Europakonventionen.

Av rättssäkerhetsskäl bör det i en lagstiftning om tvångsvård framgå av lagtexten vilka beslut som kan överklagas. Med beaktande av beslutets ingripande karaktär och kravet på en rättvis rättegång enligt Europakonventionen finns det enligt regeringen skäl att analysera frågan om överklagbarheten av beslut om att begränsa umgänge enligt 11 § LVU.

Utredaren ska därför

- analysera om en annan person än en vårdnadshavare eller en förälder med fastställd umgängesrätt ska kunna överklaga en begränsning av umgänget mellan sig och barnet och i så fall i vilka fall,
- ta ställning till om en möjlighet till sådant överklagande ska regleras i LVU, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

I uppdraget ingår inte att se över processbehörigheten för barn i LVU.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Förtydligande av vad som krävs för att vården ska upphöra

När vård enligt LVU inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra. Den 1 juli 2022 infördes ett förtydligande i LVU om att socialnämnden inte får besluta att vård enligt 2 § LVU ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). Den nya lydelsen är en kodifiering av den kammarrättspraxis som utarbetats genom åren kring vårdens upphörande.

I samband med att riksdagen antog propositionen tillkännagav den för regeringen det som utskottet anför om den framtida utformningen av bestämmelsen om en varaktig och genomgripande förändring (bet. 2021/22:SoU33 punkt 6, rskr. 2021/22:322). Utskottet anför att det finns ett behov av att i lagtext utveckla och förtydliga innebörden av varaktig och genomgripande förändring, liksom att förtydliga den information som ges till föräldrarna i samband med beslutet om tvångsvård om skälen för omhändertagandet och förutsättningarna för att omhändertagandet ska kunna upphöra (bet. 2021/22:SoU33 s. 17 och 18).

Det förtydligande som har gjorts i LVU om att vården inte får upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt är ett steg på vägen för att se till att ett omhändertagande inte upphör för tidigt och för att säkerställa barnets bästa. Det är dock angeläget att utreda om det krävs ytterligare förtydliganden och utveckling av vad som avses med en varaktig och genomgripande förändring. Utöver föräldraförmåga kan det t.ex. handla om att vårdnadshavarna har insikt i vad som låg till grund för omhändertagandet och att barnet ska ha fått möjlighet att bearbeta det som låg till grund för omhändertagandet.

Vidare kan det konstateras att det i nuläget, utöver åldersgränsen på 21 år, inte är angivet i LVU vad som krävs för att vården ska upphöra för de barn och unga som ges vård enligt 3 § LVU (beteendefallen) mer än att vården ska upphöra när den inte längre behövs. Det finns därför enligt regeringens mening anledning att överväga förtydliganden av under vilka förutsättningar vården av denna grupp ska upphöra.

Såväl grunden för ett omhändertagande enligt LVU som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra måste vara begripliga

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

för alla inblandade. Detta är särskilt viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men det är även viktigt för att skapa trygghet och förutsägbarhet för både barn, unga och vuxna. Det finns därför även anledning att förtydliga den information som lämnas till vårdnadshavaren i samband med ett omhändertagande.

Utredaren ska därför

- analysera och föreslå hur kravet på varaktig och genomgripande förändring för att vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra kan utformas,
- analysera och föreslå hur förutsättningarna för vårdens upphörande för de barn och unga som ges vård på grund av eget beteende kan förtydligas,
- föreslå hur information till vårdnadshavare om skälen för ett omhändertagande liksom förutsättningarna för att vården ska upphöra kan förtydligas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Socialnämndens skyldighet att noga förbereda den unges återförening

Av 21 § andra stycket LVU framgår att socialnämnden inför ett upphörande av vård har ansvar för att noga förbereda återföreningen mellan den unge och den som har vårdnaden om den unge. Enligt förarbetena till bestämmelsen bör det behandlas redan i vårdplanen hur återföreningen ska förberedas. Vidare anges det att om den unge vårdats med stöd av LVU en längre tid kan det vara lämpligt att nämnden gör upp en plan för hur återföreningen ska genomföras (prop. 1989/90:28 s. 88 och 118).

JO anger i sitt remissyttrande över promemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7) bl.a. att bestämmelsen i sin nuvarande utformning inte utgör någon garanti för att nämndens noggranna förberedelser leder till ett bättre resultat för det enskilda barnet i och med att barnets vårdnadshavare kan välja att tacka nej till nämndens plan för hur en återförening ska genomföras och att bestämmelsen därför är förhållandevis uddlös ur det perspektivet. JO ställer sig frågan om den nuvarande bestämmelsen om nämndens

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

skyldighet att förbereda återföreningen är tillräckligt konkret. Enligt JO klargörs inte hur nämnden ska agera vid en återförening (S2021/02397).

Med hänsyn till den betydande förändring och de konsekvenser en återförening kan medföra för barn och vårdnadshavare anser regeringen att det finns skäl att närmare utreda socialnämndens ansvar enligt den aktuella bestämmelsen.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till behovet av att stärka och konkretisera socialnämndens ansvar för återförening, och
- föreslå nödvändiga åtgärder och lämna nödvändiga författningsförslag.

Socialnämndens uppföljningsskyldighet efter avslutad vård

Sedan den 1 juli 2022 är det enligt 21 b och c §§ LVU obligatoriskt för socialnämnden att följa upp ett barns situation under maximalt sex månader från det att vården upphörde (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Uppföljningsskyldigheten av ett barn efter avslutad LVU-vård är av stor betydelse för att säkerställa ett tillräckligt skyddsnät. Även det sätt som uppföljningen utformas på och hur ofta kontakt bör tas inom ramen för uppföljningstiden kan givetvis vara av betydelse. Det finns enligt regeringen anledning att se över uppföljningstidens längd.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om uppföljningstidens längd efter avslutad LVU-vård (bet. 2021/22:SoU33 punkt 14, rskr. 2021/22:322). Utskottet anför att det mot bakgrund av att det krävs allvarliga missförhållanden för att tvångsvård ska beslutas bör uppföljningen pågå under minst ett år (bet. 2021/22:SoU33 s. 31).

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Utredaren ska därför

- bedöma om tiden för den uppföljning som socialnämnden ska göra när vård enligt LVU upphör ska förlängas,
- oavsett ställningstagande lämna förslag på en uppföljningstid på minst ett år, och
- i övrigt lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Barnrättsperspektivet ska vara utgångspunkten i arbetet och förslagens konsekvenser för barn och unga ska särskilt belysas och beaktas. Även förslagens potentiellt olika konsekvenser för flickor och pojkar ska särskilt belysas och beaktas. Förslag på författningsändringar ska föregås av en integritetsanalys när så är påkallat. Utredaren ska säkerställa att de analyser och förslag som lämnas är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter. Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen, ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Vid framtagandet av konsekvensbeskrivningen enligt kommittéförordningen (1998:1474) ska utredaren analysera de samhällsekonomiska effekterna av olika alternativ och beakta dessa i de förslag som läggs. Omfattningen av dessa analyser ska anpassas efter förslagens karaktär. Detta gäller särskilt i förhållande till uppdraget om att utreda förutsättningarna för att ge åklagare befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande enligt LVU.

De offentligfinansiella effekterna av utredarens förslag ska beräknas. Om förslagen innebär offentligfinansiella kostnader, ska förslag till finansiering lämnas. Utredaren ska ta ställning till hur de föreslagna åtgärderna på bästa sätt ska kunna utvärderas och hur utvärdering kan gynnas. Vid behov ska utredaren lämna sådana förslag. Det gäller särskilt vid förslag av större åtgärder.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska utgå från placerade barns och ungas perspektiv. Utredaren ska lyssna till dem och ta hänsyn till deras synpunkter och åsikter i framtagandet av förslagen. Därtill ska utredaren föra dialog med barns och ungas företrädare. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet. Utredaren ska dessutom följa pågående relevanta myndighetsuppdrag och beakta resultatet av dessa. Även aktuell och relevant forskning inom området ska beaktas.

Utredaren ska ha en dialog med och hämta in synpunkter från Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Barnombudsmannen och andra berörda statliga och kommunala myndigheter samt Sveriges Kommuner och Regioner, Rädda Barnen, Unicef Sverige, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och andra relevanta aktörer.

I den mån det bedöms lämpligt ska utredaren också ta del av och beakta erfarenheter från andra länder, särskilt de nordiska.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 augusti 2025.

(Socialdepartementet)

Kommittédirektiv 2024:114

Tilläggsdirektiv till Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13)

Beslut vid regeringssammanträde den 21 november 2024

Utvidgning och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 30 november 2023 kommittédirektiv om stärkt barnrättsperspektiv i LVU och en översyn av grunderna för vård (dir. 2023:160). Enligt direktiven ska en särskild utredare föreslå åtgärder i syfte att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Uppdraget utvidgas. Utredaren ska nu även bl.a.

- bedöma och ta ställning till om tiden bör vara längre än sex månader för den uppföljning som socialnämnden får besluta om efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller i ett hem för vård eller boende (HVB) har upphört,
- bedöma och ta ställning till om uppföljningen efter en avslutad placering enligt socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller i ett HVB bör vara en skyldighet för socialnämnden och i så fall på vilket sätt, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningstiden förlängs. Enligt de ursprungliga direktiven skulle uppdraget slutredovisas senast den 28 augusti 2025. Uppdraget ska i stället slutredovisas senast den 30 januari 2026. Ett delbetänkande som av-

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

ser uppdraget om en översyn av grunderna för vård enligt LVU i de ursprungliga direktiven ska dock lämnas senast den 10 april 2025.

Uppdraget att se över reglerna om uppföljning av ett barns situation enligt socialtjänstlagen

Den särskilda utredaren har enligt de ursprungliga direktiven i uppdrag att bedöma om tiden för den uppföljning som socialnämnden ska göra när vård enligt LVU upphör ska förlängas. Dessutom ska utredaren, oavsett ställningstagande, lämna förslag på en uppföljningstid på minst ett år.

Ur barnrättsperspektiv är det angeläget att socialnämnden har tillräckliga möjligheter att följa upp ett barn som varit placerat utanför det egna hemmet, oavsett om placeringen har skett frivilligt enligt socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, eller utan samtycke enligt LVU.

Enligt 11 kap. 4 a–4 c §§ SoL får socialnämnden besluta om uppföljning av ett barns situation i vissa fall. Det gäller dels när en utredning som gäller ett barns behov av stöd eller skydd har avslutats utan beslut om insats, dels efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller ett HVB har upphört. Uppföljningen får ske om det bedöms att barnet, utan att det rör sig om sådana förhållanden som avses i LVU, är i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd och det saknas samtycke till en sådan åtgärd. Vid uppföljningen får nämnden ta de kontakter som behövs och samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Uppföljningen ska avslutas senast två månader från det att utredningen som gäller ett barns behov av stöd och skydd avslutats eller placeringen har upphört eller när nämnden dessförinnan finner skäl att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § första stycket SoL.

Förutom fortsatt uppsikt över barnets förhållanden syftar uppföljningen till fortsatt motivationsarbete för att göra de insatser till barnet som socialnämnden anser behövs möjliga. Syftet med bestämmelserna är att ge socialnämnden en möjlighet att följa den som är under 18 år i de fall det finns en berättigad oro för barnets situation i hemmet eller förhållanden i övrigt. I detta ligger att möjligheten till uppföljning inte ska tillämpas annat än när det finns starka skäl för

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

det. Uppföljningen ska genomföras på ett genomtänkt, varsamt och respektfullt sätt (prop. 2012/13:10 s. 133 och 134).

Den 4 juli 2024 beslutade regeringen lagrådsremissen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter. I lagrådsremissen föreslås att en ny socialtjänstlag ska ersätta den nuvarande socialtjänstlagen. Bestämmelserna i 11 kap. 4 a–4 c §§ SoL föreslås föras över till den nya lagen, med den skillnaden att tidsgränsen för när en uppföljning ska vara avslutad förlängs från två till sex månader. I lagrådsremissen konstaterar regeringen att det inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet saknas beredningsunderlag för att förlänga uppföljningstiden utöver de sex månader som föreslås i betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47). Regeringen uttrycker dock en avsikt att följa frågan och vid behov överväga om uppföljningstiden behöver förlängas ytterligare. Regeringen konstaterar även att det inte heller finns möjlighet att göra nya överväganden av uppföljningsmöjligheterna eller att föreslå förändringar i kommunernas ansvarsfördelning vid uppföljningen inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet.

Riksdagen har vidare tillkännagett för regeringen att det behövs bestämmelser i socialtjänstlagen som innebär att socialnämnden blir skyldig att följa upp ett barns situation under minst tolv månader efter att placeringen har upphört och barnet har återförts till sin ursprungsfamilj (bet. 2020/21: SoU19 punkt 13, rskr. 2020/21:187).

Möjligheten att utan samtycke följa upp ett barns situation innebär en inskränkning av både vårdnadshavarens och barnets rätt till privat- och familjeliv. Var och en rätt har till skydd för sitt privat- och familjeliv enligt artikel 8 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). En offentlig myndighet får enligt samma artikel inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till bl.a. skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. En sådan inskränkning måste således ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig. Även i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) finns barnets rätt till privat- och familjeliv reglerat. Av artikel 16 följer att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv och att barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

När bestämmelserna om uppföljning i 11 kap. 4 a–4 c §§ SoL trädde i kraft ansågs de motiverade ur ett barnrättsperspektiv även om de innebar ett intrång i rätten till självbestämmande och integritet (prop. 2012/13:10 s. 64 och 65). Uppdraget att se över reglerna om socialnämndens möjligheter att följa upp ett barns situation innebär således en avvägning mellan intresset av att skydda barnet och den ytterligare inskränkning av vårdnadshavarens och barnets integritet och självbestämmande som kan bli följden om reglerna utvidgas ytterligare.

Uppföljningstid efter en avslutad placering i familjehem, skyddat boende och HVB

Det är viktigt att socialnämnden kan följa ett barns situation och utveckling efter en placering utanför det egna hemmet för att säkerställa att barnet får det skydd och stöd som barnet behöver. En förutsättning för att socialnämnden ska kunna göra det är att nämnden har tillräcklig tid till sitt förfogande. Uppföljningstiden behöver vara så lång att det är möjligt för socialnämnden att följa hur barnets situation utvecklas och kunna ta ställning till om situationen är stabil för barnet. Det kan i vissa fall finnas behov av att kunna följa barnet under en längre period, som spänner över flera tidpunkter i barnets och familjens tillvaro, exempelvis över högtider och längre skollov, för att kunna göra den bedömningen. Med tillräcklig tid till förfogande ökar också möjligheterna att motivera till insatser som barnet behöver för att undvika att barnet åter behöver placeras utanför det egna hemmet.

Mot denna bakgrund, och eftersom den särskilda utredaren redan har i uppdrag att bedöma om tiden för den uppföljning som socialnämnden ska göra när vård enligt LVU upphör ska förlängas, finns det anledning att överväga om uppföljningstiden bör vara längre än sex månader även efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller ett HVB har upphört.

Utredaren ska därför

- bedöma och ta ställning till om tiden bör vara längre än sex månader för den uppföljning som socialnämnden får besluta om efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller i ett HVB har upphört,

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

- om en längre tid för uppföljning föreslås, bedöma och ta ställning till om det finns skäl för olika lång tid för uppföljning beroende på vilken typ av placering som har upphört,
- om en längre tid för uppföljning föreslås, bedöma och ta ställning till om det finns skäl att föreslå motsvarande ändring av den uppföljning som får göras efter att en utredning har avslutats utan beslut om insats, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Obligatorisk uppföljning efter avslutad placering

Bestämmelserna om uppföljning avser en befogenhet för socialnämnden att följa upp ett barns situation trots att det inte finns samtycke till kontakten. Inget hindrar att socialnämnden i övrigt, och under längre tid, följer upp ett barns situation när familjen och socialtjänsten är överens om det. Vid ett beslut om uppföljning av ett barns situation avgör nämnden hur länge uppföljningen ska pågå och hur den bäst ska genomföras. Av förarbetena följer att socialtjänsten under denna tid med viss regelbundenhet, beroende på barnets ålder och behov, bör ha kontakt med barn och vårdnadshavare och i övrigt ta de kontakter som behövs (prop. 2012/13:10 s. 135).

För att bidra till att stärka tryggheten och stabiliteten för barnet bör det övervägas om uppföljningen helt eller delvis ska utformas som en skyldighet för socialnämnden. Det skulle t.ex. kunna handla om att socialnämnden är skyldig att följa upp situationen för barnet under en viss minimitid eller att ha kontakt i en viss omfattning med barnet och vårdnadshavaren. Att föreslå en sådan skyldighet måste dock vägas mot att placeringar och andra insatser enligt socialtjänstlagen är frivilliga och att det är viktigt att så långt som möjligt sträva efter frivillig vård.

Utredaren ska därför

- bedöma och ta ställning till om socialnämnden bör ha en skyldighet att besluta om uppföljning efter en avslutad placering enligt socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller HVB och i så fall på vilket sätt,

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

- om en sådan skyldighet föreslås, bedöma och ta ställning till om det finns skäl att utforma uppföljningsskyldigheten olika beroende på vilken typ av placering som har upphört,
- om en sådan skyldighet föreslås, bedöma och ta ställning till om det finns skäl att föreslå motsvarande ändring av den uppföljning som får göras efter att en utredning har avslutats utan beslut om insats, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppföljning i fler situationer

I vissa fall ges barn omfattande insatser i hemmet, på grund av ett komplext stödbehov eller som ett alternativ till en placering. Enligt den nuvarande socialtjänstlagen saknar socialnämnden möjlighet att besluta om uppföljning av dessa barn. Det kan uppfattas som inkonsekvent att det inte finns möjlighet att följa upp barn som fått omfattade insatser i det egna hemmet som ett alternativ till placering trots att det handlar om barn med likartade behov av vård och stöd. Vidare kan ett omfattande behov av insatser indikera större risk för kvarstående oro för barnet efter att insatserna har upphört. Regeringen anser att det är angeläget att utreda om socialnämnden även i dessa fall ska ha möjlighet att besluta om uppföljning av barnets situation efter avslutade insatser.

Utredaren ska därför

- bedöma och ta ställning till om det finns behov av att utvidga socialnämndens möjlighet att besluta om uppföljning enligt socialtjänstlagen till fler situationer,
- om en sådan utvidgning föreslås, ta ställning till hur uppföljningen i så fall ska vara utformad, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Uppgiftsskyldighet inom ramen för uppföljningen

Socialnämnden har begränsade möjligheter att hämta in uppgifter inom ramen för uppföljningen. Enligt 11 kap. 4 c § SoL får nämnden ta de kontakter som anges i 11 kap. 2 § första stycket SoL. Bestämmelsen i 11 kap. 4 c § SoL motsvaras dock inte av den skyldighet som finns för anmälningsskyldiga myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma att lämna uppgifter till nämndens utredning (14 kap. 1 § tredje stycket SoL). Detsamma gäller vid uppföljning efter en avslutad placering enligt 21 c § LVU. Eftersom det inte finns någon uppgiftsskyldighet, liknande den i 14 kap. 1 § tredje stycket SoL, för kontakter inom ramen för uppföljningen kommer möjligheten för myndigheter att lämna ut den information som socialnämnden begär in att begränsas av respektive myndighets eller verksamhets sekretess- eller tystnadspliktsregler.

I tidigare lagstiftningsarbeten har bedömningen gjorts att socialnämnden har goda möjligheter att följa barnets situation och genomföra uppföljningar även utan en lagstadgad uppgiftsskyldighet. Om oron för barnet ökar med anledning av att det uppstår svårigheter för socialnämnden att följa barnets situation, t.ex. på grund av bristande kontakt med barnet och vårdnadshavarna eller bristande information om barnet i övrigt, ska socialnämnden överväga om det bör inledas en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL (se t.ex. prop. 2021/22:178 s. 63).

Det är viktigt att socialnämnden har tillräckliga och ändamålsenliga verktyg för att kunna följa upp ett barn på ett godtagbart sätt. Regeringen bedömer att det är angeläget att i ett sammanhang där en utvidgning av möjligheterna till uppföljning ska övervägas, samtidigt göra en analys av om det behövs en uppgiftsskyldighet till socialnämnden. Det ska vid den analysen särskilt beaktas att uppgiftsskyldigheten kan avse uppgifter om enskilda som skyddas av sekretess. En bedömning ska också göras av vilken grad av intrång i den personliga integriteten som en sådan uppgiftsskyldighet innebär.

Utredaren ska därför

- analysera behovet av att införa en skyldighet att lämna uppgifter till socialnämnden inom ramen för uppföljningen enligt både socialtjänstlagen och LVU samt för vilka en sådan uppgiftsskyldighet ska gälla, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Ansvarsfördelning mellan kommuner vid uppföljning

Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett beslut den 15 november 2023 (JO:s ämbetsberättelse 2023/24 s. 408) pekat på att det kan finnas vissa oklarheter avseende en kommuns behörighet att besluta om och genomföra en uppföljning enligt socialtjänstlagen. I beslutet kritiserar JO en kommun för att ha beslutat om och genomfört en uppföljning enligt 11 kap. 4 a § SoL efter att barnet flyttat från kommunen under utredningens gång. Enligt JO innebär ordalydelsen i 11 kap. 4 a § SoL att en kommun måste vara behörig att besluta om insatser för att kunna följa upp barnet.

Det kan konstateras att 11 kap. 4 a § SoL delvis innehåller samma lydelse om en socialnämnds uppföljningsskyldighet som 11 kap. 4 b § SoL. I förarbetena till bestämmelserna om uppföljning behandlas inte frågan om kommunens behörighet att besluta om eller genomföra en uppföljning om ett barn har flyttat till en annan kommun (prop. 2012/13:10).

Oklarheter kring vilken kommun som ansvarar för att följa upp ett barn innebär att barn riskerar att hamna mellan stolarna och att en uppföljning uteblir trots att det finns en kvarstående oro för barnet. Enligt regeringen är det därför viktigt se över om ansvaret för uppföljning av ett barns situation behöver klargöras eller förändras i lagstiftningen. Vid den översynen är det av vikt att beakta reglerna om uppföljning av ett barns situation i ett sammanhang, så att regleringen blir sammanhängande och det inte uppstår omotiverade skillnader mellan regleringen i socialtjänstlagen och LVU.

Utredaren ska därför

- bedöma och ta ställning till behovet av att klargöra eller förändra ansvarsfördelningen mellan kommuner vid uppföljning av ett barns situation, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvenser och arbetssätt

Det som framgår av den ursprungliga uppdragsbeskrivningen om arbetets genomförande och konsekvensbeskrivningar gäller även i fråga om det utökade uppdraget.

Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 - SK-2026/00214-3 Yttrande över remiss från Socialdepartementet - Rättssäker samhällsvård för barn och unga - SOU 2026:8 : Bilaga :Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8)

Redovisning av uppdraget

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska redovisas senast den 30 januari 2026. Ett delbetänkande som avser uppdraget om en översyn av grunderna för vård enligt LVU i de ursprungliga direktiven ska dock lämnas senast den 10 april 2025.

(Socialdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2026

Kronologisk förteckning

1. Skatteincitament för forskning och utveckling – ett nytt incitament baserat på utgifter för FoU-personal. Fi.
2. 710 miljoner skäl till reformer. Ju.
3. Genomförande av plattformsdirektivet. A.
4. Rektor i fokus – förutsättningar för ett pedagogiskt ledarskap. U.
5. Utvidgad avdragsrätt för sponsring m.m. Fi.
6. En nationell digital infrastruktur i hälso- och sjukvården. Styrning med tydliga roller och ansvar för aktörerna. S.
7. Förstärkt uppföljning och utvärdering av folkhälsopolitiken.
   Del I: Effektivare folkhälsoinsatser genom hälsoekonomiska analyser.
   Del II: Utvärdering av alkohol-politikens styrmedel. S.
8. Rättssäker samhällsvård för barn och unga. S.

Statens offentliga utredningar 2026

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Genomförande av plattformsdirektivet. [3]

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling – ett nytt incitament baserat på utgifter för FoU-personal. [1]

Utvidgad avdragsrätt för sponsring m.m. [5]

Justitiedepartementet

710 miljoner skäl till reformer. [2]

Socialdepartementet

En nationell digital infrastruktur i hälso- och sjukvården. Styrning med tydliga roller och ansvar för aktörerna. [6]

Förstärkt uppföljning och utvärdering av folkhälsopolitiken.
Del I: Effektivare folkhälsoinsatser genom hälsoekonomiska analyser.
Del II: Utvärdering av alkoholpolitikens styrmedel. [7]

Rättssäker samhällsvård för barn och unga. [8]

Utbildningsdepartementet

Rektor i fokus – förutsättningar för ett pedagogiskt ledarskap. [4]

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

För- och grundskolenämndens arbetsutskott

Diarienr: SK-2026/00231

Yttrande över internremiss från Mark- och exploatering gällande utbyggnadsplan för hållbar tillväxt

Förslag till beslut

För- och grundskolenämnden beslutar att godkänna yttrandet över föreslagen utbyggnadsplan för hållbar tillväxt - principer för prioritering av utbyggnadsområden i Umeå Kommun enligt nedan.

Ärendebeskrivning

För- och grundskoleförvaltningen har ombetts yttra sig över den utbyggnadsplan som kommunstyrelsen har beslutat att ta fram. Utbyggnadsplanen kommer, när den är färdigställd, att bestå av en textdel som beskriver principerna för prioritering av utbyggnadsområden samt en del där prioriteringsordningen för utbyggnadsprojekt inom kommunen framgår. Denna internremiss avser enbart textdelen med principerna för prioritering.

Bakgrund

Syftet med utbyggnadsplanen är att konkretisera genomförandet av kommunens översiktsplan och underlätta samordning av exploateringsprojekt och strategiska satsningar inom kommunkoncernen. Utbyggnadsplanen är ett komplement till översiktsplanen och ska svara på när, det vill säga i vilken ordning planering och utbyggnad ska ske. Avsikten är också att öka fokus på framdrift och genomförbarhet i projekten.
I den del som beskriver principerna för prioritering av utbyggnadsområden listas tre prioriteringsgrunder; Mångfald i bostadsutbudet och staden, etableringar och företagens tillväxt samt god ekonomisk hushållning. Mångfald i bostadsutbudet och staden beskriver den övergripande inriktningen för bostadsutvecklingen, med fokus på att skapa ett varierat utbud av bostäder som möter behov i olika livsskeden och bidrar till

Tjänsteskrivelse
Dnr: SK-2026/00231

minskad segregation samt ökad rörlighet på bostadsmarknaden. En central utgångspunkt är att prioritera kompletteringen av befintliga områden med underrepresenterade boendeformer för att åstadkomma en blandning av bostadstyper, upplåtelseformer och lägenhetsstorlekar.
Vidare behandlas kommunens ansvar att planera och iordningställa bostäder för särskilda grupper, det vill säga personer med behov av stöd i sin bostadsförsörjning.

Därutöver lyfts vikten av att utveckla blandade och attraktiva stadsmiljöer där bostäder integreras med verksamheter. Närhet till service, grönska, kultur, kollektivtrafik och arbetsplatser betonas som centralt för en fungerande vardag i olika livssituationer. Detta bidrar till social sammanhållning, hållbara rörelsemönster, levande stadsmiljöer och stärker stadens långsiktiga attraktivitet för både invånare och näringsliv.
I principen om möjlighet till företagens tillväxt beskrivs att förutsättningar bör skapas för etableringar i olika lägen och prisklasser. Det skulle bidra till en bredd av arbetstillfällen och en diversifierad arbetsmarknad.
Etableringar ska vidare integreras i blandstaden med närhet mellan bostäder, service och arbetsplatser, vilket främjar korta resvägar, hållbara färdsätt och levande stadsmiljöer. Det framhålls att lokaler för företag bör placeras i strategiska lägen, särskilt i kollektivtrafiknära noder och områden med naturliga flöden. Projekt som bidrar till den gröna omställningen och målet om klimatneutralitet till 2040 ska också prioriteras.
För att säkerställa god ekonomisk hushållning föreslås att ny bebyggelse i första hand ska ske inom befintlig struktur där gator, teknisk infrastruktur och kommunal service redan finns. Detta ska möjliggöra ett effektivt resursutnyttjande och att tidigare investeringar tas till vara. Utbyggnad bör ske i en jämn takt för att skapa balans i behovet av exempelvis skolor och förskolor, samtidigt som områden med över- eller underkapacitet kan hanteras strategiskt.
Vidare beskrivs att projekt bör lokaliseras så att de ger utväxling på större kommunala eller statliga investeringar. Det innebär att kompletterande bebyggelse kan stärka exempelvis företagsetableringar eller utveckling i anslutning till infrastruktur som vägar, järnväg, kollektivtrafik och tekniska system.
Planen beskriver också att exploateringsprojekt tar lång tid från start till färdigställande, från de första skisserna, genom detaljplaneprocessen och fram tills området är utbyggt kan det ett projekt ta minst 10 år. Stora

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00231

projekt kan pågå betydligt längre än så eftersom det ofta krävs fler och mer omfattande utredningar och avvägningar i planeringsskedet och att genomförandet därefter sker etappvis.

Yttrande

För- och grundskolenämnden håller med om att det är viktigt att bostadsbyggandet planeras strategiskt och med en jämn takt över tid, både på kommunnivå och inom enskilda områden. Ett inflöde av barn och elever skapar bättre förutsättningar för förskolor och skolors verksamhet och för en långsiktig kompetensförsörjning.

Nämnden vill samtidigt framhålla att skola och förskola, som lagreglerade verksamheter, har särskilda krav på kapacitet, tillgänglighet och långsiktig planering. Det är därför viktigt att bostadsutbyggnadens omfattning, takt och geografiska fördelning kopplas till möjligheterna att planera och dimensionera utbildningsverksamheten på ett ändamålsenligt sätt.

För- och grundskolenämnden anser vidare att bostadsutbyggnad, utöver variation i storlek och typ, även behöver fördelas geografiskt, inklusive till områden utanför staden. Detta stärker kommunens attraktivitet och bidrar till en mer balanserad utveckling, samtidigt som det skapar bättre förutsättningar att upprätthålla en ändamålsenlig skolstruktur och erbjuda skolplatser nära hemmet.

Nämnden ställer sig positiv till att prioritera projekt i områden där kommunal service redan finns, såsom förskolor och skolor, eller där investeringar i sådan verksamhet planeras. Detta bidrar till ett effektivt resursutnyttjande och bättre förutsättningar att möta behovet av utbildningsplatser över tid.

För- och grundskolenämnden vill uppmärksamma behovet av att tydliggöra om principerna för utbyggnadsplanen avser staden specifikt eller hela kommunen, inklusive samtliga teman och fördjupningsområden i översiktsplanen. Begreppen Umeå, staden och kommunen används i texten och kan med fördel preciseras för att underlätta tolkningen.

Tjänsteskrivelse

Dnr: SK-2026/00231

Beslutsunderlag

Bilaga Utbyggnadsplan för hållbar tillväxt

Beredningsansvariga

Håkan Tranbeck, lokalplanerare

Beslutet ska skickas till

Mexregistrator@umea.se senast 29 maj 2026

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

Utbyggnadsplan för hållbar tillväxt

Principer för prioritering av utbyggnadsområden i Umeå kommun.

Remissversion mars 2026.

UMEÅ KOMMUN

Innehållsförteckning

Varför en utbyggnadsplan? ... 3

Ekonomiska förutsättningar ... 4

Utbyggnadsplanens roll ... 5

Prioriteringsgrunder ... 7

1 Mångfald i bostadsutbudet och staden ... 7

Prioriterat projekt kompletterar områdets befintliga bostadsutbud och/eller riktar sig mot särskilt prioriterade grupper ... 7

Prioriterat projekt stärker områdets kvaliteter och/eller ger en ökad blandning av funktioner ... 8

2 Etableringar och företagens tillväxt ... 8

Prioriterat projekt stärker Umeås diversifiering och möjliggör en bredd av arbetstillfällen ... 8

Prioriterat projekt integreras i blandstaden ... 9

Prioriterat projekt bidrar till den gröna omställningen ... 9

3 God ekonomisk hushållning ... 10

Prioriterat projekt genomförs i områden där gator, parker, kommunal service och teknisk infrastruktur redan finns ... 10

Prioriterat projekt ger utväxling av större kommunala eller statliga investeringar och strategiska satsningar ... 10

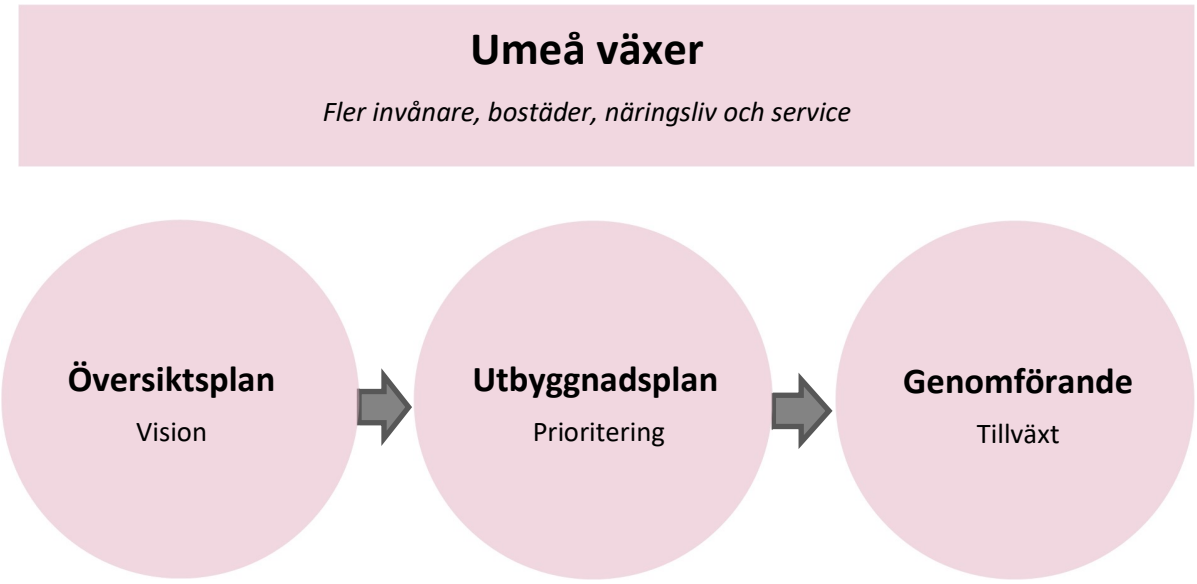
Tidsperioder och avgränsningar ... 11

Varför en utbyggnadsplan?

Umeå växer och det innebär att det behövs fler bostäder, fler möjligheter för näringslivet att växa och ett ökat utbud av service. Det är kommunens översiktsplan som visar den långsiktiga visionen för Umeås utveckling, där beskrivs kommunens utvecklingsstrategier för en hållbar tillväxt och visar *var* nya bostäder och verksamheter ska byggas. Utbyggnadsplanen visar *när* olika exploateringsprojekt kan byggas ut.

Syftet med utbyggnadsplanen är att styra bebyggelseutvecklingen mot önskad inriktning samt att prioritera områden med goda förutsättningar för genomförande. Det finns inte förutsättningar för att planera för ny bebyggelse överallt samtidigt, utan det behövs en strategisk och välavvägd prioritering. I utbyggnadsplanen har förutsättningar och konsekvenser av olika byggnadsprojekt vägts samman med hänsyn till framtagna prioriteringsgrunder för att säkra den långsiktiga utvecklingen.

Utbyggnadsplanen är också ett verktyg för att skapa förståelse för helheten och underlätta samordning av exploateringsprojekt och strategiska satsningar mellan de aktörer som är involverade i samhällsbyggnadsprocessen, en gemensam utgångspunkt. Utbyggnadsplanen skapar förutsättningar för bättre framdrift och effektivare processer, vilket är nödvändigt för att hålla önskad tillväxttakt.

Enligt kommunens riktlinjer för god ekonomisk hushållning ska de resurser och tillgångar som kommunen förfogar över användas till rätt saker och nyttjas på ett effektivt sätt, på såväl kort som lång sikt. För utbyggnadsplanen innebär det att visa en rimlig utbyggnadstakt som förhåller sig till behovet av ny bebyggelse, men också utifrån tillgängliga resurser och med hänsyn till kommunens investeringsram samt projektens mognadsgrad och genomförbarhet. För att kunna utveckla ett bebyggelseområde måste förutsättningarna finnas, exempelvis måste den tekniska infrastrukturen ha tillräcklig kapacitet. Vice versa kan utbyggnad av ett område ge upphov till nya behov, såsom kommunal service i form av exempelvis för- och grundskolor. Många projekt är också ömsesidigt beroende av varandra, vilket kräver att samband och tidsaspekter beaktas i planeringen.

Utbyggnadsplanen har tagits fram på uppdrag av Kommunstyrelsen och ska beslutas i Kommunfullmäktige. Utbyggnadsplanen gäller för samtliga kommunala förvaltningar och kommunala bolag.

Ekonomiska förutsättningar

Varje exploateringsprojekt ska bära sina exploateringskostnader, det vill säga de åtgärder som krävs för att skapa ett fullt fungerande område. Utöver bebyggelsen kan det innebära markberedning, rivning av befintliga anläggningar, flytt av ledningar samt utbyggnad av ny infrastruktur. I områden med kommunala gator och parker ansvarar kommunen för att iordningställa allmän plats i takt med utbyggnaden, vilket belastar kommunens resurser.

Nya bebyggelseområden medför också löpande kostnader. Gator, torg och parker ska driftas och underhållas, exempelvis genom snöröjning och parkskötsel. Ökat tryck på kommunal service kan kräva nya skolor, förskolor och vårdlokaler eller utbyggd kapacitet i ledningsnät, vilket påverkar kommunens investeringsram. Samtidigt ger nya invånare ökade skatteintäkter och stärker stadens mångfald. Tillväxt och bostadsefterfrågan skapar närhet till arbetsplatser, service och infrastruktur samt breddar utbudet av aktiviteter. En attraktiv och mångsidig stad lockar fler invånare, ökar köpkraften och underlättar för företag att etablera sig. Täta miljöer ger företag tillgång till en stark marknad, specialiserade underleverantörer och kompetens.

Utbyggnadsplanens roll

I och med den tillväxt som sker i Umeå är trycket på nybyggnadsprojekt periodvis hög och det är viktigt att kommunen har beredskap för att kunna möta behov och efterfrågan. Genomförandekapacitet och bidrag till tillväxten ska vägas mot påverkan på övrig planering och resurssättning samt vilka investeringskrav projektet innebär för kommunen.

Utbyggnadsplanen:

- Anger när olika utbyggnadsområden kan genomföras
- Vägleder och prioriterar beviljade planbesked
- Skapar förutsättningar för strategiska markköp
- Sker i nära samspel med den årliga budgetprocessen.

Utbyggnadsplanen är inte bara ett strategiskt dokument, utan även ett utvecklat arbetssätt där representanter från flera av kommunens verksamheter gemensamt planerar och samordnar sina pågående och planerade processer till en helhet. I detta sammanhang analyseras projektsamband, kommunala behov som uppstår till följd av utbyggnadsområden samt de investeringsbehov som projekten medför för kommunen och dess bolag. Genom en gemensam utgångspunkt skapas bättre förutsättningar för effektivt arbete samt välavvägda prioriteringar och beslutsunderlag. Underlaget till utbyggnadsplanen revideras löpande.

En väl avvägd prioritering skapar också möjligheter att hantera förändringar i form av mer brådskande projekt genom att ta höjd för och skapa beredskap för om resurser behöver omfördelas. Sådana förändringar behöver dock särskilt motiveras och konsekvensbedömas då det får effekter på annan planering.

”Utbyggnadsplanen är inte bara ett strategiskt dokument, utan även ett utvecklat arbetssätt där representanter från flera av kommunens verksamheter gemensamt planerar och samordnar sina pågående och planerade processer till en helhet.”

Prioriteringsgrunder

Som stöd till den prioritering som anges i utbyggnadsplanen har tre prioriteringsgrunder tagits fram med utgångspunkt i kommunens uppsatta mål och strategier för hållbar tillväxt. Dessa kriterier ska beaktas vid prioritering av exploateringsprojekt och kommunala investeringar. Alla projekt har olika förutsättningar och kommer inte uppfylla alla prioriteringsgrunder, men projekt som tillskapar mervärden, bidrar till helheten och där synergieffekter uppnås väger tungt.

1. **Mångfald i bostadsutbudet och staden**
2. **Etableringar och företagens tillväxt**
3. **God ekonomisk hushållning**

1 Mångfald i bostadsutbudet och staden

Prioriterat projekt kompletterar områdets befintliga bostadsutbud och/eller riktar sig mot särskilt prioriterade grupper

Med en växande befolkning behövs fler bostäder och utgångspunkten är att Umeå ska växa med människorna i fokus. Ett varierat utbud av goda bostäder är en förutsättning både för att möjliggöra för nya invånare att flytta hit och för att kunna bibehålla goda boendemiljöer för de som redan bor i kommunen. Goda bostäder i livets alla skeden är också en viktig förutsättning för kommuninvånarnas livskvalitet och för att stimulera rörligheten på bostadsmarknaden.

När befintliga bebyggelseområden ska kompletteras med nya bostäder ska underrepresenterade boendeformer prioriteras. Det är viktigt att åstadkomma en blandning av olika bostadstyper, upplåtelseformer och lägenhetsstorlekar för att motverka segregerande effekter och utestängning på bostadsmarknaden samtidigt som möjligheten att göra bostadskarriär inom den egna stadsdelen skapas. Kommunen har därtill ett uttalat ansvar att planera och iordningställa bostäder för särskilda grupper, vilket framgår av kommunens Bostadsförsörjningsprogram.

Prioriterat projekt stärker områdets kvaliteter och/eller ger en ökad blandning av funktioner

En attraktiv, trygg och upplevelserik livsmiljö är en förutsättning för att Umeå ska kunna nå sina tillväxtmål. Det är centralt att ta hänsyn till vardagslivets villkor för människor i olika livssituationer, bryta barriärer och stärka social sammanhållning. Områden som innehåller både bostäder och verksamheter, med närhet och god tillgång till grönska, utbud av service, kultur, kollektivtrafik, arbetsplatser etc*etera* bidrar till en omväxlande och upplevelserik stad där människor möts. Stadsdelar och kvarter med goda kopplingar och trivsamma utemiljöer uppmuntrar också till fysisk aktivitet och underlättar för människor att röra sig hållbart. En trivsam, vacker och inkluderande stad är även viktigt för Umeås besökare och för näringslivets utveckling.

2 Etableringar och företagens tillväxt

Prioriterat projekt stärker Umeås diversifiering och möjliggör en bredd av arbetstillfällen

Utveckling av näringslivet, att skapa fler arbetstillfällen och stärka attraktiviteten för både företagare och arbetstagare är en förutsättning för tillväxt. Umeå kommuns sysselsättning är stark och antalet nya arbetsställen har stadigt ökat parallellt som befolkningen i sysselsättningsåldern ökar. Förstärkningen återfinns inom nästan alla branscher vilket visar på en bredd inom Umeås arbetsmarknad. Samtidigt som allt fler är i sysselsättning har många företag dock svårare att finna efterfrågad kompetens. Fokus är att skapa förutsättningar för ett växande näringsliv, fler arbetstillfällen och stärka Umeås diversifiering och förmåga att växa inom alla sektorer. Det är därför viktigt att möjliggöra etablering i olika lägen och prisklasser för att möta efterfrågan från olika branscher.

Prioriterat projekt integreras i blandstaden

Intentionen är att lokaler för verksamheter ska integreras i blandstadsbebyggelsen och att det ska vara nära mellan bostäder, service och arbetsplatser. En sammanhållen stadsstruktur där möjligheterna att gå, cykla eller åka buss till arbete och fritid är goda ger förutsättningar för korta resvägar, hållbara färdsätt och en hög tillgång till olika funktioner. Den blandande staden skapar också bättre förutsättningar för attraktiva och levande stadsrum under hela dygnet, vilket bland annat påverkar tryggheten. Det är dock viktigt att dessa lokaler för exempelvis handel och service är i rätt storlek och på rätt plats, placerade i lägen som ger goda näringsförutsättningar. Särskilt intressanta lägen är exempelvis i vissa noder längs kollektivtrafikens stomlinjer, vid målpunkter och vid platser med naturliga flöden av människor.

Prioriterat projekt bidrar till den gröna omställningen

Umeå står inför stora satsningar, växer och vill vara en förebild i den gröna omställningen. Omställning pågår redan, men behöver accelerera för att uppnå antaget klimatmål om klimatneutralitet år 2040. Därför är det viktigt att attrahera, omhänderta och utveckla etableringar som möter efterfrågan på exempelvis grön energi eller som bidrar till klimatomställningen. Nya etableringar bör därmed ses som en strategisk del av den långsiktiga hållbara utvecklingen.

3 God ekonomisk hushållning

Prioriterat projekt genomförs i områden där gator, parker, kommunal service och teknisk infrastruktur redan finns

För att hushålla med mark och resurser samt stärka befintligt utbud ska stor del av tillkommande bebyggelse ske i befintlig struktur där exempelvis gator, VA-system och kommunal service finns sedan tidigare. Redan påbörjade utvecklingsprojekt ska också byggas färdigt för att dra nytta av genomförda investeringar, och om nya områden påbörjas innan andra färdigställts ska det göras efter noggrant övervägande.

I områden där investeringar i skolor och förskolor planeras kan dock extra satsningar på bostadsbyggande motiveras. Det kan även handla om att understödja och kraftsamla i områden där det finns överkapacitet i befintliga skolor och förskolor. Att tillföra bostadsbebyggelse i en jämn takt är fördelaktigt för kommunens lokalförsörjningsansvar då det ger förutsättningar för ett jämnt behov och minskar risken för stora tillfälliga behov.

Prioriterat projekt ger utväxling av större kommunala eller statliga investeringar och strategiska satsningar

För att få utväxling av större investeringar och strategiska satsningar kan sådana områden stärkas med annan bebyggelseutveckling. Det kan handla om att stärka stora företagsetableringar med kringfunktioner eller bostäder i närområdet. Det kan också handla om att tillskapa bebyggelse i närhet till stora infrastrukturprojekt såsom ny- eller ombyggnad av större vägar, broar, järnväg, kollektivtrafiknoder eller åtgärder i el-, energi- och VA-system.

Tidsperioder och avgränsningar

Ett exploateringsprojekt tar lång tid från start till färdigställande, från de första skisserna och tidiga utredningar, genom detaljplaneprocessen och fram tills området är utbyggt är det inte ovanligt att ett projekt tar minst 10 år. Stora projekt kan pågå betydligt längre än så eftersom det ofta krävs fler och mer omfattande utredningar och avvägningar i planeringsskedet och att genomförandet därefter sker etappvis.

Utbyggnadsplanen har fyra tidsperioder. De tre första perioderna har tidsintervall om fyra år vardera, medan den sista perioden är en utblick framåt utan bortre tidshorisont. Den första tidsperioden präglas av projekt som kommit långt i planeringen, för dem finns exempelvis redan en antagen detaljplan eller så är den på gång. För de två efterföljande tidsperioderna har planeringen inte kommit lika långt eller så behöver projekten vänta av andra anledningar, vilka beskrivs i detta dokument.

Olika typer av projekt finns inom varje tidsperiod, dels för att möta efterfrågan på en variation av bebyggelse och funktioner, dels minska känsligheten inför konjunkturförändringar. Mindre exploateringsprojekt som saknar beroenden med andra projekt redovisas dock inte på en detaljerad nivå. Inte heller kommunens reinvesteringsprojekt eller drift- och underhållsprojekt av exempelvis befintliga lokaler eller infrastruktur redovisas.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2026-05-11
För- och grundskolenämnden

Diarienr: SK-2026/00013

Delegationsbeslut och anmälningsärenden – För- och grundskolenämnden 2026-05-19

Förslag till beslut
För- och grundskolenämnden beslutar att godkänna redovisningen av delegationsbeslut och anmälningsärenden.

Ärendebeskrivning
Inför för- och grundskolenämndens sammanträde 2026-05-19 redovisas anmälda delegationsbeslut och anmälningsärenden som ska delges nämnden.

Beslutsunderlag
Bilaga: Sammanställning, upprättad vid tidpunkt för kallelsens utskick

Beredningsansvarig
Linda Hellquist, nämndsekreterare

Ann-Christine Gradin
utbildningsdirektör

Maria Runarsdotter
kanslichef

UMEÅ KOMMUN
Sammanträdesdatum 2026-05-19

För- och grundskolenämnden
Delegationsbeslut och anmälningsärenden

Nr	Datum	Delegat	Ärendets art	Diarienummer
99	2026-04-15	Maria Sandberg	Beslut: Rättidsprövning - överklagan av beslut om utlämnande av uppgifter - inkommen i rätt tid	SK-2026/00270-2
100	2026-04-20	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00282-2
101	2026-04-21	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00285-3
102	2026-04-09	Daniel Nordgren	Tilläggsbelopp - Fristående verksamhet - Förskolan Karlavagnen Teg - Beviljas	SK-2025/00390-2
103	2026-04-27	Maria Sandberg	Beslut: Rättidsprövning - överklagan av beslut åtgärdsprogram, Östermalmsskolan - inkommen i rätt tid	SK-2026/00290-2
104	2026-04-23	Daniel Nordgren	Beslut tilläggsbelopp, Montessoriförskolan UNO - Beviljas	SK-2025/00541-3
105	2026-04-23	Daniel Nordgren	Beslut tilläggsbelopp, Förskolan Löftet-Ersboda - Beviljas	SK-2025/00536-3
106	2026-04-21	Daniel Nordgren	Beslut: Vindelns kommun - Interkommunal ersättning, enskilt barn, Pedagogisk omsorg - Avslås	SK-2025/00767-4
107	2026-04-28	Christopher Granberg	Beslut: Mottagande av elev från annan kommun - Bräntbergsskolan åk 8	SK-2025/00001-62
108	2026-04-28	Ann-Christine Gradin	Yttrande: Skolinspektionen - Tematisk kvalitetsgranskning, undervisning i slöjd - Storsjöskolan	SK-2025/00776-7
109	2026-04-22	Ann-Christine Gradin	Beslut: Mottagande till anpassad grundskola, 8 elever - Beviljas	SK-2026/00301-1-8
110	2026-04-24	presidiet	Beslut: Anmälan om skolpiktens upphörande, enskild elev - Beviljas	SK-2026/00216-4
111	2026-04-24	presidiet	Beslut: Anmälan om skolpiktens upphörande, enskild elev - Beviljas	SK-2026/00114-2
112	2026-04-24	presidiet	Beslut: Anmälan om skolpiktens upphörande, enskild elev - Beviljas	SK-2026/00287-2
113	2026-05-04	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00306-2
114	2026-05-04	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00307-2
115	2026-05-04	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00315-2
116	2026-04-29	Katarina Stillesjö Vilhelmsson	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid, förskolan Ejderdunet - Beviljas	SK-2025/00258-114
117	2026-04-29	Marielle Häggström	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid, förskolan Luvan - Beviljas	SK-2025/00257-81
118	2026-04-29	Marielle Häggström	Beslut: Ansökan om utökad vistelsetid, förskolan Stengärdan - Beviljas	SK-2025/00257-82
119	2026-05-05	Karin Thysell	Beslut: Ansökan om skolpliktens upphörande, enskild elev - Beviljas	SK-2026/00322-1
120	2026-05-07	Daniel Nordgren	Beslut: Mottagande av barn från annan kommun, förskolan Tavelsjö förskola	SK-2026/00022-3
121	2026-04-22	Christopher Granberg	Beslut tilläggsbelopp, Språkskolan, 2 elever - Beviljas	SK-2026/00293-1-2
122	2026-04-22	Christopher Granberg	Beslut tilläggsbelopp, Umeå Waldorfskolan, enskild elev - Beviljas	SK-2026/00295-1
123	2026-04-22	Christopher Granberg	Beslut tilläggsbelopp, Prolympia, enskild elev - Beviljas	SK-2026/00296-1
124	2026-05-08	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00246-2
125	2026-05-08	Maud Karlström	Beslut: Rättidsprövning - överklagan skolplaceringsbeslut	SK-2026/00251-2
126	2026-05-07	Ann-Christine Gradin	Yttrande: Skolinspektionen - Riktad tillsyn, Mariehemsskolan	SK-2025/00101-20
127	2026-04-27	Marielle Häggström	Beslut: Placering - Förskoleplats, förskolan Böle - Särskilda omständigheter	SK-2026/00303-1

UMEÅ KOMMUN
Sammanträdesdatum 2026-05-19

För- och grundskolenämnden
Delegationsbeslut och anmälningsärenden

Datum	Anmälningsärenden (inkomna beslut och domar): Datum-Beslutsinstans/Beslutshavare-Ärende/Mål/Beslut	Diarienummer
2026-04-14	Kommunstyrelsen - Beslut - Anvisning för hantering av Tilläggsuppdrag 2025:1 - KS-2025:373	SK-2026/00288-1
2026-04-21	Arbetsmiljöverket: Information om avslutat ärende	SK-2026/00240-2
2026-04-28	Skolinspektionen: Uppföljningsbeslut - Riktad tillsyn -Stöcke skola - Avslutas	SK-2025/00515-15
2026-04-27	Kommunfullmäktige: Beslut - Årsredovisning 2025	SK-2026/00331-1
2026-05-05	Förvaltningsrätten: Dom - Laglighetsprövning, Överklagan, skolskjutsbeslut - Överklagandet avslås	SK-2026/00302-4
2026-04-27	Kommunfullmäktige: Beslut - Översyn av styrdokument våren 2026	SK-2026/00339-1
2026-05-08	Migrationsverket: Beslut: Statlig ersättning för utbildningskostnader för asylsökande barn och elever i grundskolan Kvartal 2 och kvartal 4	SK-2025/00050-10

UMEÅ KOMMUN
Sammanträdesdatum 2026-05-19

För- och grundskolenämnden
Delegationsbeslut och anmälningsärenden

Datum	Skriftlig information till för- och grundskolenämnden	Diarienummer
2026-04-16	Revisionsrapport - Grundläggande granskning 2025	SK-2025/00412-10
2026-04-22	Kammarrätten: Beslut - Överklagan - Laglighetsprövning - Skolskjuts, Waldorfskolan - Prövningstillstånd meddelas inte	SK-2026/00304-1

Denna behandling '42/26 Utbildningsdirektören informerar' har inget tjänsteutlåtande.

Denna behandling '43/26 Information om antagen policy för jämställdhet i Umeå kommun, JUSK' har inget tjänsteutlåtande.